BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
27 R
5

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
55
9 F
17

IX. p. 7.

Digitized by Google

GERARDI L. B. VAN SWIETEN,

Auguſtiſs. Imperator. & Imperatric. a Conſiliis, Archiat. Com., Bibliothecae Auguſtae Praefecti, Inclyt. Facult. Medic. Vienn. Praeſidis perpetui, nec non Academiae Reg. Scient. & Chirurg. Pariſ. Inſtitut. Bononienſ. & Literar. incognitor. Membri,

COMMENTARIA
IN
HERMANNI BOERHAAVE
APHORISMOS
DE
COGNOSCENDIS, ET CURANDIS
MORBIS.

TOMI TERTII PARS PRIMA.

TAURINI,
EX TYPOGRAPHIA REGIA.
MDCCLIV.

Digitized by Google

PRAEFATIO.

PRomiſeram, fateor, me citius datam fidem liberaturum, quam praeſtare potui, in edendis illis, quae ſupererant adhuc, Aphoriſmorum Commentariis: ſed & multa mihi obtigerunt, quae praevidere non poteram. Quis enim credidiſſet, Auguſtam Imperatricem, medios inter belli tumultus, cogitaturam non tantum de reſtaurandis ſtudiis & bonis artibus, ſed & praeſtituram talia, quae pacatis temporibus vix ſperari poterant? *Collegium Thereſianum* ſub ejus auſpiciis erectum voluit in uſum nobilis juventutis, ut pietati, linguis,

Digitized by Google

philoſophiae, juriſprudentiae operam darent. Juſſit ſimul, ut magno ſtatim numero confluentium juvenum curam gererem, dignum ducens, ut ſummorum Virorum filii, patriae ſpes, eodem uterentur Medico, cui Auguſtae Domus ſalutem credere dignata fuerat.

Voluit ſimul Auguſtiſſima Imperatrix, ut de emendando ſtudio Medico in antiquiſſima hac Univerſitate cogitarem ſerio; quod dum feci, utile credidi, ſi Inſtitutiones Medicas publice traderem, praemiſſa prius methodo medicinam diſcendi. Novus certe, nec adeo levis, labor!

Neque hoc tantum, ſed & rebus Medicis praeeſſe debui, omnibus intereſſe examinibus &c.; cum videbatur Auguſtiſſimae, muneris mei rationem hoc poſcere, neque abuſus, qui multi ſenſim irrepſerant, alio modo certius extirpari poſſe, quam ſi perpetui Praeſidis apud inclytam Facultatem provincia mihi demandaretur.

His

Digitized by Google

His omnibus adhuc addenda eſt Auguſtae Bibliothecae cura, & novus impoſitus Bibliothecae praefecto labor: cenſura nempe librorum Medicorum, Philologicorum, Hiſtoricorum, & Miſcellaneorum; Auguſtiſſimae enim pietas ſeveram dictavit legem, qua omnibus ſuis ditionibus exulare juſſit libros, qui moribus, vel religioni nocere poſſent. Simul autem noluit, ullum damnari librum, niſi lectum, & de quo conſtitiſſet in pleno omnium Cenſorum conſeſſu, quod atro carboni notari mereretur.

Fateor lubens, egregios me habere in hoc labore adjutores, utrumque nempe Auguſtae Bibliothecae Cuſtodem, quorum eruditioni, & multifariae linguarum peritiae debetur inprimis, quod vix ullo idiomate prodire in lucem poſſit liber, quin aliquis noſtrum hunc legere, & intelligere valeat. Interim tamen & bonas horulas impendere debui, & multas quidem, evolvendis nugis, & turpibus ſaepe. Inſignis tamen utilitas hujus laboris taedium facile compenſat.

Hinc

Hinc intelligent aequi rerum aeſtimatores, quod non iners otium, nec aulae deliciae, in cauſa fuerint, cur ſerius promiſſis ſteterim. Eadem fuit cauſa retardati operis, quae incepti, publica nempe utilitas, cui promovendae me totum dedi.

Quamvis autem ſenectutis limen jam attigerim, & iidem me premant labores, tamen firmum corporis robur, & nondum minutus mentis vigor ſpem mihi faciunt, ut minori temporis intervallo abſolvere poſſim quartum & ultimum Tomum, in quo exarando jam verſor. Vale.

INDEX

Digitized by Google

INDEX CAPITUM
Hujus primae Partis.

	Pag.
Pleuritis.	1
Paraphrenitis.	72
Hepatitis, & Icterus Multiplex.	81
Ventriculi Inflammatio.	144
Inteſtinorum Inflammatio.	159
Aphthae.	196
Nephritis.	222
Apoplexia.	250
Catalepſis.	311
Carus.	323
De Morbis Chronicis.	329

Digitized by Google

REIMPRIMATUR.

Vicarius Generalis S. Officii.

V. Rezia P. & R.

Se ne permette la riſtampa.

Morozzo per la Gran Cancelleria.

Digitized by Google

COMMENTARIA
IN
HERMANNI BOERHAAVE
APHORISMOS
DE
COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS.

PLEURITIS.

§. 875.

PLeuritis dicitur adeſſe, quando aeger laborat acuta, continua febre (564. 567.), cum pulſu duro; dolore acuto, punctorio, inflammatorio (382. N.° 3.), in inſpiratu valide aucto, in expiratu vel animae retentione leniori, mitiori pariter, ubi reſpiratio, immoto thorace, maxime ope abdominis fit; tuſſi fere perpetua, dolorem magnum inferente, hinc ſuffocata.

Latus τὸ πλευρὸν & ἡ πλευρά Graecis dicitur πλευραὶ frequenter pro coſtis ſumuntur: ſic enim illas vocavit *Pollux* (*a*). Illas autem partes, quae ſub axillis ſunt, πλευρὰ ſive latera vocavit; morbum vero, qui circa coſtas eſt, Pleuritidem dixit: eodem modo, uti articulorum morbus Arthritis; renum vero morbus Nephritis appellatur. Laterum morbum Latini dixerunt, unde & a lateribus Pleuritidis nomen ſatis apte deduci poſſe videtur. Sic dixit *Celſus* (*b*): *Stomachus lateribus cingitur; atque in his quoque vehementes dolores eſſe conſueverunt*. Quamvis autem hodie

(*a*) Jul Poll. Onomaſtic. Lib. II. cap. IV. N. 166. 167. Tom. I. pag. 234. 235.
(*b*) Lib. IV. cap. V. pag. 209.

a multis ventriculis hoc nomine vocetur, per ſtomachum tamen *Celſus* intellexit oeſophagum, uti ex alio loco patet (*c*).

Definitio autem pleuritidis, quae hic traditur, non deducitur ex intellectu cauſae proximae morbi definiendi, ſed ex collectione illorum phaenomenorum, quæ hunc morbum comitantur, & quorum praeſentia, unanimi Medicorum conſenſu, docet hunc morbum adeſſe. Duplici enim modo morbos definiri antea in Commentariis §. 820. vidimus. Nihil ergo hic de parte affecta in pleuritide, vel de ejus cauſa proxima, dicitur, de quibus poſtea agendum erit, ſed ſimpliciter in textu habetur: *Dicitur Pleuritis adeſſe, quando &c.* Seligitur autem inprimis ideo in Pleuritide definienda haec methodus, quia de parte affecta inter auctores controverſia eſt; de ſignis autem pathognomicis pleuritidis praeſentis convenit inter omnes. Utramque tamen definiendi methodum in deſcribenda pleuritide conjungit *Galenus* (*d*); cauſam enim morbi proximam, & partem affectam determinat, ſimulque praecipua morbi ſymptomata enumerat. Sic autem habet: *Quae in ſuccingente coſtas membrana, ac muſculis illi continuis, fiunt inflammntiones, morbum faciunt dictum pleuritidem: haec quidem habet inſeparabilia ſymptomata, febrim acutam, dolorem, ac ſi loca (affecta) diſtraherentur, vel pungerentur, reſpirationem frequentem, & exiguam, pulſum parvum, arteriam duram, & quodammodo tenſam, indicantem: tuſſim ut plurimum quidem cum ſputis coloratis, raro & ſine his &c.* Simili etiam definitione uſus fuit *Aretaeus* (*e*) & *Aegineta* (*f*) & *Trallianus* (*g*).

Sequitur jam, ut ſingula phaenomena in definitione hac memorata expendamus.

Dolor adeſt in omni pleuritide, ſed non omnis laterum dolor pleuritidis nomen meretur, uti optime monuit *Trallianus* (*h*). Unde & *Hippocrates* (*i*), Hybernos morbos recenſens, in eodem Aphoriſmo pleuritidum, & dolorum laterum, & pectoris mentionem fecit. Requiritur enim febris acuta continua comes, ut pleuritis vocetur. Optime hoc diſtinxit *Celſus*, de laterum doloribus agens, dicit enim (k): *Sed interdum id malum intra dolorem eſt: iſque modo tarde, modo celeriter ſolvitur. Interdum ad perniciem quoque procedit, oriturque acutus morbus, qui* πλευριτικὸς *a Graecis nominatur. Huic dolori lateris febris, & tuſſis accedit.* Ideo & *Aegineta* (*l*), poſtquam de pleuritide egerat, ſubjungit remedia ad dolores laterum, qui ſine febre ſunt, peculiari titulo illos diſtinguens. Optime hunc morbum expreſſit hinc *juvenalis* (*m*) dicens:

Praeterea, lateris vigili cum febre dolorem
Si coepere pati, miſſum ad ſua corpora morbum.
Infeſto credunt a Numine &c.

Plu-

(*c*) Idem ibid. cap. I. pag. 182. 184. (*d*) De Locis Affectis Lib. V. cap. III. Charter. Tom. VII pag. 488. (*e*) De cauſſis & ſignis morbor. acutor. Lib. I. cap. X. pag. 8. (*f*) Lib. III. cap. XXXIII. pag. 40. verſa. (*g*) Lib. VI. cap. I. pag. 266. (*h*) Ibidem. (*i*) Aphor. 23. Sect. 3. Charter. Tom. IX. pag. 118. (*k*) Lib. IV. cap. VI. pag. 209. (*l*) Lib. III. cap. XXXIII. pag. 41. (*m*) Lib. V. Satyr. 13. verſ. 229.

Plures enim cognitae ſunt cauſae, quae dolorem lateris faciunt, non pleuriticum tamen. Alia occaſione in commentariis §. 326., ubi de contuſione agebatur, monitum fuit ex *Hippocrate*, & *Galeno*, a curſu, lucta, onere majore ſublato &c. fieri quandoque tantas muſculorum diſtractiones, ut quaedam illarum fibrae rumpantur: Vulſiones, σπάσματα, & rupturas, ῥήγματα, vocaverunt veteres Medici illa mala, monueruntque, intenſos inde dolores, & quidem circa thoracem difficillimos fieri. Ita & in hyſtericis, & hypocondriacis tales laterum dolores obſervantur, & quidem acutiſſimi ſaepe, ſed ſine febre, quibus doloribus pleuritidis medela per venae ſectionem validam, & repetitam minime conveniret. Mirabilem enim hunc morbum varias induere larvas poſſe, & quaevis alia mala mentiri, alia occaſione in Commentariis §. 633. ex *Sydenamo* notatum fuit. Similes dolores & a podagra retropulſa obſervantur quandoque.

Bina ergo haec in omni pleuritide adſunt, febris acuta continua, & dolor. Quaenam vocetur febris acuta, ad §. 564. dictum fuit; ſimulque monitum §. 567. acutos febriles morbos vocari alios, quos dicta febris comitatur. Dolor vero pleuriticus non eſt mitis, & obtuſus, ſed acutus, & punctorius, qualem a diſtentis vaſculis inflammatis naſci in Commentariis §. 382. 3. probatum fuit; quod & *Galenus*, & reliqui auctores antea memorati, in pleuritidis deſcriptione docuerunt. Hos autem inprimis ideo notari meretur, quia etiam in febribus dolores lateris, ſed non pleuriticos, obſervavit *Hippocrates*; de qua re videantur Commentaria §. 772. Ita etiam *in Coacis* (*n*) leguntur ſequentia: *Dolores circa latus, in febribus, tenuiter conſiſtentes, abſque ſignis, venae ſectio laedit.* Ubi videtur agi de talibus doloribus, qui nec adeo acuti ſunt, neque aliis pleuritidis ſignis ſtipantur *Duretus* (*o*) loco *in febribus* (ἐν πυρετοῖσιν) maluit legere *febris expertibus* (ἀπυρέτοισιν): ſed forte, nihil in textu mutandum eſſe, probabile videbitur, ſi conſideretur, eadem hac Praenotione alium morbum ab *Hippocrate* recenſeri, quem pariter venae ſectio laedit, nempe in perſrigeratione torpida, ubi diſerte additur *febris non expertibus* ἐκ ἀπύρετοις.

Pulſus autem durus in omnibus fere morbis acutis inflammatoriis obſervatur, ob cruorem denſum, & compactum, difficilius per fines capillares arteriarum tranſeuntem (*p*): ideoque & hunc in Pleuritidis deſcriptione notavit *Galenus*, uti modo dictum fuit; alibique (*q*) monuit, ob duritiem pulſum pleuriticorum vehementem videri minus peritis, *qui durum ictum nequeunt a vehementi diſtinguere*! Fallere tamen quandoque poſſet hoc ſignum, dum prae doloris acerbitate inſpirare nequeunt aegri, & ſeipſos fere ſuffocant, tunc enim peripneumonia ex pleuritide fieri incipit, pulſuſque mollis & exilis apparet; de qua re poſtea ad §. 883. dicetur.

Cum autem, dilatato per inſpirationem thorace, diſtrahantur partes

(*n*) N. 491. Charter. Tom. VIII. pag. 880. (*o*) In Coacas Hippocrates pag. 387.
(*p*) H. Boerhaave Inſtitut. §. 962. (*q*) De Pulſibus ad Tirones cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 9.

Digitized by Google

inflammatae, neceſſario augebitur dolor, qui ob eandem cauſam lenior erit inter exſpirandum, vel dum aegri animam retinent. Unde etiam valida pleuritide correpti, ut acerbiſſimum dolorem evitent, vix inſpirant, ſicque ſe ipſos ſuffocant. Hinc levamen aegri tales ſaepe percipiunt, dum lata faſcia thorax ſic conſtringitur, ut pectoris inter inſpirandum dilatatio vel nulla ſit, vel exigua admodum; tunc enim inſpiratio, immoto thorace, perficitur inprimis abdominis ope. In inſpiratione enim non tantum dilatatur thorax coſtarum motu ſolo, verum etiam diaphragma deorſum tractum pectoris capacitatem auget, abdominis vero cavum anguſtat, unde preſſa viſcera abdominalia muſculorum abdominalium reſiſtentiam ſuperant, ventremque attollunt. Ubi ergo per faſciam immotus retinetur thorax, poterit adhuc ſpatium fieri pulmoni per aerem inſpiratum dilatando, dum deorſum ducitur diaphragma; forte tunc & majori vi, quam dum ſimul dilatatur pectus: atque hoc modo reſpiratio ad vitam neceſſaria poterit peragi. Pro vario autem ſitu partis inflammatae majus, minuſve fiet impedimentum reſpirationi, uti poſtea §. 877. patebit.

Tuſſis autem fere perpetua adeſt: unde ab optimis auctoribus ſemper inter ſigna pleuritidis numeratur. Cum autem vel ſola inſpiratio tantum dolorem faciat, ſatis patet, quantum ille augeri debeat, dum tuſſi quaſſatur pectus, unde & aegri natam tuſſim omni molimine ſupprimere nituntur, &, ſi nequeant, convelluntur ſaepe prae doloris acerbitate.

Horum omnium phaenomenorum concurſus docet, pleuritidem adeſſe: verum optime Aretaeus (r) monuit ſequentia; *opus eſt autem, omnia haec* (*pleuritidis phaenomena nempe*) *inter ſe conſonare atque conſpirare, ab una cauſa pendentia. Quaecumque enim ex his ſparſim alia ab alia cauſa producuntur, etſi omnia ſimul ingruunt, pleuritis non vocatur*. Si enim lateris dolor v. g. a diſtractione partium poſt validos nixus ortus foret, tuſſiſque catarrhoſa adeſſet, ſimulque acuta continua febris ab alia cauſa quacumque (puta contagio varioloſo, morbilloſo, vel alio quovis epidemico) accederet, haberetur quidem concurſus ſymptomatum pleuriticorum, ſed tamen non vocaretur pleuritis talis morbus, cum ſingula haec ſymptomata non ab una, & eadem cauſa ortum ducerent.

§. 876. QUoties una cum his ſymptomatibus ſputa ex pulmone ſymptomatica prodeunt, dicitur *humida*; quando haec abſunt, *ſicca* vocatur.

Quibus ſignis pleuritis praeſens cognoſci poſſit, vidimus: ſequitur jam, ut de variis hujus morbi ſpeciebus quaedam dicantur. Humidam enim, & ſiccam, veram, & ſpuriam, idiopathicam, & ſymptomaticam pleuritidem dixerunt auctores. De humida, & ſicca pleuritide hac paragrapho agitur; de reliquis dicetur ſequentibus numeris.

Tuſſis

(r) Lib. I. de cauſis & ſignis Morbor. Acutor. cap. x. pag. 8.

Digitized by Google

Tuſſis fere perpetua pleuriridem comitari ſolet: Cumque ſputa tanti momenti ſint in peripneumonia, & ipſa pleuritis per ſputa ſaepe ſolvatur, uti poſtea §: 888. patebit, in ipſo morbi initio periti Medici ſemper attendunt, an per tuſſim excretio fiat, & qualis. Ubi ergo per tuſſim ſputa educuntur, qualiacumque demum haec fuerint, vocatur pleuritis humida, ſi vero ſicca, & inanis tuſſis aegros vexet, ſicca dicitur; indeque habetur prima, & maxime obvia pleuritidis diſtinctio, jam memorata *Hippocrati* (s), *Galeno* (t), *Celſo* (u), *Tralliano* (v), aliiſque.

Cum autem monuerit *Galenus*, uti antea in Commentariis §. 830. 2. dictum fuit, in pleuriticis, & peripneumonicis affectibus, illam excretionem, quae per ſputa fit, ſimilem eſſe urinarum ſedimentis, quae cruditatem, vel coctionem, in morbis acutis deſignant, adeoque dixerit, ſiccam abſque ullo ſputo tuſſim idem ſignificare, ac urinam aquoſam, quae crudiſſima, & peſſimi ominis merito habetur; patet, multum ad Prognoſin facere, diſtinctionem Pleuritidis in humidam, & ſiccam. Ab omnibus enim damnatur Pleuritis ſicca, tanquam periculoſa, & moleſtiſſima curatu, & concoctu difficilis (x), quae vel celeriter hominem rapit, vel non niſi longo tempore ſolvitur (y). *Celſus* tamen, licet damnaverit ſiccam in hoc morbo tuſſim, ſanguinea ſputa tamen videtur adhuc pro pejori omine habuiſſe; dicens: *Huic dolori lateris febris, & tuſſis accedit & per hanc excreatur, ſi tolerabilis morbus eſt, pituita, ſi gravis, ſanguis. Interdum etiam ſicca tuſſis eſt, quae nihil emolitur, idque vitio primo gravius, ſecundo tolerabilius eſt* (*). Confirmant tamen experimenta practica, ſputa ſanguine tincta frequentiſſime in pleuritide adeſſe, minuſque nocere, quam ſi abſque ullo omnino ſputo morbus ſit.

§. 877. **N**Ulla eſt pars integumentorum interni thoracis, quam non aggreditur: tota ergo pleura, totumque mediaſtinum, hinc anterior, poſterior, dextra, ſiniſtra, ſuperior, inferior, exterior, profundior pars aeque obſidetur hoc malo: ſed inprimis latera.

Videndum jam, quis locus affectus ſit in pleuritide. Omnia ſymptomata docent, validam inflammationem in hoc morbo adeſſe, ſed non convenit inter Medicos, quanam in parte haec inflammatio haereat. Acutiſſimus dolor, dum inſpirant tales aegri, docet, moveri illo tempore partes inflammatas, vel & diſtrahi. Membranam illam, quam *coſtas ſuccingentem*, vel & ſimpliciter *ſuccingentem*, vocaverunt veteres (τὸν ὑπεζωκότα ὑμένα) propriam, & ſolam pleuritidis ſedem eſſe voluerunt multi. Pleuram recepto jam nomine, licet forte minus proprio (z) vocare ſolent Medici, quae

(s) De Morbis Lib. III. cap. xv. Charter. VII. pag. 590. (t) De locis affectis Lib. V. cap. III. ibid. pag. 488. (u) Lib. IV. cap. VI. pag. 209. (v) Lib: VI. cap. I. pag. 277. (x) Vide locum citatum Traliani & Hippocratis uti & Coac. Praenotnum. 381. Charter. Tom. VIII. pag. 873. (y) Vide Galeni locum citatum. (*) Lib IV cap. VI. pag. 209. (z) Petit. Comment. in Aretaeum pag. 151.

quae omnem interni thoracis ambitum inveſtit, pericardium tegit, & ſua duplicatura mediaſtinum (vide Commentaria §. 170. 4.) conſtituit: ſic enim hunc morbum *Aretaeus* (*a*) definivit: *ſub coſtis, dorſo, & internis pectoris ad claviculas uſque, tenuis membrana robuſta ſubſtrata eſt, oſſibus adnata, cui nomen ſuccingens. In hac quum phlegmone ſuborta fuerit, febris (adeſt) cum tuſſi, & ſputis variis, pleuritis vocatur ille affectus.* In eadem ſententia fuit & *Aegineta* (*b*) & *Trallianus* (*c*). Partis affectae non meminit *Celſus* (*d*), dum hunc morbum deſcribit. *Galenus* autem, uti ad §. 875. dictum fuit, non tantum coſtas ſuccingentis membranae, ſed & muſculorum ipſi continuorum, inflammationem facere pleuritidem ſtatuit.

Cum autem pleuritis & peripneumonia tantam inter ſe affinitatem habeant, ab iiſdem ſaepe cauſis producantur, in utroque morbo tuſſis adſit, per ſputa ex pulmone prodeuntia, toties levetur pleuritis, peripneumonia acutiſſimam pleuritidem comitetur ſaepe, ſequatur fere ſemper; Clariſſimi viri, & de re Medica optime meriti, fuerunt in illa opinione, in utroque hoc morbo eandem partem affici, pulmonem nempe. *Sydenhamus* (*e*) tantam affinitatem inter pleuritidem, & peripneumoniam agnovit, ut expenſis omnibus pleuritidis phaenomenis concluſerit, *morbum illum nihil aliud eſſe, quam febrem a propria, & peculari ſanguinis inflammatione ortam, qua natura materiam peccantem in pleuram deponit: nonnunquam & in pulmones, unde Peripneumonia ſuboritur; quam a priore, gradu tantum, & pro majore ejuſdem cauſae intentione, extentuque latiori differre, autumat.* Interim tamen diſtinctam morbi ſedem in utroque hoc morbo poſuit.

Neque nova haec opinio eſt, pulmonem eſſe partem affectam in pleuritide: *Aurelianus* (*f*) enim plures antiquos Medicos recenſuit, qui hanc ſententiam tuebantur. Imo & apud *Hippocratem* quaedam inveniuntur, quae huic opinioni utcumque favere videntur. Ita enim de fluxione in thoracem decumbente agens (*g*), voluit, pulmonem, natura ſua rarum, & ſiccum, fluxionem attrahere, inde tumere, latus contingere, atque ſi in utroque latere hoc fiat, peripneumoniam facere; ſi in alterutro tantum, pleuritidem. Alio autem in loco (*h*) pariter pleuritidem fieri dixit, dum pulmo admodum reſiccatus prae vehementi ſiti in latus inclinatur ex impotentia, illudque tangit. Verum conſtat ex Phyſiologicis, pulmonem naturaliter pleuram tangere, & ex peripneumoniae hiſtoria patuit ſatis, non ex hac cauſa pendere hujus morbi originem.

Celeberimus Hoffmannus (*i*) fuit in hac opinione, pleuritidem ſpuriam adeſſe, ſi inflammaiio externas tantum partes occupet; ſi vero membranoſae pulmonalis ſubſtantiae ſuperficiem inſtar Eryſipelatis prehendat, pleuritidem

(*a*) Lib. I. de cauſis & ſignis morbor. acutor. cap. x. pag. 8.
(*b*) Lib. III. cap. xxxiii. pag. 40. verſa. (*c*) Lib. VI. cap. i. pag. 266.
(*d*) Lib. IV. cap. vi. pag. 209. &c. (*e*) Sect. VI. cap. iii. pag. 334.
(*f*) Acutor. morbor. Lib. II. cap. xvi.. pag. 115.
(*g*) De locis in Hominc cap. vii. Charter. Tom. VII. pag. 365.
(*h*) Ibidem. car. x. pag. 369. (*i*) Medicin. Ration. Syſtematicae Tom. IV. Sect. II. pag. 426. 427.

Digitized by Google

tidem eſſe veram, & ubi altius in ipſam pulmonum ſubſtantiam deſcendit, tunc peripneumoniam adeſſe. Eandem ſententiam amplexus fuit & *Trillerus* in eruditiſſimo ſimul, atque utiliſſimo tractatu, quem de pleuritide conſcripſit, ac ideo potius *pleuripneumoniam*, vel *pleuripneumopleuritidem* hunc morbum vocandum voluit (*k*). Certum quidem eſt, ſolam pleuram non eſſe ſemper pleuritidis ſedem, & muſculos ipſi continuos adjunxit *Galenus*, uti paullo ante dictum fuit: & ipſa adipoſa membrana, in locis intercoſtalibus ſaginatorum animalium adeo conſpicua, quam frequentiſſimam, & quidem tenaciſſimae inflammationis ſedem eſſe, in Commentariis §. 374. demonſtratum fuit, huc referri meretur. Nata enim phlegmone, adipoſam membranam in tumorem attollens, pleuram cum ſummo dolore diſtrahere poteſt (*l*). Cum ergo ex inflammationis hiſtoria ante tradita conſtiterit (vide §. 373.) omnem partem corporis, in qua reticulares arteriarum diſtributiones, vel lymphaticorum arterioſorum ortus obſervantur, poſſe eſſe inflammationis ſedem, patet, illam in pleura, pinguedine ipſi ſuperpoſita, muſculiſque intercoſtalibus obtinere poſſe: atque hinc licet concludere, pleuram membranam pleuritidis ſedem eſſe poſſe, licet tamen non ſemper ibi haereat morbus, ut multi crediderunt; ſed & in pinguedine, & muſculis intercoſtalibus, reperiatur frequenter.

Certe acutiſſimus ille dolor, qui primum etiam nixum inſpirationis comitatur in pleuritide, videtur docere non in ſolo pulmone haerere malum, cum in peripneumoniam vera ſaepe nullus, aliquando obtuſus tantum dolor ab aegris percipiatur, uti antea vidimus. An credibile videtur in valida peripneumonia malum non pertingere ad membranoſam ejus ſuperficiem, quae tam acrem dolorem deberet excitare, dum inde pleuritis fieri creditur? Verum quidem eſt, in cadaveribus pleuritide defunctorum ſaepe non inveniri adeo magnum in pleura malum. Sic *Jacotius* (*m*) fatetur, ſe in diſſectione pleuriticorum raro obſervaſſe pleuram tumere, licet phlegmone anteceſſerit. Verum tenuis haec, & tenſa membrana, licet inflammaretur, non multum tumoris faceret, cum in phlegmone tota fere tumoris moles a panniculo adipoſo turgente pendeat. Novimus ſic, perioſteum, cerebri meninges, ligamenta, abſque multo tumore inflammari, & acerrimos dolores producere poſſe. Unde & *Jacotius* (*n*) modo allegatis praemiſit ſequentia: *Inflammationis nomine non ſolum ſanguinis immodicam copiam in locum inanem collectam intelligimus, ſed quamvis excedentem etiam in parvis membri vaſis*. Magis urget *Petri Servii* teſtimonium, qui in trecentis pleuriticis Romae, poſt mortem diſſectis, deprehendit ſemper unum pulmonis lobum corruptum, & materia putrida turgidum, intacta tamen, aut leviter ſaltem vitiata pleura (*o*). Verum, ſi conſideretur, pleuritidem, & peripneumoniam ſaepe ſimul concurrere, neque ex pleuritide ſemper perire aegros, quia membrana pleura, aut loca intercoſtalia

(*k*) Cap. I. pag. 9. (*l*) Abrah. Kaau. Perſpirat. Hippocrat. cap. VII. num. 143. pag. 66. (*m*) Hollerii Commentar. in Coac. Hippocr. pag. 429. (*n*) Ibidem. (*o*) Triller. de Pleuritide cap. I. pag. 10.

ſtalia inflammata ſunt, ſed ſaepius ideo, quia ob dolorem immanem omnis motus thoracis ſupprimitur, unde impedito ſanguinis per pulmones trajectu, lethalis peripneumonia naſcitur (vide §. 905.); patebit ratio, quare in cadaveribus pleuritide defunctorum fere ſemper in pulmone vitium inveniatur, licet leviter tantum affecta pleura videatur. Notandum enim, quod *Servius* non negaverit, pleuram in hoc morbo affici, ſed leviter tantum: Cauſa ergo mortis in pulmone affecto inveniebatur quidem, prima tamen origo mali in pleura, vel ipſi incumbentibus muſculis, & adipoſa tunica, haeſiſſe potuit. Pleuram autem in hoc morbo affici confirmant obſervata plurima: ſic *Aurelianus* (*p*) dixit: *Manifeſta namque conjectura eſt, quod ipſa (pleura), patiatur. Si quidem tumoris augmento collectione in pleuriticis faciat, & expirantibus ſaepe aegrotis nigra inveniatur.*

Coram multis ſpectatoribus in noſocomio diſſecuit, *Diemerbroeckius* (*q*) cadaver mulieris pleuritide mortuae, quae primis quatuordecim diebus acutiſſime afflicta fuerat, poſtea vero, ſuppuratione facta, morbus per aliquot dies mitior viſus fuerat, tandem morte finiebatur. Invenit autem pulmonem a pleura omnino liberum, & in dextro latere totam pleuram ab axillis ad diaphragma uſque inflammatam: abſceſſus autem ruptus fuerat ad quintam, & ſextam coſtam, quae binae coſtae duorum digitum latitudine omnino erant pleura nudatae: pus in thoracis cavitatem modica quantitate effluxerat. Pulmo inveniebatur nulla inflammatione, aut alio malo laeſus. Similia & poſtea in viri cadavere eodem morbo extincti vidit, atque inde concluſit, minime veram eſſe illam opinionem, qua ſtatuitur, in omni pleuritide adeſſe etiam exterioris partis pulmonis inflammationem. Quinimo in cadaveribus peripneumonia mortuorum invenit unius lateris pulmonem totum inflammatum, etiam in exteriore membrana, licet illi aegri de obtuſo tantum dolore conqueſti fuiſſent, dum viverent. Pleuram pariter affectam poſt hunc morbum in cadaveribus vidit *Harderus* (*r*), & alii plurimi, quos recenſere nimis operoſum foret.

Sed & *Hippocrates* (*s*) diſerte dixit, ad latus impactam bilem, & pituitam pleuritidem facere; ſi vero pulmo eadem in ſe traxerit, peripneumoniam fieri.

Ex omnibus ergo his concludere licet, partem affectam in pleuritide eſſe pleuram, contiguam ipſi pinguedinoſam tunicam, & muſculos incumbentes: pulmonem vero in pleuritide quidem affici ob impeditam reſpirationem, atque inflammari ſic poſſe, interim tamen pulmonis inflammationem a pleuritide omnino diſtinctam eſſe.

Neque obſtat tuſſis, quam crediderunt tantum a pulmone affecto naſci poſſe clari in arte Viri. Dum intercoſtalia loca inflammata tument pulmonem contiguum premere, atque irritare poſſunt, ſicque tuſſim producere: ipſa inſpi-

(*p*) Acutor. Morbor. Lib. II. cap. XVI. pag. 117. (*q*) Anatom. Lib. II. cap. XIII. pag. 309. (*r*) Harder. Apiar. Obſerv. 53. pag. 222. 223. (*s*) De Morbis Lib. I. cap. 11. Charter. Tom. VII. pag. 546.

Digitized by Google

ſpiratio ob acerbum dolorem impedita tuſſis cauſa eſſe poteſt. Ita in gravidis mulieribus, quibus uterus altius aſſurgens ſurſum premit viſcera abdominalia, ſicque diaphragmatis liberum motum impedit, moleſtiſſima quandoque tuſſis obſervatur (*t*). Narium internarum irritatio, rudior attactus membranae meatum auditorium inveſtientis tuſſim producere poteſt. Si ergo ab aliis partibus, a pulmone diſſitis tuſſis excitari poſſit, quanto magis a locis pulmoni contiguis, inflammatis, & dolentibus. In lateris tuberculo, quod ſuppuratum uri, vel ſecari juſſit *Hippocrates* (*u*), adeoque verſus exteriora laeſiſſe videtur, tuſſim adfuiſſe notat. Sputa autem, quae in pleuritide excernuntur, ex pulmone veniunt; verum poſtea ad §. 888. 6., de his dicendum erit, tuncque patebit, neque ex ſputis concludi poſſe pulmonem in omni pleuritide ſemper & primario affici.

Cum ergo in ipſa membrana pleura, pinguedine ipſi incumbente, muſculis intercoſtalibus, nata inflammatio pleuritidem facere poſſit, patet, in diverſis, & ſatis diſſitis corporis locis eundem nomine morbum obtinere poſſe. Omnis enim interni thoracis ambitus his tegitur, ipſumque mediaſtinum ex pleurae duplicata lamella, interpoſita tunica celluloſa, conſtat; diaphragma, & pericardium pleura obducuntur. Obtinuit tamen inter Medicos, ubi illa pars membranae pleurae, quae diaphragma ambit, inflammatur, *Paraphrenitidem* vocare morbum, de quo poſtea, ob ſymptomata quaedam peculiaria, ſingulari capitulo agetur; ſimulque tunc addentur illa, quae circa Pericardii & mediaſtini inflammationem maxime notanda ſunt.

Per omnem illum ambitum natas pleuritides obſervavi, & paſſim hoc fide digniſſimorum auctorum teſtimoniis confirmatur: omnium tamen frequentiſſime latera hoc morbo occupantur; atque ideo a parte corporis, quae magis patitur, nomen ſumpſiſſe hunc morbum concluſit *Aurelianus* (*v*). Hoc autem imprimis notari meretur, quia minus periti non ſuſpicantur pleuritidem adeſſe, niſi dolor latus occupet: imo & vulgus in illa opinione eſt, ſiniſtrum latus ſolum huic morbo obnoxium eſſe; unde ſaepe morbum ſummo cum periculo negligunt, dum in dextro latere dolor adeſt. Interim tamen conferendo ſatis numeroſas hujus morbi hiſtorias, quas collegi, vidi ſaepius adhuc dextrum latus, quam ſiniſtrum, affectum fuiſſe: quod & notavit *Trillerus* (*x*), qui ſe obſervaſſe teſtatur benigniorem eſſe pleuritidem, quae dextrum latus occupat, periculoſiorem vero & diuturniorem, quae ſiniſtrum. Monuerat jam *Aretaeus* (*y*), per omnem continuitatem ſuccingentis membranae dolorem protendi, quibuſdam etiam ad dorſum & ſcapulas pertingere, huncque dorſalem pleuritidem ab antiquis vocatam fuiſſe, uti ex ingenioſa obſcuri hujus

B loci

(*t*) Mauriceau Tom. I. Liv. I. Chap. XVI. pag. 141. (*u*) De Morbis Lib. II. Cap. XXIV. Charter. Tom. VII. pag. 575. (*v*) Acut. Morbor. Lib. II. Cap. XIII. pag. 110. (*x*) De Pleuritide pag. 4. (*y*) De cauſis & ſignis Morb. Acut. Lib. I. Cap. X. pag. 8.

loci emendatione, quam *Petitus* (z) dedit, patet. Pleuritidis in dorſo etiam jam meminit *Hippocrates* (a); quaedam tamen ibi occurrunt, quae corruptum eſſe textum indicare videntur. Pariter & anteriora pectoris, & quidem ſub ipſo ſterno, hunc morbum occupaſſe, docuerunt obſervata, uti ex *Petro Salio de curatione morborum ab ordinariis practicis non exhibitorum* refert *Schenckius* (b). In cadavere enim viri, nono die morbi praeter Medicorum exſpectationem mortui, *inventus fuit in membranis interſepientibus tumor inflammatorius ſatis notabilis magnitudinis, qui etiam ex parte communicabatur pericardio*. In talibus aegris aderant omnia acutae pleuritidis phaenomena, ſed lateris dolor aberat, ejuſque loco aliquid moleſti ſub ſterno percipiebatur, cum magni ardoris in thorace ſenſu. Patet autem ſatis, eo acriorem inflammatarum partium dolorem eſſe, quo magis inter inſpirandum moveri aut diſtrahi debent, adeoque variam doloris intenſitatem in pleuritide eſſe poſſe, prout in hoc, illove thoracis loco haeret morbus. Quia autem frequentiſſime latera occupat pleuritis, ideo inter ſigna §. 875. dolor acutus punctorius ponitur, licet abſolute loquendo pleuritis & abſque hoc dolore, vel ſaltem leni tantum comitata, eſſe poſſit, uti ex modo dictis patet.

§. 878. UBI autem ipſa membrana coſtas interne ſuccingens doloris ſedes, aut pars illa muſculorum intercoſtalium internorum, *vera*; ſi autem altius intercoſtales muſculi, externi inprimis, vel & his ſuperiora laborant, *ſpuria* appellatur.

Quoſdam lateris dolores abſque febre eſſe, illoſque ad pleuritidem non pertinere, §. 875. patuit. Verum & alii dolores laterum cum febre reperiuntur, qui reſpirationis liberam actionem utcumque laedunt, neque tamen adeo periculoſum exitum habent. Hinc illa diſtinctio pleuritidis in *veram* & *ſpuriam* nata fuit. Vera dicebatur, ſi ipſa pleura, vel partes huic proximae, inflammatae eſſent; ſpuria autem, ſi ſuperiores his partes, & integumentis externis magiſque vicinae, laborarent. Diverſum diſcrimen in utraque pleuritidis ſpecie imprimis inde pendet, quod eo magis impediatur vitalis inſpiratio, quo magis verſus interiora haeſerit malum; & ſuppuratio natam inflammationem ſequens extrorſum tendat potius, ſi in exterioribus partibus morbus fuerit; & contra verſus pectoris cavum ruat, ſi profundius malum haeſerit. Pulchre haec notavit *Galenus* (c), ſignaque recenſuit, quibus bini hi morbi, adeo affines, diſtingui poſſent. Poſtquam enim de Pleuritide dixerat, ſubjungit ſequentia: *Sunt vero alii laterum dolores cum febribus, per quos neceſſario denſa & parva reſpiratio fit; nihil autem exſpuitur; ut ideo ſputi expertibus pleuritidibus ſimiles fiant; verum facile ab illis diſcernuntur; tum quod nulla ſit tuſſis, cum ſputi expertes*

(z) Ibidem pag. 152. (a) De Morbis Lib. III. Cap. xv. pag. 590. (b) Lib. 2. pag. 289.
(c) De Locis affectis Lib. V. Cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 488.

Digitized by Google

tes (pleuritides) ſiccam tuſſim habeant, tum quod neque tenſionem, neque duritiem ullam referat pulſus, neque adeo acuta febre laborent, & reſpirationis difficultas minus illos moleſtet: nonnulli etiam, prementibus nobis extrinſecus locum inflammatum, dolent. Illis repurgatio non fit per ſputa, quia ab initio nihil (humoris) inflammationem excitantis ad thoracis ſpatium pervenit. Concocta vero inflammatione, niſi pus prius diſcutiatur, ad cutim attollitur, & ſecatur. Modo dictis ſimilia & apud *Æginetam* (*d*) habentur. Difficulter autem admodum diſtingui poſſe videtur, an intercoſtales muſculos internos externoſve ſolos inflammatio occupet, cum ſibi invicem incumbant, & ſimilem actionem habeant, adeoque ſatis obſcura inde foret Pleuritidis verae & ſpuriae Diagnoſis, quae longe evidentior ex Galeni loco citato haberi poterit.

Notandum etiam, quandoque contingere, ut & loca intercoſtalia, & his ſuperiora, ſimul inflammentur, quales caſus aliquando vidi, licet rarius: Cum autem a potiori ſoleat ſumi denominatio, ad veram pleuritidem referendus videtur talis morbus potius, quam ad ſpuriam.

§. 879. ADultos, ſanguineos, lautius potos, paſtoſve, exercitatos valde, acidum raro eructantes, in morbos inflammatorios vergentes; verno tempore, maxime ſubito aeſtuante poſt acre gelu coelo, aut hyberno in acerrime frigido vento; infeſtat primario: tumque vocatur *idiopathica.*

Docuerunt obſervata fidelia, non omnem aetatem & temperiem aeque huic morbo obnoxiam eſſe, imo & varium anni tempus, aeriſque viciſſitudines, conſiderationem hic mereri, de quibus nunc agendum erit.

Pleuritis morbus inflammatorius eſt, adeoque maxime metuendus illis, qui ſponte in hos morbos vergunt. Tales autem ſunt (uti alia occaſione in Commentariis §. 772. monitum fuit,) quibus vaſa robuſta & contracta, humores denſi ſunt, acriores, & celerius moti. Pulſus his hominibus majores & crebriores eſſe ſolent, corpus gracile, agile, robuſtum, calidum. Adultos hinc potius invadit, quam juniores, in quibus ſolidorum laxior compages, & fluidorum minor denſitas repetitur; unde & *Hippocrates* (vide Commentaria §. 874.) monuerat, pleuritidem & peripneumoniam ante pubertatem non fieri: interim tamen quandoque, licet rarius, & junioribus hic morbus contingit. Ob eandem rationem notaverat *Aurelianus* (*e*), maribus frequentiorem quam foeminis eſſe hunc morbum: teſtatur autem *Trillerus* (*f*), foeminas pejus affici quam viros, ſi hoc morbo corripiantur, licet hoc rarius contingat. Valide enim tunc videntur fuiſſe cauſae, quae in corpore foeminino, minus ad hunc morbum praediſpoſito, pleuritidem excitare potuerunt. Monuerat autem *Hippocrates*

(*d*) Lib. III. Cap. XXXIII. pag. 40. verſa. (*e*) Acutor. Morbor. Lib. II. Cap. XIII. pag. 111. (*f*) De Pleuritide pag. 4.

Digitized by Google

pocrates (*g*) ſequentia: *In morbis minus periclitantur, quorum naturae, aetati, habitui, & anni tempeſtati morbus magis familiaris fuerit, quam quibus in horum aliquo non familiaris ſit.* Et *Galenus* (*h*) in Commentariis in hunc textum optime notavit, periculi magnitudinem tunc non pendere ab ipſa conſtitutione corporis aegrotantis, ſed a vehementia cauſae, quae morbum produxerat. Poſſunt facile conciliari modo dicta illis, quae in §. 874. habentur, ubi dicebatur, perimneumoniam pueris & foeminis & laxis hominibus rarius contingere, atque facile, & fere ſponte ſanari, quatenus nempe ipſa fluidorum, & ſolidorum diſpoſitio naturalis in his hominibus minus favet huic morbo. Interim tamen, ubi cauſae procatarcticae tanta efficacia eſt, ut in minus praediſpoſitis talibus corporibus validam tamen pleuritidem excitare poſſit, non repugnat, periculoſum morbum eſſe poſſe quandoque, licet tamen in duro & exercitato corpore ab eadem cauſa pejor adhuc naſceretur morbus, & a leviore etiam cauſa in tali corpore excitaretur.

Obſervavit *Sydenhamus* (*i*), quod hic morbus *temperamento ſanguineo praeditos prae reliquis aggreditur, ſaepe etiam ruſticos & duro jam fractos membra labore.* Denſis autem illis & exercitatis corporibus imprimis perniciosum eſſe hunc morbum, jam monuerat *Hippocrates* (*k*), uti alia occaſione dictum fuit. Et in macilentis & ſiccis corporibus frequentius ſe hunc morbum obſervaſſe, quam in obeſis & humidis, teſtatur *Trillerus* (*l*). Rigida enim in his vaſa, & humores denſi obſervantur. Ob hanc cauſam *Aretaeus* (*m*) crediſſe videtur, ſenes imprimis pleuritidi obnoxios eſſe, ſed & faepius evadere, cum valida phlegmone in ſenili aetate raro excitetur. Contrarium vero de juvenibus, & in flore aetatis conſtitutis hominibus dixit nempe, minus frequenter hoc morbo affici, ſed & rarius emergere, quia majori impetu in talibus furere ſolet pleuritis. Solidarum autem partium firmum robur huic morbo favere, colligi etiam poteſt ex illis, quae apud *Hippocratem in libro de aëre, locis, & aquis* (*n*) habentur. Notat enim, homines, qui incolunt urbes ſeptentrioni oppoſitas, robuſta & ſicca habere corpora, ſed & pleuritidi obnoxios vivere: contra vero illos, qui civitates auſtro oppoſitas habitant, imbecilliora (ἀτονώτερα) plerumque corpora habere, ſed & raro pleuritide corripi (*o*).

Cibos potuſque vel acri ſua indole, vel & ſola copia nimia febres excitare poſſe, antea in Commentariis §. 586. a. vidimus; adeoque patet, lautius potos & paſtos, ſi ſimul in morbos inflammatorios ex propria temperie & aetate proni fuerint, facillime in pleuritidem incidere. Unde & copioſam vini ingurgitationem pro cauſa pleuritidis habuit *Hippocrates* (*p*).

Longe

(*g*) Aphor. 34. Sect. 2. Charter. Tom. IX. pag. pag. 75. (*h*) Ibidem pag. 76. (*i*) Sect. VI. Cap. III. pag. 331. (*k*) Coac. Praenot. N. 398. Charter. Tom. VIII. pag. 875. (*l*) De Pleuritide pag. 3. (*m*) De cauſis & ſignis Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 9. (*n*) Charter. Tom. VI. pag. 191. (*o*) Ibidem pag. 190. (*p*) De Morbis Lib. I. Cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 546.

Digitized by Google

Longe pejor adhuc ſpirituum fermentatorum abuſus, cum & ab his liquidis coagulum inducatur, & ſolidae corporis partes corrugentur; ideoque frequentiſſimae & acerrimae pleuritides illis accidere ſolent, *qui potui ſpirituoſiori, praeſertim vini ſpiritui, plus juſto per vitam ſunt aſſueti*, uti obſervavit *Trillerus* (q). Saepe tertio vel quarto die jam lethales pleuritides in ebrioſis hominibus vidi.

Acidum raro eructantes. Monuit in Aphoriſmis (r) *Hippocrates* ſequentia: *Qui acidum eructant, raro pleuritici fiunt*. Ubi autem de *morbis ſpontaneis ex acido humore* agebatur, conſtitit, boni ſanguinis inopiam, debilitatem fibroſae compagis vaſorum & viſcerum, atque defectum animalis motus (vide §. 61.) merito inter cauſas acidae acrimoniae numerari. Verum patet ex ante dictis, talia corpora minime ad morbos inflammatorios diſpoſita eſſe: unde intelligitur facile ratio hujus Aphoriſmi. Poſtquam autem *Helmontius* (s) ſtatuerat, hoſtile acidum, pleurae tanquam ſpinam infixum, pleuritidem facere, longe aliam hujus Aphoriſmi explicationem dederunt Medici, qui hanc opinionem tuebantur. Putabant enim ideo ſaepius hoc morbo affligi illos, qui acidum raro eructabant, quia illud retentum in corpore, ſanguini miſtum, morbo huic originem dabat. Quam vana autem haec ſit opinio, ex cauſis pleuritidis poſtea recenſendis, uti & ex tota hujus morbi hiſtoria ſatis patebit.

In morbos inflammatorios vergentes. Quales illi ſint, paulo ante dictum fuit ad eandem hanc paragraphum. Hoc autem cognoſcitur ex corporis habitu, & morbis praegreſſis.

Verno tempore &c. Pleuritis quidem omni anni tempore a cauſis poſtea enumerandis naſci poteſt, verum quando Epidemicorum in morem regnat pleuritis, tunc potiſſimum verno tempore aggreditur; imprimis autem illa parte anni, quae *inter ver atque aeſtatem ambigens, utriuſque quaſi fibula eſt*, uti *Sydenhamus* (t) monuit; quod & propriis Epidemicarum conſtitutionum obſervatis confirmatum vidi.

Aut hyberno in acerrime frigido vento. Per frigus adunari ſanguinis moleculas, adeoque cauſam obſtructionis in arteriarum anguſtiis naſci, antea ad §. 117. demonſtratum fuit. Si jam frigidus ventus magna vi aërem gelidum in pulmonem impellat, qui pleurae contiguus eſt, ſimulque totum corpus undique afflet, loca intercoſtalia ab utraque parte tam interiori, quam exteriori exponuntur acri frigori. Imprimis autem pleuritidis periculum tunc adeſt, dum ex calidis hypocauſtis in aërem frigidiſſimum, non ſatis tecto veſtibus corpore, prodeunt incauti homines. Ratio hujus data fuit ad §. 118.

Ideo *Hippocrates* dixit, hyeme pleuritides & peripneumonias fieri maxime, & quidem vehementiſſimas (u); & *Aretaeus* (v) ſimilia monuit.

Tunc-

(q) De Pleuritide pag. 4. (r) Sect. VI. N. 33. Charter. Tom. IX. pag. 269. (s) In Capitulo *Pleura furens*, N 13. pag. 319 (t) Sect. V. Cap v. & Sect. VI. Cap. II. pag. 306. 330. (u) De Affectionibus Cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 621. (v) De cauſis & ſignis Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 9.

Tuncque vocatur idiopathica. Quando nempe pleuritidis cauſa, a primo ipſius morbi initio, in locis intercoſtalibus haeſit, non vero in alia parte corporis prius nata, dein relicta priori ſede, has partes occupavit: ἰδιοπάθεια enim dicitur propria & primaria affectio.

§. 880. AT ex materie praegreſſi inflammatorii morbi mota & in loca deſcripta (877. 878.) delata, exorta *ſymptomatica* dicitur.

Contingit quandoque, aliis morbis, prius natis in corpore, pleuritidem ſuccedere, tuncque vocatur ſymptomatica. Sic alia occaſione ad §. 752. notavi, quartanam, verno tempore calidiſſimis remediis tractatam, tranſiviſſe in ſaevam pleuritidem. Ita & *Sydenhamus* (*x*) monuit, pleuritidem per accidens aliis febribus ſupervenire, cujuſcumque demum generis ſint: notat autem praecipue hoc contingere intempeſtivo calidorum remediorum in morbis incipientibus uſu; praeſertim ſi aegrorum aetas, temperamentum, annique tempeſtas inter ver & aeſtatem ambigens, ſimul conſpiraverint.

Haec autem diſtinctio pleuritidis in idiopathicam & ſymptomaticam uſum inſignem habet in curatione: pleuritis enim idiopathica ſanguinis miſſionem, ſaepius quandoque repetitam, ut plurimum poſcit. Si autem pleuritis ſymptomatica ſequatur alium morbum epidemicum, cujus indoles ſanguinis miſſionem, ſaltem repetitam, non fert; tunc longe parcius, quam aliter fieri ſolet, ſanguis mittendus eſt. Sedula morborum obſervatione hoc invenit *Sydenhamus* (*y*), & tanquam rem magni momenti in praxi propoſuit.

§. 881. PRO cauſa antecedente habet: 1. omne id, quod inflammationi generandae cuicunque aptum (375. ad 380.). Id, quod hanc cauſam generalem determinat in pleuram praecipue; quo pertinent maxime, natura aegri, intercoſtales arteriolas anguſtiores, magiſque duras, habentis: morbus praecedens, qui reliquit diſpoſitionem eadem proferentem, ut eſt ſcirrhus pleurae, callus, pulmo adnatus &c., natura epidemici morbi praedominantis; aër frigidus, per anguſtas rimas violente actus in nudatum corpus, ex labore vel igne prius valde aeſtuans; potus gelidus ſubito, magno hauſtu, ingeſtus in corpore ſimili; aër hyemali tempore borealis gelidiſſimus. 3. μετάπτωσις materiae inflammatoriae, ichoroſae, ſuppuratoriae, prius in toto, vel in aliqua parte, praedominantis, & dein quacunque cauſa huc

(*x*) Sect. VI. Cap. III. pag. 332. (*y*) Sect. V. Cap. V. pag. 310.

Digitized by Google

huc depoſitae, ut in morbillis, variolis, tumoribus ulceroſis, ulceribus magnis, latis, ſubito evaneſcentibus, abſorpta venis materie.

I. Agendum nunc de cauſis. Cum autem hactenus dicta evincant, pleuritidem eſſe morbum inflammatorium (quod & ex decurſu totius morbi, & eventu vario, poſtea deſcribendis, patebit), ad cauſas pleuritidis referuntur omnia illa, quae inflammationem producere valent, de quibus actum fuit paragraphis hic citatis.

II. Licet autem inflammatoria diatheſis in ſanguine nata fuerit, tamen & debet alia adhuc cauſa eſſe, per quam illud malum intercoſtalia loca potius occupet. Huc refertur *Natura aegri &c.* Docuerunt Anatomici, magnam ſaepe diverſitatem obſervari in vaſorum magnitudine & numero in diverſis corporibus, imo & quandoque nonnullas arterias calloſas, cartilagineas, imo & oſſeas factas fuiſſe. Poſſet ergo & tale vitium in arteriis intercoſtalibus contingere, ſicque libero ſanguinis motui per illas impedimentum naſci. Interim tamen veroſimile videtur, rarius talem cauſam adeſſe, cum illa arteriarum induratio plerumque in majoribus truncis tantum obſervetur, & imprimis in decrepita ſenectute.

Morbus praecedens &c. Poſt inflammationes validas ſcirrhoſam ſaepe duritiem manere, in hiſtoria inflammationis ad §. 392. patuit, praecipue circa partes glanduloſas. Verum & alia occaſione, ubi §. 485. de ſcirrho agebatur, notavi, quam mirae indurationes partium membranacearum quandoque obſervatae fuerint in cadaveribus. Praeterea ad §. 843. patuit, pulmonem inflammatum contiguae pleurae frequenter accreſcere: non mirum ergo ſi & idem fiat a pleurae inflammatione, quod pleuritidem paſſorum Anatome docuit (z).

Tales autem calloſas aut ſcirrhoſas indurationes, uti & concretiones partium prius liberarum, cauſam eſſe poſſe obſtructionis & inflammationis, antea ad §. 112. 1. probatum fuit. Ideo ſaevam pleuritidem paſſi ſaepe tota vita doloris aliquas reliquias ſentiunt, a mutatione aëris ſubita, a validis animi affectibus, potu largiore &c. praecipue ſi ſaepius cum hoc morbo conflictati fuerint. Ita ex *Braſſavolo* notat *Schenckius* (a) quod Alphonſus Ferrariae dux, ter pleuritidem paſſus & ſanatus, poſtea in eodem loco a minima etiam occaſione dolorem ſenſerit.

Monet autem *Diemerbroëckius* (b) ſe in praxi obſervaſſe, quod illi facilius & frequentius in pleuritidem inciderent, quibus ex aliquibus ſignis judicabat, pulmonem pleurae adhaerere. Docuit etiam experientia Medicos, crebrius corripi pleuritide illos, qui ſemel eadem decubuerunt.

Natura Epidemici morbi praedominantis. Quamvis pleuritis ſaepe ortum ducat a cauſis manifeſtis, aëre v. g. frigido corpus a valido motu aeſtuans afflante, tamen obſervatio fidelis docuit, naſci & pleuritides, multoſ-

(z) Triller. de Pleuritide pag. 6. (a) J. Schenckii obſerv. med. rar. Lib. II. pag. 245. (b) Anat. Lib. II. Cap. XIII. pag. 308.

Digitized by Google

multoſque homines affligere eodem tempore, licet nulla cauſa noſcatur, cui morbi origo tribui poſſit. Verum quidem eſt, communem pluribus afflictionem, aliaque (de quibus poſtea §. 1404. & ſequentibus agetur) ſuadere, latentem talem cauſam in aëre haerere: interim tamen nemo facile determinabit indolem illius noxii, quod morbos populariter graſſantes efficiat, cum nulla mutatio qualitatum ſenſilium aëris detegatur, cui adſcribi merito poſſet talis effectus. Mirabatur non ſine ratione hoc *Sydenhamus*, quod febres tales epidemicae nunc caput affligerent, alio tempore inteſtina, & dyſenteriam facerent, alio iterum tempore pleuram potius & pulmones invaderent. Obſervavit tamen & rem magni in praxi Medica momenti, quod nempe per mutationes qualitatum ſenſilium aëris Epidemica conſtitutio deflecteret utcumque a priſtina indole, quatenus nempe alia pars corporis afficeretur. Ita dum febris Epidemica graſſabatur, quae caput invadebat, contigit, ut menſe Octobri toto inſolitus aëris tepor adeſſet, quem ſubito excipiebat frigida & humida tempeſtas; unde oriebantur tuſſes integras familias affligentes. Verum tuſſes illae febri Epidemicae ſternebant viam, ita tamen, ut febris nata poſt tuſſim non caput, ſed pleuram, & pulmonem nunc invaderet; & tamen in curatione ſimilia requirebat auxilia, ac ante adhibita fuerant, dum caput peteret (*c*). Patet ergo & ad hanc pleuritidis cauſam in praxi attendendum eſſe.

Aër frigidus &c. Dum a valido labore aeſtuant homines, vel & a calore foci multum incaluerunt, videmus totam cutem externam rubere, ſigno manifeſto, ſanguinem rubrum vaſa multa ingreſſum eſſe, in quibus naturaliter eſſe non ſolet, dum corpus quieſcit, vel in aëre non adeo calido verſatur: Error ergo loci tunc adeſt (vide §. 118.) Si ergo per aërem frigidum ſubito tunc conſtringantur vaſa, & adunentur magis liquidorum in vaſis haerentium moleculae, liquida craſſiora in vaſorum minorum anguſtias impulſa haerebunt, fiet obſtructio, inflammatio, & quae inde ſequuntur mala. Pleuritides frequentes a tali cauſa natas obſervaverunt omnes practici, uti & arthritides, rheumatiſmos, & quidem difficillime curabiles.

Omnium autem maxime nocet aër frigidus, per anguſtas rimas violente actus in nudatum corpus, quia tanto major eſt frigoris actio in corpus noſtrum. Verum quidem eſt, aërem follibus celerrime expulſum in bulbum thermometri etiam ſatis ſenſilis non efficere, ut liquor in thermometro deſcendat; ſed per talem aëris motum diſſlatur aër, jam caleſcens a vicinia corporis, & omni momento applicatur aër frigidus, & hinc augetur frigoris ſenſus & effectus. Hinc tot ruſtici, bajuli, & ſimiles homines talibus morbis pereunt, quod a valido labore aeſtuantes nudo fere corpore quieſcant, & gratam adeo auram frigidiuſculam captent. Imo *Sydenhamus* (*d*) putabat, plures homines ab hac cauſa perire, quam peſte, gladio, & fame.

Po-

(*c*) Sydenh. Sect. V. Cap. v. pag. 305. (*d*) Sect. VI. Cap. 1. pag. 325.

Digitized by Google

Potus gelidus &c. Majus adhuc inde diſcrimen, quam ab aere frigido. Certe nunquam pleuritides magis ſaevas, & citius lethales vidi, quam a potu gelido affatim hauſto, aeſtuante corpore. In nobili juvene, pilae luſu dum caleſceret totus, potus gelidiſſimae aquae cum ſucco limonum intra trihorium lethalem pleuritidem fecit. *Diemerbroeckius* (*e*) obſervavit, hominem, qui media aeſtate foeno colligendo occupatus erat, & valde ſudabat, illico pleuritidem intra paucos dies lethalem contraxiſſe, dum frigidam cereviſiam largo hauſtu biberet. Innumera talia apud practicos occurrunt, quae hoc confirmant. Facile autem intelligitur ratio. Sanguis de ſaniſſimi hominis vena inciſa in aquam frigidam extillans concreſcit illico in ſtrias fere ſolidas. Verum dum affatim gelidus potus ingurgitatur, oeſophagus, in ſuo decurſu truncis intercoſtalium arteriarum quarundam ſatis propinquus, eo repletur, dein totus ventriculus potu frigido diſtentus adjacenti diaphragmati, hepati, lieni &c. ſubitum, & inſolitum frigus communicat. Cavae aſcendentis truncus, ingens ſinus dexter cordis, tenui tendinoſae parti diaphragmatis incumbens, ſimiliter afficiuntur, ſanguis ibi collectus ad concretionem diſponitur, qui paullo poſt per pulmonis anguſtias tranſire debebit. Non mirum ergo toties lethalem ſubito pleuritidem, & peripneumoniam a tali cauſa naſci, uti & ſimilia in viſceribus ventriculo adjacentibus mala. Augetur periculum, quod per validos corporis motus, ſudore excitato, liquidiſſima ſanguinis pars difflata fuerit, & quod aqua frigida, ſimiliaque non tam cito a calore corporis noſtri incaleſcant, quam aer. Demonſtravit enim *Celeberrimus Boerhaavius* (*f*), eo citius caleſcere ab eodem igne corpus, quo rarius eſt.

Summo ergo jure *Lanciſius* (*g*) inter ſubitaneae mortis cauſas numeravit frigidi potus, vel balnei uſum, ex calefacto corpore.

Aer hyemali tempore borealis, gelidiſſimus. De hac pleuritidis cauſa actum fuit §. 879.

III. Notatum fuit paullo ante, pleuritidem diſtingui in idiopathicam, & ſymptomaticam: quae binis praecedentibus numeris dicta ſunt, ſpectant ad cauſas pleuritidis idiopaticae; nunc vero agendum de cauſis pleuritidis ſymptomaticae. Omnes enim morbi, qui ex priore ſpecie in aliam degenerant & tranſeunt, ἐκ τῆς μεταπτώσεως fieri dicuntur (*h*). Sic v. g. in febribus continuis ſaepe inflammatoria diſpoſitio ſanguini inducitur, & poſtea inde reſpiratio difficilis, frequens, dolens circa vitalia (vide §. 734.) naſcitur. Quandoque & in alias partes corporis jam depoſita materies inflammatoria locum mutat, & intercoſtalia loca invadit. Sic dolorem ad pectus phrenitidem quandoque ſolvi, alio in loco (§. 779.) monitum fuit.

Sic a lochiis retentis pleuritides peſſimae in puerperis fiunt, uti poſtea §. 1329. dicetur: neque tantum dum ſanguinolenta adhuc, & copioſa lochia ſubito ſupprimuntur, verum etiam dum jam ichoroſa quaſi, & alba pro-

(*e*) Anat. lib. II. cap. XIII. pag. 309. (*f*) Chem. Tom. I. pag. 201. (*g*) De ſubitaneis mortibus Lib. I. cap. VII. pag. 12. (*h*) Gorraei definit. medic. pag. 397.

deunt, uti *Hippocrates* (*i*) monuit: *Quibus ex partu alba purgamenta retinentur cum febre, ſurditas & acutus lateris dolor, pernicioſe inſaniunt.*

Sic in variolis obſervavit *Sydenhamus* (*k*), licet confluentes vix unquam diem quartum praeſtolentur, ſed citius erumpant, tamen quandoque acutiſſimum dolorem, nunc in regione lumborum, nunc in latere, *qualis pleuriticos vexat*, fieri, & tunc variolas ſerius erumpere; morbi nempe materia, quae ſuperficiem corporis verſus tendere debebat, aliis locis impacta, ut videtur. Inprimis autem talia ſymptomata tunc oriuntur, dum calido nimis regimine variolis decumbentes tractantur. In morbillis idem obtinet, ſed ibi major peripneumoniae metus eſt, uti *Sydenhamus* paſſim obſervavit. Quot vero, & quam varia mala a reſorpto pure naſci poſſint, dictum fuit ad §. 406. ubi de abſceſſu agebatur.

§. 882. Hiſtoria haec (875. ad 882.), decurſus mox exponendus (883. ad 907.), diſſectio cadaverum pleuriticorum, clare docent, eam eſſe inflammationem ſanguineam (371.) in arteriolis locorum deſcriptorum (877. 878.), ortam plerumque ex febre acuta praecedente.

De parte affecta in hoc morbo pluribus diſputatum fuit ad §. 877., ubi etiam obſervationes in cadaveribus hoc mordo defunctorum factae memorantur, quae probant in locis §. 877. 878. inflammationem veram adfuiſſe. Patebit etiam ex decurſu mox ſequente, omnes inflammationis exitus, in reſolutionem, abſceſſum, gangraenam, ſcirrhum, in hoc morbo obtinere. Fere ſemper autem febris acuta praecedit pleuritidem, ſaltem aliquot horis. Excipiuntur fere tantum illi caſus, ubi aeſtuantiſſimo a labore homini a potu frigidiſſimo, vel aere ſimili, ad nudum corpus violente acto, ſubitanea pleuritis contingit.

§. 883. Inde (881. 882.) perſpicue deducitur mali hiſtoria: incipit cum appetitu ciborum ſaepe magno; frigore; horrore; debilitate; laſſitudine; febre; procedit cum calore, ſenſim in aeſtum excreſcente, ſiti; proſtrato appetitu omni; dolore ab miti in acerbiſſimum tendente; reſpiratione valde laeſa: viget cum febre violenta, ſed minus manifeſta ob reſpirationem coactam, & prae ſenſu doloris ſummi ſuffocatam; unde ſaepe turpiter fallitur Medicus: inde deſinit in varios eventus, pendentes ex pluribus cauſis, ſed inprimis a diverſitate mutationum inflammationis (386. ad 393. 492. ad 500.); natura loci

(*i*) Praedict. Lib. I. num. 82. Charter. Tom. VIII. pag. 751. (*k*) Sect. III. cap. II. pag. 166.

Digitized by Google

ci ubi malum eſt. (877. 878.), & conſideratione harum circumſtantiarum, prout partes plures (877. 878.) affectae ſimul; prout impetus circulantis liquidi violentior (92. ad 102.), aut major malignitas ipſius morbi principis (564. 567.); eo ſymptomata cuncta pejora; inprimis reſpirationis, & pulſus vitia magis a naturalibus recedentia, ut & excretorum.

Sequitur jam deſcriptio pleuritidis per ſua phaenomena, quae paullo ante morbum incipientem, in ipſius morbi initio, & dein per reliquum morbi decurſum obſervantur. Horum autem phaenomenorum cognitio ſimul diagnoſim format. Propriis ex obſervatis haec collegit Celeberrimus Auctor, & ſimilia etiam inveniuntur apud *Sydenhamum* (*l*). Appetitus quandoque validus praecedit, ita ut mirentur acriorem ſolito famem, nondum tunc aliquid mali percipientes. Paullo poſt incipiunt rigere, vires labaſcunt, & ſequuntur omnia mala, quae febrim incipientem comitari ſolent. Hactenus nullum adhuc ſignum pleuritidis adeſt. Verum poſtea dolor latus alterutrum occupat, quandoque dorſum, pectoris anteriora, & omnia illa loca, quae §. 877. recenſentur. Certum autem tempus, quo ille dolor memorata ſymptomata ſequitur, non eſt: in quibuſdam citius, in aliis ſerius apparet. Obſervavi quandoque prima incipientis morbi hora dolorem ſatis acutum; & contra obſervavi pleuritides verno tempore Anni 1729., ubi ſecundo die morbi dolor oriebatur, neque adeo acutus tamen; & interim omnes tales aegri admodum periclitabantur. Urina illa craſſa, jumentorum dicta (vide §. 734.) ab initio morbi aderat, pulſus incipiebat vacillare, paullo poſt ſequebatur delirium, ſtertor in pectore mors. Quamvis autem dolor ille, ſi acutiſſimus fuerit, magnum diſcrimen notet, & citam poſcat opem, tamen non confidendum eſt, licet in initio levior tantum dolor urgeat. Sic vidi pleuriticum, cui prima die morbi mitis tantum dolor aderat, qui tamen quarta die periit, cum omnibus ſignis natae gangraenae licet efficax, & promta medela adhibita fuiſſet. Similes pleuritides videtur & *Hippocrates* (*m*) obſervaſſe, pariter latis periculoſas, dicit enim: *Quod ſi per initia molles quidam detinuerint dolores, poſt quintum vero, & ſextum diem acuti, illae ad duodecimum* (*diem*) *finiuntur, & non admodum effugiunt: periculum autem maximum eſt uſque ad ſeptimum* (*diem*) *imo ad duodecimum; poſt hos autem ſanantur. Quae vero ab initio quidem molles ſunt, poſt ſeptimum autem, & octavum acutae; ad decimum quartum diem decernunt, & ſanantur*. Similia & habentur in Praenotationibus Coacis (*n*).

Dum autem ille dolor adeſt, reſpiratio valde laeditur: debent enim in inſpiratione coſtae a ſe mutuo deduci, adeoque inflammatae illae partes diſtrahuntur cum ſummo doloris augmento. Ob hanc cauſam miſeri aegri

 vix

(*l*) Sect. VI. cap. III. pag. 330. (*m*) De morbis Lib. III. cap. XV. Chart. Tom. VII. pag. 590. (*n*) N. 387. Chart. Tom. VIII. pag. 873.

vix inſpirant, adeoque vix dilatant pulmonem, unde cor dextrum ſe libere evacuare nequit. Sanguis ergo, a capite per venas jugulares redux, non poterit locum invenire in ſinu, & auricula dextris jam plenis; hinc interiora encephali a turgidis vaſis comprimuntur; aegri tales torpidi, & hebetes fiunt, & minus dolorem ſentiunt, pulmo ſenſim magis magiſque impletur, & ſaepe ſubito ſuffocantur, dum imperiti, aegri querelis non moniti amplius, morbum miteſcere credunt, cum ſummum adeſt periculum. Pulſus, qui antea velox, plenus, & durus erat, jam incipit mollis & parvus fieri, imo & tardior quandoque, licet rarius, plerumque enim celeriter micat debilis talis pulſus. Videantur illa, quae ad §. 807. dicta ſunt, ubi pluribus egi de his, quae ſequuntur impeditam pulmonis per aerem inſpiratum dilatationem, in angina inflammatoria. Notandum enim eſt, quod pleuritici in morbi ſummo vigore non pereant ob inflammationem pleurae, vel partium coſtis accumbentium, vel incumbentium, ſed ob reſpirationem impeditam repleto pulmone ſuffocentur.

Inde deſinit in varios eventus, &c. Omnia, quae de diverſo exitu inflammationis dicta fuerunt ad numeros hic citatos, etiam in pleuritide locum habent, & ſtatim videbimus, quomodo etiam diverſa curatio adhiberi debeat, prout blanda reſolutio inflammationis, ſuppuratio, gangraena &c. ſequuntur.

Verum & *Natura loci*, quem pleuritis occupat, attentionem meretur. Si enim exteriores pectori incumbentes partes affectae fuerint tantum, minus diſcrimen eſt, & magis ſperari poterit puris, ſi forte ſuppuratio ſequatur, exitus verſus exteriora: contrarium obtinet, ubi malum profundius reconditur. Praeterea maximum periculum in pleuritide pendet inde, quod ob doloris acerbitatem libera inſpiratio impediatur. Verum in phyſiologicis (*o*) demonſtratum eſt, quod, prima coſta per ſubclavium muſculum fixata, novem ſequentes inſpirationis tempore eleventur ſurſum, & vertantur extrorſum: ita tamen ut ille motus longe major obſervetur in mediis coſtarum arcubus, quam circa ſternum, aut prope vertebras. Ergo & pleuritis occupans latera, caeteris paribus, maximum dolorem faciet. Simul facile patet, pleuritidem eo pejorem eſſe, quo pleura ex locis §. 877. 878. enumeratis occupat.

Prout impetus circulantis liquidi violentior. Quaenam mala ex nimis velocitate motus circulatorii humorum fiant, patuit ex illis, quae ad numeros in textu poſitos habentur. Verum & in hiſtoria inflammationis §. 386. 387. 388. dictum fuit, nunquam benignam inflammationis reſolutionem exſpectari poſſe, ſi motus humorum per vaſa admodum citatus fuerit, ſed tunc ſemper ſuppurationem, vel & gangraenam, metuendam eſſe; quod ergo & in pleuritide, utpote morbo inflammatorio, verum erit.

Aut major malignitas ipſius morbi principis. Pleuritis enim febrim acutam comitem habet (vide §. 875.); & haec febris, uti modo dictum fuit, ſaepe notabili tempore praecedit dolorem lateris. Morbi principis

(*o*) H. Boerh. Inſtit. Medic. §. 615.

cipis ergo nomine intelligitur hic febris acuta continua, pleuritidem veram comitans ſemper, praecedens ſaepe. Haec autem febris non ſemper ſimilis eſt in diverſis conſtitutionibus Epidemicis, uti optime *Sydenhamus* paſſim in ſuis operibus monuit; & ſpeciatim in pleuritide hoc notandum eſſe ſedulo docuit (*p*). Prout ergo haec febris plures functiones laedit, prout vires citius proſternit; prout pejoribus ſtipatur ſymptomatibus, eo periculoſior erit pleuritis. De illis autem ſignis, quibus major, minorve malignitas febris acutae continuae cognoſcitur, dixi ad §. 734.

Inprimis reſpirationis, & pulſus vitia. Ab his enim vita pendet, unde & vitales actiones ſolent vocari. Verum hic morbus ex ſua indole reſpirationem laedit, adeoque merito ejus magnitudo a majori, minorive reſpirationis impedimento deſumitur. Sed ut ſanguis libere ex venis pellatur in cordis cava, & inde moveatur per arterias, requiritur, in homine nato, liber ex corde dextro in cor ſiniſtrum ſanguinis per pulmonem tranſitus, qui ſupponit alternam pulmonis expanſionem, & contractionem, quae a vitali reſpiratione fit. Si ergo eo uſque impedita ſit reſpiratio in pleuritide, ut liber ſanguinis per pulmonem tranſitus admodum minuatur, pulſus fiet celer quidem, ſed parvus ſimul; aucto malo, incipiet intermittere, & ſaepe ſubita tunc mors ſequitur. Unde *Galenus* (*q*) dixit: *maximum ſane indicium lethalis pleuritidis eſt, ſi pulſus ſit valde durus, & ſimul parvus, & ob ambo haec, caloremque, creberrimus: nullus ſervatus eſt pleuriticus cum tali pulſu.*

Ut & excretorum. Urinae nempe, faecumque alvinarum. Sed inprimis ad ſputa hic attenditur, quae plurimum docent de conditione morbi, prout nempe in ſalutem, vel interitum tendit. De his autem poſtea pluribus dicendum erit ad §. 901.

§. 884. **E**Xit in ſanationem, alios morbos, vel in mortem.

Hoc pleuritidi cum omnibus aliis morbis commune eſt: de hoc dixi ad §. 591.

§. 885. **I**N ſanationem ope naturae, vel artis in initio, dum ſimplex adhuc morbus.

Alio in loco, ad §. 587., ubi de febris effectibus agebatur, probatum fuit, quandoque per febrim ſubigi illud, quod vaſis impactum haerens reſiſtebat aequali humorum circulo. Si jam illud obſtaculum adeo leve fuerit in vaſis intercoſtalibus, & motus febrilis adeo ſedatus, ut non impingat ulterius obſtruentem materiam in vaſorum convergentium anguſtias, ſed blando quaſi attritu ad latera vaſorum attenuando illud in priſtinum fluorem

 reſol-

(*p*) Sect. V. cap. v. pag. 304. & Sect. VI. cap. III. pag. 332. (*q*) De Praeſag. ex pulſibus Lib. IV. cap. v. Chart. Tom. VIII. pag. 299. 300.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

reſolvat, ſequitur integra ſanatio, ſaepe abſque ullo artis auxilio. Verum & ars medica hoc quandoque feliciter perficit, quod ſibi commiſſa natura non feciſſet ſola. Cum enim ex fideli obſervatione noſcamus, quaenam obtineant conditiones in aegris, dum ope ſolius naturae ſanatur morbus, conamur per artem producere eaſdem, ſi deficiant. Sic v. g. cum ad felicem talem, & ſpontaneam ſanationem requiratur moderatus febris impetus, ſi ille jam inveniatur validus eſſe nimis, per venae ſectionem, & alia remedia (vide §. 610.) ars conatur minuere exorbitantem febrilem motum. Cum autem in illis, qui laxiori habitu corporis gaudent, felicius ſuccedat talis ſanatio, ars per fomenta, linimenta &c. lateri dolenti applicata, conatur efficere, ut vaſa facilius dilatari poſſint a liquidis impulſis, ſicque obſtaculum in arteriis haerens per illorum fines ampliores redditos tranſire in venas; quod requiritur in benigna inflammationis reſolutione.

Verum omnes Medici, qui hunc morbum tractaverunt, in eo conveniunt, illam ſanationem per artem ſperari tantum poſſe, ſi in initio morbi efficacia remedia adhibeantur. Ubi enim per tres, quatuorve dies jam duravit pleuritis, antequam artis auxilia applicentur, raro, vel nunquam benigna reſolutione curatur. Tuncque ſolent per vim morbi alia mala in corpore naſci, inprimis autem in pulmone, uti poſtea patebit.

§. 886. SAnatur auxilio naturae, vel reſolutione benigna, vel coctione, & excretione mali.

Alterutrum ex his in ſanatione, quae ope naturae fit, obtinet. Vel enim illud, quod arteriarum finibus impactum haerebat, ſolvitur in moleculas, ex quibus adunatis concreverat, aptumque denuo evadit, ut abſque ullo impedimento cum reliquis humoribus per vaſa moveatur: vel illud quidem ſic mutatur, ut ex anguſtiis vaſorum elabi poſſit, ſed interim tales dotes acquiſivit, ut nequeat ſanis humoribus aſſimilari, adeoque debet excerni de corpore, ut integra redeat ſanitas.

Videri poſſunt illa, quae in febris hiſtoria §. 594. dicta fuerunt, & huc ſpectant.

§. 887. REſolutione, ſi contingunt ſimul cauſae (386. 401.) tumque benignitas ſymptomatum nihil agendum docet, niſi ut levi victu, blandiſſimis aperientibus, molliſſimo fotu, malum levetur.

Vera in Pleuritide, uti dictum eſt §. 882. obtinet inflammatio, adeoque omnia requiſita ad reſolutionem inflammationis (de quibus actum §. 386.): & hic locum habebunt. Cognoſcimus autem illa requiſita, quae ſpem faciunt reſolutionis, adeſſe ex ſymptomatum benignitate. Si enim talis aeger laxae, & humidae temperiei ſit, dolor lenis ſit reſpirationem non multum

Digitized by Google

tum impediens, febris levis, non magna in pulſu durities, nulla ſymptomata ſint, quae functiones alias laeſas demonſtrent, excreta non recedant a naturali conditione, novimus, reſolutione curatam iri hanc pleuritidem. Non opus eſt tunc Venae ſectione, inprimis larga, cum non exorbitet febrilis motus, ſed talis ſit, qui ſufficiat ſubigendae morbi cauſae. Nec obſtat, quod monuerim ad §. 883. quod pleuritides ſatis periculoſae quandoque in initio leviorem dolorem tantum habuerint, nam alia ſigna ſimul aderant, quae facile docebant malam horum morborum indolem: urina illa craſſa non ſubſidens, pulſus vacillans, ſtertor in pectore &c. ſummum demonſtrabant periculum.

Interim prudentia requirit, ut Medicus in initio talis morbi aegrum ſaepius adeat, & omni cum cura exploret, an idem maneat morbi ſtatus; an vero augeatur dolor, & reliqua ſymptomata, tuncque alia curandi methodus inſtitui debeat. Uti enim prudenter *Galenus* monuit (r) *ſi aeger primo die habet manifeſtiſſima ſalutis ſigna, huic omnino in primo quaternario finietur morbus. Uterum vero per criſin, vel ſolutionem, magnitudine, & parvitate diſtinguitur. Magni enim morbi judicantur omnino; qui autem parvi, ſolvuntur ſolum.*

In tali caſu optima medicina eſt, nullam medicinam facere, tenui tantum victu ſuſtinere aegri vires, ſubminiſtrare ſanguini copiam diluentis, & leviter attenuantis liquidi, fovere locum dolentem molliſſimis remediis, ut vaſa facile dilatabilia tranſmittant illud, quod haeret. In materia medica ad hunc numerum tales formulae habentur.

§. 888. Coctione, & excretione cauſae ſanatur, inprimis obſervatis hiſce. I. Quoties haemorrhoides debita copia liquidum aptum opportuno tempore fundunt; II. Quoties urina copioſa, craſſa, hypoſtatica, ſtrangurioſa, ſubrubra cum albo ſedimento fluxit cum levamine malorum ante quartum diem, qualis & ſiccam ſanavit; III. Si alvus materiem flavam bilioſam ante quartum diem copioſam cum levamine ejecerit; IV. Si abſceſſus ichoroſi, purulenti, fiſtuloſi, diu manantes, ante ſextum diem incepti, poſt aures, vel ad crura, prodierunt (juxta 837. ad 843.); V. Dolor lateris ſi tranſit ad humerum, manum, dorſum, cum ſtupore, dolore, gravitate illarum partium; VI. Si ſputum ex parte liberale, levans ſine coryza, copioſum, mox puriforme, album ſtatim, vel ante diem quartum, continuatum, vel a ſuppreſſione ſtatim rediens, inde enim nono, vel undecimo die ſalus;

(r) Lib. III. de Criſibus cap. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 433.

Digitized by Google

Sequitur jam, ut conſiderentur illi modi, quibus ſanatur pleuritis auxilio naturae per coctionem, & excretionem cauſae.

I. Numeroſa ſatis obſervata in morbis acutis inflammatoriis, uti & in pleuritide, docent, cauſam materialem morbi loco moveri quandoque, & alias partes corporis occupare ſaepe ſatis ſubito. Sic aliquoties in pleuritide periculoſam talem metaſtaſin verſus caput obſervavi, ſilente omnino lateris dolore; qui denuo recruduit, liberato capite. Verum videtur & contingere, eandem illam cauſam materialem morbi, loco motam, per vaſa aperta ſponte naturae in quibuſdam locis corporis viam invenire. Ita *Aretaeus* (*s*) de pleuritide agens, poſtquam enumeravit illa, quae contingunt morbo in perniciem tendente, dicit: *At ſi in melius vergat, ſanguinis e naribus eruptio cum impetu, tumque repente morbus ſolvitur*. Adſtipulatur etiam *Galenus*, uti alio in loco (§. 830. 4.) notavi: poſtquam enim monuerat, Phrenitidem quidem haemorrhagia narium ſolvi, lethargum vero, & peripneumoniam non gaudere hac evacuatione, addit ſequentia: *Inter ipſas autem Pleuritis medium locum obtinet: minus enim quam peripneumonia & lethargus profluvio ſanguinis ſolvitur* (*t*). Verum optime monuit *Trillerus* (*u*) plerumque ſervari pleuriticos naturae beneficio, etiam neglecta ſanguinis miſſione, ſi intra primum, & quintum diem ſanguis purpureus floriduſque affatim de naribus profluat. Quod etiam aliquoties obſervavi: vidi & ſerius haemorrhagiam narium ortam, cum levamine quidem morbi, ſed non cum perfecta ſolutione; ita ut morbus in longum excurreret poſtea, & multis aliis evacuationibus indigeret, antequam ſanaretur.

Idem videtur merito exſpectari poſſe a ſimili ſanguinis evacuatione per vaſa haemorrhoidalia, quod & *Trillerus* (*v*) notavit. Forte tamen non adeo frequenter contingit: ſaltem in plurimis, quos hoc morbo decumbentes tractavi non novi unicum fuiſſe, cui morbi ſolutio per haemorhoidalem evacuationem contigit. Tamen veteres Medici monuerunt, haemorrhoides a pleuritide praeſervare, & a ſuppreſſis male haemorrhoidibus pleuritidem quandoque fieri. Ita *Hippocrates* habet ſequentia (*x*): *Qui haemorrhoides habent, illi nec pleuritide, nec peripneumonia &c. corripiuntur*. Teſtatur & ſe vidiſſe *Galenus* (*y*), a ſuppreſſis haemorrhoidibus pleuritide correptos fuiſſe multos. Adeoque non ſine ratione & ad hanc evacuationem in hoc morbo attendendum jubent ſummi in arte viri.

II. Monuerat *Hippocrates* (*z*); quod *urina ſubrubra in pleuriticis, habens laeve ſedimentum, ſecuram judicationem ſignificat*. Verum ibi videtur eam potiùs pro ſigno habuiſſe bonae coctionis quam quidem pro evacuatione abſoluta omnis materiae morboſae. Interim tamen ſi copioſa fluat talis urina, &

(*s*) De cauſis & ſignis morbor. acutor. Lib. I. cap. x. pag. 9. (*t*) De Criſibus Lib. III. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 420. (*u*) De Pleuritide pag. 7. (*v*) Ibidem (*x*) De humoribus Textu XXIV. Charter. Tom VIII. pag. 576. (*y*) Comment. III in Lib. Hippocrat. de alimento. Charter. Tom. VI. pag. 271. (*z*) Coac. Praenot. N. 386. Charter. Tom. VIII. pag. 887.

& plurimum talis ſedimenti habeat, cum levamine omnium malorum, certi ſumus materiam morbi evacuari. Praecipue autem ſpem habemus morbi ſic finiendi, ſi in initio hoc contingat, antequam per morbi longitudinem plura in corpore a ſanitate receſſerint. Si enim ſerius fiat, rariſſime per ſolas urinas ſanatur pleuritis. Vidi hoc in pleuritico (cujus memini ad §. 587., ubi de criſi agebam) cui ſexto die morbi incredibilis copia urinae profluxerat, non tantum cum facilitate, ſed & cum oblectamento; & licet tantam copiam laudabilis ſedimenti haberet urina emiſſa levamen quidem fiebat inſigne morbi, minime vero integra ſanatio. Videantur & illa, quae §. 830. 4. de tali urina dicta ſunt, dum de peripneumonia agebatur.

III. Qualis ſit illa materies, & quare bilioſa dicatur, videri poteſt in Commentariis §. 830. 3. Notavit & *Aretaeus* (*a*), ſalubrem quandoque in pleuritide eſſe per alvum factam evacuationem; imo videtur & ſatis fortem alvi perturbationem laudaſſe, cum utatur hac phraſi κοιλίης ἐκταραχθείσης χολώδεων, uti etiam de peripneumonia, ſimili evacuatione ſanata agens (*b*) utitur ἐκταράξις vocabulo. *Hippocrates* autem, uti ad §. 830. 3. dictum fuit, talibus utitur vocabulis, quae moderatam, & lenem tantum alvi evacuationem ſignificant. Vidi talem alvi evacuationem quandoque inſigniter profuiſſe, etiam poſt quartum diem. Et videtur *Aretaeus* (*c*) hoc etiam notaſſe, nam addit modo dictis ſequentia: *Si autem a ſecunda hebdomada haec inchoantur, decimo quarto die ſanantur*. Notandum vero eſt, quod in initio pleuritidis quandoque adſit fluxus alvi ſymptomaticus, noxius, & ſaepe periculoſus, minime levans pleuritidis ſymptomata: unde *Aretaeus* (*d*) ſalutari futurae evacuationi huic adiungit ſequentia: *reſpiratio conquieſcit, mens recte ſe habet, febres minuuntur, cibos appetunt*.

Haec eſt ratio, quare talem Diarrhoeam ſymptomaticam initio morbi ſupervenientem, tanquam periculoſam, & plerunque, non tamen ſemper, lethalem damnaverit *Erudititiſſimus Trillerus* (*e*); ſaepius vero ſalutarem fuiſſe in morbi progreſſu, mitigatis jam ſaevioribus ſymptomatibus, & propriis, & aliorum obſervatis confirmaverit.

IV. De his abſceſſibus dixi in Peripneumonia ad numeros in textu propoſitos.

V. Docuerunt fideles obſervationes, in morbis acutis inflammatoriis morbi materiem aliquando locum mutare; eventus autem bonus creditur hujus metaſtaſis, ſi ad talem partem corporis fiat, quam minori cum periculo occupare poteſt. Ita in pleuritidis hiſtoria notatum fuit (vide §. 779.) dolorem ad pectus, pedeſque, vel & vehementem tuſſim ſupervenientem ſaepe ſolvere malum; pluribuſque ex libris Epidemicorum *Hippocratis* caſibus hoc tunc demonſtratum fuit. Sed & in *Anginae* hiſtoria probatum fuit (vide §. 809.), cauſam materialem morbi locum mutare, & in alias

partes

(*a*) De cauſ. & ſign. morb. acut. Lib. I. Cap. x. pag. 9. (*b*) Ibidem Lib. II. Cap. I. pag. 11. (*c*) Ibidem Lib. I. Cap. x. pag. 9. (*d*) Ibid. (*e*) De Pleuritide pag. 5.

partes tranſire quam frequentiſſime. Verum tunc ſimul conſtitit, non ſemper felici eventu talem metaſtaſim fieri, quamvis etiam materia morbi ad loca ſatis diſſita, & quae minus periculoſa videbantur, derivaretur. Sola ergo ſollicita obſervatio decurſus morborum docere poterit, quaenam morbi metaſtaſis utilis ſit, & verſus quae corporis loca tuto fieri poſſit.

Verum quidem eſt, in pleuritide magnum periculum inprimis ideo adeſſe, quod ob doloris acerbitatem inſpiratio impediatur, adeoque ſuffocationis metus ſit, vel ſi mitior fuerit morbus, nec reſolvendus tamen, ſuppuratio periculoſa timeatur, ob Empyematis metum. Adeoque multum boni ſperandum foret, ſi materia morbi locum mutaret: atque ad hunc ſcopum videtur & *Hippocrates* (*f*) curam direxiſſe, dum ſuadet in curatione pleuritidis ſiccae, poſt vennae ſectionem, & alia remedia, latus affectum tegere *fomentis tepentibus extrinſecus admotis, ut morbus per totum corpus diſpergatur*. Patuit tamen fidelibus obſervatis, multum differre pro felici eventu, verſus quas partes haec metaſtaſis fiat. Ita *Hippocrates* (*g*) dixit: *metuendas eſſe illas pleuritides, in quibus dolores ſurſum vergunt*. Similia his alio & in loco (*h*) habet. Haec & confirmantur illis, quae de Pleuritide ſymptomatica, a tali metaſtaſi orta, notavi ad §. 772.

Verum & obſervavi, dolorem ex latere verſus abdominis inferiorem partem iviſſe, abſque bono eventu, nam poſt duodecim horas denuo latus occupabat dolor, & quidem longe acerbior quam antea. In robuſto homine pleuritico, decima tertia die morbi, dum jam in melius vergere videbantur omnia, ſubito oriebatur dolor intenſus in pede ſiniſtro, abſque ullo tumore, vel rubore, urina reddebatur tenuis, poſt aliquot horas delirabat, jacebat ἄφωνος, moriebatur. Econtra in alio viro, dum poſt binas venae ſectiones ſatis largas, fomenta calida nocte, dieque applicata &c., jam mitigaretur admodum dolor pleuriticus, quarto die morbi oriebatur dolor validus circa pedis utriuſque pollicem prope metatarſum, & ſtatim dolor lateris, & febris aberant omnino, & feliciſſime ſanabatur. Notandum etiam, quod nullam unquam podagram antea paſſus fuerit ille aeger, neque, quantum novi, poſtea hoc morbo laboraverit. Quam diſpar eventus a metaſtaſi ad partes corporis inferiores!

Ubi autem, humerum, ſcapulas, dorſum dolor occupat, cum levamine doloris pleuritici manifeſto, laeta prognoſis eſt, & evadunt fere omnes: ſaltem non memini, me ullum vidiſſe pleuriticum, qui periit hoc morbo, dum illa metaſtaſis ad has partes aderat. Quam rem & ſuis obſervatis confirmat *Eruditiſſimus Trillerus* (*i*). Forte notari meretur, quod illi dolores ſaepius contingant ſexto die morbi, ſaltem ſic vidi relegendo hiſtorias pleuriticorum, qui meae curae commiſſi fuerunt; & apud *Trillerum*

(*f*) De morbis Lib. I. Cap. XI. Charter. Tom. VII. pag. 547. (*g*) Coac. Praenot. 381. Charter. Tom. VIII. pag. 873. (*h*) Coac. Praenot. N. 73. Charter. Tom. VIII. pag. 856. (*i*) De Pleuritide pag. 5. Et in hiſtoriis aegrorum ibidem pag. 69. 77.

lerum ex octo aegris, quibus illi dolores contigerunt, quinque perceperunt hanc morbi mutationem ſexto die. Praeterea non videtur illa metaſtaſis morbum tollere, ſed potius ſalutaris criſis eſſe nuncia.

Hippocrates videtur haec ſymptomata, pleuriticis quandoque contingentia, obſervaſſe quidem, ſed non monet, inde praeſagium fere certum pro ſalute aegri deſumi. Ita enim habet (K): *Quod ſi dolor quidem ad claviculam ſui det ſignum, vel ad brachium gravitas, aut circa mammam, aut ſupra ſeptum tranſverſum; ſecare juvat internam cubiti venam, neque copioſum ſanguinem detrahere cunctandum eſt, uſque dum multo rubicundior, aut pro puro & rubicundo lividus fluat, utrumque enim contingit.* Similiter & venae ſectionem commendat in hoc caſu alio loco ejuſdem libri (l). Interim felicem curam vidi, ut & *Trillerus* ſuis obſervatis confirmat, licet nulla venae ſectio inſtitueretur, poſtquam hi dolores aderant in humeris, ſcapulis, & dorſo. Tamen & alter textus *Hippocratis* in eodem libro habetur (m), qui videtur docere, quod aliquid boni a dolore circa claviculam in pleuritide exſpectaverit. Dicit enim: *At ſectio (venae) non ſimiliter dolorem ſolvit, niſi dolor ad claviculam pertingat.*

Forte in quibuſdam Epidemicis conſtitutionibus & aliae metaſtaſes ſalutares fiunt in pleuritide. Ita *Baglivus* (n) in variis Italiae Xenodochiis obſervaſſe ſe teſtatur, omnes pleuriticos ſanari, quibus interiora auris dolor occuparet, deinde abſceſſus fieret, & pus erumperet. Praeſertim & Romae, dum poſt rigidiſſimam brumam ſaeviſſimae pleuritides graſſarentur.

VI. Quanti fecerint ſputorum evacuationem in pectoris morbis Veteres Medici, patuit ex illis, quae ad §. 830. 2. dicta fuerunt, ubi agebatur de peripneumonia per hanc evacuationem toties feliciter curata. Verum & conſtat ex locis Veterum allegatis ibidem, quod & ſimilem ſputorum effectum in pleuritide obſervaverint. Ita & *Aretaeus* (o) laudavit ſputa in hoc morbo, ſi tertia die incipiant, & facile prodeant, laevia, aequalia, humida, rotunda. Vidimus antea ad §. 876. quod ſiccas pleuritides habuerint omnium difficillimas Antiqui & quod verae pleuritidi propriam hanc excretionem crediderit *Hipporates*, dum monet (vide §. 878.) ſpuriam pleuritidem per ſputa non expurgari. Licet autem *Sydenhamus* (p) expectorationi materiae morboſae in pleuritide non confidere videatur, ſed per venae ſectionem potius curam aggredi voluerit, tamen dum pleuritidis ſymptomata enarrat (q), fatetur, quod *febris cum funeſto comitatu omni, tuſſi ſcilicet, ſputo ſanguinis, dolore &c., pro ratione liberioris materiae morbificae expectorationis, ſenſim minuatur.* Locum tamen affectum in hoc morbo pleuram, vel muſculos intercoſtales ſtatuit, de qua ſede pleuritidis actum fuit ad §. 875.

Captu

(K) De Acutor. victu. textu 10. Charter. Tom. XI. pag. 41. (l) Ibid. pag. 159.
(m) Ibidem textu 8. pag. 41. (n) Prax. Med. Lib. I. Cap. IX. pag. 34.
(o) Morb. Acut. Lib. I. Cap. X. pag. 9. (p) Sect. VI. Cap. III. pag. 337.
(q) Ibidem pag. 331.

Digitized by Google

Captu tamen difficile fuit viſum multis, quomodo per ſputa ex pulmone prodeuntia exire poſſet morbi materia, quae lateribus impacta haeſerat, niſi pulmo ſimul affectus eſſet. Licet autem ſufficiat Medico fideli obſervatione cognoviſſe, talem evacuationem factam eſſe, quamvis modum, & vias non dilucide intelligat; interim tamen & multa ſunt obſervata, quae docent, pulmonem contiguos ſibi humores imbibere, illoſque dein tuſſi rejici. Ita *Galenus* (r) obſervavit, mulſam in thoracis cavum injectam ex pulmone exſpui; & ut confirmaret hanc rem, alibi (ſ) notat: ubi oſſa fracta ſunt, ſaepe inviolata cute, quae fracturam tegit, effundi cruorem, ſic ut faſcias impleat, licet cutis multo denſior ſit, quam membrana coſtas cingens. Sed & *Diemerbroeckius* (t) teſtatur, quod in Empyemate laborantibus, poſt inſtitutam thoracis paracenteſin, infuderit injectiones abſtergentes amaras, quarum ſaporem perceperunt, & bonam quoque partem par ſputa rejecerunt. Praeterea *Helvetius* (u) notavit, pleurae propaginem inveſtire ſuperficiem externam, & internam pulmonis. An ergo continuitate quaſi membranae pleurae mobilis jam reddita materia morbi in pulmonis bronchia venire poteſt? an contiguus lateribus pulmo, concretus ſaepe, & inventus poſt pleuritidem, illam in ſe recipit? Satis bene dixit *Caelius Aurelianus* (v): *Et tuſſita itidem ſputa per pulmonem feruntur, ſiquidem in ipſum veniant ex vicinis, accepta per vias mente ſenſas, quas* λογοθεωρήτους *appellant.*

Interim tamen & laudabilis *Celeberrimi Lanciſii* induſtria videtur non infeliciter vias inveniſſe, per quas poſſet directe ex omnibus locis, quae Pleuritis occupat, materia morbi venire in pulmones, & per ſputa excerni. In diſſertatione enim Epiſtolari *de Vena ſine pari* (x) notat, orificium venae azygae in cavam dehiſcens ſemicirculo muſculari inſtar hemiſphincteris cum peculiari nervo munitum eſſe. Praeterea illa inſertio venae azygae in cavam fit ante aſperam arteriam, ſub ſterno, priuſquam illa in duos majores bronchiorum ramos dividitur, atque ibi loci truncus venae azygae, & portio venae cavae cum aſpera arteria nectitur, non tantum per ſimplicem adhaeſionem, ſed per validas etiam fibras, & minuta vaſa, quae ad internam tracheae faciem uſque penetrant, uti pulcro experimento detexit *Lanciſius*; Venam enim cavam ſuperiorem ſupra, & infra locum, ubi vena azyga ipſam ingreditur, vinculo conſtrinxit, ſanguine prius educto; dein per foramen apertum in azygae trunco tepidam aquam injecit, croco tinctam; ſtatimque vidit ſubcroceum liquorem per os, nareſque exire, dum caput ſupini cadaveris extra tabulam propenderet. Quin imo diſciſſa ſecundum longitudinem ſub cartilagine thyroidea aſpera arteria, vidit poſt novam injectionem ex ſuperiori interni ipſius tracheae ſu-

per-

(r) Meth Med. Lib. V. Cap: VIII. Charter. Tom. X. pag. 115. (ſ) Comment. 3. in Librum Hippoc. de articulis text. 58. Charter. Tom. XII. pag. 39. (t) Anatom. Lib. III. Cap. XIII. pag. 307. (u) Academ. des ſciences 1718. mem. pag. 25. 26. (v) Acutor. morbor. Lib. II. Cap. XVI. pag. 116. (x) Habetur in Editione Romana ſecunda de motu cordis & aneuryſmatibus pag. 373. & in adverſar. Anatom. V. Morgagn. pag. 79.

Digitized by Google

perficie, quae cavae venae trunco, & azygae inſertioni in illam ſubjacet, flavum ichorem excitatis bullis per minima orificia ſtillantem. Alio deinde experimento probavit, tales meatus longe numeroſiores, & magis patulos, aperiri in tracheam ex vena azyga, quam ex cavae venae vicina parte, pariter aſperae arteriae ibi adhaerenti.

Si jam conſiderentur illa, quae in morbis obſervantur, non levis oritur ſuſpicio; quandoque per hanc viam in tracheam evacuari pleuritidis cauſam materialem, jam coctam, & mobilem redditam. Notavit *Lanciſius*, ſaepe ſe obſervaſſe, quod aegri pleuritide laborantes ante quartum diem cruentam; mox etiam albam, & coctam materiam ſpuerent, quam non hauriebant a profundo pectoris, ſed monſtrabant aegri illum locum, ubi ſub ſterno azyga vena in cavam aperitur.

Haec tamen videtur eſſe difficultas in hac opinione, quod ſanguis venae ſine pari cavo contentus facilius per ejus orificium elabi poſſit in cavam venam, quam adigi per anguſtos tubulos, qui ex hac vena in tracheam patent. Si autem circa hoc orificium venae ſine pari major fiat reſiſtentia exituro ſanguini, tunc videtur hoc fieri poſſe. An ille apparatus dimidium ſphincterem referens, qui aperturae venae azygae apponitur, illam claudere poteſt? An ob impeditam reſpirationem in pleuritide, dum pulmo difficilius ſanguinem cordis dextri tranſmittit, vena cava ſanguine plus diſtenta non tam libere recipit ſanguinem venae azygae? Vidit *Lanciſius* in cadaveribus illorum, qui ex ſaeva pleuritide, in peripneumoniam & ſepti inflammationem abeunte, perierunt, ramos venae azygae illius lateris, quo aegri primum doluerant, varicoſos fuiſſe. In cadavere viri, qui ex praecordiorum inflammatione deceſſerat, obſervavit polypum inſignis magnitudinis, qui ex trunco venae ſine pari in cavam, & ad dextram uſque cordis auriculam, propagabatur: unde veroſimile videtur, impediri quandoque in morbis liberum exitum ſanguinis ex vena azyga in cavam.

An muſculus triangularis ſterni, dum agit, premens hunc locum, aliquid ad hanc rem conferre poteſt? Certe *Lanciſius*, ab ineunte aetate pectoris doloribus ſubinde, & catarrhis laborans, ſenſu percipiebat, cocti ſputi partem majorem ab hoc eodem loco prodire, non vero ex imis pulmonibus, crediditque ſe ſputum per vim muſculi triangularis facilius foras propellere potuiſſe.

Sive jam materies morbi ſoluta, mobiliſque reddita, contiguum pleurae pulmonem, quandoque & in his morbis accretum, ingrediatur, ſive per venae ſine pari propagines in aſperam arteriam tranſeat, ſive ex vena ſine pari in cavam veniat, hinc in cor dextrum, & dein in pulmonem pulſa inveniat viam per vaſa aerea pulmonis (quod fieri poſſe probatum fuit ad §. 830. 2.); certum eſt per obſervata practica, pleuritidem per ſputa ſanari. Interim tamen non omnia ſputa levant hunc morbum: hinc videndum, quaenam requirantur conditiones, ut a ſputis ſanatio morbi ſperari poſſit.

Debet ſputum eſſe liberale, ſatis magna copia excretum, & facile: ſemper enim fere per tuſſim de ſuperficie interna tracheae aliquid mucoſi abraditur,

Digitized by Google

ditur; verum hoc non minuit morbi cauſam. Illam autem minui novimus, ſi cum ſputo prodeunte minuantur dolor, & reliqua ſymptomata, adeoque manifeſtum levamen percipiant aegri. Unde *Hippocrates* (*y*) generalem hanc regulam poſuit (uti & antea ad §. 830. 2. in peripneumoniae hiſtoria monui) omnia ſputa mala eſſe, quae dolorem non ſedant, omnium vero optima eſſe illa, quae dolorem ſedant.

Sine Coryza. Si enim haec adſit, ingens copia ſputorum ſaepe prodit, quae ſputa nihil faciunt ad materialem cauſam pleuriditis, ſed tantum mucum catarrhoſum evacuant. Videtur & *Hippocrates* ſimile quid indicare voluiſſe, ubi de ſputis bonis, & malis, quae in morbis apparent, agit (*z*) ſubjungit enim ſequentia: *Coryzas autem & ſternutationes in omnibus circa pulmonem morbis & praeceſſiſſe, & conſequi malum*.

Mox puriforme, album ſtatim, vel ante diem quartum. Pluribus egi de his ſputis, & conatus fui rationem dare, quare puriformia dicantur, etſi alium colorem habuerint, quare in albedinem cito mutari debeant, in Commentariis §. 830. 2. Vidi ſaepius album illud coctum puriforme ſputum ſanaſſe pleuritidem: imo in muliere jam quinto menſe gravida, dum ſecundo pleuritidis die ſputum illud aderat copioſum, omnia ſymptomata levabantur illico, & quarto die morbi jam ſana fuit. Primo morbi die Venae ſectio inſtituta erat, nec opus fuit illam repetere. Quod inprimis notandum, quia *Hippocrates* (*a*) abſolute lethalem in gravidis hunc morbum pronunciavit: & (*b*) alibi omnem morbum acutum in gravidis lethalem dixit. Quamvis autem jure acerbam hanc prognoſin limitaverit *Celſus* (*c*) ſolummodo docens: *Mulier quoque gravida acuto morbo facile conſumitur*; tamen certum eſt, pleuritidem graviditatis tempore natam ſemper eſſe magis periculoſam.

Interim tamen non ſola illa ſputa alba cocta proſunt, ſed & flava illa cum pauco ſanguine admiſto. Vidi & quandoque ſputa tenacia, rubro ſanguineo colore tincta, aequabiliter cum levamine in initio hujus morbi excreta. *Galenus* (*d*) explicans textum Hippocratis, ſatis certe difficilem, & ob brevitatem obſcurum, quo vetat ſanguinis miſſionem in illis, qui ſanguinolenta exſpuunt (αἱματώδεα) ſi adſit pleuritis, dicit ſe vocatum fuiſſe ab aegro, qui credebat ſe haemoptoicum eſſe, cum *ſanguinolenta a latere ſpueret* (πτύσας αἱματώδεις ἀπὸ πλεύρη); licet autem habitus, & vires hujus aegroti tales eſſent, ut venam ſecuiſſet illi, ſi haemoptyſi laboraſſet, illud non feciſſe, quia pleuritis mitis erat; additque, hunc aegrum aliis remediis congruis, abſque venae ſectione, levatum fuiſſe; *mitiſſimae enim pleuritides ſunt, in quibus ſanguinolentum ſpuitur*. Ideo *Hippocrates* (*e*) maxime ſalutares illas pleuritides affirmavit, in quibus flava cum pauco ſan-

(*y*) In Prognoſtic Sentent. 51. Charter. Tom. VIII. pag. 645. (*z*) Ibid. ſentent. 49. pag 643. & Coac. Praenot. N. 399. ibidem pag. 875. (*a*) De morbis Lib I. Cap. 11. Charter. Tom. VII. pag. 533. (*b*) Aphor. 30. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 213. (*c*) Lib. II. Cap. VI. pag. 55. (*d*) Commentar. 3 in 6. Epidem. Charter Tom. IX. pag. 472. (*e*) In Coacis Praenot. N. 387. Charter. Tom. VIII. pag. 873.

Digitized by Google

ſanguine ſputa prodirent, quas ideo *bilioſas ſimul, & ſanguineas pleuritides* vocavit, & ut plurimum nono, vel undecimo die judicari dixit. Bilioſa autem dicuntur haec ſputa a colore flavo, nam in *Prognoſtico*, & in *Coaca Praenotione N.* 390. idem ſimul ſputum, quod paullo ante χολῶδες bilioſum vocaverat, ξανθὸν flavum appellat. *Duretus* autem (*f*) in Commentariis ad hunc locum monet, ſe non ſine moerore aliquoties vidiſſe, ſanguinis miſſione tunc inſtituta a Medicis imprudentibus, ſuppreſſa haec ſputa fuiſſe lethali cum eventu. Idem & ſuis obſervatis confirmat *Baglivus* (*g*).

§. 889. UBi ſigna accurate obſervata docent, ſtatum pleuritidis (875.) adeſſe morbum deſcriptum (888.), tum Medico nihil mutandum, ſed omnia continuanda incumbunt. Ergo neque venae ſectio, neque evacuatio, vel mutatio alia inſtituenda. I. victu molli, tenui; animi, corporiſque quiete, aere temperato calido, & humido, ſomno ſpontaneo, vel lenibus conciliato; medicamentis mollibus, tenuibus, leviſſime aperientibus utendum. 2. deinde evacuationi cuilibet ſingulari proficienti providendum: ergo in ſtatu (888. N. 1.) anus fovendus molli, laxante, aperiente fotu; aut, ſi minus ſic proceſſerit, hirudinum applicatarum ſuctu. Si (888. N. 2.) obſervatur; ſtatim fomenta ſimilia, renibus, perinaeo, hypogaſtrio apponenda; lenia diuretica aperientia danda; aer paullo minus calidus curandus; ſudor, & aliae evacuationes, vitandae; blanda clyſmata diuretica proſunt. In caſu vero (888. N. 3.) ſimilia fomenta emollientia toti obvolvenda abdomini; clyſmata laxantia injicienda alvo; victus laxans inſtituendus; ubi denuo quartus ſtatus (888. N. 4.) adeſt praeviſus (838.), & ſimul locus (839. 840. 841.) innotuit, tum utendum memoratis (859. 860. 861.), & apertura facta ſuppuratoriis locum aliquandiu apertum tenentibus; deinde in caſu (888. N. 5.), praeter communia, partes, in quas dolor migrat, fovendae mollibus, calidiſque, fricandae leniter, ſtimulandae emplaſtris parumper attrahentibus. Denique in ultimo dato (888. N. 6.) tota res eadem ac in peripneumonia bona, adeoque omnia huc repetenda ex (850. 851.), & agenda.

Ubi ergo pleuritide laborantem accedit Medicus, primo attendit, an morbus adeo benignus ſit, & levis, ut blanda reſolutio exſpectari poſſit (§. 887.)

(*f*) In Coacas Hipp. pag. 252. (*g*) Prax. Med. Lib. I. cap. IX. pag. 36.

Digitized by Google

(§. 887.). Symptomata levia, aegri laxa temperies (in duris enim, & exercitatis corporibus talem morbi exitum vix ſperare licet) hoc docebunt. Si autem morbi major intenſitas adſit, ita ut cura per ſimplicem reſolutionem non ſit exſpectanda, ſed requiratur coctio, & excretio materiae morboſae, tunc ſollicite indagandum, an artis auxiliis validis hic opus ſit, v. g. ſanguinis miſſione larga, clyſmatibus, aliiſque, quae nimium febris impetum moderari valent (vide §. 610.).

Deinde attendendum, an quaedam phaenomena morbi doceant, naturam moliri talem coctae materiae evacuationem, vel depoſitionem ad alia loca minus periculoſa. Ubi de hac re conſtat, cum obſervationes practicae docuerint ab omni aevo, ſic cito, & tuto curari hunc morbum, facile patet, nihil eſſe mutandum, ſed ſtatum praeſentem conſervandum eſſe, quod ſit ſequentibus.

I. In omni morbo vitae, & viribus conſervandis conſulendum eſt; ad quem ſcopum cibi, & potus ſerviunt. Verum haec ingeſta non reſtituunt illa, quae per vitae actiones perierant de corpore, niſi prius ſubacta, & mutata fuerint per vires corporis ſuperſtites. Cum ergo per morbum, etiam leviorem, langueat corpus, & multae functiones minus promte perficiantur quam in ſanitate, patet facile, talia in victu ſubminiſtranda eſſe, quae ſanis humoribus jam fere ſimilia ſubigi poſſunt quam facillime. De hac re pluribus egi in cura generali febrium §. 599. 600. 601. 602. Pleuriticis ſapiens *Hippocrates* (*h*) ptiſanae hordeaceae cremorem dabat, chylo jam fere ſimilem, ut humectaret corpus ſimul, & aleret. Similia laudavit, uti & avenacea decocta *Trallianus* (*i*), & generatim talia exhibenda juſſit, quae humectent, nec tamen refrigerent, aut calefaciant vehementer. Unde & ſimile moderamen aeris neceſſarium erit: quod quomodo, & per quae obtineri poſſit, dictum fuit ad §. 605. 2. 3. Cum autem vigiliae turbent etiam corpus firmum, & ſanum, ſomno potius indulgendum eſt; qui, ſi ſponte non adſit, emulſis farinaceis ex amygdalis, ſeminibus frigidis &c. conciliari poterit, additis leviſſimis anodynis, inprimis illis, quae ex papaveris erratici floribus parantur, quae nunquam nocent: Validiora enim & narcotica hic non requiruntur, cum ſoleant ſaepe multas corporis excretiones ſiſtere. Huc etiam ſpectat corporis, & animi quies, ut turbetur nihil, ſed omnia pacata ſileant in corpore, dum natura coquendae, & excernendae materiae morboſae intenta eſt. Nec alia requiruntur remedia, quam quae diluendo omnes humores reddunt meabiles, & laxando vaſa diſponunt, ut facile tranſmittant humores dilutos, qualia & laudata fuerunt ad §. 887.

II. Quae modo dicta ſunt, conveniunt in omni excretione, vel metaſtaſi materiae morboſae: verum & alia adhiberi poſſunt, & debent, ubi conſtet de loco, verſus quem materia morbi deponetur.

Si

(*h*) De victu acutor. Charter. Tom. XI. pag. 23. 160. 161.
(*i*) Lib. VI. Cap. 1.

Si ergo in ſtatu (888. N. 1.). Videantur illa, quae circa hanc evacuationem in cura delirii febrilis ad §. 702. dicta ſunt.

Si (888. N. 2.) *obſervatur*. Dictum fuit de his ad §. 853., ubi de ſimili evacuatione critica materiae morboſae in peripneumonia agebatur: Cum autem per ſudorem in primis, uti & per alias evacuationes, avocetur quaſi a renibus magna pars diluentis vehiculi, hinc & illae vitandae ſunt. Hinc & laudatur aeris minor calor, quia ſic & ſudor cavetur, & etiam in ſanis hominibus videmus, & aere frigidiuſculo minus liquidi per cutis ſpiracula, pus vero per renes, tranſire.

In caſu vero (888. N. 3.) &c. De his pariter actum fuit §. 852., quae videri poterunt.

Ubi denuo quartus ſtatus (888. N. 4.) &c. De omnibus illis in Peripneumonia ad numeros in textu poſitos dictum fuit. Notandum autem eſt, tales abſceſſus cito aperiendos eſſe: non enim requiritur hic maturatio crudi inflammatorii in bonum pus; verum illud pus (vel puri analoga materies) alibi jam factum ad haec loca deponitur tantum, & ſic ſubito abſceſſus naſcitur, licet cutis nullo modo mutata appareat; ut alia occaſione ad §. 593. notavi.

Locus autem talis, poſt aperturam abſceſſus, irritatur leviter ſuppuratoriis remediis, ut chirurgi vocant, ſicque prohibetur, ne ſtatim iterum concreſcat, ut nempe detur occaſio repurgationi ſanguinis a materia morboſa, quae cum illo fluit per vaſa, & per hanc viam a natura, morbum curante, indicatam, toto exit.

Laudabat enim *Hippocrates*, uti ad §. 842. dictum, ſi tales abſceſſus, fiſtuloſi quaſi redditi, manarent diutius; quod ſic per artem imitari conamur.

Deinde in caſu (888. N. 5.) &c Ubi nempe dolor ex latere tranſit ad humerum, manum &c.

Fidelis obſervatio docuit, levari ſic morbum; adeoque ars conatur per diluentia, attenuantia &c. ſolvere, & mobilem reddere morbi materiem, ſimulque leni frictione, fomentis mollibus, emplaſtris aromaticis, uti v. g. de labdano, meliloto, vel ſimilibus, fovere, & leviter ſtimulare haec loca, ut verſus illa facilius, & citius derivetur illud, quod per ſalutarem metaſtaſin huc deponendum erat. Videantur illa, quae ad §. 134. de derivantibus, attrahentibus, & propellentibus dicta ſunt.

Denique in ultimo dato (888. N. 6.) &c. Omnia hic eadem ſunt, ut in peripneumonia, quae per ſputa curatur, adeoque ibi videri poterunt.

§. 890. ARte autem, ſine alio morbo, ſanatur pleuritis hac in primis methodo: ſi pleuritis (875.) recens ante tertium diem finitum, magna ex ſymptomatibus validis (875. 883.), ſicca (876.) in robuſto, exercitato, ſicco corpore, ſine ſpe, vel praeſentia (887. 888.); tum 1. cita, larga,

accelerato fluxu celeris, ex magno vaſe, per magnum vulnus, miſſio ſanguinis inſtituenda, corpore quieſcente, ſupino, & reſpiratione, dum fluit, tuſſi, ſuſpiriiſque accelerata, loco affecto eodem tempore foto, & leniter perfricto; debet continuari in remiſſionem ſatis notabilem doloris, vel ad prima ſigna deliquii animi; debet repeti ex conſideratione redeuntium denuo ſymptomatum, ad quae tollenda prima inſtituta fuit; cruſta (384.) abſcens finem definit. 2. ſtatim adhibenda fomenta, balnea, tepefactoria, linimenta, emplaſtra, quae laxando, reſolvendo, mitificando, avertendo, prodeſſe queant (vid. 395. N. 3. 398. N. 6.) 3. tum ea medicamenta danda, quae diluant, reſolvant, laxent, mitigent, refrigerent, dolorem leniant, aut ſopiant: quae calida, humida, magna copia, ſorpta, & ad locum affectum determinata, juvant, & pro mutatis phaenomenis varia aſſumenda ſunt, ſemper curando, ut eligantur illa, quae putredini adverſiſſima. 4. victu tenui, molli, refrigerante, antiphlogiſtico eſt opus. 5. denique omne exſiccans, calefaciens, impetum augens, vitandum; ut calor aeris, ſolis, foci, lecti, victus, medelae.

Vidimus in praecedentibus, quomodo ope naturae pleuritis in ſanationem abeat, abſque multo artis molimine: totum enim, quod medico in illis caſibus agendum incumbebat, erat, ut in benigna reſolutione ſtatum praeſentem conſervaret, mutaret vero nihil. Ubi autem per coctionem, & excretionem cauſae ſanabatur pleuritis, loca, & vias, per quae haec excretio futura praevidebatur ex ſignis, laxare, emollire, fovere conveniebat, vires ſuſtentare levi, & blando alimento, diluere humores. Haec ſufficiebant ad hunc ſcopum.

Verum ſi pleuritis valida ſit, quod cognoſcitur dolore acerrimo, reſpiratione admodum impedita, febre valida, tunc reſolutio illa blanda ſperari nequit; uti probatum fuit ad §. 387., ubi de inflammationis cura per reſolutionem agebatur. Si nulla ſpes ſit, materiam morbi cito coquendam, & exercendam eſſe, & praecipue, ſi nulla, vel pauca ſputa, abſque levamine ullo prodeant, tunc ſicca pleuritis dicitur, & concluditur facile, ſponte ſua tam gravem morbum in ſanitatem minime abiturum eſſe; in primis ſi in robuſto, & exercitato corpore fuerit talis morbus, uti monuerat *Hippocrates*, dicens (*k*). *corpora exercitata, ac denſa citius a pleuriticis, & peripneumonicis morbis pereunt, quam non exercitata*. Cujus obſervationis ratio data fuit ad §. 386.

Per

(*k*) Coac. Praenot. 389. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

Per artem ergo tentandum eſt ſedulo, ut abſque alio morbo ſanetur pleuritis. Patuit ex dictis ad §. 875., in tali pleuritide adeſſe veram inflammationem: adeoque omnes exitus inflammationis, in ſuppurationem, gangraenam, & ſcirrhum, hic contingere poterunt. Exitus autem in ſuppurationem, licet in partium corporis externarum inflammatione non ſemper adeo metuendus ſit, hic tamen merito ſuſpectus habetur, dum adſceſſus, pleuritidem inflammatoriam ſequens, frequentiſſime in cavum pectoris pus collectum effundat, unde empyema toties lethale naſcitur. Omne ergo artis molimen adhibendum eſt, ut exitus hujus morbus in abſceſſum praecaveatur.

Conſtitit autem, ubi de cura inflammationis per reſolutionem agebatur (§. 396.), praecipuum remedium eſſe ad hanc obtinendam, ſi copia humorum circulantium, & impetus eorundem in loca inflammata, minuerentur per ſanguinis miſſionem. Praeterea acutus dolor, inſpirationem impediens, in peſſima pleuritide ſaepe ſuffocat aegrum, antequam inflammatio in ſuppurationem abire poſſit. Verum alia occaſione (ad §. 141.) monui, *Galenum*, in febribus ardentiſſimis, inflammationibus maximis, & vehementiſſimis doloribus, largam ſanguinis miſſionem commendaſſe: imo in talibus ad animi deliquium uſque ſanguinem detrahi juſſit. Unde patet, urgentiſſimas eſſe rationes, quae pro venae ſectione in pleuritide militant.

Neque obſervavi unquam, nocuiſſe venae ſectionem, licet poſtea miteſcente morbo coctio, & excretio morboſae materiae ſequerentur per varias illas vias, §. 888. enumeratas. Monitum quidem tunc fuit, a venae ſectione abſtinendum eſſe, dum illae evacuationes praeſto ſunt, ſed non aliter. Videantur hiſtoriae pleuriticorum, quae in tractatu *Eruditiſſimi Trilleri* antea jam laudato, habentur: patebit omnes illas excretiones ſucceſſiſſe, ubi poſt repetitas etiam ſanguinis miſſiones periculoſus morbi impetus deferbuerat: quod & propriis obſervatis in praxi medica confirmatum vidi. In valida enim pleuritide, licet felici cura materies morbi ſolvatur, & mobilis reddatur, vix unquam obtinet, ut haec materia ſoluta ſanis iterum aſſimiletur humoribus, cumque illis abſque ullo impedimento per vaſa corporis moveri poſſit, ſed ſemper fere vaſa ſic ſtimulat, ut excitata ſenſibili quadam evacuatione expellatur de corpore. Hoc ideo in primis monendum erat ne quis metueret in pleuritidis initio ſanguinem mittere ideo, quia crederet, ſalubria illa naturae molimina impeditum iri.

Quamvis autem in tenella aetate, ſenio, mulieribus gravidis, venae ſectionem adhibere metuerint veteres medici, hodie tamen conſtat certis obſervatis, etiam in his venae ſectionem tuto inſtitui poſſe; tali tamen quantitate, quam aetas, & vires indicant; uti alio loco (ad §. 610.) jam notavi.

Nec abſtinui a venae ſectione, ſi reſpiratio multum impedita erat, licet menſtrua fluerent, & bono quidem cum ſucceſſu. Pariter & in puerperis pleuritide correptis, licet lochia fluerent, ſanguinis miſſio profuit inſigniter, quod & ſuis obſervationibus confirmat *La Motte* (*l*), qui, lochiis

D 2 bene

(*l*) Traité des Accouchemens Liv. II. Chap. XXI pag. 224.

bene prodeuntibus, repetitas etiam in brachio venae ſectiones inſtituit.

Quamvis extra dubium ſit, ſi hic morbus per artem ſanari debeat abſque alio malo ſequenti, conducere, ut quam citiſſime venae ſectio inſtituatur; tamen & adultiori jam morbo, ſi in initio neglecta fuerit, conducit ſanguinis miſſio. *Celſus* quidem notaverat de pleuritide agens (*m*): *Remedium vero eſt magni, recentiſque doloris ſanguis miſſus. At, ſive levior, ſive vetuſtior caſus eſt, vel ſupervacuum, vel ſerum id auxilium eſt.* Et alibi (*n*), de ſanguinis detractione per venas agens, habet ſequentia: *Sed ut aliquando etiam primo die ſanguinem mittere neceſſe eſt, ſic nunquam utile poſt diem quartum eſt, cum jam ſpatio ipſo materia vel exhauſta eſt, vel corpus corrupit; ut detractio imbecillum id facere poſſit, non poſſit integrum:* & verum quidem eſt, ſi valida inflammatio per quatuor dies duraverit, jure metuendum eſſe, ne in ſuppurationem tendat: Interim tamen conſtat, cum fructu longe ſerius adhuc in pleuritide ſanguinem de venis miſſum fuiſſe. Notabile exemplum legitur apud *Hippocratem* (*o*) de *Anaxione*, qui pleuritide ſicca decumbebat, fruſtra calidis fomentis tentata, inſomnis erat, ſexta die morbi delirabat, ſeptima dies moleſta erat, febris enim augebatur, nec dolores remittebant: Octavo die multum ſanguis educebatur ſecta in cubito vena, unde levamen doloris ſenſit, & poſt repetitas criticas evacuationes die trigeſimo quarto prorſus judicatus eſt. Notat autem *Galenus* (*p*) in Commentariis ad hunc locum, *Hippocratem* hoc diſerte monuiſſe ideo, quia medici, quaſi ex lege quadam, ultra quartum diem venam non ſecabant. Felici ſucceſſu in curanda periculoſiſſima pleuritide, peſſimiſque ſymptomatibus ſtipata, *Hippocratis* veſtigia legit *Trillerus* (*q*), & octavo die morbi libram circiter ſanguinis, aperta brachii vena, detraxit, cum levamine inſigni: imo ineunte die nono, dum ſuffocationis metus ingruebat, denuo ex pede ſex, ſeptemve uncias ſanguinis emiſit; ſicque hunc aegrum ex ipſis orci faucibus eripuit.

Hippocrates quidem, ut ex modo memorata *Anaxionis* pleuritici hiſtoria patuit, videtur per calida, & mollia fomenta tentaſſe prius, an dolor poſſet minui, antequam ad ſanguinis miſſionem procederet: imo alibi (*r*) diſerte hoc aſſerit, lateris dolorem, tam in initio, quam & ſerius; non ſine ratione tentari poſſe calidis fomentis, an ſic diſſolvi poſſit. *Alexander Trallianus* (*s*) eadem commendat, monens tamen, ilico vacuandum eſſe, ſi fomentis dolor non cedat, ſed potius augeatur. In leviori Pleuritide incipiente abſque febre valida, nec reſpiratione admodum impedita, hoc tentari quidem poſſet, quia tunc multa ſpes blandae reſolutionis (§. 887.), vel ſaltem felicis, & ſubitae coctionis, & excretionis adeſt: Verum ubi valida, & ſicca Pleuritis adeſt, memores oportet eſſe optimi moniti, quod *Are-*

(*m*) Lib. IV. Cap. VI. pag. 209. (*n*) Lib. II. Cap. X. pag. 80.
(*o*) Epidem. 3. aegrot. 8. Charter. Tom. IX pag. 302. (*p*) Ibidem.
(*q*) De Pleuritide aegrot. 7. pag. 99. (*r*) De victu acutor. Char. Tom. XI. pag. 36.
(*s*) Lib. VI. Cap. 1. pag. 268.

Aretaeus (*t*) habet, in ipſo initio Capituli, ubi de curatione hujus morbi agit: *Nulla mere occaſio in pleuriticis neque cunctationis, ſed valida medicatione opus eſt*. Ideoque voluit, eodem die venam incidendam eſſe, niſi morbus ab ingurgitatione ciborum, & potuum proveniſſet, tunc enim diei unius abſtinentiam praemitti maluit.

Sanguis ergo mittatur quantocyus, & quidem ſatis magna copia; habita tamen ratione aetatis, & virium in diverſis aegris: pulcherrime juvat, ſi ex vena majori, per vulnus amplum, celeri fluxu exeat: hinc in cubito praeſtat venam aperiri, quam in manu. Non enim haec ſanguinis miſſio inſtituitur tantum ideo, ut copia minuatur, ſed etiam ut, ſubita tali depletione facta, arteriae obſtructae, minus jam urgente ſanguine arterioſo, contractae retropellant maſſulas obſtruentes in majores ramos (vide de hac re §. 141. 1.), ſicque tollatur inflammatio. In eundem ſcopum locus dolens illo tempore, dum ſanguis de vena ſecta fluit, fovetur, & leviter perfricatur. Ubi autem larga tali, & ſubita venae ſectione opus eſt, praeſtat aegrum ſupinum in lecto jacere, ſic enim abſque animi deliquio facilius hanc ſanguinis jacturam feret, quam ſi ſederet erectus.

Quandoque contingit in pleuritide adeo ſaevum dolorem eſſe, ut pectus vix ullo modo dilatare poſſint; hinc pulmones parum ſanguinis tranſmittunt, atque ideo venae quidem plenae ſunt, ſed aorta paucum ſanguinem recipiens non urget magna vi ſanguinem venoſum, unde ex vena aperta ſaepe parum ſanguinis effluit. Simul ac vero ſuſpirando pulmonem magis dilatant aegri, vel tuſſiendo illum concutiunt, ſanguis cum impetu exit. Obſervavit hoc *Tulpius* (*u*) in muliere pleuritica, & monet Medicos, ut in ſimili caſu tuſſim excitent. Aegri enim tales quandoque adeo ſaevum dolorem patiuntur, ut a minima dilatatione pectoris fere convellantur. Unde illis perſuadere non poteſt ſaepe Medicus, ut inſpirent fortius. Optimum tunc eſt vini, vel aceti calidi, cochlear unum, alterumve dare titulo cardiaci remedii, vel eadem naribus ſupponere, ſic enim invitis etiam excitatur tuſſis, & ſubito ſaepe dolor pleuriticus ceſſat, vel ſaltem inſigniter minuitur.

Sanguinis educendi copia varia eſt, pro diverſa aetate, & viribus aegri, ut facile patet. *Sydenhamus* (*v*) in adultis *ad uncias decem aut circiter* mittendum curavit: quandoque & majori copia tuto educitur, in prima praecipue venae ſectione. Praeſtat, ut Medicus adſit, & pro re nata copiam determinet praeſens. Plerumque ſolet continuari, donec liberius inſpirare poſſint, dolore multum imminuto. Si in peſſima pleuritide non remittat dolor (quod raro fit, niſi ſerius ſanguinis miſſio inſtituta fuerit) pergimus evacuando eo uſque ac prudentia permittit, ad prima nempe ſigna animi deliquii; quae ſunt pallor in oculis, labiis, vultu, pulſus languidus, ſudoris guttulae in fronte; tuncque ilico claudenda vena eſt. Sollicite monuit

(*t*) De curatione morbor. acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 89.
(*u*) Obſervat. medicar. Lib. II. Cap. 111.
(*v*) Sect. VI. Cap. 11. pag. 335.

Aretaeus (*x*), vitandum eſſe hic animi deliquium, ne peripneumonia ſequatur. Dum enim in lipothymia cor quieſcit, ſanguis, in ſinu venoſo, auricula, & cavo dextro cordis, ſtagnat per aliquot ſaepe minuta, & ob inflammatoriam in hoc morbo ſanguinis ſpiſſitudinem in concretionem admodum pronus eſt, unde jam concreſcere incipiens, dum excitabitur ab animi deliquio aeger, moveri debebit per pulmonem, ibique haerere poterit immeabilis in pulmonalis arteriae anguſtiis, ſicque peripneumoniam, ipſa pleuritide periculoſiorem morbum, producere.

Verum ut plurimum contigit, dolorem pleuriticum, prima venae ſectione imminutum, recrudeſcere denuo aeque acerbum: tunc repeti debet venae ſectio, & quidem toties, quoties urgens dolor, & reſpiratio impedita ſubitum, & efficax levamen poſcunt. Sic obſervavit *Sydenhamus* (*y*), pleuritidem confirmatam in adultis raro minori quam quadraginta circiter unciarum ſanguinis impenſa ſanari, licet in pueris ſemel, aut bis venam ſecuiſſe ſuffecerit. Imo quandoque adeo pertinax morbus eſt, ut longe majorem jacturam ſanguinis requirat, repetitis frequenter ſanguinis miſſionibus. Obſervationes plurimae optimorum Medicorum hoc teſtantur. In puerpera, octavo a partu die acerbiſſimo lateris dolore correpta, neceſſe habuit *Tulpius* (*z*), ter pedis, & quinquies brachii, venas exſolvere, antequam vinci potuerit rebellis morbus. Evaſit tamen aegra e tanto diſcrimine, licet praeter tot ſanguinis evacuationes adhuc ingens alvi profluvium ſuſtinuerit. Similis caſus fere habetur apud *La Motte* (*a*).

Unicam Pleuritidis curam in venae ſectione repetita, ſi pergant, vel renoventur ſymptomata vehementia, *Sydenhamus* (*b*) poſuit; teſtaturque, ſe nunquam aliquid damni a ſanguinis detractione, quae tam larga imperitis videri poteſt, obſervaſſe. Hoc fecit, ut quidam pergerent venam ſecando, ſi vel minimae priſtini doloris reliquiae forent, donec aegros exhaurirent omnino; unde vel mors ſequebatur, vel morbi chronici languidiſſimi, & in primis hydrops. Sed non rite mentem *Sydenhami* perceperant: diſerte enim monet (*c*), tunc repetendam eſſe ſanguinis miſſionem, ***ubi dolor, atque alia ſymptomata admodum ſaeviunt***. Licet enim aliquis dolor, & levis febris maneant, ſi non inde impediatur reſpiratio inſigniter, neque a nimio febris impetu aliquid metuendum videatur (de his vide §. 609.), praeſtat non amplius evacuatione tali vires imminuere, quae requiruntur ad ſubigendum illud, quod de morbo adhuc ſupereſt.

In morbis inflammatoriis pleriſque, & in primis in Pleuritide, dum ſanguis de vena eductus ſeceſſit in ſerum, & partem rubram, obſervatur in parte ſuperiori inſulae alba, ſubcaeruleſcens, pellis, quandoque aliquot lineas craſſa, tenaciſſima, & vix per novaculae aciem dividenda (de hac vide

(*x*) De curatione morbor. acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 90.
(*y*) Sect. VI. Cap. 11. pag. 336. (*z*) Obſervat. medic. Lib. Cap. 11.
(*a*) Traite des acconchemens Liv. II. Cap. xxi. pag. 224.
(*b*) Sect. VI. Cap. 11. pag. 338. (*c*) Ididem 336.

vide §. 384.); quandiu autem illa pellis in ſanguine educto inſulae accreta conſpicitur, tandiu ſtatuerunt Medici in hoc morbo ſanguinem utiliter miſſum eſſe. *Sydenhamus* vero, uti ad §. 384. dictum fuit, monet, hujus pellis generationem ſaepe impediri in ſanguine pleuriticorum, ſi non ſatis libero flumine de vena ſecta proſiliat, ſed lente per brachii cutim rependo quaſi exeat: adeoque fallere poſſet hoc ſignum. *Celeberrimus Trillerus* tamen teſtatur, ſe cruſtam illam pleuriticam albicantem inveniſſe, licet ſanguis ad perpendiculum ſtillatim, & lente proflueret (*d*). Memini me & idem obſervaſſe tam in pleuriticis, quam in ſanis hominibus, quibus prophylaxis cauſa vena ſecabatur. Certiora ſigna habentur de venae ſectionis auxilio adhibendo ulterius, vel non, ex acerbitate, vel remiſſione doloris, & reliquorum ſymptomatum, aegrotantiſque viribus. Imo licet magna debilitas adſit, ſi tamen omnia ſymptomata atrociter recruduerint, nullum aliud auxilium ſupereſt, quam de novo ſanguinem mittere. Memorabilis caſus apud *Trillerum* (*e*) habetur, qui docet, quantum poſſit in deſperato etiam caſu felix cordati Medici audacia. In juvene enim, & valido venatore, acutiſſima pleuritide correpto, poſt binas ſatis largas venae ſectiones, dum morbus in melius jam mutari videbatur, quinto die omnia morbi ſymptomata quam vehementiſſime recruduerunt, & fruſtra injecto clyſmate, applicatiſque veſicatoriis, jamjam moriturus videbatur. In utroque pede, jam frigido, calida aqua foto, lanceola infligebatur vulnus amplum, ſed ex ſauciis venis ne gutta quidem ſanguinis prodibat: fervida aqua affundebatur pedibus, ita ut & epidermis abſcederet, tuncque ſatis larga copia ſanguis exivit, tali cum effectu, ut reviviſceret ſemimortuus non tantum, ſed & feliciſſime poſtea ſanaretur.

Helmontius (*f*) quidem ad ravim uſque clamavit, cruentum Moloch cathedris inſidere medicis, damnavitque abſolute omnem venae ſectionem in hoc morbo. Acidum hoſtile, pleurae, & intercoſtalibus locis infixum, quod ſpinam pleuriticam vocabat, educendum, vel corrigendum voluit, parcendum vitali ſanguini. Tanta miracula perficere ſe poſſe credidit cervini, vel taurini priapi pulvere, ſucco cichorei ſylveſtris, floribus papaveris ſylveſtris, pluribuſque aliis: Verum in primis hircino ſanguine, ſi nempe pedibus poſterioribus ad cornua alligatis abſcinderentur teſtes vivo animali, & manans ad mortem uſque cruor colligeretur, qui ſiccatus dein, & moleſto labore in pulverem tritus, dabat nobile illud antipleuriticum remedium. Bona interim fide egit, nam in proprio corpore tentavit, quod aliis ſuadebat, remedium. Deſcribit enim in eodem capitulo proprium morbum, & patet ſatis ex propris dictis, non fuiſſe ſolutam pleuritidem his remediis, ſed in periculoſam ſuppurationem abiviſſe potius. Imo ex praefatione, quam filius *Franciſcus Mercurius van Helmont* operibus paternis praefixit, conſtat, illum bis pleuritide laboraſſe, & ultimo vitae tem-

(*d*) De pleuritide pag. 27. 28.
(*e*) De Pleuritide pag. 68.
(*f*) Videatur capitulum, quod inſcribitur *Pleura furens* pag. 217. &c.

Digitized by Google

tempore adeo anhelo pectore fuiſſe, ut vel epiſtolium breve ſcribentem, vel loquentem diutius, reſpiratio deſtitueret. Multos tamen habuit ſequaces, non ſine damno; & adhuc hodie ſimilia remedia ut ſpecifica antipleuritica jactantur, quae facile quidem permitti poſſunt, cum non turbent corpus, modo una cum his efficaciora longe auxilia adhibeantur.

Nec obſtat huic curandi methodo, quod quandoque rari tales caſus contigerint, in quibus venae ſectio non videbatur profuiſſe, licet ſymptomata Pleuritidis adeſſent. Ita in *actis Edinburgenſibus* (g) memoratur, quod menſe Februario Auni 1736. graſſarentur in Scotiae metropoli pleuritides ſatis difficiles, in quibus ſanguinis eductio nocere potius obſervabatur, quam prodeſſe. Verum ſi ſymptomata ibi recenſita conſiderentur, morbus ille a pleuritide vera diverſus fuit. Bilioſus enim ab initio vomitus aderat, & poſt biduum tantum ſuccedebat dolor punctorius circa ultimas coſtas, cum difficultate reſpirationis, & tuſſicula: pulſus nec frequens, nec plenus erat, ſanguiſque emiſſus fuſcus, flavus, vel & viridis, obſervabatur, vix coagulatus.

Nec latuerunt ſimiles morbi *Sydenhamum*, qui adeo peritus erat in detegendo diverſorum morborum epidemicorum genio. Antea jam dixi ad §. 880., ubi de pleuritide ſymptomatica agebatur, quod egregius ille vir monuerit, febres epidemicas quandoque a repentina aliqua manifeſtarum aeris qualitatum mutatione materiam morbificam in pleuram, ac pulmones libenter deponere, licet tamen maneat idem genus febris illius epidemicae; ideo diſerte monet (h) ſequentia. *At vero ſi febris (epidemica nempe) repetitam venae ſectionem reſpuat, neque juvabit iſta, imo & nocebit in pleuritide, quae cum febre ſtabit, cadetve.* Imo & apud *Hippocratem* memorabilis textus habetur, qui modo dicta confirmat; dicit enim (i): *Dolores circa latus in febribus, tenuiter conſiſtentes, abſque ſignis, laedit venae ſectio, & ſi cibum averſetur, & hypochondrium elevatum ſit.* Legit quidem aliter *Duretus* (k) hunc textum; loco enim ἐν πυρετοῖσιν *in febribus* voluit ponendum eſſe ἀπυρετοῖσιν *febribus expertibus*: verum egregius ille vir ex conjectura hoc ſtatuit, nec probat ex codicibus manuſcriptis ita legendum eſſe hunc textum. Pulcre certe reſpondet ille locus obſervatis recentiorum Medicorum de pleuritidibus ſymptomaticis: Nam nec dolor in illis adeo vehemens eſſe ſolet; hinc dixit *Hippocratis* ἰσχνοὶ ἑστεῶτες, gracilis enim, tenuis, parvus, voce ἰσχνὸς ſignificatur. Praeterea & addidit, quod ſine ἄσημα, id eſt, reliquis verae pleuritidis ſignis non ſtipata. Et in alia pleuritide ſymptomatica in Scotia obſervata aderat & aegritudo ſtomachi, & levamen inſigne a leni vomitorio. Frequenter certe invenimus, difficiles in praxi medica caſus in Coacis Praenotionibus notatos eſſe non tantum, ſed & ſaluberrima circa curationem morborum, & ibi monita deprehendimus.

Diſpu-

(g) Med. Eſſais Tom. V. part. 1. pag. 32. 33.
(h) Sect. V. Cap. v. pag. 310.
(i) Coac. Praenot. N. 491. Charter. Tom. VIII. pag. 880.
(k) In Coac. pag. 387.

Diſputatum fuit, quam acerrime inter Medicos olim, an in pleuritide vena ſecari debeat in brachio affecti lateris, an vero in oppoſito. Utraque opinio multis auctoritatibus ſtabiliebatur. *Hippocrates*, *Galenus*, *Celſus* militant potius pro brachio lateris affecti; *Aretaeus*, *Aetius*, *Celius Aurelianus* in oppoſito latere venae ſectionem inſtituendam ſuaſerunt. Ab octavo ſaeculo uſque ad decimum ſextum, adeoque per octingentos annos, & ultra, fere omnes Medici venam ſecabant in pleuritide in brachio oppoſito dolenti lateri. Poſtquam vero ineunte ſaeculo decimo ſexto Galeni, & Hippocratis opera, relictis, vel ſaltem minori in pretio habitis Arabibus ſcriptoribus, inceperunt evolvi a Medicis, & per artem typographicam jam inventam facilius comparari poterant ab omnibus pretioſi illi artis medicae theſauri, mutata fuit rerum facies, & ab eruditiſſimis viris Arabum opiniones conferebantur cum *Hippocratis*, & *Galeni* placitis, & repudiabantur, ſi cum illis non convenirent. *Petrus Briſſotus*, in Pariſienſi Schola anno 1514. medicinae doctor creatus, exploſis Arabum libris, incepit Galeni quaedam volumina publice explicare. Cumque ibi inveniſſet laudari venae ſectionem in brachio lateris affecti, auſus fuit primus ſe torrenti opponere, & a recepto dudum more recedere. Felix ſucceſſus in pleuritide epidemica, initio ſaeculi decimi ſexti in Gallia graſſante, fecit, ut plures illum ſequerentur inſignes Medici. Paullo poſt in Luſitaniam profectus fuit, & ibi auſus res novas moliri; ſed magno niſu ſe oppoſuit Archiater Luſitaniae regis, & hac controverſia delata ad Academiam Salmanticam, ſtatutum fuit, nulli Medicorum licere in pleuritide venam ſecare e directo lateris affecti, quod decretum poſtea mitigatum tamen fuit. Imo fere importunis ſollicitationibus motus fuiſſet *Carolus Quintus Romanus Imperator*, *& Hiſpaniarum Rex*, ut publica auctoritate proſcripſiſſet *Briſſoti* hanc ſententiam. Meretur de his omnibus legi *Renati Moreau* (*l*) egregius tractatus, ubi chronologico ordine recenſentur praecipuorum auctorum de hac re opiniones, & ſimul habetur *Briſſoti* vita.

Poſtea videtur impune licuiſſe omnibus, ut vel Arabum, vel Hippocratis, & Galeni methodum ſequerentur: imo poſt circulationem detectam plurimi fuerunt in illa opinione, non eſſe magni momenti rem, ex quo brachio ſanguis mitteretur, modo ex largo vulnere, & ſatis magna copia, in principio morbi educeretur. Interim tamen & hoc ſaeculo de eadem hac re diſputatum fuit inter celeberrimos Medicos Pariſinos, *Sylva*, & *Chevalier*. Cum autem in ſimilibus controverſiis multum pondus habeat ſollicita obſervatio illorum, quae proſunt, vel nocent in morborum curationibus, videtur illa ſententia, quae venae ſectionem in brachio lateris affecti ſuadet, tutiſſima eſſe. *Briſſoti* felicitas in curanda pleuritide Epidemica (*m*), dum in latere oppoſito facta venae ſectione in eodem morbo plurimi vel moriebantur, vel longiſſimo tempore languebant, con-

(*l*) De miſſione ſanguinis in Pleuritide. Paris 1630. & Halae 1742.
(*m*) Ibidem pag. 120.

Digitized by Google

confirmabat ejus ſententiam. *Sydenhamus* (*n*) de brachio lateris affecti educebat, ſimulac vocabatur ad pleuriticum curandum; dum vero ſectionem iteravit poſtea, non monet, ex quo loco ſanguinem emiſerit. *Hildanus* (*o*) fatetur, quod nunquam, vel ſaltem rariſſime, optatum ſucceſſum viderit ex ſectione venae in oppoſita parte facta. Recentiſſime & ſuis obſervationibus eandem ſententiam ſtabilivit *Trillerus* (*p*), praecipue quoad primam ſanguinis miſſionem: alteram autem in pede ejuſdem lateris adhiberi maluit; & deinde ſi opus foret, etiam tertiam, quartamve venae ſectionem, quandoque & in pede oppoſiti lateris, inſtituit. Monuit autem merito, primam ſanguinis evacuationem largiſſimam eſſe debere. Pulcherrime autem confirmantur haec omnia notabili exemplo, dum in binis juvenibus, idem vitae genus ducentibus, eodem temporis puncto, & ob eaſdem cauſas pleuritide correptis, experimenti gratia diverſis in locis vena aperiebatur (*q*). Ille, cui vena in brachio lateris affecti aperta fuit, licet peſſime deliraret, brevi ad ſe rediit, nec iterata venae ſectione opus habuit. Alter, cui & major copia ſanguinis ex pede ejuſdem lateris educta fuerat, nullum inde levamen ſenſit, & ſequenti die altera venae ſectione in brachio lateris affecti opus habuit, unde ilico mitigabantur omnia ſymptomata, & poſtea felici criſi liberatus fuit a periculoſo morbo, ſed biduo ſerius, quam prior.

Paullo ante monitum fuit, quandoque morbos epidemicos graſſari, qui pleuritidis quidem ſymptomata quaedam habebant, neque tamen verae, & genuinae pleuritides erant, ſed ſymptomatice tantum, & venae ſectione non levabantur, vel ſaltem illam iteratam vix ferebant abſque damno; neque tamen ideo roborari poſſe ſanguinis evacuationem in hoc morbo: idem certe dici poſſet de pleuritide illa maligna, & contagioſa, cujus *Geſnerus* (*r*) meminit in Epiſtola ad *Cratonem a Craſtheim* ſcripta: monet enim in hoc morbo nulli ſucceſſiſſe venae ſectionem in brachio, ſed ad malleolos felicius ſanguinem eductum fuiſſe. Praeterea notandum eſt, quod in eadem epiſtola fateatur, quod de curandi ratione in hoc morbo nondum ſibi conſtiterit; & in alia epiſtola (*s*), ad eundem tribus menſibus poſt ſcripta, fatetur, ſe pauca in hujus morbi curatione obſervaſſe, cum ad paucos hoc morbo decumbentes vocatus ſit, & intra vernum tempus deſierit hoc malum.

II. Methodus omnium antiquiſſima pleuritidem curandi videtur conſtitiſſe in applicatione remediorum externa ad locum dolentem. Antequam enim medicina in artis formam redacta fuit, ſinguli homines ſibi ipſis levamen dolorem quaerebant tentando varia, vel ab aliis in ſimili malo cum ſucceſſu adhibita applicabant (*t*). Nihil autem videtur citius tentari de-

(*n*) Sect. VI. Cap. III. pag. 335.
(*o*) Obſervat. Chirurg. Cent. V. Obſerv. 30. pag. 410.
(*p*) De Pleuritide pag. 30. (*q*) Ibidem pag. 80.
(*r*) Geſner. Epiſt. pag 19. 20. (*s*) Ibidem pag. 21.
(*t*) Vide Prolegomena Inſtitut. Boerhav.

debuiſſe, quam externa talia remedia: & hinc antiquiſſima monumenta horum inveniuntur. Ita in tabella marmorea, Romae in AEſculapii templo in inſula tibernia inventa, legabatur, & inter alias inſcriptio (*u*) graeca, de *Lucio* quodam pleuritico, cui, deſperato ab omnibus hominibus habito, oraculum reddidit Deus, ut tolleret ex ara cinerem, & cum vino miſtum imponeret lateri: unde illum convaluiſſe legitur, & publice Deo gratias egiſſe. Notum eſt ex hiſtoria antiqua, quod callidi ſacerdotes, ut templis ſuis, & idolis majorem conciliarent celebritatem, remedia praeſcripſerint credulis hominibus, ac ſi a numine revelata fuiſſent.

Haec videtur cauſa eſſe, cur *Hippocrates* (*v*), qui antiquiſſimas illas obſervationes collegerat in ſuos uſus, in laterum doloribus inceperit curam morbi a calidis fomentis applicatis, etiam antequam ſanguinis miſſionem inſtitueret.

Aquam enim calidam in veſica, vel & in alio vaſe contentam, aut ſpongiam mollem aqua calida madidam applicabat lateri dolenti: Imo & acriora, magna tamen ſovlendi vi praedita, adhibuit; ſacculos nempe furfuribus, aut hordeo, vel orobo, aceto paullo acriore maceratis, repletos, calidos, applicuit? Patuit & ex *Anaxionis* hiſtoria paullo ante ad eandem hanc paragraphum memorata, quod ſiccam pleuritidem calidis fomentis fruſtra tentaverit; unde prudenter monet (*x*) ſequentia: *Verum ſi fomentis dolor non ſolvatur, non multo tempore calefacito: illud enim pulmones exſiccat, ac ſuppurationem facit*; Dum nempe vehementior pleuritis ſolis his fomentis ſolvi non poterat.

Trallianus (*y*) pariter fomentis, & ſacculis calidis lateri applicatis, curam pleuritidis aggrediebatur. Verum ſi dolor augeretur, nulla mora interpoſita procedebat ad vacuationem. Tutior tamen longe *Aretaei* methodus, quam omnes periti Medici nunc ſequuntur: nempe incipi jubet curam a venae ſectione, nulla morâ interpoſita; dein externa illa remedia adhibebat (*z*). Quantum uſum habeant in reſolvenda inflammatione talia remedia, dictum fuit ad §. 398. 3., ubi de cura inflammationis agebatur. Cum autem §. 386: demonſtratum fuerit, curam inflammationis per reſolutionem tunc poſſe expectari, ſi humor fluens blandus eſſet, & canales mobiles: patet facile, omnia haec applicata debere eſſe mollia, calida, & vi laxandi ſolidas partes praedita. Formulae variae talium remediorum in *materia medica* ad hunc numerum habentur. Frequenter uſus ſui ſolutione ſaponis veneti in aquae, & lactis dulcis partibus aequalibus; vel & in decocto emolliente ſaponem diluebam, ſumendo unciam mediam ſaponis ad ſingulas libras liquidi diluentis: huic ſolutioni pannos laneos immergebam, illoſque dolenti lateri applicabam, impoſitis lateribus calidis cavens, ne

(*u*) Mercur. de arte gymnaſt. Lib. I. Cap. 1. pag. 3.
(*v*) De victu acutor. Charter. Tom. XI. pag. 36. &c.
(*x*) Ibidem pag. 41. (*y*) Lib. Cap. 1. pag. 268.
(*z*) De cura morbor. acutor. Lib. I. Cap. 1. pag. 89 90.

Digitized by Google

ne refrigeſcerent talia fomenta. Nocte autem, ne moleſta foret aegris frequentior fomenti renovatio, perunctum prius unguento althaeae, vel ſimili, latus tegebam Emplaſtro de meliloto.

Neque tantum prodeſt molliſſimorum talium remediorum externa applicatio, quia per haec feliciſſime inflammatio reſolvitur, verum etiam, ſi vel ſero nimis medela tentata fuerit, vel pejor morbi indoles in ſupurationem vergat, tunc per eadem haec applicata ſic laxantur loca intercoſtalia, ut ſpes ſit, pus verſus exteriora duci poſſe, & periculoſum empyema ſic praecaveri.

III. De his jam actum fuit in generali inflammationis curatione, uti etiam in curatione peripneumoniae ad §. 854. 3. Simplex decoctum hordei cum oxymelle, & nitro ſuffecit frequenter, cum in hoc omnia requiſita ad curam habeantur. Diluit enim ratione aquae, laxat, & mitigat hordei farinoſa ſubſtantia aquae miſta, mel cum aceto inflammatoriam ſpiſſitudinem pulcherrime reſolvunt, uti & nitrum, quod ſimul in acutis morbis nimium calorem lenit, denſitatem humorum minuendo (vide §. 692.). In materia medica ad hunc numerum & aliae formulae habentur eidem uſui inſervientes, Nec nocebit his leniora paregorica admiſcere, in primis ſi magna inquietudo adſit, & moleſtae vigiliae, flores papaveris rhoeados, & omnia, quae inde parata proſtant in officinis, remedia, tuto adhibentur, & quidem tali cum levamine, ut poſtea quidam Medici crediderint, illos flores ſpecificum antipleuriticum remedium eſſe, quo ſolo hic morbus curari poſſet. Imo & parca copia ſyrupi, ex capitibus papaveris albi in aqua decoctis parati, profuit, poſt venae ſectionem celebratam, & alia remedia adhibita. Validioribus vero narcoticis acuti doloris ſenſum ſopire, manente cauſa doloris, minime tutum videtur. Similem anodynorum uſum in pleuritide ſuaſit & *Trallianus* (*a*).

Magna quidem copia talia ſumenda ſunt, ſed diviſis doſibus, ut ſingula media hora unciae tres, vel plures, talis decocti, vel ptiſanae hordei ſumantur, ſed calidae. Frigidum enim potum quemcumque nocere pleuriticis merito notavit *Aretaeus* (*b*). Quin imo *Baglivus* (*c*) teſtatur, fervidam hanc liquorum potionem ipſi in ſecretis eſſe tam in pleuritide, quam in aliis pectoris morbis, ubi diſſolventibus opus erat: imo addit, ſe vidiſſe *aegrotos, inſigni ſtrangulatione fere liqueſcente, breviſſime liberatos per frequentes hauſtus decocti pectoralis nimium calide ſorbillati.*

Ut autem haec remedia potata determinentur ad locum affectum, faciunt illa fomenta, balnea &c. lateri dolenti applicata, quae modo laudata fuerunt. Probatum enim fuit ad §. 134., omnia illa, quae laxando vaſa minuunt reſiſtentiam liquidis impulſis in loco quodam corporis, determinare remediorum aſſumtorum efficaciam ad eumdem locum.

Antea jam in eadem hac paragrapho monitum fuit, per ſanguinis miſſionem

(*a*) Lib. VI. Cap. 1. pag. 271.
(*b*) De curat. morbor. acut. Lib. I. Cap. x. pag. 93.
(*c*) Prax. med. Lib. I. Cap. ix. pag. 35.

Digitized by Google

nem, & alia adhibita remedia, morbi hujus impetum quidem minui, raro autem, vel nunquam, validam pleuritidem ſanari abſque quadam evacuatione materiae morboſae, jam ſubactae, vel metaſtaſi ad alia loca. Variae illae pleuritidis, per coctionem, & excretionem cauſae, ſanationes deſcriptae fuerunt §. 888.; & patuit ex illis, quae §. 889. dicta fuerunt, diverſam tunc medelam requiri, prout per has, illaſve vias materia morboſa exitum moliatur. Unde merito ponitur in textu, quod *pro mutatis phaenomenis varia aſſumenda ſunt*.

Eliguntur tamen ſemper illa, *quae putredini adverſa ſunt*. In pleuritide enim adeſt acuta continua febris (vide §. 875.) per quam omnes humores in putridam corruptelam diſponi antea in febrium hiſtoria demonſtratum fuit. Omnia fere remedia, quae antiqui Medici ad hunc morbum debellandum adhibuerunt, erant vel acida, vel ſponte ſua in acidum tendentia. Ptiſanam hordei, acetum, mel, mulſam dilutam laudaverunt, quibus adhuc hodie feliciter in hoc morbo utuntur Medici; dum merito a ſalibus volatilibus alcalinis abſtinent, a *Sylvio* adeo laudatis; uti & ab illis, qui *Helmontium* ſecuti cauſam pleuritidis unicam ſtatuebant acidum, ſalibus oppoſitis, alcalinis nempe, domandum, vel corrigendum abſorbentibus, quae quidem non nocent, ſed tamen ad pleuritidem curandam inertia videntur eſſe remedia.

IV. In omni febre curanda vitae, & viribus proſpiciendum eſſe per cibos, & potus fluidos, facileque digerendos, antea demonſtratum fuit, ad §. 599. & ſequentes in cura generali febrium. Cum autem pleuritis raro ante ſeptimum diem finiatur integre, ſaepe etiam in longius ſpatium excurrat, patet facile & hic vires vitae idoneo victu ſuſtinendas eſſe. Talia autem conveniunt, quae facillime ſuperari poſſunt ab aegro, & per validas evacuationes debilitato corpore. Solam ptiſanam hordeaceam dabat *Hippocrates* (*d*) in acutis morbis, & praeſertim in pleuritide; imo vel ab ipſa *ptiſana tota*, ideſt, hordeo per colaturam non ablato, metuebat, dum cruda adhuc pleuritis nulla coctionis ſigna dabat; tuncque ſolum ſuccum ptiſanae, & quidem dilutum exhibebat. Dein ubi in tuto aeger eſſe videbat, miteſcente morbo (*e*), exiguum, ac tenuem cremorem hordeaceae ptiſanae dabat, admiſto melle. Ubi autem ſputa facile educebantur, reſpiratio bona eſſet, & laterum omnis dolor abeſſet, tunc paullo craſſiorem, & copioſiorem cremorem ptiſanae dabat, bis de die. Multis laudibus, & ptiſanae ſuccum, vel cremorem, in hoc morbo extollit *Aretaeus* (*f*), neque validiores aegris permittebat cibos, niſi quando in longum producebatur morbus, & tenuis talis victus vires ſuſtinere non valebat amplius. Pariter & *Sydenhamus* (*g*) carnibus, & carnium juſculis etiam tenuiſſimis, omnino interdixit in pleuritide, ſola hordeacea, avenacea, & pa-

(*d*) De victu acutor. Charter. Tom. XI. pag. 23-29. (*e*) Ibidem pag. 160.
(*f*) De curat. morbor. acutor. Lib. I. Cap. X. pag. 90.
(*g*) Sect. VI. Cap. III. pag. 335. 336.

Digitized by Google

panatellam conceſſit; & dum ſymptomata omnia jam miteſcerent, per aliquot dies tamen aegros ſuos ab omnibus liquoribus ſpirituoſis, & a craſſioribus cibis arcebat (*h*).

V. Pleuritis morbus inflammatorius eſt cum febre acuta; adeoque omnia, quae, diſſlando aquoſam partem ſanguinis, ejus denſitatem augent, motumve febrilem accelerant, aut calorem accendunt, ſummopere noxia ſunt. Solent hinc adeo periculoſi errores committi in hoc morbo, dum gelida tempeſtate frequentem ſaepe pleuritidem calidiſſimis aggrediuntur remediis ignari, & ſudore, vi talium remediorum expreſſo, curari poſſe credunt. Obſervat *Sydenhamus* (*i*) & alias febres in pleuritidem mutari, dum in initio nimis calidis remediis tentabantur; doluitque, nobiles foeminas malle medicandis pauperibus, quam iiſdem paſcendis, caritatem ſuam teſtari. Verum ſi perverſa talis medela morbum diverſum a pleuritide mutat in pleuritidem, facile apparet, pleuritidem jam natam a ſimili cauſa debere reddi pejorem. Vidi ſic pleuritidem ſecunda die lethalem, dum a flatibus dolorem hunc ortum ſuſpicatae mulierculae, dederant repetitis vicibus ſpiritum diſtillatum ex ſeminibus leviſtici. In alio homine robuſto, & forti contigit, ut, dum quinto die adhibita venae ſectione aliiſque remediis modo laudatis, jam in melius vergeret morbus, & ſpes felicis curae affulgeret, veſperi proprio conſilio dolenti pectori applicuerit lateres calidos admodum, ſicque expreſſerit validos ſudores, unde ſibi gratulabatur miſer; ſed ſequenti mane moriebatur.

Ex his, & aliis ſimilibus, quos in praxi vidi, caſibus didici, quam bene *Sydenhamus* (*k*) monuerit, cavendum eſſe, ne aeger pleuriticus nimis exaeſtuet; unde liberum reliquit aegris, ut quotidie per aliquot horas lecto eximerentur, ſi vires ferrent. Imo obſervavit & largam ſanguinis miſſionem, & alia remedia refrigerantia nihil quandoque profeciſſe, ſi aegri lecto affigantur perpetuo; in primis ſi ſtragulis, vel culcitris nimium obruantur.

Cum ergo omne irritans, calefaciens, impetum augens, damnoſum habeatur in pleuritide, quid cogitandum eſt de veſicatoriis ex Cantharidibus paratis? *Baglivus* (*l*) laudavit illa tanquam ſummum remedium, quocumque etiam tempore morbi, & ante, & poſt venae ſectionem, ſi ſpirandi difficultas, & ſputorum ſuppreſſio ſupervenerint: ſtatim enim tibiis curavit applicari duo veſicatoria, & teſtatur ex centenis aegris pauciſſimos obiiſſe, dum ita tractabantur, in pleuritide epidemica, quae circa finem ſaeculi elapſi Romae graſſabatur; ob intenſum, & inſolitum hyemale frigus.

Obſervavit ſimul, & diarrhoeam, quae periculoſas illas pleuritides comitabatur, vel imminutam fuiſſe, vel & penitus ceſſaſſe. *Celeberrimus Tril-*

(*h*) Ibidem pag. 337.
(*i*) Ibidem pag. 332.
(*k*) Ibidem pag. 337.
(*l*) Prax. Med. Lib. I. Cap. IX. pag. 37., & in Diſſertatione de uſu, & abuſu veſicant. Cap. III. pag. 656.

Trillerus (*m*) etiam & miro in caſu obſervavit, mulierem pleuriticam, contumaci alvi fluxu fere exhauſtam, omnis ſenſus expertem, ronchos ſonoros de pectore ducentem, facie livida, & tumida, ut laqueo ſtrangulatis eſſe ſolet, cum pulſu exili, tremulo, intermittente, urina, & foecibus clam elabentibus, ex ipſis orci faucibus ereptam fuiſſe, poſtquam bina praegrandia veſicatoria, ex pulvere cantharidum parata, utrique ſurae applicata fuiſſent. Simul & periculoſus ille alvi fluxus ſiſtebatur.

Quamvis autem ex ſcriptis *Baglivi* prima fronte videretur, in ipſo initio morbi veſicatoria tuto applicari poſſe, etiam ante venae ſectionem inſtitutam, tamen ex ſequentibus apud eundem autorem patet, quod ante applicationem veſicantium ſanguis de vena miſſus fuit. Ita enim habet (*n*): *Adverte, quod praefati pleuritici, in quibus haec commoda nos obſervavimus, non fuerunt in principio purgati, ut faciunt Practicantes nonnulli, ſed adhibitis venae ſectionibus opportunis, ſola brodia pectoralia &c. praeſcribebantur*: & *Trillerus* (*o*) ſuadet, tunc femoribus, vel tibiis applicanda veſicatoria, ſi, repetitis jam aliquoties venae ſectionibus, reſtat adhuc inſignis ſpirandi difficultas, vel magis exaugetur: fatetur tamen ingenue, non ſemper ex voto ceſſiſſe veſicantium uſum.

Similia ferme de uſu veſicatoriorum in pleuritide leguntur in *Actis Edinburgenſibus* (*p*). In pleuritide enim epidemica, quae graſſabatur verno tempore anni 1732.; dum ſymptomata videbantur poſcere quandoque venae ſectionem repetitam, pulſus poſtea adeo deprimebatur, ut vix potuerit redigi iterum ad debitum robur, niſi ſtatim applicatis veſicatoriis, quae frequenter profuerunt; & quandoque poſt illorum applicationem ſequebatur ſudor, qui morbum abigebat, ſi copioſus, & diu proflueret, ſin minus, luctabantur aegri cum dolore, anxietate, & pectoris oppreſſione, donec deficerent.

Ex *Baglivi* experimentis, tam in vivis animalibus, quam affundendo ſanguini, ejuſque ſero pulverem cantharidum, inſtitutis, patet, quod haec inſecta vim habeant humores noſtros ſolvendi, ſed ſimul humores ſolutos diſponant ad putredinem (*q*).

Adeoque videtur concludi poſſe, quod Cantharidum uſus minime tutus ſit, ubi valida febris, calor magnus, & putredinis metuendae ſigna ſunt. Ita & aegri hiſtoriam ipſe *Baglivus* (*r*) habet, qui gracilis, & biliosi temperamenti acuta pleuritide decumbebat cum ſicca tuſſi, calore febrili exurentiſſimo, pulſu duro, & alto, vigiliis, ſiti, urinis craſſis, & ſummopere rubicundis: huic decimo tertio die morbi applicata fuerunt ſex veſicantia, ſed ſequenti die ſupervenerunt delirium, ſputi ſuppreſſio, tremor, motus epileptici &c. & periit vigeſimo die.

Ubi

(*m*) De Pleuritide pag. 76.
(*n*) Diſſertat. de uſu, & abuſu veſicantium Cap. III. pag. 656.
(*o*) De Pleuritide pag. 54.
(*p*) Medic. Eſſais Tom. I. pag. 42.
(*q*) Diſſertat. de uſu, & abuſu veſicant. Cap. I. pag. 648.
(*r*) Ibidem pag. 649.

Digitized by Google

Ubi autem poſt ſanguinis evacuationem requiſitam minutus fuit multum febrilis impetus, nec in urina, aut foecibus alvinis putredinis ſigna apparent, & tamen dolor manet, vel pulmo oppleri incipit, tunc videtur a veſicatoriis multum boni poſſe exſpectari. Vidi in tali caſu dolenti lateri applicatum fuiſſe veſicatorium, quod & ipſe aliquando feci, fauſto cum eventu.

§. 891. Quae ipſa (890.) quamdiu continuanda, vel repetenda ſint, docet morbi pertinacia, remiſſio, atque in ſanationem (888.) mutatio.

Bina inprimis hic metuenda erant, nempe inflammationis exitus in periculoſam hic loci ſuppurationem, vel gangraenam fere ſemper lethalem; & pulmonis infarctus ob impeditam reſpirationem prae doloris acerbitate. Ut haec pericula vitentur; ſanguinis liberalis, & repetita evacuatio, fomenta, & reliqua modo enumerata remedia adhibentur. Verum, ut jam ad primum numerum praecedentis paragraphi monitum fuit, cavendum etiam, ne nimis debilitato aegro, per ſanguinis miſſiones inprimis, non ſufficiant vires ad ſubigendam, & excernendam morbi materiam: unde poſtea languores chronici difficulter ſuperabiles ſequuntur. Adeoque, licet aliquis dolor ſuperſit, modo reſpiratio ſatis ſit libera, nec pulſus durus adeo ſit, nec magna velocitas circulationis, per fomenta applicata, & diluentia, & attenuantia, larga copia potata, ſuperabitur malum. Felicitas enim curae in talibus morbis conſiſtit in eo, ut ita temperetur febris continua pleuritidem comitantis impetus, ut nec exorbitet, nec torpeat nimis. De qua re, & de ſignis, quibus hoc diſtingui poſſit, pluribus egi in Commentariis §. 609.

Probatum fuit ad §. 610. inter illa, quae febris exorbitantem impetum minuunt, etiam locum habere clyſmata refrigerantia: tamen *Sydenhamus* (*s*) enemata vel omittebat, vel maximo inter repetitas venae ſectiones intervallo curabat injicienda, & tantum ſimpliciſſima ex ſaccharo in lacte ſoluto: maximam enim, & merito quidem, ſpem curae ponebat in ſanguinis miſſione, & ideo enematibus parcius uſus fuit, ne nimis debilitaret aegros; uti etiam ne alvi fluxum, in pleuritidis initio ſemper ſymptomaticum, & noxium, acriori clyſmate proritaret. Ubi jam remittit morbi impetus, tunc ſenſim ſolvi incipiet illud concretum inflammatorium, & per varias vias de corpore exitum quaeret. Unde ad haec attentus tunc debet eſſe medicus, ne intempeſtiva medela turbet materiae morboſae coctionem, vel coctae excretionem; de quibus dictum fuit ad §. 888.

Ubi jam ceſſit morbus, cavendum maxime, ne nimis cito impleantur convaleſcentes aegri. Saepe enim in hoc morbo vitae periculum non redimitur niſi inſigni ſanguinis jactura. Probatum autem fuit ad §. 25., jactu-

(*s*) Sect. VI. cap. III. pag. 266.

Digitized by Google

jacturam humoris boni inquilini impedire ingeſtorum aſſimilationem in naturam liquidi vitalis ſani. Unde metuendum eſt, ne ſubita repletione per chylum craſſiorem obruatur pulmo, & periculoſa fiat recidiva. Quod prudenter monuit *Hippocrates* (*t*), ubi de pleuritidis cura agit, dicens: *Poſt judicationes autem vires levibus cibis reficiendae, & quieſcendum: praeterea vitandi ſoles, venti, plenitudines, acida, ſalſa, pinguia, fumus, ventris flatus, labores, Venus: ſi enim reverſus fuerit morbus, mors ſequatur.*

Poſtquam autem vires reſtauratae ſunt, quod ſatis cito fieri ſolet in hoc morbo, tunc levi cathartico dato *Sydenhamus* ſolebat curationem integram abſolvere. Sic enim ex primis viis eliminatur, quidquid ex minus ſcilicet digeſtis tempore reconvaleſcentiae cibis, vel ex murata morbi tempore bile, aliiſque ſuccis in ventriculum, & inteſtina excretis, aggeſtum hic haeret; nociturum forte, ſi diutius relinqueretur.

Jactara autem illa ſpecifica antipleuritica, ſanguis hircinus, raſura priapi cervini, dentes apri, mandibulae lucii piſcis, flores papaveris rhoeados, infuſum ſtercoris equini &c. concedi quidem poſſunt, ſi aegri, vel alii Medici in conſilium vocati, magnam in ſimilibus poſuerint fiduciam: pleraque enim ex his innoxia ſunt. Modo interim non negligantur efficaciora illa auxilia antea recenſita, quibus ſolis in cura periculoſi hujus morbi confidere poſſumus.

Vidimus jam, quomodo pleuritis abeat in ſanitatem, auxilio naturae per reſolutionem benignam, vel per coctionem, & excretionem materiae morboſae: ſimul etiam expendimus, quomodo per artem ſanari poſſit abſque alio morbo ſequente. Sequitur jam, ut conſideremus, pleuritidem, dum in alios morbos abit, vel in mortem tendit; & ut videamus, quid ars poſſit in ſanandis morbis, ex pleuritide infeliciter curata natis.

§. 892. **A**Bit in alios morbos, dum 1. ſuppuratur locus inflammatus, quod futurum ſcimus α. ex ſignis generalibus (387. 402.) β. ex pertinacia doloris, tuſſis, febris, ultra quartum diem. γ. abſentia ſignorum reſolutionis (887.), & ſanationis (888.). δ. neglectu medelae requiſitae (890.).

Primo agetur de pleuritide in ſuppurationem tendente. Cum autem alia cura requiratur, hoc in caſu, quam ubi ſpes eſt reſolvendae pleuritidis, debemus cognoſcere illa ſigna, quae docent ſuppurationem futuram.

α. De his dictum fuit in numeris hic citatis, ubi de inflammationis exitu in ſuppurationem agebatur.

β. Dolor enim inſpiratione auctus, tuſſis, febris, ſunt illa ſymptomata, quae omnem pleuritidem comitantur, & ex eorum intenſitate de vehementia morbi judicamus. Si ergo haec pertinacia manſerint, abſque ulla remiſſione, adeo ſolidata erit materies inflammatoria, tam profunde im-

(*t*) De morbis Lib. III. Cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 592.

pacta vaſorum arterioſorum anguſtiis, in quibus haeret, ut per ſolam ſuppurationem hoc malum tolli poſſit. Verum notandum eſt, tunc tantum certam eſſe ſuppurationem, ſi toto hoc tempore aequali gradu proceſſerint haec ſymptomata, vel & aucta fuerint potius, quam minuta. Saepe enim contingit in pleuritide curanda, ut per ſanguinis miſſionem, aliaque remedia miteſcant omnia ſymptomata, & paullo poſt, quandoque & ſequenti die, denuo redeant aeque vehementia; imo quandoque hoc ter, quaterve contingit, ita ut poſt quartum diem & ſerius adhuc ſaepe recrudeſcant magna cum vehementia pleuritidis omnia ſymptomata: non tamen ideo credendum, quod in tali caſu pleuritis neceſſario in ſuppurationem itura ſit, quia poſt quartum diem obſervatur adhuc dolor acerrimus. Noverunt hoc omnes Medici practici, & Hiſtoriae pleuriticorum in laudato jam ſaepius tractatu de Pleuritide *Celeberrimi Trilleri* hoc manifeſto demonſtrant.

γ. Tunc enim certi ſumus, materiam inflammatoriam iiſdem adhuc vaſis impactam manere, adeoque ſuppurationem metuendam eſſe. Ideo dixit *Hippocrates* (*u*) de Empyemate agens: *Fiunt autem & ſuperiore ventre purulenti, & pleuritide, ſi vehemens fuerit, neque diebus principibus* (*judicatoriis*) *computruerit, neque per ſputum rejecta fuerit.* Et alibi (*v*) generale hoc axioma practicum poſuit (cujus & memini ad §. 833. 3.): *Quicumque vero dolores ex his locis neque per ſputorum expurgationes, neque per alvi dejectionem, neque per venae ſectiones, & diaetam, & medicamenta ſedantur, eos ſuppurationem facturos eſſe ſciendum eſt.* Interim & hoc notandum eſt, quandoque in pleuritide difficili in longum tempus protrahi morbum, neque tamen in apoſtema verti locum inflammatum, dum tamen nec reſolutionis ſigna, nec criticae evacuationes adfuerint morbo pares. Tales caſus vidi in praxi, & ex hiſtoria *Anaxionis* apud *Hippocratem* (*x*) hoc patet. Notat enim illum nihil expuiſſe primis diebus, ſexto die deliraſſe, ſeptimo febrim intenſiorem fuiſſe, nec dolores remiſiſſe, ſed tuſſim vexaſſe aegrum cum difficili reſpiratione. Larga Venae ſectione, octava die morbi inſtituta, minuebatur quidem dolor, & ſuffocationis periculum, ſed tuſſis ſicca manſit, & nulla fiebat evacuatio materiae morboſae.

Tamen ſero, & repetitis vicibus, & per diverſas vias, ſubacta morbi materia exivit de corpore, & integre judicatus fuit ille aeger, abſque ſuppuratione lateris affecti, quae tamen in primo decurſu morbi metuenda erat. Adeoque patet, quod non ſtatim abſoluta Prognoſis haberi poſſit ſuppurationis futurae, licet in morbi decurſu non appareant reſolutionis ſigna, nec coctionis & excretionis cauſae indicia, quae tamen ſerius quandoque apparent, & liberant.

δ. Neglecta nempe Venae Sectione, quae adeo neceſſaria eſt in pleuritide

(*u*) De morbis Lib. I. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 538.
(*v*) In Prognoſticis. Charter. Tom. VIII. pag. 646. & in Coacis N. 394. ibidem pag. 874.
(*x*) Lib. III. Epidem. aegrot. 8. Charter. Tom. IX. pag. 302.

ritide valida, & ſi cito inſtituatur, & repetatur pro re nata, ſatis feliciter ſanat. Illi, qui Helmontii doctrinam ſecuti ſolis illis ſpec[illegible] is antipleuritis hunc morbum aggrediebantur, laetabantur quandoque, [illegible] videbant, febrem, antea validam, in ſtatu inflammatorio, & ſupur tionis initio, mitius urgere, imo quandoque ceſſare, dum pus factum jam erat; verum poſtea ſuccedebat Empyema, febris hectica, tabes, qua perierunt plurimi, qui decantatis illis ſpecificis abſque venae ſectione curati credebantur. Monuit & *Sydenhamus* (*y*) doloſum hunc pleuritidis exitum.

§. 893. **I**Pſum vero apoſtema jam fieri, ſcitur ex ſignis communibus (405.), maxime hic ex horrore ſaepe recurrente ſine cauſa, & ſignis datis (834. 835.) in peripneumonia, & tempore morbi: inde & factum cognoſcitur, & quandoque ſputo per pulmonem evacuatur.

Abſceſſus hic natus habet quidem omnia ſigna communia cum reliquis abſceſſibus, qui in externis partibus corporis fiunt, de quibus ad §. 405. actum fuit; verum pleraque ex his hic non poſſunt diſtingui, cum in interioribus apoſtema lateat: hinc operae pretium eſt hic colligere & alia omnia indicia, quae ſuppurationem hic fieri docere poſſunt. Horrores illi vagi, nulla certa temporis periodo recurrentes, magni momenti ſignum dant, de quibus dictum fuit ad §. 834., ubi & pleura alia huc ſpectantia habentur, uti & ad §. 835. Multum etiam huc facit morbi tempus jam in longum excurrens, & minori tamen cum vehementia ſymptomatum, quam in principio: ſi enim omnia ſymptomata manerent aeque valida, vel augerentur, potius gangraena, & mors exſpectanda forent, quam benigna ſuppuratio; quae licet hic periculoſa ſit, tamen longe adhuc melior, quam pejores illi pleuritidis exitus in gangraenam, vel mortem. Ita *Hippocrates* (*z*) de pleuritide agens habet ſequentia: *At quibus ſtatim expuitiones cujuſvis ſunt generis, & dolores admodum acuti, illi tertio die moriuntur; quem ſi effugerint, convaleſcunt: qui vero ſeptimo, aut nono die, aut undecimo die ſanus non fuerit, ſuppurari incipit. Praeſtat autem ſuppurari, minus enim lethale eſt, quamvis laborioſum ſit.* Meretur & conferri cum hoc textu *Hippocratis* alter (*a*) qui ipſi ſatis ſimilis eſt, niſi quod ibi legatur, *in principio ſputationes penitus purulentae*; ἐν ἀρχῇ πάνυ ἐμπυώδεα πτύοντες: melius videtur in priori textu ſcribi πτύοντες παντοδαπά, ſputa omnis generis. Verum tunc additur in illa Praenotione Coaca, quod tertio, vel quinto die moriantur; ſi vero illos effugerint, *non multo levius ſe habentes*, tunc ſeptimo, aut nono, aut undecimo ſuppurari incipiant. Ex quibus patet, tunc *Hippocratem* exſpectaſſe ſuppurationem, dum pleuritis non eſſet peſſima; vel ſi admodum valida in initio, parum jam miteſceret, eumque adhuc

(*y*) Sect. VI. Cap. III. pag. 332.
(*z*) De morbis Lib. III. Cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 591.
(*a*) Coacar. Praenot. 379. Charter. Tom. VIII.

praecipuos dies criticos obſervaſſe, an non ibi molimen naturae adverteret, a quo ſperari poſſet materiae morboſae jam ſubactae evacuatio, vel metaſtaſis ad alias partes: ubi vero nihil tale videbat, tunc ſtatuit, ſuppurationem incipere.

Praeterea celebres in arte viri, *Mortonus* (*b*) & *Baglivus* (*c*), obſervaverunt, dum pleura inflammata aut pulmonum tubercula in apoſtema abeunt, tunc febrim prius continuam excipi ab intermittente, quotidiana ſaepius, quandoque & tertiana. Imo & apud *Hippocratem* ſimilem quid invenimus, dum dixit (*d*) *febres intermittentes ob ſuppurationem pleraeque ſudorificae ſunt.* Ubi notandum, quod & in praecedentibus, & mox ſequentibus Coacis praeceptis, de pleuritide, & peripneumonia agatur, & ſuppurationibus internis laborantes aegri admodum in ſudores, nocturnos in primis, proni ſint.

Ex his ergo ſignis fieri apoſtema novimus, adeoque & ex iiſdem ſymptomatibus diu manentibus apoſtema jam factum eſſe cognoſcimus. Verum tuno & alia ſuccedunt ſigna, quae hanc diagnoſin confirmant, & a diſtractis, vel compreſſis vicinis partibus per tumorem purulentum ducunt originem. Notum enim eſt, in ſuppurationibus partium externarum corporis dolorem augeri, dum abſceſſus jam maturus pure turget, & cutim validiſſime diſtendit: imo tunc quandoque dolores illi a partium vicinarum diſtractione ad alia loca propagantur: ſed talis abſceſſus poſt pleuritidem natus removet pleuram ab intercoſtalibus locis, & diſtrahit ſummo cum dolore, quandoque ſe per totum pectus, & dorſum propagante: pulmonem vicinum premit, irritat: hinc ſuffocationis metum, & tuſſim moleſtiſſimam quandoque facit, tanto quidem plus, quo ſaccus ille pure plenus major eſt. Omnia haec ſymptomata *Hippocrates* variis in locis enumeravit: *Ad latus dolore, ac ſuffocatione accedente, hi ſuppurantur* (*e*). Et alio in loco (*f*) habet ſequentia: *Quum tuberculum lateri oboritur, tuſſis dura detinet, & dolor, & febris, & pondus in latus incumbit, & dolor acutus eundem locum ſemper occupat, & ſitis vehemens, & calidum potum eructat, & decubitum in latus affectum non ſuſtinet, ſed in ſanum. Verum ubi decumbit, velut ſaxum ipſi ſuſpenſum videtur: intumeſcit, ac rubet, pedeſque tumen.* Atque iterum alibi (*g*) dicit: *Si in latere tuberculum oriatur, & purulentus fiat (aeger), haec patitur: rigor detinet, & febris, & tuſſis ſicca per multos dies, & latus dolet, & dolor in mammam, & claviculam, & ſcapulas impetum faciens obſidet.*

Verum quandoque pus natum hic loci per ſputa ex pulmone educta evacuatur; felici ſucceſſu. Pluribus egi de viis, per quas materia, in pleura haerens, vel locis intercoſtalibus, poſſet in pulmonem venire, & exſpui, ad numerum ſextum §. 888. Praeterea frequentiſſime invenitur pulmo accretus pleurae in illis, qui validam pleuritidem paſſi fuerunt, & in tali caſu facilius intelligitur, quomodo pus ex abſceſſu pleurae in pulmonem accretum venire poſſet.

(*b*) Phtiſiologiae Lib. II. Cap. IV. pag. 44.
(*c*) Prax. Med. Lib. I. Cap. IX. pag. 36.
(*d*) Coac. Praenot. N. 419. Charter. Tom. VIII. pag. 876. (*e*) Ibid. N. 115. pag. 858.
(*f*) De morbis Lib. II. Cap. XXIV. Charter. Tom. VII. pag. 575.
(*g*) De internis affectionibus Cap. X. Charter. Tom. VII. pag. 644.

Digitized by Google

poſſet. In cadavere hominis, cujus morbum non noveram, cum a veſpillone furtim ablatum redemiſſem in uſus anatomicos, inveni pulmonem ſiniſtrum firmiter accretum pleurae lata admodum plaga: dum ſcalpello ſolvebam hanc cohaeſionem, ut pulmonem educere poſſem, ingens copia puris effluxit: interim tamen patuit, examine inſtituto, pulmonem non fuiſſe purulentum, ſed tantum accretum firmiter huic ſacco purulento ex ſuppurata pleuritide nato. Certe, ſi ille homo diutius ſuperſtes fuiſſet, pus illud videtur viam ſibi facturum fuiſſe per pulmonem contiguum, & adeo firmiter adhaerentem. Quacumque demum via pus poſt pleuritidem ſuppuratam in pulmonem veniat, obſervatis certis conſtat, illud quandoque ſputo per pulmonem evacuari: nec credo ullum medicum in luculenta praxi conſtitutum eſſe, quin hoc aliquoties viderit, uti mihi ſaepius illud videre contigit. Memorabilis caſus eſt, quem habet *De la Motte* (*h*), ubi in pleuritico, qui morbum omnino neglexerat, octavo die ingens puris copia cum tuſſi mediocri per pulmonem rejiciebatur, felici eventu. Imo & *Hippocrates* (*i*) idem manifeſte ſtatuit, dicens de pleuritide: *Judicatur autem hic morbus, breviſſimus quidem ſeptimo die, longiſſimus autem decimoquarto die: quo quidem ſi pus a latere per ſputum rejectum fuerit, & repurgatum, ſanus evadit. Si vero non per ſputum rejectum fuerit, purulentus fit, & morbus longus.* Et ſimilem certe Prognoſin in Aphoriſmis (*k*) habet. *Pleuritici, qui intra quatuordecim dies ſuperne non repurgantur, illis in empyema tranſit.* Ubi in Commentariis ſuis ad hunc aphoriſmum *Galenus* probat, illam vocem ἀνακαθαίρονται ſignificare repurgationem, quae per ſputa fit.

§. 894. ABſceſſus vero ille pure proprio erumpitur, unde pus ſtillat in cava pectoris, ulcus novo pure facto, & accumulato totum cavum replet, totum corpus conſumit; id factum noſcitur ex praegreſſis ſignis (892. 893.) duratione mali uſque in decimum quartum diem; ſymptomatum ſubita remiſſione, & repentino reditu: inde Phthiſis.

Abſceſſus ſic natus, pure collecto turgens, rumpitur, citius, vel ſerius, niſi per alias vias exiverit de corpore, quod tamen raro contingit, niſi per pulmonem, de qua re ſtatim dictum fuit. Interim tamen *Aretaeus* (*l*) videtur in illa ſententia fuiſſe, quod per alvum quandoque abſceſſus a pleuritide natus pus ſuum evacuet, ſuperſtite manente plerumque aegro. Sed & alibi (*m*) puris per alvum, & per urinam evacuationem in ſimili caſu memorat; meliorem tamen laudat illam puris tranſumtionem, quae ad renes, & veſicam fit. Alia occaſione in Commentariis §. 406. notavi, *Galenum*, alioſque obſervaſſe,

E 3 pecto-

(*h*) Traité complet de chirurgie Tom. I. pag. 248.
(*i*) De affection. Cap. 111 Charter. Tom. VII. pag. 621.
(*k*) Aphor. 8. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 199.
(*l*) Morbor. acut. Lib. I. Cap. x. pag. 9.
(*m*) De cauſis, & ſignis morbor. Lib. I. Cap. ix. pag. 38.

Digitized by Google

pectoris vomicas per alvum, & urinas fuiſſe expurgatas. Solet quidem *Aretaeo* opponi *Hippocratis* autoritas, dicentis (*n*) : *Pulmonem ſuppuratis per alvum pus ſecedere, lethale eſt*. Sed ibi non agebatur de pleuritide, & ſemper a pulmone affecto pejora metuuntur; imo ipſa pleuritidis ſuppuratio ideo in primis periculoſa habetur, quia vicinum pulmonem laedere ſolet. Praeterea & hoc conſtat obſervatis practicis, quod in ſuppurationibus internis diu toleratis putrida diarrhoea orta vitam plerumque finiat. Verum de tali alvi fluxu, qui corruptis a pure reſorpto omnibus humoribus oritur, non agitur, ſed de puris per alvum fluxu, ubi illud nondum diu in pectoris vomica haeſit. Dicit enim *Aretaeus* : ἢ ἐς ἔντερον ἐκραγῇ, ſi in inteſtinum eruperit. Illud autem vocabulum ἐκρήγνυσθαι ſubitaneam quandam vehementiam ſignificat.

Niſi ergo per has vias exiverit pus hic collectum, vel forte per metaſtaſin ad alia corporis loca depoſitum fuerit (quod raro admodum fit) rumpitur ille abſceſſus, & plerumque in cavum thoracis pus ſuum evacuat, & majorem, minoremque moleſtiam creat pro varia copia, qua pectoris cavum occupat. Pergit autem locus ille ulceroſus quotidie novum pus ſtillare, ſicque ſaepe hic ingens puris copia colligitur. Miratus fuit hoc quondam *Celeberr. Boerhaavius* in puero ruſtico, qui meſſis tempore, laboribus, & aeſtivo calore aeſtuans frigidum potum ingurgitaverat quam avidiſſime, atque inde pleuritide corripiebatur, neglectus morbus (ut ruri ſaepe fieri ſolet) in ſuppurationem abiit, & poſt menſis ſpatium ſuffocatus periit miſer. Aperto abdomine in conſpectum venit diaphragma deorſum protruſum in latere affecto, ſaccum ingentem formans, qui ultra umbilicum prominebat, & pleraque viſcera abdominis loco moverat. Pertuſo hoc ſacco duodecim, & ultra librae puris effluxerunt. Similes caſus dum obſervaverat *Aretaeus* (*o*) fatetur, ſe maximopere mirari, quomodo ab exili, & tenui pleura, vix ullam craſſitudinem habente, tantum puris exire potuerit: cauſam autem dedit, quod per inflammationem haec membrana craſſeſceret. Verum ſi cogitemus, pus in thoracis cavum delapſum, mora acrius fieri, continuo ulceris illius ſuperficiem alluere, facile intelligimus, locum talem ulceroſum, quandiu puri nullus datur exitus, nunquam poſſe reduci ad conditionem puri vulneris, adeoque nec conſolidari: perget ergo effundere purulentum humorem, & quidem magna copia, dum vicinum cor arterias intercoſtales valida vi replet, & ulceris ſuperficies a pulmonum motu in reſpirando, & a collecto pure in cavo thoracis irritatur perpetuo.

Novimus autem talem abſceſſum ruptum eſſe, & pus in cavum thoracis effundere, ſi ſigna illa praegreſſa fuerint, quae docent abſceſſum fieri, de quibus paullo ante dictum fuit. Verum talis vomica, adhuc clauſa, & pure turgens, cavum pectoris anguſtat, pulmonem comprimit, adeoque fere omnia ſimilia producit ſymptomata, quae ad §. 835. enumerata fuerunt. Praeterea & hoc notandum eſt, dolores in loco inflammato miteſcere, dum pus

(*n*) Coac. Praenot. N. 431. Charter. Tom. VIII. pag. 877.
(*o*) De cauſis, & ſignis morbor. diuturnor. Lib. I. Cap. IX. pag. 37. 38.

pus factum eſt; verum, dum abſceſſus pure plenus turget, & ſenſim diſtrahuntur membranae pus coercentes, fieri denuo moleſtiſſimum dolorem, & quidem eo acriorem, quo rupturae propior fit vomica talis purulenta. Hoc quandoque fefellit minus peritos Medicos, dum dolorem illum acutum novae inflammationi tribuebant, & viribus jam fractos aegros ob longitudinem talis morbi repetitis quandoque ſanguinis miſſionibus exhauriebant. Simulac autem talis abſceſſus ruptus effudit in cavum thoracis pus, ceſſat dolor ſubito, & anxietas a compreſſo per turgentem vomicam pulmone nata minuitur multum; unde miſeri aegri ſe integre ſanatos ſaepe credunt, ſubitum tale levamen experti. Verum aucta copia puris accumulati redit eadem anxietas, tuſſis, & reliqua fere omnia ſymptomata recrudeſcunt, & vanam fuiſſe aegrorum ſpem arguunt.

Pulcherrime ſigna diagnoſtica, quae ſuppurationem factam, & abſceſſus rupturam praecedere, & comitari ſolent, collegit *Hippocrates* (*p*), ſimulque notavit, incertum eſſe rupturae hujus tempus, nuncque citius, nunc ſerius fieri. Sic autem habet: *Suppuratos maxime ex pleuritide, & peripneumonia calores comitantur, interdiu tenues, noctu vehementiores, & nihil memoratu dignum ſpuunt, circa collum, & claviculam ſudant, & oculi cavi fiunt, maxillae vero rubent. Pejus autem, digiti extremi caleſcunt, & aſperantur, ungues curvantur ac perfrigerantur, & circa pedes tumores habent, & per corpus puſtulas, & abſtinent a cibis. Diuturni igitur tumores (ſuppurati) haec ſigna habent. Quae vero brevi rumpuntur, ſignificantur ex illis, quae ſuperaccidunt, & ex doloribus in principio: ſimul etiam ſi aliquanto difficilius ſpiraverit homo. Rumpuntur autem plurimae ſuppurationes, quaedam vigeſimo die, quaedam quadrageſimo, quaedam ſexageſimo. Quibus igitur dolor in principio incumbit intentus, & ſpirandi difficultas & tuſſis cum ſputatione, ad vigeſimum diem, aut citius ruptionem expecta; quibus autem leviora haec ſunt, ſecundum rationem. Supputare autem oportet tempus, a quo primum doluit, aut gravatus fuit, aut febricitavit, aut ſi quando rigor corripuit. Neceſſe eſt autem praecedere dolorem, & ſpirandi difficultatem, & ſputationem ante ruptionem.*

A pure autem in thorace accumulato, & pulmonem alluente, phthiſin oriri, totum corporis habitum ſenſim conſumentem, nemo dubitat.

§. 895. UBi ergo per ſigna (892. 893.) novimus inflammatum abſcedere, locus ante dolens notus per cauſtica erodendus, uſque circiter ad pleuram incidendus, ſuppuratoriis apertus ſervandus, ut materies extorſum verſa vi pulmonum a pleura caveat, ne fiat empyema: dein emolliendus, donec mundatio facta ſit.

Cum praecipuum diſcrimen pleuritidis ſuppuratae inde pendeat, quod pus collectum in pectoris cavum, rupto abſceſſu, delabi ſoleat frequenter, hinc, ubi ſigna docuerunt ſuppurationem jam fieri, merito tentandum eſt, ut illi

(*p*) Coacar. Praenot. 402. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

Digitized by Google

puri verſus exteriora paretur exitus. Huc faciunt Fomenta, Cataplaſmata, Emplaſtra &c. quae lateri dolenti adhibentur etiam in initio morbi, ut §. 890. 2. dictum fuit: illa enim emolliendo partes exteriores efficiunt, ut huc verſus derivari forte pus poſſet. Cum autem haec ſola ad hunc finem raro ſufficiant, ſapientes veteres Medici acriora tunc emollientibus admiſcuerunt, ut irritando partes externas latens in reconditis magis partibus malum evocarent. Sic *Aretaeus* (*q*) in cura pleuritidis dicit: *ſi morbus productior ſit, & dolor pertinax, & humida ſit expurgatio, purulentum hominem fore ſperatur; tunc ſinapi, & cachrys (ſemina) cataplaſmatibus admiſcenda ſunt.* Poſt haec autem applicata commendat, ut poſt ſeptimum diem magna cucurbita cum multa flamma applicetur dolenti loco, & dein ſcarificetur: vulnuſculis autem ſal, vel nitrum inſpergi jubet, & dein ſequenti die iterum cucurbitam applicari. Notum eſt, partes corporis ſub cucurbita poſitas, multum minuta atmoſphaerae preſſione, ſtatim intumeſcere, ſicque potentiſſimam derivationem fieri verſus loca, quibus cucurbitae affiguntur: ſimul etiam irritata per ſalis, vel nitri inſperſionem vulnuſcula eidem ſcopo ſerviunt.

Quin imo, dum certi ſumus abſceſſum fieri, conducit vel cauſticis applicatis, vel ſcalpello dividere incumbentes partes fere ad pleuram uſque, & ſuppurantibus applicatis apertum tenere diu hunc locum, hac ſpe, ut pus ex interioribus per exteriora, jam vix reſiſtentia, exeat. Unde in ipſo pleuritidis initio operae pretium foret parvo quodam emplaſtro notare locum maxime dolentem, quia ibi abſceſſus naſci ſolet, dum nec reſolutione, nec coctione, & excretione, ſanatur pleuritis; ſicque ſectio, vel cauſticum, poſtea loco huic certe cognito adhiberi poſſent. Raro quidem hoc a Medicis hodie fit, & non omnes aegri talem cautelam admittere vellent; interim tamen tentari hoc meretur, ut pectoris Empyema adeo periculoſum caveatur. *Hippocratem* in ſimili caſu hanc curam inſtituiſſe patet. Sic de pulmonis tuberculo agens (*r*) monet illa, quae faeienda ſunt, ut rumpatur tuberculum, & pus collectum expuatur; dein dicit: *Quod ſi non eruperit (quibuſdam enim procedente tempore ad latus abſcedit, & intumeſcit) illum oportet, ubi hoc contigerit, ſecare, aut urere.* Et paullo poſt (*s*) de lateris tuberculo agens eandem curam praeſcribit: tamen & ibi videtur ſectionem, & uſtionem inſtituiſſe in latere dolente, ubi aliquis tumor, & rubor jam aderant; tunc enim certiores adhuc ſumus, quod collectum pus verſus exteriora tendat. Cum autem felix ſucceſſus in hoc caſu fere tantum ſperari poſſit, dum pus adhuc blandum manſerit (ſi enim mora, & ſtagnatione jam putreſcere inceperit, ſaepe pereunt), monuit hoc *Hippocrates* (*t*) dicens: *Qui ſuppurati uruntur aut ſecantur, ſi pus purum, & album effluat, evadunt, ſi vero ſubcruentum, & coenoſum, & graveolens, pereunt.* Notat autem *Galenus* (*u*) in Commentariis ſuis ad hunc Aphoriſmum, quod *Hippocrates* prae caeteris ἐμπύους, ſive ſuppuratos, vocet

(*q*) De curatione morbor. acutor. Lib. I. Cap. 10. pag. 91.
(*r*) De Morbis Lib. II. cap. 22. Charter. Tom. VII. pag. 574. (*s*) Ibid. Cap. 24. pag. 575.
(*t*) Aphor. 44. Sect. 7. Charter. Tom. IX. pag. 315. (*u*) Ibid. pag. 316.

Digitized by Google

vocet illos, quibus inter pectus & pulmonem pus collectum eſt, quos veteres urere conſueverant; quod & ex vetuſto comico auctore probat. Hinc videtur admodum probabile, quod & uſtionem, & ſectionem quandoque tentaverint, ubi certi erant de ſuppuratione praeſenti; licet nullus tumor, aut rubor in extemis thoracis partibus adeſſent; in primis cum inde nihil mali metuendum ſit, & multum boni ſperari poſſit.

Quod autem a ſimilibus artificialibus viis, ſi diu apertae teneantur ſuppurantibus, multum boni expectari poſſet pro evacuatione materiae purulentae etiam profundius haerentis, docet ſequens caſus. Poſt pleuritidem neglectam ortus fuerat tumor ſub laeva ſcapula, & per integrum biennium ibi manſerat abſque multa moleſtia: poſtea caſu laeſus eſt tumor, qui tunc dolere incepit, ſimulque acceſſit valida tuſſis, noctes, dieſque moleſta: exſpuebat olidum, flavum, tenue pus cum pauco ſanguine miſtum: pulſus erat celer, durus, calor magnus, corpus extenuatum, appetitus deletus. Prudens Medicus credebat non ſine periculo pertundi poſſe hunc tumorem, veterumque veſtigia ſecutus, qui inurendo loca intercoſtalia fonticulos excitabant in ſuppurationibus internis, ſetaceum curavit applicari inter binas coſtas, quae tumoris parti infimae proximae erant, cavendo tamen, ne ipſe tumor acu pertunderetur. Copia puris magna per ſetaceum exibat, omnia ſymptomata emendabantur; vires redibant, tumor ſubſidebat, & e tanto morbo feliciter evaſit aeger (v) ſatis brevi tempore.

Plurimae obſervationes memoriae mandatae fuerunt a Medicis, quae docent, pus collectum in locis intercoſtalibus ſibi ipſi vias feciſſe ſatis miras verſus exteriora. Unicum tantum caſum ſatis ſingularem memorabo, quem ipſe vidi. Juvenis viginti annorum poſt celerem curſum, ultra vires protractum, pleuritide corripitur, quam in initio neglexit; hinc in ſuppurationem abivit morbus, cum magna oppreſſione pectoris. Trigeſimo quarto morbi die incepit ſputa purulenta copioſa educere, magna cum facultate, & inſigni levamine quidem, ſed tamen dolor obtuſus manebat in pectore dextro, & coſtae omnes illius lateris incipiebant eminere extrorſum, licet per triginta dies continuos quotidie multum puris rejiceret: accedebat diarrhoea multum debilitans, manebat febricula hectica, & totum corpus tabeſcebat. Pertaeſus longi morbi miſer aeger omnia remedia reſpuebat; hiſque malis conflictabatur diu: Decimo autem menſe in medio ſterno tuber apparuit molle, nucem avellanam aequans, & in ambitu tumoris exeſi oſſis ſterni margines diſtincte digito tangere potui: ſponte poſt paucos dies rumpebatur ille tumor, & ingens copia puris boni erupit: pergebat per octo menſes, & ultra puris effluxus, ita ut merito metueretur, tandem ſuccubiturum aegrum. Libram detergentis decocti cum melle roſarum una vice per ſiphonem injicere poterat chirurgus in cavum hanc ſuccum, nec penetrabat liquor injectus in cavum thoracis, ſed inter pleuram, & coſtas videbatur haerere, & facile effluebat denuo per illam aperturam oſſis ſterni. Convaluit tamen ille aeger, ſenſim minuta puris exeuntis copia, & vidi illum octo anuis

(v) Medical. Eſſais Vol. V. part. 2. pag. 629. &c.

Digitized by Google

annis poſtea adhuc ſuperſtitem, & ſatis vegetum: manebat tamen foramen in ſterno apertum, & quotidie aliquid puris exibat.

Plures alios caſus vidi, ubi per loca intercoſtalia viam ſibi paraverat pus poſt ſuppuratam pleuritidem, & multos novi ſuperſtites manſiſſe, de quibus fere videbatur deſperandum eſſe. An ideo dixi *Hippocrates* (*x*)? *Et quicumque ex peripneumonia, vel pleuritide fiunt ſupparati, non moriuntur, ſed convaleſcunt.* Dum autem poſt haemoptoem, vel & in aliis phthiſis ſpeciebus, naſcitur ulcus pulmonis, fere omnes perire dolent Medici, cum ex maximis ſuppurationibus, poſt morbos inflammatorios pectoris, & pulmonum natis, emergant plures: ſi nempe vel per ſputa, vel per aperturam, ſponte, vel arte factam, exeat pus, antequam delapſum fuerit in thoracis cavum: ubi hoc enim contigerit, longe majus periculum imminet, uti ſequenti dicetur paragrapho.

§. 896. **AT vero ſi conſtat per ſigna (301. 894.) jam rupto apoſtemate pus formaſſe empyema, ilico Thorax aperiendus (303. N. 5.)), pus educendum (303.), vulnus percurandum (304.) victu, & medicamentis.**

Quomodo cognoſci poſſit abſceſſus hic nati ruptura, ad §. 894. dictum fuit: de ſignis autem liquidi, in cavo thoracis effuſi, actum fuit §. 301. ubi de vulneribus thoracis agebatur; adeoque ex concurſu horum ſignorum concludi poteſt, pus in thorace effuſum haerere. Quamvis autem hinc inde rari caſus apud obſervatores legantur, pus ex cavo thoracis reſorptum per alvum, vel urinas exiviſſe, minime tamen tutum videtur hic moras nectere: niſi enim cito educatur pus hic collectum, & pulmones alluens, illud mora, & reſpirationis conquaſſatione tenuius, & acrius redditum miſerrimam tabem producet, & fruſtra puris eductio tentabitur ſerius, tabefactis jam a pure diu relicto pulmonibus. De loco autem, in quo thoracis ſectio debet inſtitui, & de illis, quae circa hanc rem obſervanda ſunt, dictum fuit paragraphis citatis, & poſtea adhuc quaedam dicenda erunt, ubi peculiari Capitulo de Empyemate agetur inter morbos chronicos. Cum autem ſemper metus ſit, ne pars tenuior puris, in cavo thoracis collecti, a venis bibulis recepta ſanguinem cacochymia purulenta infecerit, in victu dantur talia, quae ab omni putredine quam maxime aliena ſunt; de quibus vide §. 599. & §. 605. 2.: ſimul magna copia decocti bardanae, chinae, zarzaeparillae infuſi agrimoniae, betonicae, virgae aureae &c. exhibetur, ut eluatur de ſanguine, per urinae, & ſudoris vias, omne purulentum reſorptum.

§. 897. **IN alium quoque morbum abit, ſcirrhoſo, calloſove, facto loco affecto, tum etiam pulmone pleurae jam adnato; quae ubi facta, oritur aſthma, dyſpnoea, tuſſicula ſicca, inprimis a paſtu, vel motu corporis; ex quibus cognoſcitur, ſi praeſentia ſunt**

(*x*) De locis in homine Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 366.

Digitized by Google

ſunt ſine ſignis abſceſſus (893.), vel empyematis (896.); & in primis ſi diu, ſine magno mali incremento durant.

De omnibus, quae huc ſpectant, egi in Commentariis §. 843., ubi de ſimili exitu inflammationis pulmonis in ſcirrhoſum, aut calloſum tumorem agebatur.

§. 898. Cognitum hoc malum (897.) vel nullo remedio medicabile; vel tolletur vita duriore, labore, aere libero, ruſticatione, equitatione forti, multumque repetita.

Videantur & illa, quae §. 862. de curatione ſimilis mali, poſt peripneumoniam nati, dicta fuerunt.

§. 899. IN Gangraenam quoque talis inflammatio tranſit primo lateris, mox vicinia loci, pulmonis (844.).

In hiſtoria inflammationis explicatum fuit, quomodo & gangraena inter inflammationis exitus numerari debeat: cum ergo probatum fuerit §. 882., in pleuritide veram eſſe inflammationem, patet & in gangraenam hunc morbum abire poſſe. Cum autem funeſtus ille exitus non ſequatur, niſi valida admodum pleuritis fuerit, quae reſpirationem prae ſummo dolore ſuffocat; hinc ſemper fere tunc pulmo ſimul afficitur, uti etiam, quia pleurae ſemper contiguus eſt.

§. 900. QUod malum (899.) vel ex vehementia pleuritidis, vel ex acri, aut putri materia concominante ſimul oritur.

De cauſis, per quas inflammatio in gangraenam terminatur, dictum fuit §. 388.

§. 901. ID vero futurum eſſe, & jam inchoari, praeſagitur ex variis: ſi ſputa purulenta ſubbilioſa, rotunda, purulenta ſubſanguinea, nigra fuliginoſa, coenoſa, foetida; ſtrepitus in pectore multus cum vultu moeſto, oculis rubro flavis, pulverulentis, caliginoſis; ſi ſputa initio varia; tum ſaepe tertio, vel quinto die moriuntur. Si ſtertor, ſputum nullum, vel difficile, pulſus languidus, urina flammea: ſi alvi fluor liquidus, foetidus, putridus, ſymptomaticus: ſi ſupervenit magna peripneumonia: ſi novus inſultus priori ſuccedit: ſi ſanguis floridiſſimus effluit ex vena ſecta ſine cruſta inflammatoria (384.), licet ex largo vulnere, pleno ſaltu, puro vaſe exceptus ſit: ſi ſputum ſupprimitur dyſpnoea manente, vel aucta cum dolore, gravitate pectoris, pulſu duro, parvo, celeri,

Digitized by Google

calore magno; haec enim quinto die exacerbata ſeptimo mortem inferunt: ſi urina praeturbra, obſcura, cum varia hypoſtaſi, nec diſcreta, intra quatuordecim dies occidit: ſi hypoſtaſis nigra, vel furfuracea, citior mors: ſi initio mitis, quinto, vel ſexto die exacerbata, ſeptimo, & duodecimo periclitantur, raroque ſanantur, niſi poſt quatuordecim dies: ſi dorſum, latus, humeri, cum rubore accenduntur, cum angore ſummo, alvi fluxu viridi, & foetidiſſimo.

Operae pretium eſt, noviſſe illa ſigna, quae docent peſſimum talem pleuritidis eventum metuendum eſſe: partim ut omni artis molimine Medicus caveat, ne contingat illud, quod jure metuit; partim ut praeſagio debito ſuae caveat famae, ne ipſius culpa periiſſe credatur aeger, qui morbi vehementiae ſuccumbit. Ideo *Hippocrates* (*y*), ſignorum in morbis cognitionem omnibus commendans, optime dixit: *Nam & eos, qui ſervari poſſunt, multo etiam melius ſervare poterit, longe ante ſingula praemeditatus; & eos, qui tum obituri mortem, tum evaſuri ſint, ſi praeviderit, praedixeritque, omni prorſus culpa vacabit*. Haec autem ſigna ex *Hippocrate* collecta ſunt, & docent vel morbi vehementiam, vel virium vitalium debilitatem, vel humorum peſſimam degenerationem a ſanitatis legibus; cauſaeque materialis morbi coctionem, & ſubactionem difficillimam.

Si ſputa purulenta ſubbilioſa rotunda. Quare haec ſputa damnet *Hippocrates*, explicatum fuit §. 833. 3. & §. 848.

Purulenta, Subſanguinea. Sputa illa purulenta quidem ſubactionem materiae morboſae indicant, verum ſi ſimul ſubſanguinea ſint, notant & vaſa eroſa, vel erupta eſſe ſimul, & ideo pro malo ſigno habentur. Praeterea dum in externis partibus corporis gangraena eſt, & limbus ille oritur ſeparans partem vivam a gangraenoſa, & corrupta, tunc ex illo loco tale purulentum ſubſanguineum exire ſolet, non adeo quidem malo omine in partibus externis, quia ſeparationem mortui a vivo deſinat; verum in interioribus ſemper magnum diſcrimen notat, gangraenae nempe praeſentis, ſemper periculoſae in internis, licet etiam ſeparatio gangraenoſi jam incepta ſit. Et ideo mox hic ſubjunguntur *nigra fuliginoſa, coenoſa, foetida*: ubi nempe mortuae partes in tabum gangraenoſum diffluunt, & per ſputa educuntur, quae a pulmone, vitali viſcere, veniunt. Hoc modo autem illud praeſagium apud *Hippocratem* (*z*) exprimitur: *Qui ex pleuriticis expuunt purulenta, ſubbilioſa, rotunda, aut purulenta ſubcruenta, progreſſu temporis pernicioſe habent: pericioſe quoque, qui nigra fuliginoſa ſpuunt, aut quibus velut a vino nigro ſputa fiunt*.

Videantur & illa, quae de ſputis fuſcis, coenoſis, amurcoſis &c. dicta fuerunt ad §. 848.

Strepitus in pectore multus &c. Quid deſignet ille ſtrepitus in pectore, pariter in Commentariis §. 848. explicatum fuit. De vultu moeſto, & oculis pulverulentis &c. actum fuit, ubi §. 734. peſſima ſigna enumerabantur, quae ſyno-

(*y*) In prognoſtico Sentent. VI. Charter. Tom. VIII. pag. 585.
(*z*) Coac. Praenot. N. 407. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

Digitized by Google

ſynochum putridam comitari ſolent. Praeterea notandum, naturaliter adnatam oculi tunicam ſubcaeruleſcentem albedinem habere, & vix ulla vaſa ſanguinea ibi apparere: fluunt ergo per adnatae vaſa humores, ſanguine ejuſque ſero tenuiores. Ubi ergo oculi rubro flavi fiunt, ſignum eſt, craſſiores humores in minora vaſa pelli, ibique haerere immeabiles. Cum autem injectiones Anatomicae docuerint, oculos ab internae carotidis ramis vaſa accipere, novimus ſimilem infarctum craſſiorum humorum in vaſis minoribus encephali obtinere, adeoque hoc ſignum ſemper in omnibus morbis acutis magnum diſcrimen notat. Peculiariter vero in Pleuriticis haec ſigna damnavit *Hippocrates* (*a*) dicens: *Quibus pleuriticis ſtrepitus multus in pectore eſt, & facies triſtis, & oculus ictericius ac caliginoſus, hi pereunt.*

Si ſputa initio varia; &c. Antea dictum fuit ad §. 830. 2. & §. 876., *Galenum* monuiſſe, in pleuriticis, & peripneumonicis affectionibus ſputorum excretionem ſimilem eſſe urinarum ſedimentis, quae cruditatem, vel coctionem in morbis deſignant. Si ergo varia ſint ſputa, denotant ſemper difficultatem morbi, & coctionem, ſive maturationem materiae morboſae admodum imperfectam. Videantur & Commentaria §. 893., ubi & de hac ſputorum varietate dictum fuit, & *Hippocratis* loca hanc Prognoſin continentia habentur.

Si ſtertor, *ſputum nullum*, *vel difficile*. Signum enim eſt, pulmonem impleri magis magiſque, dum interim nihil in tracheam exit, quod ſputo rejectum levare poſſet pulmonem gravante hac ſarcina. Videantur illa, quae ad §. 848. dicta ſunt.

Pulſus languidus. Deſignat enim vires moventes ſanguinem debiles eſſe, vel liquidi movendi copiam deficere. Hic autem non agitur de illo languore pulſus, qui poſt repetitas quandoque Venae ſectiones contingit, minuto jam multum dolore pleuritico, & reſpiratione faciliori facta; ſed de illo pulſu languido, qui adeſt, dum pleuritis adhuc viget; & fit, quia ob impeditam reſpirationem pulmo ſanguine diſtentus manet, & parcam tantum copiam in cor ſiniſtrum tranſmittit, unde arteriae minus diſtenduntur. Videantur & illa, quae §. 883. de hac re dicta ſunt. In primis ergo tunc peſſimum omen dat languidus ille pulſus, ſi ſtertor in pectore ſimul adſit.

Urina flammea. Quae rutilo, & dilute rubro colore praedita ſcintillat quaſi in vaſe vitreo, quo continetur, & caloris interni ſignum dat, uti ad §. 673. dictum eſt.

Si alvi fluor liquidus &c. Magnam enim humorum degenerationem in putridam corruptelam indicat talis alvi fluxus, nec ullum levamen adfert, penitus diverſus ab illo, de quo §. 888. 3. dictum fuit, ubi ſubacta morbi materies ſalubri per alvum evacuatione educebatur de corpore. Verum antea §. 388. notatum fuit, acrem humorum indolem facere, ut inflammatio in gangraenam abeat.

Si ſupervenit magna Peripneumonia. In pleuritide ob doloris acerbitatem vix audent inſpirare aegri, adeoque in pulmone non dilatato ſatis

(*a*) Coac. Praenot. n. 388. Charter. Tom. VIII. pag. 873.

Digitized by Google

ſatis incipit accumulari ſanguis, ſicque peripneumonia ſuccedit valide pleuritidi. Verum per largam venae ſectionem dum minuitur dolor, faciliori reddita inſpiratione, expeditur iterum ſanguis, qui in pulmonali arteria accumulari inceperat, ſicque levis illa, & incipiens peripneumonia ſolvitur. Praeterea ſatis frequenter obſervavi, levem quaſi peripneumoniam fieri, dum pleuritidis materia jam cocta moliebatur exitum per ſputa. Ideo dicitur *ſi magna ſupervenit peripneumonia*, quae ex propria ſua indole adeo periculoſus morbus eſt, adeoque cum pleuritide junctus certam perniciem infert.

Hinc intelligimus, quare *Hippocrates* (*b*) dixerit: *Peripneumoniae ex pleuritide tranſmutatae* (μεθιστᾶσαι) *ſecuriores ſunt his, quae initio fiunt*. In illo enim loco videntur debere intelligi leves illae pectoris oppreſſiones, quae fiunt, dum ſoluta materies pleuritidis in pulmonem derivatur, per ſputa evacuanda, vel alias vias, de quibus §. 888. dictum fuit. Cum enim haec pleuritidis materia tunc ſoluta quidem, & mobilis reddita ſit, ſed tamen tales dotes habeat, ut abſque moleſtia cum reliquis humoribus ſanis per vaſa fluere nequeat, hinc in pulmonalis arteriae anguſtiis in primis haerebit aliquantulum, antequam in venas pulmonales tranſire poſſit. Haec forte eſt una ex cauſis, quae anxietatem producunt, & moleſtiam, antequam criticae evacuationes fiunt, uti alia occaſione dictum fuit. Ubi vero peripneumonia, & in primis valida, ſupervenit pleuritidi adhuc permanenti, intelligimus veritatem alterius effati *Hippocratici* (*c*): *A Pleuritide peripneumonia malum*. Et *Galenus* (*d*) explicans hunc aphoriſmum optime monet, non hic agi de tranſmutatione pleuritidis in peripneumoniam (uti in Coaca Praenotione modo allegata) verum hunc locum ita intelligendum eſſe, dum priori morbo, pleuritidi nempe, manenti ſuperaccedit alter, peripneumonia ſcilicet. Unde illud ἐπὶ πλευρίτιδι idem hic ſignificat ac ἐπιγενομένη πλευρίτιδι.

Si novus inſultus priori ſuccedit. Omnes, qui in praxi verſantur, noverunt, fere ſemper in pleuritide obtinere, ut poſt ſanguinis miſſionem levetur dolor, imo quandoque omnino ceſſet, & tamen paucis horis poſt recrudeſcat denuo, novam ſanguinis miſſionem poſcens: neque ab hoc doloris reditu, & novo quaſi inſultu pleuritidis ilico gangraena praeſagienda eſt, cum multi ex hoc morbo emergant plures etiam tales doloris renovati, vel aucti, inſultus paſſi. Verum hoc intelligendum eſt, ubi doloris nondum minuti, vel parum admodum, ſubito augetur vehementia: vel etiam ubi dolore manente, & alterum latus thoracis ſimiliter afficitur, quod aliquoties vidi. Simile quid videtur monuiſſe *Hippocrates* (*e*) dicens: *Cum vero, quae ad latus impacta ſunt, putruerint, & per ſputum rejecta fuerint, convaleſcunt. Quod ſi & antiquum multum ad latus impactum ſit, & aliud inſuper acceſſerit* (προσεπιγένηται) *ſtatim intereunt &c.* Quo ſenſu autem putreſcere hic dicantur illa, quae poſtea per ſputa rejiciuntur, aegro convaleſcente, explicatum fuit alia occaſione in Com-

(*b*) Coacar. Praenot. n. 397. Charter. Tom. VIII. pag. 875.
(*c*) Aphoriſm. 11. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 297. (*d*) Ibidem.
(*e*) De morbis Lib. 1. cap. XI. Charter. Tom. VII. pag. 456.

Commentariis §. 387. ubi probatum fuit, hoc vocabulo uſos fuiſſe veteres Medicos, dum maturationem materiae inflamatoriae indicare volebant.

Si ſanguis floridiſſimus effluit &c. Hanc obſervationem practicam *Baglivus* (*f*) memoriae tradidit quidem, ſed fatetur, ſe illam debere *Celeberrimo Lanciſio*: rationem autem hujus rei dedit, quod tunc putaret, craſſiorem, & inflammatoria tenacitate immeabilem, ſanguinem, in pulmone accumulari, ſolam tenuiſſimam partem, per arteriae pulmonalis anguſtias tranſmitti; nam & in peripneumonia aequae ac in pleuritide hoc obſervatum fuiſſe memorat. An forte hoc contingit in illis caſibus, ubi pleuritis per accidens aliis febribus ſupervenit, uti ad §. 880. ex *Sydenamo* notavimus? monet enim attentiſſimus ille Medicus, tales pleuritides, repetitas ſanguinis miſſiones non ferre quandoque, dum nempe morbi indoles, cui ſupervenerunt illae pleuritides, minus favet ſanguinis evacuationi. *Baglivus* autem pariter jubet, abſtinendum tunc eſſe a repetita venae ſectione, ſi nulla cruſta inflammatoria in ſanguine apparuerit.

Si ſputum ſupprimitur, dyſpnoea manente &c. Ab omnibus Medicis damnari pleuritidem ſiccam, quae ſine ſputis eſt, vidimus ad §. 876. Malum ergo ſignum eſt, ſi ſputum ſupprimitur: ceſſat quidem ſputum, ubi evacuata eſt materia morboſa; verum dyſpnoea manens, vel aucta cum ſenſu impletionis in pectore, demonſtrat evidenter, non deficere materiam per ſputa rejiciendam, ſed retineri in pulmone, unde brevi ſuffocatio metuenda erit: praecipue dum pulſus parvus demoſtrat, parum ſanguinis per pulmonem tranſmitti poſſe in cor ſiniſtrum. Dum autem pulſus ſimul durus, & celer eſt cum calore magno, tunc metus eſt, inflammationem validam brevi in gangraenam tranſituram eſſe, uti §. 388. explicatum fuit. Solet autem in tali pleuritide circa vitalia ingens talis calor percipi, dum extrema vix calent, imo ſaepe frigent. Quin imo *Galenus*, uti ad §. 883. habetur, nullum pleuriticum evadere monuit, ſi pulſus ſit valde durus, parvus, & celer ſimul.

Hanc enim quinto die exacerbata ſeptimo mortem inferunt. Circa hanc prognoſin notandum eſt morbos acutos vocari quidem illos, qui velociter, & cum periculo decurrunt; ſed tamen omnium acutiſſimos dici illos, qui quartum diem non ſuperant; peracutos vero, qui ad ſeptimum uſque diem durant: reliquos ſimpliciter acutos vocari, ſi vigeſimum diem non exceſſerint (vide §. 564.). Verum haec pleuritis non eſt ex peſſimis, quia ſputa adfuerunt, quae poſtea ſupprimuntur; adeoque primo quaternario non finitur talis morbus. Si autem haec ſuppreſſio ſputorum contingat quinto die, & mala illa ſymptomata modo enarrata exacerbentur, mors inſtat die critica proxime ſequenti; die ſeptimo nempe, qui maxime notabilis eſt inter dies criticos, uti antea in *Commentariis* §. 741. pluribus demonſtravi.

Si urina praerubra, obſcura &c. Urina ſana ſenſim evaporata per omnes calorem gradus tranſit in ſaturatam rubedinem, adeoque, diſſlato

pro

(*f*) Praxeos Med. Lib. I. Cap. IX. pag. 37.

pro maxima parte diluente vehiculo, urinae color augetur: hoc & experiuntur homines ſani, aeſtivo calore valide ſudantes, quod urina reddatur multo coloratior: urina autem ſana diu relicta, in vaſe etiam puriſſimo, fuſcum obſcurum colorem acquirit, & craſſas foeces fundum deponit (*g*). Praetera ſolutum per febrilem calorem pingue corporis oleum, & acrius redditum, facit urinam rubram admodum, dum per hanc viam e corpore eliminatur: unde & caloris interni ſignum dat urinae rubor (vide §. 673.). Adeoque talis urina notat humorum immeabilitatem, diſſlata parte aquoſa, & ſimul majorem acrimoniam jam in putridam corruptelam inclinantem; validumque motum febrilem. Verum ad §. 388. probatum fuit, dum haec adſunt, quae talis urina demonſtrat, tunc inflammationem in gangraenam tendere. In Coaca autem Praenotione (*h*) ubi tota haec Prognoſis habetur, vocatur haec urina ob intenſam rubedinem οὖρον αἱματῶδες. & quia ſimul obſcuri quid, & ſubfuſci in colore habebat (putredinis incipientis ſignum) dicitur ζοφῶδες, quaſi caliginoſa: & uti urina putreſcens craſſas foeces deponit ad fundum, ſic & haec urina ſedimentum varium, & minime aequale, habet. Sedimentum autem nigrum gangraenoſam jam adeſſe humorum diſpoſitionem notat, uti pluribus dictum fuit in Commentariis §. 741., ubi de prognoſi ex urina nigra agebatur: talis ergo urina adhuc majus diſcrimen deſignat. Monuit autem *Galenus* (*i*), colorem viridem urinae eſſe quaſi prooemium nigri coloris, adeoque & morbi malignitatem oſtendere. *Hollerius* (*k*) tamen teſtatur, ſe vidiſſe pleuritides graves ſolutas urinis multis craſſis, & nigris: Verum ad §. 741. probatum fuit, tunc abſolute lethalem eſſe nigram urinam, ſi ſimul pauca, & tenuis ſit: tunc enim notat, humorum corruptionem adeſſe, nec interim corrupta de corpore educi. Cum autem optimum ſedimentum in urina ſit album, laeve, & aequale, illud quod furfuraceum dicitur, ab his dotibus quam longiſſime recedit; adeoque merito damnatur a *Galeno* (*l*) tanquam indicium valide colliquationis, & aeſtuoſae caliditatis, per quam abraſae de ſolidis humanis partes cum urina exeunt:

Si initio mitis &c. Videantur illa, quae ad §. 883. de hoc praeſagio notata habentur.

Si dorſum, latus, humeri &c. Antea §. 888. 5. dictum fuit, utiliter lateris dolorem tranſire ad humerum, manum, & dorſum; verum hoc fiebat cum levamine, & in primis reſpiratione faciliori reddita: in hoc autem caſu ſumma anxietas manet, adeoque non tranſponitur morbi materies ad loca, ubi minus noceret, ſed manente morbo principali, propagatur inflammatio, quod peſſimum ſignum eſt. Quam malum omen autem praebeat alvi fluxus foetidiſſimus, ante in eadem hac paragrapho dictum fuit. Paullo aliter haec prognoſis legitur apud *Hippocratem* (*m*),

Ita

(*g*) Videatur de his H. Boerh. Chem. Tom. II. pag. 322.
(*h*) N. 581. Charter. VIII. pag. 886.
(*i*) De criſibus Lib. I. cap. XII. Charter. VIII. pag 395.
(*k*) Jac. Holler. Commen. in Coac. Hippocrat. pag. 1047.
(*l*) Vide locum modo citatum.
(*m*) De morbis Lib. VIII. Cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 592.

Digitized by Google

Ita enim habet: *Quum vero harum pleuritidum aliqua laboranti dorſum rubeſcere contigerit, & humores incaleſcere, & erectum ſedentem gravari, & venter exturbetur viridi, & graveolenti admodum (excretione), hic ob ventris dejectionem primo & vigeſimo die moritur, quem ſi effugerit, convaleſcit.* In Coacis Praenotionibus (*n*) ſimile praeſagium habetur, ſed textus minus integer videtur.

§. 901. SI ſicca ob defectum virium, ob dolorem ſummum, ob ineptitudinem materiae ad expulſionem ob vaſa nimis contracta, & criſpata, ob nimium uſum calidorum, dolore ſimul vergente ad ſuperiora: ſi lingua ſtatim ſicca, ſordibus obſita, livida, nigra, cum bulla nigra: ſi horum ſignorum ſingula, vel plura ſimul, eveniunt, plerumque morbus ex ſe lethalis, non facile ſanandus, ſed ut plurimum gangraena loci in latere, & vicino in pulmone, necat.

Siccam pleuritidem ſemper pejorem eſſe humida ad §. 876. dictum fuit. Verum ſicca eſt pleuritis vel ob defectum materiae per ſputa rejiciendae, vel quia educi nequit ſputum de pectore ob debilitatem aegri, vel ob dolorem ſummum; quod utrumque denotat peſſimum morbi ſtratum. Sic in moribundis hominibus auditur ingratus ſtertor in vaſis aeris pulmonis, dum tenaci glutine trachea impletur quidem, ſed vires jam adeo projectae ſunt, ut excerni nequeat illud, quod in pulmone coacervatur. Ubi autem ob dolorem ſummum impeditur ſputi eductio; niſi cito minuatur per idonea auxilia inflammationis vehementia, illa brevi in gangraenam terminabitur.

Ut autem materia morbi per ſputa educatur, debet illud inflammatorium ſolvi, vel vaſorum fines ſic dilatari, ut tranſmittant illud, quod immeabile ibi haeſerat. Quo ergo magis compactum fuit illud inflammatorium, quo robuſtiora,& magis contracta vaſa, eo difficilius ſputa morbum levantia prodire poterunt: hinc *denſa & exercitata corpora citius a pleuriticis, & peripneumonicis morbis perire, quam non exercitata* (*o*), monuit *Hippocrates*. In talibus enim compacti magis, & denſi ſunt humores, & vaſa firmiora plus reſiſtunt ſuae dilatationi; de quibus dictum fuit in hiſtoria inflammationis ad §. 386.

Cum autem a frigore ſuſcepto, aeſtuante a laboribus corpore, frequenter adeo pleuritis oriatur, ignarum vulgus quandoque ſolet calidiſſimis & ſpirituoſis remediis incipientem hunc morbum tentare, antequam medicum vocent, ut ſcilicet flatus, a frigore ſuſcepto natos, diſcutiant, quos hujus doloris cauſam ſuſpicantur. Talia autem criſpant ſolida, ad coagulum diſponunt humores, & motum febrilem immaniter augent, adeoque damnoſiſſima ſunt. *Celeberrimus Trillerus* plures tales caſus habet, ex quibus patet, quanta

(*n*) N. 380. Charter. Tom. VIII. pag. 873.
Charter. Tom. VIII. pag. 875.

(*o*) Coac. Praenot. N. 398.

Digitized by Google

cum ſaevitie hic morbus afflixerit miſeros, quibus in initio ſpiritus vini, aliave calida remedia exhibita fuerant. Vidi in viro triginta annorum pleuritidem intra triginta ſex horas lethalem, dum, ſimul ac dolorem lateris lentiret, ſpiritus ex ſeminibus leviſtici deſtillati unicas tres propinaſſent, & quidem calidiſſimas: miſero huic, licet ſeptima ab incepto morbo hora ſanguis miſſus fuiſſet larga ſatis copia, & poſt paucas horas elapſas venae ſectio repetita, nullum inde levamen acceſſit, fruſtra adhibitis externis, & internis remediis efficaciſſimis. Verum dolore lateris aeque acerbo manente, propagabatur malum per totum pectus, & ad jugulum uſque, cum reſpiratione impeditiſſima, pulſu celerrimo, parvo; ſequebatur paullo poſt delirium, & mors. Ubi notandum, quod dolor vergebat ad ſuperiora, & ob doloris acerbitatem ſummam nullum unquam ſputum educere potuit. Ex hoc caſu intellexi, quare *Hippocrates* in eadem Praenotione (*p*) univerit duo haec ſigna, ſputorum abſentiam, & dolorem ſurſum vergentem; ſic enim habet: *Pleuritides ſiccae, ac ſine ſputo, difficillimae. Horrendae quoque, in quibus dolores ſurſum (vergunt).*

Si lingua ſtatim ſicca &c. Videantur illa, quae *in Capitulo de febre ardente ad* §. 739. de ſiccitate linguae, ejuſque ſordibus & nigredine, dicta ſunt. Gangraenoſam autem diſpoſitionem haec ſigna manifeſte indicant. Bullae autem ſublividae in pleuriticorum lingua ortae meminit *Hippocrates* (*q*); dixitque, illam eſſe talem, qualis fit a ferro (candente), dum oleo immergitur: verum ex hoc ſigno tamen non adeo funeſtam Prognoſin deduxit; difficiliorem tantum judicationem, & ſanguinis ſputum inde praeſagivit. Interim tamen ibidem monuit, pleuriticorum linguam inſpiciendam eſſe; & ex alio loco *Hippocratis* (*r*) patet, quantum in ſimilibus morbis ab humiditate linguae & oris interni ſperaverit boni. Ita autem habet: *Quod ſi os humeſcat, & a pulmone prodeant, qualia decent, ſorbitionis copiam, ut ſummatim dicam, adjicere oportet: nam quae celerius magiſque madeſcunt, celeriorem criſin denunciant; quae vero tardius, & minus, tardiorem judicationem ſignificant.*

Omnia jam illa ſigna peſſimi morbi indicia ſunt, & eo majus periculum indicant, quo plura horum ſimul concurrant, uti ſponte patet. Cum autem pulmo pleurae contiguus ſit, facile & ille afficietur, ſi pleuritis in gangraenam tranſeat. Accedit, quod in peſſima pleuritide ſaepe & pulmo ſimul inflammari incipiat, ob impeditam reſpirationem non potens expedite tranſmittere ſanguinem corde dextro expulſum.

§. 902. QUando autem haec ſigna (901.) jam imminere id malum (899.) deſignant, ſtatim uno impetu ſumma remedia tentanda ſunt, nec vitae auxilio, nec leviori fidendum medelae, modo aliquae vires ſuperſint.

Mors

(*p*) Coac. N. 381. Charter. Tom. VIII. pag. 873. (*q*) Ibidem N. 384. & de morbis Lib. III. Cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 594. (*r*) De victu acutor. Charter. Tom. XI. pag. 20.

Mors enim prae foribus adeſt, adeoque vel ſuo fato relinquendus aeger eſt, vel ſimul, & ſemel ſumma tentanda remedia: praemonitis prius aegri amicis de ancipiti eventu.

§. 903. **E**Rgo hoc caſu (902) ſtatim cruſtae ferro ignito in loco affecto profunde inurantur, dein fortibus emundantibus obducantur, & penetratiſſimis fomentis caleſcant aſſidue; tum fortia diluentia, aperientia, antiſeptica, ſudorifera, larga copia hauriantur. His enim, ſi ullis, lenietur mali ſaevities.

Cum in tali caſu, ubi gangraena imminet, vel jam fieri incipit, nulla ſpes reſolutionis nec criticae evacuationis ſuperſit, unicum, quod ſperari poteſt, eſt, ut ſuppuratione nata in pus vertatur crudum inflammatorium, & gangraena jam corruptum ſeparetur a partibus vivis. Verum ubi in partibus externis ſimile malum haeret, videmus putridum in tabum reſolutas partes gangraenoſas diffluere, donec penitus depuratus fuerit talis locus. Niſi ergo omni molimine verſus exteriora concilietur exitus huic tabo gangraenoſo, putreſcerent omnia vicina. Ideo cruſtarum profunda inuſtio commendatur, ut ſopita jam vitalis vis & calor reſuſcitentur in parte, & deciduis poſtea eſcharis patula via fiat verſus exteriora puri & ichori gangraenoſo. Extremum quidem illud remedium eſt, ſed ad extremos morbos talia exquiſite optima eſſe monuerat *Hippocrates* (*s*); & alibi (*t*) pro ultimo remedio ignem laudat, dicens: *Quae medicamenta non ſanant, ferrum ſanat: quae ferrum non ſanat, ignis ſanat, quae vero ignis non ſanat, illa inſanabilia dicenda ſunt.* Certum eſt, veteres medices plurimos morbos tentaſſe cauterio actuali: & quandoque etiam ut citius curarentur, qui abſque hoc remedio ſanari poterant quidem, ſed tardius (*u*), pectus & dorſum inuſſiſſe in pectoris morbis. Verum non memini, me legiſſe, quod *Hippocrates* in pleuritide, gangraenam minitante, hoc tentaverit. Propius ad hanc curationem accedunt illa, quae *Aretaeus* in cura pleuritidis commendat (*v*). Jubet enim lateri dolenti applicandam cucurbitam, magnam, & latam, cum multa flamma: monet, ne cucurbitae margo carni fortiter imprimatur, ut maneat aeri acceſſus, & flamma diutius perſtare poſſit: exſtincto igne ſacrificari locum jubet, & ſale vel nitro irritanda haec vulnuſcula voluit, ſi aeger & viribus & forti animo valeat. Sequenti die denuo cucurbitam affigebat, *ut ex vulneribus tenuis quidem ichor extraheretur*: deinde addit: *neque enim ſanguis aut alimentum, ſed ichor emanat: atque id quidem facito, cum prius vires exquiſite perpenderis.*

De illis autem remediis tam externis, quam internis, quae in hoc caſu conducerent, abunde dictum fuit in *Gangraenae* curatione. In materia medica ad hunc numerum formula habetur decocti talis antiſeptici; verum videtur ibi

F 2 nimia

(*s*) Aphor. 6. Sect. I. Charter. Tom. IX. pag. 11. (*t*) Aphor. 8. Sect. VIII. Ibidem pag. 344. (*u*) Vide Hippocrat. de internis affection. Cap. 12. Charter. Tom. VII. pag. 644. & de morbis Lib. II. Cap. XXI. XX 1. Ibid. pag. 571. 574. & pluribus in locis. (*v*) De curat. morbor. acutor. Lib. I. Cap. X. pag. 92.

nimia quantitas oxymellis ſcillitici adeſſe, vomitum enim moveret: forte error ſubeſt, & loco *oxymellis ſcillitici* legendum foret, oxymellis ſimplicis.

§. 904. SEd ſi cauſa inflammatoria vehementiſſima ſumma crearit Symptomata pleuritica, nec auxilio naturae (887. 888.), nec remedi ulli antipleuritico (890. 903.) cedentia, & haec dein ſubito, ſine cauſa tolluntur, quatenus ab inflammatione pendebant, manente pulſu parvo, celeri, intermittente, reſpiratione celeri, parvaque, ſudore frigido, conſtant gangraenam jam occupaſſe loca inflammata. Hinc delirium brevi, ſtatimque mors, maxime ſi ſimul lividus thoracis color: quod idem fit, ſi ille, qui ſputum ſubbilioſum excreat, dolore levatur ſine ratione, tunc enim pariter lethalis inſania, mortis ex gangraena nuncia, adeſt.

Symptomata ſumma, quae antea adfuerant, docuerunt, peſſimam eſſe pleuritidem: ſi autem haec ſubito tollantur, abſque ullis ſignis, quae docent materiam morbi emendatam, aut ſolutam fuiſſe, certi ſumus illud contigiſſe, quia inflammatio in gangraenam abiit: Tunc autem inflammationis ſymptomata deſinere ad §. 388. patuit. Haec ſunt fallacia illa halcyonia famae medici adeo inſidioſa, ſi minus peritus, vel non ſatis attentus fuerit: dum enim omnia in vado eſſe credit, poſt mediam horam ſaepe exſpirat aeger. Cum autem idem contingere ſoleat & in aliis morbis inflammatoris viſcerum, ideo generale axioma practicum *Hippocrates* (*x*) poſuit ſequens: *Non ſecundum rationem levantibus non oportet credere.* Praeterea, dum a bona cauſa levatur dolor, actiones vitales inſurgunt, pulſus aequalis & fortior ſentitur, reſpiratio liberior: in hoc caſu vero abſque dolore reſpirant quidem, ſed celeriter, & parum aeris ſimul hauriunt: extrema ſimul liveſcere ſolent, & facies cadaveroſa fit, cum pulſu debili celerrimo, & interrupto, quae omnia perniciem indicant. Pulchram certe de his & generalem Prognoſin alio in loco (*y*) *Hippocrates* ita pronunciat: *Perniicioſa ſine ſignis levantia mortem ſignificant.* Simul tunc adeſſe ſolet leve delirium, uti in gangraenae hiſtoria ad §. 432. dictum fuit.

Maxime ſi ſimul lividus thoracis color. Quod gangrenae ſignum eſt (vide §. 429. 3.), & ab *Hippocrate* pariter notatum (*z*): ubi cavendum monet, ne in pleuritide peſſima craſſior victus concedatur decumbentibus: ſic autem habet: *Has igitur ob cauſas, & alias hujuſmodi etiam magis, qui tota utuntur ptiſana, ſeptimo die, ac celerius moriuntur, alii quidem mente laeſi, alii vero orthopnoea, & ſtertore ſuffocati. At ſane hos antiqui ſideratos* (βλητοὺς) *exiſtimaverunt, tum ob hoc maxime, tum non minime, quod mortuis latus lividum deprehenditur, ſimile plagae.*

Ful-

(*x*) Aphor. 27. Sect. 2. Charter. Tom. IX. pag. 69. (*y*) Praediction. Lib. I. textu 52. Charter. Tom. VIII. pag. 734. (*z*) De victu acutorum Charter. Tom. XI. pag. 27.

Fulmine tacti lividam talem maculam in cute externa obſervantur habere; unde credidit *Eruditiſſimus Trillerus* (*a*), quod πληγὴ pro fulminis tactu hic ſumatur: forte & contuſionem ſignificat, poſtquam etiam corporis partes liveſcere ſolent. An ideo poetae fabulati ſunt, Aſculapium Jovis fulmine tactum periiſſe? cum *Suidas* (*b*) memoriae reliquerit, quod miſere oppreſſus fuerit morbo, quem Aeſclepiadarum filii (id eſt medici) vocant peripneumoniam. *Caelius Aurelianus* (*c*) exſpirantibus aegrotis nigram ſaepe pleuram inveniri monet, & quod hos quidam venenatos putaverint: veneno enim interfectorum cadavera liveſcere ſolent.

Si ille, qui ſputum ſubbilioſum &c. Eſt prognoſis Hippocratica, cujus alia occaſione ad §. 772. mentionem feci; ſic autem legitur (*d*): *Lateris dolor, ex ſputis bilioſis, ſi abſque ratione evanuerit, in furorem aguntur.* Dolor ſubito ablatus abſque bonis ſignis praecipuum hic gangraenae jam natae indicium dat: licet & quandoque per malam metaſtaſim materia inflammatoria in cerebrum rapiatur, & tunc quoque dolor lateris ceſſet, uti *in Capitulo de Phrenitide* dictum fuit. Simul tamen & notandum, quod & delirium quandoque gangraenam, in quacumque corporis parte natam, ſequi ſoleat, uti paullo ante dictum fuit.

§. 905. IN mortem exit ipſa Pleuritis tunc, quando tam vehementes cauſſae ejus, ut dolor productus omnem motum thoracis ſupprimens brevi creet, impedito ſanguinis trajectu peripneumoniam lethalem (848) quam breviſſime.

Hic eſt omnium citiſſimus exitus pleuritidis in mortem. Probatur enim in Phyſioligicis, quod ad tranſitum ſanguinis per pulmonem arteriam requiratur reſpirationis libertas in homine nato (in foetu enim aliud obtinet). Si ergo acutiſſimus dolor omnem dilatationem pectoris impediat, accumulatur ſanguis in arteria pulmonali, tenuiſſima pars tantum in venas tranſprimitur, craſſum aggeritur, & ſubita fit ſuffocatio, uti jam ad §. 877. & 783. dictum fuit.

Hunc pleuritidis exitum pulchre & notaverat *Aretaeus* (*e*), licet non adeo liquido intellexiſſe cauſſam videatur; ſic enim habet: *Nonnunquam ſane intra hujus temporis ſpatium omnium in pulmonem tranſitus eſt: trahit enim pulmo in ſe ipſum, & rarus, & calidus exiſtens, & ad proxima trahenda ſe commovens; tuncque morbi tranſpoſitione repente homo ſtrangulatur.*

§. 906. HInc liquet, cur omni faeviori pleuritidi peripneumonia ſuperaccidat? cur ſenſibus, puerperis, gravidis, ple-

(*a*) De Pleuritide pag. 173. (*b*) in voce Ἀσκληπιάδαι Tom. I. pag. 458. (*c*) Acutar. Paſſ. Lib. II. Cap. xvi. (*d*) Prorrhetticor. Lib. I. Charter. Tom. VIII. pag. 707. & Coacar. Praenot. N. 418. ibid, pag. 876. (*e*) De cauſis & ſignis morborum acut. Lib. I. Cap. x. pag. 9.

plerumque lethalis? cur thoracis per faſciam adſtrictio adeo dolorem levet, ut morbum tolerabilem reddat.

Cur ſaeviori Pleuritidi peripneumonia &c. Praecedenti paragrapho hoc demonſtratum fuit.

Cur plerumque lethalis ſenibus. Quam rigidum fiat corpus in decrepita ſenectute, omnes noverunt: imo quandoque arteriae majores oſſeae inventae fuerunt in cadavere ſenili. Sanguis in ſenibus magis lenteſcere ſolet, & minorem ſeri copiam habet reſpectu partis rubrae: Verum ad reſolutionem inflammationis conducit canalium facilis mobilitas, & diluens vehiculum (vide §. 386.), quae bina adminicula in ſenibus deficiunt. Cum autem ſputorum libera excretio tantum faciat ſaepe ad levandam pleuritidem, & anheli ſenes plerumque ſpirandi difficultate aliqua laborent, & difficillime tenacem pituitam diuturna tuſſi educere poſſint, patet & alia ratio, quare in ſenectute periculoſior pleuritis ſit. Accedit & haec difficultas, quod ſanguinis miſſio tanti momenti in pleuritide curanda ſaepe ſubito proſternat ſenum vires.

Rariores in ſenibus obſervari morbos acutos, *Hippocrates* (*f*) monuit; & commentans hunc locum *Galenus* (*g*) dicit: *Si quando ſeni, quod rarum eſt, qualis juveni oriatur febris, haec prorſus in aegrotantis perniciem finitur: immenſam enim quandam cauſae febrim efficientis magnitudinem prodit.*

Certe ubi *Hippocrates* (*h*) ſenectutis morbus recenſet, non meminit ullius morbi acuti praeter apoplexiam. Hoc inprimis ideo notandum eſt, quia *Aretaeus* (*i*) ſenes prae reliquis pleuritidi obnoxios eſſe ſtatuit; imo & ſaepius inde liberari. Verum videtur hoc potius dixiſſe ex hypotheſi, quam ex obſervatione. Uti enim hyemem maxime feracem hujus morbi dixit, ver minus; ſic & ſenili aetati frequentem pleuritidem, minime autem pueritiae voluit: Cum autem paullo ante monuerat, pleuriticum repente ſtrangulari, dum pulmo morbum in ſe trahit (ubi nempe peripneumonia pleuritidi ſuccedit) dedit hanc rationem, quare ſenes ſaepius, quam juvenes aut viri evadant: *Neque enim magna phlegmone in arido corpore excitari poteſt, neque in pulmonem metaſtaſis; frigidior enim* (*pulmo*) *quam in alia aetate & ſpiratio parva, & attractio omnium imbecilla.* Ex his autem facile patet, *Galeni* & *Hippocratis* ſententiam *Aretaei* placito hic praeferendam eſſe, quae ſtatuit, ſenibus rarius quidem contingere pleuritidem, verum eoſdem fere ſemper ſuccumbere huic morbo, ſi illo corripiantur. Generale enim hoc axioma practicum (cujus & ad §. 879. mentionem feci) *Hippocrates* (*K*) poſuit: *In morbis minus periclitantur, quorum naturae, aetati, habitui, & anni tempeſtati morbus magis familiaris fuerit, quam quibus in horum aliquo non familiaris ſit.*

Puerperis. Norunt practici, febre valida orta puerperii tempore, ilico fere

(*f*) Aphoriſm. 14. Sect. I. Charter. Tom. IX. pag. 24. (*g*) Ibidem pag. 28. (*h*) Aphor. 31. Sect. III. Ibidem pag. 128. (*i*) Morbor. acut. Lib. I. Cap. x. pag. 9. (K) Aphor. 34. Sect. II. Charter. Tom. IX. pag. 75.

Digitized by Google

fere lochia ſupprimi: quantum autem inde diſcrimen immineat, poſtea dicetur, ubi de puerperii morbis agetur. Infelicem talem caſum vidi, dum viginti quatuor horis ante partum gravida mulier acuta corripiebatur pleuritide: peperit infantem mortuum, lochia poſt partum mox ceſſabant, dolor venae ſectione parum mitigatus increvit ilico immaniter, & licet repetitis ſanguinis miſſionibus levaretur parum morbus, febris manebat aeque acuta, pulmo incipiebat oppleri; & ſeptima die periit. Quam enormes autem dolores paſſa fuerit miſera haec mulier, dum pleuritide laborans cogebatur ſummo nixu inſpirationis foetum eniti, facile intelligitur. Interim tamen non ſemper, & abſolute lethalem pleuritidem eſſe in puerperio, pluribus obſervationibus conſtat; & quaedam in Commentariis §. 890. recenſitae fuerunt.

Gravidis. Periculoſiorem eſſe pleuritidem graviditatis tempore, nemini mirum videbitur, cum & a febre acuta, pleuritidis comite, abortus periculum immineat, & ſubitae vaſorum depletiones per repetitas ſanguinis miſſiones non adeo tutae ſint in gravidis. Praeterea diſtento jam multum abdomine difficilius reſpirant gravidae, cum inter inſpirandum diaphragma multum deſcendere nequeat, adeoque major dilatatio pectoris requiritur; quae dum impeditur ob dolorem pleuriticum, ſummae fiunt anguſtiae, & metus eſt, ne cito lethalis peripneumonia ſequatur. In Commentariis §. 888. 6. monui, non abſolute tamen in gravidis lethalem eſſe pleuritidem, & memini gravidae mulieris, quae ſputorum excretione feliciter ſanata fuerit. Imo in alia foemina bis curavi pleuritidem, dum gravida erat: ſemel ſexto graviditatis menſe, & ſemel octavo, utroque tamen in caſu feliciter peperit, & puerperii tempore ſatis commode ſe habuit.

Cur thoracis per faſciam &c. Dum inſpiramus, coſtae a ſe mutuo removentur, & diaphragma, deorſum preſſum, thoracis cavum reddit amplius, ſimulque tunc abdomen aſſurgit. Dum autem pleuritis adeſt, abſque acerbo dolore coſtae a ſe mutuo diduci nequeunt. Ubi ergo faſciis circumductis ita adſtringitur thorax, ut coſtae quaſi immobiles reddantur, abdomine interim ab omni compreſſione libero, tunc dilatatio thoracis inter inſpirandam fit a ſolo deſcenſu diaphragmatis verſus abdomen, & non diſtrahuntur loca intercoſtalia; unde ergo inſigne doloris levamen percipiunt aegri, & minor metus eſt, ne ob impeditam inſpirationem infarciatur pulmo ſanguine immeabili. Interim tamen & hoc notandum eſt, minui quidem ſic dolorem pleuriticum, ſed manere ejus cauſam: cui ergo efficax medela adhibenda eſt, ne in ſuppurationem inflammatio hic nata abeat, dum ob levamen doloris minutam eſſe morbi vehementiam falſo quandoque crederet medicus.

PARAPHRENITIS.

§. 907. **S**I morbus pleuritidi ſimilis occupat eam membranae Pleurae partem, quae diaphragma ambit, vel & ipſum Septum medium, oritur morbus dirus, quem Paraphrenitidem appellant.

In Pleuritidis hiſtoria §. 877. dictum fuit; quam varia loca occupare poſſit ille morbus, dum pleura omnem thoracis interni ambitum inveſtit: adeoque & diaphragmatis, pectus ab abdomine ſeparantis, inflammatio ad pleuritidem proprie pertineret. Verum obtinuit uſu, peculiari nomine hunc morbum deſignare, & ob quandam ſymptomatum diverſitatem ſolent ſigillatim de hoc morbo agere medici.

Legitur apud *Ruffum Epheſium* (*l*), membranam, quae pectoris viſcera ab inferioribus disjungit, vocari διάφραγμα ἢ φρένες: ad §. 771. vero monitum fuit, ſolemne videri veteribus medicis, ut partis affectae nomini affigerent terminationem *itis*, quando inflammatorium talis partis morbum deſignare volebant. Hac ergo ratione diaphragmatis inflammatio φρενῖτις vocari debuiſſet: Verum hoc nomen jam alteri morbo datum fuerat, ubi nempe ferox, & perpetuum delirium a cerebro primario affecto, cum febre acuta continua, oritur. Hinc diſtinctionis cauſa hic morbus *paraphrenitis* dictus fuit. Verum quidem eſt propoſitionem παρὰ, morborum nominibus praefixam, eorundem minorem intenſitatem frequenter ſignificare (vide §. 783.), ſed paraphrenitis nullibi pro leviore phrenitide occurrit: Symptomatica enim phrenitis, vel & delirium febrile, dicitur παραφροσύνη.

Hippocrates autem ſub phrenitidis nomine diaphragmatis inflammationem deſcriptis (*m*); monens prius, phrenitides & ex aliis morbis fieri: addenſque, hunc morbum ſimili modo curandum eſſe, ut peripneumoniam. Sed & *Aegineta* (*n*) & *Trallianus* (*o*) meminerunt pariter phrenitidis, quae non a capite affecto, ſed a diaphragmate fieret; neque tamen peculiare nomen huic morbo indiderunt, ſed monuerunt, a vera phrenitide diſtingui praecipue reſpirationis laeſione. Neque apud *Galenum* (*p*) ubi de hoc morbo agit, paraphrenitidis nomen occurrit.

(*l*) De corporis humani partium appellationibus Lib. I. pag. 38. (*m*) De Morbis Lib. III. Cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 586. (*n*) Lib. III. Cap. VI. pag. 28. (*o*) Lib. I. Cap. XIII. pag. 45. (*p*) De locis affectis Lib. V. Cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 468.

Digitized by Google

§. 908. QUi longe frequentior, quam vulgo quidem cenſetur, licet praeſens ſaepe ignoretur, negligatur, vel alterius morbi titulo tractetur.

Cum ergo apud plures veterum medicorum illius morbi mentio fiat, & plures cauſae pleuritidis (vide §. 881. 2.) aptiſſimae ſint, ut in diaphragmate ſimilem morbum producant, inprimis potus gelidus affatim hauſtus, & ventriculum replens; mirum videtur, raro in communi praxi hunc morbum incuſari; ita ut *Petrus Salius* illum numeraverit inter morbos, quorum tractatio ab ordinariis practicis non exhibetur. Certe diaphragmatis ſitus, & totus ejus ambitus non ab omnibus adeo liquido perſpectus habetur: a lumbis enim incipiens adſcendit tam alte, ut pericardium ejus parti tendineae accreſcat, & lata ſuperficie thoracem ab abdomine dirimit. In opere illo ſplendidiſſimo *Celeberrimi Albini* diaphragmatis figura habetur, quae melius ſitum ejus docet; quam ulla deſcriptio (*q*); & ex qua patet, non mirum eſſe, ſi diaphragmatis inflammatio pro aliarum partium morbo quandoque habita fuerit. Interim tamen non adeo funeſtus talis error quoad curationem ſemper fuit, quia illa fere ſimilis eſt pleuritidis curae, uti §. 911. dicetur. Simul & patet, varia poſſe occurrere ſymptomata, prout in diverſis locis diaphragmatis inflammatio haeſerit: Certe accreſcit pericardio, tranſmittit oeſophagum, aortam, venam cavam &c. accumbit hepati, lieni, renibus &c. unde tumor inflammatorius in diaphragmate natus, has illaſve vicinas partes impediens, diverſa mala producere poterit. Praecipua autem ſigna, & maxime univerſalia, ſequenti paragrapho recenſentur.

§. 909. COgnoſcitur ex febre acutiſſima, continua, dolore inflammatorio loci, intolerabili ob membranas nervoſas; qui dolor immaniter augetur in inſpiratione, tuſſi, ſternutatione, repletione ſtomachi, nauſea, vomitu, compreſſu abdominis in alvo, vel urina, reddendis; reſpiratione hinc ſublimi parva, celeri, ſuffocativa, quieſcente abdomine, ſolo thorace peracta; delirio perpetuo; hypochondriorum introſurſum revulſione; riſu ſardonio; convulſione; furore; gangraena.

Febrim omni inflammationi comitem eſſe, antea ad §. 382. 8. demonſtratum fuit, ſed & ſimul tunc ibi notatum fuit; tanto validiorem febrim adeſſe, quo major irritatio fibrarum ab inflammatione nata fuerit. Omnium autem maxima irritatio fit in membranis tenſis. Ideo in paronychia ſaepe tanta febris naſcitur; uti & quando membrana meatum auditorium inveſtiens inflammatur, quod malum certe periculoſum eſſe monuit in Prognoſticis ſuis *Hippocrates*. Verum diaphragma ſemper tenſum eſt, etiam dum muſcularem actio-

(*q*) Tab. muſculorum IV. & hiſtor. muſc. Lib. III. Cap. LXXXI.

actionem non exercet. In cadavere, aperto abdomine, ſed thorace adhuc clauſo, maniſeſte apparet, quomodo diaphragma fornicem cavum formet, cujus pars convexa pectus reſpicit; ſimul ac autem utrimque perforatur pectus, ut aer in cavum thoracis ingrediatur, flaccidum fit diaphragma, cum antea tenſum fuerit (r), & preſſione atmoſphaerae ſurſum protruſum intra pectus. Ubi vero agit diaphragma, deorſum premens contenta abdominis & pectoris cavum amplius reddens pro inſpiratione, tunc tenduntur omnes ejus partes actione muſculari, unde interum intolerabilis ſaevi doloris exacerbatio: ſic intelligitur, quam calamitoſa ſit diaphragmatis inflammatio, cum ſemper tenſum ſit, ſive agat, ſive quieſcat. Hinc dixit *Hippocrates* (s) de hoc morbo agens, ita dolere miſeros aegros, ut nequidem ſe attingi patiantur.

Facile jam patet, quam immaniter debeat augeri dolor, ſi inflammatum diaphragma tuſſi, aut ſternutatione concutitur, aut a ventriculo repleto magis protruditur verſus thoracis cavum: quam horrendus cruciatus ſit, ſi a vomitu muſculi abdominales, & diaphragma ſimul convellantur (vide §. 652.): Quam impoſſibile ſit talibus aegris, inſpirato, & retento aere, fortiter ſimul agentibus & diaphragmate & muſculis abdominalibus, alvum, vel urinam evacuare.

Reſpiratio autem adhuc longe difficilior eſt quam in pleuritide, in qua adſtricto per faſcias thorace (vide §. 906.) pectus immobile quaſi retineri poteſt, & moto abdomine reſpiratio perficitur, maxime tunc ſimul agente diaphragmate. Verum miſeri tales aegri ſuperiores coſtas elevare, & deducere nituntur, ut aliqua pectoris dilatatio pro inſpiratione adhuc fieri poſſit: hinc ſublimis illa, & parva reſpiratio, ſed & frequens ſimul cum ſuffocationis moleſtiſſimo ſenſu: de qua vide Commentaria §. 734.

Delirium autem perpetuum paraphrenitidem comitatur, uti *Hippocrates*, (t) & *Galenus* (u) obſervarunt, & poſt illos unanimi conſenſu omnes practici teſtantur. Imo *Galenus* dixit, a nulla alia parte corporis perpetuum delirium fieri, praeterquam a diaphragmate: *adeo ut veteres putaverint, ab hac parte inflammata fieri phreniticos, atque ob eandem ſuſpicionem φρένας eam appellaverint, tanquam ſapienti parti (cerebro) conferat quidpiam.* Monet autem, reſpiratione illa difficillima inprimis diſtingui a vera phrenitide hunc morbum, in qua nempe reſpiratio magna, & rara eſſe ſolet. Obſervationes autem fideles docent, tenſas membranas & inflammatas, poſt acerrimum dolorem, deliria producere peſſima. Ita ab auris dolore acuto cum febre continua periculum eſſe, ne homo deliret & pereat, *Hippocrates* (v) monuit. Forte crederetur, inflammationem cerebro adeo vicinam citius turbare ejus functionem: Verum in paronychia, extremum digiti articulum occupante, & dolentiſſima, peſſime deliraſſe aegros vidi. Praeterea ob impeditam adeo in hoc morbo reſpirationem

(r) Vide Herm. Boerrhaave Inſtit. §. 607.
(s) Morbor. Lib. III Cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 586.
(t) Ibidem.
(u) De locis affectis Lib. V. Cap. IV. Ibidem pag. 489.
(v) In Prognoſtico Charter. Tom. VIII. pag. 671.

Digitized by Google

tionem ſanguis venoſus a capite redux impeditur, dum cor dextrum per pulmonem trajicere ſanguinem libere non poteſt; hinc & omnes encephali functiones turbari debent.

Hypochondria autem introſurſum revelluntur, quia omni molimine cacent aegri, ob ſummum dolorem, ne diaphragma deſcendat inſpirando, hinc illud quaſi retractum ſuſtinent: ſed ſic ſimul hepar, ventriculus, lien, magis ſub hypocondriis quaſi reconduntur. Imo videtur *Galenus* (*x*) illam hypochondriorum revulſionem pro ſigno pathognomico paraphrenitidis habuiſſe: ita autem habet: *Atque ut ſummatim dicam, eorum ſymptomatum, quae phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut perexiguum in his, quibus diaphragma inflammari incipit; ut rurſus ſurſum revelli hypochondrium, ilico ab initio ſepti tranſverſi affecti proprium ſit: in cerebro vero* (*affecto*) *poſterius accidit, non incipiente affectu, ſed quum factus jam fuerit.*

Patet facile ex dictis hactenus, inflammationem diaphragmatis, partis ſemper movendae & adeo tenſae, in gangraenam ſubito finiri poſſe, & ante mortem convulſiones, & furores ſaepe obſervari. Verum riſus ille Sardonius peculiare quaſi ſymptoma hujus morbi ſolet haberi. Ab acerrimis venenis in ventriculo haerentibus ita convelli muſculos faciei, ut angulis labiorum retrorſum tractis riſus incepti quaſi ſpecies appareat, ductum memoriae proditum fuit; & hanc vim materiae medicae ſcriptores tribuerunt ranunculo paluſtri apii folio; quem apium riſus, vel & herbam ſardoam, ideo vocare ſolent, acri cauſtica vi praeditam plantulam. Unde & in proverbium abiit, dum quis ſuo damno rideret incautus. Verum & vetuſta ſatis obſervata docent a diaphragmatis laeſione talem riſum contigiſſe. Memoriae hoc tradidit *Hippocrates* (*y*): & quod in praeliis gladiatorumque ſpectaculis mortem cum riſu trajecta praecordia attulerint, apud *Plinium* (*z*) legitur: per praecordia autem diaphragma intellexiſſe manifeſte patet in eodem loco. Videmus etiam in infantibus dormientibus quandoque tempore dentitionis facium quaſi ſubridentis; & ſolent inde ſollicitae matres convulſiones praeſagire, quae etiam ſaepe ſequuntur. Ex quibus patet ſuſpectum merito haberi illud ſymptoma.

§. 910. EXitus idem, ut in pleuritide (884. 792. 896. 897. 899.), ſed ob motum partis magnum & aſſiduum, ob neceſſitatem ad vitam, ob nervoſas membranas tenſas, omnia velociora, funeſtiora, & Aſcites hinc purulentus.

Omnia enim, quae in pleuritide de vario exitu morbi in ſanationem, mortem, vel alium morbum dicta fuerunt, hic etiam locum habent. Verum omnia hic ſymptomata atrociora eſſe, & citius in interitum tendere facile patet ex actione diaphragmatis, & nexu ejus cum aliis partibus. Requiritur enim, ut ſemper moveatur inter reſpirandum; pericardium lata ſuperficie ten-

(*x*) De locis affectis Lib. V. Cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 490. (*y*) Epidem. V. textu 57. Charter. Tom. IX. pag. 351. (*z*) Lib. XI. cap. XXXVII.

Digitized by Google

tendinae diaphragmatis parti accreſcit, adeoque & ictus cordis excipit diaphragma; aorta per ſecedentes ejus fibras tranſit, uti & oeſophagus, & vena cava aſcendens. Hinc intelligitur, quam miſera debeat eſſe conditio aegri, cui diaphragma inflammatum eſt, & quod ſummum adſit periculum: quae omnia & *Hippocratis* (*a*) teſtimonio confirmantur, dicentis: *Hic autem morbus lethalis eſt; tertio namque die, aut quinto, aut ſeptimo moriuntur. Si vero levior corripuerit, ut peripneumonia judicat.*

Verum pleuritis ſi abierit in abſceſſum, niſi verſus exteriora protuberet, & aperiatur, pus in cavum thoracis decidit, & facit Empyema: abſceſſus vero diaphragmatis poteſt pus ſuum effundere & in thoracis cavum, & in abdomen; tuncque producit Aſciten purulentum, repleto cavo abdominis & diſtento a pure hic accumulato. Aſcites autem ſimpliciter vocatur, dum aqua in cavo abdominis effuſa haeret, uti poſtea in *Capitulo de hydrope* dicetur.

§. 911. Curatio hinc eaſdem diſtinctiones, & cautelas requirit, tum eadem ferme remedia, exceptis iis, quae loci ſitus reſpuit. Clyſmata mollia ob viciniam loci ſaepe juvant.

Similis enim pleuritidi morbus eſt, tantum differens ſede, quam occupat. Fomenta autem, linimenta, emplaſtra, hic minoris uſus ſunt, quam in pleuritide, quoniam tam prope ad locum affectum applicari nequeunt. Clyſmata autem injecta, cum per totam longitudinem inteſtini coli uſque ad ilei finem venire poſſint, multum boni faciunt, quia inteſtinum colon, ubi circa hepar, & lienem pergit, diaphragmati vicinum eſt, adeoque illud inteſtinum, molliſſimis decoctis per clyſma injectis repletum, fomentum applicat blandum & reſolvens inflammato diaphragmati.

§. 912. Ubi vero ſuppurato diaphragmate prius inflammato, abſceſſus in cava abdominis ruptus ſuum pus evomit, fit collectio ejus in abdomine, aggeſtio, putrefactio, tumor, viſcerum exeſio, tabes miſerrima, mors.

Quaenam metuenda ſint mala ab abſceſſu rupto pus ſuum eructante in cavum thoracis ad §. 894. dictum fuit: ſimilia & fient, dum in cavum abdominis ex abſceſſu diaphragmatis pus delabitur. Si jam conſideretur diaphragma ſemper moveri, & rapidam ſatis circulationem eſſe in diaphragmate ob cordis viciniam, intelligitur, magnam copiam puris brevi accumulari debere, & ulcus illud diaphragmatis ad ſanationem reduci non poſſe: inprimis cum a pure collecto, & mora acriori reddito, alluatur. Verum quidem eſt, pus effuſum proprio pondere abdominis inferiora petere, ſed illud retentum diu & corruptum putrido halitu inficiet omnia viſcera, & erodet partes, quibus accumbit.

(*a*) De morbis Lib. III. Cap. 11. Charter. Tom. VII. pag. 586.

Digitized by Google

§. 913. **E**ſtque totum hoc malum inſuperabile, licet cognitum.

Plurimae certae ſunt rationes, quae rite expenſae docent ſummam difficultatem curae eſſe in hoc malo, imo fere omnimodam impoſſibilitatem perſuadent. Pus enim effuſum in cavum abdominis debet educi, & locus ulceroſus iterum conſolidari, ut curatio fiat: ſimulque eductio puris debet fieri cito, poſtquam ruptus fuerit abſceſſus, antequam nempe pus mora corruptum infecerit abdominis viſcera. Per ſigna explicata §. 893. diſtinguere poſſumus, an ſuppuratio fiat, & a ſubito levamine ſymptomatum (vide §. 894.) docemur, abſceſſum ruptum eſſe; ſed nondum ſcimus certo, an in pectoris cavum, an vero verſus abdomen pus eruperit? Certe libra una, vel altera puris non ſatis diſtendet abdomen, ut in tumorem notabilem attollatur, & talis abſceſſus continet ſaepe longe minorem puris copiam, dum rumpitur: unde aſcites talis purulentus non cognoſcitur bene, antequam pure, continuo ex ulcere hoc aperto depluente, repletum abdomen tumeat inſigniter; ſed hoc non niſi diu poſt ruptum abſceſſum contingit, adeoque ſero tentaretur puris eductio. Praeterea pus bonum cremorem fere lactis aequat ſpiſſitudine, adeoque paracenteſi abdominis educi non poſſet, ſed deberet latiori vulnere, in cavum abdominis penetrante, via parari puri educendo, quod iterum periculo non caret. Praeterea quomodo ſanabitur vomica talis aperta in diaphragmate nunquam quieſcente? Quantum periculum, ſi diaphragma ulcere exeſum ingredientem per vulnus abdominis aerem in cavum thoracis admiſerit ſubito. Unde merito dixit *Hippocrates* (*b*) de ſuppuratione nata circa ventrem inferiorem: *ſi quidem de ſe foras ſignificationem praebuerit, & pus exierit, ſani evadunt; ſi vero ſua ſponte introproruperit, pereunt.* Et *Aretaeus* (*c*) monuit, diaphragmatis ſuppurationem celerius quidem procedere, ſed periculoſam eſſe, & lethalem.

Antea tibi de variis locis, quae pleuritis occupare poteſt, dicebatur §. 877., notatum fuit, hunc morbum occupare poſſe totum membranae pleurae ambitum, adeoque non tantum latera, ſed & aliam quamcumque thoracis regionem. Atque tunc monitum fuit, quod, peculiari capitulo cum agendum eſſet de paraphrenitide, ſimul quaedam adderentur de mediaſtini & pericardii inflammatione, cum & hae partes membrana pleura ambiantur. Ut autem rite intelligi poſſint mala, quae ab inflammato mediaſtino fieri queant, ejus ſitus & origo conſiderari prius merentur.

Tota ſuperficies interna thoracis, ut notum eſt, in cadavere apparet politiſſima, dum aequabiliter pleura membrana illam tegit: Verum ubi pleura pervenit utrimque ad columnam vertebrarum in parte poſtica thoracis, tunc recedit a finibus ultimis coſtarum, & aſſurgit verſus anteriora thoracis ad ſternum uſque, unde ad §. 170. 4., ubi de vulneribus lethalibus agebatur, notatum

(*b*) De morbis Lib. I. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 540.
(*c*) Morbor. diuturnor. Lib. I. Cap. IX. pag. 39.

Digitized by Google

notatum fuit, quod ſingulis pectoris cavitatibus ſua quaſi propria membrana ſit, & quod binae pleurae concipi poſſent, ut cavae tales veſicae ſibi mutuo adjacentes, & in loco contactus ſibi mutuo accretae: harum membranarum duplicatura, thoracis cavum biſariam dividens, mediaſtinum vocatur. Verum a pleura, utrimque a corporibus vertebrarum ſecedente, ſic relinquitur ſpecies triangularis cavi, cujus poſtica pars eſt columna vertebrarum dorſi: hic membrana celluloſa ponitur, per quam tranſeunt aſpera arteria, oeſophagus ductus thoracius &c. anterius vero illae lamellae duplicis pleurae ſibi mutuo arcte cohaerent, excepto parvo loco in ſuperiori parte, ubi glandula thymus ponitur.

Obſervationes practicae jam docuerunt, mediaſtinum inflammari in morbis acutis pectoris: & *Avenzoar* (*d*) ſcripſit, ſe ipſum hoc morbo laboraſſe: cum autem non adeo facile inveniatur ubique ille auctor, poteſt & legi illud, quod inde excerpſit *Eruditiſſimus Freind* (*e*): vel & apud *Zacutum Luſitanum* (*f*), ubi etiam morbi hujus hiſtoria legitur. Verum *Avenzoar* poſt largam admodum ſanguinis evacuationem, dum ligatura brachii, in quo venae ſectio inſtituta fuerat, de nocte ſolvebatur, evaſit ab hoc morbo, adeoque poſſet dubium manere aliquod, an forte in diagnoſi proprii morbi non erraviſſet ille medicus. Pulchre autem confirmantur illa, quae *Avenzoar* ſcripſerat de mediaſtini inflammatione, per obſervationes *Petri Salii Diverſi* (*g*), qui videtur non legiſſe unquam Arabem hunc medicum, & tamen fere ſimilia ſymptomata hujus morbi enumerat, ac apud priorem leguntur, & poſtea in cadavere vidit, hanc partem inflammatam fuiſſe. Viderat enim nonnullos febre acuta decumbere: aderat inquietudo magna, & ſitis ingens, reſpiratio frequens admodum & celeris, circa vitalia aeſtus validus percipiebatur: in thorace tamen acutus dolor non aderat, ſed ad ſternum anguſtiam quandam potius, quam dolorem percipiebant: tuſſis aderat, ſicca in initio, poſtea prodibant ſputa colorata, ut plurimum flavi coloris pulſus in omnibus talibus aegris erat ut in pleuritide laborantibus, unde certo illos pro pleuriticis habuiſſet, niſi dolor lateris abfuiſſet. Optime autem notat, minus dolore inflammatum mediaſtinum, quia dilatato inter inſpirandum thorace non diſtrahitur, ut pleura. Ubi vero inflammatio ad pericardium adeo vicinum propagatur, tunc ſyncope ſolet accedere, & pulſus mira perturbatio. Fatetur autem ſe eo diligentius ad haec omnia attendiſſe, quia junior adhuc, ſub praeceptoribus celeberrimis ſtudio medico operam navans, viderat nobilem virum morbo, omnibus enumeratis ſymptomatibus ſtipato, decumbentem, praeter ſpem occubuiſſe nona morbi die, dum omnia in melius tendere videbantur: aliquoties tamen ante mortem ſyncopen paſſus fuerar. Cum autem medici de morbo dubitarent, amici vero venenum datum fuiſſe ſuſpicarentur, voluerunt, ut in cadavere mortis cauſa inveſtigaretur.

In-

(*d*) Lib. I. theiſir Tract. 16. Cap. VI. (*e*) Hiſtor. of phyſick. Tom. II. pag. 80. (*f*) De medicorum principum hiſtoria Lib. II. Hiſt. 2. pag. 223. (*g*) De febre peſtilenti, & curationibus quorundam particularium morborum &c. Cap. VI. pag. 247.

Inventus autem fuit in mediaſtino tumor inflammatorius notabilis magnitudinis, & ſimul apparuit, inflammationem pro parte & pericardium occupaſſe. Nec ulla alia mortis cauſſa in demortui cadavere inventa fuit.

Frequentius forte contingunt mediaſtini & pericardii inflammationes, quam creditur; ſane illae cauſae, quae frequentiſſime pleuritidem producere obſervantur, efficaciter agere poſſunt & in has partes; aer nempe frigidus, vel & potus gelidus magno hauſtu ingeſtus, ab homine a labore vel calore aeris admodum aeſtuante (§. 881.). Verum pericardium ponitur inter pulmones, illud undique fere ambientes; hinc aer frigidus, inſpiratus pulmone dilatato, applicatur mediaſtino, & pericardio: oeſophagus potum gelidum tranſmittens inter ſecedentes lamellas mediaſtini, & pone pericardium tranſit. Signa autem praecipua hujus morbi ſunt cauſae tales praegreſſae, aeſtus magnus circa thoracem medium, doloris pleuritici abſentia, pulſus perturbatio, & animi deliquia, ſi ad pericardium inflammatio pervenerit. Saepe poteſt & talis morbus pleuritidem, vel paraphrenitidem comitari, & miram peſſimorum ſymptomatum ſyndromen facere.

In Prognoſi majus periculum ſtatuitur quam in pleuritide, inprimis ſi pericardium inflammatum fuerit, ob cordis viciniam, & velociſſimam hic humorum circumductionem. Adeoque curatio pleuritidis (§. 890.) ſubito inſtituenda, ut per reſolutionem ſanari poſſit haec inflammatio: omnis enim alius exitus inflammationis vel mortem ſubitam producit, vel moleſtiſſima & vix ſuperabilia relinquit mala. Sic enim ſuppuratio hic oriatur, pus collectum in celluloſa illa ſubſtantia, quae mediaſtini duplicaturae interjacet, miras ſibi poterit parare vias, dum proprio pondere deſcendit inter pleuram, & corpora vertebrarum; ſicque ſinus & fiſtulas inſanabiles producet, uti facile patet. Si in pericardio ſuppuratio facta fuerit, in ejus cavum delabi poterit, & cor undique alluere. *Rondeletius* (*h*), qui hunc morbum obſervavit, in nobili viro invenit *cor obductum ſeroſo humore in ſaniem verſo*.

Abſceſſum cor undique circumplectentem, & cor inde jam ferme putreſcens, invenit *Columbus* (*i*). Sed & alii inflammationis exitus hic inventi fuerunt. Ad §. 897. notatum fuit, ſaepius poſt validam pleuritidem toleratam pulmonem pleurae accreſcere, vel & pleuram calloſam aut ſcirrhoſam fuiſſe inventam: idem & poterit contingere pericardio inflammato, ut cordi concreſcat undique, & tunc pericardium omnino deeſſe crediderunt anatomici. *Columbus* (*K*) diſcipulum in Romana Academia mortuum ſecuit, ſaepius in ſyncopen delapſum, qua & periit: credidit autem pericardium omnino defuiſſe; ſed longe videtur probabilius, illud cordi fuiſſe accretum. *Ruyſchius* (*l*) ſervabat cor hominis, qui febre continua cum intolerabili dolore circa pectoris anteriora laboraverat: cor autem ſcabrum in ſuperficie exteriori pericardio concreverat. Verum & ſcirrhoſam pericardii indurationem invenimus a fide digniſſimis auctoribus obſervatam fuiſſe. Eruditiſſi-

(*h*) In Libro de dignoſcendis morbis Cap. x. pag. 267. (*K*) Ibidem pag. 265.

(*i*) De Re Anatomica Lib. XV.

(*l*) Theſaur. Anatom. VI. N. 36.

tiſſimus medicus *Freind* (*m*) teſtatur ſe vidiſſe pericardium, in toto ſuo ambitu quartam pollicis partem aequans craſſitie, & accretum cordi adeo firmiter, ut nullibi ſeparari potuerit abſque laceratione: partim autem ſcirrhoſum erat pericardium, partim plenum parvis abſceſſibus.

Quaeri poſſet, an, abſceſſu latente ſub ſterno poſt inflammationem mediaſtini, via puri fieri poſſet perforato ſterno, ne pericardium vicinum, & cor a retento pure, & acriori reddito, eroderentur? *Aretaeus* (*n*) meminit empyematis in ſterno nati, monetque illud tarde abſcedere. Verum, quod dolemus, *Aretaei* codex mutilus eſt, & in libro primo de curatione morborum diuturnorum deeſt inter reliqua & illud caput, quod de curatione empyematis agere debuiſſet, adeoque ignoramus, quid ille in tali caſu conſuluiſſet. Memorabilem caſum habet *Galenus* (*o*) pueri, qui in palaeſtra ictum in ſterno receperat, & negligentius curatus cum fuiſſet, in loco plagae ſternum poſtea ſphacelo corruptum apparuit. *Galenus* anatomes peritia, qua adeo valebat, confiſus corruptam oſſis partem exſcidit, dicitque, ſe nudum cor vidiſſe, cum & pericardium ſub oſſe affecto computruiſſet: convaluit tamen brevi tempore puer. Ad §. 895. mirabilis ille caſus habetur, ubi poſt ſuppuratam pleuritidem pus ſibi viam fecerat per ſternum; adeoque patet, talem curam poſſibilem fore. Quin imo *Freind* (*p*) a peritiſſimo Chirurgo ſaepius trepano perforatum fuiſſe ſternum monet, dum in lue venerea, tales abſceſſus mediaſtini oriebantur, in quo morbo illud frequentius contingere obſervaverat.

Cum autem rarius inveniatur *Petri Salii* ille tractatus, poteſt & legi illud Capitulum de inflammatione membranarum interſepientium & pericardii apud *Schenkium* (*q*) ubi integrum habetur.

(*m*) Hiſtory of phyſicK part. 2. pag. 89. (*n*) De cauſis & ſignis Morbor. diuturnor. Lib. I. Cap. IX. pag. 37. 39. (*o*) Lib. VII. de Anatomica adminiſtratione Cap. XIII. Charter. Tom. IV. pag. 161. (*p*) Hiſtory of phyſicK part. 2. pag. 85. (*q*) Lib. II. Obſervat. Medicin. pag. 288.

HEPA

HEPATITIS, ET ICTERUS MULTIPLEX.

§. 914. UT viſcera, & partes, de quibus hactenus, ita Hepar quoque inflammationis capax; licet raro de eo cogitetur, & forte etiam non ita frequens ſit ob arteriae hepaticae parvitatem, & minorem impetum ſanguinis venae portarum.

Ex illis, quae in hiſtoria inflammationis §. 373. & 374. dicta fuerunt, conſtat, in omnibus corporis viſceribus inflammationem obtinere poſſe, adeoque & in hepate. Obtinuit autem uſu hunc morbum vocare hepatitidem (vide dicta ad §. 771.) Priſci medici hepaticos dixerunt illos, qui hujus viſceris inflammatione decumbebant: ita enim in definitionibus habet *Galenus* (r) *Hepatici ſunt, quos jecoris dolor comitatur diuturnus cum tumore, & duritie, & corporis decoloratione, ſupervenit illis febris ardens, & lingua exareſcit.* Sed notandum eſt, *Galenum* has definitiones collegiſſe ex ſcriptis medicorum, qui ante illum vixerant, & iiſdem verbis tradidiſſe (s); adeoque non ſemper illae definitiones habent illud, quod *Galenus* ipſe ſentiebat, uti ex alio ejuſdem auctoris loco manifeſte patet (t), ubi diſerte monet, ſe non vocare hepaticos tales aegros, quibus hepar inflammatum, ſuppuratum, aut ſcirrhoſum erat, verum tunc ſe hoc nomine uti, ubi citra manifeſtum aliquod in hepate malum, illud in propriis actionibus debilitaretur. *Celſus* (u) longum aeque, ac acutum jecinoris morbum *ἡπατικὸν* graecis vocatum fuiſſe aſſerit. Hodie tamen plerique medici acutos hepatis morbos ſub hepatitidis nomine comprehendere ſolent; chronicis vero hujus viſceri affectionibus aegrotantes vocant hepaticos.

Cum autem arteriae ad hepar delatae exiguae ſint, ratione habita ad molem tanti viſceris, & ſanguis ex venae portarum trunco per hepar movendus pellatur lentius, cum jam venoſus ſit, adeoque cordis, & arteriarum viribus non amplius moveatur; hinc forte minus frequens eſt vera hepatitis inflammatoria, & longe ſaepius naſcuntur in hoc viſcere chronicae admodum pertinaces obſtructiones. Imo celebres medici, & inter illos *Fredericus Hoſmannus* (v) crediderunt, *hepatis phlegmonem, ſi*

(r) Galen. defin. medic. N. 274. Charter. Tom. II. pag. 264. (s) Ibidem in prooemio pag. 232. 23'. (t) De compoſ. medicam. ſecund. locos Lib. VIII. Cap. VI. Charter. Tom XIII. pag. 585. (u) Lib. IV. Cap. VIII. pag. 213. (v) Opuſc. Patholog. Pract. dec. 2. diſſert. VIII. pag. 484.

non in non entium, tamen rariſſimorum affectuum claſſem, referendum eſſe. Interim tamen obſervationes practicae teſtantur, ſatis frequentes inventas fuiſſe in cadaveribus vomicas hepatis purulentas, non ex metaſtaſi puris in alio loco corporis geniti natas, quae praegreſſam fuiſſe inflammationem hujus viſceris docent.

§. 915. LOcum ergo habet in finibus ultimis utriuſque hujus vaſis (914.), hepati adferentis cruorem effectu arterioſo; hinc, ut pulmonis, duplex eſt ſede, origine: ita tamen, ut unam natam altera facile ſequatur.

Cum autem inflammatio locum habeat tantum in vaſis, per quae feruntur liquida directione motus tendente a baſi canalis conici verſus apicem (vide §. 119. & 371.), patet aeque in ramis venae portarum, per hepar diſperſis, quam in hepaticae arteriae propaginibus hunc morbum obtinere poſſe: omnis enim ſanguis venoſus a reliquis viſceribus abdominalibus redux in truncum venae portarum confluit, & ex hoc trunco in ramos convergentes iterum pellitur in hepate. Docuerunt autem injectiones Anatomicae, ramos arteriae hepaticae, hujus viſceris nutritioni dicatum ſanguinem ferentes, per totum hepar diſtribui aeque ac propagines venae portarum, quae pro bilis ſecretione ſerviunt, & ubique ſibi invicem vicina haec vaſa per hepatia ſubſtantiam decurrere; imo etiam videntur anaſtomoſibus inter ſe uniri: felici enim injectione per venam portarum facta, ceraceam materiam per arterias hepaticas rediiſſe novi: hinc aeque ac in pulmone duplex hic inflammatio obtinere poteſt. Hoc tamen notari meretur, quod inflammationis effectus magis diverſi erunt in hepate, dum venae portarum rami, vel arteriae hepaticae fines, infarcti ſunt, quam quidem in pulmone fiet ab inflammatis finibus pulmonalis, aut bronchialis arteriae. Nam in pulmone, utroque caſu, vis ingens cordis proximi urget loca inflammata: in hepate autem venae portarum propagines implentur ſanguine venoſo abdominali, lentius moto, quam ſanguis arterioſus, qui per hepaticas arterias pellitur. Ideo effectus illi, qui fiunt a ſanguine urgente loca inflammata (vide §. 381. 382.) & ſimul ſunt ſigna inflammationis praeſentis, ſaepe non adeo ſe manifeſtant, ubi in ramis venae portarum haeret morbus; & haec videtur cauſa eſſe, quare quandoque medici in Diagnoſi hujus morbi fallantur.

Galenus (*x*) & poſt illum plurimi medici, magnam diverſitatem poſuerunt in loco, quem inflammatio hepatis occupat, prout nempe vel in gibba parte, quae diaphragmati contigua eſt, vel in cava ejus ſuperficie, quae duodenum, & ventriculi partem tegit, haereret morbus. Inprimis autem ſigna Diagnoſtica differre voluit, quia diverſae partes ab hepatis tumore inflammatorio premebantur, & irritabantur: hinc ſi convexam partem hepatis inflammatio occuparet, tunc & reſpirandi majorem difficulta-

(*x*) De locis affectis Lib. V. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 495.

tatem, dolorem dextri lateris ad jugulum uſque protenſum, & tuſſim adeſſe monuit. Si autem concava pars hepatis inflammata foret, tunc nauſeam, vomitum; & ingentem ſitim potius obſervari dixit. Quin imo & criſin hepatitidis pro diverſitate hac loci affecti in hepate variam ſtatuit, dicens alibi (y) *Hepatis gibbae partes inflammatae tribus, praecipue, criſis modis obediunt: haemorrhagiis ex dextra nare, atque ſudoribus utilibus, & urinis copioſis. Simae autem partes excrementis alvei bilioſis, atque ſudoribus, nonnunquam etiam & vomitibus.* Videtur autem non improbabile, quod tunc in gibba parte hepatis inflammationem eſſe ſtatuerint Veteres medici, ubi circa fines arteriae hepaticae haereret morbus: in ſima vero parte, ubi venae portarum extremae propagines ſimiliter affectae forent. Cum enim hepar etiam accipiat arterioſos ramos ex diaphragmate, & ex ligamento ſuſpenſorio, per quod diaphragmati nectitur, ſaepe & illae partes vicinae inflammantur ſimiliter, & dolorem inter reſpirandum moto diaphragmate faciunt, qui tanquam ſignum Diagnoſticum praecipuum inflammati hepatis in gibba parte a *Galeno* ponebatur. E contra anorexiam, nauſeam, ſitim ingentem, vomitum pro ſignis praecipuis hepatis in ſima parte inflammati habuit: quae omnia turbata actione viſcerum chylopoieticorum, ob impeditum liberum tranſitum ſanguinis per extrema venae portarum, facile intelliguntur. Neque in hoc caſu adeo doloris meminit *Galenus*. Ubi autem de anxietate, tanquam ſymptomate febrili actum fuit (vide §. 631. & ſequentes) notatum eſt, impedimenta circa fines venae portarum haerentia potius anxietatem magnam producere, quam acutum dolorem. E contra videntur obſervationes practicae docere, magni ardoris ſenſum, & dolorem validum adeſſe, dum hepaticarum arteriarum fines inflammantur. Ita *Celeberrimus Bianchi* (z) fervidis, aridiſque aeſtatibus in noſocomiis militum epidemicum tale malum obſervavit. Acutiſſima ſtatim orta febre, aegri percipiebant ardorem ſummum in hypochondrio dextro; urina aderat flammea: vix tumor ad hepar apparebat, vel tenſio; in aliquibus macula quaedam ſaturate rubra totum dextrum hypochondrium occupabat. Illis, qui evaſuri erant, tertia die morbi ſymptomata minuebantur, & quarta die evaneſcebant abſque manifeſta criſi. Perituris vero nec febris, nec ſymptomata remittebant, & ſubita correpti phrenitide moriebantur quarta, vel quinta die: notat autem, non adfuiſſe dolorem gravativum, neque tenſivum, ſed acutiſſimum, & perterebrantem quaſi. Similem utcumque hepatitidem aeſtivo tempore ortam pariter, a bubulae carnis eſu, & ebrietate deſcripſit *Hippocrates* (a) ibique notat, *dolores acutos ingruere, neque ulla hora deſerere, ſed ſemper magis urgere.* Eryſipelatoſam autem hanc hepatis inflammationem fuiſſe concludit *Bianchi* partim ex rubore hypochondrii dextri, tum etiam, quia in muliere quadam ſimilem morbum viderat (b), qui tertia die mortem minitabatur: verum ſubito tota facies Eryſipelate fervidiſſimo

(y) De Criſibus Lib. III. Cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 430. (z) Hiſtor. hepat. part. 3. Tom. I. pag. 426. (a) De Internis affectionibus Cap. XXX. Charter. Tom. VII. pag. 660. (b) Hiſt. hepat. part. 3. Tom. I. pag. 434.

Digitized by Google

mo occupabatur, & quarta die febris, & hepatis malum abſque ulla alia evacuatione ceſſabant. Lentior autem ſanguinis per venam portarum motus non videtur aptus eſſe, ut tantos ardores excitaret.

An autem in tali hepatitide acuta malum ad diaphragma vicinum facile propagatur, tuncque ſingultum facit? Satis veroſimile videtur. *Hippocrates* monuit (*c*) ſingultum ſupervenire hepatis inflammationi. Et alibi (*d*) dixit: *Hepatis inflammationi ſingultus* (*ſuccedens*) *malum*. Et *Celſus* pariter ſingultum pro ſigno acuti in hepate morbi habuit (*e*).

§. 916. ANtecedunt utramque (915.) cauſae ſimiles, nempe generales inflammationis cujuſcumque (375. ad 380.) determinatae inprimis ad haec loca; tum nonnullae huic maxime loco propriae, quae multae quidem huc referendae: obeſitas omenti ingens; atrabilaria cruoris, biliſve temperies; acrimonia ſtagnantis alicubi materiae purulentae, ichoroſae, ſcorbuticae; ſi his accedit calor, febris, motus, victus, medicamentum, venenum, quod eliquat, movet, in hepar promovet; bilis pinguis, acris, exuſta, per ſuas cauſas agitata; lapis, gypſus, ſcirrhus, callus, ſteatoma, apoſtema, cancer, vermis, aliquem locum jecoris, veſiculae fellis, meatus bilarii occupans, premens, comprimens, ſi acceſſerit tum ſimilis cauſa excitans, ut mox enumerata; ſubita fortis frigoris per aerem, potum, natationem, calefacto fortiter prius jecori applicatio; ſitis diuturna in magno motu, aeſtu, ſudore; febris ardens cum inedia, & defectu potus; ſummae animi perturbationes; maximi motus per vomitoria excitati; mala hypochondriaca inveterata.

De cauſis generalibus inflammationis paragraphis his citatis dictum fuit, ſatiſque evidens eſt & illas in hepate locum habere poſſe. Verum examinandae veniunt nonnullae cauſae, quae huic loco maxime propriae ſunt.

Obeſitas omenti ingens. Omentum, quod in abortibus, & recens natis infantibus ſubtiliſſimi ſerici tenuitatem ſuperat, quando nullam pinguedinem adhuc in ſe continet, imo & in adultis, ſed macilentis, hominibus tenerrimae ſtructurae apparet; poteſt mole augeri immaniter, dum in obeſis opima pinguedine repletur: turgentis in his aqualiculi moles pro maxima parte ab omenti obeſitate pendet. Videmus in ſaginatis bobus quandoque centum libras aequare omentum, quod tamen, omni pingui inde ablato, paucas tantum membranulas relinquit. Hinc tanta omenti moles premendo vicina omnia viſcera nocere poteſt. Verum majus diſcrimen obtinet, dum per motum corporis validum, vel febrim acutam, ſtagnans hoc pingue funditur, exit de loculis ſuis, ubi haeſerat,

rat,

(*c*) Aphor. 58. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 230. (*d*) Aphor. 17. Sect. VII. ibidem pag. 300. (*e*) Lib. IV. Cap. VIII. pag. 213.

rat, & circulantibus humoribus miſcetur. Per corporis enim exercitia valida, & morbos acutos moveri ſtagnantem pinguedinem, & exire de corpore, docent certiſſima, & quotidiana obſervata. Sed omentum nullum habet vas excretorium, & omnis illa pinguedo, fuſa, & mota per morbum, vel validos labores, per epiploicas venas directe abit in venam portarum, adeoque ſubito totum hepar inundatur hoc pingui oleo, quod difficillime per ultimas anguſtias vaſorum tranſit, & peſſimas obſtructiones producere poteſt; inprimis in illo viſcere, quod primo oleoſae hujus plethoræ impetum excipit. Videantur illa, quae de hac re dicta fuerunt ad §. 693., ubi de cura caloris febrilis per imminutionem molis movendorum agebatur.

Atrabilaria ſanguinis, biliſve temperies. Talis temperies, quæ poſtea in Capitulo de melancholia fuſius pertractabitur, dicitur adeſſe, ubi in toto ſanguine mobiliora diſſipata fuerint, & terreſtris pars cum oleo ſpiſſo unita piceam quaſi tenacitatem ſanguini induxerit, adeoque magnam aptitudinem, ut in vaſorum anguſtiis haerere incipiat. Simul poſtea demonſtrabitur ad §. 1098., talem materiem atrabilariam quam maxime vaſa hypochondriaca obſidere, & viſcerum chylopoieticorum actionem turbare. Verum omnis ſanguis venoſus ab his viſceribus redux venam portarum ingreditur, & per hepar moveri debet, adeoque ſi illud tenax atrabilarium, vaſa harum partium occupans, incipiat ſolvi, & moveri, primam noxam experietur hepar. Talem hepatidis cauſam & *Hippocrates* (*f*) poſuit dicens: *Hic morbus oritur ab atra bile: quando ad hepar confluxerit.* Monet etiam quandoque adeo pernicioſum eſſe hunc morbum, ut ſubitam mortem inducat. Ubi nempe in magnam acrimoniam ſimul degeneraverit atrabilaria haec ſaburra, tuncque ſubito omnia deſtruat.

Acrimonia ſtagnantis alicubi materiae purulentae, &c. Ubi de peripneumonia agebatur, notatum fuit, illam quandoque ſanari per criticam depoſitionem materiae purulentae ad alia corporis loca, & duplicem plerumque viam affectare hanc materiam verſus ſuperiora nempe corporis, vel inferiora. Ubi vero inferiora corporis petebat, tunc notavit *Hippocrates* (vide §. 839.) adeſſe ſigna levioris inflammationis circa hypochondria, dum hæc materies difficilius tranſiret per venae portarum anguſtias. Quin imo quandoque haec materies purulenta ibi accumulatur, & haerer, tuncque vomicam hepatis producit (vide §. 841.) Plura jam alia obſervata docuerunt, poſt extirpationes mammarum, aneuruſmatum majorum &c. ſaepe tantam copiam puris effluxiſſe per haec vulnera, ut contabeſcerent aegri; ſi ſaepius removeretur apparatus Chirurgicus: ubi vero pus collectum in talis vulneris ſuperficie retinebatur diutius, illud reſorptum & in hepar depoſitum vomicas fecit purulentas. Bis vel ter obſervavit *Hollerius* (*g*) dolores ſurae intolerabiles in febre, nullis remediis cedentes; poſt mortem novacula diſſectis his partibus inventum fuit pus album, laeve, aequale per tunicam celluloſam diffuſum: ſed & hepar vomicas pu-

(*f*) De internis affectionibus. Cap. xxix. Charter. Tom. VII. pag. 659.
(*g*) Holler. in Coac. Hippocrat. pag. 348.

purulentas habere inventum fuit. Credidit quidem *Hollerius* ab hepate, loco ſanguinis, pus tranſmiſſum fuiſſe ad ſuras, quia hepar pro haematopoietico viſcere præcipuo ſecundum receptam tunc opinionem habebat; ſed morbi hiſtoria ſatis docet, in cruribus natum pus reſorptum fuiſſe, & ad hepar delatum. Apud *Schenckium* (*h*) & haec obſervatio, & aliae ſimiles habentur. Similibus de cauſis & in hepar deponi poſſe materiem ichoroſam, quæ degenerantis puris plerumque ſoboles eſt, facile patet. Sed & in ſcorbuto, in quo morbo ſanguis ita degenerat, ut ſpiſſitudine peccet, & acrimonia ſimul (vide §. 1153.), hepar ulceratum, & exeſum frequenter inventum fuit (*i*).

Verum tunc inprimis cauſae modo recenſitae nocent, ubi vel intenſo aeris calore, vel motu corporis valido, vel per febrim ſubito augetur motus humorum, & major naſcitur ad putredinem diſpoſitio. Idem fit ſi per victum, aut medicamenta (vide §. 99.) augeatur ſubito circulatorius humorum motus. Ideo *Hippocrates* (*K*) hepatitidem ab atra bile in hepar confluente dixit oriri potiſſimum autumno, in anni mutationibus: quo anni tempore epidemicae, & numeroſae febres graſſari ſolent. Et paullo poſt (*l*) aliam hepatitidis ſpeciem a bile fieri dicit potiſſimum aeſtatis tempore, poſt carnis bubulae eſum, & ebrietatem.

Venenum &c. Plurima venena ſunt, quae & ſubito fundunt humores, & fuſos movent ſatis fortiter. Acerrima praeparata metallica, ut v. g. mercurius ſublimatus corroſivus, cryſtalli argenti &c. talia ſunt: haec poſſent atrabilariam materiam in vaſis abdominalibus collectam ſubito ſolvere, & in hepatis anguſtias pellere, ſicque hepatitidem producere. Verum & alia ſunt, quorum modum agendi non adeo liquido intelligimus, & quae tamen hepatis functiones ſubito turbant. Ita *Galenus* (*m*) obſervavit, Imperatoris ſervum, qui viperas venari ſolebat, ab hoc animali demorſum, viridi porraceo colore totum corpus perfuſum habuiſſe. *Lanzoni* (*n*) obſervavit hominem in manu dextra a fele domeſtico commorſum, inſigni dolore, & tumore manus correptum fuiſſe, quibus ceſſantibus icterus flavus ſucceſſit, qui per quadraginta dies duravit: in alio homine, quem canis in crure momorderat, pariter pertinacem icterum vidit naſci. Obſervata autem docent certiſſima, quod venena quaedam mirabili proprietate, nec ex cognita hactenus corporis fabrica facile explicanda, quaſdam partes corporis tantum afficiant. Sic v. g. hyoſcyami radix deglutita cerebri functiones omnes turbat; cantharides aſſumtae vias urinae peſſime afficiunt &c. Forte & ex animalium quorundam morſibus venenatis tale virus corpus ingreditur, quod hepatis functiones potius turbet, quam alias partes.

Bilis pinguis acris, *exuſta* &c. Bilem, quæ inter omnes humores inquilinos corporis noſtri acerrima eſt, ubi incipit ad putredinem diſponi, acutiſſi-

(*h*) Lib. III. pag. 411. (*i*) Academ. des ſciences l'année 1699. mém. pag. 240. &c.
(*K*) De internis affectionibus Cap XXIX. Charter. Tom. VII. pag. 659.
(*l*) Ibidem Cad. 30. pag. 660. (*m*) De locis affectis Lib. V. Cap. VIII.
(*n*) Novis Actis Phyſ. med. obſervat. 96. Tom. I. pag. 174.

acutiſſimas febres incendere poſſe, antea ad §. 586., ubi de cauſſis febrium agebatur, dictum fuit. Hoc autem in primis verum eſt de bile cyſtica, quae & ſitu veſiculae fellis, & ductus anguſtia, & acclivi poſitione, in exitu retardatur, adeoque accumulatur. Ubi autem haec bilis mora acrior facta, per calorem aeris aeſtivi, motumque corporis validum, ad putredinem vergere incipit, tunc certe vicinum hepar, cui veſicula fellis dimidia fere ſui parte accreſcit, peſſime afficere poterit. Videmus enim in cadaveribus, bilem jam corruptam ex ſuo folliculo tranſudare quaſi, & omnes partes vicinas flavo colore inficere. Longe autem facilius bilis in hepar venire poterit, cum experimenta docuerint (*o*) ex cavo veſicae felleae in hepar viam eſſe facilem, & patulam. Hinc toties poſt aeſtates fervidiſſimas autumnali tempore oriuntur febres bilioſae, hepatitidem ſaepe comitem habentes.

Cum autem inter cauſas inflammationis (vide §. 375.) merito recenſentur omnia illa, quae premendo vaſorum fines coarctare poſſunt ita, ut impediant liberum humorum tranſitum, operae pretium eſt & conſiderare tales cauſas, quas revera adeſſe cadaverum ſectio docuit.

Lapis. Calculoſas concretiones in omnibus fere corporis partibus inventas fuiſſe poſtea demonſtrabitur, ubi peculiari Capitulo de calculo agendum erit: interim tamen certum hoc eſt, nullibi calculos frequentius inveniri, quam in hepate, aut veſicula fellea, & illis locis, quae urinae ſecernendae, tranſmittendae, colligendae, & excernendae dicantur. Numeroſiſſimae hoc docent obſervationes, quarum paucas, & fideliſſimas recenſere ſufficiet. *Columbus* (*p*) calculos in jecore ſe inveniſſe teſtatur: & in cadavere ſancti Ignatii in vena portarum obſervavit lapides. In veſica fellis, & poro bilario frequentes admodum occurrunt; ſed *Ruyſchius* (*q*) teſtatur, rarius in ipſo hepatis parenchymate occurrere: licet enim plus quam centies in jecinorum excarnatione occupatus fuerit, ſemel tantum invenit calculum durum in parenchymate abſconditum, poro bilario nullo modo affixum, ſcrupulos duos pendentem.

Gypſus. Quandoque tales concretiones magis friabiles, magiſque albicantes occurrunt, in hoc viſcere. Vidit in hepatibus bovinis tales quaſi incruſtationes pori bilarii, & ejus ramorum per hepatis ſubſtantiam diſtributorum, *Gliſſonius* (*q*) ſatis frequenter hyberno tempore: dum in ſtabulis quieſcentia animalia foeno, aut ſtramine paſcebantur. Erant autem illae concretiones ſatis friabiles: & dum in paſcuis recenti gramine veſcuntur hæc animalia, ſolvuntur, & eliminantur de corpore hæc concreta calculoſa. Verno enim, & aeſtivo tempore in bobus mactatis raro inveniebantur. Sed & in hepate humano ſimilia inventa fuiſſe legitur (*s*).

Scirrhus, *callus*. Frequenter & ipſe vidi in cadaveribus hominum, qui diu-

(*o*) H. Boerhaav. Inſtit. §. 348. (*p*) Lib. XV. pag. 266. (*q*) Obſervat. Anatom. 24. pag. 25. (*r*) Oper. vol. 2. Anat. hepat. Cap. VII. pag. 104. Ruyſch. Obſerv. Anat. 17. pag. 23. (*s*) Nova acta phyſ. med. Tom. II. Obſerv. 178. pag. 417.

diuturnis morbis languerant, & in Actis eruditorum phyſico-medicis loco ſtatim citato legitur, totum hepar tunica craſſa robuſtiſſima veſtitum fuiſſe, quae ſub diſſectione inſtar corii crepitaret: tota reliqua moles hepatis erat tenax, renitens, partim albicans, partim cinericea.

Steatoma. Quid proprie ſteatoma ſit, alia occaſione ad §. 112. 1. dictum fuit. Talem tumorem in hepate vidit *Columbus* (*t*). Refert & *Gliſſonius* (*u*) in cadavere viri, qui per aliquot annos ingenti ſtruma colli laboraverat, hepar repertum fuiſſe intus, foriſque innumeris glandulis, piſi, fabaeque magnitudine, refertiſſimum: tranſverſim diſſectae nil liquidi effundebant, ſed ex gypſea quadam pituita compoſitae videbantur: ab his hepatis moles non tantum aucta fuerat, ſed & pondus duplo majus factum. Ipſe *Gliſſonius* (*v*) autem ſimilem tumorem longe maiorem vidit in gibba hepatis parte ad poſticam diaphragmatis regionem, juxta venam cavam: pendebat ille tumor fere ſex uncias.

Apoſtema. Quamvis vulgatiſſimo uſu abſceſſus nomine intelligatur inflammationis tranſitus in ſuppurationem, & puris inde nati collectio in quadam parte corporis; interim & magis generali ſignificatione abſceſſus ſive apoſtematis nomen quandoque adhibetur. *Galenus* enim (*x*) (cujus loci jam ante mentionem feci ad §. 402.) in univerſum ſic vocabat illas affectiones, in quibus ab invicem recedebant partes contiguae antea, adeoque ſpatium inter partes ſecedentes relinquebatur, quod variam poterat in ſuo cavo continere materiam. Ubi autem purulentus abſceſſus poſt inflammationem praegreſſam natus eſt in hoc viſcere, tunc tale apoſtema hepatitidis effectus eſt, non vero cauſa: poteſt tamen premendo vicina loca in ambitu novam inflammationem producere. Verum obſervationes medicae docuerunt, mira ſaepe apoſtemata in hepate reperta fuiſſe, in quibus nihil purulenti, ſed longe alia materia fuit. Talem ſaccum, gelatinoſa materia plenum, ad plures libras accumulata, in gibba hepatis regione in cadavere invenit *Bianchi* (*y*): ingens ille tumor diaphragma tandem laceraverat, & in cavum dextrum thoracis magnam partem contentae materiae effuderat, & tandem ſuffocaverat miſerum hominem. Plurimos minores longe tumores per totam hepatis ſubſtantiam diſperſos, qui materiam, albumini ovi igne indurato ſimillimam, continebant, in puella longa febricula exſtincta, obſervavit pariter (*z*). In cadavere hominis fumo carbonum ſuffocati nullum in reliquis viſceribus vitium apparuit, ſed prope fundum veſicae felleae magnus eminebat tumor globoſus, cujus alterum hemiſphaerium ſubſtantiae hepatis increverat: tumor illa lanci impoſitus ultra libram pendebat, & craſſam pellem exterius habebat: in cavo hujus tumoris continebantur ultra novem millia veſicularum compreſſarum, colore, & figura pelliculas uvarum vacuas referen-

(*t*) Lib. XV. pag. 265. (*u*) Oper. vol. 2. Anat. hepat. Cap. VIII. pag. 113. (*v*) Ibidem pag. 114. (*x*) Method. medend. ad Glauc. Lib. II. Cap. IX. Charter. Tom. X. pag. 382. (*y*) Hiſt. hepat. part. 2. Cap. V. Tom. II. pag. 154. (*z*) Ibidem.

ferentium, diverſae tamen magnitudinis inter ſe. Mirum & hoc erat, quod nec ſibi mutuo, nec majori ſacco, in quo haerebant omnes, ullo modo adhaeſerint (*a*). In hepatis majori lobo cavitatem ſatis magnam invenit *Celeberrimus Littre* (*b*), quae continebat corpora ovalis figurae, plena liquido viſcoſo, inſtar aquae pellucido.

Cancer. A ſcirrho nempe praegreſſo, qui tunc non tantum mole ſua premendo partes vicinas nocet, ut ſcirrhus, ſed & acerrimo ichore omnia erodit: de qua re vide §. 492. & ſequentes.

Vermis poſtea, ubi de morbis infantum agetur, de vermibus in humano corpore repertis plura notanda occurrent, quia frequentius obſervantur vermes in juniori aetate. Patebit tunc in omnibus fere corporis locis inventos fuiſſe vermes; praecipue in ventriculo, & inteſtinis. Sufficiet hoc loco notare, quod obſervationibus medicis conſtiterit & in hepate vermes fuiſſe repertos. *Ruyſchius* (*c*) murem diſſecans, in hepatis cavo veſiculam pendulam invenit, qua aperta prodiit vermis ſatis gracilis, ſpithamam longitudine ſuperans. In bobus, vitulis, ovibus saepius invenit porum bilarium tartarea quaſi materia adeo infarctum, ut bilis tranſitus ad inteſtina impediretur, unde multum diſtendebatur porus bilarius, tuncque non raro ibi invenit vermes illos cucurbitinos dictos (*d*); quia feminum cucurbitae figuram referunt. Sed in cadavere militis tam in ductu cyſtico, quam hepatico invenit lumbricum *Nebelius* (*e*), & copioſos ſimul in inteſtinis; unde non ſine ratione ſuſpicatur, lumbricos ex duodeno per ductum choledochum in dictum cyſticum, & hepaticum irrepſiſſe. Forte & aliae viae ſunt, per quas in hepar venire poſſent vermes. *Ruyſchius* (*f*) enim meſenterium equinum examinans invenit partem arteriae meſentericæ valde dilatatam, quam ubi diſſecuit, vidit innumeros vermiculos tenuiſſimam aciculam referentes. Non videtur abſurdum credere, talia inſecta, dum in prima ſua origine longe adhuc minorem molem habent, poſſe ex arteriis meſentericis in venas, & hinc in hepar venire.

Verum omnes illae recenſitae cauſae lapis, gypſus &c. in hepate repertae, premendo inprimis partes contiguas, poſſunt impedire, & turbare liberum ſanguinis venae portarum per hepar tranſitum, vel & bilis ſecretae jam exitum liberum ſiſtere. Sic ergo naſcetur obſtructio, cui ſi accedit cauſa excitans majorem motum, fiet inflammatio (vide dicta ad §. 371.), ſicque naſcetur hepatitis. Jam oportet conſiderare praecipuas cauſas, a quibus ſanguis, per venam portarum movendus, ita diſponitur, ut libere tranſire nequeat per ultimos fines anguſtos venae portarum in hepate.

Subita fortis frigoris per aerem, potum &c. Ubi de obſtructione agebatur, demonſtratum fuit (vide §. 117.), frigore adunari inter ſe ita ſanguinis moleculas, ut ineptae reddantur tranſitui per ultimos vaſorum fines; ſimul-

(*a*) Academ. Scient. Petropolit. Tom. I. pag. 379. (*b*) Acad. des Sciences l'an 1804. hiſt. pag. 38. (*c*) Obſervat. Anat. IX. pag. 17. (*d*) Ibid. pag. 23. Obſervat. XVIII. (*e*) Nov. acta Phyſico-med. Tom. V. Obſerv. CXII. pag. 392. (*f*) Obſervat. Anat. VI. pag. 16.

Digitized by Google

ſimulque ex dictis ad §. 118. conſtitit, omnium maximum periculum eſſe futurae obſtructionis ſubitae, ſi per calorem rarefactis liquidis, & dilatatis vaſis, corpori humano magnum frigus ſubito concilietur. Si jam conſideretur hepar magna ſui parte ventriculo incumbere, facile patet, quanto ſe diſcrimini exponant ſaepe imprudentes homines, qui a laboribus aeſtuantes gelido potu affatim hauſto, ventriculum replent: longe magis, ſi glacie frigidiſſimum redditum potum ingurgitant. Simile & diſcrimen imminet a natatione, dum quis ſudans a laboribus aquae frigidae corpus immergit. Notum eſt ex Anatomicis, hepar illo loco, ubi ventriculo incumbit, nudum peritonaeum tangere, adeoque ibi facillime a frigore ambientis aquae affici poſſe. Vidi aliquoties ab hac cauſa & hepatidem, & pertinacem admodum icterum natos fuiſſe. Videantur illa, quae de ſimilibus pleuritidis cauſis ad §. 881. dicta fuerunt. Unde merito *Aretaeus* (*g*) validam refrigerationem inter cauſas hepatitidis recenſuit.

Sitis diuturna &c. Difflatur enim ſic pars liquidiſſima humorum, nec reſtituitur diluens vehiculum, adeoque ſanguinis molaeculae adunantur, & non poſſunt per extremos vaſorum convergentium fines tranſire (vide §. 117.) Ab hac autem cauſa in toto corpore peſſima mala naſci poterunt, ſed praecipue in hepate, quia ibi ſanguis venoſus, abſque pulmonis, & cordis actione renovata, debet fluere per anguſtias arterioſas. Si jam, toto tractu inteſtinorum, & ventriculi ſicciſſimo reddito ob potus penuriam, nihil per venulas meſeraicas reſorbetur, ſanguis venoſus abdominalium viſcerum craſſiſſimus reddetur, antequam per venam portarum in hepar propellatur, adeoque haerebit facillime in anguſtiis ultimis vaſorum. Sanguis autem venoſus, antequam cor dextrum ingrediatur, omni lympha totius corporis diluitur prius, & tunc vi cordis muſculoſa valida pellitur per arteriam pulmonalem. Verum dum bina haec adminicula ad facilem tranſitum deficiunt circa hepar, facile patet, ibi magis metuendum eſſe vaſorum infarctum a ſanguine immeabili.

Febris ardens &c. Quanta ſiccitas in toto corpore oriatur, dum febri ardente decumbunt homines, antea ad §. 738. & ſequentes dictum fuit. Verum ſitis tunc immanis adeſſe ſolet, cum omnes ſitis cauſae (§. 636.) & quidem validiſſimae in hoc morbo concurrant. Notatum fuit ad §. 739. quandoque contingere in hoc morbo, turbatis jam omnibus cerebri functionibus, ſitis ſenſum deleri ſubito, licet cauſae, quae ſitim excitaverant, maneant eaedem, imo augeantur continuo. Quondam & peſſima illa medendi methodus invaluerat, ut etiam in fervidiſſimis morbis omnis omnino potus miſeris aegris negaretur, vel ſaltem concederetur parciſſima tantum copia. Facile patet tunc & ſimilia in hepate naſci potuiſſe mala, ac dictum fuit. Sapientes veteres medici ſollicita morborum obſervatione didicerant, in peſſimis morbis ab hac cauſa ſaepe hepar affici: hinc hypochondria explorabant in tali caſu, an tumere, aut dolere inciperent, & prae-

(*g*) De cauſis, & ſignis morbor. acutor. Lib. II. Cap. VII. pag. 19.

Digitized by Google

& praecipue hypochondrium dextrum, atque inde pulcherrima deducebant praeſagia circa varios morborum exitus in ſanitatem, mortem, vel alios morbos: videantur illa, quae in Commentariis §. 735. circa hypochondriorum tenſionem in febre continua putrida habentur.

Summae animi perturbationes. De mirabili effectu perturbationum animi vehementium dictum fuit ad §. 104.; tuncque patuit, omnes, & ſingulas corporis functiones turbari poſſe miris modis, a ſola cogitationis mutatione. Inprimis autem huc ſpectant ſubitus metus; & triſtitia ſumma. Videmus enim in his animi affectibus omnia vaſa conſtringi ſubitiſſime, unde ſtatim anxietatis, & ponderis gravantis ſenſus circa præcordia percipitur, humorum libero tranſitu per vaſa impedito polypoſas autem concretiones, inflammationes, putrefactiones ſubitaneas inde metuendas eſſe, antea ad §. 632. demonſtratum fuit. Praeterea poſtea patebit (§. 1093.), a validis animi motibus atrabilariam humorum temperiem produci, quae in eadem hac paragrapho inter cauſas hepatitidis numerata fuit. *Hippocrates* (*b*) & ſimilem hujus morbi cauſam notavit, dum dixit, maxime fieri *in peregrinatione per deſerta loca, & ubi terror ex viſo ſpectro corripuerit*.

Maximi motus per vomitoria excitati. Quando de vomitu febrili agebatur §. 652. dictum fuit, vomitum fieri, dum diaphragma ſubito, & validiſſime deorſum trahitur, ſimulque eodem tempore muſculi abdominales pariter contracti omnia contenta abdominis premunt, adeoque ventriculus quaſi inter duo praela validiſſime comprimitur. Dum hoc fit, neceſſario motus ſanguinis venoſi abdominalis acceleratur, adeoque majori impetu ruet per venam portarum in hepar. Si vaſa pervia ſint in hepate, & ſanguis meabilis, ab hac motus acceleratione non multum mali exſpectandum eſt. Verum ſi atrabilaria materies per concuſſus illos inter vomendum ſubito mota in hepar ruat, vel viſcus illud antea jam labefactatum in morbis chronicis fuerit, magnum ſaepe malum imminet ab accelerato motu ſanguinis per venam portarum. Obſervatum ſæpius fuit in tali caſu, lethalem hypercatharſim, ſanguiniſque furſum, & deorſum evacuationes ſubitas ſecutas fuiſſe poſt vomitorium datum, uti alia occaſione monui ad §. 656.

Mala hypochondriaca inveterata. Ubi in toto ſanguine, mobilioribus a quacumque cauſa diſſipatis, craſſiora, & minus mobilia coiverint, producitur illa ſanguinis cacochymia, quae atrabilaria medicis vocatur. Ubi vero eadem cauſa perennante, quae hanc cacochymiam produxerat, in viſceribus abdominalibus colligitur materies atrabilaria, tunc vocatur morbus hypochondriacus (vide §. 1098.) adeoque ex illis, quae paullo ante eadem hac paragrapho dicta fuerunt, ſatis intelligitur, quare tale malum inveteratum hepatitidis cauſa eſſe poſſit, ſi nempe cauſa quaedam ſolvens hanc materiam atrabilariam & movens, in hepar acceſſerit.

Sed

(*b*) De affectionibus Cap. L. Charter. Tom. VII. pag. 674.

Sed & alia hujus mali ſpecies a medicis obſervatur, ſimili nomine vocata, licet diſtincta penitus. Plurimae enim mulieres, & multi etiam viri, qui otioſam vitam degunt, inprimis illi, qui ſtudiis dediti libris impalleſcunt, adeo mobile, & irritabile habent totum genus nervoſum, ut a levi etiam animi affectu ſummae anxietates, ſpaſmi, dolores &c. producantur (vide Commentaria §. 633.). Solent vocari tales hypochondriaci, in foeminis autem hyſtericum malum dicitur, quia utero ſolebat adſcribi, dum circa menſtruum fluxum, graviditatis tempore &c. peſſime ſaepe affliguntur. Ubi autem a ſola irritabilitate nimia quaſi totius generis nervoſi, & inordinato ſpirituum motu oritur illud malum, tunc medici ſolent vocare *morbum hypochondriacum ſine materia*, quia dum ſedantur antihyſtericis dictis remediis illi tumultus, priſtini mali nec veſtigium ſupereſt, nec illa ſigna affecti cujuſdam viſceris obſervantur. *Sydenhamus* vero, qui optime hunc morbum deſcripſit, monuit nullo ſigno certius illum detegi, & ab aliis morbis, quos fallaci ſymptomatum ſimilitudine refert, diſtingui poſſe, quam copioſo tenuis, & limpidiſſimae urinae profluvio. Ubi ergo ille morbus inveteravit, facile patet, tanta jactura tenuiſſimae partis humorum produci tandem primam mali hypochondriaci ſpeciem, quae atrabilariae ſanguinis ſpiſſitudini merito adſcribitur.

§. 917. Ex his tam multiplicibus cauſis (916.) orta inflammatio varios habet effectus pro varietate diſpoſitionis praecedentis in ; core, pro varietate materiae motae, & inflammantis; tandemque pro varietate cauſae pellentis.

Ut autem ex artis regulis in hoc morbo determinetur, quid boni ſperandum ſit, quantumve mali metuendum, praecipue attendendum ad ſequentia.

Pro varietate diſpoſitionis &c. Si enim hepar antea ſcyrrhoſum fuerit, vel calculoſis concretionibus infarctum, facile intelligitur difficilius ſanari hepatitidem, quam ſi haec mala non praeextitiſſent. Longe adhuc pejora praevidemus, ſi ulcere maligno cancroſo hepatis ſubſtantia jam corrupta fuerit.

Pro varietate materiae &c. Pinguedo v. g. omenti ſubito ſoluta, & in hepar mota, peſſimas inflammationes facere poterit. Ubi vero atrabilaria materies, acris jam reddita, in hepar propulſa, morbi cauſam conſtituit, facile patet, nullam ſpem ſupereſſe.

Pro varietate cauſae pellentis. Sic ubi circa fines arteriae hepaticae inflammatio haeret, velociores erunt inflammationis effectus ob ſanguinem arteriarum, & cordis viribus impulſum, in fines obſtructos, quam ſi idem malum haereat circa extremitates venae portarum, per quas tardius ſanguis movetur, uti jam ante ad §. 915. dictum fuit. Simul etiam facile patet, ſi valida admodum febris comitetur hepatitidem, tanto majorem metum eſſe funeſti eventus; cum reſolutio inflammationis ſedatum motum requirat (vide §. 386.) & omnis alius inflammationis exitus in hepate adeo periculoſus ſit.

§. 918.

Digitized by Google

§. 918. DUm vero indolem communem inflammationis ſequitur, vaſcula obſtruit; fluida ſiſtit; tumorem elevat; vicina comprimit; eadem ac in ſuo loco producit; hic ſenſim increſcit; totum fere occupat, ventriculum impedit, & ab eo repleto dolet, ſic & diaphragma; omnem cruorem arteriae coeliacae, & binarum meſentericarum impedit, ad hepar ſiſtit; adeoque omnem venoſum, arterioſum, lymphaticum fluorem in viſceribus, primis abdominalibus integre impedit; bilis generationem, ſecretionem, excretionem, circulationem, actionem invertit; Icterum producit, ejuſque effectus, putrefactionem omnium liquorum, & viſcerum abdominalium producit; unde infinita mala.

Enumerantur jam effectus, qui ex inflammatione hepatis, ut cauſa, ſequuntur, & qui effectus obſervari dant ſigna hepatitidis praeſentis. Quomodo autem illi effectus producantur, in hiſtoria inflammationis §. 382. explicatum fuit. Unde intelligitur facile, vaſcula infarcta, immeabili humore turgentia, comprimere, ſicque anguſtare vicina, ideoque inflammationem in uno loco hepatis natam poſſe propagari per totum hoc viſcus, ſi nempe cauſae morbi pergant agere ut prius, vel & augeantur.

Verum hepar, cum magna ſui parte incumbat ventriculo, a valida inflammatione tumens ventriculum impediet, & viciſſim a ventriculo, ab ingeſtis diſtento, premetur, cum malorum omnium augmento: idem verum eſt de diaphragmate, quod convexae hepatis parti contiguum eſt. Unde *Galenus* in loco ad §. 915. citato inter ſigna hepatitidis anorexiam, nauſeam, vomitum numerat, ſi pars ventriculo contigua potiſſimum inflammata fuerit; ſi vero in gibba parte inflammatio haeſerit, tunc majorem inter reſpirandum dolorem ad jugulum uſque quandoque protenſum, & tuſſim adeſſe monet; coſtas nothas a tumente hepate extrorſum preſſas dolere pariter, & in macilentis hepar ab inflammatione tumens circumſcriptum tumorem facere, qui hepatis ambitum exprimit.

Facile autem patet, omnia haec ſigna tunc adeſſe tantum, quando totum hepar, vel maxima ſaltem ejus pars inflammata eſt, parvam enim hujus viſceris phlegmonen non comitabuntur tot ſymptomata, quia praecipue pendent a vicinis partibus tumente hepate impeditis: videntur enim plura obſervata docere, hepar in ſua ſubſtantia non adeo acutum doloris ſenſum habere, & quandoque in cadaveribus abſceſſum hepatis inventum fuiſſe novi, licet aegri de nullo dolore partis affectae conqueſti fuiſſent toto morbi decurſu, ſed tantum de gravitatis quodam ſenſu. Confirmatur & hoc obſervationibus *De la Motte* (*i*), inprimis in homine, cui abſceſſus hypochondrii dextri adeo nudaverat hepar, ut ad volae manus amplitudinem appareret, & poſtea pariter exulceraretur; licet

(*i*) Traitè de Chirurgie Tom. I. pag. 318. 329.

Digitized by Google

cet autem hoc viſcus de induſtria digitis, vel inſtrumentis chirurgicis attingeret, aeger nihil omnino ſentiebat.

Omnem cruorem coeliacae &c. Conſtat ex Anatomicis, ventriculum, pancreas, lienem a coeliaca arteria ramos accipere, meſenterium autem, & inteſtina a binis arteriis meſeraicis, ſuperiore nempe, & inferiore. Pariter notum eſt, omnem ſanguinem, per has arterias allatum, venoſum redditum in unam venam portarum derivari, atque inde per hepar moveri: excipitur forte quaedam portio, quae a nutritione harum partium ſuperſtes per alias venas, a *Celeberrimo Ruyſchio* in ultimis ſuis operibus deſcriptas, in ipſam venam cavam non ſalutato prius hepate tranſit (K). Ubi ergo valida inflammatio hepar occupaverit, ſanguis venae portarum ſiſtetur ad haec obſtacula; ideo & ſanguis venoſus viſcerum abdominalium diſtentam jam nimis portarum venam ingredi non poterit; adeoque nec ex finibus arteriarum in venas nimis plenas tranſire poterit ſanguis. Patet ergo evidenter, omnem humorum circuitum per viſcera abdominalia impediri, ubi hepar infarctum eſt, immeabili ſanguine: adeoque ſummus metus eſt, ne diſtenta nimis vaſa rumpantur, vel abolito influxu vitalis humoris in arterias, & effluxu per venas, ſubita ſequatur gangraena (vide §. 419.) Fiunt tunc ſummae anxietates, dolores ſaepe moleſti in variis abdominis locis, ſed imprimis circa cardiam, uti alia occaſione ad §. 632. monui. Succedit tunc ſaepe vomitus vehemens, a quo quandoque levantur. Videtur enim validiſſima illa concuſſione, & compreſſione diaphragmatis, & viſcerum abdominalium, quae tempore vomitus fit, retrogrado motu venoſum ſanguinem in arterias redire poſſe, ſi nempe major eſt reſiſtentia circa arteriarum extrema, quam eſt vis pellens ſanguinem a latiore arteriarum baſi verſus anguſtiores fines; uti alio in loco (vide §. 141. N. 1.), ubi de obſtructionis curatione agebatur, dictum fuit. Nullae enim ſunt valvulae in venis meſentericis, & docet icterus periodicus, poſt ſummas tales anxietates, & vomitus enormes praegreſſos ſequens, bilem retropelli in ſanguinem poſſe. Imo paulo ante ad §. 915. notavi, quod cera injecta per venam portarum redierit per arterias hepaticas. Unde intelligimus, quomodo in chronicis morbis, toto hepate ſcirrhoſo reddito, quandoque & inſtar corii aridi contracto (quod in cadaveribus vidi) languidam, & morboſam vitam ſatis diu adhuc protrahere potuerint aegri.

Bilis generationem &c. Omnia enim haec pendent a libero tranſitu ſanguinis venae portarum per hepar. Prout autem tumor inflammatorius in hoc viſcere natus diverſa loca compreſſerit, patet ſatis, ſecernentia, vel excernentia bilem vaſa poſſe impediri. Verum & turbatur bilis circulatio, quae talis eſſe videtur. Magnitudo hepatis, pori bilarii amplitudo, copia ſanguinis pro ſecretione bilis ad hepar delati, videntur docere, magnam ſatis copiam liquidi in hepate ſecerni, illudque per amplum emiſſarium in duodenum exire: verum tamen in homine ſano faeces alvinae ſoli-

(K) H. Boerh. Inſtitut. §. 336.

Digitized by Google

ſolidae ſunt, unde totum illud, quod in hepate ſecretum, deinde in cavum inteſtinorum effuſum fuit, iterum a contentis inteſtinorum ſeparatum fuit, antequam haec ad annum uſque pervenerint, adeoque reſorptum a venis bibulis.

Verum haec vaſa venoſa reſorbentia duplicia inveniuntur in inteſtinis; vaſa lactea nempe, quae ad ductum thoracicum tendunt; & venarum meſeraicarum ultimi fines, qui in cavum inteſtinorum hiant. Cum jam in vaſis lacteis, & in ductu thoracico, nihil bilioſi inveniatur, ſupereſt altera tantum reſorptionis via, per venas nempe meſeraicas: ſicque bilis hepatica, & forte pars quaedam bilis cyſticae, denuo cum ſanguine venae portarum in hepar venit, & repetita hac circulatione efficacior ad uſus ſuos redditur. Patet autem facile, ad hanc rem requiri expeditum tranſitum humorum per ultimos fines venae portarum in hepate.

Icterum producit, ejuſque effectus. Ita *Galenus* (*l*) definivit; *Icterus eſt bilis refuſio in cutem, quo ſit, ut ſuperficies tingatur, & lutea fiat, & vitietur cutis, & albae illis fiant ventris dejectiones.* Dum nempe bilis, conſuetum exitum in inteſtina non habens, in ſanguinem redit, & cum illo per totum corpus diſpergitur. Cum autem diverſus ſit color bilis hepaticae, & cyſticae, imo & utraque haec bilis a nativo colore ſuo mutetur ſaepius hinc, & diverſus in ictericis color obſervatur. Quandoque pallidus, & ex flavo ſubvirideſcens; ſaepe ſaturate flavus inſtar croci; aliquando & ex profundo virore nigreſcens fere. Duplicem plerumque ſpeciem icteri ponere ſolent medici, flavum nempe, & nigrum; licet certe plurimae colorum diverſitates inter leviſſime flaveſcentem icterum, & nigrum fere intercurrant, quod *Aretaeus* optime (*m*) notavit. Quia autem oculorum album, in flavum colorem mutatum, ſolet dare primum indicium icteri, hinc graeci ἴκτερος etymon deduxerunt ab ἴκτις, quae ſylveſtris muſtelae ſpecies eſt, & oculos ſimili colore tinctos habet. *Suidas* autem ἀπὸ τῶν ἰκτίνων, hoc eſt, a milvis derivari voluit, quia & in harum avium oculis talis color obſervatur (*n*) Latini dixerunt Regium morbum, quod regali fere luxu ad curationem ejus opus crederent, *lecto etiam, & conclavi cultiori, uſu, loco, ludis, laſcivia, aliis, per quae mens exhilaretur: ob quae regius morbus dictus videtur* (*o*). Vocaverunt & arquatum, vel arcuatum a ſimilitudine iridis, ob varium colorem. Alii dixerunt auriginem a colore flavo.

Dubium tamen moveri poſſet, an hepatis inflammatio icterum producat? Obſervata certiſſima docuerunt, omne impedimentum, tollens liberum exitum bilis cyſticae in duodenum inteſtinum, poſſe icterum producere. Sic v. g. in recens natis infantibus a glutinoſis lentis humoribus, qui in inteſtinis collecti haerent, frequens obſervatur icterus, expulſa per leve purgans hac ſaburra, facile curabilis. Obſervavi in quibuſdam mulieribus icterum graviditatis tempore, licet nec ante graviditatem,

nec

(*l*) Definit. Medic. N. 276. Charter. Tom. II. pag. 264. (*m*) De cauſis, & ſignis morbor. diuturn. Lib. I. Cap. xv. pag. 45. (*n*) Petit. Comment. in Aret. ibid. pag. 1.7. (*o*) Celſ. Lib. III. Cap. xxiv. pag. 176.

nec poſt puerperium, hoc morbo afficerentur. Forte a tumente utero, abdominalia viſcera comprimente, & inteſtina ſaepe miro modo a ſitu removente, hoc fieri potuit: quandoque & duriſſimas faeces, & magnae admodum molis, aliquot diebus poſt puerperium alvo reddebant, & paullo poſt omnis color ictericus evaneſcebat: unde non improbabilis ſuſpicio naſcitur, colon illo in loco, ubi ſub hepate ponitur, faecibus talibus accumulatis diſtentum, ductum cyſticum comprimere potuiſſe. Si ergo tumor inflammatorius in hepate natus tali in loco ſit, ut poſſit comprimere exitum bilis cyſticae, tunc nullum dubium eſt, quin poſſit talis hepatitis icterum producere. Verum non adeo patet, omnem hepatis inflammationem icteri cauſam eſſe poſſe, quatenus nempe venae portarum finibus infarctis impediretur bilis ſecretio, vel ab iiſdem vaſis inflammatis, & tumentibus comprimerentur vicina vaſcula ſecretiora, bilem jam ſeparatam a ſanguine venae portarum in ſe continentia. Certum eſt, bilem hepaticam colore, & ſapore diverſam eſſe a bile cyſtica, & artificio ſummo, & penitus peculiari reptatu, arteriae numeroſiſſimae decurrunt per membranas veſicae felleae, uti injectiones anatomicae docuerunt; unde admodum veroſimile videtur, peculiarem adeo vaſorum apparatum ſervire hic ſingularis liquidi praeparationi, & ſecretioni. Praeterea naturaliter in hepate nec amaror adeſt ullus, nec flavus color; adeoque cum icterus tali colore corporis ſuperficiem deturpet, non ab hepaticis vaſis obſtructis, ſed ab impedito exitu bilis cyſticae in duodenum, ejuſque dein retropulſione in ſanguinem, ortum ducere videtur (*p*). Confirmant hanc ſententiam illa, quae in cadaveribus obſervata fuerunt. Inventi fuerunt abſceſſus quandoque ſatis magni in hepate abſque ictero praegreſſo; uti & alii tumores, qui mole ſua multa vaſa vicina comprimere debuerunt. Et contra, ubi ictero defunctorum cadavera luſtrabantur, inventae fuerunt cauſae manifeſtae, quae exitum bilis cyſticae in inteſtinum duodenum impediverant; & quidem omnium frequentiſſime repertae hic fuerunt calculoſae concretiones, viam obturantes, de quibus poſtea adhuc dicendum erit.

Interim tamen hoc notari meretur, quod ſanguis venae portarum in ſe contineat, proximam bili materiam, quae inde poſtea per ſecretiores ramos in hepate ſeparabitur: unde ſi magna pars extremorum finium venae portarum immeabili humore infarcta fuerit, impedietur haec ſecretio bilis hepaticae & illud liquidum, quod paullo poſt bilis vocaretur, manebit miſtum reliquis, & cum ſanguine per totum corpus movebitur; adeoque debebit neceſſario ſanguini induci quaedam cacochymia, cum maneant in ſanguine, & accumulentur quaedam partes, quae naturaliter non debebant adeſſe; vel ſaltem non tanta copia. Ubi poſt fervidiſſimas, & ſicciſſimas aeſtates autumnali tempore graſſantur epidemicae febres continuae remittentes, tunc obſervationes practicae docuerunt, hepar frequenter affectum fuiſſe, & infarctum ſpiſſo ſanguine ad atrabilariam quaſi tenacitatem accedente: tunc in talibus aegris non apparet quidem ſaturatus ille flavus ictericorum co-

(*p*) Vide de his Medic. Eſſais Tom. I. Artic. XXXIII. pag. 305.

Digitized by Google

color, ſed facies ceracea quaſi eſt, & pallido in dilutiſſimam flavedinem inclinante colore morbi hujus ſignum dat. Unde patet, talem ſaltem icteri ſpeciem ab hepatitide, ut cauſa, ſequi poſſe; cum jam *Aretaeus*, uti paullo ante ad eandem hanc paragraphum notatum fuit, innumeras poſſe eſſe colorum varietates, in variis icteri ſpeciebus, monuerit. Praeterea obſervatur, bilem cyſticam, in putredinem dum incipit vergere, diffundi facillime per omnia vicina loca, licet nullum obſtaculum ſit in ductu cyſtico vel cholidocho: ſic in cadaveribus frequenter obſervatur, vicinum cyſtidi felleae colon, omentum, peritonaeum bilis colore ſuffundi. Ubi ergo per hepatitidem natam aucto calore bilis cyſtica incipit attenuari, & ad putredinem diſponi, facile potuerit, & per vicinum hepar diffundi, cui increſcit veſicula fellis, & cum quo manifeſtis, & patulis vaſorum propaginibus communionem habet evidentem.

Nato autem ab hepatitide ictero, ſequi debere ejus effectus, ſponte patet: de his autem dicetur ad §. 950.

Putrefactionem omnium liquorum, & viſcerum &c. Ubi hepar infarctum impedit liberum tranſitum ſanguinis venae portarum, omnium viſcerum abdominalium, quae ſanguinem ſuum venoſum in venam portarum evacuant, turbatur actio, & ſtagnatio naſcitur in illis. Praeterea bilis inter omnes humores corporis noſtri maxime in putredinem vergit, & in cadaveribus prima incipientis putredinis ſigna circa hepar obſervari ſolent: ſanguis autem venae portarum proximam bili materiem in ſe continet, adeoque patet, quantus hic ſubitae corruptelae metus ſit. Putridiſſimae diarrhoeae, & dyſenteriae hepatitidem ſaepe ſequentes hanc rem confirmant. Videantur & illa quae ad §. 632. habentur, ubi de anxietate ab impedito tranſitu ſanguinis per venam portarum agebatur.

§. 919. HAbetque pariter exitum in ſanitatem, alios morbos, mortem.

Videantur illa, quae ad §. 591. habentur.

§. 920. IN ſanitatem tranſit beneficio naturae, vel artis.

Videantur dicta de duplici hac ſanationis via ad §. 885., ubi de pleuritide, ope naturae, vel artis ſanabili, agebatur.

§. 921. PEr naturam autem benigna reſolutione, aut coctione, & excretione materiae morboſae.

Videantur iterum illa, quae in cura pleuritidis ad §. 886. habentur.

§. 922. Reſolutione, ſi materies recens, lenis, & reliquae conditiones adſunt (386.): tum ars diluendo, ſolvendo, leniter movendo, per epithemata, potus, clyſmata, negotium promovet.

Quales conditiones requirantur, ut inflammatio reſolvendo curari poſſit, pluribus dictum fuit ad §. 386. Verum inprimis hic metuendum eſt ab acrimonia humoris per hepar movendi: ipſa enim ſtagnatione in magnis adeo vaſis ſanguis venoſus abdominalis acrimoniam acquirere poterit, cum videatur, ut modo dictum fuit, plus in putredinem vergere ob bilis materiam, quam continet. Praeterea a materia atrabilaria ſoluta, & mota, tuncque ſemper acri, quandoque hepatitis producitur (vide §. 916.), & in ſimili caſu facile patet, nullam benignae reſolutionis ſpem ſupereſſe.

Verum ſi nulla adſint ſigna, quae functiones corporis multum laeſas docent, anxietas non adeo magna, febris impetus moderatus, tunc blandam reſolutionem ſperare poſſumus, quae ſolutione concreti, & meabilitate per vaſa conciliata, obtineri poterit. Ars tunc tantum ſubminiſtrat copiam diluentis vehiculi, remedia talia, quae abſque motus circulatorii augmento ſolvunt illa, quae haerere incipiunt in anguſtiis vaſorum hepaticorum: qualia ſunt ſerum lactis recens, juſcula diluta, quibus incoquuntur lactucae, boraginis, bugloſſae folia, ſcorzonerae radices &c. ſucci fructuum horaeorum recentes, vel leviter cocti, rob ribeſiorum, ſambucci, & ſimilia cum ſale polychreſto, nitro, tartaro vitriolato &c. Eliguntur autem inprimis illa, quae putredini, hic metuendae, quam maxime adverſa ſunt, & ſimul mollia ſatis, cum blanda humorum indoles ad curam per reſolutionem obtinendam ſemper neceſſaria ſit (vide §. 386.). Leves frictiones hypochondriorum, inprimis dextri, ſimul adhibitae proſunt, poſtquam diluentia illa, & reſolventia uſurpata fuerunt: ſic enim ſolvi jam incipiens materies in hepate, aucto parum motu venoſi ſanguinis abdominalis per frictiones, promoveri poterit, & vaſa obſtructa liberabuntur. Epithemata jam ex ſimilibus parata (vide § 890. 2.) eidem ſcopo inſervient. Clyſmata autem laudantur pariter, quia & in colo haerentia blandum fotum hepati largiri, & quia remedia ſolventia ſic injecta, venis bibulis reſorpta, directe, & integris ſuis viribus ad locum affectum in hepate pervenire poterunt. Frequenter in febribus autumnalibus levis hepatitidis ſigna inveniuntur: anxietate quadam circa praecordia potius quam dolore, faciei ceraceo quaſi colore, urinis bilioſis, levi quandoque flavedine in albo oculorum, inprimis circa angulum majorem cognoſci hoc poterit; & ſolet ſimili methodo feliciter curari talis morbus, qui neglectus in principio, vel maximo motu, per vomitoria excitato, dum urgetur materies nondum reſoluta, & profundius impingitur in extremis vaſorum anguſtiis, chronicos morbos difficillime curabiles poſtea producere poterit.

§. 923. Coctione, & excretione, dum in morbo hoc per ſua ſigna (916. 917. 918.) cognito 1. alvus fluit bilioſis cum pauco cruore ante diem quartum; 2. urinave excernitur multa, acris, craſſa, rubra cum ſedimento ſubalbo, diu continuata, ante diem quartum; 3. ſuperveniente dolore mitiore Lienis ante ſigna ſuppurationis; 4. haemorrhagia larga ex nare dextra; 5. ſudoribus, materie, loco, tempore, continuatione, effectiſque, bonis.

Antea ad §. 594. de duplici hac via, qua morbi terminantur in ſanitatem, dictum fuit;. per reſolutionem nempe ſtagnantis talem, ut illud cum reliquis humoribus abſque ulla ſanitatis noxa per vaſa fluere poſſit, vel per coctionem, & excretionem materiae morbi, ubi illa ſoluta quidem, & mobilis reddita fuit, ſed ſimul tamen inepta eſt, ut integra manente ſanitate in corpore retineri poſſit; adeoque requiritur, ut excitata quadam ſenſibili evacuatione expellatur. In morbis acutis inflammatoriis, qui hactenus pertractati ſunt, ſollicite fuerunt indagatae illae viae, per quas fidelis obſervatio docuerat, materiam morbi coctam cum felici ſucceſſu exire de corpore: idem jam hac paragrapho factum eſt, quae ſingulatim expendi merentur.

1. Antea ad §. 830. ubi de peripneumoniae ſimili curatione per coctionem, & excretionem materiae morboſae agebatur, patuit, inflammatorium illud obſtruens, quod in anguſtiis ultimis arteriarum haeſerat, ſolutum & mobile redditum, facere ſputa flava, & quandoque dilatatis vaſorum extremis pauculum rubri ſanguinei ſic tranſprimi ſimul, quod minora vaſa ſeroſa, vel lymphatica dilatata, ingreſſum, & ſenſim protruſum, tandem per extremos horum fines in trachaeae cavum patentes exire potuit. Quin imo tunc demonſtratum fuit, eandem materiam, ubi per alvum expellebatur, bilioſam dictam fuiſſe ab *Hippocrate*, non quod proprie bilis eſſet, ſed quia flavo colore bilem referret. Idem jam in hepatitide obtinet, & inflammatoria illa materia ſoluta, & mobilis reddita brevi ſatis via per porum hepaticum in inteſtinum duodenum venire poterit, ſicque per alvum exire. Uti jam minus periti quandoque rupturam vaſorum periculoſam metuunt, dum ſputa illa flava cum ſtriis ſanguineis obſervant in pleuriticis, & peripneumonicis, ita & quandoque in hoc caſu dyſenteria adeſſe creditur, dum alvus bilioſis cum pauco cruore fluit; verum ubi hepatitis, per hanc viam evacuata materie, in ſanationem tendit, non adſunt tormina valida abdominis, nec moleſtus ille circa anum teneſmus, quae dyſenteriam comitantur. Facile autem patet, talem materiem non ſemper puram exire, ſed in tam longo fiſtulae inteſtinalis tractu, a duodeno ad anum uſque, contentis inteſtinorum ita permiſceri poſſe, ut non appareat diſtincta. Verum novimus, tunc illam exiviſſe, ex levamine morbi ſequente talem evacuationem; hoc enim pro generali criterio in ſpontaneis talibus alvi fluxibus poſuit *Hippocrates*, uti ad §. 830. 3. notatum fuit. Interim tamen

talem materiem ſubflavam, lentam, ſtercoracea pauca habentem, cum hypochondrii, & lateris dolore exiviſſe notavit *Hippocrates* (*q*), Notum autem eſt, hypochondrium abſque ulla additione apud *Hippocratem* ſemper ſignificare hypochondrium dextrum. *Galenus* pariter, in loco ad §. 915. citato, bilioſas alvi excretiones laudavit in hepatitide. Dicitur autem, talem fluxum alvi debere contingere ante quartum diem, quia ſi diutius morbus jam haeſerit, vix illa in ſanitatem, abſque alio morbo ſequente, mutatio ſperari poterit, & potius ſuppurationis futurae metus eſt.

2. Uti materia inflammatoria ſoluta in hepate bilioſa vaſa intrans commode per porum hepaticum in inteſtina delabitur, & per alvum exit, ita & eadem materia ex finibus venae portarum obſtructis in venam canam cavam ire poteſt, ſicque circulantibus humoribus permiſta per varias vias expelli de corpore. Cum autem per urinas naturali lege plurima exeant de corpore, quae relicta nocerent, ita & in hoc caſu fieri poterit. Videantur illa, quae de excretione ſalubri materiae morboſae per urinam in Commentariis §. 594. habentur, uti & ad §. 830., ubi de ſanatione peripneumoniae per ſimilem urinam agitur. *Galenus* in loco modo memorato copioſis urinis profluentibus hepatitidem levari poſſe tradidit; & *Trallianus* (*r*) radicis apii leve decoctum cum oxymelle commendat in hepatitide, ubi inflammatio concoqui incipit: nam per urinas materia ſubtrahitur, ait, & tumor imminuitur.

3. Notum eſt ex Phyſiologicis, omnem ſanguinem lienarem in hepar ire per venam ſplenicam, adeoque facile patet, infarcto hepate, & liberum humorum motum per lienem impediri tandem. Ubi vero in hepate incipit ſolvi illud obſtaculum, tunc videtur ſubito reſtitui liber motus humorum per vaſa lienis, & forte tunc majori impetu ſanguis per arterias lienares irruit, & aliquem moleſtiae ſenſum facit, ſed minime durabilem. Patet facile, talem mitiorem dolorem lienis non juvare, quatenus excretionem materiae morboſae facit, ſed tantum eſſe ſignum, quod hepatis vaſa infarcta liberati incipiant, adeoque per alias tunc vias excretio materiae ſolutae, & mobilis redditae erit exſpectanda. Simul etiam apparet, tunc mitiorem talem lienis dolorem pro bono ſigno habendum eſſe tantum, ubi nulla ſigna ſuppurationis adhuc adſunt; quia in valida hepatitide, & in vomica hepatis jam nata, talis dolor in liene naſcitur ideo, quod vena lienaris impediatur ſanguinem ſuum tradere venae portarum. Sic obſervatur quandoque talis dolor circa lienem, ubi hepar in ſcirrhum indureſcit: uti & etiam ſaepius in ictero pertinaci. Praeterea, uti ad §. 741. monitum fuit, tenſio quaedam circa hypochondria ad dextram, vel ſiniſtram partem pro ſigno eſt futurae criticae haemorrhagiae narium, de qua ſequenti numero dicetur.

4. Quantum boni in morbis acutis ſalubris narium haemorrhagia faciat, ſaepius jam dictum fuit; & inprimis ad §. 741., ubi notabatur & ipſam febrim

(*q*) Praedict. Lib. II. N. 148. Charter. Tom. VIII. pag. 798.
(*r*) Lib. VIII. Cap. 1. pag. 392.

febrim ardentem quandoque ſic ſolvi. Neque talem haemorrhagiam ſolum prodeſſe, quatenus copiam ſanguinis minuit, admodum probabile videtur, cum longe plus juvare obſervetur, quam aliae quaevis per artem factae ſanguinis evacuationes. Imo ſaepius obſervavi in morbis, critica tali haemorrhagia exire ſanguinem magis nigricantem, neque colore illo rutilo praeditum, qui ſanguini arterioſo propius eſt, & quidem ſummo cum levamine. Vidi non ita pridem in pleuritico juvene poſt quintam etiam venae ſectionem vix mitigari potuiſſe morbum, per nares autem erumpente ſanguine craſſo, nigricante, ſatis copioſo, ilico ſedari febrim, & levari omnia ſymptomata. Similem effectum & in hypochondrii tumore duro, & dolente notavit *Hippocrates* (*s*) dicens: *Accidit autem & bis, in primo circuitu ſanguinis e naribus profluvium, & plurimum confert.* Et *Galenus* (*t*) pariter affirmat, *omnes, quae in hypochondriis fiunt, calidas, & acutas inflammationes haemorrhagia narium judicari.* Verum addidit, quod per directum ([illegible]) fluere debeat ſanguis; hepate nempe affecto ex nare dextra; & viciſſim liene, vel locis vicinis aegrotantibus, ex nare ſiniſtra; quod ſolis obſervationibus antiquorum mediocrum conſtat, uti pluribus ad §. 741. dictum fuit. Forte tamen quandoque haec regula & exceptionem patitur. *Heraclidae* conjugi (*), febre acuta laboranti, tertia die morbi ictericae factae, quarto die ſanguis ex nare ſiniſtra probe effluxit, & ſeptima die integre judicata fuit. Verum quidem eſt, quod huic mulieri & menſtrua ordinatim fluxerint, & ſimul ſudores toto corpore manentes & criticos habuerit, adeoque morbi ſolutio ſoli per narem ſiniſtram haemorrhagiae tribui non debeat: Verum & ſaepius obſervatur, non unica tantum, ſed pluribus diverſis evacuationibus criticis morbos curari, & quidem in ſimili morbo. Nam *Hippocrates* (*u*) alibi monuit, in febribus ardentibus, quibuſdam aegris ſexto die icterum ſuperveniſſe, talibuſque profuiſſe per veſicam purgationem, aut alvi exturbationem, aut largam haemorragiam; notatque ſimul, tres has evacuationes contigiſſe *Heraclidae*, qui vigeſimo die judicatus eſt.

5. De ſudoribus, morbi materiam ſubactam jam & mobilem de corpore evacuantibus, dictum fuit ad §. 594. 2.: ubi de omnibus, quae hic memorantur, agitur. Ipſam bilem, infarcto hepate, in ſanguinem regurgitantem per ſudores amaros exiviſſe de corpore in ictericis, obſervavit *Galenus* (*v*); & ſpiſſum ſudorem, ſintea croceo colore tingentem, in icterica muliere prodiiſſe, evaneſcente poſt hunc ſudorem ictero, vidit *Chomel* (*x*).

 Ubi

(*s*) In Prognoſtic. Charter. Tom. VIII. pag. 613. (*t*) De criſibus Lib. III. Cap. IV. ibid. 430. (*) Epidem. VII. Aegrot. 134. Charter. Tom. IX. pag. 599. (*u*) Epidem. I. textu 5. Charter. ibid. pag. 66. (*v*) De Sanitate tuenda Lib. IV. Cap. IV. Charter. Tom. VI. pag. 120. (*x*) Acad. des Scienc. l'ann. 1737. Hiſt. pag. 69.

Digitized by Google

§. 924. UBi primum apparet (923. N. 1.), ſtatim epithematibus, clyſmatibus, fomentis, potibus, victu medicamentis, ea ſunt ſubminiſtranda, quae valent diluere, reſolvere, movere, abſtergere, leniter expellere, putredini bilioſae inprimis obeſſe.

Generalem hanc regulam (cujus ad §. 605. 13. memini) poſuit *Hippocrates* in morborum curationibus: *Quae ducere oportet, ducenda ſunt, quo maxime vergat natura, per loca conferentia.* Cum ergo alvus incipit fluere bilioſis cum pauco cruore ante diem quartum, illam evacuationem promovere oportebit, non quidem per valida purgantia, quae totum corpus turbant, ſed per lenia illa abſtergentia, quae materiem morbi amplius attenuare valent & mobilem reddere, & leni ſtimulo ſimul alvum promovent. Serum lactis recens verno vel aeſtivo tempore, dum armenta laete virentibus herbis paſcuntur, optimum eſt, & pro potu communi & medicamenti titulo: efficacius adhuc illud redditur, ſi decoquatur cum herbis illis, quae planipetalae lacteſcentes Botanicis ſolent vocari, *Sonchi*, *Endiviae*, *Cichorea*, *Taraxaca*, *Scorzonerae radices &c.*, quarum egregiae vires in reſolvendo viſcido febrili ante ad §. 614. laudatae fuerunt, & quae a *Tralliano* (y) pariter in hepatitide commendantur. Cum autem hic (vide §. 918.) ſubita putrefactio metuenda ſit, hinc & ſubacida vel aceſcentia ſeliguntur, ut huic malo obviam eatur. *Tamarindi*, *rob ſambuci*, *ribeſiorum*, *ſyrupus e ſucco Citri*, diluta in ſero lactis, decocto hordei, avenae &c. ideo ſolent dari: tales formulae in materia medica ad hunc numerum habentur. Simul etiam epithemata & fomenta dextro hypochondrio, imo & toti abdomini applicantur, ſimilia ac laudata fuerunt in cura pleuritidis §. 889. 3. Clyſmata autem ex ſimilibus parata injiciuntur frequenter, ut eluantur inteſtina craſſa, & ſimul hac ſpe, ut pars eorum, ſi diutius retineantur, per venas meſentericas reſorpta, directa via in hepar tendat, ibique diluendo, reſolvendo, abſtergendo proſit. *Hippocrates* (z) ſic in cura hepatitidis betae decoctum cum melle & nitro laudavit pro clyſmate dedit ſorbitiones hordeatas cum melle, pro potu mel, aquam, acetum, ſimul permiſta, quae ſimul, ac modo dicta, effectum praeſtant.

§. 925. SI alter caſus adeſt (923. N. 2.) utendum dictis (889. ad curam 888. N. 2.), inque iis addenda parum deterſiva.

De promovenda hac excretione materiae morboſae, jam ſolutae, per renes, in cura peripneumoniae ad §. 853., & pleuritidis 889. 2., dictum fuit. Illa, quae §. praecedenti laudata fuerunt, hic iterum proſunt fere omnia: inprimis autem ſi larga copia aquae vel ſeri lactis diluta ſint, ut copioſum praebeatur urinae vehiculum: Taraxacum & ſimilia vi detergente diuretica huic ſcopo pariter inſerviunt. Non enim hic requiruntur acria diuretica, ſed leniora tantum.

§. 926.

(y) Lib. VIII. Cap. 1. pag. 391. Tom. VII. pag. 674.

(z) De Internis Affectionibus Cap. I. Charter.

Digitized by Google

§. 926. IN tertio caſu (923. N. 3.) eadem (924. 925.) peragenda; ſed lieni ſimul, & toti viae ab eo in hepar, fomenta ſimilia danda.

Cum dolor ille lienis, uti ad §. 923. 3. dictum fuit, ſit ſignum materiae morboſae hepar obſtruentis jam mobilis redditae, ſponte patet, nihil aliud requiri, praeter illa, quae modo dicta fuerunt.

§. 927. IN quarto (923. N. 4.) nares interne & externe emollientibus, tepidis fovendae, donec ad levamen ſymptomatum fluxerit ſanguis; tum vero, ſi nimius fluor, compeſcendus lente per ſtiptica & diaetam; ne nimis cito.

Quibus ſignis praevideatur futura narium haemorrhagia in morbis, ad §. 741. dictum fuit; quae ergo dum adſunt, ſalubre hoc naturae molimen promovendum eſt: quod pulcherrime fit fomentis tepidis fronti applicatis, & inprimis vapore tepido per nares attracto, qui longe plus laxat & emollit, quam ipſa aqua calida. Solent larga tali & critica narium haemorrhagia ſtatim minui omnia ſymptomata, & rarius contingit, ut periculum immineat a nimis copioſo ſanguinis fluxu: ſimulac enim debilitari incipiunt aegri; & in animi deliquium fere delabi, contrahitur patula in naribus arteria, & ceſſat haemorrhagia. Si vero his ſignis apparentibus pergeret adhuc ſanguis effluere, tunc compeſci deberet haemorrhagia, non aliter: magnum enim periculum immineret recidivae periculoſae, ſi intempeſtive nimis meticuloſus medicus narium haemorrhagiam ſupprimeret. Quomodo autem, & per quae remedia ſiſti poſſit haemorrhagia narium, & quaenam circa hanc rem notanda ſint, videri poterit in Commentariis §. 743., ubi de hac re egi. Stipticorum formulae in materia medica ad hunc numerum habentur, & quidem diverſae efficaciae, ut pro re nata adhiberi poſſint.

§. 928. IN quinto denique (923. N. 5.) requiritur uſus decoctorum diluentium, abſtergentiumque largus.

Sudores tales critici ſuſtinendi ſunt largo uſu diluentium, & ſimilia fere ac §. 924. habentur, hic proſunt. Calida autem ſudorifera, quae movendo celerius humores effectum praeſtant, hic minus tuta ſunt. Largus ſeri lactis calidi potus, una cum tepore lecti, feliciter talem ſudorem criticum ſuſtinet & promovet, novoque liquido ſubminiſtrato ſanguini impedit, ne per ſudores copioſos liquidiſſima ſui parte orbetur nimis

§. 929. **I**Nprimis in his (924. ad 929. cautio ſit, ne aliquid materiae morbi in loco reſtet, difficulter poſtea ſuperandae: & inde prima, atque benigna Icteri ſpecies curatur.

Quamdiu motus febrilis durat moderatus, & ſimul ſolventia illa remedia adhibentur, poſſunt obſtructiones tales in hepate natae reſerari, & in integrum ſanitas reſtitui: verum ſi in melius vergente morbo aeger pertaeſus curam ulteriorem reſpuat, vel minus attentus medicus morbi reſiduum non expugnet, ſolent manere mala chronica curatu difficillima, & inprimis ſcirrhoſae in hepate indurationes. In febribus autumnalibus epidemicis, poſt fervidiſſimas aeſtates natis, toties hoc contingit, ut levis ſimul hepatitis adſit; & dum ſublata febre nondum ſolutum eſt omne, quod hepatis vaſis infarctum haeſerat, ſaepe poſtea languidam vitam ducunt, pallidi, ſubflaveſcentes, & difficillime ad integram ſanitatem reducuntur: ſaltem longe pluribus opus erit poſtea, ut tollatur hepatis obſtructio jam inveterata, quae in morbi principio facilius reſolvi potuiſſet. Hoc autem ideo inprimis fit, quia ſanguis venae portarum, jam venoſus factus, minori impetu movetur, carens jam maxima parte motus acorde, & arteriis ſanguini communicati. Unde *Hippocrates* (*a*), ſub alio quamvis nomine hepatitidem deſcribens, optime monuit, quod multis ſedatus (non curatus integre) ejuſmodi morbus revertatur, tuncque periculum ſit, ne aeger contabeſcat: deinde addit, quod ſedato morbo optimam adhuc victus rationem inſtituere debeat aeger, & per quadraginta quinque dies lac, vel ſerum lactis bibere, ſi anni tempus faveat, quia morbus gravis eſt, & multa cura indiget.

De ſignis autem, quae docent perfectam ſanationem, dicetur §. 931.

§. 930. **S**I recens, vehemens, ſine ſignis, & ſpe (922. 923.) erit tractanda eiſdem cautelis, remediis, methodo, ac pleuritis (890.), paraphrenitis (911.), & ſimiles morbi: niſi quod ea, quae leniter vi antiphlogiſtica alvum emolliendo ſubducunt, pota, & per clyſma injecta, inprimis hic proſint.

Quaenam curatio requiratur ad morbos inflammatorios, ubi adhuc ſpes eſt inflammationem reſolvendo curari poſſe, interimque nulla ſigna docent, coqui, & ad excretionem diſponi materiam morbi, ſatis explicatum fuit in morbis acutis inflammatoriis hactenus pertractatis; ſimilis enim medela requiritur. Unde & *Hippocrates* (*b*) ſimpliciter dixit: *Huic* (*hepatitidi*) *confert, cum dolor detinet, tum alia, tum fomenta eadem, quae pleuritidi admovere.* Adeoque haec non repetentur. Verum leniter alvum ſubducentia, abſque majori motu excitato, hic inprimis laudantur; quia & conducit inteſtina craſſa nullis faecibus diſtenta eſſe, cum colon notabili ſui parte ſecundum hepar decur-

(*a*) De Internis affectionibus Cap. L. Charter. Tom. VII. pag. 674. 675.
(*b*) Ibidem Cap. xxxix. pag. 659.

Digitized by Google

currat; tum etiam quia illud, quod in hepate haeret immeabile, dum ſolvitur, facilem viam per ductum hepaticum in inteſtina invenit. Clyſmata autem laudantur ad eundem finem, tum etiam quia haec injecta, diuque retenta, ſicque per venas meſeraicas reſorpta, in hepar deferunt integras, vixque mutatas remediorum vires. Simile quid indicaſſe videtur *Aretaeus* (*e*), dum dicit: *Inedia primum jubenda eſt, poſtea ciborum paucitas, ut ingredientibus (medicamentis) hepar vacuum ſit*: Id eſt, ut haec facile penetrare in vaſorum anguſtias poſſint. In materia medica ad hunc numerum praecipua remedia, quae hic conducunt, & quaedam formulae habentur.

§. 931. Signa autem perfectae ſanationis, color non amplius ictericeus in oculis; facie, urina, faece alvi, cum abſentia ſymptomatum (918.).

Effectus hepatitidis praeſentis enumerati fuerunt §. 918., qui ſimul ſigna diagnoſtica exhibent hujus morbi. Inter illa ſigna & color ictericeus numeratur, & quam varius ille eſſe poſſit, tunc dictum fuit. Deſignat autem ſemper talis color, bilem, vel bili ſaltem proximam materiem, in ſanguinem regurgitaſſe, ubi naturaliter adeſſe non debebat, adeoque vitium eſſe in illo viſcere, quod bili ſecernendae, & in inteſtina deducendae ſervit. Omnium autem prima coloris icterici indicia in adnata oculorum tunica apparent, & omnium ultima; reliquis hepatitidis ſymptomatibus jam ceſſantibus, vel ſaltem plurimum imminutis, talis color ibi adhuc manet, quamvis dilutior. Pariter & in urina intenſior flavedo obſervatur, & faeces alvinae vel albicant, vel griſeo colore argillam fere referunt, dum bilis vel omnino non, vel ſaltem longe minori copia in duodenum inteſtinum exit, quam in ſanitate ſolet.

Ubi ergo nulla amplius flavedo in oculis obſervatur, nec ceraceus ex pallido flaveſcens color in facie, urina naturalem colorem habet, faeces alvinae pariter; nullus dolor circa hypochondrium dextrum, nulla anxietas, praeſertim repleto ventriculo, vel poſt majorem paullo corporis motum, percipitur, novimus perfectam ſanationem eſſe, & inprimis ſi per aliquot ſeptimanas nullum ex his ſignis redeat. Magna enim cura cavendum eſt, ne hic quid maneat morboſi, cum plurimum morbi chronici a neglecta, vel non integre curata, hepatitide originem ducant.

§. 932. Unde noſcitur origo, natura, effectus, curatio ſecundae ſpeciei Icteri gravioris.

Diſtinguuntur ſic variae icteri ſpecies a diverſitate cauſae, quae illas produxit: idem manet huic morbo nomen, dum interim diverſam curationem requirit.

Si

(*e*) De curatione morbor. acut. Lib. II. Cap. VI. pag. 106. 107.

Digitized by Google

§. 933. SI autem in hepate inflammato (914. 915.) remedia (922. ad 931.) non, ſero, fruſtra applicata, cauſa major; tum orietur ſuppuratio (387. 402.) jecoris, ſimilis ut alibi, niſi quod ob copiam multi hic liquidi cruenti & bilioſi ſtagnantis raro bonum pus, niſi in parvis & exterioribus, plerumque vero funeſta putredo.

Quomodo & quibus de cauſis inflammatio in ſuppurationem tendat, jam antea dictum fuit, tam in hiſtoria inflammationis, quam in morbis acutis inflammatoriis antea pertractatis: adeoque ſufficiet hic notaſſe illa, quae in hepate ſuppurationem periculoſiorem reddunt, quam in aliis locis corporis.

Totum hepar ſanguine plenum eſt, molle, & friabile viſcus, unde *Aretaeus* (*d*) dixit: *Totum jecur eſt inſtar ſanguinis gelati*; ſed ſanguis ille proximam bilis materiam habet, & praeterea inſignis hepatis pars ductibus ſecretoriis, bilem jam continentibus, conſtat; unde, uti ad §. 918. dictum fuit, omnia hic adeo in putredinem prona ſunt. Sed ad benignam ſuppurationem (vide §. 387.) etiam requiritur humorum blanda indoles, adeoque patet, hic ſemper funeſtam putredinem metuendam eſſe, & longe frequentius obtinere quam benignam ſuppurationem. Unde *Aetius* (*e*) dixit: *Omnino conſimilia ex hepatis ulceribus promanare ſolent his, quae a mortuorum corporibus deſtillant*. Saepius vidi in defunctis ab hepatitide foedo ſpectaculo ex ore & naribus cadaverum amurcoſam talem olidiſſimam materiam exiviſſe. Ideo & *Hippocrates* (*f*) pulcherrime notavit diverſum exitum ſuppurationis in hepate natae, dicens: *Qui ſuppurato hepate uruntur, ſi pus purum & album fluat, evadunt; in tunica enim pus ineſt: ſi vero qualis amurca fluat, pereunt*. Ubi enim bona ſuppuratio fit, in uno loco circumſcripto pus colligitur: & forte hoc tunc inprimis fit, quando circa exteriorem convexam hepatis partem Vomica haeret, per externam hepatis membranam coërcita & tecta: ubi vero in intima ſubſtantia hepatis abſceſſus fit, tunc in amurcae ſimilem putrilaginem omnia convertuntur, & nulla ſpes ſupereſt.

§. 934. COgnoſcitur id futurum 1. ex ſignis praegreſſae inflammationis in loco, dolore inflammatorio, ictero flavo in oculis, cute, urina, faece alvi, apparente, febre acuta. 2. ex abſentia reſolutionis (922.), cocti excretionis (923.), aut ſanationis (924. ad 933.). 3. ex mutatione ſymptomatum, remiſſa acutie doloris, ſequente pulſatione, manente ictero, horroribus vagis. 4. ex duratione inflammationis non peſſimae ultra triduum.

Ubi certi ſumus hepatitidem inflammatoriam praegreſſam fuiſſe, tunc non adeo difficilis eſt diagnoſis exitus hujus inflammationis in ſuppurationem.

1. Haec

(*d*) Ibidem. (*e*) Serm. 10. Latin. edit. pag. 206. (*f*) Aphor. 45. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 316.

Digitized by Google

1. Haec ſunt ſigna ἀναμνηστικὰ, quae praegreſſam inflammationem revocant in cognitionem medici: de his autem actum fuit.

2. Tunc enim novimus, inflammatorium illud obſtruens manere adhuc in loco, quem prius occupaverat.

3. De his ſignis, quae inflammationem in partibus corporis internis natam, & in ſuppurationem tendentem comitari ſolent, uti & de horroribus illis vagis dictum fuit ad §. 834., ubi de ſimili peripneumoniae exitu agebatur.

4. Si enim inflammatio validiſſima fuerit, & peſſimis ſtipata ſymptomatibus, tunc potius lethalem gangraenam, peſſimamque corruptionem exſpectamus, quam ſuppurationem. Verum ubi manſerint omnia ſigna inflammationis ultra triduum, nec ulla ſigna reſolutionis, vel coctionis excretioniſque materiae morbi apparuerint, in molli adeo viſcere vaſcula, inflammatorio immeabili ſanguine diſtenta, non poterunt ſuſtinere humoris vitalis, moti fortius per febrim, impetum abſque ruptura & effuſione contenti vaſis liquidi; unde tunc pus fit, uti antea in Commentariis §. 387. explicatum fuit.

§. 935. FActum novimus: 1. ex ſignis (934.) praegreſſis: 2. tumore loci: 3. mutatione ſymptomatum, loco doloris jam praeſente gravitate partis manente ictero: 4. ex debilitate magna, febricula hectica, ſiti ingente.

1. Hoc ſponte patet.

2. Notum eſt ex Anatomicis, quantum ſpatium in abdomine occupet hepar; adeoque in variis hypochondrii locis talis tumor apparere poterit. Praeterea non tam facile ſenſibus deprehenditur talis vomica hepatis, niſi verſus exteriora promineat: ſi enim circa concavam hepatis partem haeſerit, neque magnae molis fuerit, patet facile, difficulter diſtingui poſſe talem tumorem.

Praeterea veſicula fellis, contento liquido diſtenta, fundo ſuo prominente ultra limbum coſtarum, poſſet & fallere abſceſſus ſpecie. Anno 1732. cadaver aperui mulieris pauperculae, quae diuturno ictero conflictata, ultimis duobus vitae menſibus nullos cibos ferre potuerat, ſicque lento maraſmo confecta perierat. Ante aperturam luſtrans cadaver inveni ſummam macilentiam, cutim ubique flaviſſimam, & in ilio dextro tumorem mollem, qui ab ultimo limbo coſtarum ad criſtam oſſis ilii uſque pertingebat; & cum dolorem pertinacem ante mortem diu in toto hypochondrio & ilio dextro habuiſſet, fateor, me ſuſpicatum fuiſſe, forte vomicam ingentem hepatis hic latere poſſe. Verum aperto cadavere ſequentia inveni.

Ventriculus erat ingens, flatulenta materia diſtentus, & a binis ſuis orificiis pendulus tam profunde deſcendebat, ut fundus ventriculi tribus tantum digitis tranſverſis diſtaret ab oſſe pubis. Omentum ventriculi fundo nexum, & colon, profundius adhuc detruſa fuerant: hepar luridi coloris apparebat,

durum, exſiccum, ultra limbum coſtarum dextrarum multum prominens, ſcirrhoſis tuberculis aſperum; ſed nulla vomica in hepate inveniebatur, verum venae portarum rami per hepar diſperſi admodum diſtenti erant; ſimiliter & venae omenti, meſenterii, inteſtinorum variicoſae inveniebantur, & ſanguine turgidae, licet reliquum corpus in omnibus partibus appareret exſangue. Verum tumor ille in ilio dextro apparens erat fundus veſicae felleae, diſtentus contento liquido, ad os ilium dextrum uſque pertingens. Continebat veſica fellea plus quam libram liquidi lympidi, inodori, ſaporis leviter ſubſalſi, parum ſubviridescentis: ſimulque calculos primos diverſae magnitudinis, & figurae, qui exrrinſecus cruſtam duriorem albam habebant, diffracti vero in meditullio continebant materiam admodum flavam, ſed molliorem.

Poſtea legi, fidelibus obſervatis conſtitiſſe, ſaepius veſicae felleae repletae & protuberantis tumorem pro abſceſſu hepatis habitum fuiſſe (*g*): fateturque *Celeberrimus Petitus*, conſilio inſtituto inter plures medicos, & chirurgos, tumorem ſimilem omnium votis habitum fuiſſe pro abſceſſu hepatis, & ipſi traditam fuiſſe provinciam aperiendi hunc tumorem. Verum diſciſſis jam integumentis ſubſidere incepit ille tumor, unde egregius ille chirurgus, ſimilium caſuum antea obſervatorum probe memor, ab ulteriori ſectione abſtinuit; praedixitque brevi per alvum prodituram bilem, quae in cyſtide fellea haeſerat accumulata. Vix applicatus fuerat apparatus chirorgicus vulneri integumentis abdominis inflicto, quin aeger copiam bilis viridis alvo deponeret; & intra paucos dies convaluit. Aliae plures ſimiles obſervationes ibidem recenſentur.

Signa diagnoſtica praecipua, quibus a tumente veſica fellea diſtinguitur abſceſſus, ſunt, quod ſuppurationem comitentur dolor pulſatorius; horrores vagi, & frequentiores, & diuturniores; quod tumor ab abſceſſu factus non adeo limitatam figuram habeat, neque ſtatim in tali tumore fluctuatio appareat, & primo percipiatur in centro tumoris, omni reliquo ambitu adhuc duro (*h*). Facile patet, tunc tantum illam difficultatem diſtinguendi tales tumores adeſſe, ubi occupant illam regionem, ubi veſicula fellis ponitur.

3. Videantur illa, quae de mutatione ſymptomatum, dum inflammatio in abſceſſum abit, dicta fuerunt ad §. 387. & §. 405.

4. Antea ad §. 661., ubi de debilitate febrili agebatur, notatum fuit, quandoque ſubitam, & ingentem debilitatem fieri, dum aliquid corrupti circa praecordia haeret. Cum autem in hoc morbo (vide §. 918.) putredinis ſemper metus ſit, & rarius bonum pus hic producatur (vide §. 933.), intelligitur ratio debilitatis ingentis, quae abſceſſum hepatis comitari ſolet.

De febricula autem illa hectica, omnes ſuppurationes internas comitante, dictum fuit ad §. 835.

Cum autem acrimoniam bilioſam, oleoſam, & putrida excrementa viae primae ſitim febrilem producere antea ad §. 636. probatum fuerit, patet facile

(*g*) Mémoires de l'Academ. Royale de Chirurgie Tom. I. pag. 155. &c.
(*h*) Ibidem pag. 161.

Digitized by Google

facile ratio, quare quandoque tanta ſitis oriatur in hoc morbo, ut nullo potu expleri poſſit, uti obſervata practica teſtantur. Simul etiam ſolet deleri omnis omnino ciborum appetitus ob eandem rationem. In homine, cui ab externa contuſione valida naſcebatur abſceſſus in hepate, aderat tantum ciborum faſtidium, ut intra quindecim dierum ſpatium, alimenti defectu, totus emaciaretur (*i*).

§. 936. TAle apoſtema, vel 1. totum depaſcitur jecur, 2. vel rumpitur in cava abdominis effuſo pure ſanioſo; vel 3. per vaſa bilioſa in inteſtina; vel 4. per venam cavam in cruorem; vel 5. elato tumore accreſcit peritonaeo, atque ibi abſceſſum externum hepatis format, ibi apparentem.

Sequuntur jam diverſi exitus abſceſſus in hepate nati.

1. Antea, ubi de abſceſſu agebatur §. 406., probatum fuit, pus relictum in loco clauſo, augeri continuo, vicina conſumere, & erodere, quod longe magis adhuc obtinebit in hepate, cujus ſubſtantia adeo mollis, & friabilis eſt. Imo & pus omni nota bonum hepatis ſubſtantiam conſumere poſſe, obſervavit *Diemerbroëckius* (*k*). In cadavere enim invenit hepar vaſtae admodum molis, ex quo, licet boni coloris, & integrae ſubſtantiae eſſe videretur, eduxit undecim libras civiles puris albi, bene cocti, & non foetentis. Plures ſimiles caſus apud *Bonetum* (*l*) habentur.

2. Quando vel a copia puris rumpitur abſceſſus, vel ab acrimonia puris hic diu ſtagnantis eroditur membrana pus coërcens.

3. Ex ſtructura hepatis cognita facile patet, exeſis finibus meatuum bilioſorum, pus in ductum hepaticum, & hinc in inteſtina venire poſſe. Talem hepatitidis ſuppuratae exitum videtur notaſſe *Hippocrates* (*m*) dicens: *Qui circa hepar dolent, cardialgici, ſoporoſi, rigentes, alvo turbata, extenuati, cibos faſtidientes, multis ſudoribus diſſluentes, purulenta per alvum dejiciunt.*

4. Et per hanc viam pus ex hepate ſuppurato exire poſſe, facile patet: tunc autem ſanguini miſcetur, & producit peſſima illa mala, de quibus §. 941. dicetur. Forte etiam per metaſtaſin ad alia loca corporis deponi poterit, & vario quidem eventu, pro diverſitate partis, quam occupat. Sequens locus *Hippocratis* (*n*) tale quid indicare videtur: *Quibus magnum & crebrum ſpiritum ducentibus icteri, & febres acutae cum duris hypochondriis refrigeratae fuerint, num his abſceſſus magni circa aures excitantur?* Non multum tamen boni inde ſperandum eſſe patet ex locis ad §. 840. citatis, & ſequenti (*o*): *Ex hypochondrio diuturno (diu affecto, vel tumente) abſceſſus circa aurem occidit.*

5. Partes

(*i*) La Motte Traité complet de Chirurg. Tom. I. pag. 318. (*k*) Anatom. Lib. I. Cap. XIV. pag. 65. (*l*) Anatom. Pract. Lib. III. Sect. 17. Tom. II. pag. 265. (*m*) Coac. Praenot. 448. Charter. Tom. VIII. pag. 878. (*n*) Praediction. Lib. I. N. 166. Charter. Tom. VIII. pag. 80. (*o*) Coac. Praenot. N. 293. Charter. Tom. VIII. pag. 868.

5. Partes inflammatas vicinis accreſcere quandoque, antea ad §. 843. dictum fuit: adeoque & hepar tumens contiguo ipſi peritonaeo accreſcere poterit; ſicque bona fortuna abſceſſus, verſus exteriora tumens pertundi poterit, & pus collectum evacuari. Verum talis accretio in omni ambitu, quo peritonaeum hepati contiguum eſt, poterit fieri, & tamen in quovis loco non aeque facilis manui Chirurgi aditus datur. Si enim peritonaeo, concavam partem diaphragmatis inveſtienti, accreverit gibba hepatis pars, poterit pus collectum in hepate in cavum pectoris venire, imo & in ipſum pulmonem, & per ſputa purulenta ejici; uti in cadavere hominis, a ſuppuratione hepatis mortui, obſervavit *Stalpart Vander Vviel* (*p*). Mirabatur enim ſputa purulenta eduxiſſe hominem, dum nulla eſſent pulmonis affecti indicia, ſed omnia ſigna docerent, hepar aegrotare. Poſt mortem vidit, vomicam hepatis accreviſſe diaphragmati in latere dextro, & pulmonem pariter in eodem loco diaphragmati adhaeſiſſe, ſicque pus ex hepate in pulmonem venerat, & per ſputa educebatur.

§. 937. Ubi hepar conſumitur, tum tabe lenta icterica, cum febricula aſſidua, ſiti intolerabili, debilitate ſumma, anxietate inexplicabili, urina fere nigra, tympanitide, fluore alvi ſanioſo, foetidiſſimo, diu luctatus moritur.

Illa mala, quae fiunt, dum hepar a purulenta vomica conſumitur, partim pendent a reſorpto pure, cacochymiam purulentam ſanguini inducente; partim vero ab impeditis illis functionibus, quae a viſceris hujus integritate pendent. Quotidie enim augetur puris collecti copia, unde immani quantitate quandoque in hepate collectum fuit inventum, ſicque diſtrahendo, & premendo partes hepati vicinas plurima mala producere poterit. Unde *Aretaeus* (*q*) inter ſymptomata, ſuppuratum hepar comitantia, numerat dolorem acutum ad jugulum uſque & ſummum humerum pertingentem, quia diaphragma & ipſi nexa pleura diſtrahitur. Praeterea pus illud in loco calido haerens, conquaſſatum reſpirationis motu, tenuius, acriuſque redditur, & facilius adhuc venis reſorbetur. Praecipua mala, quae pendent a pure nimis diu relicto in abſceſſu clauſo ad §. 406. fuerunt enumerata: & illa erunt hic tanto pejora, quanto omnia hic in putredinem magis prona fuerint (vide §. 918.); unde & major ſitis, uti ante dictum fuit. Verum icterus ſimul aderit, ſi abſceſſus mole ſua premendo impediverit bilis cyſticae liberum exitum: antea enim notatum fuit (§. 918.) non ſemper icterum comitari hepatis vomicam; & mirabatur *La Motte*, in magno ſatis apoſtemate hepatis nullum icterum adfuiſſe (*r*). Verum ab externa contuſione ortum duxerat, & verſus exteriora turgebat ille abſceſſus.

(*p*) Obſervat. rarior. Cent. I. N. 46. pag. 202. (*q*) De cauſis, & ſignis morbor. diuturn. Lib. I. Cap. XIII. pag. 41. (*r*) Traité complet de Chirurg. Tom. I. pag. 327.

Digitized by Google

ſceſſus in gibba hepatis parte haerens, & puri exitus factus fuerat ſectione, unde minus comprimere debuit partes interiores.

Anxietas autem ſumma adeſt, quia a tumente abſceſſu vicinis vaſis per hepar diſtributis compreſſis, ſanguinis venoſi abdominalis per venam portarum tranſitus impeditur, unde anxietatem fieri ad §. 361. probatum fuit.

Urina autem ſaturatiſſimi, & obſcuri coloris, imo fere nigricantis fit, in peſſimo ictero, vel etiam dum putridum illud, & amurcoſum liquamen conſumti hepatis, ſanguini permiſtum, per urinam exit. Ipſa enim urina ſana, dum putreſcere incipit, fuſcum colorem acquirit.

Putredine autem nata, extricatur ex humoribus aër, & elaſticus redditur (vide §. 647.), & flatulentam abdominis expanſionem facit, quae tympanitis vocatur, quia percuſſum manu abdomen inſtar tympani reſonat, de quo morbo poſtea in *capitulo de hydrope* plura dicenda erunt. Sufficit hic notaſſe, putredine nata in viſceribus abdominalibus, talem expanſionem abdominis fieri paullo ante mortem, peſſimo ſemper homine; & quandoque cito poſt mortem ſic turget abdomen, ut fere crepet; uti ſaepius in cadaveribus hoc morbo defunctorum vidi. Sic etiam videmus cadavera ſubmerſorum animalium, dum putreſcere incipiunt, tumidiſſimo abdomine emergere, quod paullo poſt crepat, & horrendam mephitim late diffundit.

Ultimo tandem, conſumto hepate, putrida amurcoſa ſanies per inteſtina ruit, vel & per reſorptam hanc putrilaginem totus ſanguis diſſolutus, & putrefactus per vaſa meſeraica in inteſtina exit. Talis ſolet eſſe funeſtus exitus phthiſis omnis, uti ad §. 1206. dicetur; & in hoc caſu tanto magis, quia major putredo adeſt. Unde & *Aretaeus* (*s*) in hoc caſu monet, quod, ſi male olentia putredinis inſtar per alvum expellantur, tunc & acris febris oriatur, omnia in deterius ruant, carnium fiat colliquatio, pulſus parvus, reſpiratio difficilis, & non multo poſt vitae finis imponatur.

§. 938. QUi caſus (937.), eouſque provectus, nullam medelam, vix palliationem capit; haec nova Icteri idea.

Quamdiu nondum magna puris copia in hepate collecta eſt, nec diu ibi haeſit, nec magna corruptela adeſt, aliquid ſperari poteſt: verum ubi a pure retento, & acriori reddito conſumitur totum hepar, facile patet, nullam ſpem ſupereſſe, nullam medelam haberi, ad ſuperandum tale malum.

In morbis autem incurabilibus medici adhuc illud officium ſupereſt, ut mitigando ſymptomata morbi tolerabilem magis vitam miſeris aegris reddat. Sed & ſaepe hic parum praeſtare poteſt ars: anxietas enim moleſtiſſima leniri nequit, cum expediri via ſanguini venoſo abdominalium viſcerum per venam portatum non poſſit: ſitis inexplebilis, nullo potu ſedatur, ob putridum fomitem, cujus malignitas quotidie augetur: in initio acida grata, multa aqua diluta, juvant, ut ſuccus Citri, arantiorum, granatorum, acetum, ſpiritus nitri dulcis &c., ſed provecto magis morbo, nec ab his ullum amplius levamen, & a potu ingurgitato, dum diſtenditur ventriculus, augetur

(*s*) Loco citato pag. 42.

Digitized by Google

augetur anxietas. Nulla autem cardiaca ſummam illam debilitatem a putredine natam levare poterunt. Unde ſola mors tot malorum finem facere valet.

§. 939. SI ulcera facta hepatis, & jam rupta effuderit ſuam materiem in cava abdominis, collecto ibi puri aſſiduo novum addunt; omne corporis humidum, & pabulum in novum pus convertunt, cuncta viſcera putreſaciunt, hinc Aſciten, mentiendo Tympanitidem, creant, unde poſt lentam, terribilemque tabem, & ejus ſymptomata, mors: ſimilis fere priori (938.) haec Icteri ſpecies, nulla arte ſanabilis.

Vomicam natam in hepate, dum rumpitur, pus contentum in cavum abdominis effundere poſſe, extra dubium eſt; & apud *Bonetum* (*t*) talia exempla habentur. Quare autem inſuperabile tale malum ſit ad §. 912. 913., ubi de ſuppurato diaphragmate agebatur, dictum fuit. Longe autem minus medelam admittet idem morbus ab hepatis abſceſſu natus, quia & major putredo adeſſe hic ſolet, & major copia puris quotidie generabitur in hepate, ob majorem copiam ſanguinis per hoc viſcus tranſmittendi; adeoque augebitur quotidie aſcites purulentus, & omnia viſcera macerata in putrido hoc pure diffluent. Quare autem tympanitis ſequatur, ad §. 937. dictum fuit. Imo & periculum eſt, ne animi deliquium, & ſubita mors ſequantur illo tempore, dum abſceſſus rumpitur: venae portae enim rami antea a vomica preſſi, nunc pure elapſo liberi, a ſanguine impetuoſius irruente rumpi facile poterunt, praecipue cum a pure acriori tam diu accumbente macerati fuerint, & quaſi ſemi exeſi.

Facile ergo patet, tale malum pariter inſanabile eſſe, neque & hic curam palliativam multum boni facere poſſe.

§. 940. QUoties vero ſuppurata materies, & ichor, exeſis finibus meatuum bilioſorum, in horum amplitudinem, indeque in inteſtina fluxerint, pro varietate affectatae viae, vomitus foetidos, putrefactos, purulentos, ichoroſos, albi, cinericei, fuſci, flavi, nigri coloris, vel ſimiles alvi evacuationes producunt, cum ſumma virium jactura, titulo fluxus colliquativi, brevi lethales. Novus hic iterum Icteri exitus, maxime metuendus.

Cum meatus bilioſi, ſenſim latiores facti, tandem in unum ductum hepaticum coëant, patet ſatis, purulentam materiam, ſemel hos meatus ingreſſam, declivi via in inteſtinum duodenum venire poſſe, indeque in ventriculum, tuncque per vomitum exire, vel per totum inteſtinorum tractum, ſicque per alvum expelli.

Bo-

(*t*) Anatom. Pract. Lib. III. Sect. 17. Tom. II. pag. 299. &c.

Digitized by Google

Bonum quidem eſt, purulentam materiem expelli de corpore, verum ſaepe, antequam exeat, magnam hujus viſceris partem depaſta jam fuit ſuppuratio, & locus ille ulceroſus ad perfectam depurationem deduci nequit, ſine qua conſolidatio obtineri non poterit (vide §. 402.). Quin imo, licet hoc fieri poſſet, ſaepe per validam ſuppurationem tantum de hepatis ſubſtantia perit, ut poſtea ejus functiones ad ſanitatem requiſitae reſtitui nequeant; unde facile patet & in hoc caſu in anguſto ſpem eſſe.

Majus autem, minuſve diſcrimen demonſtrat copia& qualitas materiae evacuatae: ſi enim ingens quantitas boni caeteroquin puris ſic ſubito exeat de corpore, novimus magnam partem hepatis per ſuppurationem conſumtam eſſe, adeoque & tunc magnum diſcrimen adeſſe. In juvene, ob neglectam in initio morbi ſanguinis detractionem, purulenta hepatide laborante, non potuit omni arte funeſtum exitum avertere *Tulpius* (*u*), licet pus per alvum exiret, & ſub finem morbi aeque liberaliter per os excerneretur. Ubi autem ichoroſum, foetidum, & varii coloris exit, intelligimus peſſimam conditionem loci ulcerati; inprimis ſi ſimul ſubita ſequatur virium jactura, quae & in phtiſi conſummata alvi fluxum colliquativum, in ultima funeſti morbi periodo, comitari ſolet. Ita enim quandoque tota ſubſtantia hepatis in ſaniem converſa exit, ut ſola membrana externa, ſed craſſior facta, ſupereſſe inventa fuerit, cavum ſaccum referens; qualia exempla plura recenſet *Bianchi* (*v*).

Unde *Aretaeus* (*x*), poſtquam monuerat, hepate ſuppurato quandoque pus ad inteſtina converti, recenſet diverſitatem materiae per alvum tunc evacuatae, malo fere ſemper cum eventu: ſimul indicat, laeſo inſigniter per ſuppurationem validam hepate, alimenta non concoqui, unde quibuſdam poſt ulcus hepatis, etiam ſanatum, hydrops tamen ſequitur. Tunc autem bonam ſpem habet tantum: *Si omnia remittantur, pus album; leve, aequale, inodorum venter dejiciat, cibaria vero concoquat.* Haec enim ſigna bonam ſuppurationem cum viſcerum integritate ſupeſtite demonſtrant.

In tali caſu illa, quae blande detergunt ulceroſum locum, omnemque putredinem arcent, uſum habent; qualia ad §. 914. laudata fuerunt.

§. 941. SI vero in Venae Cavae exeos fines, hinc in ipſam, denique in maſſam ſanguinis eadem liquida (940.) ſe effuderint, miſcuerintque, teterrima oriuntur, & brevi exitialia, ſymptomata; animi deliquia enormia, frequentia: debilitates ſummae pulſus omni modo malus; perturbatio omnium functionum ſimul; mors improviſa. Novus iterum Icterus.

Notum eſt, venam cavam inferiorem hepatis ſubſtantiae quaſi innaſci, &

(*u*) Obſerv. Med. Lib. II. Cap. XXVII. pag. 141. (*v*) Hiſt. hepat. part. 2. Cap. 12. pag. 173. (*x*) De cauſis & ſignis morb. diuturn. Lib. I. Cap. XIII. pag. 42.

Digitized by Google

dum ex hepate egreditur per diaphragma tranſire, & ilico abire in ſinum venoſum dextrum: adeoque ſi ſubito boni etiam puris copia ſic miſceatur ſanguini venoſo, illud momento poſt pelletur per pulmonis anguſtias, ibique poterit haerere, & ſubitam ſuffocationem producere. Si autem loco boni puris acer ichor, putridave ſanies, ſic ſanguinem inundet, & cum illo per totum corpus diſtribuatur, intelligitur facile, omnes omnino totius corporis functiones turbari debere ſimul & ſemel, ac tenera pulmonum, & encephali vaſa ab acri humore per illa moto erodi poſſe, unde ſubita, & inevitabilis mors fiet. Si vel ſola blandi chyli major copia, ſanguini ſubito permiſta, febrim excitare poſſit (vide §. 586. ɪ.), ſi materia critica ſoluta, & mobilis reddita tantas turbas movere valeat (vide §. 587. 619.) in corpore, quid non metuendum erit ab ichore corrupto ſanguini affuſo?

Ubi autem ſenſim ſanguini miſcetur materia in hepate collecta, nondum penitus a conditionibus boni puris degenerans, forte illud inde elui poſſet per urinas, vel per metaſtaſin ad loca minus periculoſa deponi: verum, uti ad §. 936. 4. dictum fuit, *Hippocratis* obſervata videntur ſuadere, non fieri facile in hoc caſu ſalutarem metaſtaſin. Per urinas autem quandoque exire poſſe, *Aretaeus* (*y*) monuit, dicens: *Si vero ad interiora repat abſceſſus, longe medico natura praſtat: aut enim ad inteſtina, aut ad veſicam pus convertet: verum multo innocentior eſt ad veſicam via.* Et poſtea ſubjungit, ubi de excretione materiae purulentae in hepate collectae per alvum egir: *Optimum vero eſt, per urinas criſin fieri; ſecurior enim, & minus noxia eſt haec puris via.*

§. 942. QUo quidem caſu (941.) nulla valida medela habetur, largus autem uſus eorum, quae vires focillant, putredini reſiſtunt, humida reſtituunt, aliquid proficit.

Ex dictis patet, ſummum metum eſſe, ne cacochymia purulenta onuſtus ſanguis peſſima mala faciat: longe magis ſi pus in hepate collectum jam degenerare inceperit in ſaniem putridam. Sola indicatio medica tunc haec eſt, eluere de ſanguine illud corruptum, magna copia liquidi diluentis, & blande detergentis exhibita; putredinem hic maxime metuendam cavere, vel natam jam emendare, quantum per artem poſſibile eſt; ſimulque blando, & a putredine alieno nutrimento, novos humores ſuppeditare corpori in locum illorum, quae jam corrupta eliminari debent de corpore. Serum lactis recentis cum acetoſa coctum, juſcula carnium cum ſucco citri, vel arantiorum, vinum rheanum, decocto panis, oryzae, avenae &c. dilutum, tunc prae reliquis proſunt. Spiritus acidi foſſiles, inprimis ex ſale maximo, alcoholis vini tripla copia permiſti, & repetitis deſtillationibus bene uniti, putredinem emendant quam efficaciſſime; laudantur tunc & aquae minerales, quatenus per omnia fere vaſa mobiles, abſtergunt, abluunt, & per urinae vias, quandoque, & per alvum educunt. Verum magna plerumque debilitas comitari ſolet

(*y*) Ibidem.

ſolet hunc morbum, & obſervant omnes practici, aquas illas, caeteroquin adeo ſalubres, nihil prodeſſe, niſi tantum de viribus vitalibus adhuc ſuperſit in corpore aegro, ut moveri poſſint. Formulae tales, quae in hoc caſu conducerent, in materia medica ad §. 944. habentur.

§. 943. AT ſi ultima obtinet mali ſpecies (936. N. 5.), tum deprehenſus tumor, lino, ferro ignito, cauſticis, lanceola aperitur; vulnus leniter erodentibus, & ſuppurantibus tam profunde exeditur, donec ad vomicam perventum.

In hoc caſu quantocyus via puri in hepate collecto paranda eſt: optime enim *Aretaeus* (z) monuit: *Si extra feratur abſceſſus, non ſecare utique malum eſt: ſi enim ita ſinatur, a pure jecur eroditur, nullaque mortis dilatio eſt.* Interim tamen, cum adeo ſanguinelentum viſcus hepar ſit, & omnium venarum originem, & ipſius ſanguinis fontem, in hepate ſtatuerint veteres Medici, hinc ſummum periculum metuebant a ſectione; unde *Aretaeus* (a) mox ſubjungit: *Si ſecare autem malis, profluvii ſanguinis periculum inſtat, ſtatimque hominem perdi contingit, nam ſanguinis e jecore profuſio nullo modo coerceri poteſt.* Ideo voluit ſectionem inſtituendam eſſe ferro candenti, ut ſimul & ſecaret, & combureret, atque ita metuendam haemorrhagiam cauterio actuali compeſceret eodem momento, quo vulnus infligeretur. Et *Hippocrates* (b) in eodem caſu, quum hepar maximum fuerit, & extrorſum prominuerit, inuri juſſit. Interim tamen videtur a ſectione prudenter inſtituta non tantum periculum eſſe lethalis haemorrhagiae: dum enim pertunditur talis abſceſſus, cultelli, vel lanceolae apex haeret in ſacco pleno pure, quod removet ad magnam ſatis diſtantiam membranam pus coercentem a vaſis ſuppoſitis. Praeterea obſervata docent, viſcerum totam ſubſtantiam per abſceſſus purulentos quandoque conſumi, abſque ulla haemorrhagia, licet maxima etiam vaſa ſanguinea adſint. Docet hoc phthiſis, in qua ſaepe totus pulmo conſumitur, antequam moriantur, nec tamen haemorrhagia pereunt: & in hepatis abſceſſu, quo pertuſo libra una & media puris effluxerat, & in cujus cavo poſt mortem pugnus circumrotari poterat abſque ulla reſiſtentia, mirabatur *La Motte* (c) nihil ſanguinis exiviſſe. Praeterea *Aretaeus* (d) voluit, ferrum candens tantum intrudi debere uſque ad puris lorum: verum haemorrhagiae metus tantum eſſet a vaſis exeſis, vel cultello laedendis, quae in profundo haerarent vomicae; adeoque patet cauterium ne tunc quidem pervenire ad locum, a quo haemorrhagia metuenda foret. Porro ſi eſchara ſic inuratur, aliquot ſaepe dies requiruntur, antequam illa, optimis etiam remediis emollita, a vivis partibus ſeparata cedat, quod non ſine magno dolore fit: imo ſaepe, tali eſchara jam decidua, adhuc ſcalpello opus eſt, dum nondum ſaccus ille pu-

I 2 rulen-

(z) Ibidem. (a) Ibidem. (b) De Internis affection. Cap. xxx. Charter. Tom. VII. pag. 662. (c) Traité complet de Chirurgie Tom. pag. 327. (d) Loco paullo ante citato.

rulentus apertus: qualis caſus habetur apud *Bianchi* (*c*) ubi cauſtico potentiali quamvis profunda eſchara inuſta fuiſſet, tamen adhuc ſcalpello pertundi debebat. Cum autem hoc in caſu periculum in mora ſit, patet, ſectionem uſtioni praeferendam eſſe. Praeſtat autem prius ſcalpello dividere integumenta abdominis, ut abſceſſus pars prominens in conſpectum veniat, & tuto dein abſque ulla laeſione partium vicinarum pertundi poſſit.

Cum autem eventus periculoſi hujus mali incertus ſit, & qualitas puris emiſſi fere tantum docere poſſit, an aeger ſuperſtes eſſe poſſit, vel non; monendum prius eſt, certam inſtare perniciem, niſi cito paretur puri in hepate collecto exitus; neque tamen, aperto abſceſſu, certam ſalutem promitti poſſe. Sic Medicus prudenter ſuae famae conſulet.

§. 944. SI tum album, aequale, laeve, inodorum, ſpecillum non colorans, pus extrorſum exit, ſpes eſt: oportet enim ut ulcus tractate (402. ad 413.): ſimul interna depurantia medicamenta adhibere.

Recenſentur hic boni puris notae, de quibus antea ad §. 387., uti & aliis in locis dictum fuit: novimus tunc nullam adeſſe putredinem, ſed per benignam ſuppurationem extrema vaſorum, infarcta ſanguine immeabili, ſeparata eſſe, adeoque ſpem eſſe ſanationis, licet tamen nondum abſit metus: nam & bona ſuppuratione in hoc viſcere poſſunt exhauriri omnes vires & ſenſim contabeſcere aeger. Locus *Hippocratis*, ubi Prognoſis illa habetur, ad §. 933. citatus fuit. Quomodo autem ulcus apertum tractari debeat in capitulo *de Abſceſſu*, ad numeros in textu poſitos dictum fuit.

Simul conducent & illa remedia interna, quae ad §. 942. laudata fuerunt, quorum & formulae quaedam in materia medica ad hunc numerum habentur.

§. 945. SI autem flavus, fuſcus, lividus, niger, foetidus, ſpecillum colore iridis inficiens, ſanioſus, amurcoſus ichor prodit, ſenſim exedetur jecur; conſumetur aeger; fientque fere eadem ſymptomata (941.).

Omnes enim hae dotes puris educti deſignant illud degenerare a conditionibus boni puris praecedenti paragrapho enumeratis; & quidem illo ordine, quo recenſentur in textu hae diverſitates puris emiſſi, periculum infauſti exitus creſcit, & major corruptelae gradus indicatur. Simul etiam tunc novimus, peſſimam debere eſſe conditionem loci, in quo corrupta talis materia haeſit, & ſaepe ſatis diu.

Interim tamen & obſervata medica docuerunt, quandoque evaſiſſe aegros, licet aperto abſceſſu praeter pus bonum, & alia exirent. Juveni enim quatuordecim annorum, poſtquam calefacto admodum corpore pedes aquae frigidae

(*c*) Hiſtor. hepat. parte tertia Tom. I. pag. 368.

dae immerſiſſet, orta fuit febris, quae tandem abſceſſum magnum in hepate fecerat, unde totus corporis habitus marceſcebat. Aperto dein abſceſſu, & educto pure, dum renovebatur apparatus Chirurgicus, exibat materies ſanguinolenta, ſpiſſa admodum, quandoque flava, amara, omni dote bilioſa, & ſemper aderant flocculi, qui ipſam hepatis vaſculoſam ſubſtantiam manifeſte referebant. Ne autem ſtagnans in hoc ulcere materia reſorberetur, & ſanguini denuo admiſceretur, cannulam argenteam, pluribus foraminulis a latere pertuſam, & obtuſo apice inſtructam, immiſit aperturae ulceris peritiſſimur Chirurgus, ut ſic liberrime ſemper exire poſſet collecta materia: ne autem excoriaretur a depluente liquido acriori vicina cutis, lamina plumbea illam tegebat. Febricula lenta, quae hactenus adfuerat, minuebatur quotidie, redibat ſolita toroſitas corpori ſenſim, & brevi conſolidabatur ulcus (*f*). Verum notatur in miro hoc caſu, vomicam haeſiſſe in anteriori, & convexa hepatis regione, nec recenſentur talia ſigna, quae magnam putredinem ſimul adfuiſſe docerent.

Quandoque & alius liquor praeter pus exivit, ſuperſtite aegro. Ita *Lyſerus* in Epiſtola ad *Celeberrimum Bartholinum* (*g*) notat, quod, hepate ſuppurato, per candens ferramentum via facta fuerit puri, copioſe erumpenti, quod per plures dies confertim effluxit. Dum autem Chyrurgus ſtylum profunde in ulceris cavum demitteret, aquae citrinae copia ad tres libras, & ultra profluxit; quo fluxu ceſſante, pus iterum prodiit, & perrexit ultra annum exire, ſed medioeri quantitate, & relicta fuit in dextro hypochondrio fiſtula.

Unde apparet, ſemper quidem magnum diſcrimen adeſſe, ubi a bono pure degenerans materia exit; certum tamen interitum tunc tantum praeſagiri, ubi putrida exit ſanies. Unde *Hippocrates* in loco ad §. 933. allegato, & in *Coacis* (*h*) ſtatuit: *Quibus hepate inuſto velut amurca exit, lethale*. Faex autem illa nigricans, & ſubpinguis, quae in oleo olivarum expreſſo ſubſidet ἀμόργη dicitur, uti patet ex Dictionario *Erotiani* (*i*), qui plures dictiones *Hippocratis* collegit, & explicavit. Deſignat autem talis amurcoſa materia, aperto abſceſſu profluens, ipſam hepatis ſubſtantiam in putrilaginem diffluere.

§. 946. Atque rurſum ſi poſt inflammationem jecinoris adſunt conditiones (392.) ſcirrhus ibi naſcetur: qui tumore, duritie, incremento, & ſuam ſedem, & vicina laedit, hinc iterum eadem fere mala, ſed lenta producit; mollibus non auſcultat; acribus in cancrum (392.) horrendum vertitur, cujus dein terribilia effecta intelliguntur ex (499.) comparato cum hac ſede affecta: praecipuum ſcirrhi talis effectum, Icterus perpetuus.

(*f*) Academ. des ſciences l'année 1730. Hiſt. pag. 53. (*g*) Epiſt. Thom. Barthol. Tom. II. pag. 639. (*h*) N. 451. Charter. Tom. VIII. pg. 878. (*i*) Charter. Tom. II. pag. 110.

Digitized by Google

Quomodo, & quibus de cauſis inflammatio in ſcirrhum abeat ad §.392. dictum fuit; & in morbis inflammatoriis, hactenus pertractatis, patuit, quandoque duros tales, & indolentes tumores manere, qui ſola mole, & preſſione vicinorum vaſorum moleſti ſunt, & viſcerum, in quibus haerent, functiones turbant. Frequenter autem tales ſcirrhoſas indurationes in hepate inveniri, & ipſe in cadaveribus vidi, & fide digniſſimae aliorum obſervationes teſtantur. Alia occaſione (vide §.485.) dictum fuit, materiam atrabilariam ſanguinis, & bilis, ſcirrho originem frequenter dare; ſed & haec ſaepe hepatitidem producit (vide §. 916.). Accedit praeterea, quod lentiori impetu ſanguis venae portarum moveatur per hepar: unde, ubi febrilis motus, vel ſponte ſua, vel per venae ſectiones, aliaque velocitatem circulationis minuentia remedia, nimis cito ſopitur, antequam ſolutum fuerit illud inflammatorium concretum, vel benigna ſuppuratione ſeparatum, tunc talis ſcirrhoſa durities in hepate manet, & poſtea chronicis morbis difficillimis dat originem. Hunc hepatitidis exitum optime notavit *Aretaeus* (*K*) dicens: *Verum ſi a phlegmone hepar non ſuppuratur, nemini dubium fuerit, tumorem durum ſubſidentem* (loco ἵζον *Petitus* legit χρονίζοντα temporis progreſſu) *in ſcirrhum mutari*, *ac ſtabiliri*; *quando continuus dolor non infeſtat, quumque adeſt, obſcurus ſentitur*. Et poſtquam varia mala, quae ſcirrhum hepatis comitari, vel ſequi ſolent, enumeravit, dicit: *Malorum autem colophon hydrops*. In hydropicorum autem cadaveribus frequenter inventum fuit hepar ſcirrhoſum, uti poſtea in Capitulo de hydrope ad §. 1229. dicetur. Quandoque hepar ſcirrhoſum redditur immaniter mole augetur ſimul, qualem caſum habet *Bonetus* (*l*) mulieris, cui poſt ulcus ſub dextra axilla diu apertum, dein imprudenter conſolidatum, dolor circa hepar obortus eſt, & tumor, qui ſenſim auctus icterum producebat; fruſtra tentatis pluribus remediis, in tantam molem excrevit, ut dies noctesque in ſella, dextro latere verſus terram reclinato, ſedere cogeretur. In cadavere totum hepar ſcirrhoſum repertum fuit, & quatuordecim libras civiles in lance pendens. Alii ſimiles caſus ibidem habentur. Aliquoties inveni in cadaveribus totum hepar exſuccum, inſtar corii rigidi, ſed contractum & mole inſigniter minutum. Mira hepatis facies deprehenſa fuit ab eruditiſſimo medico *Cornelio Henrico Velſe* (*m*) in cadavere hydropicae mulieris; totum enim hepar erat mole parvum, durum, ac rigidum, & in omni ſua ſuperficie tam gibba, quam concava aſperum tuberibus ſolidis & ſibi mutuo fere contiguis, quae ex baſi latiori, ipſi hepatis ſubſtantiae inſidente, in apices obtuſos, & rotundos deſinebant: in hepatis diſciſſi interioribus nulli ſcirrhi, nec vomicae repertae fuerunt. Nec tamen miſera haec muller de moleſtiis in hypochondrio dextro conqueſta fuerat, ſed quidem circa cardiam; & fatetur egregius ille vir, quod in vivente nullum tumorem, aut peculiarem duritiem hypochondrii dextri percipere potuerit. Fa-

(*K*) De cauſis, & ſignis morbor. diuturn. Lib. I. Cap. XIII. pag. 42.
(*l*) Anat. pract. Lib. III. Sect. XVI. Obſerv. III. Tom. II. pag. 280.
(*m*) In Diſſertatione Inaugurali de mutuo ingreſſu inteſtinor., & aliis machinae humanae extraordinariis Lugd. Batav. 1742. pag. 43.

Facile autem patet, tales tumores ſcirrhoſos premendo vaſa vicina producere omnia fere eadem mala, ac §. 918. recenſita fuerunt, niſi quod omnia lentiori gradu procedant, quia tumor inflammatorius augetur velociter, ſcirrhoſus autem lentiſſime ſolet increſcere. Frequentius autem ſchirroſae tales indurationes in hepate naſcuntur, quam forte creditur, inprimis ſi febres autumnales, poſt fervidiſſimam aeſtatem epidemice graſſantes, nimis cito corticis peruviani uſu ſupprimantur: ſolet tunc ſupereſſe color ictericius in oculis, ponderis prementis ſenſus circa praecordia, auctus repleto poſt paſtum ventriculo. Niſi tunc ſubito ſolventiſſimis remediis, ad §. 924. laudatis, magna copia, & diu ſumtis, ſuccurratur, indomabilis poſtea ſcirrhus manet; languent tales aegri diu, pallidi, ſubicterici, & ſaepe in hydropem tandem incidentes pereunt. Ubi autem confirmatus jam ſcirrhus diu hic haeſit, & vel per febrim natam, aut acria remedia, agitetur, per vomitoria v. g. purgantia valida & ſimilia, in cancrum degenerat, uti antea in ſcirrhi hiſtoria dictum fuit. Si jam applicentur illa, quae ad §. 499. de horrendis Cancri exulcerati, omnia vicina depaſcentis, effectis dicta fuerunt, ad ſedem in hepate occupatam a ſimili malo, ſatis patet, quantis cum cruciatibus inevitabilis mors ſequi debeat. Quandoque obſervatum fuit, poſt icterum diuturnum horrendos naſci in abdomine dolores, ſanguinem magna copia ſurſum, & deorſum exire, unde animi deliquium, & mors: tunc veroſimile videtur, cancroſum acrem ichorem eroſiſſe vaſa. *Bonetus* (*n*) ex *Ballonio* talem caſum recenſet, ubi hepar poſt mortem, cancri modo affectum, reperiebatur.

Quare autem, & quo in caſu Icterus perpetuus ſcirrhum hepatis comitetur, explicatum fuit ad §. 918.

§. 947. UNde patet, id malum per ſua ſigna cognitum (946.) miriſſime tractandum, ſanari vix unquam.

Quando de ſcirrho agebatur, patuit, quanta ſit difficultas in curatione etiam illis locis, ubi manubus acceſſus datur, & epithemata, frictiones, ſuffumigia adhiberi poſſunt: ſimul conſtitit, quanta cautela opus ſit, ut determinetur, an cura debeat adhiberi, cum tantus metus ſit in ſcirrho, inveterato inprimis, ne in cancrum degeneret. Evidens ergo eſt, ſumma prudentia opus eſſe, ut malis morbus tractetur, & ſola illa tuta eſſe, quae abſque acrimonia, abſque augmento velocitatis humorum, ſolvendi vim exſerunt, de quibus antea jam dictum fuit. Sed & ſimul patet, talibus remediis incipientem in viſceribus ſchirrhum ſuperari poſſe, non vero ſufficere, ut duriſſima & lapidea fere moles ſcirrhoſa in hepate tollatur. Unde & *Galenus* (*o*) dicit: *Hepatis autem ſcirrhum, incipientem quidem, ſaepe curavimus, inveteratum vero neque ipſe ſanare potui, neque alium novi, qui poſſet. Omnes enim ita affectos omnino ſequitur hydrops. Plurimi autem longiori temporis ſpatio intereunt, nonnullos*

(*n*) Anatom. Pract. Lib. III. Sect. 17. Obſerv. V. Tom. II. pag. 299.
(*o*) Lib. II. method. medendi ad Glaucon. Cap. VII. Charter. Tom. X. pag. 381.

vero brevi perire vidi, *quibus alvus multa dejiciebat.* Notandum autem, quod *Galenus* inveteratum ſcirrhum hic non vocaverit, qui per annos jam duraſſet, nam in textu habetur ἐκταθέντα δ' εἰς πλείους ἡμέρας, quod non adeo longum temporis ſpatium ſignificat. Videtur autem admodum probabile, celeriter ex hoc morbo periiſſe illos, quibus ſcirrho in cancrum jam degenerante acris ichor in inteſtina depluens immedicabilem, & ſubito lethalem hypercatharſin fecerat.

§. 948. SI autem in parva modo parte jecoris exigua talis inflammatio haeſit, calculo, ſcirrho exiguo, puſtulae, exiguo abſceſſui, originem dabit: quae per ſe parum, ſed orta febre multa mala pariunt.

Docuit Anatome, & inprimis injectiones *Ruyſchianae*, viſcerum fabricam ex vaſorum textura conſtare, quam pro informi parenchymate antiquitas medica habuit: ſed & in partibus corporis humani, hac arte praeparatis, per microſcopia manifeſte videmus, vaſa in omni fere puncto ramulis emiſſis inter ſe communicare, atque ita obſtructione exigua nata in quodam loco, non ilico intercipi omnem humoris vitalis per partem affectam motum, ſed per alios vaſorum ramulos liberos, per anaſtomoſin communicantes, viam fieri. Hoc autem requirebatur, ne a levi obſtructione ſtatim inſigniter laedi poſſet viſcerum actio. Si ergo in hepatis exigua parte talis inflammatiuncula haeſerit, non producet magna mala, & ideo vix cognita negligitur; dum tamen in loco affecto ſimiles effectus producit, licet minores, ac valida inflammatio in toto hepate nata. Poterit ergo & inde manere parvus ſcirrhus, quandoque & minimus calculus, dum humores in hepate ſecreti, imo & ſanguis venae portarum humorem ſecernendum continens, adeo in concretionem calculoſam pronus eſt, uti ad §. 916. dictum fuit. Dum evolvimus ſcripta illorum, qui in cadaveribus demortuorum cauſas morborum ſcrutati ſunt, invenimus ſatis frequenter repertas fuiſſe & in hepate, & in aliis viſceribus, leves tales vix animadverſorum morborum reliquias, quae nullis indiciis in viventibus ſe manifeſtaverant. Idem toties obſervaverunt & Anatomici, qui violenta morte peremtorum hominum cadavera in uſus Academicos quotannis diſſecant. Interim tamen & hoc verum eſt, durum talem tumorem, licet exiguum, premere tamen, & utcumque impedire ipſi adjacentia vaſa, effectu quidem non adeo ſenſibili, dum pacato motu per vaſa moventur humores; verum ubi per febrem velocius moti humores vaſa ſimul plus diſtendunt, tunc in omni ambitu duri talis tuberculi facile inflammatio naſcitur, & per viciniam propagatur, unde plurima mala fiunt. Sic obſervamus ſcirrhum in mammis in corporibus euchymis ſaepe per plures annos manere innoxium, nec mole augeri: ubi vero ab alia cauſa febris excitata movet celerius ſanguinem, augetur ſubito, & brevi in cancrum degenerat. Patet ergo facile, ob eandem rationem & in hepate a ſimilibus cauſis, licet in initio levibus, multa mala produci poſſe.

Digitized by Google

§. 949. Tandem etiam inflammatio hepatis deſinit ſubito in mortem, ſi cauſae inflammationis tam validae, ut nihil per totum jecur tranſire queat, febre ſimul intenſa urgente: tum ſtrictum ad fines, dilatatum ad vaſa hepar, nullam functionem obit: fit Icterus ſubitus, & ingens: rumpuntur vaſa; effunditur ſanguis, & bilis; moritur ilico aeger. Id futurum praedicit. 1. vis morbi in hepate cognita; 2. ſumma, & ſubita reſolutio virium: at vero jam fieri docet vomitus, aut ſeceſſus ſanguinis, bilis, foecis amurcoſae, viridis, nigrae, foetidiſſimae, cadaveroſae; ſingultus magnus, perpetuus; febris intentiſſima; ſitis inextinguibilis; ſubitus admodum pallor.

Huc uſque conſiderati fuerunt, diverſi hepatitidis exitus, dum vel in ſanitatem benigna reſolutione (§. 922.), vel coctione, & excretione materiae morboſae (§. 923.) terminabatur, vel in alios morbos abibat, facta ſuppuratione (§. 933.), vel relicto ſcirrho (§. 946.). Supereſt jam, ut conſideremus, quomodo peſſima hepatitis quandoque mortem, & ſubito quidem, producat, ut medela efficaci ilico adhibita ſuccurratur, vel ſaltem, ſi arte omni major morbus fuerit, ex ſignis obſervatis mortem brevi ſecuturam praevideat medicus, & praedicat, ſicque omni culpa vacet. Ideo *Hippocrates* (*y*) monet medicos, ut Prognoſi formandae in morbis incumbant ſeduli, cum ſanos omnes aegrotos facere nemo poſſit: *Sic enim omnes eum merito admirabuntur, & medicus optimus cenſebitur. Namque & eos, qui ſervari poſſunt, multo etiam melius ſervare poterit, ex longo tempore ſingula praemeditatus, & eos, qui tum obituri mortem, tum evaſuri ſint, ſi praeviderit, praedixeritque, omni prorſus culpa vacabit.*

Ubi ergo materiae inflammatoriae, anguſtiis vaſorum impactae, tenacitas maxima eſt, & copia tanta, ut obſtruendis omnibus vaſis ſufficiat, ſimulque febris valida urgeat ſanguinem in loca obſtructa, totum hepar tumet, omnia vicina comprimit, adeoque & bilis exitum in inteſtina impedit; unde ſubito ictericus color per totum corpus diffunditur. Verum cum adeo friabile hepar ſit, & mollia omnino, ac pulpoſa vaſa habeat, illa, jam diſtenta ultra modum, tantam vim ſuſtinere diu non poterunt abſque ruptura; hinc effundentur humores in cavum abdominis, & cita mors ſequetur. Praeterea in tali caſu aboletur influxus vitalis humoris in arterias, effluxus per venas, tuncque Gangraena adeſt (vide §. 419.) brevi omnia hic putrefaciens. Validiſſima autem talis, & ſubito perminens hepatitis, raro fit, niſi ubi ſubito tenax materies fuſa, & mobilis reddita, in hepar irruit, & ſimul, ac ſemel omnia ejus vaſa opplet. Ita *Hippocrates* (*q*) monet, quandoque ab atra bile, in hepar irruente, acutam adeo naſci hepatitidem, ut aeger animam ſubito efflet. Subitam talem vaſorum rupturam,

(*p*) In Prognoſtic. initio Charter. Tom. VIII. pag. 583. &c.
(*q*) De Internis affectionibus Cap. XXIX. Charter. Tom. VII. pag. 659.

ram, & enormem hinc haemorrhagiam pariter in hepatitide metuiſſe videtur *Aretaeus* (*r*). Sic enim habet: *Sanguinis utique profluvia ex hepate omnium maxima ſunt: venarum enim radicatio* (*eſt*); *neque in ipſo valida phlegmone haud ita frequenter, neque in partibus magis praecipuis oritur, homo enim vita excedens praevenit.* Et paullo poſt ſubjungit ſequentia: *Si vero a majori cauſa, plaga, vel continuis corruptionibus multorum, vitioſorumque ciborum, ebrietate, vehementi refrigeratione, phlegmone in portis jecoris fiat, celerrima pernicies.* Ita etiam ſi caloribus aeſtivis, vel validiſſimo corporis motu, pinguedo omenti fuſa magna copia, & impetu in hepar ruat, &, difficilius tranſire potens per vaſa minima, obſtruat ultimos venae portarum fines, ruptis vaſis, ſubita mors fit. Calido aeſtivo tempore hoc quandoque obſervatur in armentis, quae laetis in paſcuis pingueſcunt, incipiunt languere, angi ſubito, vertiginoſa fieri, oculi flaveſcunt, paullo poſt concidunt mortua, & totum abdomen plenum ſanguine invenitur. In equis, inprimis obeſioribus, poſt quietem ſubito validiſſimo curſu exercitatis, idem quoque contingit ſatis frequenter, & pariter ſanguis extravaſatus, quandoque & fuſae pinguedinis aliquot librae inventae fuerunt in abdominis cavo.

Signa autem funeſti talis in hepatitide eventus ſunt.

1. Si v. g. in atrabilario corpore, vel in homine valde obeſo, calidiſſima tempeſtate, & exercitio corporis, ſtagnantia dudum in motum deducta fuerint, vel ſi quis ſudante poſt validum motum corpore frigidiſſimae aquae ſe immerſerit ſubito, tunc novimus tales cauſas praegreſſas fuiſſe, unde jure tale malum metuitur. Si tunc ſubito ingens anxietas, ob denegatum ſanguini venae portarum per hepar tranſitum (vide §. 631.), ſequatur, in tumorem elevetur hypochondrium dextrum, oculi flaveſcere incipiant, febris valida inſurgat, novimus jam adeſſe illum morbum, & quidem periculoſiſſimum.

2. Signa hic recenſita docent, vel vaſa rupta ſanguinem larga copia fundere, tuncque ſumma illa, & ſubita virium reſolutio obſervatur, & ſubitus pallor oritur in vultu, vel, gangraena nata, omnia jam putreſcere. Quandoque, ruptis vaſis hepatis, ſanguis in cavum abdominis delabitur; aliquando, & in inteſtina, vel ventriculum venit, tuncque ſurſum, vel deorſum expellitur. Memorabilis talis caſus habetur apud *Veſalium* (*s*) de celeri juriſconſulto, qui languida valetudine dudum vixerat; cumque nonnulla per tranſennam percunctatus fuerat de morbo ſuo *Veſalium*, qui circa hepar heerere obſtructionem dixit, promiſit ſe ſequenti die adfuturum anatomicae demonſtrationi, circa viſcera abdominalia inſtituendae, ut nempe morbi ſui ſedem attente conſideraret. Verum eodem die, paucis poſtea horis inter coenam de mira corporis imbecillitate conqueſtus fuit, ac impedita reſpiratione, & paullo poſt exſpiravit. *Veſalius* ſequenti die tam ſubitae mortis cauſam in cadavere inquirens invenit, univerſum corporis ſanguinem adhuc calentem in peritonaei cavum confluxiſſe, rupto venae portarum trunco. Hepar totum candidum erat, & multis tuberculis aſperum, & tota anterior jecoris

pars

(*r*) De cauſis, & ſignis morbor. acut. Lib. II. Cap. VII. pag. 19.
(*s*) In Epiſtola de rad. Chinae Tom. II. operum pag. 674.

Digitized by Google

pars, & univerſa ſiniſtra ſedes, inſtar lapidis indurata erat; poſterior vero pars, ubi vena cava haeret, putredine vitiata, & mollis apparebat. Si autem in chronicis, & lentis talibus hepatis morbis tandem rumpantur vaſa, an non idem metuendum erit, dum ſubito infarcto toto hepare febris acuta urget ſanguinem valido impetu in loca obſtructa? In Epidemicis *Hippocratis* (*t*) talis caſus habetur, qui hoc docet. *Chartadi* enim febris ardens oborta erat, cum bilis copioſa ſurſum, & deorſum evacuatione, & circa lienem tumor rotundus obſervabatur, ſignum dans, ſanguinis tranſitum ex liene per hepar impediri: eadem die ſanguis ad congii menſuram per alvum exivit, repetita etiam vice; tertia vice grumos concreti ſanguinis excrevit: aderat autem anxietas circa cardiam, quae poſtea augebatur; accedebant animi deliquia, & delirium; ſub veſperam magna jactatio corporis prae anxietate: pedes frigeſcebant, pectore, & capite incaleſcentibus, & inſtante jam morte parvis ſudoribus diffluebat: ubi vero aliquid per alvum dimitti velle ſibi dixiſſet, oculis defixis, paullo poſt exſpiravit. Qui omnia hujus morbi phaenomena conſiderat, non dubitabit, aegrum hunc acutiſſima hepatitide laborantem, ruptis vaſis ſanguine per alvum effuſo, ſubito periiſſe, Unde & in *Coacis* (*u*) dixit: *Sanguinem ſplendidum dejicere, malum eſt, tum alias, tum ſi quis dolor adfuerit.* Et alibi (*v*) *Lethale autem & alvum ſanguinem dejicere, multa grumoſa dejectione: item album, & liquidum cum ventris tumore.* Ubi notandum, quod alba illa, & liquida dejectio cum ventris tumore ſatis indicent bilem non venire in inteſtina, adeoque circa hepar malum latere.

Inde etiam apparet, quare *Hippocrates* (*x*) ſanguinis vomitum cum febre damnaverit.

Ubi autem una cum febre intenſiſſima, & ſiti inexplebili, per alvum olidiſſima, & cadaveroſum foetorem ſpirans amurca exit, certo novimus hepatis inflammationem in gangraenam abiiſſe, totumque hoc viſcus peſſima putrilagine corrumpi, adeoque certam mortem inſtare. Singultum autem in hoc morbo pro peſſimo ſigno haberi, jam antea ex *Hippocratis* locis ad §. 915. citatis conſtitit. Verum & ſingultus oriri poteſt ab effuſo copioſo ſanguine, uti alia occaſione ad §. 659. monitum fuit. Pleraque ex peſſimis illis ſymptomatibus, dum hepatitis in ſubitam mortem tendit, habet *Aretaeus* (*y*) dicens: *Ignis enim profundus, obſcurus, acer, palſus torpidi, doloris ſpecies varia omnis generis: nonnunquam enim dextra in parte defigitur, adeo ut acutum telum adactum eſſe videatur; interdum torminibus ſimilis eſt: rurſum vero interdum dolor cum ſumma gravitate conjungitur, atque inter dolendum proſtratio virium, & vocis privatio &c. colore ex atro viridi infecti ſunt, plumbeo quaſi &c. magna eſt in corpore ſegnities, extrema frigent, tremor adeſt, horrores, ſingultus inanis convulſivus, icterus, mera bilis, totum corpus bilioſo colore perfunditur.*

(*t*) Lib. VII. Aegrot. XIV. Charter. Tom. IX. pag. 558. 559. (*u*) N. 605. Charter. Tom. VIII. pag. 888. (*v*) Ibidem. N. 611. (*x*) Aphoriſm. 37. Sect. 7. Charter. Tom. IX. pag. 311. (*y*) De cauſis, & ſignis morbor. acutor. Lib. II. Cap. VII. pag. 19.

§. 950.

Digitized by Google

§. 950. EX his omnibus expoſitis (914. ad 950.) intelligi poſſunt infinita ſymptomata in morbis acutis occurrentia; quorum ignota ratio inanes malignitatis fabulas produxit: nam ab hepate omnia viſcera abdominis, adeoque omnes illorum actiones, digeſtionis, aſſimilationis, nutritionis, refectionis ſanguinis, excretionis alvinae, pendent. In Hepate triplex, facile in calore putreſcens humor, ſanguis multus & ſolutus, bilis veſicaria, & hepatica: Hepatis cum diaphragmate, & corde magna vicinitas: finibus bilioſis obſtructis facile liquor Portarum bilioſus in Cavam tranſit. Tum ex iis ſolis perſpicitur, quam varia quam multiplex Icteri idea? Cur aliquando facile ſanetur, & quando? Cur ſaepe ſit pertinaciſſimus? Cur ſaepe cito, ſaepe tarde admodum occidat? Cur per vices accedat, maneat, abeat, redeat? Cur cum tantis anxietatibus, vomitu, dolore, convulſione, praecedentibus, appareat, quieſcat, redeat? & quid tum denotet? Cur in acutis tam calamitoſus ante ſeptimum diem? Cur tam inexpugnabilis in iiſdem poſt ſeptimum diem? Cur dyſenteria larga, cito deſinente, tam bene ſanetur? Cur miſſio ſanguinis tam parum hos morbos juvet? Cur in omni morbo acuto adeo attendendum ſit ad hypochondriorum dolores, tumores, retroſurſum elevationes? Cur color oculorum, urinaeque tam cito icterum praeſentem, & abeuntem deſignent? Cur vitia inflammatoria, ſuppuratoria, gangraenoſa, ſcirrhoſa, cancroſa, lienis, ventriculi, omenti, meſenterii, inteſtinorum, ſemper ipſum hepar adeo violenter infeſtent? Cur tam enormiter vitia inflammatoria hepatis viciſſim, & ſcirrhoſa illa afficiant? Cur jecur tam immenſum augeri, tumere, iterumque exſiccari poſſit? Cur hydrops a malo hepatis, & tympanitis eo crudelior? Cur ab hydrope extenuatio, & exſiccatio hepatis, cum praetumido liene? quae dyſenteria hepatica? &c. ſunt enim infinita, quae huc ſpectant.

Sequuntur jam Corollaria quaedam practica, quae ex illis, quae hactenus de hepatitide dicta ſunt, ſequuntur, & multum locis tam cognitioni, quam curationi morborum affundunt.

Quorum ignota ratio &c. In febribus acutis duplex inprimis diſcrimen obſervaverunt medici: vel enim aderat validior ſanguinis circumductio, cum calore magno totius corporis, reſpiratione cita, anheloſa; pulſu celeri, forti, magno: videbant tunc omnia, quae humorum copiam, & motus celeritatem minuunt, inſigniter prodeſſe, ut venae ſectionem, diluentia,

luentia, nitroſa &c., & ſaepe feliciter per partem ſanari hos morbos, licet in initio invaderent ſummo cum impetu. Verum & aliud febrium acutarum genus obſervatur pejus longe, & periculoſius, ubi ilico vires proſternuntur; calor longe mitior adeſt, ſaepe & frigus extremorum, anxietas magna, pulſus celerrimus, debilis, maxime inaequalis, ſaepe quaſi evaneſcens ſub digito tangentis medici, ſitis ſaepe vix ulla. Has febres ob ſubitam illam, etiam in robuſtis, virium proſtrationem; abſque ullis evacuationibus factis, malignas vocaverunt medici, & non ſine ratione. Docuit jam obſervatio, in talibus febribus profuiſſe illa remedia, quae vires oppreſſas erigerent, & aromatico ſtimulo incitarent utcumque: ſcordium, ruta, angelica, & ſimilia, alexipharmaca dicta, dabantur in his febribus optato cum ſucceſſu, dum larga copia aquae infuſa, addito pauco vino, vel aceto, calida potabantur. Dum enim his impletum foret corpus, blandus ſudor ſolebat ſequi, per quem ſurgebant vires vitales, & expellebatur ſaepe de corpore epidemicum illud miaſma, quod omnia haec mala fecerat. Ubi autem prioribus febribus, in quibus magnus calor & inflammatoria ſanguinis ſpiſſitudo aderant, talis medela fiebat, omnia ruebant in pejus, & ſummo periculo exponebantur aegri. Unde *Sydenhamus*, uti ad §. 736. dictum fuit, adeo inſurgebat in illud malignitatis vocabulum, quod medici omnibus morbis gravioribus applicabant, etiam inflammatoriis; & calido regimine, ac ſudoribus vi expreſſis perdebant plures aegros, qui bona medendi methodo ſervari potuiſſent.

Cum autem in hepatitide magna ſaepe adſit anxietas (vide §. 631.), & ab impedito libero tranſitu per venam portarum impediri, vel turbari ſaltem, debeant omnium viſcerum abdominalium functiones, magna quandoque debilitas ſimul adſit ob corruptam ſaepe in hoc morbo bilem, circa praecordia haerentem (vide §. 661.), minus periti quandoque tractaverunt hepatitidem inflammatoriam pro febre tali maligna, magno certe aegrorum damno. Sedula obſervatio cauſarum hepatitidis (§. 916.) & effectuum (§. 918.), qui ſimul ſigna morbi praeſentis ſunt, non patietur, attentum medicum hic falli.

In hepate triplex &c. Bilis inter humores inquilinos corporis acerrima eſt, & cito putreſcens (z); ſanguis ipſae venae portarum proximam bilis materiam continet: verum bilis efficacia talis eſt, ut ſanguinem ſolvat; unde poſt diuturnum icterum, ſoluto nimis ſanguine a bile admiſta, ſolet immedicabilis hydrops ſequi. Praeterea ſanguis venoſus, ab inteſtinis, & ventriculo redux, continet fluidiſſimam partem, quam venae meſentericae reſorpſerant; ex liene per venam ſplenicam veniens ſanguis dilutus eſt, & attenuatus: omenti ſanguis venoſus habet in ſe reſorptum tenuiſſimum rorem, qui in cavum abdominis ex arteriis exhalaverat: unde patet ratio, quare ſanguis venae portarum dilutus ſit & ſolutus, quamvis venoſus jam redditus perdiderit multa, per arterioſas ſecretiones inde ablata: omnibus enim bene conſideratis, videntur plura reddi huic ſanguini, quam inde ſeceſſerant. Verum talis ſanguis, in maximo trunco portarum venae, & majoribus ejus ramis, obſtructo hepate, ſtagnans, in loco adeo calido, reſpirationis perpetua actione conquaſſatus, proximam bilis, facile putreſcentis, materiam continens, cito cor-

(z) H. Boerh. Inſtitut. Medic. §. 99.

corrumpitur; & ideo, uti ad §. 933. dictum fuit, ſuppuratione in hepate nata, raro bonum pus fit, ſed potius metuenda eſt funeſta putredo.

Hepatis cum diaphragmate, & corde magna vicinitas. Quam larga ſuperficie hepar diaphragma tangat, ex Anatomicis notum eſt: quin imo a contiguo hepate diaphragmatis dextra pars magis ſurſum premitur in thoracem quam ſiniſtra (*a*). Praeterea diaphragmatis ſuperficies abdomen ſpectans undique tegitur peritonaeo, praeterquam circa cavam venam, ubi hepar nudum contingit (*b*). Non mirum ergo hepatis morbos diaphragma ſaepe etiam afficere, cujus rei exemplum ad § 936. 5. habetur.

Verum & magnam viciniam cum corde habet: nam inter hepar, & pericardium, cor continens, tenuis tendinea diaphragmatis pars interjacet. Praeterea vena cava inferior hepati innaſcitur, & ubi ex hepate emergit mox diaphragma penetrat, & facit ſinum venoſum dextrum. Ex quibus patet hepatis morbos inſignes, & vicino cordi nocere poſſe.

Finibus bilioſis obſtructis &c. Quidquid enim per venam portarum fluit, duplici via inde exit: vel enim per canales ſecretorios venit in porum hepaticum; vel per fines ultimos venae portarum in ramos venae cavae, per hepatis totam ſubſtantiam diſtributos, pergit, ſicque in cavum, ſinum venoſum, & cor dextrum. Cum autem bilis hepatica, a ſanguine venae portarum ſecreta, ipſo ſanguine fit tenuior, ſi obſtaculum haereat circa fines bilioſos, patet ſatis, quod facile materia haec bilioſa una cum ſanguine dilabatur in venam cavam, totamque ſanguinis maſſam cachexia bilioſa inficiat. Verum quidem eſt, canales bilem a ſanguine venae portarum ſecretum ferentes difficilius obſtrui, cum ex anguſtiis in latiorem canalis partem fit hujus liquidi motus; ſed circa ingreſſum ductus communis in inteſtinum duodenum major anguſtia eſt, & ibi ſaepe naſcuntur obſtacula. Praeterea, uti jam ante notatum fuit, bilis, imo & ipſe ſanguis venae portarum bili proximam materiam continens, admodum inclinat in calculoſas concretiones, quae ſemel natae, & auctae quotidie, has vias obſtruere poſſunt. Deinde omnes tumores in hepate nati, inflammatorii, ſuppuratorii, ſcirrhoſi, ſteatomoſi &c., premendo vicinas partes, quibus adjacent, tale impedimentum producere poterunt. Videantur illa, quae ad §. 119. de hac re dicta fuerunt.

Verum uti, obſtructis canalibus bilioſis, tranſitus fit materiae bilioſae in venam cavam, ſic, & obſtaculo nato circa ultimos fines venae portarum, ita ut ſanguis in venam difficulter tranſire poſſit, quandoque videntur ſic dilatari rami ſecretorii bilem vehentes, ut & ſanguinem tranſmittant, qui tunc in duodenum exit ſaepe larga copia, & ſurſum, vel deorſum expellitur de corpore. Ab atrabilaria tenacitate inprimis difficilis talis tranſitus ſanguinis ex ultimis finibus venae portarum in cavam naſci ſolet, & puto, me in praxi tales caſus ſaepius obſervaſſe, & fere ſemper in macilentis hominibus, atrabilariae temperiei; inprimis in illis, qui tabaci fumo abutentes quotidie ingentem copiam ſalivae exſpuendo perdunt; quae caeterum deglutita ſanguini redditur, unde ſeceſſerant. Vidi ſic hominem, cui poſt anxietatem circa praecordia, & cardialgiam moleſtam; oriebatur ſanguinis vomitus, & paullo poſt per

(*a*) Albin. Hiſt. Muſcul. Lib. III. Cap. LXXXI. pag. 300. (*b*) Ibidem pag. 308.

per alvum magna copia etiam exibat, unde intra paucas horas defecit. In cadavere, cum quibuſdam amicis, in anatome ſatis verſatis, luſtravi magna cum cura omnia viſcera abdominalia, nec ullum vas ruptum invenire potuimus, nullam inſignem labem in ullo viſcere obſervavimus. Plures poſtea tales caſus vidi, ſed non ſemper funeſtos; imo plurimos vidi evaſiſſe, & poſtea ſatis ſanos vixiſſe, licet tam valida ſanguinis evacuatio contigiſſet, ut convellerentur prae inanitione ſubita vaſorum. Facile tamen patet, ſemper magnum diſcrimen adeſſe, licet & multi evadant poſt talem ſanguinis vomitum, vel ſeceſſum. In omnibus illis vomitum cruentum praeceſſerat tenſio abdominis moleſta, & diu afflixerat cardialgia, inprimis repleto ab aſſumtis cibis ventriculo. Verum antea, ubi de *Anxietate febrili* agebatur, notatum fuit, licet in hepate haereret obſtaculum, praecipuum tamen aegritudinis ſenſum circa cardiam percipi ab aegris, unde & illud ſymptoma hanc opinionem confirmat. Viderunt autem illi evadere, quibus non ruptis, vel eroſis vaſis, ſanguis effunditur, ſed dilatatis vaſis bilioſis exit in duodenum; unde & illa, quae in anguſtis finibus venae portarum haeſerant infarcta, omni preſſione ſanguinis a tergo urgentis liberata, retropelluntur in vaſa majora (vide §. 140. & 400.), & ſolvitur feliciter hepatis obſtructio.

Similia in praxi videns incepi intelligere, quare *Hippocrates* (*c*) dixerit: *Quicumque ſanguinem vomunt; ſi quidem ſine febre, ſalutare: ſi cum febre, malum. Curare oportet refrigerantibus, & adſtringentibus.* Talia adhibui certe cum optimo ſucceſſu, ut dilatatis, & diſtractis vaſis rediret debita firmitas: juvat etiam, quod, multo ſanguine evacuato, aegriſque talibus multum debilitatis, vaſa minori copia liquidi, & lentius moti, repleta, ſponte ſua contrahantur. Alius adhuc apud *Hippocratem* (*d*) memorabilis locus habetur, qui huc ſpectare videtur: *Quibus dolores hypochondriorum, cardiae, hepatis, partium circa umbilicum, excreto ſanguine (per alvum dejecto forte) ſervantur, non autem excreto, moriuntur.*

Quam varia, quam multiplex, icteri idea? Quid icterus ſit, & quomodo mutato colore corporis, & inprimis in tunica adnata, diſtinguatur, antea ad §. 918. dictum fuit. Semper autem ſupponit, vel impeditam ſecretionem bilis a ſanguine venae portarum, vel impedimentum tollens liberum exitum bilis ſecretae in inteſtinum duodenum. Primum ergo differt icterus, prout bilis hepatica, vel cyſtica, vel utraque, in ſanguinem regurgitat: deinde & differt pro varia indole ipſius bilis, cum & illa colore, & aliis ſuis attributis, admodum diverſa eſſe poſſit.

Verum ingens varietas icteri eſt ratione cauſae, quae ſecretionem bilis, vel ejus liberum exitum in duodenum impedit. Vidimus enim in praecedentibus, talem cauſam quandoque eſſe inflammationem, & quidem iterum vario intenſitatis gradu diverſam: deinde & ſuppuratio, inflammationem ſequens, icterum producere poterit, vel jam natum una cum inflammatione valida incipiente perennare faciet. Sed & pro diverſis viis, quibus pus, in hepate col-

(*c*) Aphor. 37. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 311.
(*d*) Coac. Praenot. N. 296. Charter. Tom. VIII. pag. 868.

Digitized by Google

collectum ſibi parat exitum, recenſitae fuerunt icteri ſpecies variae. Ultimo & ſcirrhus, vel benignus, vel jam in Cancrum degenerans, ictero originem frequenter dedit. Si jam ſimul conſideretur, partes hepati vicinas, & inprimis circa cavam hepatis regionem locatas, a ſimilibus cauſis tumentes, bilis exitum impedire poſſe, patebit ſatis, quam multiplex icteri idea ſit, & quod idem nomine morbus a diverſiſſimis producatur cauſis; quarum tamen cognitio accurata tantam lucem adfert curationi inſtituendae, uti & ad formandam Prognoſin circa facilem, vel difficilem, poſſibilem, vel impoſſibilem. Icteri ſanationem.

Cur aliquando facile ſanetur, & quando? Occurrunt tales icteri quandoque, qui ſatis cito ſanantur, quando nempe cauſa illos producens levior eſt, vel obſtaculum, impediens liberum bilis exitum, ſponte ſua removetur, vel ſaltem levi negotio tolli poteſt. Sic v. g. a leviori hepatitide, quae per benignam reſolutionem (§. 912.), vel coctionem, & excretionem cauſae morboſae (§. 923.), curari poteſt, natus icterus facile cedit. Ita ubi in gravidis, vel ab utero tumente, vel a faecibus duris in colo inteſtino collectis (vide §. 918.), compreſſo ductu cyſtico, vel communi fit icterus; excuſſo foetu, & expulſis faecibus, ſponte ſua cedit hoc malum. In recens natis infantibus frequenter talis icterus facile curabilis obſervatur; illo enim tempore, quo in utero materno latuit infans, reſpirationis motus non egit in contenta abdominis, unde accumulatur in cyſtide fellea bilis; mucoſa viſcida obliniunt totam inteſtinorum ſeriem, tenax meconium magna ſolet copia adeſſe: hinc ſaepe impeditur exitus bilis in duodenum, & dilatandis facile in hepate vaſis retrogreditur in ſanguinem, & ſic icterum producit. Quandoque & in infantibus ubera ducentibus coloſtrum caſeoſum in duodeno haerens ſimile impedimentum praebet. Saponis veneti ſcrupulus in aquae unciis tribus dilutus, addendo unciam ſyrupi cichorei cum rheo, ſi cochleatim detur ſaepius de die, ſolvit haec concreta, abſtergit blande inteſtini latera, & ſimul hanc ſaburram per alvum expellit; ſicque cita ſequitur ſanatio. Imo & in adultis pituitoſa colluvie in primis viis haerens, icteri cauſa fuit: per attenuantia mobilis ubi reddita fuit talis materies, dein per comitoria, aut purgantia facile excutitur; de qua re videantur illa, quae de cura glutinoſi ſpontanei §. 69. & ſequentibus dicta fuerunt. Talis icteri, a pituita nati, meminit etiam *Hippocrates* (*e*), illumque minime lethalem, & facile ſanabilem pronunciavit. Quandoque & contingit, bilem in cyſtide fellea diu haerentem (ut in literatis ſedentariam vitam degentibus frequenter fit) inſpiſſatam, & viſcidiorem redditam difficilius exire poſſe; tuncque *Galenus* (*f*) notavit, idem contingere veſicae felleae, quod in veſica urinaria a retenta nimis diu urina obſervatur, nempe illam quaſi paralyticam fieri, nec commode poſſe ſuarum fibrarum ope bilem jam ſpiſſiorem exprimere. Illis ſine febre icterus naſcebatur, urgente in dextro hypochondrio gravitatis cujuſdam ſenſu;

(*e*) De Internis Affectionibus Cap. XI. Charter. Tom. VII. pag. 666.
(*f*) Lib. V. de locis affectis Cap. ultimo Charter. ibid. pag. 504.

Digitized by Google

ſu; affirmatque *Galenus*, ſe tales, praemiſſis aperientibus remediis, dato purgante cholagogo, ſaepe uno die ſanaſſe. Si nondum cederet parum pertinacius malum, dabat potentiora aperientia, & dein vehementius purgans, quo caerulea potius, quam flava bilis expellebatur, ſequente pariter ſanatione felici, & ſubita.

Cur ſaepe ſit pertinaciſſimus. Si nempe cauſa icteri talis fuerit, ut vel omnino non, vel difficillime tolli poſſit, vel per morbum deſtructa fuerit, aut adeo mutata hepatis fabrica, ut poſtea bilis ſecretio, & excretio nunquam rite perfici poſſint. In cadavere diſſecto cervicem veſicae fellae tophis obturatam vidit *Benedictus* (*g*): ſed noverunt Chirurgi, quam difficile ſit tumores in tophum induratos reſolvere, etiam in locis, ad quae manubus acceſſus datur: turgebat autem haec veſicula fellis ſero pellucido inſipido, quod ad ignem coagulabatur inſtar albuminis ovi; unde patet bilis bonae ſecretionem in hoc aegro jam abolitam fuiſſe. Inventus fuit, & ductus cyſticus omnino concreviſſe, ita ut ſtylus immiſſus per aperturam ductus communis, nullo modo potuerit penetrare in ductum cyſticum, nec veſica fellea, quae bile plena duorum pugnorum magnitudinem habebat, compreſſa, vel guttula contentae bilis exiverit: imo diſciſſa veſica fellea non poterat diſtingui ullo modo apertura ductus cyſtici ex veſica fellea exeuntis (*h*). Quandoque etiam, licet via ex cyſtide fellea in duodenum aperta ſit, jam adeo degeneravit hepatis fabrica, ut morbus aeque incurabilis maneat, uti docet Celeberrimi viri *Du Verney junioris* ſequens obſervatio (*i*). In cadavere virginis triginta circiter annorum, poſt icterum nato hydrope aſcite mortuae, inventum fuit hepar obſcure flaveſcentis coloris, pro magna ſui parte exſiccatum; veſicula fellis, in ſaccum ingentem dilatata, & qui levi vi dilacerabatur, continebat hydatides copioſas, & materiam quandam partim glutinoſam, partim lymphaticam, & bilioſam, una cum grumis nigris, qui intra digitos contriti colore flavo illos inficiebat; apertura autem ductus biliferi ad duodenum uſque adeo patula erat, ut digitum minimum facile admitteret, unde facilis via erat contentis in veſica fellea ad inteſtinum duodenum; & foemina, quae aegrae adfuerat morbi tempore, teſtabatur, per alvum exiviſſe, dum viveret, omnia ſimilia his, quae in cadaveris veſica fellea deprehendebantur. Unde patet nova ratio pertinaciae icteri, licet viae apertae ſint, ob inſignem morboſam hepatis degenerationem. Ex ante dictis patet etiam, a ſcirrho hepatis natum icterum debere eſſe pertinaciſſimum.

Cur ſaepe cito, ſaepe tarde admodum occidat. Ubi atrabilaria materies, in aliis viſceribus collecta, ſoluta, & acris facta, impetu ſubito in hepar ruit, cita mors ſequitur; uti etiam ubi adeo valida inflammatio hepatis eſt, ut vel rumpantur vaſa, vel fiat gangraena brevi totam viſceris ſubſtantiam in putridum tabum reſolvens, uti praecedenti paragrapho dictum fuit. Quando autem ulcus in hepate natum

Tom. III. K eſt,

(*g*) Tabidor. Theat. pag. 58. (*h*) Medical Eſſais Tom. II. N. XXI. pag. 310. (*i*) Academie des Sciences l'année 1701. mém. pag. 193.

Digitized by Google

eſt, tunc niſi ad exteriora tumeat, & pertundi poſſit, lentior mors, quamvis certa, ſequitur (vide §. 937.). Longe autem diuturnior icterus eſt, ubi a ſcirrho, calculoſis concretionibus, atrabilario ſanguine tenaciſſimo ſenſim in hepar aggeſto, producitur. Curavi ſexagenariam mulierem, quae per duodecim annos laboraverat ictero, in initio per periodos redeunte, ſed ultimo anno manebat continuus, & nigro ferme colore totum corpus tingebat, ſolis oculis profundiſſima flavedine perfuſis, ita ut horrorem omnibus illam videntibus incuteret miſera aegra. Pertinaci uſu ſucci graminis, ſeri lactis, & ſimilium, verno tempore; aeſtivis menſibus aquis ſpadanis; hyeme magna copia ſaponis veneti cum melle, tandem incepit ſolvi impacta hepati materies, & ſecutus fuit alvi fluxus per integros ſex menſes durans, & cum levamine omnium ſymptomatum: evacuabatur autem materia argillacea, olidiſſima, granulis aſperis parvis, calculoſis, undique reſperſa. Dum autem vires bono victu ſuſtinebantur, & in lauta re conſtitutae nihil deeſſet, a tam pertinaci morbo evaſit, & ſupervixit ſana ſatis per plures adhuc annos. Integro biennio hanc medelam adhibuit conſtantiſſime, quod raro in difficillimis chronicis morbis impetrare ab aegris poſſunt medici: tanto autem magis mirabar aegrotae longanimitatem, quod primis octodecim menſibus vix, quid proficerent omnia haec artis molimina, omneſque ejus conſanguinei, & amici ſuaderent, ut miſſis omnibus remediis pacata mente exſpectaret mortem, quam certam, & unicam malorum medelam praevidebant.

Cur per vices accedat &c. Tales icteri in praxi ſaepius occurrunt, primo ſatis leves, & longis intervallis redeuntes; dein ingraveſcente malo redeunt citius; & affligunt vehementius. In initio ſaepe non detegitur a medicis, vel minus peritis; vel non ſatis attentis, morbus hic, dum poſt levem cardialgiam, & anxietatem aliquam circa praecordia, ſequenti die levis flavedo in adnata oculi apparet, & urina parum coloratior mingitur; tales aegri optime poſtea ſe habere videntur, donec poſt aliquot menſes, in quibuſdam citius, in aliis ſerius, redeant improviſo eadem ſymptomata. Cum autem flavo illo colore apparente in oculis omnes moleſtiae, quae paullo ante adfuerant, ceſſent, hinc multi medici hunc icterum criticum crediderunt, & ſalutarem. Imo & *Sidenhamus* (*K*) minus recte hujus morbi cauſam intellexiſſe videtur: ſub nomine enim colicae hypocondriacae, aut hyſtericae, illum morbum deſcripſit ſequentibus: *Regionem ventriculi, nonnunquam & paullo inferiorem, dolor haud mitior, quam in Paſſione Colica Iliacave primum obſidet, quem vomitiones ſequuntur enormes, nunc viridis materiae, nunc vero flavae. His accedit (quod ſaepe obſervavi) major animi dejectio, deſperatioque, quam in morbo alio quocunque. Poſt diem unum alterumve faceſſit dolor, qui poſt paucas ſeptimanas revertitur, nihilo lenius ſaeviens, quam antequam ſolveretur paroxyſmus. Icterum quandoque ſatis ſpectabilem comitem ſibi adſciſcit, intra dies paucylos ſponte evaneſcentem.* Haec autem deſcriptio exactiſſime quadrat morbo jam adultiori, primi enim inſultus leniores fere ſemper eſſe ſolent, & levem tantum flavedinem in oculorum albo faciunt, de die tan-

(*K*) Sect. IV, Cap. VII. pag. 267.

Digitized by Google

tantum obſervabilem, nam ad lumen candelae omnia leviter flaveſcentia apparent alba; verum in urina ſemper adeſt flavedo ſatis conſpicua, etiam in primis hujus morbi inſultibus. Cum autem frequentes habuerim occaſiones hunc morbum videndi, non inutile erit illum hic paullo accuratius deſcribere.

In juniore aetate rarius occurrit, ſed adultos, & in ſenium jam vergentes frequentius corripit; & praecipue quidem illos, qui diuturno moerore afflicti, vel & memores iras diu, noctuque ſub pectore verſant: omnium maxime ſedentariam vitam agentes (hinc literatis viris frequens morbus) uti & lautius viventes, dum poſt paſtum, pleno admodum ventriculo, menſis aſſident prono corpore, ſicque omnia abdominalia viſcera comprimunt. Incipiunt conqueri de quadam tenſione moleſta circa praecordia, & ponderis quaſi gravantis ſenſu: quibuſdam aliquot a paſtu horis acris ſatis cardiae dolor fit, quem vidi quandoque per plures menſes praeceſſiſſe icterum talem periodicum. Obſervatur tunc levis quandoque flavedo in cantho majori oculorum, urinae parum plus coloratae ſunt, & per alvum bilioſa excrementa deponuntur. Poſtea ſubito, nulla ſaepe cauſa procatarctica accedente, oritur inexplicabilis anxietas, dolor intolerabilis circa cardiam, imo etiam per totum abdomen, quem tunc colicum, vel iliacum dolorem credunt; accedit febris, vomitus enormis, & dum per aliquot horas haec ſymptomata duraverunt, remittunt, ſed totum corpus iſterico colore perfunditur. In quibuſdam vidi primo tali inſultu totam faciem, & pectus flaveſcere, non vero reliquas partes corporis; urina tingitur, ſaturatiſſimo colore flavo, & ſatis commode ſe habent: quoſdam & moleſtus dolor lumbos, & latera obſidet, antequam icterici fiant, quod & videtur obſervaſſe *Hippocrates* (*l*) dicens: *Quibus lumborum, ac lateris dolor ſine manifeſta cauſa icterici fiunt*. Poſt vigintiquatuor horas, quandoque citius, quandoque ſerius, tales aegri commode ſe habent, & cum pondus illud gravans praecordia non amplius ſentiant, integram ſanitatem brevi futuram confidunt. Urinae ſenſim fiunt minus coloratae, flavus cutis color evaneſcit ſucceſſive, & poſt paucos dies nihil omnino de morbo ſupereſſe videtur. In quibuſdam etiam vidi intolerabilem pruritum adfuiſſe toto tempore, dum corporis cutis bile perfuſa flaveſcebat. Verum poſt aliquot ſeptimanas, quandoque etiam poſt aliquot menſes, tota haec malorum ſeries eodem ordine redit; & ubi plures tales inſultus paſſi ſunt aegri, manet perpetuus icterus, ſubinde quidem ingraveſcens; ſed non tam validis ſymptomatibus inſultus ſtipatur: color ictericius tunc ſaturatiſſimus per univerſum corpus diffunditur, ipſa ſaliva amareſcit (quod rarius tamen obſervatur), tandem procedente tempore nigreſcunt fere toto corpore, pedes incipiunt tumere ſenſim magis magiſque, denique & abdomen, & hydropici pereunt.

Quandoque & contingit, inſultum hujus morbi adeo validum eſſe, & febrim comitem adeo intenſam, ut vera hepatis inflammatio ſequatur cum ſubita quandoque morte; aliquando & hepatis ſuppuratio adeo peri-

K 2

(*l*) Coac. Praenot. N. 325. Charter. Tom. VIII. pag. 870.

riculoſa, qualis caſus in actis Edinburgenſibus (*m*) habetur. Frequentius autem prior morbi decurſus obtinet, tandem, niſi curetur, lenta morte finiendus. Faeces alvinae quandoque aliquot diebus ante hunc paroxyſmum incipiunt eſſe albae, griſae, argillaceae, quandoque in primis morbi inſultibus incipiunt flava per alvum prodire, dum ſimul ictericus color in cute, & urina apparet.

Omnia haec ſymptomata manifeſte docent, morbi hujus cauſam eſſe impedimentum, quod bilis cyſticae exitum in inteſtinum duodenum prohibet; unde bilis retenta, copia aucta quotidie, veſicam felleam diſtendit magis magiſque, donec vel mole collectae bilis, vel majori acrimonia ſtagnando nata, aut obſtaculi impedientis, in cervicem anguſtiorem veſiculae fellae pulſi, irritatione, oriantur dolores, ſpaſmi abdominales, vomitus enormes, corporis inquietiſſimae jactationes ob anxietatem vix tolerandam. Omnibus autem his, adeo validis, concuſſionibus, & inprimis validiſſima preſſione diaphragmatis, & muſculorum abdominalium ſimul agentium expeditur illud obſtaculum bilis egreſſum impediens, vel bilis in cyſtide contenta retroprimitur in ſanguinem; ſic cauſa nimis diſtendens veſicam felleam tollitur, vel ſaltem inſigniter minuitur; ſed icterus fit; & ſi cauſa, exitum bilis impediens, non fuerit ſimul remota, ſenſim iterum accumulata bile eadem redit tragoedia. Verum ubi ſaepius in ſanguinem retropreſſa bilis fuit, ſic dilatantur haec vaſa, ut hoc fieri poſſit longe minori vi; & tandem videtur fieri facillime, tuncque manet icterus perpetuus, ſubinde quidem ſaturati magis coloris, poſt levem anxietatem perceptam, vel lenem vomitum, ſed nunquam tunc tanta cum vehementia redeunt haec ſymptomata, cum levior vis ſufficiat ad retro urgendam bilem per hepar in venam cavam.

Saepe miratus fui, tales aegros, licet continuo ictero laborarent, tamen & appetitum ſatis integrum habuiſſe, digeſtionem ciborum utcumque ſucceſſiſſe, alvi evacuationem pariter. Forte hepatica bilis tunc copioſior, & acrior pro tempore ſupplet cyſticae bilis defectum: forte etiam pars bilis cyſticae in hepar retrogreſſae in porum hepaticum venire poteſt, ſicque bilis hepaticae actionem augere. Vias enim adeſſe ex poro hepatico in cyſtidem felleam docuit Anatome. Omnes tamen tales aegri emaciantur plus minuſve, & tandem diuturnitate morbi, nimis diſſoluto a bile admiſta ſanguine, hydrops naſcitur.

Patet ex omnibus his, quodvis obſtaculum, bilis exitum ex veſica fellea impediens, poſſe hujus morbi cauſam eſſe, & variam eſſe difficultatem curae, prout haec cauſa facilius, vel difficillius tolli poteſt. Quandoque vidi, bilem, inſtar tenacis glutinis cohaerentem, vomitu redditam fuiſſe, nunquam poſtea redeunte ictero. Verum obſervationes numeroſiſſimae docuerunt, frequentiſſimam periodici icteri cauſam eſſe calculoſas concretiones in veſica fellea natas, & ubique apud auctores tales caſus inveniuntur: bilis enim retenta ſatis cito calculos producit: quod & obſervavi in bile, quam ſponte in vaſe vitreo puro reliqueram, ut putreſceret; in fundo enim vaſis grumos calculoſos inveni. Inter plurimos,

(*m*) Tom. *II.* N. XXIX. pag. 345. &c.

mos, quibus hoc morbo laborantibus medicinam feci, nullum vidi fere curatum fuiſſe, quin in faecibus alvinis calculi majores, minoresve reperti fuerint (quas ideo ſemper ſollicite inſpiciendas curavi). Plura cadavera hunc morbum paſſorum diſſecui, & ſemper inveni tales calculos. Magnitudo autem, & figura horum variant admodum, uti & durities, & color. Omnium frequentiſſimi mihi occurrerunt tales, qui externe colorem, & unctuoſitatem fere ſaponis veneti habebant, diffracti vero nucleum oſtendebant flavum. Septuaginta tales calculos adhuc ſervo diverſae magnitudinis, pyramidalis fere figurae omnes, quos per alvum excrevit vetula, quae poſtea ab hoc morbo per plures annos immunis vixit. Centum & ultra tales calculos ex veſica fellea eduxi alterius vetulae, quae poſt diuturnum icterum hydropica perierat. Dum haec ſcribo, curam habeo Illuſtriſſimae matronae, quae per biennium jam ictero laborat, & quotidie fere calculos per alvum excernere incipit; nigros quandoque & duriſſimos, ſubinde albos nigris punctis variegatos, rarius flaveſcentes, qui molliores ſunt; ſimul & magna ſatis copia ſabuli quaſi craſſioris in faecibus invenitur. Plus quam ducenti jam calculi prodierunt, quorum maximi tamen piſum mole non ſuperant; unde adhuc majores latere ſuſpicor, licet icterus jam minui incipiat. Ante paucos menſes in cadavere Nobiliſſimi viri, poſt icterum periodicum aliquoties perpeſſum hepatitide mortui, inveni in inteſtinis tenuibus calculum, colore hyſtricis Americani adeo famoſum lapidem referentem, in exteriori ſuperficie ſatis mollem, ſed nucleum longe duriorem, & magis fuſci coloris habentem.

Patet jam facile, tales calculos icterum non producere, niſi exitum bilis ex veſica fellea impediverint; adeoque potuerunt inveniri in cadaveribus, licet icterum non animadverterint medici, neque inde concludi poteſt, quod cauſae icterum producentis vice fungi non poſſint tales concretiones calculoſae. Simul & intelligitur, calculis his ſitum mutantibus, liberam denuo viam fieri poſſe bili in inteſtina, imo & quandoque una cum ictero faeces alvinas flaveſcere; dum nempe validis illis inter vomendum conatibus, qui icteros hos comitari ſolent, aliquid bilis in duodenum exprimitur; calculis quidem impedientibus liberum exitum, non tamen adeo exacte obturantibus, quin magna tali vi adhibita aliquid adhuc exprimi poſſit. Certe omnia ſymptomata ſimilia obſervamus, ubi calculus veſicae liberam urinae emiſſionem impedit. Sic apparet, male *Helmontium* (*n*) in medicos inſurgere, quod icteri cauſam ponerent in obturatione ductus cyſtici; ut nempe ſuum fermentum ſtercoreum, de quo tam multa ſomniaverat, ſtabiliret.

Quandoque & contingit, quamvis rarius, bilis cyſticae exitum impediri, & faeces albeſcere, abſque ullo colore icterico in cute obſervato: verum tunc bilis retinetur quidem in cyſtide fellea, ſed nimis tenax, & viſcida in hepatis vaſa regurgitare nequit, ſed ſenſim aucta copia immaniter diſtendit cyſtidem felleam; qualis caſus ſatis mirus habetur (*o*)

 in

(*n*) In tractatu, cui titulus: *Scholarum humoriſtarum paſſiva deceptio, atque ignorantia.* Cap. IV. pag. 820. &c. (*o*) Medical Eſſais Tom. II. N. XXX. pag. 352. &c.

in puero duodecim annorum, qui delapſus ex alto dextrum hypocondrium valide contuderat, & deinde poſt varia mala perpeſſa hydropicus factus perierat. In cadavere inventa fuit cyſtis fellea prodigioſae molis, continens octo libras bilis ſpiſſioris, ex qua jam varii ſacci concentrici formati fuerant, tanto firmioris conſiſtentiae, quanto magis propinqui erant cyſtidis lateribus; illi vero, qui verſus centrum cyſtidis haerebant, teneriores erant, & minus opaci: ductus communis cholidochus ſolito amplior erat, plenus multis lapillis ſpongioſis, & parvis, flaveſcentis coloris, qui aquae immiſſi innatabant: interim tamen notatur, praeter colorem album faecum alvinarum nulla adfuiſſe icteri ſymptomata in hoc puero.

Ubi ergo tales icteri periodici mihi occurrebant in Praxi, ab *Optimo Praeceptore* monitus primo, & dein in hac ſententia medicarum obſervationum lectione confirmatus, ſemper cogitavi de calculis in cyſtide fellea haerentibus, atque ad hunc ſcopum totam indicationem curatoriam direxi, ſatis felici ſaepe ſucceſſu.

Sponte patet, duo tantum hic prodeſſe poſſe, vel ut ſolvantur calculi concreti, vel ut expediantur viae, per quas tranſire poſſint in duodenum; tunc enim ſpes eſt, per alvum cum reliquis contentis inteſtinorum exire poſſe.

Multa tentavi, ut invenirem menſtruum, quod ſolveret haec concreta calculoſa, & ſimul tuto, & integris viribus pervenire poſſet ad illa loca; ſed nondum fui tam felix, ut tale quid detegere potuerim. Verum quidem eſt, quod largo, & continuo uſu ſucci graminis, taraxaci, cichorei, fumariae, & ſimilium, obſervaverim, minuta quaſi fragmenta calculorum cum faecibus alvinis exiviſſe, imo quandoque excrementa alvina dura extrinſecus his grumis quaſi aſpera fuiſſe, & in tranſitu per anum excoriaſſe finem inteſtini recti; verum non certus ideo ieram, quod forent calculorum comminutorum partes, cum in cadaveribus tales minores aſperi calculi, imo & ſabulum in veſica fellea, ductu hepatico, & ipſa hepatis ſubſtantia, quandoque inventa fuerint. Memorabilem talem caſum vidit *Veſalius* (*p*) in cadavere *Proſperi Martelli*, Patritii Florentini, qui multis annis morbo regio laboraverat, ac dein ſubita morte perierat. Invenit enim *bilis veſiculam duorum pugnorum magnitudinem facile adaequantem, & exiguis lapillis quodammodo plenam, qui invicem connexis granis ſeminibuſve milii, aut potius aſperae ſuperficiei vulgaris officinarum tutiae, erant ſimillimi*. Videtur ergo quandoque contingere, bilem retentam in grumos minores tantum concreſcere, neque etiam longo temporis ſpatio in majores calculos formari; & falſo quis crederet, dum haec quandoque alvo exeunt, quod vi remediorum in partes minores comminuti fuiſſent majores calculi.

Praecipua ergo curationis ſpes eſt, ut calculi hic haerentes, ſenſim dilatatis viis, exeant per anguſtum ſatis collum cyſtidis felleae, & inde per ductum cyſticum, & communem in inteſtinum duodenum. Anatome docet quidem, arctam hanc viam eſſe, verum obſervationes certiſſimae,

&

(*p*) In Epiſtola de radice chinae Tom. II. pag. 674.

& ſatis numeroſae docuerunt, miro modo illam dilatari poſſe, ut magni etiam ſatis calculi exitum inveniant. Idem etiam contingere videmus in ureteribus, qui miro modo dilatantur in illis, qui ſaepius calculos renales excreverunt; & vidi illos in cadavere hominis calculoſi, adeo amplos, ut digitum indicem facile intromittere potuerim. Sed & videmus automatico motu in his morbis moliri naturam horum calculorum expulſionem: enormis enim vomitus ſolet comitari colicas illas ictericas dictas, ut violentis illis concuſſibus abdominis propellatur calculus. Verum & ſimilis vomitus excitatur, dum calculus a rene per ureteres in veſicam depellitur, uti noverunt omnes medici. Ubi autem ſemel dilatatae hae viae calculum majoris utcunque molis tranſmiſerunt, tunc poſtea minori cum moleſtia & plures expelluntur, uti ex obſervationibus jam memoratis conſtat. Imo non facile deſperandum eſſe de expulſione magnorum calculorum experimenta practica perſuadent. Vidi in propriae uxoris matre, poſt plures periodicos tales icteri paroxyſmos, ſubito ortum fuiſſe dolorem ſatis intenſum, cum animi fere deliquio, & quidem in illo loco (quem digito monſtrabat) ubi duodenum locatur: poſt quadrantem horae ceſſabat dolor, cumque ſollicite luſtrabantur faeces alvinae, poſt biduum in illis fuit inventus calculus (quem adhuc ſervo) pollicis articulum aequans, albicans exterius & durior, unctuoſus tamen, in meditullio habebat nucleum flavum, & molliorem. Cum autem in illo calculo binas quaſi foveas ejus ſuperficiei impreſſas obſervarem, ſuſpicabar & alios adfuiſſe ipſi adjacentes; & poſtea adhuc bini alii, magnitudine non multum cedentes priori, prodierunt. Deinde autem ſatis bene ſe habuit, ab ictero illo libera. Plures ſimiles caſus in praxi vidi, & in hiſtoria medica adhuc longe majorum calculorum per anum excretorum exempla habentur, ubi omnia ſymptomata docuerant, illos non fuiſſe genitos in inteſtinis, vel diuturna in illis mora inſigniter mole auctos, ſed ex veſica fellea expulſos, intra paucorum dierum ſpatium exiviſſe per anum, & manifeſta ſedis dolentis mutatione tranſitum ſuum per inteſtinalem fiſtulam indicaſſe, dum vel aſperitate, vel majori mole, non niſi cum quadam difficultate propelli poterant. Talibus autem recenſendis immorari inutile duxi, cum hactenus dicta ſufficiant ad demonſtrandum, quod in icteris periodicis de calculo, ut cauſa, ſemper cogitandum ſit; nec facile deſperandum de poſſibili horum calculorum egreſſu ex cyſtide fellea in duodenum, licet etiam ſatis magnae molis fuerint, cum miris modis arctae hae adeo viae dilatari poſſint; uti docuerunt aegri, ſanati a pertinaci ictero poſt talium calculorum expulſionem, & obſervata anatomica in cadaveribus evicerunt pariter. *Celeberrimus Laurentius Heiſterus* (*q*) in veſica fellea cadaveris foeminini publice diſſecti invenit calculum nucis juglandis magnitudine, intenſe flavum ſed ſatis fragilem. Verum ductus communis in duodenum hiantis orificium, quod caeteroquin nonniſi accurata inſpectione detegi poteſt, adeo amplum erat, ut digitus minimus facillime immitti potuerit; procul dubio a calculis talibus majoribus, qui antea exiverant, eo uſque dilatatum.

K 4 Cura

(*q*) Acta Phyſico-Medica Natur. Curioſ. Vol. I. pag. 404.

Cura autem talibus aegris adhibenda eſt, vel illo tempore, dum magna illa anxietas, vomitus, dolor adſunt; vel dum haec jam ceſſarunt, & icterus ſucceſſit. Illo tempore, dum moleſtiſſima illa ſymptomata urgent, nihil melius eſt, quam dare magnam copiam decocti hordei cum melle; ſic facilius vomunt repleto parum ventriculo: & praeterea vomitus ille diutius ſuſtinetur, dum nauſeanti adhuc ſtomacho poſt ſingulos vomitus molle tale remedium ingeritur. Salubre enim hoc naturae molimen conducit quam optime, ut loco ſuo moveantur calculi, & bilis accumulata exprimatur, ſi nondum penitus impeditus ſit exitus; vel ſaltem reprimatur in hepar cum levamine omnium malorum. Prodeſt & idem remedium forma clyſmatis injectum, ut eluantur craſſae faeces in colo haerentes, quae, uti ante monitum jam fuit, vias has impedire poſſunt. Ubi vero intolerabilis anxietas, & nimis violentus vomitus, aut dolor acerrimus, urgent, opiata dantur cum ſucceſſu optimo, ut compeſcantur illae turbae. Nec nocebit hoc calculorum expulſioni, imo obſervatum fuit, potius prodeſſe: ſummae enim fiunt tunc inprimis moleſtiae, quando calculus in anguſtiis ductus cyſtici, vel & in ductu communi prope duodenum haeret, conſtrictis ſaepe ab irritatione aſperioris, vel mole majoris calculi, his partibus adeo, ut nullo modo tranſire poſſit. Opiata autem, uti omnibus medicis notum eſt, dolorem ſopiendo, ſimul ſpaſmo contractas partes reſolvunt, ſicque faciliorem exitum parant; unde etiam ob eandem rationem, ubi calculus a renibus delapſus in ureterum anguſtiis haeret, tam felici cum ſucceſſu opiatis utuntur medici, dum ſimul decoctis emollientiſſimis, oleo amygdalarum copioſo, balneis &c. lubricant vias. Ubi autem ſigna docent, inflammationem metuendam eſſe, vel plena ſatis ſanguine vaſa a validis illis vomendi conatibus nimis diſtendi, vel & rumpi poſſe, tunc ſanguinis miſſio conducit; quae ceteroquin, ut facile patet, ad tollendam morbi cauſam nihil efficere valet.

Poſtquam illa ſymptomata ſedata ſunt, ſaepe intra paucos dies tales aegri ſe integre ſanatos credunt, & omnem ulteriorem curationem reſpuunt. Sed ſerio monendi ſunt, latere adhuc mali radicem, unde poſtea repullulabunt denuo dira haec ſymptomata, niſi tollatur. Indicatio tunc eſt, ut ſolvantur, vel expellantur illae concretiones calculoſae; quod eo felicius fiet, quo citius hoc malum cognoſcitur, & cognito efficax medela adhibetur. In initio enim molliores ſunt, & minores illi calculi; hinc forte vel ſolvi poterunt, vel ſaltem facilius expelli. Videntur enim *Gliſſonii* obſervata evincere (vide §. 916.), quod hyemali tempore in bobus natae incruſtationes calculoſae vaſorum ſolvantur denuo, dum verno tempore recens gramen paſcuntur armenta. Ante multos annos hominem curavi ab hoc morbo, qui quotidiano labore ſibi, & ſuis victum parare coactus, expenſis remediorum impar erat; ſimul tamen conſtantis animi, & recuperandae ſalutis avidiſſimus: hinc promittens curationem facile perſuaſi illi, ut ſolo gramine viveret. Decoquebat magnam quantitatem graminis in aqua pura, & decocto, melle edulcorato, utebatur pro potu communi: tenerum gramen verno tempore pullulans, vel & poſt primam ſectionem renaſcens, incoquebat carnium juſculo, illoque

ſolo

ſolo fere utebatur cibo. Primo tempore curae libere fatebatur talem victum ſibi minus placere, ſed ſenſim aſſuetus abſque ullo poſtea faſtidio ſumſit, & per integrum fere biennium, ſolis hyemalibus menſibus, ſaltem pro parte, exceptis. Narrabat mihi, ſe ſolo ſapore optima jam poſſe diſtinguere paſcua, & clam debere ſibi victum in pratis colligere, dum ruſtici experti, quam magnam copiam graminis quotidie abſumeret, illum vi abigerent. Sanatus autem fuit a pertinaciſſimo ictero ſola hac methodo, licet jam ſaliva ipſi amareſceret; & vidi illum pluribus annis poſtea incolumi ſanitate frui. Multis profuit, quotidie ſi potarent ſex, vel octo libras ſeri lactis recentis per menſes: illud enim totam graminis efficaciam habet, demto butyro, & coloſtro caſeoſo; ſed non omnium ventriculus patitur tantam copiam potus quotidie. Ideo meraciſſima decocta ex gramine, taraxaco, fumaria, cichoreo, & ſimilibus dedi, cum ſero lactis parata, & in libra talis decocti unciam mediam ſalis polycreſti diſſolvi; dein addidi uncias duas, vel tres ſyrupi quinque radicum aperientium, fumariae, vel ſimilis; hora ante jentaculum, prandium, & coenam, tertiam partem talis decocti ſumebant per trimeſtre ſpatium; dein aeſtivis menſibus aquas ſpadanas, autumnali vero, & hyemali tempore dedi magnam copiam ſaponis veneti, ſuperbibendo decoctum quinque radicum aperientium. Sic vidi pertinaci uſu talium remediorum ſanatos fuiſſe tales icteros, & ſemper in faecibus tunc inveni calculos, vel grumos ſaltem calculoſos magna ſatis copia. Simul monebam, ut ſaepius de die vola manus dextrum hypochondrium circa illum locum, ubi fundus veſicae felleae infra hepatis limbum eminet, concuteretur, equitationibus, vectionibus in rheda, deambulationibus corpus moverent, ut ſic moti, & ad ſe mutuo attriti calculi, minuerentur, vel ſaltem illorum incrementum impediretur, ſicque ad faciliorem exitum diſponerentur.

Ubi autem calculi in veſica fellea haerentes admodum magni ſunt, vel viae, per quas tranſire debent, non ſatis dilatabiles, tunc parum ſpei ſupereſt, cum hactenus non ſint cognita remedia, quae calculum talem certo ſolvere poſſent. Obſervata docuerunt, quandoque tumentem retenta bile cyſtidem felleam accreviſſe peritonaeo, & inflammatione, & ſuppuratione ſequente feciſſe ulcera fiſtuloſa, & quibus dilatatis ingentes calculi educti fuerunt, qui ex veſica fellea, in fundo ſuo per ſuppurationem aperta, viam ſibi fecerant. Unde non ſine ratione *Celeberrimus Petit* (r) tanquam poſſibilem, & utilem propoſuit ſectionem veſicae felleae, ut educerentur calculi; ſi nempe conſtaret, fundum cyſtidis felleae peritonaeo accreviſſe. Signa autem, quibus hoc cognoſci poteſt, ibi recenſentur, & plures obſervationes ibi habentur, quae hanc rem illuſtrant; dum nempe pro abſceſſu habebatur tumor veſicae felleae diſtentae, & pertundebatur. Notandum autem, periiſſe illos, quibus bilis, non accreta peritonaeo veſica fellea, in abdominis cavum per vulnus factum decidere poterat; adeoque hoc prius ſollicite indagandum eſſe, merito inculcatur. Forte prima fronte audax apparebit facinus talia moliri, ſed certe

(r) Mémoires de l'Académie Royale de Chirurgie Tom. I. pag. 155—188.

Digitized by Google

certe audacior ille fuit, qui primus ex veſica urinaria ſectione calculum educere tentavit.

Cur in acutis tam calamitoſus ante ſeptimum diem? Acutos morbos ſimpliciter vocari, qui quidem velociter, & cum periculo decurrunt, ſed tamen quatuordecim dierum ſpatium percurrere ſolent, imo ad vigeſimum uſque diem quandoque extenduntur, antea ad §. 564. dictum fuit. Velociſſimi autem morbi, qui ante ſeptimum diem finiebantur, ſimulque periculum comes habebant, vocabantur peracuti. Verum ex illis, quae ad §. 587., & §. 741. de criſi, & diebus criticis dicta fuerunt, conſtitit, coctionem materiae morboſae, & mutationem morbi in melius, in morbi augmento exſpectari non poſſe, ſed tantum ubi ſtatum jam adeptus eſt morbus, vel jam incipit ſequentibus diebus minui. Ubi ergo in acutis ante ſeptimum diem icterus fit, ſemper ſuſpectus eſt, quia potius morbi augmentum deſignat, & hepatis hactenus liberi infarctum a materia adhuc cruda. Per febrim enim acutam fuſa, & mota omenti pinguedo, vel & atrabilaria materia, peſſimam hepatitidem (vide §. 916.) producere poterit. Unde *Hippocrates* (*s*) dixit: *Quibus in febribus icteri oriuntur ante ſeptimum diem, malum*: Verum prudentiſſime ſubjunxit: *Niſi humores per alvum cedant.* Si enim pulſa in hepar materia difficulter quidem tranſeat, hincque obſtructionem faciat, tamen ſatis cito, dilatatis vaſis bilioſis, in inteſtina venire poteſt, per alvum ruit, & liberatur hepar; tuncque tranſitus eſt quaſi materiae minus meabilis, per febrim motae quidem in venam portarum, ſed non diu ibi haerentis, & abſque damno hepati inflicto per ductum hepaticum in duodenum inteſtinum expulſae. Vidi plures tales caſus, & inter illos hominem curandum habui, qui media nocte in aquam delapſus, ſummopere territus hinc, ſequenti die acuta ſatis pleuritide in latere ſiniſtro aegrotare incepit: quarto die morbi color ictericus in oculis aderat, & hypochondria admodum tumebant; verum eodem die veſperi quinquies alvum depoſuit cum levamine, & perrexit alvi fluxus uſque ad diei noni finem. Materia alvo excreta primo erat flava, ſatis foetida, dein fuſca, ultimo cinerei coloris, olidiſſima: Die decima quarta largus ſudor criticus morbo finem impoſuit. Forte & ex his intelligitur alter locus *Hippocratis* (*t*), ubi legitur: *In bilioſa febre ante ſeptimum diem icterus cum rigore ſuperveniens febrim ſolvit: ſine rigore vero ſi fiat intempeſtive, lethale.* Icterus enim talis obſtrui quidem hepar deſignat, ſed rigor comitans ſuadet, non diu in venae portarum anguſtiis haeſuram illam materiam immeabilem, ſed jam ſolvi, & mobilem fieri, uti pluribus probatum fuit in Commentariis §. 741., dum de rigore critico, qui febrim ardentem ſolvit, dicebatur.

Damnoſum autem fuiſſe icterum in morbis acutis ante ſeptimum diem, ſi nulla evacuatio tolleret materiam, qua hepar gravabatur, conſtat ex pluribus obſervationibus Hippocraticis, quarum mentio facta fuit ad

§. 923.

(*s*) Aphor. 62. Sect. IV. Charter. Tom. IX. pag. 174. (*t*) De acut. morbor. vict. Charter. Tom. XI. pag. 163.

Digitized by Google

§. 923. 4. Et in loco ibidem citato (*u*) notatur, largam evacuationem per alvum, urinam, aut haemorrhagiam narium, & quandoque omnia haec ſimul, profuiſſe: alium vero aegrum, cui ſexto morbi die icterus natus fuerat, nec ullam ex his evacuationibus habuerat, periiſſe. Sed & alibi (*v*) de *Hermocrate* legitur, qui ſexto morbi die ictericus factus fuit; verum urinae erant tenues, & deliravit; & licet morbus in longius ſpatium temporis protractus fuerit, tamen vigeſimo ſeptimo die mortuus eſt. Alvo quidem vigeſimo quarto die tenuia liquida, & copioſa prodierunt, ſed nullo cum levamine, cum ſero nimis hoc factum fuerit. Tota enim ſpes felicis eventus in hoc caſu eſt, ut cito exeant de corpore illa, quae in hepar per vim morbi pulſa fuerant.

Cur tam inexpugnabilis in iiſdem poſt ſeptimum diem. Materiam morbi, in acutis inflammatoriis morbis coctam, & mobilem redditam, per metaſtaſim, relicta priori ſede, alia loca occupare poſſe, & novos morbos producere, patuit ex illis, quae ad §. 593. dicta fuerunt. Et ad §. 839. & §. 841. conſtitit, materiam talem etiam ad hepar venire, & quandoque per illud tranſire ſolummodo cum quadam difficultate, aliquando & in hepate manere, & abſceſſum periculoſum producere, & difficillime curabilem, uti ad §. 936. pluribus explicatum fuit. Licet ergo poſt ſeptimum diem ſperare liceat, non amplius crudam materiam in hepar impelli, ſed coctam jam, & ſubactam, adeoque minus noxiam; tamen & multa mala metuenda ſunt, niſi cito inde iterum exeat. Unde prudenter hoc diſtinxit *Hippocrates* (*x*) dicens: *Quibus in febribus die ſeptimo, aut nono, aut decimoquarto, icterus obortus fuit, bonum*: (in *Coacis* habetur *judicatorium*; & ſimul laudatur, ſi *undecimo die* hoc contigerit) *niſi dextrum hypochondrium durum fiat, alioquin non bonum*. Si enim indureſcat hypochondrium, ſignum eſt, materiam illuc delatam retineri, ibique vel vomicam excitare, vel liquidiori parte diſſipata ſcirrhum naſci; unde alibi generale hoc practicum axioma poſuit (*y*): *Ictericis jecur durum fieri, malum.*

Cum autem criticas perturbationes ſaepe comitetur anxietas, abſque ſignis pulmonis infarcti, forte frequentius, quam creditur, tales metaſtaſes materiae morboſae coctae, & mobilis redditae ad hepar fiunt, ita tamen, ut ibi non haereat diu, neque ſaepe eo uſque impediat liquidorum per venae portarum tranſitum, ut icterus inde fiat; de qua re videri poſſunt illa, quae in Commentariis §. 633. habentur.

Cur dyſenteria larga &c. Quia tunc per inteſtina exit illud, quod hepar gravaverat; cum vero, uti in initio hujus paragraphi dictum fuit, in hepate contenti humores facile putreſcant, hinc acrior ſemper talis materia in tranſitu per inteſtina dolorem facit, & tormina, ſive difficultatem inteſtinorum. Verum cito deſinere debet, ut ſalutaris ſit, evacuata nempe omni materia morboſa, & non laeſa inde viſceris integritate.

Secus

(*u*) Epidem. I. textu 65. Charter. Tom. IX. pag. 66. (*v*) Epidem. III. aegrot. 2. ibid. pag. 210. (*x*) Aphor. 64. Sect. IV Charter. Tom. IX. pag. 175. Et Coacar praenot. N. 122. Charter. Tom. VIII. pag. 858. (*y*) Aphor. 42. Sect. VI. Charter. Tom. Tom. IX. pag. 275.

Secus enim corrupto hepate diuturna, & inſanabilis dyſenteria naſcitur. In illis febribus epidemicis ab *Hippocrate* (z) deſcriptis, in quibus aegris quibuſdam ſexto die morbus regius accidebat, notat, pleriſque morbum in dyſenteriam deſiiſſe, ſicque multos ſoſpites evaſiſſe. Laudavit & dyſenteriam non longam in lienoſis (a). Verum omnis humor lienis in venam portarum derivatur, & inde per hepar in inteſtina venire poterit. Unde iterum patet, ſolemnem ſatis hanc naturae viam eſſe, ut materia morboſa ex aliis locis corporis in hepar deferatur, atque inde fluxu dyſenterico eliminetur de corpore.

Cur miſſio ſanguinis &c. Miſſio ſanguinis ad curandam inflammationem triplicem ob cauſam adhiberi ſolet, ut nempe laeſio ulterior vaſorum inflammatorum impediatur, copia ſanguinis, & ejus impetu in vaſa obſtructa imminutis (§. 396.); vel ut vaſis diſtentis ab immeabili materie reſtituantur oſcillationes elaſticae per imminutionem diſtendentis liquidi (§. 398.); vel denique ut moleculae obſtruentes, minuto impetu liquidi a tergo urgentis, retroptimi poſſint in loca latiora, ſicque obſtructio ſolvi (§. 400.). Facile autem patet, omnes hos effectus miſſionis ſanguinis minorem efficaciam habere in ſananda hepatis inflammatione, cum ſanguis venae portarum jam venoſus ſit, antequam in convergentium ramorum anguſtias denuo pellatur, adeoque cordis, & arteriarum efficacia in hunc ſanguinem admodum debilis ſit: ubi vero inflammatio haeret circa fines arteriae hepaticae, tunc major effectus, ſimilis nempe, ut in reliquo corpore, a ſanguinis evacuatione exſpectari poterit. Non tamen ideo repudiatur venae ſectio tanquam inutilis omnino in hoc morbo; nimium enim impetum febrilem compeſcere poterit (§. 610.), calorem minuere, & depletis vaſis, diluentibus,& attenuantibus remediis faciliorem ingreſſum,& miſcelam facere.

Cur in omni morbo acuto adeo attendendum &c. Sparſim in *Hippocratis* operibus videmus, quod in morbis quam maxime attenderit ad variam hypochondriorum conditionem, & longe frequentius illorum mentionem fecerit, quam pulſus. Videantur illa, quae ad §. 701. & 735. de hypochondriorum ſtatu, ut ſigno in morbis, habentur, ubi pluribus de hac re actum fuit. De hypochondriorum retroſurſum elevatione ad §. 909., tanquam ſignum paraphrenitidis, pariter dictum fuit.

Cur color oculorum, urinaeque &c. Conſtans obſervatio eſt, prima icteri ſigna in oculis, & urina apparere. Bilis autem, cum ſaponacea ſit, facillime in aquoſa parte ſanguinis ſolvitur, & cum illa per talia vaſa movetur, quae tenuitate ſua & ſanguinem rubrum, & ejus ſerum excludunt. Verum tunica adnata oculi tota talibus inprimis vaſis conſtat, & nudis fere, vel ſaltem tenuiſſima tantum membrana tectis; hinc color flavus a bile ſanguini permiſta ſtatim ibi animadvertitur. Renum vero vaſa, urinam ſecernentia, pariter excludunt ſanguinem rubrum, & ſerum, ſolam aquoſam partem ſanguinis cum ſalibus, & oleis ſan-

(z) Epidem. I. textu 45. &c. Charter. Tom. IX. pag. 66. (a) Coac. Praenot. N. 466. Charter. Tom. VIII. pag. 879. & Aphor. 48. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 281.

Digitized by Google

ſanguinis acrioribus redditis, ipſi permiſtis, admittunt; unde ob eandem rationem, bile ſanguini admiſta, ſtatim tingitur urina. In reliquis vero partibus corporis cutis craſſior impedit, quo minus tam cito flavedo appareat, vel copioſa vaſa, ſanguine rubro plena, colorem flavum minorum vaſorum obſuſcant, ut in labiis v. g. ubi pariter craſſa cutis abeſt. In diuturno vero ictero ſolvitur ſanguis a bile admiſta, pars rubra ſanguinis ſenſim minuitur, copia bilis in ſanguinem retropulſae augetur quotidie, unde tunc totus corporis habitus flaveſcit, ſimulque faeces alvinae, nulla bile tinctae amplius, apparent albae, vel griſei coloris; & ſimulac illae denuo flaveſcere incipiunt, urinae, & cutis flavedo minuitur. Interim tamen videtur bilis non facile tranſire per illa vaſa, quae chylum vehunt, vel lac a ſanguine ſparant: nam chylus in vaſis lacteis, ciſterna lumbari, ductu thoracico, ſemper albus invenitur, & dulcis, licet naturaliter in ſanis bilis contentis inteſtinorum permiſceatur. Vidi ictericam mulierem, cui facies, & totum pectus ſaturata flavedine tingebantur, reliquae corporis partes non; infans, quem lactabant, non repudiavit ubera materna, & lac inveni albi coloris abſque ulla amaritie. Difficilius etiam tranſit per intricatam fabricam glandularum ſalivalium, nam in ictero incipiente nunquam memini aegros de amaro ſalivae ſapore conqueri; in icteris autem inveteratis quandoque hoc contigiſſe obſervavi, ſed non ſemper. Tandem in pertinaciſſimis icteris adeo corrumpitur bilioſa cacochymia ſanguis, ut vix aliquid de florido, & rubicundo cruore ſuperſit, & omnes partes internae, & externae bile tingantur, nequidem ipſis oſſibus, & cartilaginibus exceptis: quin imo & tenuiſſima fluida, quae per oculorum vaſa fluunt, ita tinguntur, ut omnia objecta flavo colore appareant perſuſa, quod bis ſe obſervaſſe teſtatur *Celeberrimus Hofmannus* (*b*).

Cum vitia inflammatoria, ſuppuratoria &c. Primo, quia hepar pluribus partium memoratarum incumbit cava ſua parte, adeoque vel ſola vicinia hae partes male affectae nocere hepati poſſunt. Secundo, quia ſanguis venoſus a viſceribus abdominalibus redux in truncum venae portarum confluit, atque inde per totum hepar diſtribuitur, ſicque facile vitia in his viſceribus nata hepati communicantur, vel ſaltem turbatur in hepate bilis ſecretio, ad quam omnium horum viſcerum ſanguis venoſus requiritur, ut demonſtratur in Phyſiologicis (*c*).

Cur tam enormiter &c. Ob eandem rationem: nam impeditur, hepate obſtructo, liber tranſitus ſanguinis per venae portarum anguſtias, adeoque & venae viſcerum abdominalium chylopoieſi inſervientium evacuari nequeunt, dum arteriae pergunt adferre; unde omnia haec vaſa plena manent, & diſtrahuntur. Sic intelligitur ratio illius anxietatis circa praecordia, dum male affectum eſt hepar; uti etiam quare dolores validi diverſa ſaepe abdominis loca occupant, uti & lumbos, quibus meſenterium affigitur, dum mali cauſa in hepate haeret. Hinc toties ne-

(*b*) Frid. Hofm. medic. ration. ſyſtemat. Tom. IV. part. IV. pag. 353.
(*c*) H. Boerhaave Inſtitut. medic. §. 350. 4.

Digitized by Google

nephritidi, inteſtinorum inflammationi, aut ſpaſmodicae contractioni adſcribuntur illi dolores, dum paullo poſt ſequens icterus veram cauſam demonſtrat; quod & ſibi contigiſſe *Mortonus* (*d*) candide fatetur.

Cur jecur tam immenſum augeri &c. Quantam molem hepar acquirere poſſit, dum ſuppuratione facta abſceſſus ingentes ibi puris copiam colligunt, antea ad §. 396. patuit. Verum & obſtructione hic nata, dum pergunt huc adferri humores, vaſa hepatis mollia, & pulpoſa diſtenduntur facile, ſicque moles hujus viſceris augetur ſaepe immaniter; qualis caſus hepatis ſcirrhoſi ad §. 946. habetur. Sed haec dilatatio vaſorum, quae hujus viſceris ſubſtantiam conſtituunt, tunc locum habebit, ſi humores ad hepar venientes nullam aliam viam inveniant, per quam exire poſſint. Videtur autem quandoque contingere, obſtructis bilioſis in hepate meatibus, ita dilatari ultimos fines venae portarum, qui cum venae cavae ramulis per hepar diſperſis communicant, ut facillimus tranſitus ſanguinis ex vena portarum in cavam fiat; tunc minus urgebuntur vaſa obructa, nec dilatabuntur; imo collabentur tandem, & concreſcent cum liquido contento quieſcente, ſicque hepar minuetur mole, exſuccum, & aridum quaſi reddetur. Praeterea detectae fuerunt quaedam venae in meſenterio (*e*), quae non exeunt in venam magnam meſentericam, ſed ſanguinem ſuum in ipſam venam cavam deferunt: hinc non improbabile videtur, impedimento nato circa venae portarum anguſtias in hepate, ſanguinem, per binas arterias meſentericas allatum, & per hanc viam redire poſſe ad cor, inſalutato hepate. Forte etiam & retrogrado motu venoſus ſanguis in arterias redire poteſt, cum hic nullae ſint valvulae, uti alia occaſione ad §. 918. jam monitum fuit. Dum hoc fit, omni functione hepatis ſublata, languidam vitam trahunt tales aegri, illudque viſcus incredibiliter mole minuitur.

Vidit in cadavere viri, aſcitem cum tympanitide paſſi, & cui ſanguis ſurſum, & deorſum copioſe exiverat, lienem tumidum *Tulpius* (*f*) hepar vero aridum, & retorridum. In mulieris ictericæ ſimul, & hydropicae cadavere invenit (*g*) *jecur aridum, atrum, exſuccum, & inſtar corrugati corii ita in ſe contractum, ut vix aequaret geminum pugnum*. Exſucca, & arida talia jecinora aliquoties in cadaveribus ictericorum & mihi videre contigit.

Cur hydrops a malo hepatis, & tympanitis eo crudelior. Poſtea, ubi de hydrope agetur, demonſtrabitur, defectum partis craſſioris rubrae in ſanguine diſponere ad hydropem: verum in ictero pertinaci, bile continuo regurgitante in ſanguinem, ille ſic diſſolvitur, ut nulla penitus rubedo ſuperſit. Praeterea in Phyſiologicis (*h*) inter alios uſus omenti & ille recenſetur, quod venoſis oſculis bibulis reſorbeat tenuiſſimum illum halitum, qui in abdomine vivi, & ſani animalis ſemper adeſt: cum autem venoſus ſanguis omenti omnis in hepar eat, ſi in hoc viſcere impedimentum fuerit, non potuerunt venae omenti evacuari, adeoque

(*d*) Oper. med. Lib. III. Cap. XIII. pag. 138. (*e*) H. Boerhaave Inſtitut. medic. §. 336. (*f*) Obſerv. medic. Lib. I. Cap. XXXV. pag. 153. (*g*) Ibid. Cap. XXXVI. pag. 154. (*h*) H. Boerh. Inſtit. medic. §. 331.

Digitized by Google

que & impedietur illa reſorptio a nimia venarum plenitudine, colligetur in abdomine latex ille tenuiſſimus, ſicque aſcites naſci poterit. Noverunt autem omnes practici, quam raro curetur hydrops, cujus cauſa a male affectis viſceribus, inprimis ab hepate, pendet. Licet enim per punctionem abdominis, aut alia quacunque methodo evacuentur aquae, ſuperſtes tamen manet inſuperabilis ſaepe cauſa, hydropem regenerans, & ſaepe ſatis cito.

Putredinem autem in morbis hepatis, quam maxime metuendam eſſe, patuit ex illis, quae ad §. 918. & 933. dicta ſunt; & antea ad §. 647., ubi de cauſa materiali ructuum, & flatuum agebatur, conſtitit, per ipſam putredinem extricari aerem latentem in fluidis noſtris, & elaſticum fieri denuo; adeoque patet ratio, quare & tympanites ſequatur, uti jam ad §. 939. monitum fuit, & poſtea in *Capitulo de hydrope* pluribus dicetur.

Cur ab hydrope extenuatio &c. Paullo ante de hac re dictum fuit, dum dicebatur de cauſis, unde hepar adeo exſiccari poſſit.

Quae dyſenteria hepatica? Si collecta in hepate materies per porum hepaticum in inteſtina viam invenerit, quae acrimonia ſua irritando tormina, & dolores ſaepe validos, cum continuo teneſmo deponendi alvum, producit. Dum ſic evacuari poteſt materia morboſa, manente viſceris hujus integritate, ſalubris erit talis dyſenteria; uti paullo ante obſervationibus *Hippocraticis* confirmatum fuit. Ubi vero pus ex hepatis abſceſſu, acrius jam redditum, in inteſtina depluit, longe periculoſior dyſenteria eſt. Si vero corrupti hepatis liquamen putridiſſimum, vel ſcirrhi in cancrum degenerantis acris ichor, in inteſtina venerint, lethalis ſequitur dyſenteria, nulla arte curabilis. Non ſine ratione *Hippocrates* (*i*) malas dixit eſſe dyſenterias, quae cum hepatis inflammatione invadebant. Salubres vero illae dyſenteriae, quas obſervaverat in Epidemicis, in aegris quibus ſexto morbi die icteri fiebant, contingebant circa morbi finem; quod magnum diſcrimen facit.

(*i*) Praediction. Lib. II. cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 821.

VEN-

VENTRICULI INFLAMMATIO.

§. 951. UT reliquae partes, ita quoque ſtomachus vera inflammatione corripi poteſt. Cujus ſigna, & effectus haec fere habentur: dolor ardens, fixus, pungens in ipſo ſtomachi loco, ejus exacerbatio in ipſo puncto, quo aliquid ei ingeritur; vomitus dolentiſſimus ſtatim ab omni ingeſto, cum ſingultu dolorifico; anxietas ſumma, & perpetua circa praecordia; febris acuta continua. Ejus cauſae generales inflammationes, vel vicinia aliorum, vel acria ingeſta.

Cum antea (373.) demonſtratum fuerit, omnem partem corporis, in qua reticulares arteriarum diſtributiones, vel lymphaticorum arterioſorum ortus, inflammationis ſedem eſſe; patet ſatis, & in ventriculo talem morbum obtinere poſſe. Arte enim *Ruyſchiana* demonſtratur, numeroſiſſimas arterias per ventriculi ſubſtantiam diſtribui, & innumeris Anaſtomoſibus inter ſe mutuo uniri, ut a variata preſſione quibuſdam locis impeditis, libera tamen maneret humorum circumductio per reliqua; & ideo etiam a quatuor diverſis ramis ſuas arterias ventriculus accipit (*K*). Non adeo frequens tamen mentio hujus morbi apud medicos occurrit, & apud *Hippocratem* tantum generalia de praecordiorum inflammationibus habentur.

Si autem illa, quae §. 382. de ſignis inflammationis dicta fuerunt, applicentur ventriculo, poterit haberi Diagnoſis hujus morbi: praecipua autem ſigna ſunt ſequentia.

Dolor ardens; *fixus &c.* Superiorem, & anteriorem abdominis partem ventriculum occupare, pro parte hepate tegi, lienem ipſi a ſiniſtris adjacere, pancreas vero ſupponi, & diaphragmatis partem ventriculo contiguam eſſe, ejuſque orificium ſuperius per diaphragma tranſire, ex Anatomicis notum eſt: unde in vicinis partibus nata inflammatio Diagnoſin dubiam forte facere poſſet. Accedit, quod ventriculi ſitus mutetur in eodem homine, prout aut vacuus, aut flatibus, vel ingeſtis diſtentus eſt. Praeterea quandoque & mirae varietates in ſitu viſcerum obſervantur, & praeſertim in ventriculo, uti alia occaſione ad §. 169., ubi de vulnerum Prognoſi agebatur, memoravi.

Ejus exacerbatio &c. Illud ſignum fere pathognomicon eſt, dum ab ingeſtis etiam parca copia, & talibus, quae caeteroquin facile fert ventriculus, exacerbatur dolor. Si enim in vicinis ventriculo partibus inflammatio haeſerit, illa irritatur quidem a ventriculo diſtento, ſed non ilico ſenti-tur

(*K*) H. Boerhaave Inſtit. medic. §. 77.

Digitized by Google

tur doloris exacerbatio, ſi parum ſimul in ventriculum ingeratur. Solet tunc ilico ſequi vomitus, ſed ſummo cum dolore, dum pars haec inflammata convellitur, ac diaphragmate, & muſculis abdominalibus ſimul agentibus, validiſſime comprimitur. Quare autem & ſingultus ſequatur ventriculi inflammationem, patet ex illis, quae antea ad §. 659. de ſingultu dicta fuerunt.

Anxietas ſumma &c. Numeroſiſſimos nervos per ventriculum diſtribui, docet Anatome; imo par octavum vicinum, & contiguum eſſe ſuperiori ventriculi orificio, omnibus notum eſt; quod par nervorum per omnia viſcera abdominalia ſe diſtribuit. Dum ergo tumentes partes inflammatae ventriculi diſtrahunt, & irritant nervos vicinos, moleſtiſſimi ſpaſmi in omnibus viſceribus abdominalibus excitantur, unde anxietatem naſci antea (§. 633.) demonſtratum fuit. Hinc obſervantur a venenis aſſumtis tantae anxietates, dum adhuc in ventriculo haerent; imo dum bilis corrupta ventriculum irritat, vel adeo facile putreſacienda piſcium hepata majori copia fuerunt aſſumta, intolerabilis anxietas naſcitur, donec vomitu haec excuſſa de ventriculo fuerint.

Febris acuta continua, quae omnes inflammationes alicujus momenti, in primis in viſceribus, comitari ſolet. Ratio autem hujus rei in hiſtoria inflammationis §. 382. 8. data fuit.

De cauſis vero generalibus inflammationis jam ſaepius dictum fuit, quae omnes & hic locum habere poſſunt. Omnium forte frequentiſſima cauſa hujus mali eſt potus gelidus, calefacto prius a laboribus corpore: de cujus noxa jam ſaepius in praecedentibus morbis inflammatoriis dictum fuit. Verum directe in ventriculum delabitur talis potus, adeoque ibi in primis mala producet; & quandoque ſubito ſpaſmo ſic ſtringitur utrumque orificium ventriculi, ut ſurſum, vel deorſum ne guttula quidem exire poſſit, praecipue ſi maximam copiam potus gelidiſſimi, a laboribus aeſtuans homo & ſitibundus, ſimul & ſemel ingurgitaverit; a qua cauſa mortem poſt intolerabiles anxietates intra paucas horas factam vidi. *Celeberrimus Hofmannus* (*l*) plures ſimiles caſus recenſet inflammationis ventriculi ab hac cauſa notae, & merito ſtatuit, hunc morbum ſaepius contingere, ac quidem vulgo creditur.

Vicinas autem partes inflammatas ſimile malum in ventriculo producere poſſe, ſatis patet, & in partibus externis corporis ſaepe videmus inflammationem per vicina loca ſe diſpergere latius. Hinc non mirum in hepatitide, paraphrenitide &c. defunctorum cadaveribus, ventriculum inflammatum, imo jam gangraenoſum, inventum fuiſſe, qualia exempla plura ſparſim apud *Bonetum* habentur.

Acria ingeſta. Ventriculum humanum ſine magno damno acriora multa ferre, quotidianis experimentis conſtat, qualia plurima recenſet *Swalve* in eleganti tractatu de *querelis ventriculi.* Multa enim, quae inter deglutiendum, ſi tangerent fauces, acrimonia ſua illas laederent, impune ſaepe ventriculo

(*l*) Frid. Hofm. Opuſc. Pathol. Pract. Decad. 2. Diſſert. VII. pag. 466.

Digitized by Google

recipiuntur. Acerrimis aromatibus, Pipere, Zingibere &c. languentem a quotidiana crapula ventriculum excitare ſolent helluones: Medici acerrimos ari bulbos contritos, cum aliis remediis miſtos, forma pilulari toties exhibent aegris abſque ullo damno. Tithymali Cauſticum ſuccum ficubus inſtillari juſſit *Hippocrates* (m); atque illas ficus exhibebat ante cibum hydropicis. Interim obſervatum fuit acria admodum, nullis demulcientibus obvoluta, ventriculum rodere, dolores acerrimos, ſpaſmos horrendos, & inflammationem peſſimam producere. Imo dum ſubita morte peremtorum cadavera luſtrant Medici, ut ad judices de cauſa mortis referant, ſi inflammatum ventriculum, aut eroſum invenerint, acre venenum ingeſtum fuiſſe ſuſpicantur. Plures caſus habet, qui hanc rem confirmant, *Wepferus* (n). Sed & alia ſunt, in quibus tanta acrimonia ſenſibus non detegitur, & quae tamen latente ſtimulo, ſed vix domabili, poſt ſpaſmos ſummos inflammationem in ventriculo faciunt. Talem caſum habet *Hofmannus* (o), ubi a granis octo vitri antimonii, in ſubſtantia exhibitis vomitus enormis cum dolore acerbiſſimo excitabatur, dein convulſio, & mors. In cadavere ventriculi pars inferior inflammata erat, & vitri antimonii pulvis tunicae ventriculi interiori adhuc adhaerebat.

Praeterea obſervatum fuit, acrem materiam vel in corpore genitam, vel aliis viis, quam per deglutitionem corpus ingreſſam, in ventriculum deponi, & peſſimas inflammationes, & gangraenam ſaepe facere. *Helmontius* (p) cadaver ſecuit hominis peſte mortui poſt ſeptem a morbi invaſione horas: vomitus continuus cum cephalalgia adfuerant: invenit os ſtomachi *eſchara nigra jam cauterizatum*. In alio, qui ſedecim horarum ſpatio obierat a peſte, invenit *ſtomachum triplici eſchara jam perfecta pertuſum* (q). Sed & *Celeberrimi Sydenhami* obſervata, alia occaſione (§. 634.) jam memorata, videntur ſuadere, peſtis contagium ſaepe radices quaſi figere in ventriculo, niſi per ſudores diffletur de corpore, antequam hic inflammationem validam produxerit: in febre enim peſtilentiali aderat anxietas cum vomitu perpetuo, quae ceſſabant, ſimul ac ſudor prodiret copioſus; & omnino tollebantur, ſi tali ſudore diu protracto expelleretur ſuſceptum virus. Quandoque & variolas peſſimas, & morbillos (ſed in his rarius) talia ſymptomata comitantur, quae metum faciunt ventriculi inflammati: hinc adeo ſuſpectum ſignum habetur in variolis, ſi poſt eruptionem anxietas, vomitus, ardor circa praecordia adſint; metus enim eſt, ne & puſtulae varioloſae ipſum ventriculum obſideant, & periculoſam ibi inflammationem faciant. Idem & a podagrae materia, non amplius in artus depoſita, vel imprudenti medela retropulſa, obſervavit contigiſſe *Hofmannus* (r).

(m) De victu acutorum in fine Charter Tom. XI. pag. 183.
(n) De Cicutae aquat. hiſtor, Cap XXI. pag. 274. &c.
(o) Frid. Hofmann. Opuſc. Pathol. Pract. dec. 2. Diſſert. VII. pag. 456.
(p) Tumulus Peſtis pag. 842. 843. (q) Ibidem pag. 867.
(r) Loco modo citato pag. 460.

§. 952. **B**Revi plerumque lethalis fit, niſi ſubito curetur, ob laeſam neceſſariam functionem, & infinitos nervos connexos.

Quanta ſit neceſſitas in cura inflammationis diluentium remediorum, in praecedentibus ſatis patuit: verum inflammatus valide ventriculus a leniſſimo etiam potu irritatur, adeoque hac via diluens liquidum ſubminiſtrari nequit. Praeterea nervoſiſſima ventriculi ſubſtantia a tumore inflammatorio irritata, & dolens totum corpus turbare poteſt miris modis, & in primis cerebri functiones laedere: quod optime *Galenus* (*s*) notavit dicens: *Nam ventriculus capiti, & caput ventriculo ſuas affectiones tranſmittit, propter nervorum ab encephalo ad os ventriculi deſcendentium magnitudinem, per quos etiam ſenſus huic parti, quam ulli reliquarum corporis partium, acutior eſt.* Videantur illa, quae circa hanc rem dicta fuerunt ad §. 701., ubi de delirio in febribus nato a ſordibus circa praecordia haerentibus agebatur. Sed & ipſas vires vitales a ſimili cauſa proſterni antea ad §. 661. demonſtratum fuit: & *Celſus* (*t*) notavit, percuſſo ſtomacho, non tantum ſequi ſingultum, & bilis vomitum, & aſſumta ſtatim reddi, verum & venarum motus elangueſcere, ſudores tenues oriri, extremaſque partes frigeſcere; quae omnia mortis imminentis ſigna ſunt. Ex quibus facile patet, ſummum periculum in hoc morbo adeſſe.

§. 953. **I**N ſanitatem; morbos ſuppuratorios, ſcirrhoſos, cancroſos, gangraenoſos; vel in ſubitam mortem convulſionibus acceleratam, tranſire, ut reliqui inflammati, ſolet.

De vario exitu morborum inflammatoriorum, qui viſcera occupant, jam ſaepius dictum fuit, & omnia illa etiam in hoc morbo obtinent.

Verum hoc peculiare habet ventriculi inflammatio, quod, convulſionibus ſaeviſſimis ortis, ſaepe ſubitam mortem faciat. Dum venena acria ventriculum rodunt, & inflammant, vel & alia, non habentia tantam acrimoniam, ſed ſingulari modo noxia, nervos hic diſpoſitos irritant, ex *Wepferi* (*u*) obſervatis plurimis conſtat, horrendas convulſiones fieri. Quotidiana obſervata practica docent, infantes, acri acido coloſtro ventriculum plenum habentes, convulſos mori quam ſubitiſſime. Sed & inſignis caſus (*v*) docet, quam horrenda mala ventriculi inflammationem comitentur. In juvene enim bonae temperiei primis jam morbi incepti horis pulſus oppreſſus erat, & ſaepe intermittens, paullo poſt, licet jam ter vena ſecta fuiſſet, extrema frigebant ut in cadavere, vertigo ſumma ſequebatur, & caecitas, delirium ferox, ardoris interni intolerabilis ſenſus, convulſiones muſculorum faciei, ſitis immanis, & ſimul horror ſummus, dum liquida allata videbat, ita ut hydropho-

L 2 bus

(*s*) De locis Affectis Lib. III. Cap. IX. Chartet. Tom. VII. pag. 438. 439.
(*t*) Lib. V. Cap. XXVI. N. 15. pag. 287.
(*u*) In hiſtoria cicut. aqua, paſſim.
(*v*) Medical Eſſais Tom. I. N. 29. pag. 284.

bus fere eſſet. Leniebantur poſt ſanguinis miſſionem ſymptomata, ſed paullo poſt recrudeſcentia idem remedium ſuadebant; ita ut undecies miſſo ſanguine tandem a tantis malis adhuc evaſerit incolumis.

§. 954. Simulac praeſens per ſua ſigna ſcitur (951.), ſtatim valida ſanguinis miſſione, ſi opus repetita; potu leniſſimo nutriente, emolliente, antiphlogiſtico, cauſae contrario; clyſmatibus, fomentiſque ſimilibus, diligentiſſime utendum. Cavendum ſummopere ab omni acri, maxime autem a vomitu.

Largam ſanguinis miſſionem ſummum remedium eſſe in inflammationis initio, jam ſaepius demonſtratum fuit, tam in cura generali inflammationis, quam in morbis inflammatoriis ante pertractatis: & modo recenſitus caſus docuit, quantum Venae ſectio audacter repetita valuerit in hoc morbo, jam tot horrendis ſymptomatibus ſtipato. Praeterea laudati fuerunt diluentes potus, addito nitro, melle, rob ſambuci &c. Verum hic major difficultas eſt, nam a minimo acri irritatur inflammatus ventriculus, & augentur omnia mala: ideo haec remedia, licet merito laudentur optima in curatione inflammationis, vix audemus dare, vel tantum adeo diluta, ut oculus non laederetur ab his inſtillatis. In materia Medica ad hunc numerum habetur talis potus leniens, qui tamen ob trifolium acetoſum admiſtum, & rob ribeſiorum, vix ferri poſſet, ſi dolentiſſima foret ventriculi inflammatio; vitelli ovi admiſti tamen utcumque obvolvent reliquorum acrimoniam. Verum lactis ſerum recens, decoctum hordei, avenae, panis, & ſimilia, addito ovi vitello ſufficient, pro nutritione levi, quae hic tantum requiritur. Juſculum dilutum, ex pulli carne paratum, blandiſſimum pariter eſt, & ſi in ſingulis libris horum decem, vel duodecim grana nitri diluantur, ferri poterit facillime. Praeterea & hoc notandum eſt, talia debere dari pauca copia ſimul, ne diſtendatur ab ingeſtis ventriculus, nam & inde omnium malorum augmentum fieret. Si autem cauſa cognita fuerit, quae acrimonia ſua rodendo inflammationem feciſſet, dantur ſimul oppoſita huic acrimoniae remedia: ſic v. g. in infantibus ab acido acri in ventriculo haerente convulſis, dantur abſorbentia terreſtria, quae & blanda ſunt, & ſimul acidum abſorbendo enervant.

Cum autem non poſſint intra breve tempus diluentia, & attenuantia ingeri magna copia, conamur per alias vias haec in corpus introducere. Huc faciunt balnea, fomenta, epithemata, & in primis clyſmata, ſaepius applicata, & diu retenta, ut venis bibulis inteſtinorum reſorberi poſſint.

Simul facile patet, quanta malorum exacerbatio debeat fieri, dum ſtomachicis vulgo dictis remediis (quae ſolent fere laudari ſpirituoſa, amara, aromatica acria, & in frigidis ventriculi morbis pulchrum uſum habent) imperiti hunc morbum aggrediuntur. Longe adhuc pejus cum miſeris aegris agitur, ſi Medici fallaci illa, & perículoſa regula utantur: *Vomitus vomitu curatur* (vide §. 659.). Dumque vident aegros tales a minimo liquido inge-

ingeſto frequenter vomere, ſtatuunt malignam in ventriculo haerentem ſaburram morbi cauſſam eſſe, & vomitorio dato illam expellere conantur. Candide fatetur *Sydenhamus* (vide locum citatum ad §. 634.) ſe hic erraſſe, & dum viderat in febribus epidemicis autumnalibus, in quibus anxietas circa praecordia aderat, & nauſea perpetua, & vomendi conatus, tam pulcre ſucceſſiſſe emeticum, poſt venae ſectionem praemiſſam, in initio morbi datum; dedit in febre ardenti peſtilentiali, ubi vomitus ab incipiente inflammatione ventriculi oriebatur; ſed peſſimo cum ſucceſſu. *Celeberrimus Hofmannus* (*x*) notabilem caſum habet, qui docet funeſtum eventum vomitorii in hoc morbo dati. Canonicus Halberſtadienſis, perfecte ſanus, ira vehementer excanduit, dein vinum calidum ſuperbibit: ſequenti die dolores ſummi circa praecordia, anguſtia, conatus vomendi, ardor ſtomachi aderant: vocatus Medicus dedit vomitorium ex ſulphure aurato antimonii, unde ter vomuit aeger, ſed cum ſymptomatum omnium augmento, & intra decem horarum ſpatium, convulſionibus accedentibus, periit. Cadavere diſſecto in fundo ventriculi plures maculae, partim nigrae, partim rubrae apparuerunt. Jam in gangraenam abiverant loca inflammata tam ruditer concuſſa, & preſſa a vomendi conatu.

§. 955. SI in ſuppuratum abit multa mala, maxime nauſea, vomitus, dolor, ſuccedunt, quae ſaepe mirabilia apparent; ignorata cauſa, raro curantur; cognita (951.) per curam abſceſſus tractari requirunt (402. ad 413.).

Quamvis inflammationis curam per benignam reſolutionem ſemper habeant in voto Medici, tamen non ſemper illa ſuccedit, ſive ob morbi magnitudinem, ſive ob neglectum efficacis medelae in morbi initio: tunc ſequitur ſuppuratio, & haec ſola optabilis eſt, cum reliqui inflammationis exitus ſint pejores. Cum autem illo tempore, dum inflammatio in ſuppurationem tranſit, augeantur ſymptomata (vide §. 387.), patet ſatis, quantis cum malis aegri confligtari debeant, dum ſuppuratio in ventriculo fit. Tunc poſt diu tolerata haec mala oritur puris vomitus, ſaepe & ruptis, vel eroſis vaſis multo ſanguine intermiſto, cum levamine ſymptomatum; quandoque & exeſo per ulcus natum ventriculo lethalis haemorrhagia ſequitur. Talis caſus habetur in *Actis Pariſinis* (*y*). Homo continuo dolore ventriculi laboraverat per tres ſeptimanas, cardialgia, & nauſea frequentes fuerant, ultimiſque vitae diebus multum ſanguinis ſurſum, & deorſum evacuaverat. Poſt mortem invenit *Celeberrimus Littre* in ventriculo ulcus rotundum, quinque lineas aequans diametro, & mediam lineam profundum, ad diſtantiam pollicis cum dimidio a pyloro: multum ſanguinis in cavo ventriculi, & inteſtinorum, reperiebatur. Quandoque & tale ulcus, dum peritonaeo accre-

 vit

(*x*) Frid. Hofman. Opuſc. Path©log. Pract. decad. 2. Diſſert. VII. pag. 454.
(*y*) Academ. Royale des Sciences l'année 1704. pag. 36.

Digitized by Google

mit ventriculus, extrorſum aperitur, & relinquit fiſtulam, per quam toto vitae tempore pars ingeſtorum exit. Vidi ſexagenariam mulierem, quae jam per duodecim annos tale fiſtuloſum ulcus gerebat, abſque multo incommodo; & vidi contentorum ventriculi partem exire per hanc aperturam. Longe mirabilior caſus legitur in *Diarii Eruditorum* (z), de puella, cui ex abſceſſu hypochondrii ſiniſtri una cum fragmentis coſtarum carioſis exibant contenta ventriculi, & quidem tanta copia & tam cito, ut cogeretur ſingulis fere horae quadrantibus cibum ſumere, prae ingenti fame, & debilitate; & niſi ulceris patens admodum orificium faſcia appreſſa clauderetur, omnia ingeſta exibant ſtatim. Senſim tamen anguſtior facta fuit ulceris apertura, & ſupervixit diu, viribus adeo auctis, ut ruſticis laboribus conſuetis exercendis par fuerit, & per viginti tres annos illud malum tolerare potuerit.

Si ex ſignis praegreſſis inflammationis ventriculi ſatis valide, nec peſſimae tamen, ſuſpicio naſcatur, in ventriculo apoſtema fieri, decocta molliſſima ex althaea, malva, conſolida majore, ſeminibus lini &c. parca copia ſimul, ſaepe repetitis vicibus danda, ut emolliatur vomica, & ad rupturam citam diſponatur: ubi pus ſurſum, vel deorſum prodiens, & levamen malorum, docent, abſceſſum ruptum eſſe, tunc leniſſimis detergentibus, & poſtea conſolidantibus opus erit, uti antea in cura abſceſſus, numeris in textu citatis, dictum fuit. Verum dum conſolidandum eſt tale ulcus, caveri debet, ne a copioſis ingeſtis ventriculus diſtendatur, diſtraherentur enim denuo illa, quae coire inceperant. Satis autem patet, difficilem fore curationem, cum omnia ingeſta ulcus alluere debeant, & motu periſtaltico ventriculus continuo agitetur: ſolum jus carnium, cum oryza, hordeo, pane &c. coctum, tunc conduceret; forte & per clyſteres nutrientes poſſent ſatis ſuſtineri vires per plures dies, cum ulcus jam purum eſt, ut, quieſcente ſic ventriculo, conſolidatio citius fieret.

§. 956. **U**Bi ſcirrhum, cancrumve procreat, tum enormes illos vomitus, dolores intolerabiles, ad minima ingeſta acerbatos, fixos, diuturnos, ad omnia medicamenta aſpera inſurgentes, excitat.

Alter exitus inflammationis, de quo in praecedentibus pariter ſaepius dictum fuit. Plures tales aegri occurrunt quotidie, qui ſe beatos crederent, niſi alimentis indigerent quotidie: ſentiunt enim dolores moleſtiſſimos ab ingeſtis, quandoque ſtatim a paſtu, quandoque poſt unam, alteramve horam: nullum levamen ſentiunt a decantatiſſimis etiam ſtomachicis remediis, imo ab omnibus acrioribus dolores augentur: omnium maxime a purgantibus, aut emeticis validis. Vidi plures tales miſeros, qui, dolorum impatientes, aliquot poſt cibum ſumtum horis digito in fauces immiſſo evomebant, omnia, ut levamen haberent doloris. Semper tunc ſuſpicantur de ſcirrhoſis tumo-

(z) Journal de Scavan. mois d'Août 1737. pag. 534.

tumoribus, ventriculum, aut vicina loca obſidentibus; quod & cadaverum ſectio confirmavit. Ante aliquot annos Nobilem matronam Anglicam vidi tali morbo laborantem, & una cum amico integerrimo, (cujus praematuram mortem lugeo) *Godefrido du Bois*, in Academia Franequerana Medicinae, & Philoſophiæ Profeſſore, deliberavi, quomodo ſuccurri poſſet huic miſerae, quae jam per plures annos cum hoc malo conflictabatur. Fruſtra tentata fuerunt omnia: levamen aliquod a blandiſſimis remediis, & opiatis quandoque habuit. In cadavere inventus fuerit Ventriculus ovo anſerino non major; pylorus & proxima inteſtini duodeni portio, uti & pancreas, ſcirrhoſa erant, & duriſſima. In homine, qui diu de ventriculi dolore conqueſtus fuerat, cum vomitu continuo, & animi deliquiis, invenit *Ruyſchius*. (*a*) fundum ventriculi obſeſſum tumore ſcirrhoſo pugni fere magnitudine, materia tenaci, & atra referto, qualem materiam quoque paucis ante mortem horis vomitu rejecerat: His ſimilia & apud *Bonetum* (*b*) plura habentur.

Scirrhus autem, quamdiu benignus adhuc manet, pondere, & mole ſua diſtrahendo partes adeo ſenſiles plurimum quidem mali producere poterit, verum ubi temporis diuturnitate, aut acrium medicamentorum uſu, in cancroſam malignitatem vergere incipit, horrendi dolores inde fient; uti ex illis, quae antea *de Scirrho, & Cancro* dicta fuerunt, facile patet. Inſignis talis caſus deſcribitur a *Celeberrimo Petit* (*c*). Mulier corripiebatur dolore cum febre: aderant ſimul nauſea, & vomitus cum dolore colico: iteratis venae ſectionibus, iiſque remediis a peritiſſimo medico praeſcriptis, levamen habuit quidem, ſed reliquias morbi nondum eradicati neglexit, diaetae regulas minus obſervans: Cum langueret diu, empyricum conſuluit, qui & validiſſimis Emeticis, & clyſmatibus primo lenioribus, dein acerrimis, in peſſimum ſtatum redegit miſerrimam aegram. Prudentiorum dein conſilio uſa levamen quidem percepit, ſed tandem periit. In cadavere inventa fuit pars ventriculi colo inteſtino vicino firmiter adhaerens, & cum illo in maſſam ſcirrhoſam magnam concreta: diſſecto ventriculo, inventum ulcus nigrum foetidiſſimum duos pollices in diametro habens, quod integumentis concretis cum hoc ſcirrho, viam verſus exteriora fecerat ichori, & puri. Plura adhuc maxime notanda circa hoc malum ibidem recenſentur, ſed modo dicta docent, fidelibus obſervationibus conſtare, ſcirrhum ventriculi in cancroſum ulcus degeneraſſe.

§. 957. SOlis lenibus, ad hos morbos requiſitis, medelis pacatur (490. 491. 506. 507. 508. 509. 511.); raro curatur; aquae medicatae fontium maxime hic efficaces.

Omnia illa, quae laudata fuerunt in cura Scirrhi, & Cancri, hic locum habent; exceptis his, quae ſitus, & conditio ventriculi non admittunt,

(*a*) Obſervat. Anat. Chirurg. XXXIX. pag. 38.
(*b*) Anatom. Pract. Lib. III. Sect. VII. pag. 68. &c.
(*c*) Academ. Royale des Sciences l'annee 1716. mém. 395. &c.

tunt, licet in externis partibus corporis ſcirrhoſis, vel cancroſis adhiberi poſſint.

Praecipuum eſt, ut nihil in victu exhibeatur, quod exaſperare poſſit haec mala: jura carnium, cum oryza cocta, vel molliſſimis oleribus, hic ſunt praecipua: vitelli ovorum, cremores hordei, avenae, & ſimilia parca copia ſimul data; ab his enim magnum ſolamen in doloribus illis chronicis circa ventriculum ſolet percipi. Ubi vero ſcirrhus adhuc recens eſt, magna copia ſaponis veneti profuit, ſed diuturno uſu, ita ut drachmas duas quotidie per plures menſes ſumerent aegri: ſummum enim diſſolvens eſt, & ſatis mite; ſi autem ab hoc aſſumto dolores angeantur, abſtinendum eſt ilico; tunc enim metuendum eſt, jam in cancroſam indolem degenerare ſcirrhum, qui tunc nequidem illud remedium ferre poteſt. Proſunt & aquae medicatae ſpadanae, vel his ſimiles, quae mira vi ſolvendi concreta in corpore valent, neque interim acrimoniam magnam habent.

Ex dictis ſimul apparet, quanta prudentia opus ſit, dum medela ſit hominibus, qui de chronicis illis abdominis doloribus, a cibo aſſumto exacerbatis, conqueruntur.

§. 958. Lienis, Pancreatis, Omenti, inflammati, ſuppurati, gangraenoſi, ſcirrhoſi, cancroſi, origo, natura, effectus, cognitio, praeviſio, curatio, palliatio, ex iiſdem dictis (914. ad 958.) hauriri poſſunt.

Supereſſent jam & alii morbi inflammatorii viſcerum quorundam abdominalium pertractandi, verum omnia hactenus dicta in prioribus repetenda forent. Locus enim tantum diverſus eſt, & ſitu ex Anatomicis bene cognito, & functione ex Phyſiologicis intellecta, non eſt difficilis diagnoſis horum morborum. Omnes autem exitus inflammationis hic iterum obtinent, & cura ſimilis eſt. Hinc ſufficiet paucis videre praecipua, quae hic obſervaverunt auctores fide digniſſimi. De inteſtinorum autem inflammatione peculiariter agendum eſt, quia ibi multa notanda occurrunt, quae tantum illis partibus locum habent; & ob eandem rationem etiam renum inflammatio ſeorſim pertractabitur.

Lienis. Satis frequens mentio morborum lienis apud veteres ſit, ita tamen ut merito ſuſpicari liceat, quod quandoque & morbos vicinarum partium ſub titulo lienis male affecti deſcripſerint. Inteſtini coli enim flexus lieni proximus eſt; hinc faeces induratae, flatus impediti ab his faecibus, circa lienis regionem tumores, & dolores facere poterunt, licet nullum in liene vitium haereat. Ita *Trallianus* (*d*) *de lienis inflatione* ſcripſit, & in cura hujus morbi laudavit talia remedia, quae carminativam, ſive flatus diſcutientem, vim egregiam poſſident: Verum facile patet, flatus in ven-

(*d*) Lib. VIII. Cap. XI. pag. 479. vide & Galen. medend. method. ad Gualcon. Lib. II. Cap. VII. pag. 379. Charter. Tom. X.

Digitized by Google

ventriculi, & inteſtinorum cavo ſuam ſedem praecipue habere. Ita & *Hippocrates* (*e*) acutorum dolorum cauſam in liene, qui etiam ad humerum, claviculam, ilia, ac mammas tranſeunt, poſuit ingurgitationem ficuum viridium, pomorum, uvarum, & muſti copioſi uſum. Sed omnia haec flatulenta admodum ſunt, & in fermentationem quam maxime prona, ſolent primis viis nocere primo, antequam ſanguini permiſta alias partes afficere poſſunt: unde & talia in cura commendat, quibus haec ſaburra ſurſum, & deorſum expelli poſſet. Praeterea notat, lienem eodem die magnum, & deinde iterum minorem reddi (*ſ*), doloremque acutum facere, dum ſublatus eſt lien; ſine dolore eſſe, dum mollis eſt. Verum ſatis apparet, obſtructionem, aut inflammationem lienis tam ſubitis mutationibus obnoxiam non eſſe; in colo vero inteſtino circa illum locum, ubi lieni contiguum eſt, frequentes ſatis cauſas eſſe, unde tales tumores ſubitanei, & dein iterum ſubſidentes, naſci poſſint. Si jam ſimul cogitetur, frequentem mentionem fieri ſcirrhi lienis ſatis cito curati, tam apud veteres Medicos, quam recentiores, vix dubium eſt, faeces induratas, circa flexum coli haerentes, talium tumorum cauſſam fuiſſe, cum ſcirrhus non tam ſubito reſolvi poſſit, & plerumque ad omnia rebellis maneat, uti nimis notum eſt.

Praetera cum ex veterum opinione lien atrabilarii ſucci apotheca foret, morbos melancholicos ſub titulo affectionum lienis deſcripſerunt; ita etiam ſcorbutum, uti poſtea patebit, quando de his morbis dicendum erit.

Interim tamen negari nequit, inflammationem quandoque lienem occupare, nam cadaverum ſectiones docuerunt, inflammationis effectus in liene obſervatos fuiſſe. Verum minus frequenter, quam alia viſcera, lienem inflammari, notavit *Trallianus* (*g*). Praecipua ſigna autem inflammati lienis ſunt, febris acuta continua, dolor in loco lienis, quandoque ad humerum, mammam, & claviculam ſiniſtri lateris protenſus. Licet autem & functiones laeſae partem affectam in morbis denotent, cum lien ſoli hepati inſervire tantum videatur, non poterimus accurata ſigna ex hoc fonte colligere, eo quod hepatis laeſio vitia lienis tardius tantum ſequi ſoleat. Quin imo experimenta docuerunt in vivis animalibus capta, lienem ligatis ejus vaſis inutilem reddi, imo & exſtirpari poſſe integre, & tamen animalia diu poſtea adhuc ſupervixiſſe, abſque notabili ſanitatis noxa (*h*).

Non videtur improbabile, quandoque ſub pleuritidis nomine tractari lienis inflammationem, & abſque magno damno, cum cura pleuritidis, & huic morbo curando conveniat. Celebris apud Batavos Hagae comitum Medicus, *Antonius de Haen*, cui plurimas, & utiliſſimas obſervationes practicas ex cadaverum ſectione hauſtas me debere, gratus recordor, talem mihi caſum tranſmiſit, qui hoc confirmat. Homo triginta quatuor annorum a Medico tractabatur, ut pleuriticus, & quidem tali cum ſucceſſu, ut ſecundo jam

(*e*) De Internis Affectionibus Cap. XXVII. Charter. Tom. VII. pag. 657.
(*ſ*) Ibidem Cap. XXXII. pag. 662. & Cap. XXXV. pag. 663.
(*g*) Lib. VIII. Cap. XII. pag. 484.
(*h*) Malpig. de Liene Cap. VI. pag. 114. Bruner. de Pancreate: In Praefat. pag. 9.

Digitized by Google

jam morbi die a febre, & dolore ſiniſtri lateris fere integre liber ſe ſanatum crederet, omnemque medelam negligeret poſtea, ſed infelici cum eventu. Languit enim poſtea, & faſſus fuit, ſe ſemper obtuſum dolorem in loco prius affecto percepiſſe. Poſt paucas ſeptimanas, a primo morbi inſultu, inſignem habuit in dextro crure tumorem, ſponte poſtea evanidum: ſimilem tumorem deinde percepit in dextro latere perquam magnum, ſponte etiam poſtea evaneſcentem. Similis tumor denique apparuit in femore ſiniſtro, & illo manente, novus tumor occupavit internam brachii dextri partem mollis, & pugno major. Succeſſit deinde dyſenteria, aſcites, una cum hydrope anaſarca totius corporis, proſtratio virium, & mors.

In cadavere biduo poſt mortem diſſecto apparuerunt ſequentia: Abdomen turgidum, lividum ubique, praeſertim in latere ſiniſtro. Omentum breviſſimum vix duos digitos longum, macilentum. Inteſtina omnia turgidiſſima, & fere per totam longitudinem, craſſa aeque ac tenuvia, inflamata, & pluribus in locis jam gangraenoſa; Lympha non admodum copioſa in abdominis cavo. Ventriculus pariter turgidiſſimus, ſiniſtra ac maxime ſuperiori parte longe lateque gangraenoſus: Pancreas flaccidum, parvum: Meſenterium integrum, exſanguine: Meſocolon exhibuit plura friabilia corpuſcula obſcure viridia, mole, colore, figura, referentia capparidum gemmas, quae aceto, vel muria conditae menſis adhibentur: Herpar perquam magnum erat, in parte inferiore magis fuſcum, quam naturaliter eſſe ſolet. Lien inferiore parte peritonaeo accretus, pure albo, craſſo, copioſo plenus: copia quaedam ſimilis puris aquae, in cavo abdominis repertae, innatabat. Tumor brachii lanceola apertus, dedit idem colore, ac conſiſtentia pus, ac in liene deprehendebatur. Pulmones hinc inde membranae pleurae adhaerebant concreti.

Tota haec hiſtoria docet, lienem inflammatum, aegri incuria non integre ſanatum, in ſuppurationem abiviſſe: pus reſorptum ad varia loca corporis metaſtaſin feciſſe; tandemque purulenta cacochymia totum ſanguinem corrupuiſſe. Simul notandum, hepatis molem inſigniter auctam fuiſſe, dum ſplenis, purulenta labe conſumti, functio ceſſabat, quod & *Malpigius*, & *Brunerus* obſervaverant in animalibus, quibus ſplenem exſecuerant, vel ligatis vaſis illum reddiderant omnino inutilem.

Videtur autem & *Hippocrates* (*i*) obſervaſſe lienis ſuppurationem: juſſit enim ſplenem, maximum jam, & ſublatum, inuri, uti, in hepatis vomica conſuluerat, ad pus educendum. Et in alio loco, antea ad §. 488. citato, de lienoſis agens monet, morbum quandoque in hydropem degenerare, & contabeſcere aegros; quibuſdam vero lienem ſuppurari, qui uſti ſani fiunt; quibuſdam etiam durum, & magnum lienem conſeneſcere. Nihil autem magis incitat Medicos, ut diligenter evolvant priſcorum medicorum volumina, quam dum vident difficillimis caſibus lucem affundi a veterum obſervationibus, vixque aliquid in praxi occurrere dubii, quin inve-

(*i*) De Internis Affectionibus Cap. XXXII. XXXIII. XXXIV. XXXV. Charter. Tom. VII. pag. 662.--665.

inveniamus apud illos. In modo memorata morbi hiſtoria praeter ſpem aegri, qui ſe ſanum credebat, funeſta lienis ſuppuratio ſecuta fuerat. Verum pulchre hoc monuerat *Aretaeus* (*k*), dum de hoc morbo agit, dicens: *Incrementi autem notae ſunt febres, dolores, & horrores: multoties enim remittunt, poſt brevem autem calorem rigore, & dolore vacant: hac de cauſa interdum in ſplene abſceſſus latuit: rarum enim, & ſenſu carens etiam in ſanitate viſcus*. Exitum autem talis morbi notavit *Hippocrates* (*l*) dicens: *Qui lienoſi dyſenteria corripiuntur, iis, oborta longa hydrops, aut lienteria ſuccedit, ac intereunt.* Paullo poſt tamen dicit: *Lienoſis dyſenteria ſuccedens, bonum* (*m*). Verum materia lienem occupans per venam ſplenicam facili via in hepar tendit; & §. 950. vidimus, dyſenteria larga, cito deſinente, tam bene ſanati hepatis morbos. Binas has Prognoſes unitas diſtinctius legimus *in Coacis* ita: *Dyſenteria non longa ſplenicis utilis: longa vero, mala: deſinente enim ſi hydropes, aut lienteriae fiunt, lethale.*

Lienis vero ſcirrhus longe frequentius occurrit, unde familiarem ſpleni hunc morbum dixit *Aretaeus* (*n*). Talis autem tumor duritie, & pondere vicinas partes miro modo laedere, & diſtrahere poteſt, & vehementiſſimos dolores facere. In cadavere muliebri *Celeberrimus Ruyſchius* (*o*) lienem invenit octuplo majorem, quam naturaliter eſſe ſolet: bilanci impoſitus quatuor libras pendebat, & in pelvim deſcenderat. Bis in cadavere vidi ipſe lienem ſcirrhoſum ingentem ad pelvim uſque prolapſum: plura talia collegit *Drelincurtius* (*p*). Neque adeo mirum videtur, lienem, mole, & pondere auctum, propria gravitate deſcendere, ſenſim elongatis vaſis verſus inferiora abdominis; ſed rarus caſus docuit tumentem lienem, & ſurſum aſcendere poſſe. Invenit hoc in homine, poſt diuturnam febrim intermittentem hydropico facto, *de la Motte* (*q*). In ejus cadavere lien mole inſigniter auctus diaphragmatis ſiniſtram partem ſurſum truſerat, ita ut parvum tantum ſpatium inter ſummitatem lienis, & axillam inveniretur. Ubi autem lien, dum indureſcit, ſimul mole minuitur, tunc credibile eſt, facilius tolerari illud malum. In homine enim ſexagenario (qui nunquam queſtus fuerat de dolore aut alio malo, unde ſuſpicio mutati adeo inſigniter lienis naſci potuiſſet) *Celeberrimus Littre* (*r*) invenit lienem integre putrefactum, ſed tantum unciam cum dimidiam ponderantem: violenta autem morte perierat ille homo, hinc & diutius ſuperſtes eſſe potuiſſet.

Ubi autem ſcirrhus lienis in Cancrum degenerat, tunc vicina omnia depaſcitur, & poſt intolerabiles cruciatus, eroſis vaſis, ſubitam, & lethalem haemorrhagiam producit. Lethalem talem per alvum haemorrhagiam vidit

(*k*) De cauſis, & ſignis Morbor. Diuturn. Lib. I. Cap. IV. pag. 43.
(*l*) Aphoriſm. 43. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 275.
(*m*) Aphor. 48. Sect. VI. Ibidem pag. 281.
(*n*) De cauſis, & ſignis Morbor. Diuturn. Lib. I. Cap. IV. pag. 43.
(*o*) Obſervat. Anatom. Chirurg. LXII. pag. 58.
(*p*) Differt. Anat. Pract. de Lienoſis Cap. XVII. Opuſc. Omn. pag. 468.
(*q*) Traité complet. de Chirurgie Tom. II. pag. 169. 170.
(*r*) Académie Royale des Sciences l'année 1700. hiſt. pag. 50.

Digitized by Google

vidit *Drelincurtii* (*s*) patet in foemina, cujus lien cancroſus ſubjectum colon arroſerat.

Pancreatis. Cum illud ponatur intra duplicaturam meſocoli, & uno extremo ſuo adhaereat duodeuo, ubi illud pyloro continuatum incurvatur, tranſverſaliter pone ventriculum pergat fere ad lienem uſque, & in hoc itinere portio duodeni inter pancreas, & lumborum vertebras locetur; patet ſatis, difficilius morbos pancreatis diſtingui poſſe, cum non tam facile tangi poſſit quam lien, & dum tumet pancreas, ventriculum & duodenum neceſſario comprimere debere. Poſſet ergo inflammatio pancreatis quandoque cum ventriculi, aut duodeni ſimili morbo confundi; ſed inde in curatione nullum damnum orietur, cum ſimilis omnino medela requiratur. Cum autem pancreatis uſus ſit, ſecretum ſua fabrica a ſanguine liquorem, ſalivae ſimillimum, inteſtino duodeno infundere, non tam ſubito advertetur noxa in corpore ex laeſa functione pancreatis, ut inde ſigna talis morbi praeſentis hauriri poſſent. Directis enim experimentis, in vivis animalibus inſtitutis *Celeberrimus Brunnerus* refutavit *Sylvianam* illam hypotheſin, de effervеſcentia ſucci pancreatici cum bile in inteſtino duodeno, a qua rite ſe habente chylopoieſis fere integrum opus deducebatur, & cujus vitiis omnium fere morborum origo tribuebatur. Simul tunc ex iiſdem experimentis patuit, ligato, vel deſtructo ductu pancreatico, etiam inſigni parte pancreatis abſciſſa (profundius enim latet, ut integre exſcindi potuiſſet ſuperſtite animali) canes ſupervixiſſe abſque notabili ſanitatis detrimento (*t*). Tumores autem Pancreatis inflammati, ſuppurati, ſcirrhoſi, cancroſi, peſſime afficere poſſe vicinas partes, ſponte patet. Quandoque & pancreas ſcirrhoſum adeo intumuit, ut extrinſecus tumor percipi potuerit; qualis caſus memoratus fuit antea ad §. 488. Aliquando licet inſigniter mole auctum fuerit; tamen foris nullus tumor conſpicuus apparet. Ex *Riolano* illud confirmat *Graafius* (*u*) exemplo Illuſtriſſimi viri *Auguſtini Thuani*, qui habitus melancholici per quadriennium de dolore circa regionem coli, cum ſenſu ponderis ad regionem ſtomachi, dum erectus ſtaret, vel ambularet, conqueſtus fuit: nec tumebant tamen ei hypochondria. In cadavere defuncti inventum hepar, rotundum inſtar ſphaerae, farctum & transfixum gypſea pituita ſevum referente. Pancreas mole, & pondere hepar aequabat, totum ſcirrhoſum, multis globulis ſpecie ovi columbini conſtans: Lien exilis, vix unciam ponderans. Plures ibi caſus collegit *Graafius* pancreatis ulcerati, ſcirrhoſi, cancroſi, calculoſi &c Unde perito in praxi verſati Medici, dum chronici illi dolores abdominis adſunt, talem cauſam ſuſpicantur, & blandiſſima tantum remedia exhibent prudenter, ne acrioribus exhibitis irritentur talia mala.

Omenti. Illud, uti ex Anatomicis notum eſt, a fundo ventriculi ſupra

(*s*) Diſſert. Anat. Pract. de Lienoſis Cap. XIV. Opuſc. Omn. pag. 763.
(*t*) Brunner. Experim. nova circa Pancreas pag. 22. 15. 16. &c. & a pag. 23. ad 56. uti & apud eundem Brunnerum de glandulis duodeni pag. 118.
(*u*) Regner. de Graaf. de ſucco Pancreat. Cap. VII. pag. 108. &c.

Digitized by Google

pra inteſtina extenditur, ad umbilicum uſque; quandoque longe profundius deſcendit; aliquando regionem epigaſtricam non excedit ſua longitudine: magnam enim hic in cadaveribus diverſitatem invenerunt Anatomici, quoad variam omenti extenſionem. Praeterea omentum, licet maxima ſui parte inteſtinis ſuperſternatur, tamen & vaſis hepar ingredientibus, duodeno, colo, pancreati, lieni adnectitur, adeoque pro diverſitate loci, quem morbus omenti occupat, varia poſſent fieri mala. Unde etiam videtur difficultas in Diagnoſi talium morborum naſci. Praetera obſervationes certiſſimae docuerunt, magnam omenti partem, poſt vulnera abdominis erumpentem, abſciſſam fuiſſe, ſuperſtite aegro, & abſque magno ſanitatis damno. *Galenus* (*u*) gladiatori vulnerato integrum fere omentum abſcidit, qui tamen confeſtim ſanatus eſt, & hoc rantum incommodi habuit, quod a frigore externo abdomen magis defendere debuerit. Frequentes tales caſus in bellis hodiernis docuerunt, inſignem partem omenti ſaepe reſectam fuiſſe, abſque tali incommodo ſequenti. Unde patet, non facile ex laeſis functionibus ſigna hauriri poſſe, quae docerent omenti morbos. Quin imo *Ruyſchius* (*x*) obſervavit omenti integram conſumtionem frequenter, non tantum in brutis, ſed & in omnibus, qui acutiſſima angina, vel & violenta morte perierant, in quibus ante mortem nulla hujus rei ſuſpicio fuerat. In morbis chronicis, & in primis in hydropicis, ſaepe omentum periiſſe obſervatum fuit, quod minus mirum videtur.

Si inflammatum omentum dein in ſuppurationem abierit, aut gangraenam, effuſo pure vel ichore gangraenoſo ſequentur eadem mala, ac §. 912. enumerata fuerunt.

Ubi vero in ſcirrhoſos tumores induruit omentum, tunc preſſione, & diſtractione partium, quibus contiguum eſt vel adhaeret, plurima mala producere poteſt; in primis dum moles indurati omenti magna eſt, caeteroquin minus nocet. Contigit quandoque mulieribus, poſt puerperium felix jam in integrum reſtitutis, tumorem durum, & oblongum in abdomine habere: quandoque per plures annos tales tumores manent, fere abſque dolore, & ſola mole fere moleſti ſunt. In cadavere quodam detexit *Ruyſchius* (*y*) talem tumorem factum fuiſſe ab omento duos fere digitos craſſo, tres digitos lato, ſpithamam cum dimidia longo, & ſcirrhoſo: Videtur omentum in gravidis ab utero aſcendente, & viſceribus loco motis, comprimi, ac convolvi in ſe ipſum, tuncque talem tumorem producere. Ita & tumor abdominis ab omento oſſeo facto inventus fuit (*z*). Mirabilem magis adhuc caſum deſcripſit jam ſaepius antea laudatus *Antonius de Haen* (*a*), ubi in

(*v*) De uſu partium Lib. IV. Cap. IX. Charter. Tom. IV. pag. 379.
(*x*) Obſervat. Anatom. pag. 23.
(*y*) Obſervat. Anatom. Chirurg. LXIII. pag. 59.
(*z*) Academ. Royal. des Sciences l'année 1732 Hiſt. pag. 48.
(*a*) Hiſtoria Anatom. medica morbi incurabilis &c. Hagae Batavor, 1744. in 8.

Digitized by Google

in hydropicae cadavere reperit omentum in compactam, & vaſtam molem concretum, duos digitos latos craſſum ubique, niſi quod in ambitu parum gracileſceret: hujus monſtroſi omenti ope ventriculus, colon, duodenum ac jejunum ita coaluerant in unum, ut non niſi deſtruendo a ſe invicem divelli potuerint.

Cautela autem adhibenda in tractandis malis recenſitis Lienis, Pancreatis, & Omenti, ex ante dictis facile hauriri poterit.

INTESTI-

Digitized by Google

INTESTINORUM INFLAMMATIO.

§. 959. INteſtina, maxime tenuia, & frequentiſſime, in ſuis membranis acuta inflammatione, ut ventriculus, infeſtantur, a cauſis communibus inflammationis huc delatis; vel a materie acri potus, cibi, condimenti, medicamenti, veneni aſſumta, huc delata, in plicis valvuloſis retenta, haerente; tum etiam ab acri, putrida, foetida materie purulenta, ichoroſa, gangraenoſa, bilioſa, atrabilaria, ex oeſophago, ſtomacho, hepate, liene, pancreate, omento, huc appellente, haerente, rodente; denique ab convulſione ingente praegreſſa, flatus creante, motum, ſiſtente, ſicque inflammationem producente.

Generales inflammationis cauſas §. 375. 376. 377. recenſitas & inteſtinis locum habere poſſe ſatis evidens eſt, in primis poſtquam ex Anatome conſtitit, innumeras arteriolas per membranas inteſtinorum diſtribui. Praeterea in febrium hiſtoria (§. 593.) notatum fuit, febrim in alium ſaepe morbum deſinere, dum per febrim mutati humores ad quaedam loca corporis deponuntur, & nova mala producunt. Pluribus ibi exemplis practicis probatum fuit, morbos acutos inflammatorios in primis a ſe mutuo differre ratione loci, verſus quem materia inflammatoria per febrim praegreſſam deponitur. Notat *Sydenhamus* (*b*) per tres annos, & ultra talem obtinuiſſe morborum epidemicorum indolem, ut plerumque verſus inteſtina deponerent febrilem materiam, nunc dyſenterias, nunc tormina abſque dejectionibus, quandoque & acerbiſſimos dolores colicos, & iliacos, producentes. A febre tamen oriebatur morbus, quae per horas aliquot tantum affligens in atrociſſimum inteſtinorum dolorem deſinebat. Quin imo Iliacam paſſionem tunc proprie vocandam eſſe voluit, ubi a tumultuante febre in ventriculum, & inteſtina proxima deponerentur acres, & maligni humores: ubi a faecibus induratis, herniis &c. orietur malum, tunc *Affectionem Iliacam notham* appellare maluit (*c*).

Tenuia autem inteſtina frequentius inflammari, quam craſſa, obſervationes practicae confirmare videntur; nam in hoc morbo intolerabilis ille dolor medium abdominis, ſive umbilicalem regionem, frequentiſſime occupat, ubi naturalis tenuium inteſtinorum ſitus eſt. Forte etiam craſſorum inteſtinorum talis eſt conſtitutio, ut minus facile afficiantur, quam tenuia, cum ſtercoraceae materiae jam ſubputridae, & acriori ſervandae inſerviant. Praeterea omne acre ingeſtum, vel mora in ventriculo, aut inteſtinis tale red-

(*b*) Sect. IV. Cap. VII. pag. 258. &c.
(*c*) Sect. I. Cap. IV. pag. 50.

Digitized by Google

redditum, primo noxam inferet inteſtinis tenuibus, antequam ad craſſa pervenire poſſit.

Licet omnia illa, quae inteſtinalem fiſtulam obturant, impediendo liberum tranſitum, adeoque diſtentis inteſtinis, etiam remotae inflammationis cauſae eſſe poſſent, tamen niſi ſimul major acrimonia adſit, raro hunc morbum faciunt adeo acutum, ſed potius chronica, & difficilia mala, quales caſus ad §. 719., ubi de variis, quae per diarrhoeam exeunt, quandoque de corpore agebatur, enumerati fuerunt. Verum ſi lentae tali, & concretae pituitae permiſtum fuerit acre, tunc & inteſtina facile inde inflammantur, niſi cito expellatur haec ſaburra, vel corrigatur illa acrimonia. Ita *Galenus* (vide §. 71.) in ſe ipſo acerrimum abdominis dolorem expertus eſt, ac ſi terebra perforaretur: injecto autem oleo rutaceo, excrevit per alvum humorem, vitro fuſo colore, & conſiſtentia ſimilem, quo facto dolor ſedabatur. Verum iners talis pituita tantum dolorem non feciſſet, ſi nulla acrimonia ipſi permiſta fuiſſet. Frequens ergo cauſa inflammationis inteſtinorum eſt acrimonia illorum, quae in cavo horum continentur. Talis autem acrimonia vel ingeſtis debetur, vel in aliis viſcesibus nata ad inteſtina pervenit, quae jam conſideranda erunt.

Potus, cibi, condimenti. Quanta mala fieri poſſint a liquidis fermentantibus, & ſaepe in ipſo actu fermentationis ſuppreſſis, dum potantur, antea ad §. 646. & ſequentes dictum fuit, ubi de ructibus, & flatibus agebatur. Naſcitur enim illo tempore, dum fermentatio fit, mirus ſtimulus, etiam in talibus, quae antea omni carebant acrimonia (vide §. 605. 11.). Inde ſpaſmi horrendi quandoque fiunt in ventriculo, & inteſtinis, quos brevi inflammatio, & lethalis gangraena ſequitur, niſi cito ſedari poſſint. Quandoque & talia potantur, quae vel actu acida ſunt, vel cito in debilibus corporibus aceſcere poſſunt, & acrimonia ſua laedere inteſtina: qualia ſunt cereviſia vappida, vinum acre acidum &c. Verum & cibis tales ingeruntur quandoque, qui ſimilem noxam facere poſſunt. In debilibus infantibus lac ingeſtum ſaepe aceſcit, coloſtro caſeoſo inteſtina infarciuntur, quod mora acrius factum inteſtina rodit, & inflammat; unde Ileo, & volvulo tot infantes pereunt, poſt diros abdominis dolores, uti omnes practici noverunt. Si autem conſideremus ea, quae condimenti titulo aſſumuntur, inter illa invenimus talia, quae cuti applicata illam eroderent; uti acerrima aromata, alium, raphanus ruſticanus &c. Unde miramur, non ſaepius ab his inflammari ventriculum, & inteſtina; & procul dubio frequentius haec nocerent, niſi mucus blandus defenderet horum viſcerum latera, & ſitis ab his aſſumtis excitata copiam aquoſi potus poſceret, quo diluitur, & enervatur nimia talium aſſumtorum acrimonia. Videantur & illa, quae ad §. 586. *a.* habentur.

Medicamenti, veneni. Quamvis haec primo ventriculum afficere ſoleant, & ideo de illis ad §. 951., ut cauſis inflammationis ventriculi dictum fuerit, tamen & quandoque contentis ventriculi copioſioribus permiſta in illum minus agunt, ſed poſtea in inteſtina propulſa, & valvuloſis horum jugis irretita manent diu eidem loco affixa, & inflammationem ibi excitant. Notum eſt, reſinam ex gialappae radice paratam, dum a calore molleſcit, omnibus

Digitized by Google

nibus obviis corporibus pertinaciſſime adhaerere, & ſimul ſatis acrem eſſe, unde a medicis frequentius obſervati fuerunt dolores moleſti abdominis, & hypercatharſes periculoſae ab hoc remedio, niſi prius diu cum ſaccharo trita, vel cum vitello ovi ſubacta ſuam tenacitatem depoſuerit. Similia & a Colocyntidis pulpa, & aliis pluribus nata fuerunt mala. Longe magis ab arſenico, & aliis acribus venenis, de quibus videatur ſaepius jam laudatus *VVepferi de cicuta aquatica* tractatus.

Tum etiam ab acri putrida &c. Ad §. 719., ubi de diarrhoea febrili agebatur, patuit ex diverſis corporis locis ad inteſtina poſſe venire materiam, quae per alvum excernitur, illamque admodum variam eſſe. Quin imo Cholera docet, omnes humores totius corporis, ſubito ſatis in inteſtina ruere, magno cum impetu, ita ut robuſtiſſimus homo intra paucas horas omnes vires perdat, & a mera inanitione ſaepe convulſiones ſequantur, venenata quaſi vi fuſo toto ſanguine, & per vaſa meſeraica in ventriculum, & inteſtina expulſo: Dum enim ex hoc morbo reſurgunt aegri, debiles, pallidi, exhauſti omnino apparent. Si ergo alicubi in corpore ſtabuletur corrupti liquidi, purulenti, ichoroſi &c. copia, illud ad inteſtina delatum acrimonia ſua illa rodere & inflammare poterit. Unde inter effecta atrae bilis turgentis, & motae inflammationes, exulcerationes, putrefactiones inteſtinorum recenſentur §, 1104., & peſſimum ſcorbutum ſimilia etiam mala facere, ad §. 1151. 4. notatur, de quibus poſtea dicetur.

Convulſione ingente praegreſſa &c. Notum eſt ex Phyſiologicis, in inteſtinis eſſe mirabilem illum motum vermicularem, periſtalticum dictum, per quem ingeſta ad latera inteſtinorum apprimuntur, & ſucceſſive emulgentur, omni ſolubili per vaſa lactea, & venas meſeraicas reſorpto, tandemque exſuccae faeces ad inteſtinum rectum uſque promoventur, ut excludantur de corpore. Fibris muſculoſis inteſtina ambientibus hunc motum perfici pariter conſtat, illumque diu poſt mortem adhuc ſupereſſe, & ſilentem jam colore, vel & irritando inteſtina, excitari denuo poſſe (vide Commentarium §. 648.) Simul ibidem varia experimenta recenſita fuerunt, quae docent, acria applicata inteſtinis ſpaſmos excitaſſe in his fibris muſcularibus, per quos inteſtinum conſtringeretur validiſſime, non tantum in loco, cui acre applicatum fuerat, verum etiam in vicinis pluribus locis eodem tempore ſic conſtricta fuiſſe inteſtina, ut omnis tranſitus contentis intercluderetur. Quod & pulchro experimento in rana vivente facto confirmavit *Peyerus* (*d*).

Acria ergo ingeſta, vel ex aliis corporis locis ad inteſtina delata, poſſunt & convulſionem talem facere, ſicque & hac ratione inteſtinorum inflammationem producere.

Verum quandoque & tales ſpaſmi fiunt in inteſtinis ab aliis longe caufis, quae ad cognitas acrimoniae claſſes reduci nullo modo poſſunt. Illud latens morboſum in corpore, quod ad extremos artus delatum exquiſita illa podagrae tormenta facit, ſi ex imprudenti medela, vel effoeti corporis languore,

M ad

(*d*) Parerg. Anatom. Exercit. 2. Cap. 1x. pag. 47.

Digitized by Google

ad ſolita loca deponi impeditur, ſaepe in viſceribus abdominalibus horrendos ſpaſmos excitat (vide §. 1273.); unde ſic ſtringuntur inteſtina, ut in locis contractis, omni effluxu, & influxu liquidi vitalis impeditis, ſubita, & lethalis gangraena ſequatur. Verum quidem eſt, & hic acrimoniam culpari adhuc forte poſſe, dum ligamenta, tendines, membranae, a Podagra diuturna in calicem convertantur. Verum in hyſtericis, & hypochondriacis a ſolo motu ſpirituum perturbato naſci tales ſpaſmos, in viſceribus aeque, ac aliis quibuſvis corporis partibus, nimis notum eſt. *Sydenhamus* (*c*), qui optime hos morbos tam varia ſub ſpecie latere, & minus peritos fallere monuit, notavit, quandoque & Iliacae paſſioni ſimilia ſymptomata producere. Verum quidem eſt, quod Icterum periodicum a calculis veſicae felleae natum confuderit cum illis doloribus, qui a ſimplici ſpaſmo abſque hac cauſa fiunt; ſed tamen diſerte notat, & ſaeviſſimos tales dolores obſervatos fuiſſe in hyſtericis, & hypochondriacis abſque Ictero ſequente, & remediis antihyſtericis feliciter curatos fuiſſe. Multi homines ſunt, qui pavimento lapideo frigido diu inſiſtentes, ilico moleſta tormina in abdomine ſentiunt, uti alia occaſione ad §. 650. 3. notavi; ubi & plura habentur, quae docent, convulſiones tales inteſtinorum, flatus creantes, excitari poſſe, & ſanari, dum cauſae, & remedia applicantur aliis omnino corporis partibus.

§. 960. NAta his locis, contrahit inteſtina; cavitatem claudit; tranſitum appulſi impedit; fiſtulam loco obſtructo altiorem, ipſemque ventriculum immaniter inflat, extendit, dilacerat, inflammat; hinc dolorem acutiſſimum, ardentem, fixum, creat, perque omnem inflammatum locum extendit; convulſiones violentas, ubi appulſis irritatur, producit in diaphragmate, & abdominalibus muſculis; alvum claudit; vomitum excitat ingeſtorum, & appulſorum, citius, tardiuſve poſt aſſumtionem, prout ſuperius, vel profundius haeſit; flatus dolentes; tormina cùm borborygmis acutiſſima; ileum; volvulum; abſceſſum; gangraenam; ſcirrhum; cancrum; febrim acutiſſimam; debilitatem ex dolore acerbiſſimo ſummam; mortem citiſſimam, producit.

Inteſtina humana longe alio modo ſe habent in vivente, ac ſuadere videretur ſaepe cadaverum inſpectio, ibi enim plerumque inflata, & patulam admodum cavitatem habentia, conſpiciuntur. Verum docuerunt vulnera abdominis, & vivorum animalium ſectiones, inteſtina ſana, inprimis tenuia, ſolida ſatis eſſe, & craſſa in ſua ſubſtantia, & anguſta tantum civitate praedita, quae adhuc a jugis dependentibus, & extremis vaſorum prominentibus in tunica villoſa multum minuitur, ne ingeſta nimis cito dilaberentur. Ho-

(*c*) In Diſſertatione Epiſtolari ad Gulielmum Cole pag. 488., & Sect. IV. Cap. VII. pag. 267.

Homines multi intra unam, alteramve horam plures libras aquae ſpadanae potant, & ne gutta quidem per alvum exit: unde probatur evidenter, naturaliter ſatis anguſtum eſſe inteſtinorum cavum. Ubi ergo inflammarorius tumor naſcitur in quodam inteſtinorum loco, non mirum, integre claudi illud ſpatium ita, ut nihil tranſmitti poſſit. Accedit, quod dolor acutiſſimus, inflammationis inteſtinorum comes, validiſſimo ſpaſmo faciat contrahi inteſtinum in loco dolente, uti pluribus probatum fuit paragrapho praecedenti. *Ruyſchius* (*f*) in cadaveribus hujus morbi cauſam aliquoties invenit eſſe tantam coarctationem, ut nihil tranſire potuerit. Neque hoc mirum videbitur, ſi conſideremus in Coryza leviter inflammatam membranam narium adeo tumere, ut per patula adeo narium cava nullum aërem omnino ducere poſſit homo.

Tali ergo obſtaculo nato, quod omnem tranſitum impedit, ſiſtuntur ad hunc locum omnia ingeſta; aër libere tranſire non potens, rareſcens, diſtrahit illam partem inteſtini, quae inter locum inflammatum, & ventriculum haerer; imo & ipſum ventriculum, donec per ructus expellatur. Sed eadem cauſa manente, redeunt continuo iidem effectus, uti antea, ubi de ructibus, & flatibus agebatur, fuſius explicatum fuit. Quandoque & in pluribus ſimul inteſtini locis talis morbus haeret, uti cadaverum hoc morbo defunctorum ſectiones docuerunt; tuncque inter bina loca contracta interceptus aër deglutitus, vel ex contentis inteſtinorum fermentantibus, aut putreſcentibus genitus, calore corporis rarefactus, horrendum in modum diſtendere poteſt inteſtinalem fiſtulam cum ſummo dolore; ſicque ab hac diſtractione nova denuo inflammatio naſci poterit, unde dolor, prius in uno, vel altero loco haerens, per abdomen diſpergitur latius. Vidit *Ruyſchius* (*g*) in puellae, talibus doloribus enectae, cadavere coli illam partem, quae rectum inteſtinum nominari incipit, adeo enormiter extenſam, ut omnia abdominis viſcera occultaret. Patet ſatis, quam enormes dolores a tanta diſtractione partium adeo acuti ſenſus fieri debeant. Plura ſimilia enormiter tumentium inteſtinorum exempla apud *Bonetum* (*h*) videri poſſunt.

Verum ubi aſſumta per motum periſtalticum appelluntur ad locum inflammatum, illumque urgent, tunc augetur quam maxime dolor. Ideo licet dolor fixus maneat in hoc morbo, tamen per intervalla augetur immaniter; quod & *Sydenhamus* notavit (*i*) dicens: *Subinde remittitur dolor, mox recrudeſcit paroxyſmus, quem aeger praeſentiens, vultu miſerabili atque ejulatu, ſeu praeſentem exhorret, & averſatur.* Saepius & idem illud in aegris obſervavi, & videtur hoc fieri, vel a contentis inteſtinorum cavo cibis potibuſve, vel a flatibus ad locum inflammatum uſque propulſis. Dum enim in vivis animalibus diſſectis examinamus motum illi periſtalticum, vermicularem dictum, quia uti vermes, annulis corpus ſuum conſtituentibus ſucceſſive contractis, progrediuntur, ita & inteſtinorum fibrae orbiculares ſucceſſivo ordine contractae

(*f*) Obſervat. Anat. Chirurg. 91. pag. 85. (*g*) Ibidem Obſerv. 92. pag. 86.
(*h*) Lib. III. Sect. XIV. Tom. II. pag. 214. (*i*) Sect. IV. Cap. VII. pag. 259.

Digitized by Google

tractae promovent contenta per fiſtulam inteſtinalem; hac lege, ut ubi per aliquod ſpatium propulſa fuerint haec contenta, ſimili motu, ſed retrogrado iterum retropellantur per aliquam inteſtini longitudinem: ita tamen ut motus propellens efficacior ſit motus retrogrado: ſicque ſenſim haec per totam inteſtinorum longitudinem deducuntur, ut in hoc tranſitu omne ſolubile inde per venas bibulas inteſtinorum exhauriri poſſit. Ubi ergo per motum periſtalticum contenta appellunt ad locum inflammatum, tunc doloris augmentum fit; dum haec iterum retro urgentur, minus dolent. Praeterea videmus in vivis animalibus motum periſtalticum per aliquot minuta ceſſare quandoque, dein iterum renovari: ex quibus intelligitur ratio hujus phaenomeni in hoc morbo.

Verum a tali irritatione convulſiones fieri in diaphragmate, & muſculis abdominalibus, atque inde nauſeam, & vomitum excitari, patet ex illis, quae ad §. 641. & §. 656. dicta fuerunt; imo & ad §. 656. dictum fuit, a pertinaci vomitu viciſſim & Ileum produci. Citius autem, vel ſerius evomentur aſſumta, prout haec inflammatio majori, vel minori diſtantia a ventriculo ſedem fixerit; de qua re etiam dictum fuit ad §. 656.

Flatus dolentes; *tormina cum Borborygmis acutiſſima*. Ad paragraphum praecedentem jam notatum fuit, experimentis certis conſtitiſſe, quod irritatione facta in quodam loco inteſtini, non tantum contraheretur ille locus, ſed & in pluribus locis vicinis idem contingeret: intercipiuntur hinc flatus cum dolore, & paullo poſt, ſolutis his ſpaſmis, incluſus aër cum ſono levi, & murmure per inteſtina oberrans borborygmos facit, donec paullo poſt renoventur illi ſpaſmi, ſimulque dolores. Cum autem inflammatio nata in quadam parte inteſtini, ſi durat morbus, ſe latius diſpergere ſoleat, patet ſatis, quam enormes dolores fieri debeant, dum a flatibus diſtrahunrur partes illae inflammatae. Notavit haec ſymptomata in hoc morbo *Aretaeus* (*K*), dolores nempe oberrantes, ructus inanes nihil proficientes, alvum flatibus murmurantem, qui ad unum uſque perveniunt, nec exeunt tamen. Hinc apparet, quare *Sydenhamus* (*l*) obſervaverit, ſub initio morbi non ita certo ad unum aliquod punctum determinari dolorem, dum in diverſis locis inteſtini talis contractio fit: verum ubi tota vis morbi unum locum urget, tunc in puncto quaſi figitur dolor, & atrociſſimus evadit, ſaepe nullo modo remittens, donec gangraena nata ſubito omnem dolorem tollat. Apparet ſimul, quare tunc fiat alvi adſtrictio, omni omnino tranſitu impedito.

Ileum, *volvulum*. Ubi inflammatio inteſtinorum omnem tranſitum impedit, tunc vocatur Ileus; ita enim *Galenus* (*m*) definivit: *Ileus eſt phlegmone inteſtinorum, ita ut nec flatus, nec ſtercora exeant, tormina ſequuntur vehementia*, & *cruciatus intolerabiles*. Unde alibi (*n*) huic affectioni proprium, & in-

(*K*) De cauſis, & ſignis morbor. acut. Lib. II. Cap. VI. pag. 18. (*l*) Sect. IV. Cap. VII. pag. 25. (*m*) Defin. Med. N. 273. Charter. Tom. II. pag. 264. (*n*) Comment. in Aphor. 10. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 2,6.

Digitized by Google

inſeparabile dixit, ut nihil deorſum ſubeat vomitum autem non ſemper adeſſe, ſed tantum ubi pernicioſe aegrotant. Similia, & de hoc morbo habet *Hippocrates* (*o*) dicens: *Reſiccatur enim ſimul inteſtinum, & conſtipatur ex inflammatione, ita ut neque flatus neque alimenta pertranſeant, ſed veniter durus ſit, & vomat interdum.* Unde Ilei nomen ἀπὸ τοῦ εἴλειν optime deduceretur, quod coarctare, cogere, concludere, aut in arctum reducere ſignificat. Ubi vero idem vocabulum cum adſpiratione εἱλεῖν ſcribitur, tunc potius ſignificat vertere, volvere, implicare, inſinuare. Atque ſic a revolutione flatuum per auguſtos ſuperiorum inteſtinorum anfractus hunc affectum *Aractaeus* (*p*) vocavit εἰλεόν; & inde etiam receptum ubique jam volvuli nomen videtur deſumtum fuiſſe. *Celſus* (*q*) tamen ſimpliciter tenuioris inteſtini morbum vocavit, & Graecam vocem εἰλεὸς ſine adſpiratione reliquit, nec Latino vocabulo explicuit; verum in capite ſequenti de plenioris inteſtini morbo agens (*r*) dicit: *Inteſtinum verti videtur*, quod accedit potius ad ſignificationem ejuſdem vocis, quando cum adſpiratione ſcribitur. Forte & volvulus ideo vocatus fuit, quia, ut *Caelius Aurelianus* (*ſ*) habet, aegri tales convolvi, ac torqueri inteſtina ſua ſentiant; vel quod prae *vehementia dolorum ſupra eas partes, quae patiuntur, aegrotantes arcuati, convolutique plicentur.* Videmus enim miſeros illos acerbiſſima haec tormenta lenire conantes, dum antrorſum flexo corpore quaſi convolvuntur. Poſtea inprimis videtur volvuli nomen retentum fuiſſe, quod crediderint multi, violentis illis ſpaſmis inteſtina ſic convolvi, & complicari, ut proprium cavum anguſtarent, vel & integre clauderent; vel potius quando inteſtini pars contracta proximam dilatam ingreditur, quam & vocaverunt introſuſceptionem inteſtini. Vix enim concipi poteſt, quomodo inteſtina, meſenterio annexa, ita circumtorqueri poſſent, ut cavum illorum inde clauderetur. Putrofacto prius meſenterio, quod *Ruiſchius* (*t*) ſe ſemel atque iterum vidiſſe teſtatur; adeoque nexu illo ſoluto, hoc quidem fieri poſſet, verum tunc a gangraena meſenterii jam mors ſequeretur, antequam hoc fieret, cum ejus laeſiones adeo periculoſae ſint, uti antea ad §. 170. 3. probatum fuit. Illae vero introſuſceptiones inteſtini frequenter obſervatae fuerunt in cadaveribus, ubi inteſtinum ſpaſmo contractum, hinc tenue, & anguſtum redditum, in contiguam ejuſdem inteſtini partem ingreditur ſaepe ad notabilem longitudinem, ſicque liberum tranſitum per cavum inteſtini intercipit. Bis hoc publice demonſtravit *Ruyſchius* (*u*). Pluribus in locis inteſtina tenuia ſic involuta vidit in cadavere puellae, convulſionibus mortuae *VVilliſius* (*vv*), ita ut *partis unius ſuperficies convexa, in alterius concavam, tanquam in vaginam fuerit incruſa & alte recondita.* Abſque ratione ergo *Helmontius* (*x*) volvulum inteſtinorum impoſſibilem eſſe dixit, dum in ditiſſimo cive Antuerpienſi (qui

M 3 octo-

(*o*) De morbis Lib. III. Cap. XIII. Charter. Tom. VII. pag. 588. (*p*) De cauſis, & ſignis morbor. acut. Lib. II. Cap. VI. pag. 18. (*q*) Lib. IV. Cap. XIII. pag. 221. (*r*) Ibidem pag. 223. (*ſ*) Acutor. morbor. Lib. III. Cap. XVII. pag. 235. (*t*) Obſervat. Anat. Chirurg. 91. pag. 84. (*u*) Ibidem pag. 85. (*vv*) Patholog. Cerebri Cap. VIII. pag. 107. (*x*) De flatibus §. 30. & ſeq. pag. 339.

octoginta mille libras ſanaturo obtulerat, dimiſſis veredariis quoquoverſus) ideo intra hebdomadam exſtincto, inveniebatur poſt mortem durum ſtercus in gracili inteſtino ad ſedecim digitorum diſtantiam ab inteſtino caeco. Nemo negat ab infarctis immeabili materia inteſtinis hunc morbum naſci poſſe, ſed temere inde concluditur, hanc cauſam ſolam, & unicam eſſe. Verum quidem eſt, quod conſideranti inteſtinorum cum meſenterio nexum mirabilem, eorundem glabritiem ſummam, & lubricitatem, difficilis videri debeat ille mutuus inteſtinorum ingreſſus. In cadaveribus difficulter efficere poſſumus, ut inteſtini pars proximam ingrediatur, & dum hoc factum fuit, mox iterum elabitur. In brutorum viventium adhuc inteſtinis incaſſum tentatum fuit morbum hunc imitari (*y*). Interim autopſia docuit, hoc factum fuiſſe, imo frequentius, quam vulgo credi ſolet, uti pluribus fide digniſſimis obſervatis probatur in pulcherrima illa diſſertatione: inprimis autem in juniorum cadaveribus occurrunt, uti Eruditiſſimus auctor monuit, & ipſe aliquoties vidi. Diſtinxit autem volvulum in perfectum, & imperfectum: Perfectus erat, quum portio inteſtini, una cum meſenterii parte ſibi adhaerente, ſubierit proximam a morboſa cauſa ampliorem redditam: Imperfectus dicitur, dum pars a meſenterio averſa proximam partem ingrediatur, reliqua parte, meſenterio annexa naturaliter adhucdum explanata. Ad ſatis magnam longitudinem inteſtinum contractum ſic ingredi poſſe partem proximam *Peyerus* (*z*) docuit, inveniens partem ſuſceptam quatuor digitos tranſverſos longam fuiſſe. Neque ſemper ſuperior pars inferiorem ingreditur, ſed & contrarium obſervatum fuit. Meſenterium autem in perfecto volvulo ſemper ſimul ingreditur, ſicque locum arctat, & impedit facilem evolutionem ſuſcepti inteſtini. Vidit autem manifeſte *Peyerus* (*a*) in laceſſitis ranae viventis inteſtinis ſic volvulum naſci, dum quaedam loca ampliora vicinas inteſtini portiones intra ſe recipiebant, & ſinu ſuo abſconditas aliquamdiu detinebant, donec fibris ſe denuo exporrigentibus, pars recondita ex latibulo ſuo prodiret. Pulchrum hoc experimentum docet & torminum, & volvuli originem, & cauſam: credibile enim admodum videtur, abſque dolore inſigni non fieri, & hanc inteſtini contractionem, & contracti inteſtini una cum parte meſenterii annexa ingreſſum in vicinam partem dilatatam, ceſſant autem haec tormina, dum iterum evolvuntur inteſtina, redeunt ab eadem cauſa renovata. Hinc intelligitur & alia ratio, cur in hujus morbi principio ſaepe dolores illi acerbi per intervalla tantum affligant: ubi vero ſuſceptum inteſtinum ad tantam longitudinem ingreſſum fuit, vel ab inflammatione intumuit, ut iterum evolvi nequeat, tunc manet dolor fixus, urens, in eodem loco ſemper perſiſtens. Optime id notavit *Sydenhamus* (*b*) de hoc morbo agens: ita enim habet: *Sub initio hujus morbi non ita*

certo

(*y*) Videatur de his Cornel. Henr. Velſe Diſſert. Inaugural. de mutuo inteſtinor. ingreſſo &c. Lugd. Batav. 1742. pag. 2. 3. &c. (*z*) Parerg. Anatom. Exerc. I. Cap. 2. pag. 46. (*a*) Ibidem pag. 47. (*b*) Sect. IV. Cap. VII. pag. 259.

Digitized by Google

certo ad unum aliquod punctum determinatur dolor, atque in ejuſdem progreſſu, neque alvus ita pertinaciter catharticorum vim eludit; quo autem magis augetur dolor, eo obſtinatius in puncto figitur, vomituritio ſuccedit frequentior & major alvi adſtrictio. Notat autem, quod pergente hujus morbi atrocia motus periſtalticus omnino invertatur, omnia remedia cathartica data fiant ilico vomitoria, imo enemata injecta, & ſuppoſitoria ano immiſſa cum faecibus alvinis per totam inteſtinorum longitudinem ſurſum lata, vomitu rejiciantur (*). Stercoraceam illam vomitionem, & medici antiqui obſervaverunt in hoc morbo (*c*) & tanquam funeſtum praeſagium damnaverunt. Fuerunt clari viri, qui illam inverſionem motus periſtaltici negaverunt, credentes ſufficere ad hanc rem diaphragmatis, & muſculorum abdominalium convulſivam actionem, quae excitabatur, dum a ventriculo ad morbi ſedem in inteſtino uſque, intercepta libera via, repleta omnia forent: ſtercoraceum autem illum odorem produci a mora contentorum in ventriculo, & inteſtis. Verum ſtercus proprie dicendum tantum in craſſis inteſtinis invenitur, in tenuibus naturaliter nunquam, & in morbis forte rariſſime. Vidi chronica talia mala ubi ſcirrho impediente viam, aegri vix unquam alvum deponebant, ſed poſt quatuor, quinque, imo octo dies uriebatur ſumma anxietas, & removebant omnia, quae toto hoc tempore ſumſerant, nec apparebat ſtercoreus ille odor in his, quae vomitu rejiciebantur. Excuſſa hac gravante ſaburra commode valeant, appetebant, reficiebantur ab aſſamtis, donec ſimili temporis intervallo idem vomitus rediret: & per plures annos tale malum toleratum novi. Nec contrarium evincere videntur illa experimenta, quae ligando inteſtinum tenue in vivis animalibus facta fuerunt (*d*); nam in his non potuerunt tranſire illa, quo inter anum, & ligaturam in fiſtula inteſtinali haerebant: neque inde explicari poterit, quomodo clyſmata injecta vomitu excuſſa fuerint, uti certiſſime in ileo factum novimus; nam & probatiſſimi auctores hoc obſervaverunt, & ipſe manifeſte vidi. Difficile forte videbantur, quomodo ex craſſis contenta venire poſſint in ileum inteſtinum: uti etiam quomodo locum illum, ubi volvulus haeret, ſuperare potuerint. Verum ſi conſideretur inverſo hoc periſtaltico motu ileum evacuari, caeci finem urgeri quam maxime, & latera ejus diſtrahi, apparebit & hoc fieri poſſe. Si autem in volvulo pars ſuperior inteſtini inferiorem in ſe ſuſceperit, non eſt interclusa via penitus retrogrado motu propulſis inteſtinorum contentis. Difficilius procul dubio hoc contingere poterit, ubi pars inferior dilatata ſuſceperit ſuperiorem: ſed notandum, quod ſtercoraceus ille vomitus ſoleat fere tantum contingere, dum in peſſimo ſtatu verſatur aeger, & gangraena jam adeſt, vel ſaltem brevi ſequetur: notum autem eſt partes inflammatas tenſiſſimas flacceſcere, dum inflammatio in gangraenam mutatur. Unde & *Hippocrates*

(*) Diemerbroek Anatom. Lib. Cap. VIII. pag. 36. (*c*) Hippoc. de victus ratione ſanorum Lib. III. Cap. VII. Charter. Tom. VI. pag. 487. Galen. de locis affectis Lib. VI. Cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 509. Aeginei lib. III. Cap. XLIV. pag. 45. verſa. (*d*) Acad. des Sciences l'année 1713. mém. 470.

& *Galenus* in locis modo citatis monent, raro, vel nunquam emergere Ileo correptos, ſi ſtercus vomuerint.

Abſceſſum, gangraenam &c. Omnes inflammationis effectus ſequi hic poſſe, ſatis patet. Sed acutiſſima febris, inteſtinorum inflammationem comitans, ni ſtatim efficaci medela ſuccurratur, brevi gangraenam lethalem facit, dum in conſtrictis ſpaſmo partibus, valide ſimul inflammatis omnis influxus, & effluxus vitalis humoris ſubito tollitur. Verum & acerbiſſimus dolor (ob quem miſeris aegris hi mori beatum eſſe dixit *Aretaeus* (*e*)) febrim auget, gangraenam accelerat (vide §. 226.). Unde alio in hoc manifeſte indicat, quoſdam ſola doloris intenſitate cito mori (*f*), aliis inteſtinum ſuppurari, nigreſcere, putrefactum excidere, atque ita aegros deficere. Ideo & mediocris volvuli ſymptomata tantum recenſuiſſe videtur, ratus in vehementiſſimo volvulo, inter morbi initum, & mortem mox ſecuturam, praeter enormes dolores nil obſervari a medico poſſe. Simul vires etiam in robuſtiſſimis hominibus ilico ſolvuntur; unde & *Aretaeus* inter mediocris volvuli ſymptomata talem virium reſolutionem (ἔκλυσιν) recenſet. Verum antea ad §. 661., ubi de debilitate febrili agebatur, dictum fuit, noxios humores, aut & venenata in primis viis haerentia, omnes vires proſternere quam citiſſime; & videmus in ſaniſſimis paullo ante hominibus, ab hernia incarcerata inflammato inteſtino, mox omnes vires labeſcere. Unde videtur nervoſiſſimis his partibus talis proprietas ineſſe, ut male affectae ſtatim illam partem corporis mutent, unde virium animalium, & vitalium integritas, & conſtantia pendent. Hujus rei cauſa a priori forte difficulter explicari poſſet, ſed ſufficit medico per fideles obſervationes facti veritatem cognoſcere.

Hinc intelligimus rationem, quare quandoque, licet rarius, in infantibus ſubito mortuis inveniatur volvulus, abſque ullo inflammationis, aut gangraenae natae indicio (*g*). In his enim, ab acerbitate doloris ilico convulſis, dum ab acri contento inteſtina irritantur, mors ſequitur, antequam inflammatio naſci potuerit. In adultorum vero cadaveribus, hoc morbo defunctorum, ſemper, quantum novi, inflammationis ſigna inventa fuerunt, vel ſaltem talia, quae ex inflammatione, ut cauſa, ſequuntur.

§. 961. QUamdiu in gradu inflammatorio ſubſiſtit, doloris Iliaci nomine imponit incautis, frigori, flatui, vento, periculoſo ſucceſſu adſcribitur, calidis tractatur, & carminantibus, evento funeſtiſſimo.

Cum ſaepe oriantur moleſti abdominis dolores abſque inflammatione praegreſſa, inprimis in talibus, qui genus nervoſum admodum mobile habent; & quidem a levibus ſaepe cauſis, frigore pedum &c.; & flatibus exploſis, ſeden-

(*e*) De curatione morborum acutor. Lib. II. Cap. v. pag. 105. (*f*) De cauſis, & ſignis morbor. acutor. Lib. II. Cap. vi. pag. 17. (*g*) Vide Cornel. Henric. Velſe diſſertat. ante citatam.

Digitized by Google

ſedentur haec mala ſaepe ſatis cito: ideo ſtatim fere omnes confugiunt ad carminantia dicta remedia, ſive flatus diſcutientia, quae omnia calefacientem vim poſſident. Videmus jam apud antiquos medicos calida talia remedia data fuiſſe, quae κόλικα vocabantur. Tale remedium *Celſus* (*h*) laudat a *Caſſio* inventum, quod acria ſatis aromata continet, *piper longum & rotundum*, *coſtum &c.*: Verum optime hoc laudat in morbo inteſtini plenioris, de quo dicit: *In pleriſque poſt frigora, cruditateſque oritur, deinde quieſcit; & per aetatem ſaepe repetens ſic cruciat, ut vitae ſpatio nihil demat.* Ex qua deſcriptione ſatis patet, hunc morbum non fuiſſe inflammatorium. Ita & *Aretaeus* (*i*) in illo caſu, ubi *abſque inflammatione ob corruptionem, aut validum frigus*, ileus provenerit, venae ſectionem omittendam ſuadet, & ad flatus evocandos cuminum, & rutam laudat; ſed ſimul mollia, & oleoſa adhibet interne & externe. Praeterea veteres medici ſimilibus medicamentis, aquae infuſis copioſae, potiſſimum utebantur, tuncque facile ferri poſſunt. Verum hodie officinae luxuriant ſpiritibus illis ſimplicibus, & compoſitis aromaticis, cum ſpiritu vini paratis, qui a vi flatus diſcutiente laudantur, & in vulgus nota ſunt. Unde raro contingit medicum in his morbis vocari, antequam aegri copiam ſimilium ſumſerint: facile autem patet, quam immaniter malum augeri debeat, ubi inteſtinorum inflammatio talibus irritatur. Vidi octava hora jam lethalem ileum, dum ſex unicas ſpiritus ex ſeminibus leviſtici deſtillati miſer aeger hauſerat. Hinc multi pereunt, qui forte ſervari potuiſſent. Quinimo, licet a ſolo ſpaſmo abſque inflammatione dolor abdominis oriatur, minime tutum eſt audacter ſimilia ſumere, quia ſemper periculum eſt, niſi ſubito levent, quod peſſime nocere poſſint. Licet enim ab inflammatione morbus non duxerit originem, convulſionem tamen inteſtinorum, flatus creantem, inflammatio facile ſequi poterit, uti ad §. 959. patuit. Longe tutius eſt leniora talia aromatica remedia; ut ſemina quatuor calida majora, aut minora dicta in officinis, aquae infuſa dare; tunc enim vix nocebunt unquam: Verum ubi ex ſignis novimus, inflammationem adeſſe, tunc etiam ab his abſtinendum eſt.

§. 962. **C**Ognoſcitur autem facile pro vera inflammatione ex febre acuta continua comite; ſiti ingente, calore magno, pulſu duro, dolore igneo, urina flammea, debilitate ſubitanea.

Quam maxime ergo attendendum ad ſigna, quae inflammationem in hoc morbo praeſentem docent; quae ſatis evidentia ſunt, ita ut peritus medicus hic falli nequeat. Ubi ab inflammatione fit hic morbus, tunc ſolet febris plerumque praecedere, quae per horas aliquot tantum affligens in hunc morbum deſinit; uti *Sydenhamus* (*K*) optime notavit: idemque in pleuritide, angina, aliiſque morbis inflammatoriis, pariter obſervatum fuit; nempe febrim per aliquod tempus praecedere, & dein ſequi

(*h*) Lib. IV. Cap. XIV. pag. 223. 224. (*i*) De curat. morbor. acutor. Lib. II. Cap. V. pag. 105. (*K*) Sect. IV. Cap. VII. pag. 259.

ſequi inflammationem in hac, illave parte corporis. Ubi vero abſque febre praegreſſa inteſtinorum convulſio ſaevos dolores produxerit, tunc, inflammatione nata, febris ſequitur. Simul tunc adſunt omnia illa ſymtomata, quae & febrim acutam continuam, & inflammationem comitari ſolent: ſitis nempe, calor, & reliqua. De debilitate ſumma in hoc morbo ad §. 960. dictum fuit. Verum omnia haec ſymptomata adſunt in initio morbi; & cum ſubito in perniciem tendat, niſi ſuccurratur ilico, mutantur, & cito in contraria fere abeunt: calori magno ſuccedit frigus, dolor ceſſat, pulſus antea durus, & fortis fit debilis, intermittens, celerrimus tamen, quod optime *Aretaeus* (*l*) notavit. Adeſt quandoque tanta conſtrictio ani, ut clyſma injici nequeat; quod ſymptomata pariter *Aretaeus* (*m*) notavit, uti & *Hippocrates* (*n*). Ex his videtur etiam intelligi poſſe, quare in alio loco (*o*) legatur: *At ſi, remiſſio volvulo, febris illum prehenderit, deſperatus eſt, ſortaſſis enim etiam ſoluta alvus inferior interficiet.* Si enim a ſpaſmo valido volvulus natus perſtiterit diutius, ſequitur inflammatio, quam febris comitatur quidem, ſed cum citiſſime tunc ſoleat gangraena ſequi, remittit, imo integer ceſſat dolor brevi, & tunc, gangraenoſo inteſtini affecti loco non amplius reſiſtente contentis, illa per alvum ruunt, & moritur aeger; non quidem ob hanc alii evacuationem, ſed ob gangraenam inteſtini, uti poſtea ad §. 969. dicetur.

§. 963. SI flexum Coli occupat (959) facit Colicum dictum dolorem, ſi Recti inteſtini ultima infeſtat, tum pro haemorrhoidibus coecis haberi ſolet: ſolvitur dyſenteria blanda ſubcruenta bilioſa.

Quamvis obſervata practica doceant, inflammationem, ileum, volvulum, in tenuibus inteſtinis obtinere frequentius, tamen & pro totum craſſi inteſtini tractum fieri poſſe, & fabricae ſimilitudo ſuadet, & obſervationes evicerunt omnino. In colo inteſtino volvulum invenit *Ruyſchius* (*p*). In cadavere pueri, & graviſſima Iliaca paſſione mortui, invenit *Hildanus* (*q*), inteſtinum caecum contractum in inteſtinum ileum ſe inſinuaſſe, illudque adeo obturaſſe, ut nihil ex tenuibus inteſtinis in colon venire poſſet. Findebat inteſtinum ileum, ut eximeret caecum, quod invenit ubique inflammatum, & tumidum, & in fundo coeci ſcirrhum exulceratum vidit. Imo affirmat, ſe plura cadavera hoc morbo defunctorum inſpexiſſe, ſemperque inveniſſe principium, & originem hujus morbi fuiſſe circa inteſtinum caecum: hinc exiſtimabat, valvulam *Baubini*, inflammato caeco inteſtino, adeo contrahi, ut nihil ex ileo in craſſum inteſtinum venire poſſet; unde & in Ileo diſtento morbus propagabatur, & omnia circumjacentia gangraena, & ſphacelo corripiebantur. Verum

(*l*) De cauſis, & ſignis morbor. acutor. Lib. II. Cap. VI. pag. 18. (*m*) Ibidem. (*n*) De Affectionibus Cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 625. (*o*) Hippocrat. de Morbis Lib. III. Cap. XIII. Charter. Tom. VI. pag. 588. (*p*) Adverſar. Decad. 3. pag. 17. (*q*) Obſervat. Chirurg. Cent. I. N. 61. pag. 47.

rum ante dicta ſatis evincunt, & in aliis locis originem hujus mali obſervatam fuiſſe; & videtur *Hildanus* ex ſingulari obſervatione nimis properaſſe ad ſtatuendam perpetuam incipientis hujus morbi ſedem, inprimis cum ipſe fateatur, terram adeo mephitin ſpiraſſe cadavera defunctorum ab hoc morbo, ut vix potuerit exacte omnia conſiderare. In cadavere hominis diu, multumque colicis doloribus, inferiorem praecipue abdominis partem infeſtantibus, laborantis, inventum fuit caecum inteſtinum in pelvim deſcendiſſe, ibique cum ſuperiori parte inteſtini recti firmiter concreviſſe: ab hoc loco ſurſum reflexa progredientis inteſtini pars angulum valde acutum cum caeco faciebat, & dein conſueto modo ſub hepate aſcendens infra ventriculi fundum porrigebatur, denique deſcendebat more ſolito, & terminabatur in inteſtinum rectum. Verum in loco cohaeſionis & in vicinia, caecum, & rectum erant gangraenoſa, & ulcus, digitum mediocrem facile admittens, inveniebatur in eodem loco, ubi caecum cum recto concreverat (*r*). Conſtat ergo certiſſimis obſervatis & in inteſtinis craſſis eundem morbum obtinere, unde mirum videbatur multis colici morbi mentionem non fieri apud *Hippocratem*, qui videtur univerſali nomine Ilei omnes hos morbos deſcripſiſſe. Apud *Aretaeum* (*s*) tamen haec pulcherrime diſtinguuntur, qui optime notat, varias ſaepe partes corporis accuſari, quibus colon inflammatum accumbit, prout nempe in hac, illave partea hujus inteſtini morbus haeret. *Dolor modo ad coſtas uſque aſcendit, quando & ſpeciem pleuritidis prae ſe fert (ſi quidem & iſti febricitant) modo ſub ſpurias coſtas huc, & illuc, ita ut jecur, aut lien dolere videantur. Item & Ilia quandoque dolens: colon enim praegrande, & quoquoverſum circumvolutiones faciens.* Imo & notat illa ſymptomata, quae aegros infeſtant, dum coli pars inferior, ubi in rectum abit, inflammatur. *Quidam ſunt etiam, quibus & in ſacro oſſe dolor inhaereſcit, & in femoribus, & in teſtium cremaſteribus.* Quamvis autem, inteſtino recto inflammato & colum veſicae, & adjacentia his feminum receptacula, affici poſſe videantur, tamen dolor ille femorum, & teſtium potius ad nephritici mali ſigna pertinet, uti poſtea §. 993. dicetur. Monuit autem *Galenus* (*t*), coli vehementem dolorem a medicis quandoque renibus affectis adſcribi, & viciſſim renum cruciatus quandoque ad colum referri. Fatetur interim ipſe, hunc errorem facile contingere, nec tamen aegris periculoſum eſſe, dicens: *Igitur ab initio horum affectuum diſtinctio difficilis eſt, quo tempore neque magnam praeſidiorum differentiam ipſi requiruntur.* Et poſtea ſubjungit: *Quapropter in curatione nullum augurandum eſt damnum nobis evenire, quod in primo horum morborum inſultu difficulter illos diſcernamus; tunc enim neque externis, neque internis, differentibus egent auxiliis, ſed ſufficiunt ea ſolum, quae dolorem leniant.* Quaenam ſigna diſtinguant nephritidem a dolore colico, poſtea dicetur, ubi de hoc morbo agendum erit.

Alterum, quod notandum eſt in craſſorum inteſtinorum inflammatione,

(*r*) Philoſophical. Tranſactionis N. 422. pag. 236. Abridgem. Tom. VII. pag. 517.
(*s*) De cauſis, & ſignis morbor. acutor. Lib. II. Cap. vi. pag. 19.
(*t*) De locis affectis Lib. VI. Cap. 11. Carter. Tom. VII. pag. 508.

Digitized by Google

ne, hoc eſt quod facilior ſanationis ſpes affulgeat; unde *Aretaeus* (*u*) dixit: *In hoc malo periculum tanto levius eſt, quanto colon tenuibus inteſtinis carnoſius, craſſius, & noxae tolerantius eſt*. In eadem opinione fuit & *Celſus* (*v*): ita enim habet: *Intra ipſa vero inteſtina conſiſtunt duo morbi: quorum unus in tenuiore, alter in pleniore eſt. Prior acutus eſt: inſequens eſſe longus poteſt*. Voluit autem hunc morbum praecipue circa inteſtinum caecum haerere, & ideo in dextra magis parte dolores obſervari ſtatuit. Cum autem craſſa inteſtina accumulandis, & diu ſaepe retinendis faecibus deſtinata ſint, hinc diſtentionem a retentis abſque magna noxa ferunt, nec turbatur tam cito reliquorum inteſtinorum actio, ſi obſtaculum in craſſis inteſtinis natum fuerit. Praeterea per clyſmata injecta ad locum affectum apta remedia facile pervenire poterunt; adeoque patet, merito haberi inflammationem in craſſis inteſtinis minus periculoſam, & facilius curabilem, quam ſi tenuibus inteſtinis idem morbus fuerit.

Ubi autem rectum inteſtinum inflammatur, tunc ſimilia oriuntur ſymptomata, ac dum vaſa haemorrhoidalia, craſſo ſanguine turgida, inteſtini recti cavum arctant, vicina comprimunt, faecibus alvinis viam praecludunt, cum teneſmo tamen continuo, & moleſto alvum exonerandi. Unde apparet, faepe illud malum haberi pro haemorrhoidibus caecis, quae dicuntur adeſſe, dum omnia ſymptomata, haemorrhoides tumentes comitari ſolita, aegrum infeſtant, & nullus tumor in parte ani exteriori apparet, ſed varicoſa vaſa intus latent. Accedit, quod ab haemorrhoidibus tumentibus ſaepe & inflammetur inteſtinum rectum. Neque ille error multum nocebit, cum ſimilem medelam fere poſcat uterque morbus: febris tamen acuta, inflammationis validae comes, praecipuam diſtinctionem hic faciet. Cum autem in viris collum veſicae inteſtino recto contiguum fit, & illud irritatum ſtranguriam moleſtam facit ſaepe, quod & *Hippocrates* (*x*) monuit: verum & idem malum ab haemorrhoidibus caecis tumentibus fieri, quotidiana obſervata teſtantur; imo & integram urinae ſuppreſſionem ab eadem cauſa natam fuiſſe novi, quae ruptis vaſis tumentibus, & ſanguine copioſo per anum excreto, ſanabatur ſtatim.

Patet ſatis, adhuc facilius curabilem eſſe inflammationem inteſtini recti, quam coli, cum & topicorum efficacia, inprimis balneorum, & fomentorum, hic immediate loco affecto applicari poſſit, & diutius abſque vitae periculo tolerari hoc malum, dum totus reliquus inteſtinorum tractus morbo vacat. Ubi autem ſoluta materies inflammatoria per vaſorum extrema dilatata exit, & partem affectam liberat, tunc exit per alvum, ſed cum dolore, & moleſtia; hinc dicitur ſolvi dyſenteria, ſed blanda, ſubcruenta, & bilioſa: ſimilis enim tunc exit materia a loco inflammato, ac per ſputa educebatur in peripneumonia per coctionem, & excretionem materiae morboſae; de qua re videantur illa, quae ad §. 830. habentur. Cum autem inteſtinum rectum copioſo muco oblinatur, ut faeces commodius exire poſſint, & ille mucus; inflammato hoc inteſti-

(*u*) In loco morbo citato. (*v*) Lib. IV. Cap. XIII. pag. 221. & Cap. XIV. pag. 223. (*x*) Aphor. 58. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 230.

Digitized by Google

teſtino, & irritato, copia magna ſimul exire ſolet; quod idem in aliis partibus corporis, muco naturaliter madentibus, obtinere videmus, ſi inflammatione corripiantur. Notum v. g. eſt, quanta copia muci excernatur, dum tonſillae, uvula, velum pendulum palatinum, inflammantur: de qua re vide §. 805. Moleſtiſſimum in hoc affectu ſymptoma eſt teneſmus, quod & *Hippocrates* (*y*) notavit, dicens: *Si rectum inteſtinum inflammetur, & dolor prehendat, & febris, & ad alvum exonerandam crebro deſideat, nihilque dejiciat, & a pituita videatur anus procidere, interdum etiam urinae ſtillicidium prehendat, qui morbus oritur, quum pituita ex corpore in rectum inteſtinum incubuerit.* Inde & intelligitur ratio, quare alio in loco dixerit *Hippocrates* (*z*), teneſmum in dyſenteriam tranſire: ubi nempe, inflammato recto inteſtino, teneſmus oritur, & dein morbus per blandam, & ſubcruentam dyſenteriam ſolvitur. Uti etiam, quare alibi (*a*) monuerit, *in teneſmo ſanguinem, & mucum ſecedere*; & paullo poſt addat: *Ac fit quidem ex iiſdem, a quibus & dyſenteria: verum imbecillior, & brevis, & non lethalis.* Notandum enim, dyſenteriam moleſtam quidem eſſe, ſed non ſemper noxiam: imo quandoque ſalutarem, ſi nempe morboſa materia evacuetur, quod in genere notavit *Hippocrates* (*b*) dicens: *Hujuſmodi enim egeſtiones etiam eos, qui prius ſunt in corporibus, morbos ſanant; antiquiores quidem diuturniore tempore; recentiores autem in paucis diebus ſubmovere poſſunt.*

Sic expenſis illis, quae ſpectant diverſitatem in hoc morbo, prout varia inteſtinorum loca occupat; ſequitur, ut videamus illa, quae ad curationem requiruntur.

§. 964. SImulac noſcitur praeſens per ſigna (959. 960.) in eo ſtatu ſtatim, maximo molimine tentanda ſanatio, quae acquiritur 1. miſſione larga, & repetita ſanguinis, ut in pleuritide (890.). 2. aſſiduo injectu clyſmatum laxantium, diluentium, antiphlogiſticorum, ſaepe repetitorum ad tertiam, quartam, & ultra, vicem uno die. 3. potu aſſiduo calido eorundem, additis prudenter optatis, & iis, quae cauſae ſingulari compertae (959.) adverſa ſunt. 4. fomentis ex ſimilibus toti abdomini applicatis, maxime ex junioribus, vivis, validis, ſanis, animalibus impoſitis. Atque 5. interim caute cavendo ab omni acri, impetum augente, calefaciente, potu, cibo, medicamento, motu, animi affectu. 6. tandiu perſiſtendo in uſu horum, donec omne malum ſedatum ſit, nec tribus diebus redierit.

Dolor intolerabilis, & gangraenae, ſubito lethalis, ingens diſcrimen effi-

(*y*) De fiſtulis Cap. v. Charter. Tom. XII. pag. 143. (*z*) De morbis Cap. 11. Charter. Tom. VII. pag. 533. (*a*) De Affectionibus Cap. v. 1. ibidem pag. 628. (*b*) Praedictorum Lib. II. Cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 821.

efficacem, & promptam medelam poſtulant; hinc cito debent omnia adhiberi, quae ratio, & uſus docuerunt in hoc morbo prodeſſe poſſe.

1. Quam efficax remedium ſit in inflammationis curatione ſanguinis miſſio, jam ſaepius dictum fuit; & unanimis optimorum medicorum conſenſus hujus auxilii uſum probat. Verum optime *Aretaeus* (*c*) in curatione hujus morbi dixit, nullum remedium adhibendum eſſe, niſi quod robore, & celeritate auxilii tanto morbo adaequatum eſt; unde jubet, venam in cubito aperiendam eſſe lato vulnere, ut multus ſubito ſanguis exeat, ad animi etiam deliquium uſque. Tantam enim merito dolorum acerbitatem agnovit in hoc affectu, ut magnum quid putaverit, ſi, in animi deliquium lapſi, poſt validam ſanguinis evacuationem, aegri per pauculum temporis ſpatium illos cruciatus non ſentirent, licet nondum cauſa morbi remota foret. Verum audacem hanc ſanguinis miſſionem tunc tantum laudavit *Aretaeus*, ubi conſtiterit, cauſam morbi eſſe inflammationem; ſi enim abſque hac fuerit, tunc venae ſectionem omittendam eſſe voluit. Interim tamen, ſi a mero ſpaſmo ortus hic morbus fuerit, niſi ſubito levetur antiſpaſmodicis, aliiſve demulcentibus remediis, metuenda eſt inflammatio, ut morbi jam facti ſequela; adeoque, & tunc utilis erit venae ſectio, ſed moderata magis copia. Quin imo, uti ad §. 141. dictum fuit, *Galenus* largam ſanguinis miſſionem laudavit non tantum in febribus ardentiſſimis, & maximis inflammationibus, verum etiam in doloribus vehementiſſimis. Si ergo ingens dolor urget, abſque febre acuta comite, aut magno calore, tamen & ſanguinis miſſio conducet ad praecavendam inflammationem, quae ſemper ſequetur, ſi pergat morbus. Teſtatur enim *Celeberrimus Simſon* (*d*), ſe magnum numerum aperuiſſe cadaverum volvulo defunctorum, ſemperque inveniſſe validam inflammationem inteſtinorum. Unde merito ſtatuitur, hunc morbum, vel inflammationem ut cauſam agnoſcere, vel illam brevi producere. Venae ſectionis autem repetendae neceſſitas indicatur a doloris, febris, caloris, intenſitate, de qua re ſatis copioſe dictum fuit ad §. 890. 1.; ubi de pleuritidis curatione agebatur.

2. Quantum uſum habeant clyſmata mollia, & refrigerantia ad compeſcendum nimium febris impetum, antea ad §. 610. dictum fuit; adeoque & hoc affectu juvare poterunt, cum inflammationis in corpore natae reſolutio tunc tantum ſperari poſſit, quando ſedatus humorum motus adeſt (vide §. 386.). Praeterea ſi in craſſis inteſtinis morbus haeſerit, loco inflammato applicabuntur ſic molliſſima fomenta, quae & vaſa infarcta laxabunt, & humores immeabiles diluent. Ubi vero tenuia inteſtina inflammata ſunt, tunc quidem clyſmata huc uſque non provenient naturaliter, ſed tamen craſſa inteſtina, repleta talibus remediis, balneum quaſi praebent omnibus vicinis, adeoque & ſic prodeſſe poterunt. Nihil enim magis juvat ſpaſmo conſtrictas partes, quam emollientiſſimorum remediorum calida applicatio; unde ſimul tutiſſimum, & efficax doloris lenimen ſperari poterit (vide §. 234.). Decoctum hordei, avenae, ſeminum lini, & ſimilium,

(*c*) De curatione morbor. acutor. Lib. II. Cap. v. pag. 105.
(*d*) Medical Eſſais Tom. V. part. 2. pag. 664.

Digitized by Google

lium, addito melle, & oleo lini, ſufficiunt pro hac indicatione: Unde & *Celſus* (*e*) laudavit *percolatum ptiſanae cremorem cum oleo, & melle, ſic, ut praeterea nihil adjiciatur.* Si dolor non quieſceret, jubet, *etiam in altum ex parte inferiore tres, aut quatuor cyathos olei calidi dare.* Quantum autem remedium ſit oleum molle, & calidum ad leniendos dolores, a diſtractione partium nervoſarum ortos, conſtitit exemplo *Galeni* ad §. 164. recenſito: Unde & *Aretaeus* (*f*), ſtercore prius excreto, oleum calidum cum ruta injici juſſit: *Illud enim ſi intro moretur, fomentum inteſtinis propitium eſt.* Frequenter autem haec reperti poſſunt, imo debent, ut leniatur acerbus ille dolor, & laxentur ſpaſmo conſtrictae partes. Quandoque contingit, licet rarius, tantam eſſe ani conſtrictionem, ut tubulum pro clyſmate injiciendo non admittat: quod & obſervavit *Celeberrimus Hofmannus* (*g*). Molliſſimis unguentis tunc anum illinire oportet, vel & balneo vaporis, dum ſellae perforatae inſidet aeger, fovere, donec laxetur.

3. Omnia illa laxantia, attenuantia, antiphlogiſtica remedia, quae in pleuritide laudata fuerunt, hic etiam conveniunt: verum cum inflammationem inteſtinorum ſpaſmus ſemper comitari ſoleat, hinc omnium molliſſima remedia hic conveniunt. Et ob eandem cauſam prudens opiatorum uſus commendatur, cum nullum ad ſpaſmos ſolvendos remedium potentius opio habeatur; uti quotidianae obſervationes docent. Verum haec non conveniunt, niſi prius ſanguinis miſſio, & clyſmata adhibita fuerint, ut inflammationis augmentum impediatur: ſecus enim contingere poſſet, ut per opiata ſopito doloris ſenſu, cauſa doloris, inflammatio nempe; deſtrueret, gangraena nata, partem affectam. Ita *Aretaeus* (*h*) poſt largam ſanguinis miſſionem, aquam tepidam cum oleo potatam, clyſmata oleoſa, fomenta &c., laudat anodyna medicamenta, & inprimis *ex viperis medicamentum*, *plus conſueta portione potui datum*. Verum illud eſt *theriaca Andromachi*, qui *mithridatio Damocratis* viperinas carnes addidit, & opii quantitatem auxit. Notandum praeterea, quod majorem ſolito quantitatem hujus remedii dari juſſerit, ut eo efficacius dolor, & ſpaſmus compeſcerentur. Laudavit pariter & opiatorum circumſpectum uſum *Trallianus* (*i*), ubi vires robuſtae eſſent, & dolor magnus, & urgens. Prudentiſſime autem addit, ubi vires robuſtae ſunt; nam ubi hic morbus in perniciem vergit, pulſus ſit debilis, & intermittens, uti ad §. 969. dicetur, ſequitur gangraena, cum ſubita doloris acerbiſſimi abolitione, & mors. Si jam opiatum datum fuerit, inopinatum illud doloris lenimen adſcribitur exhibito remedio, uti & mors brevi ſequens, cum magna medici infamia. *Sydenhamus* (*K*), ob ſummum candorem, & exactiſſimam morborum obſervationem adeo aeſtimatus, ſimili methodo uſus fuit: poſt venae ſectionem liberaliorem, dabat laudanum liquidum; ſi vero noxii humores, vel ſaburra ab ingeſtis, ventriculum gravarent, tenui liquido potato, & per vomitum rejecto, eluebat haec, ne reli-

(*e*) Lib. IV. Cap. XII. pag. 222. (*f*) De Curat. morb. acut. Lib. II. Cap. v. pag. 105. (*g*) Medicin. Ration. Syſtemat. Tom. IV. part. I. Sect. 2. Cap. XII. pag. 552. (*h*) De Curat. morbor. acut. Lib. II. Cap. v. pag. 106. (*i*) Lib. X. Cap. I. pag. 578. (*K*) Sect. II. Cap. VII. pag. 260.

relicta nocerent: quod & *Aretaeus* ſuaſerat. In doloribus autem vehementioribus largiori doſi, & iterata uſus fuit; imo alibi (*l*) dixit, quod, ubi cathartico dato poſt venae ſectionem, dolor, & vomituritio redierint, alvo manente conſtipata, tunc omni quarta, vel ſexta hora dederit paregoricorum, *donec inteſtinis quies omnimoda inducatur, ac proinde motus eorum naturalis deorſum verſus reſtituatur.* Tunc enim, ſpaſmis his ſolutis, catharticum remedium alvum ſolvet, licet caeteroquin narcotica alvum ſtrictam reddere ſoleant.

Cum autem ad §. 959. dictum fuerit, a materie acri, & quidem varia, hunc morbum oriri ſaepius, ſimul & eliguntur talia, quae cauſae acri cognitae oppoſita ſunt. Si ab acri acido, ut in infantibus ſaepe fit, oriatur morbus, acidum abſorbentia, & enervantia exhibentur: e contra ſi a putrida materia natum fuerit hoc malum, acida, & aceſcentia optimum remedium exhibent, inprimis ſi multa aqua diluantur. Caeterum aqua, oleum, emollientia decocta omnem acrimoniam enervant, adeoque ſemper proſunt, etiam in illis caſibus, ubi de ſingulari acrimoniae indole dubium eſt, vel ubi eroſae partes ſola blandiſſima tantum ferre poſſunt.

4. Omnia enim, quae prodeſſe poſſunt, ſimul, & ſemel adhibenda ſunt, ut levamen doloris fieri poſſit, & periculoſae inflammationis ſequelae caveantur. Quod pariter commendans *Aretaeus* (*m*) dixit: *Ubique enim quiſque omnia dolorem levantia faciens juvat.* Ita & *Celſus* (*n*) laudat: *calida cataplaſmata admovere, eaque imponere a mammis uſque ad inguina, & ſpinam; ac ſaepe mutare.* Imo *totum hominem in calidum oleum demittere* jubet, ut omnia reddantur laxa quam maxime, & ſic inducatur toti abdomini talis mollities, quae ſpaſmo quam maxime oppoſita eſt, in quo omnia rigent: Vidi in homine, qui bidui ſpatio ex hoc morbo periit, totum abdomen complanatum fuiſſe, dum muſculi abdominales, tetanodes facti, compreſſerant omnia ſuppoſita. Hinc monuit *Sydenhamus* (*o*), inteſtina nonnunquam quaſi injecta faſcia conſtringi. Verum ad §. 234. pluribus Veterum medicorum obſervatis probatum fuit, pinguia, humida, calida, optimum remedium dare ad tetanum ſanandum, ſi rigentes, & convulſae partes continuo his foveantur. Imo *Celſus* (*p*) in tetani cura pariter, ac in hoc morbo utile dixit, *in calidum oleum totum deſcendere, vel in aquam calidam, in qua foenum graecum decoctum ſit, & adjecta olei pars tertia.* Pluribus obſervationibus probatur (*), quam pulcre profuerit balnei uſus in hoc morbo.

Verum inprimis hic laudatur tepor ille naturalis, qui ex vivis, & ſanis animalibus abdomini impoſitis habetur, ubi ſimul & ſubtiliſſimum exhalans de animalis corpore balneum quaſi vaporis exhibet. Calidum adhuc, de recens mactati animalis abdomine evulſum, omentum, oleo molli, & penetrabili plenum, pulcrum pariter in hoc morbo remedium dat, ſed non ſemper illo tempore, dum requiritur, preſto eſt. Catulum viventem nudo ventri accumbere

(*l*) In Schedula Monitoria de novae febris ingreſſu pag. 672. (*m*) De curat. morbor. acutor. Lib. II. Cap. v. pag. 106. (*n*) Lib. IV. Cap. XIII. pag. 222. Hippocrat. de morb. Lib. III. Cap. XIII. Charter. Tom. VII. pag. 588. (*o*) Sect. IV. Cap. VII. pag. 259. (*p*) Lib. IV. Cap. III. (*) Medical. Eſſais Tom. III. pag. 373. &c.

bere ſemper jubebat *Sydenhamus* (*q*) per integrum biduum, vel triduum, dum Ileum curabat.

Praeterea & *Aretaeus* & *Celſus* (*r*) laudaverunt cucurbitarum, ſatis numeroſarum, applicationem, abſque ſcarificatione, niſi hac via ſanguinem evacuare voluerit medicus; tunc enim duas, vel tres pertundendas eſſe dixit *Celſus*, per reliquas ſpiritum tantum evocandum eſſe: de qua re videantur illa, quae de cucurbitarum uſu, & praeſenti ab illis levamine in doloribus flatulentis abdominis, dicta fuerunt ad §. 650.

5. Ex omnibus, quae de cura inflammationis in genere dicta fuerunt, ſatis conſtitit, mollia remedia, & quae, abſque acrimonia, vel motu aucto, potenti ſolvendi efficacia valent, hic tantum locum habere perniciosum inprimis hic eſſe calidorum remediorum uſum, uti antea ad §. 961. dictum fuit. Interim tamen apud ſummos in arte viros legimus, cum ſucceſſu adhibita fuiſſe etiam acriora remedia, inprimis purgantia, & multa alia tentata fuiſſe, ad recuperandum liberum ingeſtorum tranſitum per inteſtinalis fiſtulae cavum, quae conſiderationem merentur.

Notandum enim eſt, praeter inflammationem inteſtinorum hic ſaepius adeſſe ſimul impedimentum, quod cavum inteſtinorum obſtruit, & quod removeri debet, ut curatio fiat. Si impedimentum illud fiat a tumore inflammatorio ſolo, tunc patet ſatis, omnia, quae modo laudata fuerunt, convenire; & quidem ſola, cum irritatio loci inflammati per ſtimulum medicamentorum purgantium, vel aliorum acrium, ſemper noxia fit. Verum ſi matera immeabilis in cavo inteſtinorum haeſerit, ſive haec praeexſtiterit ante inflammationem natam, ſive collecta fuerit illo tempore, dum inflammatione tumens inteſtinum proprium cavum arctaverit, illa loco moveri debebit neceſſario, ut ſanatio obtineatur. Praeterea ſi volvulus factus fuerit, & ille extricari debebit, ut libera per inteſtinorum cavum via reſtituatur. Notum eſt, ingeſta ſenſim promoveri a ventriculo ad anum uſque per motum periſtalticum, unde medici videntur tentaſſe purgantibus ſtimulis aucto hoc motu propellere obſtacula, quae hic haerebant, nec naturali, & peccato motus periſtaltici impetu poterant promoveri. Praeterea ex experimento *Peyeri* antea memorato patuit, in ranae inteſtinis volvulum denuo extricari per ipſum inteſtinorum vermicularem motum; & ideo videntur medici ſperaſſe, per purgantia aucto hoc motu, & ſuſceptionem inteſtini evolvi poſſe. Alii gravi metallica corpora deglutienda dederunt aegris, ut haec delapſa per inteſtinorum cavum pondere ſuo removerent haerens obſtaculum: ſicque varia admodum tentata fuerunt, felici quandoque cum ſucceſſu, quandoque non. Unde expendi meretur, quid hic dictet prudentia, quid docuerit uſus.

Certum eſt, inflammationi inteſtinorum prius medelam fieri debere, per Venae ſectionem, fomenta, clyſmata molliſſima &c.; & male feciſſe illos, qui crudum adhuc morbum talibus irritantibus tractaverunt, non praemiſſis reliquis. Sapiens Vetuſtas in hoc morbo curando hanc normam tenuit.

(*q*) Sect. I. Cap. IV. pag. 91. (*r*) In locis modo citatis.

Hippocrates (*s*) prius ſanguinem e capite, & cubitis detrahebat, aegrum in ſolio aquae calidae collocabat, oleo illinebat, tepentes, & humidos fotus admovebat. Dein ſuppoſitorio applicato tenebat educere exuſta circa rectum inteſtinum ſtercora; dein clyſmata injiciebat. Ubi haec incaſſum tentata fuerant, tunc *folle fabrili indito in ventrem flatus immittendus, ut tum ventrem, tum inteſtinum contractum diſtendas, deinde extracto folle clyſma injiciendum ex non admodum calefacientibus, ſed ſtercora diſſolventibus, & emollientibus. Deinde obturata ſede ſpongia in aqua calida deſideat, clyſma continens*. Videmus hic, efficacem curam antiphlogiſticam praemiſſam fuiſſe, antequam aere per follem impulſo conaretur inteſtini latera dilatare, ut faeces deſcendere poſſent: praeterea ex alio loco (*t*) patet, quod hanc curam adhibuerit, *quum, ſtercore acervatim combuſto in inteſtino, pituita circa hoc colligitur, inteſtinumque, his nimirum confertim induratis, intumeſcit, nullumque ex his medicamentis, quae per ſuperiora bibuntur, recipit, ſed vomitione rejicit; neque admota per inferiora clyſmata recipit.* Diſerte autem monuit (*u*) *Trallianus*, de eadem hac curatione agens, ſequentia: *Nam ſi citra inflammationem praecedentem frigidus colicus ileoſuſque affectus ſit, confert tunc uti curatione per utrem. Sin autem, inflammatione praegreſſa, adſtrictio alvi oborta ſit, haec curandi ratio, praeterquam quod nihil juvet, maxime etiam nocebit*. Eandem & cautelam de purgantibus exhibendis tradidit (*v*), dicens: *At ſi colicum affectum ob inflammationem inteſtini fieri contingat, neque omnino exhibere audebis purgationem in his, & praecipue in initio, cum inflammatio nondum ad coctionem pervenerit. Qui enim medicamenta ventri ducendo apta praebere non dubitarunt, aegrotantibus periculorum autores & mortis extiterunt*. Sic etiam *Araeteus* (*x*), poſt audacem venae ſectionem ad animi deliquium uſque, poſt clyſmata, fomenta, cucurbitas, theriacam &c. tandem addit: *Si neque dolor remittit, neque flatus neque ſtercus dejicitur, purgatorium pharmacum, quod hieram vocant, neceſſario dandum eſt*. Horum veſtigia legens *Sydenhamus* (*y*), ubi dolor, & vomitus per biduum, vel triduum omnino ceſſaverant, tunc dedit purgans remedium. In alio loco (*z*), poſt praemiſſam liberaliorem venae ſectionem, ſequenti die catharticum aliquod lenitivum praeſcribebat; ſed erat in tali morbo, in cujus initio nec dolor adeo fixus erat, nec tam creber vomitus, nec alvus adeo pertinaciter vim catharticorum eludebat. Ubi autem fortioribus purgantibus opus eſſe credebat, tunc anodynis prius utebatur, ut inteſtinorum ſpaſmos compeſceret (*a*).

Verum & clyſmatum forma fuerunt exhibita purgantia, praemiſſis prius antiphlogiſticis remediis, & cum felici quandoque ſucceſſu. Notum enim eſt, quadruplam doſin purgantium per clyſma injectam eundem praeſtare effectum, ac ſi ſimplex doſis ore aſſumeretur. Omnium efficaciſſimum reme-

(*s*) De Morbis Lib. III. Cap. XIII. Charter. Tom. VII. pag. 588. (*t*) De Affectibus Cap. VII. pag. ibidem 626. (*u*) Lib. X. Cap. I. pag. 582. (*v*) Ibidem pag. 589. (*x*) De Curat. morbor. acutor. Lib. II. Cap. V. pag. 106. (*y*) Sect. I. Cap. IV. pag. 91. (*z*) Sect. IV. Cap. VII. pag. 260. (*a*) Schedula monitoria de novae febris ingreſſu pag. 672.

remedium invenit *Sydenhamus* (*b*), ſi fumus nicotianae validiſſime in anum inſufflaretur. Licet autem *Hoſmannus* (*c*) propria experientia de hac re nihil determinet, affirmat tamen, in equis, ad alvum valide adſtrictam aperiendam, magnam vim habere; ſeque noviſſe, homines plebejos, atroci inteſtinorum dolore vexatos, fumi nicotianae deglutitione in inſtanti fuiſſe liberatos. Monet autem *Heiſterus* (*d*), fumum illum tamdiu in anum inſpirari debere, donec dejectionis ſtimulum ſatis vehementem aegri percipiunt: inprimis autem prodeſſe, ſi ex praeſtantiori nicotiana fumus applicetur. Fatetur autem Celeberrimus vir, ſe tantam efficaciam hujus remedii in herniis incarceratis curandis obſervaſſe, ut nunquam ſcalpello opus habuerit. Delineavit & inſtrumentum, quo commode applicatio hujus remedii fieri poterit.

Circa uſum autem gravium metallicorum corporum deglutitorum diſcrepant multum inter ſe autores. *Helmontius* (*e*) audacter dixit, neminem ileo perire, ſi globuli plumbei ſcolpetarii deglutiantur, ut ſub pondere propellant impedimentum in inteſtinis haerens: credidit autem eo citiorem, & feliciorem ſanationem fieri, quo plures & majores haurirentur, dum ſimul aeger erecto ſitu ſtet, vel ambulet. Verum ſi conſideremus, inteſtinum ſupra locum obſtructum expandi, gravia haec deglutita ibi haerebunt in dilatato inteſtino, nec directe in obſtaculum pondere ſuo gravitabunt. Si vero volvulus adſit, ita ut pars ſuperior inteſtini contracta in inferiorem dilatatam recipiatur, poterunt haec nocere potius, dum augebunt hanc introſuſceptionem, protrudendo inteſtinum ſuſceptum ulterius in proximam partem dilatatam. Unde non ſine ratione dixit *Sydenhamus* (*f*), haec parum conducere, & noxam ſaepe haud contemnendam inferre. Qui varios inteſtinorum gyros conſiderat, ſatis intelliget, non tantum boni exſpectari poſſe ab his deglutitis, ac quidem multi crediciſſe videntur. Verum argenti vivi uſum, quem pariter improbavit *Sydenhamus* (*g*), laudaverunt clari in arte medica viri. Teſtatur *Heers* (*h*) ſe ſaepius illud dediſſe, illueque ſine noxa, momento citius, eductis ſecum obviis faecibus per inteſtina tranſiviſſe. *Zacutus Luſitanus* (*i*) monet, multos in ileo deſperato, hauſtis libris tribus argenti vivi in aqua calida, ab imminente morte liberatos fuiſſe. Satis tuto illud ſumi poſſe, ſi cito iterum elabatur de corpore, numeroſae ſatis obſervationes docuerunt; cumque admodum penetrabile ſit, & poſt aurum ponderoſiſſimum poterit expedire vias. Forte & omnium tutiſſime majori copia ſumitur, tunc enim collectum manet, & facilius per alvum elabitur, & citius: Ubi enim diu haeret in corpore, & venas bibulas inteſtinorum ingreſſum ſanguini miſcetur, tunc longe alia producere poſſet. Ante aliquot annos & in Anglia, & in Scotia (*K*) panaceae inſtar fere laudabatur, ſi mane uncia una, aut alterà

 argenti

(*b*) Ibidem pag. 671. (*c*) Med. Ration. Tom. IV. part. 2. pag. 335.
(*d*) Inſtit. Chirurg. part. 2. pag. 1101. (*e*) De flatibus §. 31. pag. 339. (*f*) Sect. I. Cap. IV. pag. 91. (*g*) Ibidem. (*h*) Obſervat. Med. Lib. I. Obſerv. 2. pag. 37. (*i*) De medicor. Princ. hiſtoria Lib. II. hiſt. 97. pag. 358. (*K*) Medical. Eſſais Tom. III. pag. 387.

argenti vivi ſumeretur, quod multi fecerunt per plures hebdomadas, abſque ulla ſenſibili evacuatione aucta. Interim tamen conſtitit, licet non ilico nocuerit, poſtea tamen damna intuliſſe: miri, & ſaepe inſuperabiles morbi illorum, qui argentum vivum quotidie ad ſua artificia adhibent, ſatis evincunt, caute hic procedendum eſſe. *Celeberrimus Hofmannus* (*l*) dedit in hoc morbo mulieri quadragenariae libram mediam puriſſimi argenti vivi, dato prius pingui juſculo, & deinde brodium carnis cum aliquot unciis olei amigdalarum dulcium ſuperpotandum, lenemque per conclave deambulationem ſuaſit. Poſt quinque horas ſolvebatur alvus, & ſimul uncia circiter argenti vivi exibat cum levamine omnium ſymptomatum; verum per quatuordecim dies, & ultra, faecibus alvinis permiſta apparebat portio argenti vivi. Sed quod notandum, reſtauratis jam viribus, tremor in artubus, & impotentia in pedibus, manebant ultra menſis ſpatium. Verum obſervationes docent, haec mala obtinere in illis, qui argentum vivum imprudentius tractaverunt, adeoque & merito ſuſpicari quin poteſt, argentum vivum, non ſimul, & ſemel de corpore elapſum, haec mala produxiſſe, dum diutius haeſit in corpore. Negari tamen non poteſt, in morbo hoc adeo periculoſo, tentari poſſe & uſum remedii, licet ſuſpecti, ſi ſpes ſit, imminentem mortem ſic evitari poſſe.

Verum & alia a medicis cum ſucceſſu in hoc morbo tentata legimus, quae tamen prima fronte potius nocitura viderentur. Patuit enim ex modo dictis, calidos potus ex laxantibus, diluentibus &c., & ex iiſdem parata fomenta, ab omnibus medicis adeo laudari in hoc morbo; hinc mirum videbitur, per obſervationes conſtitiſſe, actu frigida, prioribus incaſſum tentatis, ſanaſſe aegros, cum de illorum ſalute omnes jam deſperarent. *Hoſmannus* (*m*) in muliere, quae graviſſimis abdominis doloribus, ob menſes per vehementem terrorem ſuppreſſos, torquebatur, venae ſectionem, clyſmata emollientia, & plura alia incaſſum tentaverat. *Nabothus*, qui cum ipſo tractabat hanc aegram, aquam frigidam exhibendam propoſuit: fatetur candidus ille vir, quod abhorruerit ab hac methodo, & aſſenſerit tandem, ne moroſus nimis videretur. Verum felicius ſucceſſit cura, quam crediderat, dum aqua frigida daretur ad duos cyathos ſaepius de die, tecto prius probe corpore, & pedibus. Subſecuto enim largo ſudore, & poſtea placido ſomno, omnis dolor abdominis ceſſavit. Affirmabat autem *Nabothus*, quod lintea, aqua frigida madida, in tali caſu applicaſſet cum ſucceſſu. Similem caſum ex *Ludovico Septalio* in eodem loco recenſet, ubi & ille pariter, antea laudatis uſus, ſed fruſtra, in nobili Hiſpano, ad contraria tranſivit; & licet mors prae foribus eſſe videretur, pulſu non amplius ſenſibili, cum ſudoribus frigidis, dedit aquam multam nive etiam refrigeratam, laetiſſimo cum eventu. Cum autem temeraria adeo videatur haec curatio, non inutile credo & illam alio caſu confirmare. Homo viginti ſeptem annorum de levi dolore abdominis incepit conqueri, & inſueta alvi conſtipatione; clyſmata varia, purgantia, aliaque tentata fuerant, verum nullae prodibant faeces, & ingeſta quaevis evomebat. Balnea calida,

(*l*) Med. Ration. Tom. IV. part. 2. pag. 335. (*m*) Ibidem pag. 349.

Digitized by Google

calida, cutis calida a vivente agno detracta abdomini applicata ſanguinis miſſio repetita, nihil profecerant; cumque deſperatus jam haberetur, octava die morbi deducebatur in cubiculum frigidum, corpore inferiori nudato, & ſingulis minutis ſecundis pedes perfundebantur aqua frigida, ſenſim aſcendendo, donec ultimo ad pubem uſque frigidae affuſio pertingeret: ſubinde obambulabat, pedibus inſiſtebat frigido, & madido pavimento, alternatim pedes vaſi aqua frigida pleno immergebat. Aeger auctas inde vires percipiebat, & per medium horae levabatur; verum mox dolebat, ut ante; ſemel vomebat, abdomen tumebat plus quam antea, tormina acutiſſima percipiebat, ſed poſt pauca minuta largam, & liquidam alvi evacuationem habuit, intermiſtis paucis faecibus induratis, cum magno levamine; & poſtea decreſcente febre, faecibus induratis copioſis excretis, tridui ſpatio ab hac methodo adhibita, ex tanto diſcrimine evaſit (*n*). Mirus & caſus ibi habetur, in quo alvi pertinaciſſima conſtipatio, plurimis remediis per quadraginta tres dies tentata, ſoluta fuit intra decem minuta, dum crura, & femora aqua frigida bis intra minutum horae perfunderentur.

Sed & apud veteres medicos hinc inde quaedam inveniuntur, quae docent & illos quandoque ſimilia tentaſſe. *Trallianus* (*o*) in curatione colici affectus, ex calidis, & bilioſis humoribus orti, dicit, ſe frigida aqua uſum fuiſſe in aegris, quibus vires firmae erant, & partes principes omni noxa carebant: imo & actu frigida per anum immiſiſſe ſe dicit cum ſucceſſu. *Hippocrates* (*p*) in tetano, in juvene carnoſi habitus, media aeſtate laudavit frigidae copioſae affuſionem; uti & ad inflammationes recentes, & Eryſipelas non ulceratum (*q*). Imo convulſiones, frigida copioſa affuſa, levari & dolorem ſolvi monuit (*r*). Verum in hoc morbo & pertinax inteſtinorum ſpaſmus, & inflammatio adſunt, cum dolore immani.

Patet ex modo recenſitis, quantum felix audacia medentum in deſperatis etiam morbis quandoque poſſit, & ſi quis ſimilia, ut temeraria damnet, noverit *Celſum* (*s*) jam dixiſſe, dum de methodo vetuſti medici *Petronis*, aquam frigidam febricitantibus exhibentis, agebat: *Sed, cum eadem omnibus convenire non poſſint, fere quos ratio non reſtituit, temeritas adjuvat.* Et alibi (*t*). *Quin etiam morborum in iiſdem hominibus aliae atque aliae proprietates ſunt, & qui ſecundis aliquando fruſtra curatus eſt, contrariis reſtituitur ſaepe.*

Longe adhuc audacius merito videbitur, abdomen diſcindere, inteſtina educere, volvuli locum quaerere, inventum digitis explicare, dein inteſtina reponere, & abdomen conſuere. *Barbette* (*u*) hoc propoſuerat tanquam melius, quam certae morti aegrum tradere. Verum apud *Bonetum* (*v*) a juvene, & audaci Chirurgo in illuſtri matrona hoc factum fuiſſe legitur, feli-

(*n*) Medical Eſſais Tom. V. part. 2. pag. 893. (*o*) Lib. X. Cap. 1. pag. 585. (*p*) phor. 21. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 206. (*q*) Ibidem pag. 208. Aphor. 23. Sect. V. (*r*) Ibidem pag. 210. Aphor. 25. Sect. V. (*s*) Lib. III. Cap. 1x pag. 138. (*t*) In Praefatione pag. 19. (*u*) Anatom. Practic. Lib. IV. Cap. 1. (*v*) Anat. Pract. Lib. III. Sect. XIV. Tom. II. pag. 228.

Digitized by Google

ciſſimo cum ſucceſſu: & olim, jubente *Nucchio* (celeberrimo quondam apud Batavos Anatomes Profeſſore) in foemina quinquagenaria a dexterrimo Chirurgo idem factum fuiſſe, ita ut ultra viginti adhuc annos ſupervixerit haec aegra, probatis conſtat teſtibus (*x*). Similia, & *Praxagoram* quondam juſſiſſe, imo inteſtina diſcindenda, & ſtercore exemto conſuenda denuo, memoriae tradidit *Caelius Aurelianus* (*y*), ſed addit: *Magnificam mortem Praxagoram magis, quam curationem voluiſſe ſcribere.* Verum non tam facile determinare quis poterit, an volvulus adſit, vel non; neque tam facile cognoſci poterit locus, ubi haereat. Solet enim, ubi morbus ille in perniciem tendit, abdomen tenſum turgere, & dolere per totum. Unde ſatis patet, nihil niſi ultimam neceſſitatem ſuadere poſſe, ut crudeli operatione, diviſo abdomine, gyri omnes inteſtinorum evolvantur, ut morbi ſedes quaeratur in vivente homine.

6. Licet per illa, quae hactenus tradita fuerunt, dolor ceſſaverit, febriſque remiſerit, tamen debemus cogitare, partem illam inteſtinorum, ubi morbus haeſit, diu adhuc retinere talem ſenſibilitatem, ut facillime denuo dolor, ſpaſmus, inflammatio recrudeſcere poſſint, ſi vel levis irritatio acceſſerit ab ingeſtis, vel acrioribus, vel difficilioris digeſtionis. Omnia enim aſſumta huc venire debent, & ideo *Sydenhamus* (*z*) probe gnarus, hunc morbum prae aliis omnibus in recidivam maxime pronum eſſe, tenuem victum, ſolo inprimis juſculo pulli gallinacei, commendat, & tali tantum quantitate, quae ad vitam ſuſtinendam ſufficere poſſet. Cavendum enim etiam eſt, ne majori copia graventur cibi, etiam tenuis, & facillimae digeſtionis; & ideo parum ſimul, ſed repetitis vicibus, detur, ut tempus concedatur diſtentis ſaepe antea enormiter inteſtinis, quo iterum contrahi poſſint, & amiſſum robur ſenſim recuperare. Ideo & *Celſus* (*a*) cavendum juſſit a cibo inſlante & valido; etiam poſtquam dolor, & febricula jam quieverant, ne inteſtina adhuc imbecilla laedantur, ſolam aquam pro potu concedebat, monens: *Omne vinolentum, ſive acidum, huic morbo alienum eſſe.* Imo & diu poſtea adhuc a balneis, ambulationibus, aliiſque corporis motibus abſtinendum ſuadet: *Nam facile id malum redire conſuevit, & cum frigus ſubit, ſive aliqua jactatio, niſi bene jam confirmatis inteſtinis revertitur.*

§. 965. SI malo hoc (959. 960.) praegreſſo; nec debitis remediis curato; & ultra triduum ſemper cum vehementia perſiſtente, loco doloris, ardoris, diſtractionis, ſucceſſerit horror vagus per totum corpus ſine cauſa, obtuſus cum gravitate dolor in loco, ſignum erit ibidem formari abſceſſum, unde intra quatuordecim dies eo rupto effluet pus; quod ſi in cava abdominis

(*x*) In Diſſert. Inaug. Corn. Henr. Velſe pag. 19. (*y*) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. XVII. pag. 244. (*z*) Sect. I. Cap. IV. pag. 92. Et Sect. IV. Cap. VII. pag. 266. (*a*) Lib. IV. Cap. XIII. pag. 222. 223.

Digitized by Google

minis effluit facit mala multa ſimilia (939.); ſi autem effluit in cava inteſtinorum facit dyſenteriam purulentam magnam, parvam, longam, brevem, prout ulceris ibi facti natura dabit; inde ſaepe integre inteſtinorum membranae exeunt, & ſaepe tabes ſit.

De ſignis illis, quae docent inflammationem partium internarum in ſuppurationem abire jam ſaepius dictum fuit in praecedentium morborum acutorum inflammatorium hiſtoria, omnia hic eadem obtinent. Sed abſceſſus in inteſtinis natus duplici via poterit exonerari a pure contento, vel in cavum abdominis, vel in cavum inteſtinorum. Quaenam mala metuenda ſint, dum abſceſſu rupto pus in cavum abdominis depluit, dictum fuit ad §. 912. & 939. Ubi autem in cavum inteſtinorum pus venit, facilem viam per alvum invenit, & ſaepe inde evadunt aegri, ſuccedente dyſenteria purulenta, quae pro diverſa magnitudine abſceſſus, ejuſque varia conditione citius ſanabitur, vel diutius protrahetur, uti ſponte patet. Quandoque & inteſtina inflammata peritonaeo accreſcunt, tuncque abſceſſus ibi natus poterit extrorſum aperiri, ſimili modo, ut in hepatis, & ventriculi inflammatione dictum fuit. Rarius tamen hoc contingere videtur, ſaltem hujus rei apud obſervatores rara mentio habetur. *Aretaeus* (*b*) tamen teſtatur, quod in quodam aegro abſceſſum coli in dextra parte prope jecur diſſecuerit, unde multum puris effundebatur, & pariter per renes, & veſicam exibat per plures dies, ſuperſtite aegro. Si vero abſceſſus talis diu clauſus manet, pus, mora tenuius, & acrius redditum, venis bibulis in tota ſuperficie facci talis purulenti hiantibus reſorptum, ſanguini permiſcebitur, & cacochymiam purulentam producere poterit (vide §. 406.), unde tabes metuenda eſt, uti ad §. 1214. dicetur.

Cum autem inflammatio (vide §. 374.), & illam ſequens ſuppuratio omnium frequentiſſime haereat in tunica celluloſa, taliſque inteſtinis manifeſte deprehendatur ab anatomicis; contingit quandoque, ut per tumorem ſuppuratorium, in hac celluloſa haerentem, ſecedat ſeparata a reliquis tunica interior villoſa, & exeat per alvum referens figura ſua cavum inteſtinalem tubum, non ſine aegrorum, & adſtantium inſigni metu, qui ipſum inteſtinum ſic egredi putant, nullamque ſanationis ſpem ſupereſſe. Pulcre hoc obſervavit *Araeteus* (*c*) dyſentericis quandoque contingere: *Nonnunquam oblongum quiddam in pluribus non diſcretum, inſtar ſani inteſtini dejicitur, & ignaris rei ſuſpicionem praebuit inteſtini: ita autem ſe habet. Inteſtinorum tunicae perinde, ac ventriculi geminae ſunt, & altera alteri oblique ſuper injecta eſt: igitur cum illarum connexio* (σύνδεσις) *ſolvitur, interior tunica ſecundum longitudinem abſcedens foras exit, exterior ſola manet, & carnoſa efficitur, & cicatrice ſolidatur, ſaneſcuntque homines, & noxa ſoluti vivunt: id vero inferius inteſtinum ſolum patitur; in cauſa eſt tunicarum carnoſa*

(*b*) De cauſis, & ſignis morbor. diuturn. Lib. I. Cap. 2x. pag. 57.
(*c*) Ibidem Lib. II. Cap. 1x. pag. 61.

noſa ſubſtantia. Similia & apud recentiores medicos habentur obſervata (*d*), quae confirmant *Aretaei* dicta, nam & inteſtini recti interior tunica ſeparabatur, & aegri poſtea integram ſanitatem recuperabant. Interim tamen idem per totum inteſtinorum tractum contingere poſſe, videtur admodum veroſimile, licet tunc rarius membranam integram cavam referat, ſed ſaepe informis muci ſpecie appareat, dum alvo excernitur. Verum ſi talis mucus in aqua pura reponatur, tunc manifeſte apparet ſtructura membranoſa, & valculoſa fabrica. Vidit in cadavere phthiſici, qui & fiſtula ani laboraverat, *Celeberrimus Simſon* (*e*) villoſam tunicam inteſtinorum plurimis in locis deeſſe, & abraſas partes copioſas in inteſtinorum cavo reperiebat. Verum jam diu ante mortem miſer ille homo nullos ſolidos cibos ferre potuerat, ob moleſtiam, quam inde percipiebat in ventriculo, & inteſtinis, & tribus ſeptimanis ante mortem ſolam tantum aquam parciſſima copia ſimul deglutitam ferre poterat. Pluribus aliis obſervatis ibidem probatur, tunicam internam inteſtinorum ſatis levibus de cauſis ſecedere poſſe, & iterum renaſci: nam & a faecibus durioribus, per craſſa inteſtina propulſis, quandoque illam deteri obſervatum fuit; & in dyſenteriam paſſis diuturnam magna copia talis muci ſeceſſit, licet poſtea integra ſanitate fruerentur.

§. 966. SImulac id (965.) adeſſe noſcitur, ſtatim inhibendus omnis victus, unde ſtercus multum, durum, craſſum, acre naſcitur; aeger paſcendus ſolis juſculis cum leniter deterſivis radicibus incoctis; decocta balſamica, detergentia, multum bibenda, & inſtar clyſmatum injicienda; aut aquae fontanae medicatae larga copia bibendae, in his pergendum uſque ad perfectam ſanationem.

Ubi ſigna docent, abſceſſum talem fieri in inteſtinis, omnia illa facienda ſunt, quae ad §. 402. dicta fuerunt. Maturatio ergo crudi inflammatorii promovenda eſt, & cum exitus puri jam facto commodiſſimus ſit ille, quo in inteſtinorum cavum venit, ut per alvum exeat, hinc clyſmata ex decocto herbarum emollientium ſaepius injecta, & ſimilia decocta potata proderunt, ut interna inteſtinorum ſuperficies laxetur, & emolliatur. Ubi autem ex levamine doloris, & pure per alvum prodeunte novimus abſceſſum ruptum eſſe, tunc infuſis herbarum vulnerariarum, agrimoniae, veronicae, virgae aureae, hyperici, & ſimilium, addito melle, leviter detergimus locum ulceroſum, ut ad conditionem puri vulneris, & ſic ad conſolidationem diſponatur. Omnium autem maxime hic cavendum eſt, ne talia ingerantur titulo cibi, & potus, quae acria ſunt, vel in calore corporis noſtri cito in acrem indolem degenerare poſſunt: uti etiam cavenda ſunt omnia, quae craſſas faeces producunt. Optimum ergo eſt ſolo jure carnium uti; hoc enim vires ſuſtinere poterit ſatis, nec ullam fere craſſam materiam in inteſtinis relinquit. Ob

(*d*) Tulp. Obſervat. medicar. Lib. III. Cap. XVII. Anton. Benevoli obſervatione 18. pag. 150. (*e*) Medical Eſſais Tom. V. part. 2. pag. 655. &c.

Ob eandem cauſam & ſerum lactis, ab omni caſeo bene depuratum, prodeſt, lac autem non conducit, quia & cito aceſcit, & craſſas copioſas faeces in inteſtinis producit, uti manifeſte apparet in infantibus ſolo lacte materno viventibus. Juſculis carnium jam radices ſcorzonerae, ſiſari, cichorei, & ſimilia incoqui poterunt (vide talem formulam in Materia Medica ad hunc numerum): ſed tunc percolanda ſunt haec juſcula, ne aliquid craſſi per inteſtina tranſeat, antequam ulcus ſanatum fuerit. Copioſus autem uſus infuſorum vulnerariorum, ſeri lactis recentis, aquarum medicatarum, conducit, ut eluatur de ſanguine quidquid de pure hic collecto reſorptum fuerit, ſimulque diluantur omnes humores, qui inteſtina derivantur, inprimis bilis, ne irritare ulcus valeant. Simul etiam aquae minerales ferratae, ubi ulcus jam purum fuerit, leniter adſtringendo cicatrizationem loci affecti promovebunt. Ubi jam per aliquot dies nullum pus exire obſervatur per alvum, nullusque dolor in abdomine ſupereſt, tunc ſenſim ſolidiores cibi dari poterunt, ex hordeo, oryza, pane, carnibus juniorum animalium &c., donec tandem ad conſuetum in ſanitate victum perveniatur.

§. 967. SI vero morbus habuerit cauſas violentiſſimas (959.), & produxerit ſaeviſſima ſymptomata (960.), poterit facile in illo loco (959. 963.) producere gangraenam (388.), miſerrime dein lethalem.

Videantur illa, quae ad §. 960. de gangraena, ſatis cito plerumque validam inteſtinorum inflammationem ſequenti, dicta ſunt.

§. 968. QUam futuram ex iiſdem obſervatis praegreſſis facile praevidemus (967.), ſi ſimul nulla benigne reſolutionis (963.), vel medelae (964.), ſigna apparuerint.

Si dolor acerrimus, uno in loco fixus manens, adfuerit, febris valida, alvus pertinaciſſime clauſa, omnia ingeſta vomitu rejiciantur, medela in initio morbi neglecta fuerit, vel abſque ullo levamine adhibita, tunc novimus, talem inteſtinorum inflammationem in gangraenam tendere.

§. 969. EAm fieri docent ſigna praegreſſa (968.), tum ſubita, & ſine cauſa, remiſſio acerrimi doloris, manente pulſu debili, intermittente, ſudore frigido, dyſenteria foetida, cinericea, ichoroſa, livida, nigra, faecum ſine ſenſu demiſſione; unde brevi placida mors.

Quam periculoſa ſit in morbis acutis inflammatoriis ſubita illa doloris ſummi remiſſio, jam in hiſtoria pleuritidis ad §. 904. dictum fuit: idem hic obtinet

Digitized by Google

tinet, & minus peritos quandoque turpiſſime fallit. Dolor enim acerbiſſimus, alvi pertinaciſſima conſtipatio, peſſimam inteſtinorum inflammationem comitari ſolent: dum vero morbus ille in perniciem tendit inevitabilem, & dolor ceſſat, & alvus plerumque ſolvitur, unde adſtantes, & quandoque medici, aegrum in vado eſſe credunt, dum paullo poſt moritur. Verum facies cadaveroſa, plumbeus labiorum color, extremorum frigus, anxietas, abdomen plerumque inflatum, pulſus celerrimus & debilis, perito medico certiſſima ſigna exhibent inſtantis mortis. Unde merito *Hippocrates* (*f*) dixit: *A dolore vehementi partium circa ventrem extremorum refrigeratio, malum*. Ubi enim gangraena partem inflammatam occupat, dolor ceſſat, & pars antea tenſa, & dura flacceſcit, hinc ſaepe reſtituitur liber tranſitus ad anum uſque per gangraenam natam jam tabeſcente inteſtino. Verum exercitatiſſimi Medici tunc ſemper peſſima metuebant, dum cum talibus ſignis alvus antea clauſa ſolveretur. Sic *Baglivus* (*g*) ſequens axioma practicum ſtatuit: *Gravi Iliaco ſi ſupervenìet alvi fluxus, paucis poſt horis morietur, nam ſphacelata ſunt omnia, hinc lethalis fluxus: Et ſi Iliaco tumor ventris veniat, & flatus copioſi pedendo exeant, brevi morietur*. Confirmavit eandem rem & ſuis obſervatis *Tulpius* (*h*), & alii plures.

Sed & mirus caſus docuit faeculentam materiam, in inteſtinis volvulo occluſis retentam, rupto inteſtino in abdominis cavum exiviſſe, & deinde mora partem inteſtini recti corrupiſſe; ita ut foramen ibi in cadavere inventum fuerit, per quod faeces illae ingreſſae per anum exire potuerint: ſed lethali pariter cum eventu, licet morbus diutius protraheretur, nam ad decimum tertium diem uſque aeger, volvulo triplici in inteſtino ileo laborans, vitam protraxit; quod rara fieri ſolet (*i*).

Illa autem, qnae in Iliacis deſperatis ante mortem per alvum exeunt, olidiſſima ſunt, partim ob retentam diu in inteſtinis materiam, febrili aeſtu magis etiam putrefactam; partim etiam, quia gangraenoſarum partium jam diffluentium tabus corruptus ſimul exit. Solet plerumque, & abſque aegrorum ſenſu tunc alvus evacuari, qualem alvi dejectionem, ut lethalem damnavit *Hippocrates*, uti alio in loco (ad §. 719.) jam dictum fuit.

§. 970. **M**Alum id, eouſque provectum, raro medelam capit; curandum prius; caeterum ſola methodus (. 966.) prodeſt.

Quidquid enim gangraena correptum fuit, putreſcit; & ſola curatio in eo conſiſtit, ut fiat ſuppuratio in omni ambitu loci gangraenoſi, per quam ſolutis fibris, quae nectunt gangraenam parti ſanae, fiat integra ſeparatio partis mortuae a vicinis vaſis vivis (vide §. 434.). Verum dum haec ſeparatio fit, gangraenoſa cruſta in tabum putridum ſoluta depluit, uti in partibus externis gangraena affectis manifeſte obſervatur; & ſi tale liquamen putridum in cavum

(*f*) Aphor. 26. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 304. (*g*) Prax. Med. Lib. I. pag. 110. (*h*) Obſervat. Med. Lib. II. Cap. XLI. pag. 161.
(*i*) River. Obſervat. Centur. 3. Obſerv. 26. pag. 63.

Digitized by Google

cavum abdominis delabatur, omnia viſcera brevi corrumpentur: raro enim contingit, ut gangraena ſolam internam ſuperficiem inteſtini occupet, externa ejus parte adhuc manente viva & ſana; tunc enim poſſet haec materia per alvum exire. Verum quidem eſt, pluribus obſervationibus conſtitiſſe (vide §. 317.), inſignem partem, ubi inteſtinalis, gangraena corrupti, ſeparatam fuiſſe, ſuperſtite vita, & imo & ſanitate adhuc ſatis commoda fruentibus poſtea aegris: ſed ſemper tunc extrorſum patebat via ichori gangraenoſo, & manui Chirurgi dabatur aditus, ut corrupta auferre poſſet, & unire ſeparata, vel ſaltem ſuperiorem inteſtini partem ita affigere externo ulceris margini, ut artificioſa ibi pateret excrementis via, quae in hoc caſu, ſeparata parte gangraenoſa, in abdominis cavum decidere neceſſario deberent. Praeterea ubi poſt validam inflammationem inteſtinorum gangraena ſequitur, ſimul illico proſternuntur vires vitales: ex quibus omnibus rite conſideratis ſatis patet, tale malum raro, vel nunquam medelam capere.

Cum autem omnis gangraena curetur tantum ſuppuratione nata, patet ſatis, eandem methodum requiri, quae §. 966. laudata fuit. Antea ad §. 447. dictum fuit de uſu corticis Peruviani ad gangraenae progreſſum ſiſtendum, & promovendam ſeparationem eſcharae gangraenoſae: tuncque nondum occaſionem habueram ex propriis obſervatis aliquid de hujus methodi efficacia ſtatuendi. Hodie certus ſum propriis, illiſque ſatis numeroſis, experimentis, immortales gratias deberi celebri chirurgo *Rusbvorth*, qui de genere humano optime meritus fuit, dum hoc remedium publici juris fecit. Verum, licet impediatur gangraenae progreſſus, & ſeparatio bona ſequatur, tamen eadem difficultas manet, niſi poſt ſeparationem factam continuitas tubi inteſtinalis adhuc ſuperſit.

§. 971. **A**T ſi cauſae (392.) hic ſcirrhum produxerint, longe alia mali idea naſcitur, quae clare certe pernoſcenda.

Quaenam ſint illae cauſae, quae ſcirrhum ex inflammatione producant ad §. 392. dictum fuit. Cum autem magna cautela hic opus ſit, dum ſcirrhus adeſt, multum intereſt noviſſe ſigna, quae hoc docent.

§. 972. **E**Rgo, ſi in inteſtinis dictis (959. 963.) inflammatio cum conditionibus (392.), diu perdurans, nec in ſummam ſaevitiem (960.) adſcedens, nec reſolutione (963.), nec medicamentis (964.) nec ſuppuratione (965.) ſoluta, deinde reliquerit in loco affecto ſtuporem; gravitatem, diſtractionem, conſtantem, cogitandum eſt, ſcirrhum ibi naſci.

Ubi ergo ſigna docuerint inflammationem adeſſe, neque tamen adeo validam, ut peſſima ſymptomata illico producat, diu tamen maneat morbus; ſenſim quidem levatus, ſed tamen aliqua ſemper priſtini mali veſtigia ſuperſint, vel per intervalla recrudeſcant, licet leviora, inprimis poſt cibum copio-

Digitized by Google

copioſiorem, vel difficilioris digeſtionis aſſumtum; nulla quoque indicia fuerint ſuppurationis hic natae, tunc merito ſuſpicari ſcirrhum licet, qui conſtantem moleſtiam faciet, licet non adeo magnam, ſi minoris molis fuerit. Gravitatis, & diſtractionis quidam ſenſus tun ſolet percipi, inprimis quando ſaltant, vel de gradibus celeriter deſcendunt. Tactu externo raro percipi poteſt; niſi in macilentis hominibus, & ne quidem tunc, niſi in magnam ſatis molem increverit. Verum antequam talem magnitudinem habuerit, plurima jam mala producit, quae & ſcirrhi effecta ſunt, & ſimul ejus praeſentis ſigna dant, quae ſequenti paragrapho recenſentur.

§. 973. QUi ſi naturam ſuam (392.) ſequens, effectuſque ſuos (486.) producens in hoc loco (959. 963.) multa, gravia, pertinacia mala producit; qualia inprimis: ſtupor; pondus, incrementum; aſſiduo aucta; hinc cavitatis inteſtinalis anguſtatio; faecum ibi, & chyli ſtagnatio; horum in locum reſiſtentem actio, maxime putrida, ob moram, materie; hinc inteſtini occluſio; intorſio; ingeſtorum remora; Ileus; volvulus; vel ab acri irritante dyſenteria ſiccior; convulſio; ſingultus; vomitus; dolor aſſiduus; febris; macies; atrophia; mors.

Scirrhus, quandiu in cancroſam malignitatem nondum degenerat, tumor durus, & indolens eſt (vide 4.392.), adeoque facile toleratur: Verum nocere hic poteſt inſigniter arctando inteſtini cavum; imo quandoque illud totum occludendo, dum auctus mole omnia vicina comprimit. *Hollerius* (*K*) obſervavit, inteſtinum colon, qua parte reni vicinum eſt, collecta velut cartilagine dura in ſcirrhum obduruiſſe, intercepta omnino interiori cavitate; in parte dextra colon ampliſſimum erat: poſt longa multorum annorum tormina defecit aeger. *Ruyſchius* (*l*) invenit inteſtinum rectum adeo incraſſatum, ut pollicis craſſitiem fere ſuperaret; & ita induratum, ut anceps haereret, an carnem, an cartilaginem dicere deberet illam ſubſtantiam. Cavitas autem inteſtini ſtraminis latitudinem haud ſuperabat, & adeo firmiter accreverat oſſi ſacro, ut cuneo, & malo ſeparare debuerit. Similem alium caſum & ibi recenſet indurati in ſcirrhum inteſtini. Ad §. 486. habetur ille caſus memorabilis nobilis pueri, in cujus cadavere inventus fuit ſcirrhus in ileo inteſtino, prope illum locum, ubi ultimus ejus finis inteſtino colo inſeritur. Haec ſufficiunt, ut demonſtretur obſervationibus certis, hoc malum in inteſtinis obtinere. Imo admodum veroſimile videtur, frequentius tales ſcirrhos hic latere, quam creditur & chronicis malis pertinaciſſimis originem dare. Vidi nobilem matronam, jam ſeptuagenariam fere, quae raro admodum alvum deponebat, licet appetitu valens ſatis comederet: ſexto, ſeptimo, quandoque & octavo die oriebatur magna anxie-

tas,

(*K*) De morbis internis Lib. I. Cap. XLI. pag. 325.
(*l*) Obſervat. Anatom. Chirurg. Obſervat. 95. 36. pag. 88. &c.

tas, dolor abdominis, & dein vomitu rejiciebat copioſam ſaburram, quae cibi toto hoc tempore comeſti reliquias manifeſte oſtendebat. Hoc facto, appetitu valebat ut ante, & optime ſe habebat, donec ſimili periodo eadem mala redirent. Toleravit autem has moleſtias per duodecim annos. Quamvis autem cadaver defunctae inſpicere non licuerit, juſta ſuſpicio ſimilis cauſae in hoc morbo videtur, & poſtea aliquot ſimiles caſus in praxi vidi. Quamdiu vero ſcirrhus benignus eſt, dolores non ſunt aſſidui, ſed per intervalla tantum recrudeſcunt; & in talis morbi initio tantum moleſtiam percipiunt, ubi duriores, vel copioſiores cibos ingurgitaverunt; poſtea, aucta ſcirrhi magnitudine, frequentius eadem mala redeunt.

Patet autem ſatis, ingeſta, impedito libero tranſitu, hic accumulata, diſtendendo inteſtina, dolorem facere poſſe; uti etiam dum mora corrumpuntur, & acria facta irritant has partes. Simul etiam intelligitur, tanto diutius abſque jactura virium ferri poſſe tale malum, quo ſcirrhus haeſerit in loco magis diſtanti a pyloro, & contra. Tandem toties diſtractis per accumulatam materiam inteſtinis perit, vel maxime ſaltem debilitatur illorum actio in ingeſta, debita reſorptio chyli impeditur; unde tandem atrophia, & mors: niſi ſcirrhus, in cancrum degenerans, aut nova inflammatio inteſtinorum a conpreſſione, aut diſtractione nata, citius morbo finem fecerit.

§. 974. MEdicamenta parum valent, quaecunque demum ſint: victus ſit (966.). Sic fertur diu, ſine magno malo.

Quam difficile ſit ſcirrhum curare etiam in illis locis, ubi manubus acceſſus datur, ubi fomenta ſuffumigia &c. directe loco affecto applicari poſſunt, antea dictum fuit ad §. 490. unde facile patet, parum hic ſperandum eſſe a remediis etiam decantatiſſimis. Si enim incipiens hic naſci ſcirrhus tepore blando corporis interni, ſaliva, ſucco pancreatico, bile utraque huc derivatis continuo, agitatione perpetua per motum diaphragmatis, & muſculorum abdominalium, reſolvi non potuerit, quid ſperandum erit a remediis. Chemici quidam jactaverunt ſe poſſe arcanis ſuis ſcirrhos diſſolvere, ſed experimentum artis ſuae incaſſum fecerunt in ſcirrhis partium externarum. Hinc nihil ſupereſt niſi ut tolerabile reddatur malum, quod tolli nequit. Verum ſcirrhus inteſtinorum inprimis ideo moleſtus eſt, quia arctando inteſtinum contentis praecludit liberam viam; hinc ſi dilutiſſima tantum ſumantur, & molliſſima alimenta, hoc praecavetur: ſimilis ergo victus hic convenit: ac laudatus fuit ad §. 966.

§. 975. SI autem ſcirrhus ille hoc loco conceptus per cauſas (492. 495.), ſignis (497. 498.) cognoſcitur, tum vero miſerrimus rerum ſtatus, & immedicabilis cernitur: qui intelligi poteſt ex (498.) collatis cum natura, functione, nervoſa textura inteſtini: maxime autem dyſenteria acerrima, aſſidua, rebellis, cuncta, per quae vadit, exurens, erodens, conſumens, cum convulſio-

vulſionibus acerrimis, doloribus omni patientia majoribus, fixis, diuturnis, donec tandem mors unico ſit miſeriae ſolatio.

Quaenam cauſae ſint, quae ſcirrhum in cancrum convertunt, ad numeros hic citatos, dictum fuit, ſimulque recenſita ſunt peſſima mala, quae a cancro fiunt in partibus externis, ubi haec omnia oculis luſtrari poſſint. Si jam cogitemus ichorem cancroſum, qui cutim vicinam erodit, & qui linteamina applicata inſtar aquae ſtygiae deſtruit, in inteſtini cavum depluere, facile concipimus, quam horrenda debeant ſequi mala, nulla arte ſuperabilia, & ſola morte terminanda.

§. 976. SI ſimulac ſcirrhi praeſentia noſcitur (972.) tractatur, methodo (974.), hoc malum (975.) multum cavetur. Sed ſi, ad id ſuperandum, acria (490. N. 3. 495. 502.) applicata imprudenter, maxime per valida purgantia, tum cancer illic oritur, ſaevitque: tum autem potus ex ſolo lactis recentis ſero; victus ex juſculis farinoſis, carnoſisve ſolis cum vitellis ovi; clyſmata blandiſſima ex ſolo decocto ſeminum lini, foliorum ſolani officinarum, vel capitum papav. alb., injicienda; medicamenta ſummopere demulcentia, anodyna, leniter opiata, non facile in acre tranſeuntia, danda.

Si per ſigna ante enumerata ſcirrhum adeſſe cognoſcitur, nihil ſupereſt, niſi ut vitentur omnia, quae ſcirrhum in Cancrum convertere poſſunt, de quibus videantur illa, quae in Cancri hiſtoria dicta ſunt. Solent autem ſaepe aegri, gravans illud pondus in abdomine dudum jam experti, urgere medicos, ut purgantibus datis expellatur illud moleſtum; & dum prudentiores medici illis morem gerere nolunt, ad obvios quoſvis agyrtas confugiunt, qui acerrimis ſolent uti purgantibus, uti & emeticis violentiſſimis; tuncque per uſum horum remediorum idem fit, ac ſi quis ſcirrhum jam antiquum, & brevi cancroſum futurum, manubus rudiſſime perfricaret. Ubi tale malum jam adeſt, ſatis patet, nullam ſupereſſe medelam, ſolam curam palliativam locum habere, quae mitigando ſymptomata morbum lenit. Omnia ergo, quae ingeruntur, adeo blanda eſſe debent, ut oculo inſtillata nullum dolorem facerent; ſimulque talia, ut calore corporis non facile degenerent in acrimoniam etiam leviſſimam. Aqua pura optima foret pro potu, vel & ſerum lactis tenuiſſimum, & recens; dumque illo utuntur tales aegri, ſubinde acidum abſorbentia, in tenuiſſimum pollinem trita, dare convenit, ut ſi forte illud aceſcere inciperet in primis viis, ſtatim enervaretur haec acrimonia. Vitellus ovi, qui crudo vulneri ſi illinatur, nullum dolorem excitat, una cum carnium juſculis, & farinoſis molliſſimis pariter ob eandem rationem conveniunt. Ut autem acer ichor in inteſtina depluens enervetur, clyſmata molliſſima una cum anodynis injiciuntur; ſic enim, & diluitur illa acrimonia, & inteſtinorum latera blanda tali mucagine obducta defenduntur. Interno uſu

ſimilia

ſimilia conveniunt, additis opiatis, ut ſaevus dolor leniatur: de quorum uſu videantur illa, quae ad §. 202. & 229. habentur.

Videtur autem *Trallianus* (*m*) cancrum inteſtinorum obſervaſſe, & dyſenteriam peſſimam inde natam; ſic enim habet: *Si inteſtina ulcus, aut inflammatio quaedam obſideat, hae notae praecedunt. Inter initia morbi cruenta, dein ſanioſa excernuntur: multis primo ramenta, poſtea pinguia deſcendunt, & ſi malignus fuerit affectus, ſacculenta foedi odoris: poſtremo ubi in cancrum jam degeneraverit, varia excrementa, & nigra, cum quibuſdam putridarum carnium particularis per alvum redduntur. Quin etiam febris cum multa ſiti comitatur; nec non cibi faſtidium, unde corpus emarceſcit: tormina quoque cum ſonitu inteſtina exercent, dolorque ingens, & vigiliae aegrum infeſtant.* Quae deſcriptio ſatis convenit illis, quae in miſeris talibus aegris obſervantur. Cancrum in inteſtino colo ſe vidiſſe, teſtatur *Petrus Salius diverſus* (*n*), a quo miſer homo per plures menſes cruciatus tandem iliacus factus perierat.

§. 977. Hinc demum liquet, cur practicis toties occurrant dolores oeſophagi, oris ventriculi, hepatis, lienis, pancreatis, inteſtini Ilei, inteſtini Coli, adeo ſaevi, fixi, pertinaces, intolerabiles, inſuperabiles? quod in omni Ileo vero ſit ſemper cauſa phyſica tranſitum contentorum per inteſtinum abſolute impediens, quaecumque demum haec fuerit, ſive in ipſa ſcilicet inteſtini fabrica male affecta, ſive in materie quadam cavum occupante, quae multiplex quidem deprehenſa fuit? item quam ſit multiplex, miraque omi modo, dyſenteria? quam male in hujuſmodi malis ſaepe accuſetur acrimonia quaedam hectica humorum ſingularis, & contra eam fictam dentur nocentia medicamenta? quanta ſit prudentia opus Medico daturo purgans in magno dolore illarum partium? quaenam ſaepe ſit illa poſt haec in nonnullis ſequens, immedicabilis hypercatharſis? quam varia remedia, & methodus medendi requirantur ad dyſenterias curandas? quam vanum, fallax, & damnoſum ſit, ad has commendare unum, qualecumque demum ſit, medicamentum proprium? aut unam univerſalem medendi methodum? Et infinita ſimilia.

Omnes, qui in luculenta praxi verſantur, noverunt, toties occurrere difficillima illa mala, quae aegris moleſtiam ſummam, medicis taedium parant, dum diverſis methodis tentantes hos morbos nihil proficiunt. Antea ad §. 797., ubi de angina ſcirrhoſa agebatur, patuit, oeſophagum ſcirrhoſum redditum, vel & a vicinis tumoribus ſimilibus compreſſum, ſenſim ſic anguſtari, ut tandem nihil cibi, vel potus tranſmittere poſſit, ſicque lenta, & miſerrima

(*m*) Lib. VIII. Cap. VIII. pag. 433.
(*n*) De Affectibus Particularibus Cap. XI. pag. 280.

rima mors ſequatur. Frequenter ſatis occurrunt cardialgiae moleſtiſſimae ad omnia remedia rebelles, lenientibus ſolis aliquod levamen praebentibus. Miram autem diverſitatem in his doloribus practica obſervata docuerunt. Vidi, qui commode ſe haberent ventriculo vacuo, ſed una, alterave hora poſt paſtum miſerrime torquebantur per tres, quatuorve horas; dein iterum ceſſabat dolor, vel ſaltem minuebatur multum. E contra alios novi aegros, qui vacuo ventriculo ſe pejus habebant. Vidi mulieres, quae peſſima cardialgia quotidie fere corripiebantur; ubi vero gravidis diſtendi inciperet abdomen, liberae erant ab hoc dolore, qui poſt puerperium redibat denuo. Verum notum eſt, ventriculum mutare ſitum ſuum dum plenus eſt, & in gravidis pleraque viſcera abdominalia ab utero tumente moventur loco. An tunc tumor talis ſcirrhoſus pondere ſuo minus premit, vel diſtrahit partes vicinas, vel illas, quibus cohaeret, dum ab utero aſſurgente ſuſtinetur, & ſimile quid contingit in quibuſdam ventriculo repleto? Forte illud non penitus improbabile videbitur. Si vero conſideremus illa, quae cadaverum ſectiones docuerunt, invenimus, ſcirrhoſos tumores, ulcera cancroſa, pertinaciſſimorum talium dolorum cauſſas fuiſſe. In cadavere hominis, qui per ſex fere annos dolore cardiae laboraverat, inveniebatur tumor ingens, magnam partem cavi thoracis implens, una cum oeſophago tranſiens per diaphragma, & pone partem poſteriorem ventriculi porrectus ad pylorum uſque, utrumque ventriculi orificium comprimens. Adeo autem durus erat ille tumor, ut cultello vix diſcindi potuerit (*o*). In cadavere phthiſici juvenis, qui inſigni ardore ſupra ſiniſtrum ventriculi orificium, omnia remedia eludente, laboraverat, invenit *Celeberrimus Heiſterus* (*p*) in oeſophago duos pollices ſupra diaphragma foramen pollicis latitudine, oris nigricantibus undique cinctum. His ſimilia in Scirrhi hiſtoria ad §. 484. habentur. Verum & illa, quae de morbis inflammatoriis viſcerum hactenus dicta ſunt, demonſtrant & in his ſcirrhos naſci: ideoque merito peritos medicos in doloribus chronicis abdominalibus talem cauſam ſuſpicari, & cavere, ne impudenti medela exaſperent hos morbos.

Quod in omni ileo vero &c. Sydenhamus, uti ad §. 955. dictum fuit, tunc tantum iliacam paſſionem proprie vocandam eſſe voluit, ubi a tumultuante febre in ventriculum, & inteſtina proxima deponerentur acres humores: quando autem a faecibus induratis, aliiſve ſimilibus cauſis ortum duceret morbus, tunc affectionem iliacam notham dixit. Verum ex illis, quae ad §. 960. allegata fuerunt, patuit, *Hippocratem*, & *Galenum* ileum vocaſſe inteſtinorum inflammationem, quae ita claudit cavum, ut nihil tranſmitti poſſit, adeoque haec definitio potius retinenda videtur. Haec jam obturatio tubi inteſtinalis poterit fieri vel ab ipſa fabrica inteſtini tumente; vel a tumore quocumque latera inteſtini comprimente; vel & a materia immeabili in cavo inteſtini collecta; ſi tunc in tali caſu inflammatio accedat, morbus vocabitur Ileus.

Tumores inflammatorios, ſuppuratorios, ſcirrhoſos, cartilagineas indurationes inteſtinorum, hunc morbum producere poſſe ſatis conſtat ex illis, quae hactenus dicta ſunt. Verum & diverſa materia inteſtinis infarcta deprehenſa fuit.

(*o*) Medical Eſſais Vol. 3. N. 26. pag. 356.
(*p*) Acta Phyſico-Medica Academ. natur. curioſor. Tom. I. pag. 392.

fuit. In quibuſdam hominibus, ſedentariam vitam agentibus, & craſſa edulia, non facile ſubigenda, ingerentibus, in primis ſi inertior ſimul bilis fuerit, in inteſtino duodeno, quod ſatis contractum eſt, & valvulas copioſas habet, accumulatur talis materies, quae, expreſſo liquido, indureſcit, obturat inteſtini cavum, & dein ileum producit: qualem caſum vidi, & ex *Helmontio* ad §. 960. ſimile exemplum habetur. Vidi in virgine, quae pruna copioſa comederat, ſimulque omnia oſſicula deglutiverat, hunc morbum natum fuiſſe; a quo tamen feliciter evaſit, per alvum excreta incredibili copia horum. Similis caſus & apud *Bonetum* (*q*) legitur, ſed infauſti eventus: ibi enim ceraſorum, & prunorum nuclei, imprudenter deglutiti, poſt ſummas miſerias integro triennio toleratas, mortem fecerant. In puella duodecim annorum deglutitum pruni oſſiculum, cruſta calculoſa obductum, ano excretum fuit poſt ſexennium, poſtquam pariter graves, & diuturnas moleſtias produxerat (*r*), & dolores colicos acerrimos. Verum haec obſtacula in inteſtinis nata ab ingeſtis pendebant. Sed & mucus, naturaliter obducens inteſtinorum latera, collectus, inſpiſſatus, inteſtini cavum obturare potuit, uti conſtat ex binis *Fernelii* obſervationibus ad §. 719. recenſitis. Hoc tamen videtur conſtare practicis experimentis, talia obſtacula, in craſſis inteſtinis haerentia, diutius tolerari, quam ſi tenuibus eadem forent; neque Ileum producere, niſi inflammatio acceſſerit.

Item quam multiplex, miraque omni modo, dyſenteria? Antea ad §. 721. dictum fuit, tunc dyſenteriam vocari morbum, dum alvi fluxum moleſta comitantur tormina, & teneſmus adeſt frequens deponendi alvum, cum dolore ſatis acri. Omnis ergo acrimonia rodens, & irritans inteſtina, ſive ab ingeſtis nata, ſive ab humoribus bilioſis, atrabilariis, ichoroſis, cancroſis, in inteſtina derivatis, poterit dyſenteriam facere. Unde ſatis apparet, quam multiplex dyſenteria ſit, quoad cauſas, unde producitur. Verum & mira ſaepe talis cauſae invenitur ſubtilitas, contagio communicato inficiens ſanos. Antea ad §. 722. dictum fuit, Medicum, dum moribundi dyſenterici faeces alvinas examinat, ilico in eundem morbum delapſum fuiſſe; multoſque ſibi hunc morbum contraxiſſe, dum linteamina, dyſentericorum faecibus conſpurcata, mundarent. Integri quandoque exercitus hoc morbo corripiuntur. Verum quidem eſt, quandoque in potu communi latere poſſe ſtimulos ſalinos, vitriolicos, arſenicales, &c.; aliquando & ſemi corrupti, & ſuffocati frumenti fracedinem hunc morbum produxiſſe, dum pane inde confecto veſci coguntur milites, uti & crudorum fructuum imprudentem ingurgitationem, conſtat: Interim tamen obſervaverunt Medici Caſtrenſes, quandoque dyſenteriam graſſari, licet cauſae procatarcticae non adfuerint manifeſtae, ſed lateat infeſti ſtimuli natura: tunc ſaepe in ipſo morbi initio ilico proſternuntur vires, non a copia excretae materiae exhauſto corpore, ſed

(*q*) Sepulchret. ſive Anatom. Practic. Lib. III. Sect. XIV. Obſerv. 19. pag. 222.
(*r*) Medical Eſſais Tom. I. N. 32. pag. 301.

venenata quaſi vi ſuſcepti miaſmatis morboſi, deleto omni robore in ſaniſſimis etiam paullo ante hominibus.

Quam male in hujuſmodi malis &c. Notum eſt in febribus hecticis, tabeſcente ſenſim corpore, multum boni expectari a diaeta lactea, & equitatione: Verum ſi Cancroſum ulcus in ventriculo, inteſtiniſve lateat, & ſenſim corpus doloribus contabeſcat, a motu equitationis irritabitur tale malum. Imo & lac, cum duras faeces alvinas producere poſſit, tunc non conveniet, licet adeo blandum ſit, & utile. Dum in tali caſu putridiſſima per alvum exeunt, ſi tunc acidis acrioribus quis tentaret oppugnare hanc putredinem, exaſperaret peſſime dolentem partem.

Quanta ſit prudentia opus &c. Saepe enim ſolent accuſari acres humores, vel faeces accumulatae, ac ſi ab his ſemper penderent omnes abdominis dolores; unde imperiti credunt, nihil magis conducere, quam purgante dato expellere illud noxium. Verum ſi inflammationis ſigna talem dolorem comitentur, patuit ex antedictis, quanto cum diſcrimine daretur purgans, antequam per venae ſectionem, & alia idonea remedia, proſpectum fuerit inflammationi. In chronicis autem doloribus abdominalibus pariter magna cautela opus eſt; ſaepe enim a ſcirrho fiunt, qui acrioribus purgantibus irritatus facile in Cancrum degenerat.

Quaenam ſaepe ſit illa &c. Hypercatharſis dicitur purgatio immodica per alvum poſt medicamentum purgans exhibitum. Apud Veteres Medicos, quibus acerrima purgantia in uſu erant, ut Helleborus, Elaterium, grana cnidia, Euphorbium, & ſimilia, frequentius contigit hypercatharſis; unde in Epidemicis (*s*) tales caſus recenſentur; & in Aphoriſmis (*t*) monetur malum ſignum eſſe, ſi ſingultus, aut convulſio, hypercatharſin ſequeretur; exhauſto nempe corpore per nimis validam, & diuturnam alvi evacuationem. Verum in hoc caſu ſolet fieri, dum ſcirrhus, jam in Cancrum degenerare paratus, purgantibus irritatur, & acrem ſaniem ſtillans continuo rodit, & irritat inteſtina, unde pergit alvus fluere, donec moriantur.

Quam varia remedia, & methodus &c. Paullo ante dictum fuit, quam multiplex ſit dyſenteria; unde facile patet pro varietate cauſae etiam diverſitatem medelae requiri. Si ab acri, & ſemiputrida bile orum duxerit, valent illa, quae ſurſum, aut deorſum evacuant, modo viſcera firma ſint, & integra: Si hac ſponte, vel per artem evacuata, cruda, & excoriata inteſtina pergant moleſtum teneſmum alvi deponendae excitare, molliſſima decocta, bolus armena, terrae ſigillatae, & ſimilia, quae demulcendo agunt, optatum praeſtant effectum, & in primis opiata, quae pulcherrime tunc proſunt dolorem ſopiendo. Quandoque & venae ſectio, & cura antiphlogiſtica requiritur, ſi ſimul adſit inflammatio. Si tabefactum in morbis chronicis hepar acrem ichorem in inteſtina demittat, vomitorium datum ſaepe lethalem hypercatharſin inducit. Si a Cancri, in viſceribus haerentis, ſanie dyſenteria fit, ſola curatio palliativa, & de-

(*s*) Epidem. Lib.V. Textu 13. & 29. Charter. Tom. IX. pag. 337. & 343.
(*t*) Aphor. 4. Sect. V. & 41. Sect. VII. Ibid. pag. 196. & 113.

demulcens prodeſt, dum a purgantibus exaſperatur inſanabile malum. Si a dyſenterici moribundi foetore ſanus inficiatur, & a putrido miaſmate ſuſcepto omnes vires ilico proſternantur, vinum rhenanum, acetum ſimplex, vel & medicatum aromatibus penetrabiliſſimis, efficacem medelam praeſtat; imo & acetum, aqua dilutum, clyſmate injectum profuiſſe viſum fuit; uti & ſerum lactis, acidulum jam, larga copia potatum, & forma clyſmatis adhibitum. Contra vero dum in debilibus infantibus ab acida acrimonia in inteſtinis haerente dyſenteria naſcitur, praecipua medela petitur ab illis, quae acidum abſorbendi, & enervandi vim habent. Patet ergo, nullum ſpecificum, & univerſale remedium haberi ad omnes dyſenterias, atque methodum curandi legitimam tantum deduci poſſe ex intellectu cauſae, adeoque & illam neceſſario variam eſſe debere.

Digitized by Google

APHTHAE.

§. 978. Quum vero in multis morbis acutis, cum viſceribus inflammatis Aphthae oriantur, de his nunc paucis agendum.

Aphtharum nomen apud Veteres Medicos occurrit quidem, ſed non videntur intellexiſſe ſemper hoc nomine morbum illum, de quo hic agitur. Frequenter enim hoc nomen dederunt ulcuſculis parvis os internum occupantibus, quae ſolitaria ſaepe obſervantur, vel ſaltem pauca numero; in medio albam maculam, vel flaveſcentem habent, in toto ſui ambitu rubra, inflammata, & dolentia. Si Aphtharum deſcriptio legatur apud *Aetium* (*u*), manifeſte patebit, illum talia ulcuſcula Aphthas vocaſſe, quas & infantibus familiares eſſe dixit, & ut plurimum facile curabiles. Frequenter talia ulcuſcula in parte interiori labiorum, buccarum, gingivis, lingua videmus; & ſaepe ſolo melle roſarum illito curantur cito; in primis ſi una, alterave guttula ſpiritus ſalis marini, vel vitrioli, ad ſingulas mellis roſarum drachmas addatur. Et *Aetius* adſtringentia remedia, cydonea, meſpila &c. in Aphtharum curatione laudavit; quae in aphthis, morbos acutos inflammatorios comitantibus, minime conducerent, uti poſtea patebit. Quin imo videmus, *Hippocratem* ſimilia ulcuſcula, in aliis corporis locis nata, eodem Aphtharum nomine vocaſſe. Ita pulmonis fiſtulam aphthis aliquando laborare dixit (*v*); & pudenda pariter (*x*); tuncque laudavit myrti baccas in vino decoctas, mali punici putamina in vino decocta, & ſimilia, quae flaccidas illas, & humidas partes roborare, & putredinem hic metuendam praecavere valent: quandoque tamen & molles pinguedines, ad leniendum moleſtum, qui quandoque adeſt, dolorem, adhibuit (*y*). Vidi aliquoties haec pudendorum ulcuſcula, abſque ullo ſymptomate, quod luis venereae ſuſpicione facere poſſet, primo moleſta ob pruritum vix tolerabilem, dein acerbiſſimum dolorem facientia cum tumore labiorum vulvae, & inveni eſſe ſimillima illis ulcuſculis, quae in ore interno reperiuntur, & ſub nomine Aphtharum a Veteribus Medicis fuerunt deſcripta. Haec autem eo magis confirmantur, quia *Hippocrates* (*z*) ab eadem cauſa & in ore, & in pudendis nata talia ulcuſcula, monuit: *Quum annus auſtrinus, humidus, & mollis exſtitiſſet*. Licet autem illa ulcuſcula ſaepe ſatis cito ſanentur, abſque multo reme-

(*u*) Lib. VII. Cap. XLII. pag. 159. verſa.
(*v*) De morbis Lib. II. Cap. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 570.
(*x*) De natura muliebri Cap. LXI. ibidem pag. 714.
(*y*) Ibidem Cap. LXXXV. pag. 718. Cap. XCVIII. pag. 721. Et de mulier. morbis Lib. I. Cap. XXXIII. ibid. pag. 749.
(*z*) Epidem. 3. Charter. Tom. IX. pag. 259.—261.

Digitized by Google

remediorum apparatu, quandoque tamen in ſubitam putredinem, omnia depaſcentem vicina, degenerant, niſi efficaciſſimis remediis ilico coerceatur incipiens corruptela. Vidi vigeſimo octavo labentis ſaeculi anno epidemice graſſatum fuiſſe hoc malum, quod, apud plebem ſaepe neglectum, erodebat genas, labia, gingivas cum intolerabili foetore, praecipue in junioribus; in adultis enim minus frequenter occurrebat morbus, nec tam cito depaſcebat omnia vicina. Plerumque primo apparebat in gena alterutra tuberculum durum, dolens, circa ullum locum, ubi parotidis emiſſarium aperitur: fiebat levis excoriatio in genae parte interiori, & poſt paucas horas locus excoriatus alba quaſi cruſta tegebatur, unde in ſuppurationem vergere credebant ſaepe hunc morbum minus noſcentes. Verum applicatis emollientibus ſerpebat malum velociter, foetor ingens oriebatur, & niſi ſpiritu ſalis marini applicato coerceretur ilico haec putredo, nigreſcebat locus affectus, & in putridiſſimum tabum diffluebat. Perfectiſſime hunc morbum deſcripſit, & varias ejus ſpecies *Aretaeus* (*a*); uti alia occaſione ad §. 816. jam dictum fuit. Pariter & *Aetius* (*b*) notavit, quandoque in ulcera depaſcentia abire, tuncque acria ſatis remedia adhibuit. Hinc intelligitur, quare *Celſus* (*c*) *ſerpentia ulcera oris vocavaris ea, quae* ἄφθας *Graeci nominat*: qui etiam alio in loco (*d*), de cura horum ulcerum agens, laudat talia, quae adurendo cruſtas ulceribus inducant; ubi leniora medicamenta parum proficiebant: adhibuit autem in hunc uſum *alumen*, *chalcitidem*, *atramentum ſutorium*.

An autem Veteres Medici noverint aphthas mox deſcribendas, quae morbis acutis ſuperveniunt, non adeo liquido conſtat. *Hippocrates* quidem (*e*), dum morbos aetatum deſcribit, recens natis aphthas familiares eſſe dixit; & adhuc hodie in hac aetate frequentiſſime obſervantur, uti §. 982. dicetur. Praeterea alibi (*f*) de muliere lactante, quae acuta febre laborabat, dicit: *Huic ex reliquorum incendio lingua ſuccenſa eſt. Sub hoc tempus lingua etiam velut denſa grandine* (ὥσπερ χαλαζώδεα πυκνῇ) *exaſperabatur*. Notum autem eſt, quod χάλαζα & χαλάζιον vocentur tubercula quaedam pellucida, inſtar grandinis, in palpebris ſaepius obſervata, lento quodam humore diſtenta: verum aphthae quandoque albae, & pellucidae ſunt inſtar margaritarum, & tunc ſatis referunt has palpebrarum ſic dictas grandines (vide §. 985.); adeoque non improbabile videtur, in hac aegra aphthas adfuiſſe. Illa autem aphtharum deſcriptio, quae apud *Julium Pollucem* (*g*) habetur, ſatis convenit: ſic autem ibi legitur. *Aphtha, exulceratio, & abſceſſus ſuperficietenus dealbans linguam, vel pariſthmia, vel uvulam, vel guttur*. Ubi notandum, quod haec deſcriptio contineat utramque aphtharum ſpeciem, ulcuſcula nempe illa oris interni Veteribus Medicis in primis memorata; & dein illas aphthas, de quibus hic

(*a*) De cauſis, & ſignis morbor. acutor. Lib. I. Cap. IX. pag. 7.
(*b*) Lib. VIII. Cap. XLII. pag. 159. verſa.
(*c*) Lib. II. cap. I. pag. 46.
(*d*) Lib. VI. Cap. XI. pag. 386. 387.
(*e*) Aphor. 24. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 119.
(*f*) Epidem. 3. Textu VI. Charter. Tom. IX. pag. 314.
(*g*) Lib. IV. Cap. XXV. Sect. 200. pag. 470.

agitur, quae ſuperficiem linguae, & faucium dealbant, vel potius alba cruſta tegunt, uti omnibus notum eſt, qui hunc morbum viderunt. Pulcre autem hic convenit *abſceſſus* vocabulum: nam antea ad §.402. dictum fuit, hoc nomine vocari etiam illud naturae humanae molimen, per quod a ſanguine ſeparantur quaedam nocitura, & ad certa corporis loca deponuntur; quod omnino convenit aphthis, quae in decurſu morbi acuti oriuntur, uti poſtea adhuc pluribus dicendum erit. Ex quibus omnibus, ut puto, concludere licet, aphtharum talium veſtigia in Veterum monumentis inveniri.

§.979. SUnt autem parva, rotunda, ſuperficiaria, ulcuſcula, os internum occupantia.

Sequitur jam deſcriptio aphtharum: ulcuſcula vocantur, uti videtur recepto more, dum antiquorum aphthae tali nomine donabantur. Proprie enim loquendo ulcuſcula non ſunt, ſed puſtularum in morem ſupra ſuperficiem partium oris interni elevantur, & dum ſeparatae decidunt, integram omnino partem, cui adhaeſerunt, relinquunt; cum Veterum aphthae manifeſtum cavum ulceroſum, licet exiguum, habeant. Optime hoc notavit *Vincentius Ketelaer* (*h*), qui in uliginoſis Zelandiae locis praxim medicam exercens frequentiſſimas ibi in morbis aphthas viderat, & brevem, ſed optimum, tractatum de aphthis conſcripſit.

§.980. QUae examinata accurate videntur eſſe ultimi emiſſarii, quo in os liquor ſecretus effunditur ſalivoſus, mucoſuſque, exulcerationes, factae ex obturatione ejus canalis extremi per humorem lentum, viſcidumque eo delatum.

In Phyſiologicis (*i*) demonſtatur, magnam tenuis liquidi copiam per omnem ſuperficiem oris interni prodire, cibis inter manducandum admiſcendam; ſimulque & cryptulas mucoſas numeroſiſſimas in linguae dorſo, tonſillis, velo palatino, pharinge, oeſophago &c. adeſſe, quae ſpiſſiorem humorem, lubricandis his partibus ſervientem, eructant. Si os hominis ſani inſpiciatur, videmus omnes has partes aequabiliter humidas in omni puncto; unde merito concluditur, ubique talia eſſe emiſſaria, quae hoc liquidum tranſmittunt, quod & injectiones Anatomicae pulcre confirmaverunt. Videntur jam Aphthae fieri, dum ille humor, ſolito lentior redditus, per ultimum finem horum emiſſariorum propelli nequit, ſed ibi haeret, & extremum talis vaſculi obturat; interim a tergo urgentis liquidi vi elevatur ultra ſuperficiem extremum canalis obſtructi, ſicque Aphtham producit. Sedula inſpectio Aphtharum, dum primo prodeunt hinc inde ſolitariae, hanc ſententiam confirmare videtur: ubi enim denſo agmine haec loca jam occupant, tunc non facile diſtinguuntur ſingulae. Pul-

(*h*) Pag. 13. (*i*) H. Boerhaave Inſtitut. Medic. §. 65.

Digitized by Google

Pulcrius adhuc illud apparet, quando cruſtis aphthoſis deciduis renaſcuntur novae, uti frequentiſſime fieri ſolet, tunc enim in tertia ſuperficie partium oris interni apparent punctula minima albicantia, in primis ſi per lentem luſtrentur haec loca; quae ſubito aucta, vicinis contiguis unita, intra paucas ſaepe horas ſimilem cruſtam aphthoſam producunt, ac erat illa, quae paullo ante ſeparata deciderat. Patet ſimul inde, non niſi improprie Aphthas dici poſſe exulcerationes.

§. 981. HInc occupant omnia loca, ubi talia emiſſaria hiant; adeoque labia, gingivas, genas internas, linguam, palatum, fauces, tonſillas, uvulam, gulam, ſtomachum, inteſtina tenuia, ibique fere eadem ſpecie.

Omnes partes in textu enumeratas occupant, ſicque facile diſtinguuntur a ſordibus illis, quae linguam quandoque in morbis acutis craſſa ſatis cruſta tegunt. Dictum enim fuit antea, quando de febre ardenti agebatur (§. 739.), per aeſtum ingentem hujus morbi omnia exſiccari, tuncque & exhalantium vaſorum extrema in lingua, exſicca, & arida facta, emori quaſi, & impetu vitalis liquidi, urgentis a tergo, protrudi, & eminere; tuncque ſordidam linguam apparere, cruſta flaveſcente, fuſca, vel & nigra tectam. Sed & ſimilis cauſa aphthis progenerandis ſtatim aſſignata fuit. Verum notandum eſt, in lingua adeſſe numeroſos folliculos mucoſos, unde leviter tantum ſi obtuſo inſtrumento radatur, vel prematur linguae ſuperficies, ingens copia muci prodit. Praeterea in Phyſiologicis (*k*) notatur, externam membranam linguae in vaginulas erectas protendi, quae papillas nerveas eminentes tegunt, & defendunt, Sed & illae vaginulae exſiccatae, emortuae, cum muco, per aeſtum febris inſpiſſato, hic collecto, partem magnam illarum ſordium conſtituunt, quae in lingua obſervantur in talibus febribus; licet & minora exhalantium vaſorum extrema, ſimiliter affecta, cruſtam hanc linguae inſidentem augeant. Ideo lingua in tali morbo in dorſo has ſordes habet tantum, non vero in parte ſua inferiori, & reliquae oris interni partes ſiccae quidem ſunt, ſed tali cruſta non teguntur. Aphthae vero nunquam linguam ſolam, ſed omnes oris interni partes plus minuſve occupant; & quandoque in faucibus jam adſunt denſae (vide §. 984.) dum in lingua nullum adhuc illarum veſtigium apparet. Verum omnes oris interni partes oculis patent, & videmus, depreſſa lingua, profunde in faucibus aphthas haerere; ſed tamen inde non certi ſumus, aphthas per ventriculum, & inteſtina diſtribui ſimili modo. Dum autem aphthae incipiunt ſolvi, & decidere, tunc videmus integras laminas exſpui ab aegris, & ſimul obſervamus, perfecte ſimiles cruſtas per alvum prodire, & quidem tanta copia, ut illud non poſſit attribui cruſtis talibus deglutitis, quae ex faucibus, vel oeſophago deciderant. *Ketelaer* (*l*) tanta copia per ali-

(*k*) H. Boerhaave Inſtitut. Med. §. 485. (*l*) De Aphthis pag. 15.

aliquot dies ore, & ano rejici aphthas viderat, ut aliquot pelves illas congeſtas vix caperent. Minus mirum hoc videbitur, ſi conſideremus, illas decidere, iterumque repullulare ſimiles, & quidem repetitis vicibus. Unde videtur merito concludi poſſe, aphthas etiam in ventriculo, & inteſtino haerere.

§. 982. Gentibus Borealibus, paludoſa loca inhabitantibus, tempeſtate calida, pluvioſa, infantibus, ſenibuſque, frequentes.

Certum eſt in calidioribus regionibus, vel omnino non, vel rariſſime occurrere. Periti, & exercitati Medici, qui in talibus locis praxim medicam exercuerant, ad ſeptentrionales oras dum pervenerant, mirati fuerunt morbum hunc, quem nunquam viderant. Mihi ipſi, olim in patria praxin facienti, nihil frequentius occurrebat, quam aphthas videre in morbis acutis: Viennae autem, per quinque jam annos degenti, ne ſemel quidem illas adhuc videre contigit. Hinc fuit *Ketelaer* (*m*) in illa opinione, quod in calidis regionibus corporum humanorum habitus cum rarior fit, & ad diaphoreſin, & ſudores magis comparatus, ibi in morbis per ſudores ſaepe diffientur, quae ſub humidiori, & frigidiori caelo, & in corporibus non adeo in ſudorem pronis, per hanc viam non tam facile exeunt de corpore. Dicitque ſe obſervaſſe, ſudorem copioſiorem, & urinas uberiores reddidiſſe Aphthas tutiores, & leviores; & contra omnia, quae has evacuationes minuebant, nocuiſſe. Forte & notari meretur, quod quandoque in illis locis, ubi aphthae non occurrunt, obſerventur frequentiſſime exanthemata miliaria dicta, alba, & rubra, in externa corporis ſuperficie. An tunc ad externam cutim deponitur ſimile quid, ac in aliis locis per primarum viarum corporis ſuperficiem diſpergitur? Certe exanthemata illa miliaria acutos morbos quoſcumque, uti & febres continuas comitentur frequenter: odor peculiaris, ingratus, vappidum acetum utcumque referens, per loca diſpergitur, in quibus tales aegri decumbunt; qualem odorem quandoque & apud Aphthoſos obſervavi. Miliaria alba puſtulas minimas, pellucido liquore plenas, exhibent, ultra epidermidis ſuperficiem eminentes pro parte; dein quaſi turbidior fit liquor contentus his puſtulis, exſiccantur, decidunt, renaſcuntur ſimiles ſatis frequenter. Sed & in aphthis plura obſervantur his ſatis ſimilia. Anxietas circa praecordia, debilitas, ſomnolentia levis, inaequalis, perpetua, praecedunt aphthas: & ſimilia ſymptomata ante eruptionem miliarium obſervantur, & poſt eruptionem factam minuuntur. Subito quandoque diſparent miliaria exanthemata ſummo cum periculo aegrotantis; ſed & obſervatur, intra paucas horas quandoque diſparere aphthas, ilico recrudeſcente febre, cum moleſtae oppreſſionis ſenſu circa praecordia, quae non levantur, niſi denuo aphthae prodierint. Omnia tamen haec dubii tantum inſtar propono, ut illi, quibus & Aphthas, & miliaria exan-

(*m*) Ibidem pag. 30. 31.

exanthemata frequenter videre contigit, judicent, in quantum conveniant binae illae ſeparationes materiae morboſae ad diverſa corporis loca depoſitae. Diſſimulandum enim non eſt, alia quaedam ſymptomata praecedere, & comitari miliarium eruptionem, quae in Aphthoſis non obſervantur.

Omnium frequentiſſimae occurrunt aphthae, ubi in depreſſis, & humidis locis homines habitare coguntur. Hinc in Zelandia, aquis undique cincta, & congeſtis aggeribus ab inundatione defenſa, adeo frequentes aphthae ſunt, ut endemium morbum illius loci dixerit *Ketelaer* (n); in primis autumno, ſi humida, & calida fuerit tempeſtas.

Quamvis autem in omni aetate, & ſexu aphthae obſerventur, tamen recens natis familiares magis ſunt, & ut plurimum ſatis benignae, abſque morbo validiori praegreſſo. Imo raro occurrit, infantes primis a nativitate ſeptimanis ab his immunes eſſe. Adeo autem tunc mites eſſe ſolent, ut ſollicitae etiam de ſalute prolium matres vix medicum vocent: ſed ſyrupo violarum cum melle, vel & ſyrupi rhei aliqua quantitate addita, quem ſubinde lingendum exhibent, cruſtas illas aphthoſas emolliunt, & ſatis cito decidere faciunt. Senibus in febribus continuis ſatis frequenter aphthae oriunt, ſed, ob vires effoetas, ſemper admodum periculoſae.

§. 983. SOlent autem Aphthas in ore apparituras praecedere febris continua putrida, aut intermittens, continua facta, incipiens cum diarrhoea, vel dyſenteria; magna, & perpetua, nauſea; vomitus; proſtratus appetitus; anxietas ingens, ſaepe repetens, circa praecordia; debilitas magna; magna evacuatio quaecunque humorum; ſtupor, & hebetudo; ſomnolentia levis, inaequalis, perpetua; perpetua querela de pondere, & dolore circa ſtomachum.

Conſideranda jam ſunt illa, quae Aphthas ſolent praecedere, & ſimul ſigna dant, quae has metuendas eſſe docent.

Certum eſt, ſi recens natos infantes excipiamus, rariſſime obſervari aphthas, niſi in febribus continuis; praecipue in febribus autumnalibus, quae frequenter ſunt intermittentes in continuas degenerantes; vel, licet in initio ſtatim continuae appareant, poſtea mitelcente morbo intermittentium typum induunt. Semel tantum vidi in muliere quinquagenaria aphthas poſt tertianae exquiſitae aliquot paroxyſmos; & quidem medio menſe Julio, dum illae febres adhuc vernalium indolem habent. *Celeberrimus Boerhaavius* bis tantum viderat, abſque morbo praegreſſo prodiiſſe aphthas denſas, ſed in ſolis labiis, & in hominibus adultis, cum felici eventu. Semel mihi contigit videre in puella annua, abſque ullo morbo praecedente, aphthas denſiſſimas, & fuſcas, totum os internum occupantes: a quibus pariter ſanata fuit feliciter, nec febricitabat toto tempore, quo Aphthae aderant, vixque aliam moleſtiam ullam videbatur pati, quam difficiliorem deglutitionem; & deciduis aphthis cruda interni oris ſuperficies ab attactu cibi, & potus dolebat, quod tamen bidui ſpatio ceſſabat.

(n) Ibidem pag. 32.

Kete-

Digitized by Google

Ketelaer (*o*), qui tot aphthoſis medicinam fecerat, teſtatur, *ſe plurimis adfuiſſe, qui in ſumma apurexia aphthis tenerentur, quique praeſenſiſſe ſe nullam febrim, ab omnique gravi malo immunes fuiſſe aſſeverarent*. Additque etiam, in nuper editis infantibus praeeuntes febres non ſemper obſervari.

Frequenter in primis aphthae ſequuntur illas febres, quae *cum diarrhoea, vel dyſenteria* incipiunt, uti *Sydenhamus* monuit (*p*); in primis ſi calido regimine aegri uſi fuiſſent, vel materiae peccantis evacuatio adſtringentium uſu intempeſtivo impedita foret, non prius educto per cathartica morbi fomite. Notat & poſtea (*q*), eodem tempore, quo Dyſenteriae Epidemicae graſſabantur, febrim quandam exortam fuiſſe abſque Dyſenteria comite, quam tamen febrim dyſentericam vocabat, quia omnia eadem ſymptomata habebat, quae dyſentericorum febrim comitabantur, & quandoque etiam mitiora alvi tormina: Obſervavit autem hanc febrim, ubi diſceſſum meditaretur, ad aphthas producendas fuiſſe propenſiorem, ac ulla alia febris ſpecies, quam hactenus viderat. Simul & hoc notandum, quod in eadem illa febre ſudores fuerint rari, & parci, cum in Epidemica conſtitutione, quae hanc praeceſſerat, copioſiſſimi ſudores profluerent. Haec obſervatio *Sydenhami* videtur confirmare illam opinionem, de qua praecedenti paragrapho dictum fuit; nempe, aphthas tunc in primis ſequi, quando vel ex morbi peculiari indole, vel ex corporum conſtitutione ſingulari, ſudores minus copioſi, & faciles prodirent.

Magna, & perpetua nauſea &c. Antea ad §. 642. dictum fuit, a ſordibus linoſis, putridis, glutinoſis, nauſeam ſaepius oriri: & in febribus, ubi haec ſymptomata adſunt, abſque ſignis inflammationis ventriculi, aut vicinorum huic viſcerum, merito talis cauſae praeſentiam ſuſpicari Medicos, ſatis antea demonſtratum fuit. Talia autem in primis viis haerentia, per febrim adhuc magis corrupta, pro parte inteſtinorum venis bibulis reſorpta, ſanguinem inficiunt tali materia, quae nunquam in ſanorum humorum indolem mutari poteſt, ſed inde expelli debet, ut ſanitas redeat. Obſervavit autem *Ketelaer* (*r*) periculoſiores, & graviores aphthas prodiiſſe, ubi in initio morbum negligentes aegri nullum Medicum advocaſſent, antequam attritae penitus vires forent; tuncque nullae poterant tuto fieri evacuationes, quae in initio morbi adminiſtrari debuiſſent.

Anxietas ingens, ſaepe repetens, circa praecordia. Ad §. 587., ubi de criſi agebatur, & ad §. 619. pariter notatum fuit, miras ſaepe turbas, & nova, illaque ſaepe ſatis moleſta, ſymptomata excitari, dum materies morboſa ſubacta, & mobilis reddita, vel per evacuationes criticas expelletur brevi de corpore, vel per metaſtaſin loca quaedam corporis occupabit: in primis autem anxietatem, & inquietam corporis agitationem comitari perturbationes illas criticas, ad §. 633. monitum fuit, & pluribus ex *Hippocrate* locis confirmatum. Criticam autem eſſe metaſtaſin illam depoſitionem materiae morboſae ad ſuperficiem oris interni, & primarum viarum, unde aphthae oriuntur, plurima docent obſer-

(*o*) Ibidem pag. 26. (*p*) Sect. IV. Cap. III. pag. 212.
(*q*) Ibidem Cap. IV. pag. 236. 237. (*r*) De Aphthis pag. 40.

Digitized by Google

obſervata. Saepe vidi, criticis diebus prodire aphthas, cum morbi inſigni levamine; & longe minus tutas inveni, dum alio morbi tempore erumperent. *Ketelaer* (*s*), qui una cum praxi medica, & alia tractare debebat, munere gymnaſiarchae fungens, adeo obſcura, & confuſa credebat criſium ſigna offerri in morbis, ut fere fruſtraneam illorum obſervationem putaret, & perfectas criſes, quae ſtatis diebus morbos pleniſſime ſolverent, quam rariſſime in Zelandia occurrere affirmaret; aphtharum ſedula obſervatione, & quotidiana fere, coactus tamen fuit fateri imperfectas, quae lente, & ſenſim exſtirpant morbos, criſes frequentiſſime obſervari, quibus aphthas adnumerabat. Verum aliis in locis (*t*) fatetur, aphthas, quae ante ſeptimum morbi diem oriuntur, multum lethaliores, & moleſtiores eſſe illis, quae ſeptimo, vel nono die proveniunt; omnium optimas eſſe, quae conſtantibus viribus, adulta aetate, poſt conflictum naturae, & morbi, cum ſignis concoctionis, a ſeptimo, vel nono morbi die, non ita magna copia, pacatis pleriſque ſymptomatibus, & in primis ceſſante, aut multum remittente febre, emergunt. Damnavit autem illas aphthas, quae ante ſubactam morbi materiam prodeunt. Manifeſte autem ex his iterum patet, veterum doctrinam de criſi, & criticis diebus pulcre confirmari, etiam per obſervationes illorum, qui de hac re dubitabant, modo attenti ad omnia morbum quendam per totum ſui decurſum proſequerentur. Cum ergo aphthae in morbis revera criticae ſint, non mirum, & perturbationes criticas praecedere, anxietatem nempe circa praecordia.

Verum illa anxietas repetitis vicibus invadit, quia aphthis jam deciduis ſaepe ſuccedunt novae, a ſimili materia morboſa, nondum penitus expulſa de corpore, verſus eadem haec loca depoſita. Quandoque enim tanta eſt materiae morboſae copia, vel vires per morbi vehementiam adeo fractae, ut non poſſit illa ſeparatio critica per aphthas fieri unico impetu. Tales autem aphthas *Ketelaer* (*u*) merito periculoſas affirmat, *quae aliquoties evaneſcendo repetitis ictibus, & inſultibus naturae negotium faceſſunt*. Verum notari hic meretur, tunc tempeſtate calida, & pluvioſa, quando aphthae frequentes (§. 982.) occurrunt, *Hippocrates* jam monuerit (*v*), in morbis criſes ſaepe deficere, vel difficiles obſervari; ἀκρισίαι πολλαὶ, αἱ δὲ δύσκριτοι.

Antea, ubi de generali febrium hiſtoria agebatur, triplex febrium exitus (§. 591.) memoratus fuit, nempe in mortem, alium morbum, vel ſanitatem. Atque ibi dictum fuit (§. 592.), aphthas in primis viis natas frequentem ſatis cauſam mortis ex febre eſſe, quatenus denſiſſimae obſident quandoque ventriculum, & inteſtina; ſicque vaſa illa tegunt, per quae nova liquida in locum perditorum ingeri debent. Proprie tamen pertinent ad illam mutationem febris, per quam in alium morbum definit, deponendo materiam criticam in vaſa quaedam obſtructa, vel dilatata (§. 593.), uti ex hactenus dictis evidenter apparet.

Debilitas magna. Cum morbo jam adulto oriantur aphthae, & quandoque diarrhoeas, dyſenterias, & quamcumque validam evacuationem, prae-

(*s*) Pag. 19. (*t*) Ibidem pag. 25. & 39. (*u*) Ibidem pag. 39.
(*v*) Epidemicor. 3. Charter. Tom. IX. pag. 263.

Digitized by Google

praecedere aphthas obſervatum fuerit; mirum non eſt, debiles ſaepe jam aegros eſſe, antequam aphthae prodeant. Verum hic intelligitur illa *refugiente animo virium praecipitatio* (x), quae & ſubita eſt, & major, quam morbi vis, & diuturnitas, vel evacuationum copia, efficere poterant. Talis autem ſubita debilitas aphthas perieuloſas praecedere in primis ſolet; tuncque videtur materia morbi, ſoluta quidem, & mobilis reddita, adeo tamen malignam indolem habere, ut, dum humori vitali miſta per vaſa fluit, omnes omnino vires proſternat, antequam ad ſuperficiem primarum viarum deponatur: illa autem depoſitione facta, vires denuo ſolent inſurgere. Verum & ſumma talis debilitas in petechiis, miliaribus exanthematibus, peſſimiſque variolis, quandoque obſervatur, antequam illorum morborum virus verſus corporis ſuperficiem erumpat. Praeterea ad §. 661., ubi de debilitate, tanquam ſymptomate febrili, agebatur, notatum fuit, quandoque in morbis aliquid circa praecordia haerere, quod venenata quaſi vi omnes vires uno momento proſternit, licet nullae aliae cauſae praegreſſae fuerint, quibus tanta, & tam ſubita, virium jactura attribui poſſet; uti pluribus ibi probatum fuit. Verum ſequenti paragrapho dicetur, peſſimas aphthas, & ut plurimum lethales, adſcendere ſenſim ex oeſophago, dum nullae adhuc in oris interni partibus obſervantur. Tunc autem admodum probabile eſt, circa ventriculi orificium prius jam haeſiſſe, antequam in imis faucibus appareant; adeoque & hac ratione ingens debilitas aphthas praecedere poterit, antequam nempe in ore, vel faucibus conſpicuae fiant, licet in interioribus jam diutius haeſerint.

Magna evacuatio quaecumque humorum. In primis talium, per quae tenuiora liquida de corpore ſubducuntur. Sic poſt ſudores nocturnos diu toleratos in ultimo phthiſis ſtadio aphthas ſaepe naſci obſervavi.

Stupor, & Hebetudo &c. Haec ſymptomata aphthas futuras praecedere, *Ketelaer* (y) notavit; & rariſſime hoc ſignum fallit: ita ut aegrorum cuſtodes in illis locis, ubi aphthae familiares occurrunt, ilico aphthas praeſagiant, dum ſomnolentum, & torpidum aegrum decumbere obſervant. Cum autem aphtharum materia, una cum lympha, per tenuia admodum vaſa feratur, ſimulque talem lentorem lymphae, cui permiſta eſt, inducat, ut per ultima horum extrema libere exire non poſſit, ſed illa obſtruat (vide §. 980.); non mirum eſt, dum toti maſſae humorum talis materia inhaeret (nondum per metaſtaſin delata verſus ſuperficiem primarum viarum) ſi & immeabilitas tenuiſſimae lymphae concilietur per hunc lentorem morboſum. Verum inde naſci Coma febrile, dictum fuit antea ad §. 704. Et poſtea inter cauſas ipſius apoplexiae talis humorum diſpoſitio §. 1010. 2. 7. recenſebitur.

Perpetua querela de pondere, & dolore circa ſtomachum. In primis in hoc caſu, ubi jam in ventriculo, & oeſophago aphthae haerent, antequam in faucibus, & ore appareant. Conqueruntur tales aegri ſaepe, quod tunc ſentiant, ac ſi durum, & rigidum obſtaculum in oeſophago haereret, quod & potui deglutiendo obſiſtit, dum per hunc tubum in ventriculum deſcendit. Saepius obſervavi, & ſingultum aphthas, in

(x) Ketelaer de Aphthis pag. 37. (y) Pag. 28.

ore apparituras brevi, praecedere, qui tunc fieri videtur, dum aphthoſae cruſtae ſuperius ventriculi orificium obſident, illudque ſua mole irritant. Tunc enim ſimilis irritatio continua ibi oritur, ac fit in hominibus ſanis, dum majores offas ſubito deglutiunt, difficulter tranſituras per finem Oeſophagi, unde ſolet ſaepe tunc ſingultus naſci.

§. 984. SOlet in initio aliquando hinc inde ſparſa apparere ſolitaria puſtula, jam primo in lingua, in labiorum angulis, in faucibus, & alibi, ſine ulla certa conſtantia loci primi: & illae fere ſemper boni genii: aliquando primo apparent in imis faucibus adſcendente quaſi ex oeſophago cruſta alba, denſa, ſplendente, inſtar recentis lardi, tenaciſſime adherente, lente adſcendente: atque hae fere peſſimae: & ut plurimum certo lethales: aliquando duris, craſſis, denſis, tenacibus cruſtis totum cavum oris ubique, uſque ad extrema labiorum, obſident, omnia tegentes ſimul; & ab his raro reſurgunt aegri.

Sequitur jam, ut enumerentur illa ſigna, ex quibus majus, minuſve periculum Aphtharum prodeuntium cognoſcitur, ut inde Prognoſis deduci poſſit. In primis autem hic magna cura requiritur, cum *Aphthae propinquae Medicos identidem fallant, & praeſentes non meliori fide agant, ſi ex illis ſalutem, vel mortem hariolari velint* (z).

Igitur Prognoſis deſumitur a loco, in quo primo apparent Aphthae, & diverſa cruſta talis Aphthoſa ſpiſſitudine.

Solet in initio &c. Quantae utilitatis ſit Medico, linguam, os internum, & fauces inſpicere, dum morborum curam gerit, antea ad §. 609. dictum fuit; ſed praecipue hoc neceſſarium eſt, ubi ſigna memorata praecedenti paragrapho, & Epidemica conſtitutio, Aphtharum ſuſpicionem faciunt; ſi autem tunc inveniantur ſparſae hinc inde & paucae, bonum ſignum eſt, quod raro fallit. Interim tamen quandoque contingit, quamvis rarius, ut pauco numero, & ſparſim prodeant in oris interni partibus, dum denſae haerent in interioribus. Verum morbi praegreſſi vehementia, nauſea perpetua, ſingultus, uti & dolor, & pondus circa ſtomachum, ſatis docent attentum Medicum, non fidendum eſſe talibus aphthis, licet ſparſae appareant. Praeterea quandoque & vires vitales adeo proſtrate ſunt, ut non ſufficiant expellendae per haec loca materiae morboſae, & ob talem cauſam poſſunt prodire paucae, ſed malo tunc omine. Hoc autem in primis ſenili aetate obſervatur: verum pulſus celer, & debilis, nullumque ſymptomatum, Aphthas praecedentium, levamen ab hac eruptione, docent Medicum, irrita haec eſſe tantum naturae morbo ſuccumbentis conamina, adeoque funeſtam tunc eſſe Prognoſin.

Aliquando primo apparent &c. Cum enim tunc ab interioribus ſenſim adſcendant verſus os, ſignum habemus, omnia interiora jam Aphthis plena; adeoque omnia illa mala metuenda eſſe, quae paragrapho 988. enu-

(z) Kerclaer de Aphthis pag. 38.

enumerabuntur. Niſi enim aptis remediis poſſit obtineri, ut cito cedat denſa talis cruſta aphthoſa, & vires ſufficiant, ut tantam copiam materiae morboſae eliminare valeant, nulla ſpes ſupereſt.

Aliquando duris craſſis &c. Pariter dat peſſimum ſignum: nam tunc novae aphthae ſuccreſcunt, & priori cruſtae nondum deciduae agglutinantur. Cumque nullum humidum a vaſis ſuppoſitis ad extimam ſuperficiem tam denſae cruſtae venire poſſit, illa exſiccatur, tenacior adhuc redditur & durior, magiſque reſiſtit ſuae ſeparationi. Unde nihil omnino deglutire poſſunt aegri; imo, lingua, labiis, buccis, rigidis quaſi factis, ne quidem liquidum ori injectum continere poſſunt, tandemque & faucibus pariter ſic repletis miſerrime ſuffocantur.

§. 985. VArius harum color; albus pellucidus inſtar margaritarum; albus ſincerus ex denſitate magna; fulvus; flavus; lividus; niger: quorum malignitas pari ordine, ac hic recenſetur, procedit, ut prior optimus, peſſimus poſterior, ſit.

Agitur hac paragrapho de diverſitate colorum, ut inde Prognoſis hauriatur.

Quando ſparſim occurrunt aphthae hinc inde, tunc ſemper colorem album pellucidum habent, verum ubi denſo agmine, concretae ſibi mutuo, os internum obſident, tunc opacam albam cruſtam formant; quae, niſi cito decidat, augetur, & ſpiſſior fit, tuncque ſuperficies hujus cruſtae exſiccata colorem mutat per ſucceſſivos gradus colorum in textu deſcriptos. Quandoque contingit, aphthas erumpentes cinericei coloris apparere ſtatim, tuncque ſemper ſuneſtas fere obſervavi; quod & *Ketelaer* affirmat (*a*). Reliquae colorum diverſitates in primis videntur contingere, quando diu haerent cruſtae tales aphthoſae, antequam decidant; quod ſemper pro malo ſigno habetur, uti ſequenti paragrapho dicetur. An autem aphthae unquam prodierint nigrae, dubitandum videtur. *Ketelaer* negavit ſe illas unquam vidiſſe (*b*), nec memini me illas unquam obſervaſſe ab initio tales. Verum ubi diu haeſerunt illae cruſtae, tunc circa mortem illas nigreſcere vidi, foedo ſatis ſpectaculo.

§. 986. UBi haeſerunt aliquandiu, ſolent inferne ſolvi, laxari, fruſtulatim decidere, ſicque ſenſim, & ſucceſſive, omnes partes prius affectae liberantur. Tum nonnullae cadunt cito, aliae tarde. Quaedam ilico renaſcuntur, quaedam tarde, aliae non: renaſcuntur quandoque aeque denſae, ac priores, & etiam nonnunquam adhuc denſiores, patetque iterum tum diverſitas periculi, & ubi.

Si

(*a*) Ibidem pag. 24. (*b*) Ibidem.

Digitized by Google

Si vires vitales adhuc ſatis validae ſunt, tunc liquidum, urgens canalium obſtructorum extrema, ſeparat illam cruſtam aphthoſam, in primis ſi liquidis emollientibus, & leviter detergentibus os internum perpetuo foveatur, uti poſtea in cura dicetur. Neque ullum certum tempus determinari poteſt, quo haec ſeparatio fit: aliquando enim intra duodecim horas vidi ſeparari aphthas; aliquando per plures dies manere firmiſſime adhaerentes. Neque omnes ſimul cadunt, ſed nunc in hac, nunc illa parte oris interni: non potui obſervare, quod conſtanti lege in quodam loco oris interni citius decidant, quam in alio. Probabile tamen videtur, quod in ventriculo, & inteſtinis, potu deglutito, aliiſque humoribus huc derivatis continuo emollitae, citius ſeparentur. Si tum deciduis aphthis loca pura appareant, rubra, & humida, vel non renaſcuntur, vel admodum rarae prodeunt. Si autem ſiccus appareat talis locus poſt aphthas ſeparatas, tunc malum ſignum merito habetur, & brevi renaſcentur aeque denſae, imo & denſiores, ſi vires vitae adhuc ſufficiant expellendae huic materiae morboſae: ſi vero debilior jam aeger fuerit, anxietas ingens ſequi ſolet, & niſi brevi novae prodierint aphthae, aegri pereunt. Quandoque aphthis deciduis locus apparet quidem non omnino ſiccus, ſed quaſi tenuiſſima tela alba obductus, & intra paucas horas aeque copioſae aphthae adſunt ac ante. Tunc novimus, copiam materiae morboſae adeſſe per haec loca expellendae; vires interim adhuc ſufficere, ut haec expulſio fiat. Haec autem aphtharum ſeparatio, & nova denuo illorum productio, repetitis ſaepe vicibus fit, antequam omne illud noxium expulſum fuerit. Sexties ſeptieſve, aut & ſaepius, aphthas ſic renatas vidit *Ketelaer* (c); quod & mihi aliquoties obſervare contigit; & quandoque aliquot dierum intervallum inter deciduas aphthas, & renaſcentes intercurrit: verum tunc locus, unde aphthae deciderunt, non penitus humeſcit, & anxietas quaedam circa praecordia, & ſomnolentia ſuperſunt; quae ſatis monent attentum Medicum, quod nondum ſuperatum ſit integre hoc malum.

Verum ex his iterum varia Prognoſis ſequitur: quae enim cito cadunt, ſemper melioris ominis ſunt, licet etiam repullulent novae, brevi denuo ſeparandae. Notant enim haec, copiam quidem materiae adeſſe, ſed ſatis mobilis, vires ſufficere, vias adhuc ſatis apertas eſſe. Ubi vero tarde cadunt, colligimus, materiam tenaciorem eſſe, vires minus firmas, vaſa ſuppoſita non ſatis pervia, adeoque majus indicatur periculum. Ubi autem longum intervallum inter aphthas deciduas, & renaſcentes interponitur, tunc novimus, partem tantum materiae morboſae ſubactam fuiſſe, reliquam adhuc indiguiſſe maturatione, antequam verſus haec loca deponi poſſet; adeoque morbum longum, pluribus recidivis obnoxium, praevidemus, cum quo aeger diu luctari debebit, antequam evaſerit. Interim tamen hoc emolumenti tunc habetur, quod, aphthis deciduis, liberius deglutiant aegri, & alimentis levibus, & liquidis refici interea vires poſſint, ut & ſuſtinendo morbo longiori, & ſuperandis pluribus recidivis, ſufficere valeant. Ubi vero aeque denſae renaſcuntur, vel etiam denſiores,

(c) Ibidem pag. 21.

res, juſtus metus eſt, vires non fore ſatis validas, ut copioſae adeo materiae morboſae ſecernendae, & ſeparandae ſufficiant: tunc cruſtae illae exſiccabuntur, nec ſecedent; nova ſimilis ſuccreſcet, ſicque ſequentur omnia illa funeſta mala, de quibus §. 984. dictum fuit.

Si autem, aphthis deciduis, os internum purum, & humidum appareat, nulla anxietas circa praecordia, nulla hebetudo, aut ſomnolentia, ſuperſint; ſi febris ceſſet, vel minuatur continuo, de aegri ſalute certi ſumus.

§. 987. HIc locus (981.), natura (979. 980.), cauſa (980. 983.), ſymptomata hujus mali (984. ad 987.), unde de genio ſtatuere licet; atque inde effectus ejus facile deduci poſſunt.

Locus, ubi aphthae haerent, definitus fuit; nempe in omni ambitu oris interni, faucibus, oeſophago, ventriculo, inteſtinis: conſtitit ſimul ex dictis, quod ſint ultimorum emiſſariorum, quae in has partes liquida emittunt, obturationes per humorem lentum, & viſcidum: cauſae, uti & illa, quae aphthas praecedere ſolent, ſimiliter emumerata fuerunt, & quomodo periculoſae, & funeſtae aphthae a minus periculoſis diſtingui poſſint. Ex quibus cognitis Aphtharum effectus cognoſci poterunt.

§. 988. UBi enim talis cruſta aphthoſa totam ſuperficiem tegit partium deſcriptarum (981.), tum ſenſum nervis inprimendum tollit, unde ſapor omnis ſublatus; exitum liquidorum per ſua emiſſaria impedit, unde ſiccitas, vaſorum ſuppoſitorum dilatatio, liquorum ſub his ſtagnantium putrefactio, inflammatio partium ipſarum; cavitates vaſorum abſorbentium claudit, unde ingreſſum novi chyli, potus, medicamentorum impedit, vitia a denegata refectione corporis nata producit, unde tandem inde mors; cruſtis deciduis, major per dilatata vaſa jam aperta humorum effluxus, unde ſalivatio, diarrhoea, quae bonae ſi non renaſcuntur aphthoſae cruſtae; malae, ſi iterum procreantur; deciduis cruſtis, dolor inflammatarum, & jam denudatarum partium, ſaepe vivum cruorem ſtillantium, unde ſaliva ſanguinolenta, taliſque dyſenteria; haec autem omnia, ſi ſtomacho, emiſſario hepatis, pancreatis, inteſtinorum applicantur, nos docent infinita mala, quae ex hoc uno morbo oriri poſſunt: ut non opus ſit aliam prognoſin dicere.

Duplicis generis mala ab aphthis oriuntur: vel quatenus ſuperficiem primarum viarum tegunt, vel quatenus deciduis aphthis in cruda tunc, & dolente hac ſuperficie, dolores fiunt moleſtiſſimi, & ex vaſis dilatatis, & jam ab hac cruſta incumbente liberis, nimia copia dimittuntur humores.

Unde

Unde ſapor omnis ſublatus &c. Demonſtratur in Phyſiologicis (*d*), guſtum fieri, ſi materies guſtanda, attenuata, in ſaliva plerumque ſoluta, ore calefacta, motu oris linguae applicata, intra poros vaginarum, papillas nerveas in lingua tegentium, pervenire poſſit. Verum ubi cruſta talis aphthoſa totam ſuperficiem linguae, & oris interni tegit, non poſſunt particulae ſapidae ad papillas nerveas linguae pervenire. Simul omnibus emiſſariis liquidorum obturatis, neceſſario ſemper ſiccitas harum partium adeſt; & ab his cruſtis incumbentibus, & a ſiccitate, buccae, labia, lingua, rigeſcunt ita, ut vix liquidum ore continere poſſint miſeri aegri, ſed illud ſtatim depluat. Unde patet, praecipuas conditiones, ad ſaporis perceptionem requiſitas, hic omnino tolli.

Vaſorum ſuppoſitorum dilatatio &c. Alibi ad §. 120. & 182. 1. demonſtratum fuit, vaſa obſtructa neceſſario dilatari debere, quia in canalibus obſtructis reſiſtentia ſumma eſt, & ſimul maxima plenitudo, dum nihil per illorum fines tranſire poteſt. Ubi ergo denſae aphthae omnia haec loca obſident, fiunt a vaſis ſuppoſitis dilatatis tumores moleſtiſſimi harum partium, & circa fauces, & laryngem periculum ſuffocationis inducunt. In oeſophago ſaepe ſic arctatur cavum, ut vel omnino nihil, vel parum tantum & ſumma cum moleſtia tranſire poſſit. Imo ſaepe vidi, miſeros aegros, hanc difficultatem deglutitionis aliquoties expertos, poſtea ab omni potu omnino abſtinuiſſe, ne denuo tales anxietates paterentur. Si jam ſimul conſideretur, vaſa haec obſtructa turgere tali materia, quae morboſa eſt, & extra corpus eliminanda, intelligitur facile, liquorum, ſub hac cruſta ſtagnantium, ſubitam putrefactionem metuendam eſſe; praecipue ſi ſimul valida febris urgeat: tunc enim & in partibus obſtructis inflammatio naſcitur, unde tumor adhuc augetur; & a calore aucto, inflammationis comite, citior putredo fit.

Cavitates vaſorum abſorbentium claudit &c. Medici merito in morbis curandis ſemper ſolliciti ſunt, ut vitae, & viribus conſulatur cibis, & potibus facile digerendis; & licet quandoque in morborum acutorum vigore ſummo ſolum tenuiſſimum victum aegris concedant, tamen ſemper aliquid alimenti exhibent, & ſimul copiam potus tenuis ſuadent, ut nimiam exſiccationem corporis caveant. Verum fruſtra haec ingeruntur, ſi ventriculus, & inteſtina cruſta denſa aphthoſa tegantur, cum omnibus orificiis vaſorum abſorbentium ſic occluſis nil ex ingeſtis in ſanguinem venire poſſit: unde vel anguſtiae naſcuntur intolerabiles ab aſſumtis etiam fluidis, ſi per inteſtina tumentia tranſire nequeant; vel ſi viam invenerint, immutata per alvum dilabuntur. Neceſſario augetur hinc humorum ſpiſſitudo, & acrimonia, vires proſternuntur, & ab hac ſola cauſa aphthae tales in mortem terminantur; uti jam antea ad §. 592. in febrium hiſtoria dictum fuit.

Cruſtis deciduis, major &c. Aliud adhuc periculum aegris talibus imminet, dum laeti vident has cruſtas decidere; nam mox ſalivatio copioſa ſequitur, & humor ſaepe viſcidiſſimus exit, vaſis jam dilatatis traſmit-

(*d*) H. Boerhaave Inſtitut. Med. §. 489.

Digitized by Google

centibus, & craſſius liquidum, & majori copia. Si jam conſideretur, ſimilem humorum effluxum fieri, aphthis deciduis, in toto primarum viarum tractu, patet ratio, quare tunc diarroea ſequatur, & quare in debilibus jam a morbo moleſto, & diuturno aegris a ſubita liquidorum tali evacuatione mors ſequatur, dum & aegri, & medici meliora ſperabant. Si moderata ſit talis evacuatio, & aegri vires adhuc conſtent, optimum ſignum dat, quia quidquid de materia morboſa adhuc ſupererat, per patula jam vaſa facile expellitur, & tunc non renaſcuntur aphthae. Si autem de novo propullulent aphthae, tunc novimus, ſupereſſe adhuc in corpore eandem materiam, atque adeo viſcidam, ut ne quidem per laxa, & dilatata vaſorum extrema exire poſſit, unde novis moleſtiis his ferendis raro parem aegrum invenimus, cum jam praegreſſis fere exhauſtus fuerit.

Deciduis cruſtis, dolor &c. Inflammari partes vivas ſuppoſitas ſub cruſtis illis aphthoſis paullo ante dictum fuit: tunc, deciduis aphthis, loca apparent ruberrima & dolentiſſima, ita ut ne minimum attactum quidem ferant; & tunc miſeri aegri, licet jam viae liberae ſint, vix quid deglutire poſſunt prae dolore excoriatarum partium, quae ſaepe vivum ſtillant ſanguinem. Interim tamen molliſſimis potibus vel & remediis utendum eſt ſaepe, & parca copia ſimul, ne cruda illa, & excoriata latera oeſophagi concreſcant, & immedicabile poſtea malum faciant. Moleſtiſſimum ſic ſingultum, & dolorem cardiae a quovis cibo, vel potu deglutito, per ſex ſeptimanas manſiſſe vidi in viro ſexagenario poſt aphthas deciduas, ob excoriatum ſuperius ventriculi orificium. Difficillime autem poterat leniri illud malum, quia in ſingultu, dum convulſus oeſophagus ventriculum, & diaphragma ſurſum trahit (vel ſaltem illam diaphragmatis partem per quam oeſophagus tranſit), diaphragmate ſimul ſubito deorſum tracto, irritabatur de novo locus ille dolens, & impediebatur conſolidatio.

Haec autem omnia ſi ſtomacho &c. In oris interni partibus videre poſſumus, quid mutatum ſit poſt aphthas deciduas. Sed certi ſumus, & in interioribus aphthas haerere, & poſtea ſeparari. Si jam cogitemus, ductus communis bilis, & ſucci pancreatici exitum in inteſtino duodeno poſſe obturari per cruſtam denſam aphthoſam, ut nihil tranſmittere poſſit; facile intelligimus, quantae anxietates circa praecordia fieri debeant. Dum autem ſeparata hac cruſta liber denuo exitus conceditur bili copioſae hic collectae, ſtagnatione & mora acriori redditae, non miramur, tormina ſaeviſſima in inteſtinis, pariter ſic quaſi excoriatis, naſci, diarrhoeas & dyſenterias periculoſas produci. Hinc adeo damnaverunt multi Medici purgantium uſum (*e*) in aphthis, quia hypercatharſin intra paucas horas lethalem inde natam viderant, quam non a purgante remedio ſolo ortum duxiſſe admodum veroſimile eſt, ſed a collectis bile copioſa & ſucco pancreatico, ſubito ſic erumpentibus, & crudam inteſtinorum ſuperficiem irritantibus. Praeterea, uti ſalivatio, deciduis in ore aphthis, ſaepe per aliquot dies

durat,

(*e*) Ketelaer de Aphthis pag. 45. 46.

Digitized by Google

durat, antequam dilatata vaſa ad priſtinam magnitudinem redierint; ſic ob eandem rationem & illa liquida, quae in ventriculi, & inteſtinorum cavum naturaliter exeunt, pergunt ſaepe exire tanta copia, ut totum corpus exhauriatur.

§. 989. SI vero ulceroſae cruſtae hae admodum lentae, craſſae, latae, compactae, tum ſaepe ſuffocata caro ſubjecta inflammata, ſuppurata, gangraenoſa, in dira ulcera mutatur, eroſo quandoque in os palati uſque ejus involucro; qualia autem in ſtomacho, & inteſtinis hinc mala, per ſe patet.

Antea, quando de gangraena agebatur (§.423.), dictum fuit, materiam febrilem quandoque ad quaſdam corporis partes deponi, & quidem tantae malignitatis, ut vitam in parte deſtruat, quam occupat; & quidem citiſſime, uti pluribus ibi probatum fuit. Jam aphthae oriuntur a materia febrili verſus ſuperficiem primarum viarum depoſita; illamque quandoque ſatis malignam eſſe in peſſimis aphthis, ex modo dictis patuit. Imo aphthae etiam mitiores pro ſuperficiaria gangraena haberi poſſunt; extrema enim vaſorum, infarcta humore viſcido, cruſtam faciunt mortuam, quae a vivis partibus ſuppoſitis ſeparari debet, & decidere. Materia ergo febrilis verſus has partes depoſita, & extremis vaſorum orificiis infarcta, facit, ut illa emoriantur, adeoque diſpoſitio ad gangraenam revera in aphthis adeſt. Verum antea ad §. 442. notatum fuit, quod ſi partes gangraenoſae exſiccatae eſcharam duram forment, tunc ſub hac eſchara viva adhuc vaſa comprimantur, a vitali motu, per febrim aucto, & ad duram hanc cruſtam atterantur, unde nova fit inflammatio ſub tali eſchara mortua, quae brevi pariter in gangraenam mutatur; ſicque eſcharae gangraenoſae incumbentis craſſities augetur, donec ad oſſa uſque omnia emoriantur.

Idem metuendum eſt, ſi cruſtae aphthoſae non decidant cito; tunc enim nova ſubcreſcens priori agglutinatur, uti ad §. 984. dictum fuit; & tanto pejus ſubjectas partes vivas comprimit, malumque propagat. Si tales cruſtae denſae aphthoſae, non deciduae, occupent palatum fornicatum, ſaepe illa membrana, quae hanc partem tegit, deſtruitur; &, gangraenoſis his cruſtis poſtea ſeparatis, os palati nudum apparet, carioſum fit, & moleſtiſſima mala facit. Si jam cogitemus ſimilia his, quae oculis apparent in ore interno, poſſe fieri in ventriculo, & inteſtinis; ſatis intelligimus, quot & quanta mala ab aphthis naſci poſſint; inprimis ſi conferantur illa, quae antea de ventriculi, & inteſtinorum inflammatione dicta fuerunt.

§. 990. UT curetur optime hoc malum, debet 1. humorum vitalium impulſus internus in partes obſeſſas excitari, temperari, ut ſuppeditato liquido inferne reſolutio, laxatio, lapſus concilietur cruſtae ulceroſae: id efficitur potu multo, calido, diluente, reſolvente, abſtergente. Et quia in mala ſpecie

hujus morbi vaſa lactea obſeſſa introitum facilem negant, hinc fomenta, vapores, balnea mirifici hic uſus ex eiſdem; cibus autem optimus ex aqua, pane, coctis, dein vino & melle miſtis. 2. debet cruſta in facilem, citumque lapſum diſponi: id fit fomento, gargariſmo, clyſmate: quae liquore calido laxante, emolliente, detergente, & ſatis diu adhaerendo humectante, putrefactioni reſiſtente, conſtare debent. 3. ſimulac lapſus conciliatus eſt, tum anodyno, demulcente, & ſimul parum corroborante medicamento ſimili utendum. 4. ſimulac rurſum febris ſedata, urina hypoſtatica, pulſus paullo liberior, tum potus corroborans prodeſt. 5. in fine mali purgans corroborans per alvum exhibendum.

Tota aphtharum hiſtoria, hactenus tradita, docuit, morboſam materiam, a reliquis humoribus extricatam, deponi ad haec loca: adeoque in cura cavendum eſt, ut nihil fiat, quod huic naturae molimini obicem ponat; & contra omnia adhibeantur talia, quae hanc expulſionem materiae morboſae juvare poſſunt. Quod imprimis ideo notandum eſt, quia quandoque minus periti veterum aphthas, ad quarum curam adſtringentia laudabantur, cum aphthis, morbos acutos ſequentibus, confuderunt, & refrigerantibus, atque adſtringentibus curam moliri ſunt, magno cum damno. Uti enim *Ketelaer* (*f*), perniciosum hunc in praxi medica errorem carpens, optime dixit: *Conſtat, quantum ori, ac faucibus per frigida illa ſpatii, ac laxitatis, tantum cordi, & vitalibus anguſtiae, anxietatiſque parari.* Simulac enim impeditur aphtharum eruptio, febris augetur, anxietas ſumma fit, & peſſima multa ſymptomata ſequuntur, non ſedanda, niſi denuo aphthae prodierint. Debet ergo materia aphthas producens meabilis reddi, & vaſa diſponi ad facilem tranſitum. Prius obtinetur tali febrilis impetus moderamine, ut nec exorbitet, nec torpeat nimis. De ſignis autem, quibus haec diſtingui poſſint, & de modo corrigendi nimium impetum, vel excitandi torpentem febrim, dictum fuit in febrium hiſtoria §. 609. 610. 611. Ad eundem ſcopum facit, ſi ſubminiſtretur copia magna diluentis, attenuantis, & detergentis liquidi; nam ſic & lentor materiae morboſae attenuabitur, & vaſa laxabuntur, ut facilius tranſmittant. Formula talis decocti in Materia Medica ad hunc numerum habetur, ex *radicibus paſtinacae*, *ſiſari*, *chinae &c.* parati, calide ſemper potandi. Si autem omnis ſuperficies primarum viarum aphthis adeo obſeſſa fuerit, ut vel deglutiri nequeat potus, vel deglutitus non poſſit reſorberi per venas bibulas, tunc nihil aliud ſupereſt, quam ut per externam corporis ſuperficiem conemur introducere multum liquidi; ad quam rem conducunt balnea, & fomenta ex ſimilibus compoſita. Lac dupla aquae copia dilutum profuit inſigniter in tali caſu, ſi huic miſcelae calidae nunc pedes, nunc manus, immergerentur. Similia & per clyſmata injiciuntur, hac ſpe, ut bibulis craſſo-

(*f*) De Aphthis pag. 49.

Digitized by Google

craſſorum inteſtinorum venis, forte non adeo craſſa cruſta aphthoſa tectis, haec reſorpta ſanguini permiſceantur.

Cibus autem debet eſſe liquidus, tenuis, ut facile ſe adhuc inſinuare poſſit vaſis venoſis abſorbentibus, hinc inde forte nondum penitus obturatis. Ideo decoctum panis commendatur, optime nutriens, & ab omni putredine alienum; additur aliquid mellis, quod detergente ſua ſaponacea vi cruſtas illas abſtergit, & cadere citius facit; ſicque viam alimento reſorbendo parat. Simul miſcetur vinum, quia mira penetrabilitate ingreditur vaſa bibula, & reliquis partibus nutrientibus panis viam quaſi parat. Si enim homo ſanus unciam vini ore retineat per horae minutum, dein exſpuat, mirabitur illud jam vappam eſſe, ſubtiliſſima vini fragrantia reſorpta per venas bibulas tam brevi tempore: imo ſaepius hoc repetendo ebrietas ſequetur, licet ne guttam quidem vini quis deglutiverit. Sic ſimul & languentes quandoque vires vitales blando hoc, & naturae humanae amico ſtimulo, eriguntur, ut facilius excuti poſſit materiae morboſae reſiduum. Uſu didicerat *Ketelaer* (*g*) adeo proficuum eſſe in hoc morbo cibum talem tenuem, & vinoſum, ut dixerit: *Ille potus puerperarum, ex vino rhenano, ovis, cinnamomo, ſaccharo, & croco confectus, ſaepe omnibus intentionibus ſolus ſatisfacit, & niſi calidior ſitim, ſiccitatemque adaugeret, omnium, quae promovendis aphthis ſunt, magnum inſtar foret.* Si autem demtis illis aromatibus, vel parciſſima manu additis, dilutum decocto panis vinum detur tunc nihil inde mali metuendum eſt; inprimis ſi prudens medicus copiam vini augeat, vel minuat, prout major, minorve eſt febrilis impetus.

2. Per illa, quae praecedenti numero laudata fuerunt, ſuſtinentur vires, diluens vehiculum ſubminiſtratur ſanguini, incitatur leviter motus ſanguinis, ſi torpeat, ut humor vitalis urgeat fines canalium obturatos, & removeat obſtacula, ſicque patula via fiat, canalibus apertis, ſimili materiae aphthoſae, ſi adſit, propellendae. Verum cruſtae illae aphthoſae quandoque denſiores ſunt, & exſiccatae pertinacius adhaerent toti ſuperficiei primarum viarum, quam ut ſolo impetu liquidi a tergo urgentis ſeparari poſſint, & decidere. Proderit tunc ſummopere, humectare hanc cruſtam aphthoſam, emollire, & quaſi tabefacere, ut minus haereat, & levi vi ſeparari queat. Omnes ergo potus aquoſi calidi huic ſcopo ſerviunt; inprimis ſi emollientia, & farinoſa his addantur; tunc enim talis potus levem lentorem acquiret, per quem diutius haerebit partibus, quas aliter aqua, ſi pura fuerit, cito praeterlabitur. Solent & ſimul addi talia, quae ſaponacea detergente vi cruſtas illas aphthoſas magis ſolvunt, leni ſtimulo partes vivas ſubjectas irritant, & humores ſic proliciunt, qui ab inferiori parte illam cruſtam pariter humectabunt. Raparum decoctum, vel & ſuccus expreſſus leviter coctus, & melle edulcoratus, remedium dat in illis locis, in quibus aphthae graſſantur frequentius, longo uſu probatum (*h*); cujus defectum, dum recentes raparum bulbi haberi non poſſunt, plebs ſupplere ſolet cereviſia tenui ſaccharata. Si una cum cortice ſuo raparum bulbi radantur tyrocneſti, tunc ſuccus expreſſus erit acrior, & magis detergens. Pulcre & prodeſt juſculum carnis vitulinae cum oryza, & rapis contritis coctum, ut

(*g*) Ibidem pag. 52. (*h*) Ibidem pag. 50.

continuo foveatur os, & gargariſetur; ſimulque idem deglutitum in interioribus eundem effectum praeſtabit, dum ſimul blandum nutrimentum ſic corpori ſubminiſtratur: ſimilia & ob eaſdem rationes per clyſma injiciuntur. Plures formulae talium remediorum in Materia Medica ad hunc numerum, uti & ad praecedentem, forma Emulſi, decocti, aut ſucci expreſſi habentur. Species a decoctis his reſiduas, cataplaſmatis inſtar, collo applicant, ut omnia hic molleſcant, & cedere poſſint.

Notari hic meretur, quod *Sydenhamus* (*i*) de aphthis, quae poſt febrim quandam epidemicam ſequebantur, agens commendet corticis peruviani uſum, affirmetque audacter, illud remedii genus certius in hoc caſu ſcopum attingere, quam aliud quodvis. Dabat autem corticem, ubi aphthae non faceſſerent ſponte, ſed in longum tempus decurrerent. Febris autem illa, licet prorſus continua eſſet, exacerbationes tamen moleſtiſſimas habebat ingruente nocte, ac ſi duplex foret tertiana, vel quotidiana (*K*). Unde apparet, illam febrim de genere remittentium fuiſſe, quae intermittentium genium habent, & corticis peruviani uſu tolluntur. Hinc non improbabile videtur, *Sydenhamum* corticem dediſſe talibus aegris, ut febrim fugaret; ſimulque tunc obſervaſſe, cruſtas aphthoſas feliciſſime ſeparari. Cum autem febres autumnales epidemicae ſaepe febres continuas mentiantur, licet revera exacerbationibus ſuis, dato tempore contingentibus, genium ſuum teſtentur; & poſtea, miteſcente morbi impetu, in veras intermittentes tranſeant; auſus & ego ſum aliquoties, in aegris ejuſmodi debilioribus, aphthis jam ſatis denſis apparentibus, dare decoctum corticis Peruviani (quia in forma ſolida non facile exhiberi poteſt, dum fauces aphthis occupantur) ut febrim compeſcerem: metuebam tamen, ne corticis adſtringens vis noceret aphthis; ſed credebam me ex duobus malis minus eligere debere; & interponebam emollientiſſimorum decoctorum uſum continuo, ut corrigerem illud mali, quod a cortice metuebam. Mirabar poſtea, cruſtas aphthoſas citius cecidiſſe, quam in illis, in quibus firmiores vires, & febris mitior, corticis uſum non poſtulaverant: nec minus venerabar *Sydenhami* in morbis curandis perſpicaciam. Tunc temporis nondum noveram egregiam corticis Peruviani in ſeparandis cruſtis gangraenoſis efficaciam: nunc autem mihi videtur, quod pulcher ille effectus corticis Peruviani in ſeparandis cruſtis aphthoſis confirmet illa, quae paragrapho praecedenti dixi de aphtharum indole gangraenoſa. Forte & cum prudentia tentari poſſet, quid faceret corticis uſus in exanthematibus illis, quae frequentiſſima occurrunt illis in regionibus, ubi aphthae vel nunquam, vel ſaltem raro admodum obſervantur in febribus. Aliquoties feliciter ceſſiſſe hanc methodum novi; ſed nondum ſatis multa colligere potui exprimenta practica, ut circa hanc rem quid determinare audeam.

3. Ubi aphthae deciderunt, tunc cruda excoriata haec loca ſunt; & ſi denſae inprimis fuerint illae cruſtae aphthoſae, ſimul dolentiſſima, uti ad §. 988. pluribus dictum fuit. Ab ipſo melle, & adhuc magis a ſucco raparum, irritarentur crudae hae partes, hinc ſola tunc molliſſima adhibentur, quae

(*i*) In Schedula Monitoria de novae febris ingreſſu pag.656. (*K*) Ibidem pag.651.

quae & demulgent dolentes partes, ſimulque, ſi forte in interioribus quaedam adhuc cruſtae nondum deciduae haeſerint, emolliendo illas proſunt. Potus ille, qui in *Materia Medica* ad primum numerum hujus paragraphi deſcribitur, tunc pulcre prodeſt; uti & illud, quod ex cremore lactis, vitellis ovorum, & ſyrupo papaveris albi paratum, ad tertium numerum ibidem habetur. Pulcherrime enim leniet dolorem excoriatarum partium; ſimulque nimias evacuationes liquidorum, per dilatata ſub cruſtis aphthoſis vaſa, & nunc libera effluentium, cavebit ob ſyrupum papaveris additum, qui tam benigne profuſas liquidorum evacuationes ſuſpendit, uti quotidiana praxi notum eſt. Quandoque tantam ſalivae copiam per emiſſaria glandularum exire vidi, aphthis deciduis, ut neceſſe fuerit monere aegros, ut illam deglutirent, ne ob tantam liquidi jacturam exhaurirentur. Ubi autem incipit minui ille dolor, tunc lenia roborantia dantur, ut ſenſim nimis dilatata vaſa conſtringantur. Decoctum foliorum agrimoniae cum melle roſarum, quod in *Materia Medica* ad hunc uſum laudatur, pulcherrime prodeſt.

4. Cum autem metus ſit, ne per dilatata vaſa, cruſtis aphthoſis jam penitus deciduis, nimia humorum copia exeat, & diarrhoea ſubito debilitans oriatur, corroborantibus opus erit. Verum ſi ſtringantur vaſa illa aperta, antequam omnis materia morboſa per hanc viam expulſa fuerit, novum aegro imminet periculum ob recidivam metuendam, jam debilitatis viribus. Hinc debet Medicus certus eſſe de hac re, antequam corroborantia illa adhibeat: inprimis cum ad §. 986. monitum fuerit, quandoque aliquot dierum intervallum interponi inter aphthas deciduas, & denuo renaſcentes. Ideo illa ſigna hic recenſentur, quibus viſis, tuto ad uſum roborantium tranſire poſſumus. Quandiu enim adhuc quid ſupereſt in corpore de materia aphthoſa nondum expulſa, febris manet, & anxietas quaedam ſupereſt, ſaepe recurrens (vide §. 983.); Pulſus debilis obſervatur, & aegri languent. Ubi vero totum ſeparatum fuit a ſanguine, tunc pulſus fortior ſemper inſurgit, & morbum melius ferunt aegri. Urina autem hypoſtatica notat, coctionem & ſubactionem materiae morboſae factam eſſe, uti in *Pathologia* (*l*) notatur, & in febrium hiſtoria, ubi de coctione, & criſi agebatur, pluribus dictum fuit. Formula talis remedii roborantis in Materia Medica ad hunc numerum pariter habetur.

5. Antea ad §. 988. monitum fuit, purgantia minus convenire in aphthis, & ſaepe periculoſam hypercatharſin produxiſſe. Verum hic commendatur purgans in fine mali tantum, ut cruſtae aphthoſae, a ventriculi, & inteſtinorum ſuperficie interna deciduae, expellantur per alvum, ne diutius relictae, & corruptae, nova mala producerent. Simul autem laudantur illa purgantia, quae adſtringendi, & roborandi vim manifeſtam poſſident; qualia ſunt *Rheum*, *myrobalani* & ſimilia, quae ideo tantum nomen in diarrhoeis, & dyſenteriis curandis habent, quia leni ſtimulo purgante expellunt acre irritans, & ſimul vi roborante firmant laxata nimis vaſa. Talis formula

(*l*) H. Boerhaave Inſtit. Medic. §. 1016. 1017.

Digitized by Google

mula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur, ubi tamen errore typothetae, ut videtur, nimia quantitas myrobalanorum legitur, nam drachma una cum dimidia ſufficeret pro hac indicatione; uncia cum dimidia autem in formula ipſa ponitur.

§. 991. EX hac hiſtoria, & curatione aphtharum multa obſcura problemata practica ſolvuntur. Cur enim in febre cum diarrhoea, & dyſenteria in fine morbi aphthae? Cur id in pueris, ſenibuſque inprimis? Cur maxime, ſi medicamenta, victus, regimen, calefacientia, aut adſtringentia, in initio morbi hujus data? Cur ſi in talis morbi initio purgans datur aphthae hujuſmodi praecaventur? Cur in peſſimis aphthis moleſtus, & funeſtus ſingultus? Cur ora aphthoſa, ventres turbati, appetitus proſtrati, junguntur ab *Hippocrate*? Cur aphthoſa tunica ventriculi lienteriam creat? Cur aphthae nigrae peſtiferae habentur? Cur aphthoſum os gravidae abortus praenuncium? Cur in putridis pulmonibus, hepate &c. aphthae adſunt? Cur tumor, calor, ſuffocatio, angina, ab aphthis refrigeratis? Cur deliria, jactationes, pervigilia, ſudor frigidus, adeo hic funeſta?

Uti aliorum morborum hiſtoriis abſolutis ſubjungebantur corollaria quaedam practica, ſic etiam & hic fit, ex praecedentibus nempe explicanda.

Cur enim in febre &c. Obſervationibus *Sydenhami* hoc confirmatum fuit, uti ad §. 983. habetur. Videtur autem inprimis haec eſſe ratio, quod liquidiſſima ſubducta fuerint de corpore copioſis illis evacuationibus, adeoque humores reſidui magis viſcidi facile in vaſis illis extremis haerere poſſint, & aphthas producere: ſed & inprimis peculiaris morbi indoles, a priori vix explicanda, & per fideles obſervationes ſolas detegenda, qua per hanc viam ſubactam materiem morboſam expellere conatur, primarium locum hic obtinet. Fatetur enim *Sydenhamus* (*m*), in febre, dyſenterica ab ipſo dicta, quia omnia ſymptomata dyſenteriae epidemicae tunc graſſantis habebat, exceptis alvi evacuationibus, & quae ab hac pendebant, malis; tamen majorum propenſionem ad aphthas producendas obtinuiſſe, ac in ulla alia febre, quam hactenus obſervaverat. In illa autem febre non poterat aphtharum productio deduci a jactura partis liquidiſſimae humorum per evacuationes alvinas profuſas, ſed pendebat a peculiari hujus morbi genio.

Cur id in pueris, ſenibuſque inprimis? Antea ad §. 982. hoc jam notatum fuit; & *Hippocrates* (*n*), diverſarum aetatum praecipuos morbos enumerans, parvis, & recens natis puerulis aphthas frequenter contingere monuit. Verum videmus manifeſte, ingentem copiam muci ſatis tenacis in primis viis recens natorum collectam haerere, quam vel vomitu reji-

(*m*) Sect. IV. cap. IV. pag. 236. 237.

(*n*) Aphor. 24. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 119.

rejiciunt, vel & per alvum evacuant; adeoque novimus, multa tenacia ſatis per extrema vaſorum orificia hic exire, quae, ſi haerere incipiant in extremis vaſorum, aphthas producere poſſunt, ſed plerumque ſatis benignas, & brevi deciduas; tuncque per vaſa eadem, dilatata magis, ſeparatur a ſanguine ingens copia talis glutinoſae viſcidae materiae, & alvum ſaepius deponunt, & quidem cum levamine optimo, donec haec ſaburra expulſa fuerit. Mirabatur *Ketelaer* (*o*), puerulos, negligentius habitos, totas quandoque dies, ac noctes in aphthis ſumma cum alacritate, & vigore dejicere, cum in adultis purgantium uſum adeo ſuſpectum habuerit; & ideo monuit, *haec non tam exempla, quam monſtra eſſe.* Verum ratio hujus rei ex dictis ſatis patet.

In ſenibus vero, ſi morbo acuto corripiantur, ob virium vitalium in effoeto jam corpore inertiam, longiori tempore fit coctio materiae morboſae, & criticae evacuationes vel metaſtaſes lentiores, & repetitis plerumque vicibus illud efficit natura, quod majori cum impetu ſimul & ſemel molitur in aetate vegeta. Verum aphtharum eruptio, ſaepius plerumque repetita, ut dictum fuit, tali methodo materiam morboſam eliminat. Praeterea in ſenili aetate lenteſcunt magis omnes humores; hinc muco pariter madent primae viae, dum exterior cutis arida, & exſuſſa fit. Unde iterum alia cauſa deſumitur, quare aphthae frequenter obſerventur in ſenſibus, ſed ſatis periculoſae, uti antea ad §. 982. jam dictum fuit.

Cur maxime ſi medicamenta &c. Sydenhami haec obſervatio eſt, uti ad §. 983. dictum eſt. Ubi enim per calidum regimen, & medicamenta ſimilia, pars humorum liquidiſſima & mobiliſſima periit de corpore, tunc & humores immeabiles fiunt, & extrema vaſorum orificia exſiccantur; quae bina multum conferunt ad aphthas producendas, ſi caeteroquin morbi ipſius genius conſpiret. Adſtringentia vero, cum conſtringant ſolidas partes, & inſpiſſent fluidas, ſimilem effectum habent; praecipue ſi in diarrhoeis, & dyſenteriis, nondum expulſo per evacuantia morbi fomite, adhibeantur imprudenter in ipſo morbi initio.

Cur ſi in talis morbi initio purgans &c. Quia tunc acer ille ſtimulus expellitur, qui & dyſenteriae, & febris ſequentis, vel comitantis illam, cauſa eſt. Imo repetitis quandoque purgationibus opus habuit *Sydenhamus* (*p*), ut omnem morbi materiam eliminaret. Sic autem cavebatur, ne per febrim diutius protractam, & retentum in corpore morbi fomitem, ita mutarentur humores, ut hac aphthoſa quaſi deſpumatione indigerent poſtea.

Cur in peſſimis aphthis moleſtus, & funeſtus ſingultus? Duplici aphtharum tempore ſingultus occurrit, vel in initio, etiam antequam in ore interno, & faucibus ullae appareant aphthae, dum nempe copioſae jam occupant ſuperius ventriculi orificium, illudque mole ſua irritant, uti ad finem §. 983. dictum fuit: vel & ſaepe ſingultus in fine morbi, aphthis jam deciduis, oritur, dum eadem illa pars, vel & ventriculi interna ſuperficies, excoriata quaſi, dolet, & ab omnibus aſſumtis irritatur; uti ad §. 988. monitum fuit. Singultus autem ille, in aphtharum initio ob-

(*o*) De Aphthis pag. 47. (*p*) Sect. IV. Cap. IV. pag. 241.

obſervatus, pejoris ominis eſt, quia denotat interiora denſis aphthis obſideri, quae ſenſim dein aſcendendo per oeſophagum, & fauces omnia replent, & peſſimae obſervantur, & fere lethales, uti ad §. 984. dictum fuit. Ille autem ſingultus, qui deciduis jam aphthis fit, moleſtus quidem eſt, ſed raro perniciosus. Quod & *Sydenhamus* (q) confirmat, monens, ſingultum talem, ſublata etiam febre, per dies aliquot perſeverare, ſed redintegratis aegri viribus ſponte tandem evaneſcere. Monet autem ſedulo Medicos, quod *ex ſingultu, ſub finem hujus febris (aphthoſae nempe) accedente, nihil aegro periculi ſit, niſi officioſe nimis, & inutiliter multa ingerantur remedia: quod ſi fiat, Mors pro Medico eſt.* Requiritur enim tantum, ut molliſſima dentur in victu, ne irritentur loca illa dolentia; tunc enim ſenſim conſolidatio fit, & ceſſat ſingultus. Ubi vero, noxium humorem hic haerere ſuſpicantes Medici, vomitoriis, vel purgantibus illum eliminare tentant, inflammatur ſaepe ventriculus ſummo cum periculo.

Cur ora aphthoſa, ventres turbati &c. Ex illis, quae ad §. 978. dicta fuerunt, conſtitit, admodum veroſimile eſſe, quod Veteres Medici aphthas, morbos acutos comitantes, vel ſequentes, cognoverint, licet idem illud aphtharum nomen, & ulcuſculis dederint longe a modo deſcriptis aphthis diverſis. Ex his autem, quae in tota aphtharum hiſtoria habentur, ſatis patet, minime mirum eſſe, ſi venter turbetur, & appetitus proſtratus ſit, dum cruſtae illae totum tractum primarum viarum obſident; adeoque merito haec juncta poterant ab *Hippocrate* pronunciata fuiſſe. Non autem adeo liquido patet, *Hippocratem* in illo loco (r) voluiſſe indicare, quod ventres turbati, & appetitus proſtrati, tanquam effectus aphtharum deberent conſiderari. Recenſet enim ibi conſtitutionem Epidemicam, quae tempeſtatem anni auſtrinam, humidam & mollem, ſequebatur, & inter alia mala tunc frequentia enumerat, & haec: *Ora aphthoſa, pudendorum tubercula, ophthalmias, anthraces, alvos perturbatas, ciborum faſtidia.* Cum autem in textu non haec jungantur immediate inter ſe, ſed poſt aphtharum enunciationem tres alii diſtinctiſſimi morbi recenſeantur, antequam de alvi perturbatione, vel cibi faſtidio mentio fiat; non patet ex hoc loco, quod illa ultima tanquam ſequela, & effectus aphtharum ibi memorata fuerint, ſed potius ad ſimplicem enumerationem morborum tunc temporis graſſantium pertineant.

Cur aphthoſa tunica ventriculi lienteriam creat? Alia occaſione ad §. 719. haec definitio lienteriae data fuit, quod ſit *laevitas inteſtinorum, qua continere nihil poſſunt, & quidquid aſſumptum eſt, inconfectum protinus reddunt.* Cibi enim in hoc morbo non mutati exeunt. Verum in Phyſiologicis demonſtratur, ad ſubactionem, & mutationem ingeſtorum, praeter ventriculi, & inteſtinorum actionem, requiri copiam humorum jam coctorum, & inquilinorum corporis noſtri, quae ingeſtis ſenſim miſceatur. Haec autem miſcela deficit, dum ventriculus, & inteſtina obſidentur denſis aphthis, & nulla reſorptio per vaſa lactea, aut venas meſentericas ob eandem cauſam fit; adeoque cibis aſſumptis nihil additur, nihilque demitur, &

(q) In ſchedula Monitoria de novae febris ingreſſu pag. 656. (r) Epidemicorum Lib. III. Charter. Tom. IX. pag. 261.

& hinc immutati exeunt. Ubi vero aphthoſae illae cruſtae ventriculi, & inteſtinorum decidunt, tunc per dilatata prius & nunc patula, vaſorum orificia (vide §. 988.) tanta copia liquidorum exit, ut omnia ingeſta cum his brevi temporis ſpatio per alvum eluantur, pariter nondum multum mutata.

Cur aphthae nigrae peſtiferae habentur? Si ab initio talem colorem haberent, dum prodeunt, ſignum foret, materiam morboſam per haec loca eliminandam adeo malignae eſſe indolis, ut extrema vaſorum, quibus infarcta haeret, redderet ilico gangraenoſa. Si vero, uti plerumque fit, aphthis non deciduis novae ſubcreſcant, & denſiſſimas cruſtas faciant, tunc exterior harum ſuperficies ſiccata nigreſcit, & a tali cruſta incumbente ſuffocantur partes vivae ſuppoſitae, & gangraena corripiuntur. In utroque hoc caſu ſatis patet, funeſtum morbi exitum imminere.

Cur aphthoſum os gravidae abortus praenuncium? Impeditur enim alimentorum debita praeparatio, & chyli reſorptio; unde, cum in gravida muliere ſupereſſe debeat, quod duo corpora ſimul ſuſtineat (s), ille defectus chyli boni funeſtus brevi erit foetui; inprimis ſi conſideretur, quod per morbum aphthas praegreſſum jam multum paſſus fuerit, ob mutatos matris humores in alienam omnino a ſanitate indolem. Quanta autem haec mutatio ſit, patet ex illis malis, quae aphthas praecedere ſolent, & §. 983. enumerata fuerunt. Dixit *Hippocrates* (t): *Ora Aphthoſa uterum gerentibus alvos humectant.* Alio in loco (u) autem damnavit quidem aphthas in gravidis, verum dubitantis inſtar propoſuit illam alvi humectationem. Ita enim habet: *Ora aphthoſa uterum gerentibus non ſunt bona. Num & alvi humectantur?* Sed in Aphoriſmis (v) habentur ſequentia: *Mulieri utero gerenti, ſi alvus multoties profluat, abortus periculum eſt.* Unde cum in aphthis ob rationes ante dictas alvi profluvium metuendum ſit, patet, quare aphthae in gravidis abortum praeſagiant. Dubitavit *Foeſius* (x), an in binis illis Coacis praenotionibus non voluiſſet *Hippocrates* indicare, uteri oſculum aphthis obſideri; cum alibi monuerit, pudenda quoque aphthis laborare quandoque, uti ad §. 978. dictum fuit. Verum os uteri in gravidis altius haeret, quam ut aphthae conſpici poſſent, ſi etiam ibi haererent; neque apparet evidenter, quare ab his tunc alvi profluvium metuendum foret, cum ſi os aphthoſum fuerit in gravidis, illius profluvii ratio facile intelligatur. Praeterea maxime notabilis locus habetur (y): *Uterum jam geſtantibus aphthoſae fluxiones dolentes, malum. Haemorrhois his, peſſimum.* Ubi notandum eſt, quod non agatur hic de ore aphthoſo, ut in praecedentibus, ſed ſimpliciter vocaverit fluxionem aphthoſam, & quidem dolentem. Verum antea ad §. 978. notatum fuit, dolentiſſimas eſſe ſaepe pudendorum aphthas. Si jam conſideretur, tanta irritatione circa

partes

(s) Celſ. Lib. II. Cap. x. pag. 78. (t) Coacar. Praenot. N. 584. Charter. Tom. VIII. pag. 884. (u) Coacar. Praenot. N. 514. Ibidem pag. 882. (v) Sect. V. Aphor. 34. Charter. Tom. IX. pag. 214 (x) Hippocrat. Oper. Tom. I. pag. 202. (y) Coac. Praenot. N. 529. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

partes genitales nata, facile ſupervenire partus dolores, quibus ante finitum geſtationis terminum immaturus excutitur foetus; patet evidens ratio, quare damnaverit *Hippocrates* in gravidis haec pudendorum ulufcula. Confirmatur hoc ulterius, quod in eodem praeſagio tanquam peſſimum damnaverit, ſi in hoc caſu & Haemorrhois acceſſerit, quae teneſmum alvi deponendae ſolet producere. Verum dolores parturientium talem teneſmum, ſed validiſſimum, referunt, inprimis ultimi illi nixus, quibus foetus excluditur. Ubi ergo genitalia talibus fervidis ulufculis, & inteſtini recti extremum a tumente haemorrhoide, irritantur, non mirum eſt, moleſtum teneſmum oriri, a quo partus dolores facile excitantur, & abortus producitur; quem a teneſmo ſolo metuendum eſſe *Hippocrates* (z) monuit, dicens: *Mulieri utero gerenti ſi teneſmus oboriatur, abortum efficit.*

Ex his ſimul probabilior redditur haec opinio, quod Veteres Medici utramque aphtharum ſpeciem cognoverint: priores enim Coacae Praenotiones ad aphthas, os, & primas vias obſidentes, videntur ſpectare; poſterior illa ad aliam ſpeciem aphtharum, quae non ſolum os, ſed & alias corporis partes afficere ſolent, & vera ulcuſcula ſunt; uti ad §. 978. dictum fuit. Novi quidem, quod *Duretus*, quem inter optimos *Hippocratis* commentatores veneror, poſteriorem illam Coacam Praenotionem aliter explicuerit, & voluerit, *fluxiones aphthoſas* idem hic ſignificare, quod *hora aphthoſa*; ſed, credo, quod ante dicta contrarium ſatis demonſtrent. Praeterea debuit *Duretus* (a) Haemorrhoidis vocabulo tribuere talem ſignificationem, qualem nullibi apud *Hippocratem* invenimus; quod nempe hic ſignificaret haemoptoen, a venis pulmonum exeſis productam; quod probare nititur ex textu quodam *Ariſtotelis*, ubi haemorrhois pro quovis ſanguinis fluxu ſumitur. Verum apparet ſatis, ſic detorqueri omnino ſenſum *Hippocratis* ſine ratione, cum uſitatus hujus vocabuli ſenſus tam bene reſpondeat illis, quae *Hippocrates* in hoc loco indicare voluit.

Cur in putridis pulmonibus &c. Praecipue dum in ultimo funeſtae phthiſis ſtadio ſudoribus illis nocturnis diffluunt, uti antea ad §. 933. notatum fuit. Solet tunc & minui ſputum, adeoque ulceroſa illa materies, vel retenta, vel reſorpta, in ſanguinem, jam liquidiſſima ſui parte orbatum, ultimo quaſi naturae conamine, ſed irrito, ad ſuperficiem primarum viarum deponitur: ſimul etiam tunc ſolent ceſſare, vel inſigniter minui, ſudores nocturni, antequam aphthae erumpant.

Cur tumor, calor &c. Ubi nempe, vel aere gelido, vel actu frigido potu, aut gargariſmate, utuntur aegri. Stringuntur enim tunc a frigore extrema vaſa, denſatur materia aphthoſa in illis haerens, cruſtae aphthoſae compinguntur magis, ſicque impeditur illa critica depoſitio materiae morboſae; unde ilico febris augetur, per quam velocius acti humores urgent fines vaſorum obſtructos; ſic calorem, & tumorem faciunt, & in faucibus

(z) Aphor. 27. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 304. (a) In Coacas Hippocratis pag. 464.

Digitized by Google

cibus angina periculoſiſſima ſubito ſaepe naſcitur. Unde *Ketelaer* (*b*), qui a frigidis applicatis peſſimas noxas viderat, ubique monet, tepidis ſemper utendum eſſe. Quin imo Cataplaſmata, vel Emplaſtra, collo circumponunt Medici, ut in perpetuo tepore, & laxitate omnes partes adjacentes ſervent.

Cur deliria &c. Quia deſignant, vires vitales deficere, tantamque eſſe materiae morboſae malignitatem, vel copiam, ut, licet pro parte jam ſeparata aphthas produxerit, reſiduum tamen adhuc turbare poſſit omnes corporis functiones, idemque jam incipiat occupare vaſa cerebri. Ut enim evadere poſſit aeger, debent omnia illa mala ſymptomata, quae aphtharum eruptionem praecedunt, ceſſare, vel ſaltem inſigniter diminui. *Judicatoria enim non judicantia partim lethalia ſunt, partim difficilis judicii* (vide §.741.); Cum autem tot peſſima hic concurrant ſigna, facile patet, non difficile judicium, ſed certam mortem tunc expectandam eſſe.

§. 922. REgula ergo eſt: aphthae pellucidae, albae, tenues, ſparſae, molles, facile cadentes, parum renaſcentes, ſuperficiariae, bonae; contra vero, candidiſſime opacae, flavae, fuſcae, nigrae, denſae, craſſae, coeuntes, durae, tenaces, aſſiduo refectae, erodentes, malae.

Antea §. 984. de vario modo, quo aphthae prodire ſolent, dictum eſt, & inde Prognoſis deſumta fuit: de colore §. 985. actum fuit, & pro hujus varietate diverſum pariter praeſagium erat; denique §. 986. dictum fuit de varietatibus illis, quae obſervatae fuerunt in aphtharum ſeparatione, & quomodo novae renaſcerentur; atque ex his iterum varius deducebatur aphtharum eventus. Hic autem collectae habentur omnes dotes, quae in bonis, vel malis aphthis obſervantur, ut inde praevidere, & praedicere poſſet Medicus, an ſanitas expectanda ſit, an interitus. Cum autem de omnibus his, & ſingulis dictum fuerit, non opus eſt ulteriori horum elucidatione.

(*b*) De Aphthis pag. 49. &c.

NEPHRI-

NEPHRITIS.

§. 993. **I**Pſos Renes vera inflammatione occupari ſcimus ex dolore ardente, pungente, magno, inflammatorio, loci, ubi Renes ſiti ſunt; ex febre acuta, continua, concomitante; ex urina pauca, ſaepe, parva copia, emiſſa, admodum rubra, & flammea, vel in ſummo malo, aquoſa; ſtupore cruris vicini; dolore inguinis, teſtiſque vicini; dolore iliaco; vomitu bilis; ructu aſſiduo.

Renes νεφροὶ graecis vocantur; & obtinuit uſu apud Veteres Medicos, addita terminatione *itis* (vide §. 771.) morbos inflammatorios partium corporis deſignare, uti ex *Galeni* definitionibus (*c*) manifeſte patet. Ita enim habet: *Nephritis eſt renum inflammatio cum vehementi dolore*: addit quidem ſequentia: *Interdum ei adjuncta eſt mejendi difficultas, cum fibroſis excretionibus, aut arenoſis, aut modico ſanguine.* Unde & alios renum morbos ſub eodem hoc nomine intellexiſſe voluerunt multi; uti adhuc hodie ſolet fieri, dum nephritici vocantur illi, qui, abſque renum inflammatione eorundem calculoſa diatheſi laborant. Interim tamen ex ipſa *Galeni* definitione ſatis patet, quod Nephritidis nomine renum inflammationem ſolam proprie intellexerit, dum reliqua illa ſymptomata interdum tantum illam comitari monuit. Imo & *Hippocrates* (*d*), renum affectus generali nomine comprehendens, & inprimis chronicos, non utitur *Nephritidis* vocabulo, ſed nominat τὰ νεφριτικά.

Ex cognita hodie renum fabrica, & illis, quae in hiſtoria inflammationis dicta fuerunt, ſatis patet, renes inflammari poſſe, & ſymptomata, inflammationem comitantia (de quibus vide §. 382.) valida ſatis eſſe debere, ob viciniam cordis, & magnitudinem arteriae emulgentis, quae renem ingreſſa ſtatim in minimos ramos dividitur; adeoque impetus ſanguinis, urgentis canales obſtructos minimos, validus admodum erit.

Signa ergo Diagnoſtica, quae morbum hunc adeſſe docent, petuntur primo *ex dolore ardente, pungente, magno, inflammatorio, loci, ubi renes ſiti ſunt*. Locus autem, quem occupant renes, invenitur facile: verſus lumbos enim ponuntur ad trium digitorum tranſverſorum diſtantiam a ſpina dorſi, ita ut renum ſumma pars tertiam coſtam, ab inferioribus numerando, tangat circiter. Unde dolor a renibus inflammatis praecipue ſentitur circa poſteriorem, & lateralem abdominis partem, quae

(*c*) N. 282. Charter. Tom. II. pag. 254. pag. 251.

(*d*) Aphor. 6. Sect. VI. Charter. Tom. IX.

quae ultimis coſtis, & oſſi Ilio interjacet. Febris autem acuta continua inflammationes, inprimis internarum corporis partium, comitari ſolet ſemper; uti ad §. 382. 8. antea probatum fuit.

Ex urina pauca &c. Cum renes ſecretioni urinae ab arterioſo ſanguine per arterias emulgentes allato dicati ſint, neceſſario per inflammationem debet illorum functio laedi. Tumentia enim vaſa inflammata minores ſecretorias fiſtulas comprimunt, adeoque ſecreti liquidi copiam minuunt: cum autem ob febrim acutam comitem ſimul acrior reddatur urina, frequentem urinae emittendae ſtimulum ſentient aegri, licet parum in veſica contineatur. Ubi autem adeo infarcta, vel compreſſa ſunt omnia vaſa, ut liquidiſſimam tantum humorum partem tranſmittere poſſint, tunc tenuis, & aquoſa prodit urina, licet febre acuta valide agitentur humores, adeoque ſales, & olea ſanguinis acriora fiant (vide §. 100.). Mala tunc merito damnatur talis urina, & ut ſignum & ut cauſa. Ut ſignum, quia notat validam inflammationem adeſſe per totam renum ſubſtantiam; ut cauſa vero, quia omnia acria, per urinam naturali lege de corpore eliminanda, retinentur, & diluens ſanguinis, ad renes appulſi, vehiculum a reliquis partibus ſecedens facit, ut inflammatoria denſitas in ſanguine augeatur.

Stupore cruris vicini &c. Cum renes proprie non haereant in cavo abdominis, ſed peritonaeo ipſis incumbente tegantur, concipimus ſatis, quod ab illis, tumore inflammatorio diſtentis, multae partes vicinae poſſint comprimi, & irritari: cum autem peritonaeum ſupra renes expanſum impediat utcunque, ne tam facile contenta in cavo abdominis viſcera a tumentibus renibus poſſint premi, preſſio illa magis aget in illas partes vicinas renibus, quae pariter ſub peritonaeo haerent, cavo abdominis excluſa. Verum & muſculi pſoas, & vaſa magna ſanguinea, & nervi plures verſus femur tendentes, hic locantur (*e*), & vaſa ſpermatica ſatis vicina renibus decurrunt (*f*); unde quodammodo intelligimus, quare ſymptomata hic enumerata ab inflammatis renibus produci poſſint. Praeterea novimus per obſervata practica certiſſima, quandoque ſymptomata morboſa in quibuſdam corporis partibus apparere, dum illorum cauſa in diſſito longe loco haeret; uti pluribus probatum fuit ad §. 701., dum de delirio febrili agebatur. Utile ergo erit Medico, talia ſigna diagnoſtica morbi praeſentis noviſſe, licet etiam non adeo evidenter intelligat modum, quo producantur. Interim tamen notari meretur, quod haec ſymptomata nephritidem calculoſam frequentius comitentur, quam quidem nephritidem inflammatoriam; nam illam aliquoties curandam habui, abſque eo quod aegri de ſtupore cruris, dolore inguinis, vel teſtis, conquererentur. Quin imo, dum in nephritide calculoſa per ureterem protruditur calculus, eadem haec ſymptomata ſaepe, ſed non ſemper, adſunt. *Piſo* (*g*), hunc morbum paſſus, revulſionem teſticuli ejuſdem lateris, ſtranguriam, vel ſaltem pruritum in glande, & frequentem mictionem, tum ſtuporem quemdam, ſive tremorem cruris reſpondentis, denique & frigus partium extremarum ſe per-

(*e*) Vide tabulam XIX. Euſtachii. (*f*) Vide tabulam XXV. Euſtachii. (*g*) De morbis a proluvie ſeroſa Sect. IV. Cap. 11. pag. 302.

Digitized by Google

percepiſſe affirmat. Verum his recenſitis ſubjungit ſequentia : *Quae ſane ſymptomata, tametſi non perpetua in omnibus, tamen ſemper in me ſum expertus, ſed in deſcenſu per ureterem lapilli, quo tempore ſcilicet maxima eſt ureterum in ſe contractio.* Su ureterum decurſus reſpectu vaſorum ſpermaticorum, & iliacorum conſideretur in tabulis *Euſtachianis* (*b*), apparebit facile, calculum per ureterem deſcendentem haec vaſa premere, & irritare poſſe; uti & vas deferens, quod a teſte ad veſiculas ſeminales aſcendit.

Dolore iliaco &c. Imprimis ſi morbus admodum vehemens fuerit; tunc enim, irritatis nervis omnibus per abdominalia viſcera diſperſis, peſſima illa ſymptomata naſcuntur, uti ſtatim ad §. 995. dicetur. Haec eſt ratio, quare *Galenus*, uti antea ad §. 963. notatum fuit, dixerit, colicos, iliacoſque dolores difficulter diſtingui a nephriticis malis; verum hoc parum damni afferre aegris, cum in initio hi morbi eadem medela indigeant, uti poſtea ex curatione nephritidis patebit. Eandem difficultatem & *Aegineta* (*i*) agnovit, praecipue ubi a calculo renali, moto in pelvim, & ureteris anguſtiam, hic morbus fit; tunc enim ſubita, & vehemens irritatio omnium nervorum abdominalium ſequitur. Verum in nephritide inflammatoria incipiente raro ilico omnia haec ſymptomata adſunt; ſed, morbo aucto, ſuccedere ſolent: unde dolor ardens, inflammatorius, loci, ubi renes ſiti ſunt, una cum urinae difficultate, dabunt illa ſigna, per quae hic morbus a colicis, & iliacis doloribus diſtingui poterit: uti etiam quod alvus raro in nephritide adeo pertinaciter clauſa ſit, ſed clyſmatibus emollientibus obediat facile.

Renum autem affectorum ſigna diagnoſtica ſatis bene *Celſus* (*K*) colliget: *Si dolent coxae, quaeque inter has ſuperque pubem ſunt, & accedunt frequentes ructus, interdum vomitus bilioſus, extremaeque partes frigeſcunt, urinae crebra cupiditas, ſed magna difficultas eſt, & quod inde excretum eſt, aquae ſimile, vel rufum, vel pallidum eſt, paullum tamen in eo levamenti eſt, alvus vero cum multo ſpiritu redditur, utique in renibus vitium eſt.*

§. 994. HAnc (993.) producunt omnes cauſae generales inflammationis renibus applicatae; adeoque 1. quidquid fines arteriae ad tranſmittendum impedit; vulnus, contuſio, abſceſſus, tumor, decubitus diuturnus, nixus corporis validus, lapillus. 2. quidquid urinam in pelvim, ureterem, veſicam, tranſire impedit, ut ſimiles cauſae, ac mox enarratae, applicatae his partibus. 3. quae craſſiora ſanguinis vi adigunt in canales urinoſos, ut curſus, equitatio diuturna, & vehemens, aeſtus, nixus, plethora, diuretica acria, venena. 4. ſpaſmodica omnium illorum vaſculorum diu permanens contractio.

1. De cauſis generalibus inflammationis §. 375., & ſequentibus dictum fuit; ubi

(*b*) Tab. XII. fig. 1. & 3. & Tab. XXV. (*i*) Lib. III. Cap. XLV. pag. 46. & 46. verſa.
(*K*) Lib. II. Cap. VII. pag. 60. 61.

Digitized by Google

ubi & ſimul explicatum, quomodo vulnera, & contuſiones, uti etiam tumores quicunque, vicina vaſa comprimendo inflammationem producere poſſint.

Decubitus diuturnus. Renum ſitus talis eſt, ut & diaphragmatis ſedi inferiori incumbant pro parte, & quadrato lumborum muſculo; accumbant vero muſculo Pſoae: hinc a diaphragmate agitantur inter reſpirandum, & pariter a muſculis dorſi, dum homo corpus movet. Sic pulcre cavetur, ne in renibus facile, quid ſtagnare, vel concreſcere poſſit, inprimis dum ſalubri corporis exercitio homo quotidie utitur. Contrarium autem in illis obtinet, qui ſedentariam magis vitam ducunt, & ideo obſervatur, renum morbos illis frequentius contingere. Podagricos fere omnes hinc renum calculis obnoxios fieri teſtatur *Sydenhamus* (*l*), & idem malum naſci obſervatum fuit etiam in illis, qui, nunquam antea nephriticis malis vexati, diu decumbere cogebantur ob fracturam cruris, vel femoris, inprimis ſi obeſi erant; tunc enim a toto pondere pinguis abdominis renes, & ureteres comprimuntur, dum dorſo diu coguntur incumbere.

Nixus corporis validus. Tunc enim omnes muſculi totius corporis tument, quam maxime; quod Statuarii, dum Herculem luctantem effingunt, tam pulcre obſervant. Verum muſculus, dum tumet agens, pallet ſimul (*m*), omni ſanguine e venis muſculi expreſſo, & arteriis ſic compreſſis, ut ſanguinem rubrum non admittant, ſed ſubtiliſſima tantum fluida tranſmittant (*n*). Cum ergo talis conditio in omnibus muſculis obtineat, dum homo validum nixum corporis edit, ſanguis ruber per cutim externam, & viſcera fere movebitur tantum, & quidem orbus tanta copia tenuiſſimi liquidi, qua omnes muſculi agentes turgent; adeoque difficilius tranſibit per ultimas vaſorum anguſtias quam antea. Simul in ſummo nixu homo inſpiratum aerem retinet, unde venae tument, minuta libertate tranſitus ſanguinis ex corde dextro per pulmones; hinc & arteriae difficilius ſe evacuare poterunt in venas nimis plenas; unde vaſa ſanguinea, inprimis viſcerum, diſtenduntur immaniter; urgentur laterales rami, ex ſanguineis arteriis tenuiora liquida recipientes, dilatantur, & per errorem loci craſſiora liquida recipiunt, quae per ultimos illorum fines tranſire nequeunt; unde obſtructio, & inflammatio ſequi poterunt; vel & ſubita vaſorum ruptura, inprimis ſi debilior fuerit ſolidorum compages. Multoties haemoptoe, narium haemorrhagia, apoplexia ſubito lethalis, ſecutae fuerunt validos tales nixus, uti innumera obſervata teſtantur. Unde facile intelligitur, cur tota cutis adeo rubeſcat in valido nixu; & quare perniculoſiſſimi morbi inflammatorii ſaepe naſcantur illis, qui ultra vires lucta, vel alio vehementi corporis exercitio, utuntur. Si jam conſideretur, renes accumbere validiſſimis dorſi muſculis tunc turgentibus, dum, diaphragmate, & muſculis abdominalibus ſimul agentibus, viſcera abdominalia premuntur; ſi praeterea animadvertatur emulgentium vaſo-

(*l*) Tractat. de Podagra pag. 600. (*m*) H. Boerhaave Inſtit. Medic. §. 401. N. 7. (*n*) Ibidem §. 406.

vaſorum amplitudo; patebit ſatis, quanta vis renibus inferatur a nixu valido, inprimis ſi incurvato antrorſum corpore grave pondus tollere nitatur homo, & corpus erigere; tunc enim muſculi dorſi immanem vim exercent. Validus ergo nixus inflammationem renum producere poterit, quatenus renibus compreſſis fines arteriarum impediuntur; uti etiam quatenus ab eadem cauſa ſanguinis craſſiora aguntur in canales urinoſos, naturaliter ſola tenuiora tranſmittentes; & ideo tertio hujus paragraphi numero *nixus* denuo inter nephritidis cauſas memoratur.

Lapillus. Quatenus vel aſperitate ſua irritat, & laedit renes, vel mole premit vicina ipſi vaſa. Verum de calculo poſtea peculiari capitulo agetur.

2. Ut liber humorum tranſitus per renes fiat, debent fiſtulae renales ſecretoriae, Bellinianae vulgo dictae, ſecretum liquorem libere emittere poſſe in pelvis ramos, pelvim, ureteres, & veſicam: quodcunque ergo impedimentum huic emiſſioni naſcatur, ſequi poterit renum inflammatio; eo citius, quo illud obſtaculum reni propinquius haeſerit. Etenim ſupra hunc locum, ubi obſtaculum eſt, omnia diſtenduntur urina ſecreta, nec emiſſa; unde vaſorum adjacentium compreſſio, & mirabilis ſaepe ipſius renis dilatatio: quales caſus apud *Ruyſchium* (*o*) habentur.

3. Quamvis naturaliter fiſtulae renales ſecretoriae aquoſam tantum ſanguinis partem, una cum illis, quae in aqua ſolvi poſſunt, tranſmittant, tamen obſervata practica docent, illas in quibuſdam hominibus ſic dilatari, ut & craſſiores partes admittant. Plures novi, qui diutius curru vecti ſanguinem cum urina mingunt, abſque ullo dolore, aut vel minima calculi renalis ſuſpicione; & paucorum dierum quiete integre reſtituuntur. Si ergo ſic dilatari poſſunt illi ductus excretorii, ut tranſmittant ſanguinis partem craſſiſſimam, rubram nempe; ſimilis cauſa, ſed levior, vel omnino eadem, in aliis hominibus parum firmiores has partes habentibus poterit efficere, ut ſanguis ruber ingrediatur initia dilatata ductuum excretoriorum, nec tamen tranſeat per illorum ultima extrema. Aderit ergo obſtructio, adeoque & inflammatio ſequi poterit.

Curſus autem, accelerato motu ſanguinis venoſi per validam muſculorum actionem, auget circulationis velocitatem; unde liquidorum craſſiorum in tenuiora vaſa impulſum, inflammationes, illarumque ſequelas naſci, antea ad §. 100. probatum fuit.

Equitatio diuturna, & vehemens. Quantum boni ab hoc exercitio in morbis chronicis, etiam maxime rebellibus, exſpectari poſſit, *Sydenhamus* paſſim docuit; dum totum corpus concutitur inter equitandum, & abſque virium jactura debiles etiam homines motus corporis effectum habere poſſunt. Interim tamen & hoc obſervatur, per illos concuſſus inter equitandum, uti etiam dum quis curru vehitur citatiori motu, vel per vias aſperas, urinam majori copia ſecerni, quam antea; adeoque ſanguinem intra datum tempus majori copia, vel impetu, vel utriſ-

(*o*) Obſervat. Anatom. Chirurg. XV. pag. 15. & XCIX. pag. 92.

utriſque, applicari ad organa urinam ſecernentia. Poterit ergo diuturna, & vehemens equitatio dilatare vaſa haec minora, ut craſſiores humores recipiant, ſicque inflammatio renum naſci; unde *Aetius* (*p*), de hoc morbo agens merito dixit: *Ob plurimas cauſas renes inflammantur, nam & humores corrupti, & plagae, & attritiones, & pharmacorum potiones, inflammationem generant, & praeſertim equitationes continuae, & vehementes.* Aliquoties inde vidi mictum ſanguinis, & quidem tanta copia, ut vitae periculum a vaſorum inanitione immineret: dilatantur enim tandem adeo fiſtulae renales, ut ipſum ſanguinem traſmittant. Dum haec ſcribo, talem aegrum curandum habeo, qui tota vita validiſſimis equitationibus uſus fuit, mira in arte equeſtri peritia indomitos equos coercere novit, & ad fraena patienda dociles reddere. Illi frequens talis ſanguinis copioſi mictus, abſque ullo dolore, unde totus pallidus, & exhauſtus languet. Simulac vero ceſſat malum, & vires renaſci incipiunt, denuo equitationi indulget, ſicque eidem ſe periculo exponit, nimis audax ideo, quod toties jam evaſerit. Ex pluribus ſimilibus caſibus didici, cur *Aretaeus* (*q*) dixerit: *Nonnunquam e renibus ſanguis multus confertim erumpit, multiſque diebus continenter effluit; ſed tales non moriuntur haemorrhagia, ſed phlegmone cum haemorrhagia nata, ſi retentus fuerit ſanguis. Plerumque autem ex retentione ob ingentem phlegmonen moriuntur.* Ex qua obſervatione *Aretaei* patet, eandem cauſam, quae haemorrhagiam facit, vaſis ruptis, vel frequentius dilatatis, inflammationem maxime periculoſam producere poſſe, vaſis minoribus ſanguine impulſo infarctis, nec illum per ſua extrema tranſmittentibus.

Aeſtus. Per aeris enim calorem diſſipantur liquidiſſima, ſanguis denſior redditur, urina rubicundior, & acrior; unde & ſtranguria (*r*) naſcitur. Ergo patet & hanc cauſam nephritidis recenſeri poſſe; inprimis ſi cum praecedentibus concurrat, curſu nempe, & equitatione.

Nixus. De hoc dictum fuit numero primo hujus paragraphi.

Plethora. De hac dictum §. 106.: ubi ſimul conſtitit, nimiam copiam boni ſanguinis producere inflammationem. Verum haec cauſa generalis eſt, & in toto corpore phlegmonen producere poteſt; unde requiritur alia cauſa concurrens cum plethora, quae facit, ut in renibus potius hoc malum naſcatur; uti v. g. dum plethoricus equitat diu, & valide, vel curru per vias difficiles vehatur celeriter.

Diuretica acria, venena. Quantum Cantharides, & acria multa alia inſecta, irritent, & inflamment ſaepe urinae vias, ſatis notum eſt. Acria autem §. 375. merito inter cauſas inflammationis numerata fuerunt: ſi ergo talia ingerantur, quae peculiari ſua indole potius in renes, ureteres, veſicam agunt, & ſimul acria admodum ſunt, patet ſatis, inflammationem inde metuendam eſſe in his partibus. Verum & longe ſubtiliora venena ſimilem labem produxiſſe conſtat; uti in ſe ipſo factum

Q 2 doluit

(*p*) Serm. XI. Cap. XVI. pag. 268. (*q*) De cauſis, & ſignis Morbor. Acutor. Lib. II. pag. 22. (*r*) H. Boerhaave Inſtit. Medic. §. 746.

Digitized by Google

doluit *Tachenius* (*s*). Ille enim, Arſenicum repetitis ſublimationibus fixum reddere tentans, poſt multas ſublimationes, dum vas chemicum recluderet, ſenſit ſuaviſſimum inde exſurgere halitum, quem inſpiravit incautus: verum poſt horae dimidium inter alia peſſima ſymptomata & ſanginem minxit cum ardore intolerabili.

4. In hyſtericis mulieribus, & viris hypochondriacis, miramur ab animi affectu ilico urinam ad plures libras quandoque reddi, aquoſam, penitus inodoram, & inſipidam. Verum inde novimus, ſecretionem fieri longe copioſiorem quam antea; ſimulque adeo ſtrictos eſſe ductus uriniferos in renibus, ut nihil tranſmittant niſi ſolam tenuiſſimam, & aquoſam ſanguinis partem. Si ergo pergat, vel renovetur ſaepius talis cauſa, ſanguis, liquidiſſima parte orbus, haerere poterit in vaſorum arterioſorum ultimis anguſtiis; vel & majori vi in renes impulſus, dilatata minorum vaſorum orificia ingredi, dum per anguſtos illorum fines tranſire nequit. Utroque modo renum inflammatio produci poterit. Praeterea videmus in talibus aegris mirabili ſpaſmo & vaſa majora contrahi, ut nihil tranſmittere poſſint; uti docet pallor, & faciei contractio cadaveroſa, fere a levi etiam terrore in his nata. Quandoque & oeſophagus, adeo patulus, ita conſtringitur, ut nihil omnino tranſmittere poſſit per aliquot horas: idem in ventriculo, & inteſtinis a ſimili cauſa contingere novimus. Unde non mirum videbitur, in hyſtericis, & hypochondriacis affectibus renalia vaſa adeo conſtringi per ſpaſmum poſſe, ut ſolitos humores tranſmittere nequeant. Verum talis vaſorum anguſtatio inter cauſas inflammationis enumerata fuit §. 375. Obſervationes autem Practicae confirmant, in hyſtericis quandoque ſic conſtringi vaſa renalia, ut vel nihil omnino, vel parum admodum, urinae tranſmittant. Ita legitur (*t*), monialem hyſtericam poſt ventris dolores, motus convulſivos, & inflationes, incidiſſe in urinae ſuppreſſionem, illamque poſtea urinam evomuiſſe per quadraginta dies, & ultra; & toto hoc tempore nullam emingebat urinam, niſi unciam circiter quotidie, quae cathetere in veſicam emiſſo educebatur. Ceſſavit ſponte haec iſchuria, rediens poſt ſex ſeptimanas denuo, cum tali contractione urethrae, ut catheter nullo modo in veſicam introduci potuerit. Per vomitum autem reddebatur urina, nullis ventriculo contentis intermiſtis. Mirabilis talis alvi, & urinae ſuppreſſio in Judaea virgine hyſterica habetur, & in *Actis Petropolitanis* (*u*), a celeberrimo viro *Petro Antonio Michelotto* deſcripta, quae & in *Actis Eruditorum* (*v*) legi poterit. Rarius autem a ſpaſmis hyſtericis inflammationes producuntur, quia plerumque in talibus aegris ſanguis dilutior eſt; & ſi natae fuerint, facile reſolvuntur, modo ſpaſmus ceſſet. Verum contigit aliquando, aſperum, nec magnum tamen, calculum in pelvi, vel uretere alterutro, haerentem, ita irritare ſenſiliſſimas has partes, ut uterque ren ſpaſmodice conſtrictus ſit adeo, ut nihil urinae in veſicam demittat. Quandoque talem iſchuriam obſervavi in illis, quibus prima vice calculus a rene per ureterem deſcendebat in veſicam, licet nulla ſuſpicio foret

(*s*) Hippocr. Chem. Cap. XXIV. pag. 149. (*t*) Académ. des Scienc. 1715. Hiſt. pag. 15. (*u*) Tom. I. pag. 368. &c. (*v*) Menſe Nov. Anni 1726. pag. 517. &c.

Digitized by Google

ret in altero rene aliquid vitii haerere: ſimul ac autem, calculo in veſicam delapſo, acerrimi illi dolores nephritici ſedabantur, urina poſt paucas horas prodibat copioſa. Calculus vero, poſt aliquot dies cum urina expulſus, aſper quidem erat, ſed mole adeo parvus, ut vix videatur credibile, ureterem a tali calculo obturari potuiſſe: neque patebat ulla alia ratio, quare urinae ſecretio per alterum renem fieri non potuerit, niſi hoc conſtrictioni ſpaſmodicae vaſorum renalium ob acerrimum dolorem adſcriberetur. Fateor quidem, ſuſpicionem eſſe poſſe, alterum renem per morbos praegreſſos jam inutilem redditum fuiſſe, vel ureterem calculo majori, dudum impacto, penitus obturatum; verum vidi talem urinae ſuppreſſionem in aegris, in quibus nulla ſigna praegreſſa docuerant, in altero rene tale malum adeſſe. Sequens autem obſervatio practica, quam debeo Egregio Medico *Paulo de Vlind*, Medioburgi apud Zelandos medicinam ſumma cum laude exercenti, nec minori dexteritate in graviſſimis Chirurgiae operationibus celebri, confirmabit, credo, ulterius modo dicta. Mulieri poſt partum felicem, lochiis debito modo prodeuntibus, ſupprimebatur omnino urinae excretio. Nullus autem teneſmus urinae reddendae adderat, nec tumebat veſica: levem tantum dolorem in ſiniſtro abdominis latere percipiebat. Variis fruſtra tentatis, quinto a partu die catheter in veſicam immittebatur, abſque ulla evacuatione urinae. Die ſequenti vomitus continuus fere ortus fuit, & quamvis lochia fluere pergerent, & nulla febris adeſſet, periit undecima poſt partum die; totoque hoc tempore bis tantum paucas urinae guttas excreverat aegra. Aperto cadavere nullum vitium in utero, veſica, ureteribus, inventum fuit, uti nec in viſceribus abdominalibus; verum utrique renes apparebant inflammati, neque tamen tumebant praeternaturaliter. In ſiniſtro rene inveniebatur aſper calculus, piſum magnitudine aequans. Admodum veroſimile videtur, ultimis illis parturientis nixibus calculum aſperum reni valide impactum fuiſſe, unde ſpaſmodica contractione utriuſque renis vaſa ſic conſtricta fuerint, ut impediretur omnis urinae ſecretio ad mortem uſque.

§. 995. Si ſumma inflammatio haec vaſcula occupat, ita ſaepe ſtringuntur, ut nihil reddatur lotii: aliquando ut valde parum, pellucidum, tenue, aquoſum, quod peſſimum. Irritatis ſaepe nervis cohaerentibus, & vicinis, dolores, & convulſiones facit per ſtomachum, meſenteriam, inteſtina, ureteres; unde ructus, nauſea, vomitus, dejectiones alvi, ileus, urina intercepta, crurum ſtupor, horum immobilitas, lumborum ardor.

Dictum jam fuit ad §. 993., quod vaſa majora, immeabili ſanguine repleta, ſic turgere poſſint, ut vicina minora comprimant, omnemque ſecretionem urinae impediant: vel ſi quid adhuc tranſprimatur per vaſa minora, illud mere aquoſum, & tenue eſt, adeoque acriores ſales, & olea ſanguinis, per urinam naturaliter eluenda, retinentur, & ſic brevi tenerrima corporis vaſcula deſtruuntur, & mors ſequitur, praecedentibus ſemper fere

Digitized by Google

ſignis cerebri affecti, delirio, ſopore, convulſionibus. Unde *Aretaeus* (*x*) nihil magis timuit in renum acutis morbis, quam urinae interceptionem, illos celerrime perire dixit, qui nihil omnino emittunt, notatque, tremores, convulſiones, diſtentiones, ſequi urinae ab hac cauſa retentionem; uti etiam ſomni interrupti, & cum terrore e ſomno evigilationes, delirium, ſopor profundus, ibidem inter ſymptomata hujus morbi enumerantur. Doluit *Hildanus* (*y*), primogenitum filium ſeptennem ſic periiſſe: corripiebatur enim dolore lumborum cum febre, & urinae ſuppreſſione, & licet plures celeberrimi Medici omnem opem adhiberent, ſeptima morbi die moriebatur. In cadavere autem inſignis renum, & vicinarum partium inflammatio, jam gangraenoſa reddita, inveniebatur.

Irritatis ſaepe nervis cohaerentibus &c. Ad §. 993. jam notatum fuit, a renibus inflammatis varia ſymptomata quandoque produci in aliis partibus corporis, licet cauſa mali in ſolis renibus haereat, atque ideo ſaepe turbari Diagnoſin hujus morbi, cum tot aliae partes in ſuis functionibus laedantur.

Nunquam evidentius hoc apparet, quam dum calculus a rene per ureterem in veſicam tranſit, & ob molem vel aſperitatem in hoc tranſitu ſenſiles illas partes irritat. Symptomata enim hic enumerata fere omnia tunc obſervantur, & quandoque etiam exercitatos in Praxi viros fallunt, ſi aeger primo calculoſae nephritidis inſultu laboraverit. Error autem hic in Diagnoſi raro ullum damnum adfert, cum cura antiphlogiſtica, & emollientiſſima remedia, potata, vel per clyſmata injecta, aeque proſint Nephriticis, quam Ileo laborantibus, uti jam antea dictum fuit. Interim tamen prudens Medicus, hujus difficultatis gnarus, non temere definiet morbi ſpeciem; praecipue ſi attendat & inteſtinorum morbos quandoque, irritatis nervis cohaerentibus, & vicinis, ſtipari talibus ſymptomatibus, quae docere videntur, quod in renibus, aut veſica malum lateat. Monuit hoc *Aretaeus*, ubi de Colicis agit (*z*). Dicit enim: Si in colicis *Ren, & veſica in partem hujus doloris adducuntur* (ζυμπαθια τούτ.), *iſchuria fit. Iſtis alia pro aliis accedunt. Miraculum autem his majus eſt, quod in teſtes, & cremaſteras inopinatus dolor invadit. Multos Medicorum haec communicatio morbi* (ζυμπαθείη) *latet: ſiquidem nonnunquam & cremaſteras exſecuerunt, propriam morbi cauſam eos continere opinati, quo circa & his pro aliis alia fiunt.* Imo quandoque poſt ſymptomata, quae renes, aut veſicam laborare docent, ſequitur Ileus, & quidem lethalis, uti videtur indicare *Hippocrates* (*a*) dicens: *Quibus ex ſtranguria volvulus ſuccedit, intra ſeptem dies intereunt, niſi oborta febre copioſa urina effluat.* In Commentario ad hunc Aphoriſmum ſcripto *Galenus* dubitare videtur, an quidem genuinus ſit, & an *Hippocrates*, vel ullus alius, unquam talem caſum obſervaverit. Bona tamen fide affirmare poſſum, me talem caſum vidiſſe, qui ad amuſſim reſpondebat huic Aphoriſmo,

(*x*) De cauſis, & ſignis Morbor. acut. Lib. II. Cap. IX. pag. 22. (*y*) De lithotomia veſicae Cap. XXV. pag. 749. (*z*) De cauſis, & ſignis Morbor. diuturn. Lib. II. Cap. VIII. pag. 59. (*a*) Aphor. 44. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 276, & Coac. Praenot. N. 475. ibidem Tom. VIII. pag. 879.

Digitized by Google

riſmo, ubi aeger ſtranguria laborans, dein iliaco dolore correptus, febre nata, quae prius vix aderat, affatim urinam emiſit, & evaſit. Raró tamen hoc contingere, ſatis credo, cum in numeroſa praxi, viginti quinque annorum ſpatio, tantum ſemel mihi hoc videre contigerit. Videtur autem & *Hippocrates* in alio loco (*b*) agnoviſſe, quod dubia ſequatur ex ſimilibus ſymptomatibus Diagnoſis, dum dicit: *Urinae ſuppreſſio, & pondus in imo ventre, ut plurimum, ſtranguriam futuram ſignificat, ſin minus, alium morbum, ex quo aegrotare ſolet.* Unde apparet, magna cautela in diſtinguenda nephritide ab aliis malis opus eſſe. Mira & obſervatio apud *Jacotium* legitur (*c*), ubi in corde, & thorace morboſa cauſa inveniebatur, una cum ſymptomatibus nephriticis. Ita autem habet: *Ac certè vidimus in doctore Arelatenſi urinae difficultatem cum maximo renum dolore, & arenulis rubentibus, cujus diſſecto cadavere renes integri inventi ſunt, ſed in thorace hydrops, & concretus in corde lapis.* Plurima certe alia obſervantur in corpore humano, quae docent, quibuſdam partibus irritatis, motus fieri validiſſimos in aliis, per quos illud irritans, vel gravans tolli poſſet. Dum in puerperio uteri os a tumentibus aquis, vel capite infantis incipit dilatari, dolores fiunt in lumbis, & ſpaſmi validi muſculorum abdominalium, aucti magis magiſque, prout aperitur os uteri. Tandem fiunt in ultimo puerperii nixu ſummi dolores, & tam valida contractio muſculorum abdominalium, & diaphragmatis, ut foetus exprimatur, quandoque ſoluta cohaeſione oſſium, quae pelvim conſtituunt. Ne autem credatur, foetum in utero haerentem motu ſuorum membrorum irritare vicinas partes, atque inde validiſſimos fieri ſpaſmos, non vero ab irritatione orificii uterini; conſiderandum eſt, quod perita obſtetrix tangens orificium uteri ibi primum ſignum percipiat ſecuturi mox doloris, & quod poſt puerperium a grumo ſanguinis tranſituro per os uteri iidem dolores renoventur. De his autem poſtea in capitulo *de morbis puerperii* pluribus agetur. Ideo autem puerperii dolores pro exemplo allegavi, quod doceret, irritatis partibus nervoſis dolores, & ſpaſmos per vicinas partes propagari; & quia *Hippocrates* (*d*) nephriticorum acerbos adeo quandoque dolores comparavit cum partus laboribus. De renum morbis enim agens habet ſequentia: *Dolores cum ad hypochondrium, & ilia premunt, & ad lumbos, lumborumque muſculos, & patitur ſimilia ac mulier partus doloribus correpta.* Pariter & *Aretaeus* (*e*) de Nephritide calculoſa agens eodem vocabulo [illegible] utitur, ut ſummum illum teneſmum reddendae urinae, quae in his aegris obſervatur, deſignaret.

§. 996. SAnatur bonitate naturae, & morbi: 1. per reſolutionem. 2. urina copioſa, ruffa, craſſa, continuatio fluore reddita

(*b*) Coac. Praenotion. N. 591. Ibidem Tom. VIII. pag. 887. (*c*) Coac. Praeſig Hippocr. cum Comment. Holleri, & Jacotii pag. 814. (*d*) De Internis Affectionibus Cap. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 651. (*e*) De cauſis, & ſignis morb. diuturn. Cap. III. pag. 53.

Digitized by Google

ta ante diem morbi ſeptimum, aut ad ſummum quartumdecimum. 3. Haemorrhoidibus initio morbi large fluentibus.

Conſideratur, in curatione, Nephritis ut morbus inflammatorius, nulla diſtinctione facta ratione cauſarum remotarum. Sive enim a calculo, ſive ab aliis cauſis §. 994. enumeratis, renum inflammatio nata fuerit, cura non differt, uti & ad §. 1000. dicetur.

Verum in aliis morbis inflammatoriis, antea pertractatis, patuit, duplicem eſſe ſanationem, ope nempe ſolius naturae, vel per artem; quod & hic obtinet, & ideo ſequenti paragrapho de ſanatione hujus morbi per artem agetur; hac vero conſiderabitur, quomodo natura, abſque multis artis adminiculis, hunc morbum ſanet. Praeterea §. 886. patuit, ſanationem, quae naturae auxilio fit, duplicem eſſe; vel enim ſanantur tunc morbi reſolutione benigna, vel coctione, & excretione materiae morboſae. Verum ut haec ſanatio ope ſolius naturae fiat, debet & illa integra eſſe, & morbus non adeo gravis. Quod utrumque ex levitate ſymptomatum morbi cognoſci poterit. Quo plures enim functiones laeſae fuerint, & quo gravius, eo minor naturae integritas, pejorque morbus, & contra.

1. Quid ſit reſolutio morbi inflammatorii, & quaenam requirantur, ut haec ſperari poſſit, antea in Hiſtoria Peripneumoniae §. 830. 1., & Pleuritidis §. 887., dictum fuit.

2. Haec eſt illa curatio, quae quidem ope naturae fit, non tamen per ſimplicem reſolutionem, ſed per coctionem & excretionem materiae morboſae, de qua in praecedentibus morbis inflammatoriis jam aliquoties dictum fuit. Simul autem tunc apparuit, ſatis frequenter in morbis materiam morboſam, ſolutam, & mobilem redditam, cum urina excerni. Verum ubi in renibus ipſis morbus haeret, facile patet, omnium commodiſſimam, & maxime naturalem viam eſſe materiae morbi ſolutae per ureteres in veſicam: ſimul ac enim materies inflammatoria fiſtulis renalibus impacta haerens ſolvitur, apta evadit, ut per illarum extrema propellatur, & in pelvim delabatur. Ideo in renum doloribus, vel calculorum, vel urinarum craſſarum, mictionem exſpectandam eſſe monuit *Hippocrates* (*f*) dicens: *Renum dolor repentinus, cum urinae ſuppreſſione, calculorum aut urinarum craſſarum mictionem ſignificat.* Et *Aetius* (*g*) de renum inflammatione agens dixit: *A concoctis inflammationibus urinae bis prodeunt multae, & craſſae, & in quibus bonum eſt, quod ſubſidet, atque hae ipſae maxime judicant, ac ſecernunt morbum: aquoſae autem mictiones, & purae ac pellucentes, aegre morbum ſecerni indicant.* Ubi notandum eſt, quod *Aetius* laudaverit illas urinas, quae bonam hypoſtaſin habent; quod in aliis morbis inflammatoriis §. 830. 888. 923. pariter notatum fuit. Verum in nephritide inflammatoria & illae urinae bonae ſunt, quae craſſae excernuntur, licet non ſubſidant,

(*f*) Coac. Praenot. N. 589. Charter. Tom. VIII. pag. 887. (*g*) Sermon. XI. Cap. XVI. pag. 270.

Digitized by Google

dant, vel ſedimentum inaequale, & divulſum habeant; quod in aliis morbis ſuſpectum haberetur. Ratio autem haec eſt, quia in aliis acutis morbis materia morbi ſoluta, & mobilis reddita debet per pulmones tranſire, ſanguini miſceri, & cum illo per vaſa moveri, antequam ad renes venire poſſit; nec integra ilico per hanc viam exit, adeoque repetita pulmonis, & vaſorum actione magis ſubigitur, & laevigatur, ſicque apta evadit, ut ſedimentum copioſum, & aequabile in urina faciat. In renibus autem poteſt eadem haec morbi materies, ſolvi tantum incipiens, & crudior adhuc, ilico cum urina exire, nec opus habet, ut ſanguinis maſſae permiſceatur, antequam exeat. Vidi ſic in Nephritide inflammatoria optimo cum eventu excretam urinam craſſam, fuſcam, potum *caffè* dilutiorem referentem; qualis urina in aliis morbis non adeo boni ominis foret. Verum *Hippocrates* (*h*), poſtquam de urinis variis egiſſet, tanquam ſignis, ex quibus praeſagia in morbis deduci poterant, optime monuit ſequentia: *Ne vero te fallat, ſi veſica aliquo morbo laborans hujuſmodi urinas reddat; non enim totius corporis, ſed ipſius per ſe indicium eſt.* Facile autem patet, idem hoc monitum aeque locum habere in renum morbis, a quibus directa via urina in veſicam derivatur. Unde *Galenus* (*i*), hunc textum *Hippocratis* explicans, extendit hoc monitum etiam ad renum affectus.

Ut autem fiat ſanatio integra, non vero exitus in alium morbum, debet talis urina ante ſeptimum diem exire, quia aliter merito exſpectatur ſuppuratio futura, uti §. 1001. dicetur. Idem & in Peripneumonia §.830., & in aliis morbis inflammatoriis, notatum eſt. Ubi autem morbi vehementia minor eſt, & materia morbi lentius ſolvitur, tunc & poſt ſeptimum diem alio die critico ſimilis urina profuiſſe obſervata eſt; verum poſt decimum quartum diem ſuppuratio, vel ſcirrhoſa renum inflammatorum induratio, potius metuenda eſt, quam ſanatio per excretionem materiae morboſae, cum tanta temporis mora ſatis indicet, illam difficulter ſolvi, & mobilem reddi poſſe.

3. His large fluentibus & copia, & impetus ſanguinis a renibus derivantur. Minuitur enim reſiſtentia ſanguini, qui per viſcera abdominalia movetur, adeoque per coeliacam, & utramque meſentericam tranſibit majori copia, ſicque minus urgebuntur renes. Unde monetur in textu, quod tunc inprimis proſint haemorrhoides, quando in initio morbi fluunt. Unde videntur, non adeo prodeſſe, quatenus materiam morboſam evacuant, verum potius quatenus, impetu ſanguinis in vaſa infarcta renum minuto, non adigitur tanta vi in majores vaſorum anguſtias obſtruens materia, & ideo facilius poſtea reſolui poteſt. Antea vidimus §. 779., Phreniticis prodeſſe Haemorrhoides fluentes, uti etiam Pleuriticis §. 888. 1. In Nephritide autem illas prodeſſe *Hippocrates* (*K*) monet: *Melancholicis, & Nephriticis ſuccedentes haemorrhoides, bonum.* Et *Galenus* (*l*) ſe obſervaſſe teſtatur, evacuatione per haemorrhoides conſueta intempeſtive cohibita, quoſdam nephritide correptos fuiſſe.

Quo-

(*h*) In Prognoſtic. Charter. Tom. VIII. pag. 637. (*i*) Ibidem pag. 638. (*K*) Aphor. XI. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 254. (*l*) Comment. 3. in Lib. Hippocrat. de alimento Charter. Tom. VI. pag. 271.

Digitized by Google

Quomodo autem haec ſalutaria naturae morbos curantis molimina promoveri debeant, & quaenam tunc conveniant remedia, dictum fuit ad §. 889. ubi de Pleuritide per ſimiles evacuationes curata agebatur.

§. 997. Sanatur, ubi in ſtatu inflammationis per ſua ſigna noſcitur (993. 995.): 1. per remedia generalia omni inflammationi ſanandae propria, venae ſectionem, avulſionem, dilutionem. 2. decocta lenia, emollientia, antiphlogiſtica, magna copia ingeſta. 3. Clyſmata, fomenta, balnea, ex iiſdem conſtantia. 4. victu humido, leni, quiete, vitatione lecti calidi, inprimis autem decubitus in dorſo.

Ubi autem morbus gravior eſt, nec apparent illae evacuationes, per quas obſervatio docuit, hunc morbum quandoque curari, tunc opus eſt per artem ſuccurrere.

1. De his remediis & in cura inflammationis, & in morbis inflammatoriis antea pertractatis, jam ſaepius dictum fuit. Cavendus enim eſt, quam maxime in hoc morbo exitus inflammationis in ſuppurationem, aeque ac in aliorum viſcerum inflammationibus. Forte crederetur, in nephritide minus eſſe diſcrimen ſuppurationis; quia in renibus natus abſceſſus dum rumpitur, pus per ureteres in veſicam delabi, & ſic cum urina educi poſſet. Verum patebit paullo poſt, puri quidem evacuando commodam, & brevem ſatis viam in renibus eſſe, ſed tamen ulcus in renibus natum difficillime ſanari.

2. Horum uſus pariter antea ſaepius in morbis inflammatoriis commendatus fuit. Quam maxime autem notandum eſt, ſola hic prodeſſe, quae leniſſima ſunt, ne irritentur partes inflammatae: cum enim in hoc morbo quandoque urina & parcius, & cum difficultate prodeat, contigit, ut aegri, imo & quandoque medici, ad acriora diuretica in hoc morbo confugerint, qualia ſunt terebinthina, & huic ſimilia alia nativa balſama, uti & millepedes &c. Prudenter ſane monuerant Veteres Medici, a ſimilibus in hoc morbo abſtinendum eſſe: Ita *Trallianus* (*m*) jubet eligi talia remedia, quae omnis roſionis, & acrimoniae expertia ſunt (ὅσα τὸ ἀδηκτον ἔχει); & hinc aquoſam mulſam commendat; imo etiam a diureticis mollioribus quandoque in hoc morbo metuiſſe videtur, & ab ipſa mulſa; ſolamque aquam tepidam copioſam exhiberi juſſit. Similem cautelam in cura hujus morbi apud *Aeginetam* (*n*) legimus. In *Materia Medica* ad hunc numerum talium remediorum formulae habentur.

3. Clyſmata ex molliſſimis decoctis parata proſunt, quia inteſtina craſſa evacuant, ſuppoſitos colo renes fovent, laxant, emolliunt; qualia & *Aegineta* (*o*) laudavit. Celeberrimus *Hofmannus* (*p*) credidit; ideo inprimis re-

nem

(*m*) Lib. IX. Cap. v. pag. 540. 541. (*n*) Lib. III. Cap. XLV. pag. 46. verſa. (*o*) Ibidem. (*p*) Medic. ration. & ſyſtem. Tom. IV. part. 1. Sect. II. Cap. VIII. pag. 465.

nem ſiniſtrum nephriticis malis frequentius affici, quia proxime ipſi adjacet flexura coli, flatibus, aut faecibus induratis quandoque diſtenti, adeoque vicinum renem comprimentis. Multum ergo proderit, ſi inteſtinum colon vacuum fuerit. De balneorum autem, & fomentorum uſu, quatenus illa reſolvendo, laxando &c. agunt, dictum fuit in Pleuritide ad §. 889. 2. & §. 890. 2. Et ad renum morbos laudantur ab *Hippocrate* (q). Omnia haec pulcre collegit *Celſus* (r), qui ſic habet: *Oportet conquieſcere; cubare molliter: ſolvere alvum; ſi aliter non reſpondet, etiam ducere: ſaepe deſidere in aqua calida: neque potionem frigidam aſſumere: abſtinere ab omnibus acribus, ſalſis, acidis, pomis: bibere liberaliter*. Verum quidem eſt, quod dein piper, porrum, ferulam, commendet, ut urina ab his moveatur, ſed contextus ſermonis ſatis docet, illa non habere locum in morbi initio cruda adhuc exiſtente materia inflammatoria, verum ubi illa jam ſubacta, & mobilis reddita eſt.

4. De victu in morbis acutis, & neceſſaria quiete, jam ſaepius dictum fuit. Hic autem, quam maxime leniſſima conveniunt, quia acria ſanguini miſta per urinam exire ſolent pro magna parte; adeoque irritarentur ab acriori urina renes inflammati. Unde *Aetius* (s), dum in hoc morbo abſtinendum eſſe a cibo jubet primo die, monet ſimul inediam in multos dies non debere extendi: *Urinae enim puriores, & acriores per inediam redditae, vehementiſſimos morſus infligunt: itaque in principio ſorbitionibus tenuibus morſus lenientibus connutrire oportet & aquae calidae potu*.

Quantum autem emolumenti in morborum inflammatoriorum cura habeatur, ſi ſubinde a lecto abſtineant aegri, *Sydenhamus* (t) docuit, monens, fruſtra venae ſectionem, & ſumma refrigerantia remedia, eſſe ad moderandum aeſtum febrilem, ſi jugi calore lecti incaleſcat aeger. Magis autem adhuc nocebit lecti calor renibus inflammatis, quia homini in lecto decumbenti dorſum magis caleſcit, quam reliquum corpus, a pondere corporis preſſis his partibus; omnium maxime ſi reſupini in dorſum decumbant, tunc enim a mole viſcerum incumbentium renes comprimuntur. Fomenta ex molliſſimis remediis parata calide adhibenda renum regioni ſuaſerunt Veteres Medici (u); ſed ſimul monuerunt a valde calidis abſtinendum eſſe, metuentes ſuppurationem renum inde futuram. Pariter & damnaverunt frigida, quae in ſcirrhum convertere poſſent inflammata loca. Cum autem extrema omnia ubique fugienda dictet prudentia, hoc inprimis in curatione renum inflammatorum obſervandum eſſe monuerunt.

§. 998. **S**I nimia ſymptomata doloris, vel convulſionis, urgent, opiata proſunt.

Quan-

(q) De internis affection. Cap. XVII. & XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 650. 651. (r) Lib. IV. Cap. X. pag. 217. (s) Serm. XI. Cap. XVI. pag. 267. 268. (t) Sect. 3. Cap. III. pag. 205. (u) Trallianus lib. IX. Cap. V. pag. 542. Aegineta Lib. III. Cap. XLV. pag. 46. verſa.

Quanta fiant quandoque ab irritatis nervis cohaerentibus, & vicinis mala in nephritide, §. 995. dictum fuit. Imo haec ſymptomata adeo ſaeva aliquando ſunt, ut & aegri patientiam ſuperent, & vires proſternant, quam maxime; imo & nova mala producant, inprimis in Nephritide calculoſa. Dum autem cauſa horum malorum ſaepe tam ſubito tolli nequit, nihil ſupereſt, niſi ſopire acerrimi doloris ſenſum; quo facto ſilent ſaeva illa ſymptomata, tolluntur ſpaſmi inteſtinorum, & ventriculi, vaſorum inflammatorum nimia conſtrictio laxatur, vires aegri blanda quiete refocillantur, & feliciter ſuccedit cura. De egregio hoc opiatorum uſu pluribus egi antea ad §. 202. 229. Verum & tunc ſimul monitum fuit, haec remedia doloris ſenſum tantum tollere, non autem ſemper doloris cauſam; adeoque omni cura pergendum eſt in uſu illorum remediorum, quae morbi cauſae debellandae idonea ſunt. Raro autem his opiatis utuntur prudentes Medici, niſi prius in morbis acutis inflammatoriis per ſanguinis miſſionem, aliaque apta remedia, inflammationis vehementiam minuerint. Ita *Aegineta* (v) papaver in clyſmate commendavit ad hunc morbum. *Aetius* (x) autem & internum papaveris, & opii uſum laudat ad levandos dolores.

§. 999. Vomitum autem nimium, morbi ſymptomata, ſaepe ingeſtu tepidae mellitae juvare prodeſt.

Ubi de vomitu agebatur §. 652., conſtitit, diaphragmatis, & muſculorum abdominalium convulſivam validamque conſtrictionem in omni vomitu adeſſe, & hac vi ventriculi contentorum fieri violentam expulſionem. Ex renum autem ſitu patet, vomitus tempore illos valide concuti debere. Si jam conſideretur, per ipſam vomitus actionem accelerari multum ſanguinis per vaſa motum, ſimulque renes inflammatos agitari ruditer, ſatis patet, renum inflammationi vomitum nocere potius, quam prodeſſe. Verum ubi a calculo, in pelvis renalis anguſtiam, vel ureterem pulſo, nephritis oritur, tunc vomitus prodeſſe poteſt, quatenus per hos concuſſus calculus promovebitur veſicam verſus, inprimis ſi ſimul emollientibus decoctis, oleo amygdalarum &c. aſſumtis, laxentur viae, & lubricentur. In tali caſu proderit aquae tepidae mellitae repetita ingeſtione facere, ut aegri facilius, & minori cum anxietate vomant. Notum enim eſt, nihil moleſtius eſſe, quam ſi vacuo jam ventriculo conatus ad vomendum pergat. Videantur & illa, quae in Commentariis §. 654. habentur. De ſignis autem calculi renalis poſtea ad §. 1422. dicetur.

§. 1000. Atque hac ſola methodo tuto curatur ipſa nephritis a calculo, renibus, ureteribuſve, impacto orta.

Cal-

(v) Ibidem. (x) Serm. XI. Cap. XVI. pag. 268.

Digitized by Google

Calculus in renibus concretus iners corpus eſt, quod mole ſua, & aſpera figura irritare poteſt ſenſiles partes, quas tangit, illaſque inflammare. Pluribus obſervationibus conſtitit, calculos etiam ſatis magnos, ſed laeves, inventos fuiſſe in cadaveribus hominum, qui nunquam ſuſpicati fuerant, ſe hoc morbo laborare. Verum ubi aſperitate ſuae figurae laedit partes, vel ureterum anguſtia retinetur, tunc inflammantur loca, in quibus haeret, & fiunt omnia illa mala, quae §. 993. & 995. recenſentur. Inflammata loca tunc tument, & tante fortius apprimuntur calculo, quanto magis augetur inflammatio. Optime hoc notavit *Aretaeus* (y), dum in curatione calculi renalis commendat ſanguinis miſſionem. Dicit enim: *Inflammatio colligata tenet omnia: evacuatio autem ſolutio eſt phlegmones*. Dein laudat illa, quae emolliunt, & lubricant, externe applicata, & interne ſumta. Sola enim methodus haec tuta eſt, per quam inflammatio partium a calculo preſſarum, vel laeſarum, praecaveri poteſt; vel tolli, ſi jam nata fuerit, ſimulque laxari viae, per quas calculus a renibus ad veſicam tranſire debet. Verum omnia illa, quae §. 997 laudata fuerunt, hunc effectum praeſtant, adeoque & Nephritidi calculoſae curandae utiliſſima ſunt; quod & poſtea, ubi *de calculo* peculiari capitulo agetur, ulterius confirmabitur, ubi & ſimul de Lithontripticis dicendum erit. Plures autem ſunt in illa opinione, ac ſi diuretica acriora conducerent ad promovendum calculum per ureteres in veſicam, quatenus copioſiori urina ſecreta calculus propelleretur. Verum urina per tenuiſſimas, & numeroſiſſimas fiſtulas renales ſecreta ſenſim depluit in pelvim, & ureteres, neque ab acerrimis etiam diureticis aucta haec ſecretio unquam efficere poterit, ut urina motus accelerati impetu calculum protrudat. Nocent autem haec, quia acri ſtimulo febrim, inflammationis comitem, augent, & urinam reddunt acriorem; unde loca haec dolentia magis irritantur, & omnia mala augentur. Sola ergo lenia, aquoſa, emollientia, hic proſunt, una cum blandis oleoſis, ut urina fiat dilutiſſima, omnis fere acrimoniae expers, & copioſa ſimul; ſicque laxentur partes conſtrictae, demulceantur loca dolentia, lubricae reddantur viae. In *Materia Medica* ad hunc numerum plura recenſentur remedia, quae copioſae aquae infuſa, vel & diluta, huic indicationi ſatisfacere poterunt.

§. 1001. SI cauſae nephritidis magnae, nec malum reſolvitur (996.), nec ſanatur (997.), ſed excurrit ultra ſeptimum diem, abſceſſus metuendus; quem fieri, docet remiſſio doloris, ejus in pulſationem mutatio, horror ſaepe recurrens, gravitas, ſtuporque partis; jam factum eſſe docet praegreſſus priorum, tum pulſus, ardor, tenſio in loco, urina purulenta, foetida, inſtar urinae ſalſae putrefactae: ſimulac abſceſſus ille factus ſcitur, utendum valde maturantibus primo & emollientibus, dein purulenta apparente urina, diureticis puris ex aquis medicatis, ſero lactis, ſimilibuſque, uſurpatis ſimul balſamicis. Quo

(y) De Curatione Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. III. pag. 130.

Quomodo, & quibus de cauſis inflammatio in ſuppurationem tranſeat, dictum fuit ad §. 387. Antea autem in Peripneumoniae, & Pleuritidis hiſtoria fuerunt enumerata illa ſigna, quae docent Medicum inflammationem, internas corporis partes occupantem, in ſuppurationem abire, quae hic eadem occurrunt; ut remiſſio doloris, pulſatio, horrores vagi &c.; adeoque haec non repetam. Si autem haec ſigna manſerint per aliquod tempus, novimus abſceſſum in renibus non fieri, ſed jam factum eſſe, & tunc nova ſymptomata accedunt ob diſtractionem, aut compreſſionem partium vicinarum a vomica renali nondum aperta, ſed pure collecto turgente. Signa autem praecipua *Galenus* (z) optime recenſuit ſequentibus: *Si dolores cum horrore interpolato inordinatim fieri videantur, & febres abſque ullo ordine; tum pronum in ventrem decumbere juſſum, atque interdum in alterum latus, ut ſublimis ſit affectae partis ſitus, laborantem interroga, num circa renem dolentem veluti ſuſpenſi cujuſdam ponderis ſenſum percipiat. Etenim quum haec ipſi acciderint, abſceſſum colligi conjicere oportet.* Quandoque & alia ſymptomata vomicam renalem comitantur: vidi ſic in aegro tali dolorem urentem quaſi ad ſcapulam, & axillam uſque ejuſdem lateris protendi. *Hippocrates* (a) renibus ſuppûratis ſtranguriam adeſſe dixit. Verum haec non adſunt in omnibus aegris; ſigna vero a *Galeno* enumerata ſemper obſervantur. Ubi autem brevi rumpetur abſceſſus maturus, tunc loco obtuſi, & gravantis doloris acutus percipitur, dum ſenſim dilacerantur membranae pus collectum coercentes, & jam rupturae proximae ſunt. Cognitionem autem ulceris renalis confirmat, ſi, illo rupto, pus per ureteres delapſum cum urina exeat. Solet autem pus, rupta vomica, prodiens fere ſemper foetidum eſſe, inprimis ſi diu vomica renum clauſa manſerit; atque etiam ideo, quod in tali loco collectum fuerit, ubi urina facile putreſcens ſecernitur, & colligitur. Si autem ulcus apertum purius evadat, tunc pus ſequentibus diebus non adeo magno foetore urinam inficit. Hoc & notavit *Aretaeus* (b) de ulceratis renibus agens; ſic autem habet: *Ulcera vero mordacia ſunt, modo repurgata, modo ſordentia: id pus manifeſtat: urina quoque aut olida, aut nihil olens.*

Pus quidem cum urina emiſſum non eſt ſignum abſolutum abſceſſus renalis, ſi ſolum ſpectetur; poteſt enim & ex ureteribus aut veſica ſimiliter affectis prodire: Unde *Hippocrates* (c) prudenter dixit: *Si ſanguinem aut pus mejat, renum, aut veſicae ulcerationem ſignificat.* Imo antea ad §. 896. dictum fuit, quandoque pus in aliis locis corporis collectum, venis reſorptum, per urinae vias exiviſſe. Verum ſigna Nephritidis inflammatoriae, puris mictionem praegreſſae, omne dubium tollunt; uti optime *Trallianus* (d) notavit, qui praeterea alias notas addidit, quibus diſtingui poteſt, pus a renibus, an vero ab aliis locis veniat. Si enim non collectum fuit pus in viis urinariis, ſed ex alia parte reſorptum

(z) De Locis Affectis Lib. VI, Cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 510. (a) Aphor. 59. Sect. V. Charter. Tom. IX; pag. 230. (b) Lib. II De cauſis, & ſignis morbor. diuturnor. Cap. III. pag. 54. (c) Aphor. 75. Sect. IV. Charter. Tom. IX. pag. 185. (d) Lib. IX. Cap. V. pag. 543.

§. 1001.

ptum cum urina exiverit, illud pus accurate permiſtum urina
& non niſi ſenſim ad fundum vaſis ſecedet: fuit enim illud pus
& pulmonis actione miſtum ſanguini, & per renales fiſtulas [illegible]
urina ſecretum. Ubi vero a renibus ulceratis depluit, nunqu[illegible]
bene permiſcetur, ſed ilico in fundo vaſis, urinam continent[illegible]
tum apparet. Difficilior videtur Diagnoſis ex ſol[illegible] urinae pu[illegible]
ſpectione, ut diſtinguatur, an pus ex renibus, [illegible] vero ex [illegible]
deat. Interim tamen obſervata docent, pus veſi[illegible] longe te[illegible]
& glutinis inſtar ad fundum vaſis ſecedere ilico [illegible] renum au[illegible]
nuius eſt. Praeterea in veſicae abſceſſu una cum urina prod[illegible]
quaſi foliacea, quae *Trallianus* (e) vocavit μόρ[illegible]λαιδ[illegible]. fo[illegible]
nae internae veſicae lamellae ſeparatae: a renibus [illegible] vero ſup[illegible]
urina excernuntur craſſiores particulae magis ca[illegible]oſae, qua[illegible]
(f) parvas carunculas σαρκία σμικρά vocavit, & a [illegible]nibus veni[illegible]
videntur eſſe partes ſemigangraenoſae ipſius ſub[illegible]ntiae renu[illegible]
abſceſſibus externarum partium corporis ruptis vi[illegible]nus exire [illegible]
branae celluloſae puri permiſtos. Pulcre etiam co[illegible]cta habent [illegible]
gnoſtica ſuppuratorum renum, ureterum, & veſi[illegible]e, apud *A*[illegible]

Duplex autem indicatio eſt curatoria, ubi [illegible]en ſuppura[illegible]
enim, ſi impediri nequeat ille Nephritidis exi[illegible] ſuppuratio[illegible]
da eſt, ut quantocyus fiat, & omnia cruda [illegible] inflammata ſo[illegible]
blandum pus; de qua re dictum fuit in *Capite de Abſceſſu* §. [illegible]
Molliſſima hinc decocta proſunt, magna copia potata; clyſma[illegible]
milibus parata frequenter adhibita; cataplaſmata renum regioni
ta; balnea. Ubi autem ex ponderis gravantis ſenſu, morbi dur[illegible]
tenſione magna vicinarum partium, novimus pus maturum in [illegible]
renali collectum haerere, nitendum eſt omni ope, ut vomica rum[illegible]
ne pus diu hic relictum putreſcat, & ſinuoſa ulcera peſſima produc[illegible]
accumbentes partes diſperſum; vel reſorptum in ſanguinem cacochy[illegible]
purulentam, & tabem faciat. Ad rumpendum autem abſceſſum matu[illegible]
in rene ſola fere haec habentur auxilia, quae concutiendo valide re[illegible]
agunt. Tuſſis, ſternutatio, vectio in rheda, Praecipua ſunt, a quib[illegible]
haec ruptura exſpectari poterit; ſimili modo, ac antea dictum fuit §. 85[illegible]
ubi de tentanda diſruptione apoſtematis pulmonalis agebatur.

Ubi autem poſt haec facta pus in urina apparet, certi ſumus, vomicam renalem ruptam eſſe, & ex varia conditione puris judicare poſſumus de conditione ulceris renalis. Si enim laeve, album, aequabile, fuerit, ſpes multa curae naſcitur; & contra, eo pejus praeſagium habetur, quo magis ab his dotibus receſſerit pus excretum. Interim tamen hoc notandum eſt, primum pus poſt vomicam renalem ruptam prodiens raro eſſe optimae notae, inprimis ſi diutius vomica clauſa manſerit; fere ſemper enim foetidum eſt, & quandoque ſanguinolentum: Verum ſequentibus diebus ſolet puris copia minui, & illud fieri laudabilius, dum emendatur

(e) Ibidem. (f) Aphor. 76. Sect. IV. Charter. Tom. IX. pag. 186. (g) Lib. [illegible]
Cap. XLV. pag. 46. verſa.

tur ulceroſi facci ſuperficies, tuncque bonum eventum ſperare licet. Indicatio tunc eſt, abſtergere leniter, mundare locum ulceroſum; & dein conſolidare.

Virum caveri nequit, ne urina continuo ulcus renale alluat; adeoque potu copioſo, blande ſimul detergente, urinae acrimonia mitiganda eſt. Serum lactis, inprimis illo anni tempore, quo armenta lactis fruuntur paſcuis, potatum larga copia dat ſummum remedium, & ſolum fere ſufficit, cum graminis omnem vim in ſe habeat; imo optime depuratum ſerum lactis ſubviridis coloris eſt, ac ſi dilutus ſuccus foret graminis; cujus vires inſignes laudavit *Trallianus* (*b*) in curatione ulceris renalis. Commendavit praeterea & lactis aſinini potum; magnopere a lactis potu levari hoc morbo laborantes pariter affirmavit *Aegineta* (*i*). Lac cum melle poſt puris eruptionem, primo aſininum, aut equinum, quae ad ulcera repurganda conducunt; poſtea emendato ulcere bubulum, commendat *Aetius* (*K*), ut & ſimul aegrum magis nutriat. Deinde addit ſequentia. *Amplius autem omne lac, recens mulctum, calidum praebendum eſt, animali in domum, ubi aeger decumbit, perducto: hoc & aliorum internorum ulcerum optimum eſt pharmacum, & gravi puri maxime amicum, & corpus probe nutrit.* De lactis autem egregio uſu in ulcere pulmonis antea §. 858. dictum fuit.

Eidem ſcopo & ſerviunt aquae medicatae, inprimis illae, quae loco ferri ſoluti parcam copiam ſalis blandi, & detergentis continent: quales ſunt aquae ſelteranae, & his ſimiles; quarum uſus, inprimis ſi aequa lactis copia addatur, adeo probatur communi medicorum conſenſu in ſuppuratis viſceribus curandis. Infuſa, vel decocta herbarum, quae in materia medica ad praecedentem numerum habentur, ſimilem uſum habent.

Cum autem in ulceribus externis detergendis, & conſolidandis balſamica adeo laudaverint celebres Chirurgi, cogitaverunt & medici de illis exhibendis ad curationem ulcerum internorum; & inprimis renalium: quia obſervabant, illa peculiari ſua indole in vias urinae agere, dum ab his aſſumtis intra quadrantem horae urinae odor mutari ſoleat.

Notum enim eſt, Terebinthinam, Balſamum Copaibae, de Mecha, & ſimilia plura nativa balſama, parva etiam copia data, urinae conciliare odorem, quem violae Martiae flores verno tempore ſpirant. Merentur certe & haec remedia laudem in hoc morbo, modo dentur parca tantum quantitate ter quaterve de die, ſuperbibendo copiam ſeri lactis, vel mollis vulnerarii decocti. Largiori enim doſi haec data, & abſque diluentibus, calefaciunt, & ſtimulant nimis; imo ſtranguriam quandoque moleſtam producunt, & urinae vias inflammant imprudenti uſu. Balſama autem haec nativa praeferenda videntur merito decantatiſſimis etiam balſamis artificialibus, quae ſaepe adhuc longe acriora ſunt. Pulcrum effectum ab his balſamis nativis vidi in praxi, ſi horum drachma cum unica ſucci glycirrhizae inſpiſſati miſceretur, & ex

hac

(*b*) Lib. IX. Cap. v. pag. 544. (*i*) Lib. III. Cap. XLV. pag. 46. verſa. in fine.
(*K*) Sermon. XI. Cap. XVIII. pag. 271.

hhac maſſa grana viginti aut triginta deglutirentur omni qu[illegible]
perbibendo ſerum lactis, aut alios modo laudatos potus m[illegible]
horum uſu pergitur, donec nullum amplius pus in urina ap[illegible]
que roborantia, & conſolidantia his addi ſolent, ut maſtic[illegible]
ſarcocolla &c. Ad renes exulceratos Celſus (l) etiam bla[illegible]
detergentia remedia laudavit, ex ſtrobilis pini ſylveſtris, cr[illegible]
aniſo, ſeminibus cucumeris.

Omnia, quae hactenus dicta fuerunt, de curatione ulceris [illegible] ponunt, vomicam ruptam pus in pelvim effudiſſe. Licet au[illegible] quentius contingat, tamen quandoque, & alia via pus in rene[illegible] exitum molitur. Ita Hippocrates obſervavit, verſus exteriora [illegible] protuberare talem abſceſſum. Ita enim habet (m) de calculo re[illegible]: *Quum autem dolor urget, multa calida levato, & qua parte pra[illegible] eſt, fotus tepentes admoveto. Quum vero intumuerit, & extuberaverit, tempus juxta renem ſecato, & extracto pure; etenim medicament[illegible] tientibus curato; ſi enim ſectus fuerit, evadendi ſpes eſt, ſin minus, m[illegible] minus commoritur.* Et ſequenti capite (n): *Quum igitur ren ſuppura[illegible] rit, ad ſpinam intumeſcit. Hunc, quum ita habuerit, qua parte in[illegible] profunda maxime ſectione ſecato. Quod ſi quidem ſectione aſſecutus fuer[illegible] feſtim ſanum reddes. At ſi aberraveris, periculum eſt, ulcus fiſtuloſum [illegible]* Ubi notandum eſt, quod profundam valde ſectionem fieri debere, n[illegible] rit, cum per cutim, pinguedinem, & craſſos muſculos penetrare d[illegible] antequam ſcalpellum ad renem pertingere poſſit. Praeterea notat, n[illegible] lici eventu abſceſſus aperiatur, ulcus fiſtuloſum naſci, quia tunc rupta vomica renali, ſub peritonaeo profundiſſimos ſinus facit, & quandoque, in tunica celluloſa muſculis interpoſita, ſibi vias qu[illegible] Εμμοτοι enim dicuntur apud Hippocratem, qui ulcere cavo laborant, curationem [illegible], hoc eſt, per linamenta, inuncta digeſtivis diis, requirit, quae immitti ſolent. Simi[illegible] renalis abſceſſus eventum Aetius (o) notavit, dicens: *Quibuſdam tem[illegible] que in totum ſuppurata erumpunt, ſed circa renes per multum [illegible] ſtunt, donec cautere adhibito aut alio modo foriſecus apertionem talia fiſt[illegible] nem moliaris.* In fine autem ejuſdem capitis (p) monet, cum in exi[illegible] trorſum patentia, diligenti admodum cura indigere, [illegible] ſoleant. Imo quandoque contingit, pus partim per urinam [illegible] colligi circa dorſum, & tumorem prominulum per integumentorum [illegible] lem aegram curandam habui, cui per menſes aliquot jam urina [illegible] fluxerat, & in renis dextri regione tumor manifeſtus aderat; [illegible] terium potentiale (ſcalpellum enim horrebat nimis) aperto [illegible] prodiit. Interim omnis medela, & peritiſſimi Chirurgi dexteritas [illegible] potuerunt, quin fiſtuloſum in dorſo ulcus maneret, aegra tam[illegible]

(l) Lib. IV. Cap. 11. pag. 217. (m) De Internis Affectionibus Ca[illegible] Tom. VII. pag. 640. (n) Ibidem pag. 650. (o) Serm. 2[illegible] pag. 270. (p) Ibidem pag. 272.

Digitized by Google

mode ſe habente poſtea, & urina naturali reddita. *Cabrolius* (*q*) ſimilem caſum vidit in juvene, qui talem abſceſſum in dorſo habebat, licet aliquantulum puris per urinas excerneretur. Incidit locum, ſed nihil puris inde exivit; verum poſt bihorium, apparatu remoto, ingens copia puris erupuit, & puris ille effluxus per menſem, & ultra duravit: feliciter tamen, & integre ſanatus fuit.

Hinc apparet, quam grave malum ſit renum inflammatorum ſuppuratio, & quam anceps eventus. Licet enim verſus exteriora tendat abſceſſus, quandoque rumpitur, antequam ſatis elevata ſint omnia, quae reni in dorſo incumbunt, ut diſtingui poſſit, & tunc pus effuſum ſinus facit ſaepe incurabiles per omnia loca vicina diſperſos. Videtur & *Hippocrates* (*r*) hanc difficultatem notaſſe, dum dicit: *Quibus nephriticis praedicta contingunt ſigna, doloreſque circa ſpinae muſculos fiunt, ſi exteriora quidem loca occupent, abſceſſus quoque futuros exteriores exſpecta. Si vero dolores magis circa loca interiora fiant, abſceſſus etiam interiores magis futuros exſpecta.*

Cum autem renes inteſtino colo fere contigui ſint, & partes inflammatae vicinis quandoque accreſcant (vide §. 843. 897.), non improbabile videtur, renem ſic colo praeternaturaliter uniri poſſe, tuncque abſceſſus renalis viam in inteſtini cavum invenire poſſet, & pus per alvum evacuari. Verum quidem eſt, ſub peritonaeo haerere renes, adeoque non immediate tangere colon, ſed ad §. 936. patuit, quod diaphragma, inter hepar, & pulmones medium, non impediverit, quo minus pus ex hepatis abſceſſu in pulmonem veniret, & per ſputa educeretur. Talem puris ex rene viam videtur indicaſſe *Hippocrates* (*s*) de hoc morbo agens: *Si quidem pus intro rumpatur, & ad inteſtinum rectum feratur evadendi ſpes eſt.* Et *Aetius* (*t*) pariter in eodem morbo manet: *Aliquando autem & ad inteſtina eruptio devolvitur, & per ſedem pus evacuatur.* In tali caſu conveniret medela, quae ſuppuratis inteſtinis adhibita fuit, de qua vide §. 966.

§. 1002. SI vero ſuppuratio illa (1001.) diu durat, totus ren exeſus ſaccum format, nulli uſui ſervientem: tumque frequenter tabes renalis adeſt.

Videmus etiam in partibus externis ſuppurationes diuturnas partium ſubſtantiam conſumere, unde illis ſanatis profundae & turpes cicatrices ſuperſunt. Idem metuendum eſt, ſi cito ſanari non poſſit ulcus renale; nam & partes ipſius ſubſtantiae renum, per ſuppurationem ſolutis nexibus, quibus haerebant, cum urina purulenta exeunt, caruncularum ſpecie, uti antea dictum fuit: *Imo renum fruſta, pollicis magnitudine, per virgam maximo dolore, & tormento excreta fuerunt* (*u*). Sic tota renum ſubſtantia conſumta relinquit cavum ſaccum

(*q*) Bonetti Sepulchret. Tom. II. pag. 566. (*r*) Aphor. 36. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 310. (*s*) De Affectionibus Cap. xvi. Charter. Tom. VII. pag. 650. (*t*) Serm XI. Cap. xviii. pag. 270. (*u*) Hildanus de Gangraena, & Sphacelo Cap. iv. pag. 774.

cum, inutilem poſtea; tuncque alter ren[...]
cio ſolus fungi debet. Vidit *Piſo* (vv) [...]
ternam, ureteribus communem, dilatatam [...]
aequalem, quae tamen continendis quatuor [...]
dilacerati ne par eſſet. Debuit ergo haec [...]
externum, magnam craſſitiem, vel tenacitatem [...]
ris pondere non rumperetur. Hoc autem [...]
apud *Bonetum* (x); nempe in rene pariter [...]
bras ponderante, inventa fuit cyſtis, [...]
pellis vervecinae. Mirum videtur, quod [...]
ſumtam non ſequatur lethalis haemorrhagia [...]
emulgens, & cordi ſatis propinqua. Verum [...]
puratio, ſolvens extrema vaſorum, inflam[...]
vix faciat haemorrhagiam, imo licet pus [...]
tium ſubſtantiam, rariſſime haemorrhagia [...]
rum extrema contrahi, vel obturari ita, [...]
amplius, qui tum per ramos vicinos liberos [...]
bus obſervant Chirurgi, metum haemorrhagiae [...]
ni ſuo ambitu pus fundit. Poſtea, quando [...]
tum pulmonem quandoque conſumi purulenta [...]
deuntibus copioſis, abſque ulla haemorrhagia [...]
teria magna eſt, & ex corde adeo vicino [...]

Ex illis, quae hactenus dicta fuerunt, [...]
res Medici tantam difficultatem poſuerint [...]
mis ſi ſuppuratio ſequatur, nec cito pus [...]
& conſolidari poſſit. Ita *Hippocrates* (y) [...]
ad Nephritidis curam laudabat, dicit: [...]
ſtat, haud novum: morbus enim perdifficilis [...]
Hic autem morbus moleſtus eſt, ex eoque plures [...]
Vel enim pus copioſum, eductum quotidie [...]
ti partem, (a qua cauſa, poſt magnas [...]
ractas, multi pereunt) vel pus retentum [...]
rulentam inducit ſanguini, pariter periculoſam [...]
dem morbo agens dicit, hunc morbum [...]
tionem promittit, ſed, cura enarrata, [...]
ris, morbum meliore ſtatu conſtitues. Ita [...]
diuturnos eorundem morbos recenſent, [...]
ſed inſanabilia, & una cum aegro commoritura. [...]
nabat (c) ulcera, quae a calculis fiunt: *Inſanabiles inde mor*[...]
tita colliquatio, & mors. Si enim calculus, adeo magnus, [...]

(vv) De Morbis a ſeroſa colluvie Sect. IV. [...]
(x) [...] Anatom. Tom. II. pag. 567.
(y) [...] Tom. VII. pag. 651.
(z) Ibidem Cap. XVI2. pag. 650.
(a) [...] Cap. II. pag. 296. [...] De Intern. Affect. Cap. XVI. pag. 650.
(b) [...] Cap. III. pag. 52.
(c) Ibidem De Cauſis & ſignis morbor. [...] pag. 54.

in veſicam deſcendere nequeat, ibi haeſerit, & ulcus produxerit, idem efficiet, quod globulus fiſtulae orificio immiſſus, id eſt, impediet depurationem, & conſolidationem ulceris in renibus nati. Pariter & *Aetius* (*d*) difficultatem curae ſuo teſtimonio confirmat.

§. 1003. SI ſcirrhum hic format, paralyſis, vel claudicatio cruris ſuppoſiti oritur, immedicabile malum; unde ſaepe lenta tabes, hydrops, &c.

Sequitur alter inflammationis exitus, ubi nec reſolvendo, nec ſuppurando, ſolvitur impacta vaſis materies, ſed una cum his indureſcit in ſcirrhum. Ad §. 997. notatum fuit, *Trallianum*, *Aeginetam* monuiſſe, quod a frigidorum applicatione cavendum eſſet, ne in ſcirrhum renum abiret morbus. *Trallianus* quidem *Sirrhi* vocabulo non fuit uſus, ſed dixit σκληρύνται τῶν νεφρῶν αἱ φλεγμοναί. *Indurantur renum inflammationes*: quod idem ſignificat, uti patet ex *Aegineta* (*e*) qui voce σκιρῶται uſus fuit: & paullo poſt (*f*) idem malum peculiari titulo deſcribens vocavit σκληρείαν νεφρῶν *indurationem renum*. Scirrhus autem, quamdiu nondum malignus eſt (vide §. 486.), nocet tantum, quatenus laedit functionem partis occupatae, &, premendo vicina, illorum actionem turbat; caeterum ex ſua natura indolens. Poſſe autem renes ſcirrhoſos, inprimis ſi mole aucti fuerint ſimul, muſculos Pſoas, & quoſdam nervos, ad artus inferiores ex medulla ſpinali tendentes, comprimere, illorumque actiones turbare, patet ex tabula decimanona *Euſtachii*, ſi conferatur cum tabula vigeſimaquinta, ubi renes in ſitu habentur. An autem a renibus tumentibus perfecta paralyſis, in femore, & crure ejuſdem lateris, produci poſſit, dubium videtur, cum magni trunci nervoſi, his partibus proſpicientes, ex foraminibus oſſis ſacri emergant, & tali ſitu locentur, ut vix a renibus etiam tumidiſſimis comprimi poſſint. Unde *Aetius* (*g*), & *Aegineta* (*h*) optime mala, a ſcirrho enim metuenda, notaverunt ſequentibus: *Quaecumque durities circa renes oboriantur, dolores quidem non amplius inferunt: aegris autem ex vacuo ventris loco veluti quidpiam pendere videtur: & ſtupor adeſt coxendicum, & impotentia crurum; minguntque pauca, & reliquo corporis habitu, aqua inter cutem laborantibus, maxime ſimiles exiſtunt. Quidam etiam temporis progreſſu manifeſte hydropem incurrunt, veluti etiam ab aliis viſceribus induratis contingit.* Ibi enim non paralyſin, ſed ſtuporem, & impotentiam quandam memorant. Scirrhos autem partium internarum corporis frequentem dare hydropi cauſam poſtea pluribus ad §. 1229. deducetur. Quam difficilis autem Scirrhi in viſceribus nati cura ſit, antea jam dictum fuit, ubi de ſimili inflammationis exitu in Peripneumonia, Pleuritide, Hepatitide &c. actum fuit. Renum Scirrhoſorum exempla apud *Bonetum* (*i*) habentur.

§. 1004.

(*d*) Serm. XI. Cap. XVIII. pag. 272. (*e*) Lib. III. Cap. XIV. pag. 46. verſa (*f*) Ibidem pag. 47. (*g*) Serm. XI. Cap. XVII. pag. 270. (*h*) Loco modo citato. (*i*) Sepulchret. Anatom. Tom. II. pag. 599.

§. 1004. 1005.

§. 1004. Si autem parva copia materiae inflamma[...] in folliculo urinae minimo haeſerit, ba[...] cui appoſita ſabuli in urina materies cruſtatim accreſce[...] renalem creet, ſicque eundem augeat, de quo poſtea[...]

Poſtea, ubi de calculo agetur, patebit per experimenta cer[...] nam ſaniſſimi hominis, etiam nullam diatheſin calculoſam hab[...] tinere in ſe calculi materiam; ſed ſolutam, quae tamen cui[...] contiguo accreſcere poteſt. In renibus jam videntur adeſſe follic[...] urinae ſecretioni inſervientes, licet & alia vaſa ſecretoria abſque [...] liculorum interpoſitione, directe ab arteriis derivata, adſint. V[...] dem eſt, ſummos in Anatome viros de hac re diſputaſſe, ſed pra[...] nes tales vidi, imo & ipſe poſſideo, quae videntur Anatomicorum [...] renibus exiſtentiam perſuadere; quod & recentiſſimis in cavo tali [...] vationibus confirmatur. Si jam materia non ſolubilis continuo, vel a tali ob[...] haeſerit, quam urina ſecreta praeterlabitur, poterit illi calculoſa mate[...] remoram paſſa alluit diutius, accreſcere ſenſim. Calculi [...] urina latens, & ab eadem cauſa perennante augeri deprehenſi f[...] non tantum in renum pelvi, ſed & in renum ſubſtantia minimas tales ac[...] frequenter; imo & quaedam obſervata docuerunt, quandoque. Ita in ca[...] per totam renum ſubſtantiam diſperſas inveniri, & tandem phthi[...] viri conſularis, nephriticos dolores frequenter paſſi, in renum tubulis ca[...] ſumpti, obſervavit *Schmidius* (k) non tantum in ſubſtantiam arenulis re[...] & ſabulum contineri, ſed & totam renum ſubſtantiam, *quaſi ſabulum b*[...] eſſe; *ita ut, cum hinc dein parenchyma ſecaretur*, non reſ[...] *ſcindi appareret*. Unde patet, materiem inflammatoriam, cui materia c[...] calculo renali originem dare poſſe, dum baſin praebet, [...] in urina latens, accreſcere poterit, uti pluribus ad §. 1414. demon[...]

§. 1005. Quin etiam aliquando in gangraenam tran[...] docet vehementia cauſae (994.), ſy[...] (995.), abſentia levaminis per remedia, r[...] ſubita remiſſio doloris ſine cauſa, cum ſudore frigido, d[...] intermittente, ſingultu, urina vel nulla, vel livida, de[...] loſa, foetente, carunculis fuſcis, nigriſve foeda, (90[...] ſubito, ſummo: ubi nihil juvat, vel medicina [...]

De tranſitu inflammationis in gangraenam, & quibus ſignis [...] tur, ad §. 388. in hiſtoria inflammationis dictum fuit. In [...] morborum inflammatoriorum hiſtoria pariter actum fuit de ſu[...] & de ſymptomatibus, quibus ſtipatur morbus inflammatoriu[...]

R 3

(k) Miſcel. Curioſ. Decur. 1. Ann. 8. Obſervat. 89. pag. 149. [...]

narum corporis, dum in gangraenam abit: ſigna autem haec vel notant gangraenam futuram, vel deſignant jam praeſentem. Priora deſumuntur ex vehementia cauſae morbi, & ſymptomatum; poſteriora vero petuntur, inprimis ex virium jactura ſubitanea, & doloris remiſſione non exſpectata; de quibus videantur illa, quae ad §. 904. dicta fuerunt. Confirmatur autem gangraenae jam praeſentis Diagnoſis, ſi talia a loco affecto prodeant, quae necroſin partium indicant. Sic ſputa fuſca, coenoſa, amurcoſa, nigra, liveſcentia, adeo damnabantur in Peripneumonia (vide §. 848.), & in pleuritide (§. 901.): ob eandem rationem faeces alvi amurcoſae, virides, nigrae, foetidiſſimae, cadaveroſae, docent, gangraenam adeſſe in hepate inflammato (§. 949.); uti & in Ileo inflammatorio (§. 969.). Ita etiam in Nephritide, ſi urina nulla omnino prodeat, ſummam renum inflammationem indicat, talemque vaſorum renalium infarctum, ut nulla urinae ſecretio fieri amplius poſſit. Ubi vero adhuc aliquid tranſit, vel in alterutro rene tantum malum haeſerit, tunc a rene ſano prodibit quidem urina, verum tabus putridus gangraenoſus, a rene affecto delabens in veſicam, urinam inficiet ſua corruptela; quae tunc prodibit talis, qualis in textu deſcribitur. In putrilaginem enim gangraenoſam converti renum ſubſtantiam illis, qui vi morbi interierunt, *Euſtachium* (*l*) docuit cadaverum ſectio: imo flatum intra membranam externam, adhuc integram, invenit, qui illam a ſubſtantia renum putrida removerat, & inſignem tumorem fecerat. Conſtat autem, aërem elaſticum extricari per putredinem ex partibus ſolidis, & fluidis noſtri corporis.

Quam parum ſpei ſuperſit, ubi gangraena occupantur viſcera, antea ad §. 432. dictum fuit. Quaenam autem fieri debeant in peſſimo hoc ſtatu, videri poterunt ad §. 902. 903., ubi de Pleuritide gangraenoſa agebatur. Verum ibi locus affectus profundis cruſtis debebat inuri, quia nullam omnino ſpes ſupererat, niſi gangraenoſo tabo exitus conciliaretur verſus exteriora: & ſi in dorſo e regione renis tumor aut livor appareret, idem & in hoc caſu fieri deberet, quia tunc extrorſum ſponte ſua vergit morbus. Caeteroquin in rene ſic affecto via ſupereſt ſatis tuta per pelvim & ureteres in veſicam, ut exire poſſint ichores gangraenoſi, & ſeparatae partes mortuae, atque ideo aliqua adhuc ſpes eſt in gravi hoc malo. Totus enim ſcopus in cura gangraenae eſt (vide §. 443.) ut ſeparetur mortuum gangraenoſum a partibus vivis contiguis per ſuppurationem, in omni ambitu partis mortuae natam, & dein locus purus conſolidetur. Verum ſecedere debebit integre illud mortuum, & pus ſimul cum illo corrupto exire de corpore: hinc viſcerum gangraena adeo inſuperabilis merito habetur, quia, licet ſeparatio corrupti inciperet, jam fieri, non datur exitus puri, & partibus gangraenoſis jam ſeparatis; unde ſequitur putredo peſſima omnium vicinorum, quae tabo hoc gangraenoſo alluuntur. In renibus autem, ſi non proſerpat gangraena, ſed jam ſiſtatur, ſpes eſt per veſicam evacuari poſſe corruptas gangraena partes, una cum pure. Cum autem obſervata plurima docuerint, uno rene penitus inutili reddito, vitam

(*l*) De Renum ſtructur. &c. Cap. XIV. pag. 120.

vitam ſupereſſe poſſe; imo quandoque adhuc ſatis commoda
ren ſolus urinae ſecernendae munere fungitur: patet & ob
plus ſperari poſſe in hoc caſu, quam in gangraena aliorum
quorum integritas ad vitam requiritur. Raro tamen inde e
quia ſolet talis gangraena cito proſerpere ad vicina loca,
re filii *Hildani*, hoc morbo mortui, apparuit, de quo ad
fuit. Praeterea, niſi tabus gangraenoſus ſtatim per pelvim
tus eſt, ne reſorptus per venas totum ſanguinem peſſima
ciat (vide §. 435.). Deinde licet ſeparatio mortui feliciter
ludque cum urina expulſum fuerit, adeſt ulcus renis poſt
paratam, quod curatu difficillimum eſſe ad §. 1002. patuit.

§. 1006. HInc patet, infinitas eſſe nephritidis ſpecies
que: & inter eas unam a calculo: tamen
nium ferme eandem curationem? Cur in febribus toties
(993.), ejuſque criſis (996.)? Imo & inde Iſchuria viti
vel ureterum, orta intelligitur, ſanatur.

Si conſiderentur illa, quae ad §. 994. de cauſis Nephritidis d
runt, patebit ſatis, quam multiplices obſervatae fuerint hujus m
ſae, natura, attributis, loco, diverſae. Unde etiam & varia non
ta fuerunt huic morbo. Ita Nephritis inflammatoria, ſuppurator
rhoſa, ſpaſmodica, calculoſa, verminoſa &c. obſervata fuit. Sic *Tul*
vidit, poſt diuturnos lomborum cruciatus, a muliere excerni ſingu
bus quinos, vel ſenos vermiculos, colore albos, & forma ſimil
qui in caſeo putri reperiuntur. In alio vidit, quolibet decimoqu
cum inſigni urinae difficultate, & perturbati corporis inquietud
ma, emingi pilos, dimidium digitum, quandoque & integrum, co
tes, muco ſic involutos, ut raro ſeparati, ſed plerumque co
prodirent (*n*). Inter Nephritidis autem cauſas frequentiſſima eſt
de quo poſtea dicetur. Verum calculus Nephritidem non pro
vel mole, vel aſperitate partes, quibus accumbit, irritet. Ob
merosa habentur, quae docent, in magnatum cadaveribus, lic
balſamo condirentur, repertos fuiſſe calculos in renibus, te
nephritidem paſſi forent. Eximius Medicus (*o*) poſt febrim di
xit undeviginti vermiculos ſine dolore, aut ulla urinae diffi
vivos quidem: adeoque nec ab his ſemper Nephritis produ
motu ſuo, vel rodendo irritant partes, ubi haerent.

Nec tamen curatio multum differt, licet tanta varietas in N
ſis obſervetur; quia Nephritidem, proprie dicendam, non p
inflammationem fecerint. Adeoque curatio conſiſtit ſemper in

(*n*) Obſervat. Medic. Lib. II. Cap. LI. Pag. 179. (*n.*) Ibidem C...
(*o*) Ibidem Cap. L. pag. 178.

tur inflammatio, & tentetur expulſio illius, quod irritando haec mala produxerat. Sive enim a calculo nephritis orta fuerit, ſive ab alia cauſa quacunque renes inflammati fuerint, cura requiritur ſimilis. Verum quidem eſt, quod ſanguinis miſſio directe non agat in calculum haerentem in renibus, attamen depletis vaſis partes inflammatae ſubſident, quae tumentes calculo, in veſicam delapſuro, remoram fecerant. Pulchre hoc notavit *Aretaeus* (*p*), dum commendat ſanguinis miſſionem, ubi calculus renum inflammationem produxerit. Ita enim habet: *Neque enim phlegmonae tantum evacuatione mitigantur, ſed etiam calculorum incuneationes* (σφηνώσιες τῶν λίθων) *vaſorum inanitione laxantur.* Et alibi (*q*) pariter ſanguinis miſſionem commendat, ut calculi exitus promoveatur: rationem autem pulchram dedit, dicens: *Phlegmone enim colligata tenet omnia: evacuatio autem ſolutio eſt Phlegmones.* Notavit *Sydenhamus* (*r*), quandoque in hystericis circa alterutrum renem oriri dolorem atrociſſimum, qui paroxyſmum nephriticum omnino refert, & non niſi ab exercitatis admodum diſtingui poteſt. In tali caſu merus ſpaſmus adeſt, abſque inflammatione, vel calculo irritante, adeoque alia cura requiritur. Verum hyſterica mala ſuis ſignis diſtinguuntur, & facile antihyſtericis dictis remediis, & inprimis laudani liquidi aliquot guttulis, ſuperari ſolent. Si vero tales ſpaſmi diu perſiſtant, renum inflammationem producere poterunt, uti §. 994. dictum fuit. Unde patet denuo ſimilem tunc curam requiri.

Cur in febribus &c. Antea ſaepius patuit, in morbis inflammatoriis materiem morbi ſubactam, & mobilem redditam, per urinae vias exire, adeoque per renes tranſire. Cum autem haec materies morboſa, expellenda de corpore, tales dotes habeat, ut cum reliquis humoribus per vaſa moveri nequeat abſque impedimento aequabilis circulationis, non mirum eſt, quandoque illam haerere per aliquod tempus in anguſtiis vaſorum renalium, vel & acrimonia majori irritare haec vaſa, ſicque nephritidis ſpeciem producere; ſed leviorem plerumque, &, excreta cum urina hac materie, brevi ceſſantem. Cum enim talis urina critica ſtranguriam quandoque faciat, dum emittitur (vide §. 888. 2. 923. 2.), nemo mirabitur, quod & in renibus moleſtiam facere poſſit. Sed & in aliis morbis obſervatur, materiam morbi levem quandoque inflammationem facere, dum tranſit per viſcera, antequam per metaſtaſin ad quaedam loca corporis deponatur. Ita in Peripneumonia (vide §. 839.) ſigna levioris inflammationis ad hypochondria indicabant, abſceſſus criticos circa crura exſpectandos eſſe. Tales autem circa renes dolores, dum materia morbi per hos exitum quaerit, videtur & notaſſe *Hippocrates* (*s*) dicens: *In dolore hypochondriorum ſubmurmurantis, lumborum dolor ſuperaccedens in febribus, ventres ut plurimum humectat, niſi flatus eruperit, aut urinae co-*

pia

(*p*) De curatione Morbor. acut. Lib. II. Cap. VIII. pag. 109. (*q*) De curatione morb diuturn. Lib. II. Cap. III. pag. 10. (*r*) In Diſſertatione Epiſtolar. ad Gulielm. Cole pag. 489. (*s*) Coacar. Praenotion. N. 292. Charter. Tom. VIII. pag. 868.

fluere; tuncque urinam talem prodire, qualis effluit a carnibus aſſatis ſuccus; quin imo renem exulcerari, ſi non perfluxerit atra bilis, ſed in rene conſtiterit.

Imo & inde Iſchuria &c. Iſchuria, ſive urinae ſuppreſſio, dupliciter diſtingui ſolet: una nempe, ubi nihil urinae in veſicam venit; altera, ubi veſica urinam continens nihil dimittit. Prior cognoſcitur, ſi nulla tenſio circa pubem, nec tumor ob diſtentam veſicam in hypogaſtrio apparet, & omnium certiſſime, ſi cathetere immiſſo nihil urinae prodeat. Talis Iſchuria fit vel a renum actione impedita, qua urinam a ſanguine ſecernunt (uti v. g. ab inflammatione) licet ureterum cavum liberum ſit; qualis caſus habetur ad §. 995. Praeterea poterit produci, ſi, renum actione ſatis integra adhuc manente, ureterum cavum per calculum, ſanguinis thrombum, mucum ſpiſſum &c. ita impeditum fuerit, ut urina per renes ſecreta ad veſicam venire nequeat, Verum ex illis, quae hactenus dicta fuerunt, cura talis iſchuriae intelligitur; inprimis ſi ſimul conſiderentur illa, quae poſtea de calculo dicentur.

(*s*) De Internis Affectionibus Cap. XVII. Charter. Tom. VII. pag. 650.

APO-

APOPLEXIA.

§. 1007. Summa velocitas, nexus ſaepe cum inflammatione, foecunditas multorum inde pendentium malorum, requirit, ut ordine nunc de Apoplexia agatur.

Morbus ille ἀποπληξία, ἀπόπληξις, ἀποπληκτικὸν νόσημα, vocatur ἀπὸ τοῦ ἀποπλήττειν, quod *percutere* ſignificat; & quandoque etiam *perterreſieri*, *obſtupeſieri*, *attonitum reddi*. Unde & attonitos vocavit hoc morbo correptos *Celſus* (*u*). Forte melius dicerentur attoniti illi, qui Catalepſi laborant, cum in hoc morbo, uti ſequenti Capitulo dicetur, maneant aegri ſtatuarum inſtar in eodem ſitu, quem habebant illo momento, dum invadebat morbus. Apoplectici autem quaſi ſubito ictu proſtrati corruunt, non aliter ac bos, a lanione percuſſus malleo, cadit humi, ſtertens ac vere apoplecticus. Unde videtur melius hujus morbi etymon derivari a percutiendo; & ideo Germanico idiomate ab ictu nomen habet, uti in aliis linguis. Sic etiam apud *Eutropium* (*v*) legitur, quod *Verus Antoninus*, cum fratre in vehiculo ſedens, obierit, *ſubito ſanguine ictus*, *caſu morbi*, *quem Graeci* ἀπόπληξιν *vocant*.

Celſus autem videtur binos diſtinctos morbos deſcripſiſſe ſub eodem Graeco nomine ἀποπληξίας. Priorem vocavit attonitum (*x*), in quo corpus, & mens ſtupet; illumque raro contingere dicit: alterum vocavit reſolutionem nervorum παράλυσιν, frequentem ubique morbum; additque, veteres authores, apoplexiam vocare, ſi reſolutio tota corpora infeſtet; ſi partes tantum, paralyſin: monet ſimul, ſuo tempore utrumque hoc malum paralyſin dici: Revera apoplexia eſt univerſalis paralyſis. Verum & inde probabilior redditur opinio, quod ſub nomine morbi attoniti *Celſus* intellexerit *Catalepſin*, quae longe rarius occurrit, quam apoplexia.

Conveniebat autem hoc loco inprimis de hoc morbo agere, cum ſumma velocitate, uti morbi quivis acutiſſimi, toties in perniciem tendat; & quia in morbis inflammatoriis ſatis frequenter contingit, uti in lethalem apoplexiam terminentur; uti in Phrenitide vera, & aliis morbis acutis, dum, mala metaſtaſi, morbi materies caput petit. Praeterea requirebatur cognita apoplexiae hiſtoria, antequam de Paralyſi, Epilepſia, Catalepſi, Caro, ageretur; cum illi morbi apoplexiam ſequantur ſaepius; quandoque & praecedant; & ſaepe a ſimilibus omnino cauſis producantur.

(*u*) Lib. III. Cap. XXVI. pag. 177. (*v*) Lib. VIII. §. 12.
(*x*) Lib. III. Cap. XX. 1.

que ſenſuum externorum, tum internorum, omneſque motus voluntatii abolentur, ſuperſtite pulſu plerumque forti, & reſpiratione difficili, magna, ſtertente, una cum imagine profundi perpetuique ſomni.

Dicendum nunc eſt de adaequata definitione hujus morbi; tuncque ſimul apparebit, quaenam ſigna ſint, quae docent hunc morbum adeſſe, illumque diſtinguunt ab aliis morbis. Agitur autem hic de exquiſita, & proprie dicenda apoplexia: videmus enim, apud plurimos auctores, apoplexia mortuos dici homines, qui ſubita morte perierant quidem; a lethali v. g. ſyncope, ob polypum ſubito in majora vaſa arterioſa ex corde impulſum, rupturam vaſorum majorum circa cor &c.: ſed certe tamen non fuerant apoplectici. Licet enim apoplexia ſaepe brevi in mortem finiatur, tamen ut ille morbus dicatur adeſſe, debent ante mortem omnes functiones animales aboleri, dum vitales functiones adhuc manent ſuperſtites, imo & auctae quandoque, uti §. 1014. dicetur.

In definitionibus Medicis (y) *Galenus* quidem ſic habet: *Apoplexia eſt detentio mentis cum abolitione ſenſuum, & corporis reſolutione: Item Apoplexia abolitio eſt in nervis omnibus ſenſus & motus.* Et *Aretaeus* (z) ita habet: *Apoplexia totius quidem corporis, & ſenſus, & mentis, & motionis, reſolutio eſt.* Sed facile patet, per hanc definitionem non diſtingui Apoplexiam a Syncope, in qua omnes ſenſus & motus pariter abolentur. Videtur hanc difficultatem ſenſiſſe *Aretaeus*, nam in eodem capite definitioni Apoplexiae ſubjungit Lipothymiam, quam ſic deſcribit: *Genuum reſolutionem, & ſenſus per aliquod tempus ſtuporem, & exanimationem, & caſum, lipothymiam vocamus* (a). Ex quibus apparet, quod *Aretaeus* apoplexiam ab animi deliquio inprimis inde diſtingui voluerit, quod *πρόσκαιρος νάρκη, non multo tempore perſtans ſtupor*, adeſſet in animi deliquio, cum in Apoplexia permaneret hoc malum. Verum quidem eſt, ab animi deliquio ſaepe poſt pauculum temporis excitari aegros, interim tamen & obſervata docuerunt, in perfecta ſyncope diu quandoque haeſiſſe homines, imo & pro mortuis habitos poſtea revixiſſe. Adeoque nec ſic integre tollitur haec difficultas, quae ex data definitione apoplexiae oritur. Melior ergo, & adaequata eſt definitio, quae in textu habetur, quod nempe in Apoplexia repente aboleantur omnes actiones animales dictae, dum tamen adhuc ſuperſunt vitales: ita enim Apoplexia a Syncope & animi deliquio perfecte diſtinguitur. Optime hinc in deſcriptione hujus morbi addidit *Aegineta* (b), reſpirationem apoplecticis ſupereſſe; & peſſimum in hoc morbo ſignum eſſe, ſi reſpiratio intermittat, vel magna cum violentia fiat; uti videmus in apoplecticis,

(y) Galen. Defin. Medic. N. 244. Charter. Tom. II. pag. 261. (z) De cauſis, & ſignis Morbor. diuturnor. Lib. I. Cap. VII. pag. 33. (a) Ibidem.
(b) Lib. III. Cap. XVIII. pag. 31.

ſticis, quod circa mortem maximo cum ſtertore, & valido pectoris motu reſpiratio peragatur. Patet etiam ex dictis, quare *Archigenes* (c) de hoc morbo ſcribens dixerit: *Utque abſolute dixerim, qui in hanc incidunt aegritudinem, ſenſu omnino carentes mortui vivunt.* Manifeſte enim apparet, quod ſic indicare voluerit, ſenſibus abolitis, vitales tamen functiones in hoc morbo ſupereſſe.

Interim tamen videtur *Hippocrates* quandoque apoplexiae vocabulo ſignificaſſe partis corporis ſingularis reſolutionem; uti apud *Aretaeum* & *Aeginetam* (d) notatur, quod crus apoplecticum dixerit factum fuiſſe. *Celeberrimus Vviggamus*, cui pulcherrima editio *Aretaei* debetur cum optima verſione in notis eruditiſſimis ad varias lectiones (e) monet, quod poſt longa, & frequentem conquiſitionem Ἀπόπληκτη σκέλος apud *Hippocratem* non deprehenderit. Sed ſunt tamen apud *Hippocratem* plura loca, ubi manifeſte pro particulari reſolutione apoplexia ſumitur (f).

Ex dictis patet, ſatis firmam Diagnoſin haberi, per quam Apoplexia ab aliis morbis diſtingui poſſit. Sed major difficultas eſt, ut certo diſcerni poſſit Apoplexia a ſomno profundo, cujus imaginem refert, & in quo omnes ſenſus, & motus voluntarii ſilent. Verum quidem eſt, quod profundo etiam ſomno ſepultus homo plerumque excitari poſſit talibus, quae validiſſime ſenſuum organa afficiunt; Apoplexia correptus autem minime. Tamen quandoque laboribus, & diuturnis inprimis vigiliis, exhauſti homines, tam profundo opprimuntur ſomno, ut nullis fragoribus excitentur; imo ne quidem igne combuſtis corporis partibus a dolore evigilent. Strenuiſſimum bellatorem novi, qui in urbe obſeſſa per quadraginta & octo horas nullum ſomnum ceperat; tandem pallio involutus humi procubuit, medius inter bina tormenta bellica, ex quibus globi miſſiles majores projiciebantur continuo: tamen nec turba circumſtrepentium militum, nec horrendi, & continui fere machinarum ignivomarum fragores illum a placidiſſimo ſomno, quo per decem horas fruebatur, excitare potuerunt. Vidi aliquot caſus, ubi, dum in lecto vaſa, ferventi aqua plena, ſub ſtragulis repoſuerant, ut ab acerrimo frigore homines ſe defenderent, crura miſerrime combuſta fuerant, abſque eo quod evigilaſſent per tantum dolorem, profundo tali ſomno ſepulti. Verum quidem eſt, quod ſani homines a profundiſſimo etiam ſomno ſponte evigilent, apoplectici autem pergant dormire, ſed agitur tantum de hac re, quomodo quis profundiſſime dormientem hominem ab apoplectico diſtinguere poſſit, dum & ſimiles ronchos imo de pectore ducit, & a tam validis cauſis ſenſus afficientibus excitari nequit. Idem adhuc magis verum eſt in ebriis hominibus, & hanc difficultatem videtur agnoviſſe *Hippocrates* (g), dum in loco, cujus alia occaſione ad §. 558. memini, dicit: *Si quis ebrius derepente obtumeſcat, convul-*

ſus

(c) Aetius Lib. VI. Cap. XXVII. pag. 253. 254.
(d) Locis modo citatis.
(e) Aretaei pag. 493. (f) Aphor. 40. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 312. Prorrheticor. Lib. II. Cap. X. Charter. Tom. VIII. pag. 819. Coacar. Praenotion. N. 359. ibid. pag. 872. & N. 477. ibid. pag. 879. (g) Aphor. 5. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 196.

lae ſolvuntur, *vocem edat.* Ubi apparet, quod Prognoſis certitudinem diſtulerit ad illud tempus, quo crapula ſolvi ſolet. Notat autem *Galenus* (*b*) in Commentariis ad hunc locum; quod *Hippocrati* ſatis conſuetum fuerit vocare obtumeſcentes illos, qui toto corpore privabantur ſenſu, & motu, ſicque nominaverit integram affectionem ex uno ſymptomate. Tanto autem difficilius profundiſſimus ſomnus in ebriis ab apoplexia diſtinguitur, quia numeroſis obſervatis conſtitit, ſatis frequenter ſummam ebrietatem in lethalem apoplexiam abiviſſe. Manet ergo ſemper magna difficultas, ut ſomnus profundiſſimus in homine ſano ab apoplexia diſtinguatur ſignis certis: ſi tamen novimus diuturnas vigilias praeceſſiſſe, vel defatigationem ſummam, vel cauſas ebrietatis maximas, ſecuri magis ſumus, quod talis ſomnus naturalis ſit, non adeo morboſus. In apoplecticis etiam major rubor, & facies magis turgida ſolet eſſe, & reſpiratio majori cum molimine plerumque peragitur, quam in hominibus ſanis dormientibus.

§. 1009. ACcuratiſſima, & multiplex valde obſervatio docuit, hunc morbum accidiſſe, quoties illae praegreſſae eſſent cauſae, quae potuerunt impedire integrae, vel multum, effluxum liquidi cerebroſi ſpirituoſi in organa ſenſuum, motuumque voluntariorum, & viciſſim huiux refluxum ab his organis in ipſum ſenſorium commune; ſuperſtite interim cerebelloſi liquoris in cor, & naturalia reſpirationis organa, itu, & forſan reditu, aliquo, qui ad has functiones ſuſtinendas quodammodo ſufficiat.

Si conſiderentur illa, quae circa encephali functionem, & uſum in Phyſiologia (*i*) demonſtrantur, patebit ſatis, ad ſenſuum, & motuum voluntariorum in nobis exercitium requiri tenuiſſimi fluidi liberum iter ab encephalo per nervos ad organa ſenſuum, & muſculos, ut cauſa muſcularis motus ad muſculos derivari poſſit, & mutatio ultimae ſuperficiei nervorum ſentientium ab objectis ſenſibilibus facta propagari valeat ad ſenſorium commune. Cum autem in apoplexia omnes ſenſus, & motus voluntarii ceſſent, quidquid poterit impedire illud liberum iter ab encephalo per nervos ad muſculos, voluntatis imperio ſubjectos, & ſenſuum organa, erit ſufficiens apoplexiae producendae cauſa. Unde pulcre hunc morbum ſic deſcripſit *Aegineta* (*k*): *Communi nervorum principio affecto*, *& inde omnibus corporis partibus pendentibus motum ſimul*, *& ſenſum*, *apoplexia morbus vocatur.* Illud autem commune nervorum principium hodie a Medicis ſolet vocari ſenſorium commune; quo nomine intelligitur illa corporis pars, unde omnes nervi, ſenſibus, & motibus voluntariis ſervientes, ſuam ducunt originem.

Quamvis in apoplexia ſileant motus voluntarii, ceſſentque a ſuis functionibus

(*h*) Ibidem. (*i*) H. Boerhaave Inſtit. Med. §. 284.
(*k*) Lib. III. Cap. XVIII. pag. 31.

nibus ſenſuum organa, ſuperſunt tamen plurimi adhuc motus in corpore. Cordis, & arteriarum actio manent, & plures, quae inde pendent, ſecretiones, ſalivae, muci, urinae &c. Reſpiratio pergit, uti & motus inteſtinorum periſtalticus. Verum omnia illa fiunt in noſtro corpore, nobis etiam non conſciis, uti notum eſt; nec voluntas directo paſſim imperio in hos motus agit, ut illos augeat, minuat, ſiſtat, moderetur &c. Unde merito concluſerunt Celeberrimi Medici, motus illos vitales dictos, & ſpontaneos, aliam originem habere, quam priores, qui nobis conſciis fiunt, & voluntatis imperio plane ſubjacent.

Cum autem conſtiterit numeroſiſſimis obſervatis, in vulneratis hominibus (de quibus vide illa, quae in Capitis vulnerum hiſtoria habentur) cerebro inſigniter laeſo, vel compreſſo, turbari, & aboleri ſenſuum exercitia, & motus voluntarios, ſuperſtite adhuc vita, & plurimis motibus, qui nobis inſciis fiunt; ſtatuerunt Medici, commune nervorum, ſenſibus, & motibus voluntariis ſervientium, principium, ſive ſenſorium commune, in cerebro ſedem ſuam habere. Uti enim pulcherrime notavit *Galenus* (*l*): in ſenſuum organis mutatio quidem fit a rebus ſenſibilibus, ſed illius mutationis perceptio non fit in ſenſuum organis, ſed in cerebro; unde dicit: *Ipſum namque cerebrum ſenſorium organum a natura factum non eſt, ſed ſenſoriorum ſenſorium.*

Praeterea per eadem obſervata conſtat, illud ſenſorium commune citius laedi, facilius deſtrui, quam alteram illam partem encephali (qualiſcumque illa demum fuerit), unde motus illi vitales, & ſpontanei pendent. In graviſſimis enim capitis laeſionibus per contuſiones, vulnera &c., ſaepe per plures dies apoplectici jacent homines, antequam moriantur: opii largior doſis, vini generoſi ingurgitatio, tollunt pro quodam tempore omnes actiones animales, dum vitales, & ſpontaneae perſtant, & increſcunt. Quin imo ipſa ſanitas poſcit, ut quotidie per plures horas ceſſent ſenſus, & motus voluntarii, auctis interim functionibus vitalibus, naturalis ſomni tempore. Cerebellum autem, mole minus quam cerebrum, firmioris compagis, ſitu ſuo, & expanſo durae matris velo, tutius defenſum contra externarum cauſarum impetum quam cerebrum, credebatur eſſe illa pars corporea, cujus integritas requirebatur, ut motus illi vitales, & ſpontanei perennarent abſque ulla intermiſſione. Experimenta in vivis animalibus capta (vide §. 170. 1.) videbantur evincere omnino hujus rei veritatem. Ideo non ſine ratione ſtatuebatur, quod *in apoplexia liquidi cerebroſi ſpirituoſi effluxus in organa ſenſuum, motuumque voluntariorum impediretur integre, vel multum, ſuperſtite interim cerebelloſi liquoris in cor, & naturalia reſpirationis organa ita & forſan reditu aliquo.*

Interim tamen fide digniſſima celeberrimorum Virorum obſervata, & experimenta, poſtmodum inſtituta, videntur docere, cerebellum inſigniter laedi poſſe, vita non tantum ſuperſtite, ſed etiam actionibus vitalibus non admodum laeſis. In juvene, qui decimoquarto die morbi acuti perierat, invenie-

(*l*) De Symptom. cauſis Lib. I. Cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 61.

Digitized by Google

ſubſtantiae cerebelli communicat: pulſus tamen, & reſpiratio fuerant ſatis bona, morbi tempore; ſed paralyſis dextri lateris obſervabatur ante mortem (*m*). Plura talia obſervata diſſectis cadaveribus facta, & experimenta in vivis animalibus inſtituta, apud *Celeberrimum Senac* (*n*) habentur, quae docent, cerebello ſoli vitalium motuum originem non poſſe adſcribi.

§. 1010. QUae cauſae omnes recenſitae ab Obſervatoribus in aliquas claſſes redigi poſſunt in commoda Praxios. 1. Nativa corporis fabrica, Caput magnum; Collum breve, & ſaepe ex modo vertebris extructum; Corpus valde craſſum, & pingue; Temperies plethorica; Cacochymia pituitoſa multum excellens.

Cum in Phyſiologicis evidenter probetur, ad integritatem functionum, quae a cerebro pendent, requiri debitam copiam liquidi ſani per vaſa determinato impetu moti, ut inde fiat ſecretio fluidi ſubtiliſſimi, quod per nervos movetur ad organa ſenſuum, & motus inſtrumenta; patet ſatis, multiplices admodum poſſe eſſe cauſas, quae integre tollere, vel multum impedire poſſunt hujus fluidi ſecretionem, & liberum per ſtamina nervoſa motum, ſicque apoplexiam producere. Omnia enim, quae vaſa comprimunt, vel illorum cohaeſionem ſolvunt; omnia vitia humorum, per quae a ſanitatis legibus degenerant in cacochymias varias; copia & impetus humorum nimis aucta, vel minuta, poſſunt huic morbo originem dare; quae ergo in claſſes quaſdam redigi merentur, ut ordine inveſtigari poſſint, & indicationi curatoriae, inde deducendae, ſervire.

Caput magnum &c. Quanta ſit ſtaturae corporis in variis hominibus diverſitas, notum eſt: verum obſervatur, ſemorum, & crurum longitudinem variam, uti & colli, pro maxima parte, illam ſtaturae diverſitatem producere: truncus enim corporis ſaepe eandem menſuram habet in binis hominibus, quorum unus alterum pedis, & ultra longitudine excedit. Quo autem collum longius eſt, eo magis cor a baſi carnii diſtat. Cum autem motus, ſanguini per cordis ſyſtolen conciliatus, & dilatatio arteriarum a ſanguine impulſo, validiores ſint prope cor, quam in partibus remotioribus a corde; patet ſatis, eo validius urgeri ſanguinem per vaſa cerebri, eo magis diſtendi haec vaſa, caeteris paribus, quo cor capiti magis propinquum eſt; praecipue cum per magnos ſatis ramos recto decurſu ſanguis ad caput feratur. Hinc notatur in Phyſiologicis (*o*), carotides, & vertebrales arterias, ubi ad baſim cerebri appellunt, ita diſponi, ut impetus ſanguinis, per haec vaſa moti, minuatur, ne mollis encephali ſubſtantia a nimis valido hoc impetu laederetur. Unde patet, quare collum breve merito habeatur

beatur

(*m*) Novelle Litéraire 20. Marzo 1750. N. 12. pag. 179. (*n*) Traité de la ſtructure du Coeur Tom. I. Liv. II. Chap. VII. pag. 428. &c. (*o*) H. Boerhaave Inſtitut. Medic. §. 235.

beatur pro cauſa praediſponente ad apoplexiam; uti & obſervationes quotidianae confirmant, talibus frequentius hunc morbum contingere; & ſemper in his faciem magis rubram, & turgidam fere videmus ob eandem rationem. Ideo etiam videntur tales homines caput magnum habere, ſed ſaepe fallaci ſpecie ob turgidam, & inflatam faciem, cum magnitudo capitis proprie a cranii capacitate dependeat, & cranium magnum ac capax, maxime verſus occiput, inter ſigna optimi habitus, & longaevitatis indicia, merito habeatur (*p*).

Corpus valde craſſum, *& pingue*. Conſtat ex Phyſiologicis, per actionem conſpirantem omnium viſcerum chylopoieticorum ex ingeſtis in homine ſano educi omne ſolubile, ſolidis partibus per alvum exeuntibus. Dum autem hoc fit, oleum pingue ingeſtorum ſeparatur a reliquis, & chylum pinguem facit, qui per vaſa cum ſanguine fluens, & mammarum fabrica inde ſeparatus lac vocatur, ſponte cremorem pinguem praebens, dum emulctum in vaſe quieſcit. Oleum autem illud pingue, & copioſum quidem, miro modo latere poteſt, dum aliis partibus unitum, & inprimis ſalinis, ſaponis ſpeciem conſtituit, uti fit in omnibus vegetabilium ſuccis. Ex gramine, quod adeo macilentum videtur, & aqua, quotidie vacca lac conficit, quod tantam copiam pinguis butyri largitur; unde per ipſam chylopoieſin in hoc animali extricatur ex gramine illud pingue, quod prima fronte nemo facile tanta copia ibi adeſſe crederet. Ubi vero in bove, vel in vacca uberibus exſiccatis, illud pingue manet in corpore, intra paucos menſes mirum in modum pingueſcunt haec animalia, ſi laetis paſcuis verſentur, & nullis laboribus fatigentur. Idem jam in corpore humano contingit, & per chylopoieſin opimum illud pingue ab ingeſtis ſeparatur, pulcherrimis uſibus ſerviturum. Notum enim eſt, tunicam cellulosam, in qua pingue illud colligitur, omnibus muſculis inſterni; imo ſingulas horum fibras ambire, ut facilem mobilitatem, & flexilitatem debitam illis ſervet: ita & oſſium majorum cavis recondita pinguis medulla articulorum mobilitati proſpicit, & ligamentorum, oſſa articulata nectentium, laxitatem requiſitam conſervat. Magnum ergo uſum habet pinguedo ad facilitandos muſculares motus, & a muſculis motis agitata, attenuata, venas denuo ingreditur, ac circulantibus humoribus miſta, per urinas, & ſudores exit de corpore, uti certis experimentis conſtat. Valido labore victum parantes homines pingui ſudore rigida induſia habent, urinamque emingunt ruberrimam, nec pingueſcunt facile, licet voraces etiam fuerint. Ubi autem valida viſcera chylopoietica ex ingeſtis copioſum tale pingue ſeparant, nec per motum corporis diſſipatur, tunc illud incipit accumulari, membranam celluloſam diſtendere, ejuſque molem immaniter ſaepe augere. Cutis quidem cedit ſenſim, & a muſculis ſuppoſitis removetur, ſed tamen reſiſtit; unde a pinguedine accumulata omnia ſuppoſita comprimuntur, & vaſa arctantur. Hinc pulſum minus validum in obeſis obſervant Medici, & Chirurgi difficilem in illis venae ſectionem experiuntur; non tantum quia ſub denſa pinguedine demerſae haerent venae, verum etiam, quia exiliores ſunt.

(*p*) Ibidem §. 885. 5.

Digitized by Google

§. 1010.

ſunt. Si jam ſimul conſideretur, omentum in obeſis immani pi
molo ſaepe diſtendi, & omnia abdominalia viſcera comprimere
ſatis, ſanguinis tranſitum per aortam deſcendentem, ejuſque ramo
liberum eſſe. Nec parva certe haec nimis pinguis omenti compr
qua vicina impedit, cum & ſterilitatem ipſam in foeminis ab h
Hippocrates (q) deduxerit, dicens: *Quod ſi praeter naturam craſſior*
utero non concipit: omentum enim craſſius incumbens uteros comprimit
genituram ſuſcipere ſinit. Idem in Aphoriſmis (r) habet, & ibi addit
tales obeſae mulieres nunquam praegnantes fiant, niſi prius attenue

Cum ergo in admodum obeſis omnia vaſa corporis comprima
pinguedine accumulata; in cranio tamen nulla pinguedo obſervetu
ſaltem rariſſime, & parca admodum copia circa ſinus durae matris
ſatis, nimis impleri vaſa encephali, dilatari, minora vaſa comprim
que functiones cerebri ſenſim magis magiſque impediri: hinc inc
fieri hebetes, torpidi, oblivioſi, ſomnolenti; ſenſuum omnium acum
illis minuitur; tandemque, obruto nimia plenitudine cerebro, vel &
vaſis, apoplectici moriuntur. Sic de Ptolomaeo, Aegypti rege, Ju
(s) refert, *Segni admodum, & quotidiana luxuria ita marcente, u*
ſolum regiae majeſtatis officia intermitteret, verum etiam ſenſu homini
mia ſagina careret. Mirum magis eſt, quod apud Varronem (t) leg
de ſue, *quae, prae pinguedine carnis, non modo ſurgere non poſſet,*
etiam, ut in ejus corpore ſorex, exeſa carne, nidum feciſſet, & peper
mures. Omnium maximum diſcrimen adeſt, ubi illa pinguedinis copia
admodum obeſis, per calorem ſubitum, motum validum corporis,
febrim natam, ſoluta, attenuata, venas ingreditur, & ſanguini miſcet
ſicque humorum circulantium quantitas augetur ſubito, & brevi letha
apoplexia ſaepe ſequitur, ruptis a nimia tali & ſubita repletione vaſ
Hinc monuit *Hippocrates* (u); *Natura admodum craſſos celerius interire*
quam graciles, uti alia occaſione ad §. 693. notavi, ubi de calore febri
ob molem movendorum ſubito auctam dicebatur.

Temperies plethorica. Quando nimia quantitas ſanguinis rubri adeſt in corpore caeterum ſano, tunc plethora vocatur (vide §. 106. *a*.) Quamvis autem omnes functiones a plethora laedi poſſint, obſervatur tamen, imprimis turbari illas, quae ab encephalo pendent: plethorici enim ſomnolenti fiunt, torpidi, vertiginoſi; & niſi tollatur illa ſanguinis abundantia per ſpontaneas, vel arte factas evacuationes, periculum apoplexiae imminet. Ratio autem haec videtur eſſe: ſanguis ruber naturaliter non invenitur quidem in cortice cerebri, ſed in vaſis piae matris, omnibuſque hujus proceſſibus, qui ſe ubique inter corticem, ipſamque medullam, inſinuant: dum ergo omnia vaſa ſanguinea in plethoricis nimio ſanguine diſtenta turgent, dilatabuntur & haec vaſa: verum cranii cavum exactiſſime

(q) De natura muliebri Cap. xix. Charter. Tom. VII. pag. 690. (r) Aphor. 46. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 222. (s) Hiſt. Philipp. Lib. XXXIV. Cap. 11. pag. 621. (t) De re ruſtica Lib. II. Cap. iv. pag. 268. (u) Aphor. 44. Sect. II. Charter. Tom. IX. pag. 83.

me repletur contento encephalo, & oſſa cranii in adultis cedere nequeunt; adeoque repletis plus ſolito vaſis ſanguineis, reliqua vaſa, tenuiores humores ferentia, debebunt anguſtari, & comprimi, adeoque functiones encephali turbari; uti & alia occaſione ad §. 112. 1. notavi. Omnia autem haec mala augentur, ſi epulis, vino generoſo ingurgitato, ira ſubita, calore aeris magno, aut corporis exercitiis validis, in plethoricis rarefiat ſubito ſanguis, & vaſa magis diſtendat. Hinc toties obſervatum fuit, plethoricos, medias inter epulas, vel & ira excandeſcentes, apoplecticos cecidiſſe.

Cacochymia pituitoſa multum excellens. Cum ſubtiliſſimi illius liquidi, quod per nervos movetur, ſecretio fiat a ſanguine arterioſo per arterias carotides, & vertebrales in encephalon delato, requiritur ad debitam horum elaborationem, ut ſanguis habeat dotes in ſanitate requiſitas. Verum in cacochymia pituitoſa degenerat ſanguis ab illa conditione, quam in ſanitate poſſidet, & minus aptus redditur, ut per encephali fabricam inde ſpiritus nervoſi elaborari poſſint; unde & videmus tali cacochymia laborantes languere, & motus muſculares cum difficultate exercere. Interim tamen languidam illam, & deſidem vitam trahunt diu, nec tam cito apoplexia ſequitur, ac quidem in obeſis, & plethoricis. Unde additur in textu *Multum excellens*: quando nempe adeo invaluit pituitoſus ille ſanguinis lentor, ut in vaſis encephali haerere omnino incipiat, ſicque vel integre, vel ſaltem pro maxima parte, ſecretio ſpirituum impediatur. Verum de hac cacochymiae ſpecie adhuc quaedam ſequenti numero dicenda erunt.

2. Quaecunque ſanguinem, lympham, materiem ſpirituum ita mutant, ut per arterias cerebri libere ire non poſſint, ſed impacta haereant: talia ſunt ſaepe α. polypoſae in carotidibus, vertebralibuſque arteriis concretiones, ſive circa cor primo, ſive intra ipſum cranium factae; quae cordis palpitatione, pulſu inaequali, vertigine, ſcotomia, frequentioribus, & ad auctum motum, caloremve increſcentibus, ſe manifeſtant. β. ſpiſſitudo inflammatoria cruoris; quam docent febris acuta continua, phrenitis, dolor capitis ingens, inflammatorius, diu praegreſſa; tum omnia ſigna, quae oriuntur a ſanguine, qui impeditus ire per vaſa cerebri, eo majore copia, & impetu per ramos carotidis alios ruit, unde rubor, tumor, inflammatio oculorum, cum lachrymis excuſſis, faciei, & colli. γ. craſſa, glutinoſa, pituitoſa iners ſanguinis totius natura, unde ſenibus, catarrhoſis, frigidis, humidis, pallidis, leucophlegmaticis, hic morbus admodum familiaris; quin & praeſagitur iis futurus jam ante adventum ſuum, per otia, hebetudines, ſomnolentiam, pigritiam ad motus quoſcunque, vocem ſolito tardiorem, tremores, ſtertores, incubos, oculos pallidos, turgidos, humentes, caliginoſos, vomitum pituitae frequen-

tem

tem, vertigines, reſpirationem ad minimos motus an
cum narium pinnis compreſſis omnes cauſae, unde gl
iners fit, accumulatur (69. ad 75.).

Hoc numero recenſentur illae cauſae, quae apoplexiam faci humorum non potentium tranſire libere per vaſa cerebri. Obſe tem docuerunt, ad tres ſpecies poſſe reduci humorum illam nimi tudinem: ad polypoſas nempe concretiones, ſpiſſitudinem inflamm & pituitoſum lentorem. Singulis autem his ſubnectuntur ſigna D ca, quibus a reliquis diſtingui poſſunt, quod inprimis ſervit, u medendi methedus inveniri queat.

α. De polypoſis illis concretionibus ſanguinis, illarumque cauſis, u gine, antea ad §. 52. dictum fuit; patuitque tunc, illas inprimis in de, & majoribus vaſis circa cor inveniri. Pluribus obſervationibus ſtitit, polypos illos quandoque adnaſci cordis columnis carneis, forte poſtea inde ſeparari, & una cum ſanguine in arteriam pulmonalem, aortam, ejuſque ramos majores propelli, illoſque vel anguſtare multum vel & integre occludere. Ter vidi in cadaveribus ramoſos tales polypo qui per aortae truncum, & ramos ejus ſuperiores propagines emiſerant fateor ſatis molles adhuc fuiſſe, & forte circa mortem, vel & poſt mor tem tantum natos. Verum ex illis, quae ad §. 52. habentur, patet, quod & vitae tempore tales concretiones ramoſae fieri poſſint; quae ſi caroti-dibus, & vertebralibus arteriis impingantur, cerebri functiones turbari valent, & penitus abolere, ſi omnem omnino aditum ſanguinis arterioſi ad encephalon impediant. Apud *Petrum Salium Diverſum* (vv) habetur obſervatio practica, quae hoc confirmare videtur. Puella enim quartum decimum annum agens capitis gravitatem, anxietates, vertiginem paſſa per unum diem, ſubito perit die ſequenti: in cadavere nihil praeternaturale in cerebro detectum fuit, ſed in arteria magna, & vena cava, ſanguis ita coaluerat, ut *apprehenſo illius ſanguinis concreti altero principio, totus ſanguis coalitus ita integer ex vena & arteria educeretur, perinde ac gladius ex vagina extrahi ſolet*. In hoc enim caſu laeſio functionum cerebri, praegreſſa mortem, videtur adſcribi debere concretioni polypoſae, liberum ſanguinis iter ad encephalon impedienti. Cum autem Carotides ſub baſi cerebri arteriis vertebralibus, & mutuo emiſſis ramis, uniantur, adeoque non poſſit aditus ſanguini ad encephalon impediri abſolute, niſi quatuor illae arteriae ſimul polypoſis talibus maſſis obſtruerentur; patet ſatis, raro a tali cauſa apoplexiam contingere: una, alterave ex his arteriis obſtructa ſic, & impervia reddita, turbabuntur quidem actiones cerebri, ſed non abolebuntur integre, uti in exquiſita apoplexia fit. Si autem polypus aortam ſic obſtrueret, ut impediretur ſanguis ingredi ramos aortae ſuperiora petentes, ex ipſa curvatura aortae de corde egredientis oriundos, potius ſubita mors a lethali ſyncope ſequeretur, quam apoplexia: niſi in tali caſu, ubi polypoſa talis maſſa haereret applicata

(vv) De febre peſtilenti, & affectib. particular. &c. Cap. IV. pag. 238.

parti ſuperiori curvaturae aortae, ſicque impediret ingreſſum ſanguinis per ramos ſuperiores, dum interim, non occupans totum aortae cavum, relinqueret adhuc aliquod ſpatium ſanguini per aortae truncum verſus inferiores corporis partes. Sponte autem patet, quam raro talis caſus contingere poſſit. Neque credo, certa fide conſtare, in arteriis encephali intra ipſum cranium tales polypos natos fuiſſe, qui ſanguinis motum impediverint omnino.

Polypos autem in cordis cavis, vel majoribus vaſis circa cor, haerere novimus ex palpitatione cordis perpetua, pulſu omni modo inaequali, & ſaepius intermittente, quia impedimentum ſanguini, cor ingreſſuro, vel ex corde expellendo, naſcitur, tuncque neceſſario turbatur cordis actio, & pulſuum rythmus. Confirmatur haec Diagnoſis, ſi omnia haec ſymptomata increſcant aucto motu, vel per calorem rarefacto ſanguine: placido enim motu dum ſanguis per vaſa fertur, haec obſtacula praeterlabi poteſt adhuc utcumque; verum aucta celeritate, vel rarefacto ſanguine non ſufficit ſpatium adhuc liberum in cavis cordis, vel vaſis, ut abſque impedimento ſanguis moveri poſſit. Vide tales miſeros aegros, qui quieſcentes omnino ſatis adhuc commode agebant; verum ubi in lecto corpus erigere, vel circumvertere tentabant, ſumma ilico anxietate corripiebantur, & quandoque in Syncopen incidebant. Sic etiam facile diſtinguuntur palpitationes cordis, & pulſuum inaequalitas, a polypis productae, a ſimilibus malis, quae in hyſtericis foeminis a ſola perturbatione animi obſervantur frequenter: in his enim, ubi compoſitae ſunt illae turbae, evaneſcunt brevi omnia haec mala, nec a motu corporis aucto reſuſcitantur, dum ſemel ſiluerunt.

Si jam una cum his ſignis polypi adſit ſimul vertigo; ſive apparens omnium objectorum rotatio, qui eſt primus, & leviſſimus vertiginis gradus; aut ſcotomia, dum aucto malo tenebricoſa vertigo fit, ubi, una cum hac apparente rotatione, caligine quaſi circumfuſa viſus obſcuratur; tunc novimus, polypoſum illud obſtaculum impedire liberum motum ſanguinis per arterias verſus encephalon. Uti enim alio in loco (vide §. 267.) monui, omnes fere capitis morbi a vertigine incipiunt, & dum curantur, pro ultimo ſymptomate adhuc vertiginem relinquunt.

β. Sanguinem ſanum ſponte ſua in concretionem pronum eſſe, notum eſt; illamque concretionem impediri jugi illius per vaſa motu. Verum invenitur in hominibus fortibus, & robuſtis, exercitatam inprimis ſi vitam egerint, ſanguis longe denſior, & firmius concreſcens: ubi jam haec ſanguinis denſitas augetur eo uſque, ut difficilius tranſire poſſit per ultimas arteriarum anguſtias, vel & ibi haerere incipiat, tunc vocatur ſpiſſitudo inflammatoria cruoris. Hanc autem ſanguinis ſpiſſitudinem major calor comitatur; uti in *Capitulo de Inflammatione* pluribus dictum fuit: ſicque diſtinguitur a pituitoſo frigido ſanguinis lentore, de quo ſequenti numero dicetur. Ubi jam talis ſanguis inflammatorius incipit haerere immeabilis in vaſis encephali, omnes effectus inflammationis ſequuntur, febris acuta, dolor moleſtus &c. Dolor autem ille capitis potiſſimum videtur fieri a meningibus inflam-

matis, cum cerebri cortex vix multum dolere videatur (vide §. 7
rum cerebri functiones tunc miro modo turbantur, & ferox illud,
que delirium naſcitur cum febre acuta comite; uti in Phrenitidis pe
ctum fuit. Aucto hoc malo, vaſis inflammatorio ſanguine diſtentis h
tibus, vicina minora comprimentibus, impeditur liber tranſitus hum
vaſa, & ſummis illis furoribus ſuccedit ſomnus profundus (vide
ipſaque tandem apoplexia, brevi lethalis. Magna ergo cura attende
ad illa ſigna, quae docent illud malum metuendum eſſe, ut praecaveat
raro, vel nunquam curetur apoplexia, ubi ab hac cauſa ortum duxit
mis autem hoc cognoſcitur a rubore, & tumore omnium illarum
quibus carotis externa ſanguinem adfert: quo magis enim impeditur pa
in carotidis internae ramis, per encephalon diſtributis, eo plus urgentur
rotidis externae propagines per partes capitis exteriores diſtributae. Vi
tur illa, quae in Commentariis §. 741. & §. 772. de hac re dicta fuerunt

γ. Antea ad §. 43. notatum fuit, partem ſanguinis craſſiſſimam, rub. nempe in arteriis; & venis majoribus naturaliter tantum haerentem, n mentum motus ad vitam, & ſanitatem requiſiti a corde, & arteriis recipe & reliquis partibus communicare. Unde ſimul ac illa pars rubra incipit d ficere in ſanguine, omnia languent, & torpent, & naturalis corporis calor multum minuitur. Manifeſte hoc patet in virginibus Choloroſi laborantibus, in quibus pallor ille adeſt ob defectum ſanguinis rubri; ſed & ſimul languor, & tarditas ad omnem motum muſcularem, & paſtacea quaſi tumidi corporis mollities. Simulac per uſum limaturae ferri inſtauratur haematopoieſis, & incipit gratus rubor redire genis, mox redeunt vires, & alacres motu corporis delectantur, quem antea moleſtiſſime ferebant. Requiritur ergo ad debitam ſubtiliſſimi liquidi ſecretionem per fabricam encephali ſanguis ruber bonus, a quo & caloris diſtributio aequabilis per omnes partes corporis pendet. Cum autem vaſa conſtituentia corticem cerebri in ſanitate non admittant ſanguinem rubrum, & multo minus adhuc medullae encephali ſtamina, tota haec moles caret illa cauſa excitante calorem noſtrum, nempe motu, & attritu partis rubrae ſanguinis ad vaſa reſiſtentia. Supplet autem hunc defectum pia mater, vaſis ſanguineis refertiſſima, cerebrum, cerebellum, medullam oblongatam, & nervos inde egreſſos, ambiens non tantum, ſed & profunde deſcendens intra ſulcos, & gyros cerebri: & ejuſdem piae matris propagines, plexus dictos choroideos in fundo ventriculorum cerebri poſitos conſtituens, ut & ibi calor aequabilis conſervetur. Praeterea notum eſt, per ipſam medullam cerebri vaſa ſanguinea tranſire, uti docent injectiones, & puncta rubra in diſſecta medulla cerebri conſpicua: & per ipſam ſubſtantiam medullarem nervi optici vas ſanguineum tranſit. Ubi ergo debita copia ſanguinis rubri adeſt in his vaſis, tota encephali moles naturali calore fovetur, & ſecretio ſubtiliſſimi liquidi a ſanguine debito modo perficitur. Ubi vero deficit ſanguis ruber, tenuiora liquida fluunt per vaſa; verum deficit, vel ſaltem minuitur vis propellens liquida haec; hinc accumulantur in vaſis, non propelluntur. Sed arteriae exhalantes tenuiſſimum vaporem in ventriculos cerebri eructant,

 uti

Digitized by Google

uti & inter membranarum cerebri ſibi mutuo contiguas ſuperficies, ſicque debitam mollitiem, & flexilitatem harum partium ſervant, & concretionem impediunt: hunc autem vaporem, ex arteriis expulſum, venae bibulae iterum reſorbere debent, caeteroquin fieret ſtagnatio, & accumulatio illius exhalantis liquidi. Calor autem a ſanguine rubro per totum corpus diſtributus primaria cauſa eſt, quae hanc reſorptionem promover, dum impedit, ne illud exhalans condenſari poſſit, & ſub aquae forma colligi in illis cavis, vel membranarum interſtitiis. Sic videmus abdomine vivi animalis aperto, exire roridum, & calidum vaporem, qui aliquot horis poſt mortem, frigefacto jam cadavere, ſub forma liquidi in cavo abdominis reperitur. Ita & in ſenibus illud, quod per arterias exhalantes in cava narium exit, non difflatur in auras vaporis forma, ſed condenſatum, de naribus guttatim depluens, foedum illud ſenile ſtillicidium facit, quia debilis vis vitalis in ſenio provecto per vaſa jam nimis rigida, non valet ad extrema corporis uſque calorem propagare. Ubi jam in vulneratis, vel abortientibus foeminis, ſubito fit magna jactura ſanguinis, fit ilico debilitas ſumma; & ſi liquida copioſa talibus ingerantur, repletur corpus humoribus tenuioribus; ſed, deficiente calore, & languentibus viribus motricibus, hi ſtagnant, & accumulantur in cavis corporis, & inprimis in locis remotiſſimis a corde, ideſt, circa extremos pedes, unde ſolent tumores hydropici, a tali cauſa nati incipere, & ſenſim aſcendere. Si vero ſenſim minuatur pars rubra ſanguinis, ut in Chloroſi, & Leucophlegmatia fit, tunc oritur languor lentiſſime ſubrepens, ſucceſſive auctus ad ſummam debilitatem uſque. Accumulari jam in cavo cranii pariter ſic aquoſum humorem, & premendo encephalon apoplexiam producere, obſervationes medicae teſtantur, *Columbus* (*x*) ſequentia habet: *Diſſecui non ſemel, qui ob fortem apoplxeiam obierant, in quorum cerebro magnam aquae copiam reperi, perſpicuam quidem, ſed glutinoſam.* Inter duram, & piam matrem ſerum copioſum invenit *Vvepferus* (*y*) cum impetu proſiliens, dum pertundebatur dura mater, & tota cerebri, & cerebelli ſuperficies, quaſi gelatina quadam videbatur obſita, qua cultello laeſa, ſerum extillavit ſimile illi, quod inter duram, & piam matrem accumulatum fuerat. Videtur autem tunica Arachnoidea, piae matri incumbens, & multis in locis fibrillis nexa, celluloſae tunicae ſpeciem referre, & dum inter hanc, & piam matrem lympha accumulatur, gelatinae formam habere, ex qua pertuſa exit contenta lympha. In cadavere Illuſtriſſimi, & ſtrenuiſſimi viri non tantum inter duram matrem, & piam invenit ſeri copiam *Celeberrimus Schvvencke* (*z*), verum & pia mater in veſiculas limpidas, hydatides fingentes, elevata conſpiciebatur, & his veſiculis pertuſis ſeri inſignis quantitas prorupit; ſimulque tunc patuit, membranam piam in parte ſuperiori utriuſque lobi cerebri fere ubique ſeparatam fuiſſe, & laxae cortinae inſtar fluctuaſſe. Aliquoties & ipſe vidi in cadaveribus ſimilia, & ſemper habuerunt ante mortem functiones cerebri laeſas, licet non

(*x*) De re Anatom. Lib. XV. pag. 265. 266.
(*y*) Hiſtor. Apoplect. pag. 16. & 344.
(*z*) Rari caſus explicat. Anat. Medic. pag. 27.

non omnes, in quorum encephalo haec videram, Apoplectici
In ventriculis cerebri, & in ipſa theca vertebrarum pariter
fuerunt tales aquoſae collectiones (a).

Verum cum illa lymphae accumulatio ſenſim fiat, hinc lente
ſymptomata, quae cerebri functiones laeſas demonſtrant, &
menſes, imo & annos quandoque, aegri his affliguntur, antequa
tur apoplexia; imo quandoque aliis morbis pereunt, antequam
pia lymphae accumulata fuerit, ut comprimendo cerebrum peni
omnes ejus functiones. Cum e contra, ruptis vaſis, & effuſo
ſtatim apoplexia plerumque ſequatur; uti patebit N. 4. hujus
Unde notavit *Aretaeus* (b) de hoc morbo, quod repente in-
dem ſoleat, ſed *nonnunquam etiam habere praelonga initia, gravitatem*
tum difficilem, torporem, frigoris ſenſum &c. Quaedam tamen obſer
nes practicae docuerunt, & ſatis ſubito quandoque talem ſeroſam illu
caput inundare, & apoplexiam cito lethalem producere, abſque eo,
ſigna illa obſervata fuerint in textu enumerata, quae lentam collection
in encephalo comitari ſolent. In ſene enim ſexaginta quatuor annorum
homine plebejo, ſed ingenioſo, duro, & quotidiano labore victum qua
rente, circa meridiem ſubita apoplexia mortuo, cum toto matutino tem
pore, idem fuerit in opere, & ſermone, ac ante, invenit *Vuepfe-*
rus (c) in cavo cranii ſeroſam colluviem copioſam inter duram, & piam
matrem, inter hanc, & cerebrum, in ventriculis cerebri, & inprimis in
quarto ventriculo, ſub baſi cerebri, & in theca vertebrarum, ubi ſpinalis
medulla reconditur. Hiſtoria morbi interim nulla memorat ſymptomata, quae
laeſas fuiſſe antea cerebri functiones docent: habitum cachecticum, & tu-
midum habuerat, & ſolitae crapulae frequentius indulſerat pauco ante mor-
tem tempore: nonnunquam & ſitibundus frigidam affatim hauſerat: unde
conſtat ſatis, abundaſſe quidem aquoſam cacochymiam in homine, ſed de-
bet tamen ſubita cauſa acceſſiſſe, quae faceret, ut omnia haec loca tam
cito inundarentur: vixque videtur veroſimile, hoc abſque ruptura vaſorum
factum fuiſſe, cum nulla ſigna ſenſim accumulatae lymphae praeceſſerint.

In literatis viris, ſedentariam vitam degentibus, dum libris impalleſcunt,
frequenter a tali cauſa oritur apoplexia; ſed lente, & per gradus incre-
ſcere ſolet morbus. Primo enim oritur languor, & amor quietis, ac otii;
dein incipit ingenium hebeſcere, memoria vacillare; ſomnolenti fiunt,
ſtupidi, & ſaepe diu in hoc ſtatu manent, antequam moriantur. Vidi non
ſine magna commiſeratione eruditiſſimos viros, & de re literaria quam
optime meritos, ſibi ipſis quaſi ſupervixiſſe per annum, & ultra, om-
nium rerum immemores, tandemque apoplecticos periiſſe.

Verum & per glutinoſam inertem cacochymiam, de qua actum fuit
§. 69. & ſequentibus, ſic degenerare poteſt ſanguis, ut non praebeat aptam
materiam, unde ſubtiliſſimum fluidum poſſit ſecerni; uti ad primum hujus
paragraphi numerum dictum fuit. Ideo §. 72. defectus ſubtiliorum in ſan-
guine,

S 4

(a) Vide loca Vuepferi modo citata.
(b) *Morb. diuturn. lib. I. Cap. VII. pag. 35.*
(c) Hiſtor. Apoplect. pag. 428.

guine, & minimorum canalium coalitus, inter effectus talis cacochymiae numerati fuerunt. Cum autem in ſenibus plurima vaſa minima aboleantur (vide §. 55.), & muſcoſo frigido lentore ſanguis abundet; hinc illis apoplexia, ab hac cauſa nata, ſatis frequens eſt; & *Hippocrates* (*d*) ſenectutis morbos recenſens pulcre notavit pleraque mala, quae talem apoplexiam praecedere ſolent; ita enim habet: *Senibus autem ſpirandi difficultates, & catarrhi tuſſiculoſi, ſtranguriae, dyſuriae, articulorum dolores, nephritides, vertigines, apoplexiae, malus corporis habitus; totius corporis pruritus, vigiliae, alvi oculorum, & narium humiditates, viſus hebetudines, glaucedines, auditus graves.*

Sed & atrabilaria cacochymia poteſt ſanguinem ineptum reddere, ut debita inde ſpirituum copia ſeparetur. Ubi enim in ſanguine mobiliora, diſſipata per quaſcumque demum cauſas, reliquerint immobiliora unita, tunc ſanguis lenteſcere incipit, non quidem tenacitate inflammatoria, ſed picea quaſi, quae oleoſa, tenaci, & terreſtri materia ſanguinis conſtat, ſimul arcte unicis, uti poſtea pluribus dicetur *in Capitulo de Melancholia.* Ubi jam talis atrabilaria tenacitas totum ſanguinem infecit, tunc haerere incipit, quandoque in vaſis cerebri, illa varicoſa reddit diſtendendo; ſic minora vaſa comprimuntur, dum ſimul talis ſanguis nec continet aptam materiam pro ſecernendis ſpiritibus, nec facile dimittit fluidiorem ſui partem arcte haerentem ſpiſſiori. Unde videmus in melancholicis inveteratis, ſolum humorum circuitum adhuc tantum fieri per majora vaſa, cum pulſu tardo, frigore totius fere corporis: vix comedunt, vix bibunt, & ſtupidi jacent, nullis amplius turbantur curis, cum antea moeſti, & anxii ſiniſtra quaevis metuebant: imo omne fere ſecretiones ceſſant in miſeris illis diu ante mortem. Vidi ſic mulierem ſumme melancholicam, poſtquam aliquoties violentas manus ſibi inferre conata fuerat, per ſex ſeptimanas jacuiſſe in lecto oculis apertis inſomnem, ſed omnium rerum immemorem, abſque ullo cibo fere, vel potu: toto hoc tempore alvum non depoſuit, & parciſſimam tantum urinae copiam: ultima ſeptimana nullam omnino: extrema frigebant inſtar marmoris, lingua, & os internum aridiſſima erant. Poſt mortem nec effuſus humor in cranio, nec eroſa vaſa apparuerunt, ſed piae matris vaſa piceo nigerrimo ſanguine diſtenta. Videntur & veteres Medici hanc cauſam impeditarum functionum cerebri cognoviſſe (*e*). Agnoſcebant quidem, quod plerumque hypochondriis, atrabilaria ſaburra gravatis, cerebrum per conſenſum turbaretur; verum ſimul diſerte monuerunt, *nonnunquam, univerſo in venis ſanguine melancholico facto, communi laeſionis ratione cerebrum laedi.* Videtur & huc ſpectare ſequens *Hippocratis* (*f*) locus: *Si lingua derepente impotens, aut aliqua corporis pars apoplectica evadat, melancholicum illud eſt.* Certe *Galenus* (*g*) explicans hunc locum dicit: *Fieri poſſe, ut propter humoris craſſitudinem tales effectus conſequantur, quales ex lenta, & craſſa pituita ortum habent.* Oritur apoplexia a me-

(*d*) Aphor. 31. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 128. (*e*) De Melancholia Lib. ex Galeno Ruſo &c. Cap. I Charter. Tom. X. pag. 496. (*f*) Aphoriſm. 40. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 312. 313. (*g*) Ibidem.

a melancholia, ubi humor atrabilarius ſolutus, acris, in cerebru
tur, ſubito omnia deſtruens; ſed uti poſtea ad §. 1104. dicetu
tunc citiſſime occidit ille morbus: in hoc autem caſu lento gradu
ptomatibus in textu recenſitis praegreſſis, ſolet invadere.

3. Quaecumque arterias ipſas, vaſave nervoſa cerebri ita
munt, ut cruor, ſpirituſque transfluere non poſſint. α. P
cacochymia replens, calida valde temperies, hinc obno
malo, maxime ſi motus, calorve ingens velocitatem ada
hinc his accidere ſolet a lauto valde cibo, potu, medica
acribus, & valde moventibus, ut ſunt cardiaca, volatilia,
toria &c.; aeſtu, motuque exorbitantibus, intentione animi fu
diuturna, ſaepe repetita. β tumores quicunque intra cranium
inflammatorii, abſceſſus, ſeroſi, pituitoſi, ſteatomatoſi, ſcirrh
oſſei, vel arterias, vel venarum coitum circa torcular, vel
vorum initia medulloſa, comprimentes, aut medullam
ipſam. γ. nimia velocitas cruoris in caput determinata, cere
per inferiora arterioſa vaſa impeditum iter per quaſcunque, du
infinitis cauſas. δ. quae extra cranium venas, cerebri ſanguinem e
referentes comprimunt rurſum quacunque cauſa. ε. effuſi humores
ſanguinei, purulenti, ichoroſi, lymphatici, ſupra duram, piam-
ve matrem, externe comprimentes.

Praecedenti numero dictum fuit de cauſis apoplexiae, quae pendent a vitio fluidi per vaſa encephali moti, ſive illud immeabili ſpiſſitudine vaſa obſtruxerit, ſive ſolummodo eo uſque degeneraverit a conditionibus in ſanitate requiſitis, ut aptam ſecernendis ſpiritibus materiam praebere nequeat, hoc numero agetur de illis cauſis apoplexiae, quae comprimendo vaſa cerebri liberum tranſitum humorum impediunt.

α. Solam compreſſionem cerebri, abſque ullo vitio humorum, omnes functiones animales turbare poſſe, tandemque apoplexiam producere, pluribus probatum fuit, ubi de vulneribus capitis dicebatur, & inprimis ad §. 267. Verum ad primum numerum hujus paragraphi demonſtratum eſt, quod vaſa majora, dum nimia copia liquidi contenti diſtenduntur, minora corticis cerebri vaſa, vicina, & adeo mollia comprimant: ſive liquidum illud, majora diſtendens vaſa ſanum, & bonum fuerit, ut in plethoricis; ſive in morboſam indolem degeneraverit, ut in cacochymicis. Idem obtinebit, ut facile patet, ab extravaſatis humoribus intra cranium; ſive ob rupturam vaſorum haec ſubito effuſa fuerint (de quo ſequenti numero dicetur); ſive ſenſim accumulata, & mole aucta, compreſſerint encephalon. Caſum talem habet *Tulpius* (h) de homine torpido, & hebete, qui poſtea repente morbo attonito perierat, in quo, ablata calvaria, membranae

(h) Lib. I. Obſerv. Med. Cap. XXVII.

branae cerebri tam copioſa pituita perfuſae erant, ut opus fuerit illam ſpongia detergere.

Verum in plethoricis, & calidae admodum temperiei hominibus, in quibus humores denſi, & acres velocius moventur per vaſa robuſta (*i*) inprimis apoplexiae periculum imminet, dum a quacumque cauſa velocitas circulationis, aut calor, augentur: rareſcit enim a calore ſanguis, & vaſa illum continentia magis diſtenduntur (vide §. 106. 8.) Binos tales caſus recenſet *Piſo* (*K*); ubi unus, ad focum obverſo, pronoque capite dormiens, apoplecticus concidit, brevique mortuus eſt; alter, die intermiſſionis a febre tertiana; ſe diutius exponens ardori ſolis per dies caniculares, repente apoplecticus factus fuit, & ſequenti die morbi vehementia periit. Facile intelligitur, idem metuendum eſſe, ſi validis corporis exercitiis ſanguis copioſus velociter movetur, & rareſcit; qualem caſum nuper vidi in Illuſtri viro, qui inter venandum hoc morbo corripiebatur; feliciter autem reſtitutus fuit, dum nondum contigerat ruptura vaſorum in encephalo, ſed nimia tantum vaſorum ſanguineorum dilatatio. Ubi autem plena haec ſanguine corpora ingerunt copiam ciborum, & potuum, inprimis ſpirituoſorum, in ſummo verſantur diſcrimine; nam & copia chyli ſubito diſtendit vaſa majora, & turgens ingeſtis ventriculus plura vaſa comprimit, & viſcera, diaphragmatiſque facilem motum impedit; unde pulmone minus dilatabili non adeo libere a capite ſanguis venoſus redire poteſt; dum interim vaſa arterioſa pleniſſima ſunt. Sic videmus poſt largum prandium convivas omnes faciem habere rubram, turgidam, oculos rubentes, imo ſaepe ſomnolentos, & hebetes fieri. Haec eſt ratio, quare toties medias inter epulas apoplectici concidant homines, qui intemperantius vivunt. Praeterea peſſimus ille mos invaluit, ut multi ſecum ferant ſpiritus illos apoplecticos dictos, auratos, pulviſculos, balſama, & conſimilia, quae omnia acerrimis, & calidiſſimis aromatibus conſtant, & commendari ſolent tanquam efficaciſſima remedia prophylactica ad hunc morbum; cum tamen motum humorum, & calorem augendo in plethoricis, & calidae temperiei hominibus quam maxime noceant. Verum & vomitoria ſummopere periculoſa ſunt in eodem caſu: in ipſo enim actu vomendi, etiam in illis, qui nimiam ſanguinis copiam non habent, rubet, & tumet facies, oculi ſanguine ſuffuſi lacrymantur, ſcintillae ante oculos obverſantur, vertiginoſi fiunt, quia ſanguinis copia, & impetus verſus caput derivantur, & reſpiratione per vomitum impedita, cor dextrum ſe libere evacuare nequit; hinc venae capitis commode depleri non poſſunt. Unde prudentes medici ſanguinis miſſionem praemittere ſolent, ubi in morbis remedio emetico opus eſt; uti alia occaſione ad §. 656. monitum fuit. Signa quaedam collegit *Hippocrates* (*l*), quae nimiam vaſorum plenitudinem in capite comitari ſolent, & monuit ſimul, quid tunc metuendum ſit. Sic autem habet: *Quibus capitis ſunt dolores, & ſonitus aurium citra*

(*i*) H. Boerhaave Inſtit. Med. §. 890.
(*K*) De morb. a colluv. ſeroſa Sect. 2. Part. 2. Cap. V. pag. 105.
(*l*) Coac. Praenot. N. 162. Charter, Tom. VIII. pag. 861.

citra febrim, & tenebricoſa vertigo, & vocis tarditas, & man
eos aut apoplecticos aut epilepticos, aut obliviosos fore exſpecta-

Intentiones animi ſummae his pariter admodum nocent: ſenſe
nes, qui ſeveris ſtudiis animum adhibuerunt, gravari caput, &
tenſionem in encephalo ſentiri, dum nimis diu protrahuntur illi
unde ſi jam plenitudo vaſorum praeceſſerit, ſatis patet omnia ha
augeri debere; inprimis ſi poſt largum paſtum pleno ventriculo
clinato antrorſum corpore, menſulis ſuis aſſideant eruditi, profu
ditationibus immerſi penitus.

β. Ex ante dictis ſatis conſtitit, omnia, quae encephalon com
poſſunt, apoplexiae cauſis merito annumerari, cum dura crani
adultis cedere nequeat; adeoque omnis effectus tumoris cujuſcumq
cranii cavo nati, debeat agere in mollem encephali ſubſtantiam. N
ſecundo hujus paragraphi actum fuit de inflammatoria ſpiſſitudine ſa
nis, quatenus vaſa obſtruendo liberum motum humorum impedit, ſi
functiones encephali turbare, vel & integre delere poteſt. Verum, ab
teriis obſtructis, & ſanguine inflammatorio diſtentis; tumor oritur, uti
§. 382. demonſtratum fuit; & ab hoc tumore compreſſio. Obſervatur.
tis frequenter in Praxi, febrem naſci in homine ſano abſque ulla cau
evidenti praegreſſa, & poſt aliquot horas hanc, illamve partem corpori
Eryſipelate, vel & vera Phlegmone, correptam tumere inſigniter, febre
tunc ceſſante: ſi talis tumor occupat partem externam corporis, facile to-
leratur hoc malum, & curatur: verum ſi inflammatoria talis materies de-
poneretur ſimili modo in vaſa cerebri, illaque in tumorem elevaret, le-
thalis apoplexia ſequeretur brevi, uti alia occaſione ad §. 593. notavi.

Inflammatione nata in cavo cranii, poſſunt ſequi omnes ejus effectus, adeoque & ſuppuratio. Unde contingere poteſt, ut parvus tumor inflammatorius, ob exiguam molem minus nocens, in ſuppurationem abiens, collecto dein pure magis magiſque mole auctus, tandem omnes functiones cerebri deleat, niſi pus viam invenerit, ut exire poſſit: Numeroſae ſatis obſervationes hoc docuerunt, & in vulnerum capitis hiſtoria plures tales memoratae fuerunt; quibus unicum ſatis mirum caſum addere lubet. Nobilis vir, dum aliquid mandat famulo, ſubito loquelam, & omnes ſenſus amittit: tentantur varia remedia abſque ullo fructu, manetque aeger per aliquot ſeptimanas profundo oppreſſus ſopore: ſecuta fuit inquieta corporis agitatio; dein convulſiones, quae ceſſabant, notabili copia puris per os, & nares excreta: ſomnus tamen erat potius profundior, donec Empyrici conſilio numeroſae cucurbitae capiti applicarentur; ſic ſubito poſt ſex menſium ſpatium ſenſus, & loquela redibant; dumque forte fortuna aderat idem famulus, cui mandatum dare inceperat morbo ingruente, perrexit in eodem ſermone, quem morbus abruperat, immemor tantum temporis inter inceptum, & finitum ſermonem interceſſiſſe. Decem adhuc annis ſupervixit ſanus, & dein alio morbo periit (*m*).

Ve-

(*m*) Académ. des Sciences 1719. Hiſt. pag. 29.

Verum & ſeroſi tales tumores in cavo cranii inventi fuerunt, qui tenui ſub pellicula collectam lympham continebant, & pariter apoplexiam producere valent, ubi molem majorem acquirunt. Talis obſervatio in *Actis Edinburgenſibus* (*n*) legitur, quae poſtea & plurium cadaverum, ſimili morbo defunctorum, ſectione confirmata fuit. In brutis ſimiles tumores *Vvepferus* (*o*) aliquoties obſervavit; imo narrat, frequentem contingere bobus vertiginem apud ſubſylvanos in Helvetia, tuncque bubulculos mederi ſequenti modo: malleolo pone cornua cranium pulſant; & ex ſono audito diſtinguunt, an praeternaturale aliquod cavum ſub cranio adſit; quod dum ſuſpicantur, ſtatim locum, quem pulſaverant, perterebrant, & per calamum foramini immiſſum, attracto ſpiritu huiuſmodi veſicas educunt; quae ſi in ſuperficie encephali extiterint, cura ſuccedit: ſi vero profundius immerſae fuerint cerebri ſubſtantiae, nihil ſperant; unde praeſens lanio tunc ilico haec animalia jugulat. In alio loco teſtatur, quod illud experimentum coram viderit, & cum, pluribus hydatidibus, quarum quaedam, non erant minores nuce moſchata, eductis vertigo non ceſſaret; mactatum ilico fuit animal; & in ventriculis cerebri, praecipue ſiniſtro, plures ſimiles hydatides invenit (*p*). An in hominibus tales morbi obtinent? certe in illis caſibus, qui loco modo citato *Actorum Edinburgenſium* recenſentur, dolor fixus in determinato loco capitis aderat, & in cadaveribus eodem loco ſub cranio dura mater in tumorem, avellanae nucis magnitudinem aequantem, expanſa erat, qui tumor ſerum ſanguinolentum continebat. Verum fruſtra calvaria pertebrata eductum fuiſſet pauculum illud ſeri, cum longe major quantitas in ventriculis cerebri reperiretur. Varias autem obſervationes celebrium Medicorum collegit *Vvepferus* (*q*), quae docent, varia alia tumorum genera, ſteatomata, ſcirrhos &c. in encephalo apoplexia demortuorum inventa fuiſſe. Praeterea & flatulenti tumores hic obſervati fuerunt, qui & ſua mole comprimere encephalon poſſunt. Ita apud *Vvilliſium* (*r*) habentur ſequentia: *Saepius vidi, in capite, recens poſt mortem aperto, piam matrem veſicae inſtar diſtentam, ac pellucentem, ut aqua plurima, ſubtus incluſa, eadem intumeſcere videretur: quod tamen omnino fieri compertum eſt a flatu membranam diſtendente, ipſa enim diſſecta, ſine lymphae effuſione, tumor ilico ſubſidebat.* De cauſis autem praecipuis, quibus aer in liquidis noſtris latens extricari poſſit, antea dictum fuit ad §. 647., ubi de flatuum cauſis agebatur.

Sed & oſſei tumores hic enati ſimilem compreſſionem facere poterunt. Fiunt autem illi vel per intropreſſionem, fracturamve cranii, de quibus dictum fuit in hiſtoria vulnerum capitis; vel ubi oſſis ſubſtantia ſenſim tumens exoſtoſin dictam producit. In Lue Venerea inveterata ſatis frequenter cranii exoſtoſes obſervantur, extrorſum tumentes; neque videtur abſonum & in interiori cranii lamella a ſimili cauſa tales exoſtoſes quandoque

(*n*) Medical. Eſſais Tom. III. §. 23 pag. 333.
(*o*) De apoplexia pag. 63.
(*p*) Ibidem pag. 372.
(*q*) ibidem pag. 612. & ſeq. & alibi paſſim.
(*r*) Cereb. Anatom. cap. XX. pag. 117.

doque produci. Memini, me aliquando talem caſum vidiſſe, ubi
mata juſtam ſuſpicionem dabant, internam talem exoſtoſin latere
cum cadaveris inſpiciendi copiam non habuerim, pro certo illud
re nequeo. Imo & quandoque obſervatae fuerunt oſſificationes
in membranis encephali, quae mole auctae pariter nocere potui
cet frequentius, acuta figura pungendo membranas, & lacerand
noceant: bina talia oſſa inventa fuerunt in juvene novemdecim
ad latus dextrum ſinus longitudinalis, quatuor & ultra lineas
aequantia, aculeis hirta acutiſſimis, qui perforabant duram ma
cephaleam moleſtam produxerant, dum vivebat (s). Omnes
tumores eundem praeſtabunt effectum, ſive arterias, ſanguinem au
tes, comprimendo impediverint repletionem debitam vaſorum
& corticis cerebri, pro ſpirituum ſecretione requiſitam; ſive piae
ſtando nimiam plenitudinem fecerint in vaſis ſanguineis, unde venas
nora vaſa comprimuntur, ſive denique, nervorum initia in medulla
bri, aut oblongata, premendo, ſpirituum ſecretorum liberum motum reliqua
nervos ad organa ſenſuum, & muſculos ſufflaminaverint.

γ. Antea dictum fuit; quod a nimia abundantia ſanguinis boni in toto corpore vaſa ſanguinea encephali ſic diſtendi poſſint, ut impediantur functiones animales. Verum & obſervatur, quod nimis impleri poſſint vaſa encephali, licet in toto corpore plethora non adſit, ſi a quacumque cauſa liber ſanguinis tranſitus per alia loca corporis impediatur; Tuncque apoplexia oritur non a plethora univerſali, ſed a plethora particulari vaſorum encephali. Numeroſiſſimae quidem tales cauſae eſſe poſſunt; videntur autem ad tres inprimis claſſes redigi poſſe: *Prima* continet omnes illas cauſas, quae comprimendo vaſa, ad inferiores partes corporis tendentia, anguſtant: *Secunda* recipit illas, quae venoſi ſanguinis motum verſus cor dextrum accelerant, impedito ſimul libero tranſitu per pulmones: *Tertia* denique complectitur ſpaſmodicas vaſorum contractiones. Singulas has claſſes cauſarum breviter perluſtrabimus.

Quantum poſſit ad apoplexiam producendam facere nimia obeſitas, comprimendo vaſa ſanguinea per totum truncum, & artus corporis diſperſa, ad numerum primum hujus paragraphi vidimus. Tertio autem numero dictum fuit de magno diſcrimine, quod a diſtento admodum per cibum, & potum ventriculo fieri poterit, quatenus vicina vaſa, & viſcera comprimuntur. In tali enim caſu contingere poterit illud, quod Hippocrates (t) dixit: *Si venae in caput ſupervomuerint (ſanguinem) dolor brevis totum caput detinet, & ad cervicem, interdumque ad alias partes tranſmittit; deinde ubi ſurrexerit, cum tenebricoſa vertigo occupat: febris autem non prehendit*. Quod autem nimiam capitis vaſorum impletionem hoc loco indicare voluerit *Hippocrates*, vel inde patet, quod cutim capitis diſcindi juſſerit, ut ſanguis exiret, ſicque haec plenitudo minueretur. Simili modo & uterus inprimis circa finem graviditatis maxime diſtentus, omnia

vicina

(s) Académ. des Sciences l'an 1713. Hiſt. pag. 29.

(t) De morbis Lib. II. Cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 557.

vicina comprimens, impetum, & copiam ſanguinis verſus caput augere poterit: atque hoc videtur obſervaſſe *Hippocrates* (*u*), dum monet ſequentia: *Uterum gerentibus capitis dolores cum ſopore, & gravitate orientes mali: fortaſſis autem & his convulſivum quid pati contingit*. Ubi notandum, quod Interpretes notaverint τὰς ἐπιφόρους non ſimpliciter gravidas, ſed partui vicinas vocari. Vidi apoplexiam ſubito lethalem, quae huic cauſae tribui poſſe videbatur; & ob hanc rationem quandoque in ipſo partus validiſſimo nixu pereunt ſubito convulſae: quod etiam vidi, dum per ſummum illud molimen enitendi foetum vaſa encephali adhuc magis implentur; de qua re mox pluribus dicendum erit.

Ubi enim ſanguinis venoſi motus acceleratur verſus cor, & pulmo minus libere ſanguinem eodem tempore tranſmittere poteſt, tunc ſinus venoſus dexter, & auricula dextra manent repleta; adeoque & ſanguis venoſus a capite redux ex jugularibus venis evacuari nequit; hinc venae, & ſinus cerebri plena manent, dum arterioſus ſanguis pergit adferri; unde & arterioſo ſanguini, in venas tranſituro, remora fit; ſicque omnia vaſa ſanguinea encephali nimis diſtenduntur, & turbantur, imo & aucto malo abolentur omnes functiones encephali; uti & alia occaſione ad §. 774. dictum fuit, ubi de phrenitide lethali, peripneumoniam ſequente, agebatur: uti etiam ad §. 807., ubi de ſuffocatione cerebri in angina dicitur. Verum in tuſſi, vomitu, riſu, concuſſu muſculorum acceleratur ſanguinis venoſi motus verſus cor, & reſpiratio impeditur; adeoque aptiſſima haec ſunt, ut ſubitam repletionem vaſorum ſanguineorum cerebri faciant. Hinc ille ineſtinguibilis riſus (γέλως ἄσβεστος) apud *Aretaeum* (*v*) inter cauſas apoplexiae merito numeratur. Omnium autem maximum diſcrimen adeſt in ſummo nixu, qualem edunt puerperae ipſo hoc momento, dum foetus expellitur; uti & homines, dum onera, vires exſuperantia, tollere, vel obſtacula removere conantur. Videmus enim tunc manifeſto, quod omnes muſculi turgeant, ſimulque aer inſpiratus retineatur. Verum muſculi agentis caro pallet, dum ſimul tumet, & protuberat (*x*); adeoque omnem ſanguinem rubrum exprimit ex vaſis ſuis ſanguineis; dumque hoc fit, omnibus muſculis agentibus ſimul in toto corpore, reliqua vaſa, quae a muſculis comprimi non poſſunt, tanto plus replentur, ſimulque venoſi ſanguinis motus verſus cor dextrum acceleratur, & ab aere inſpirato, & retento vaſa pulmonalia comprimuntur; unde neceſſario ſequitur ſumma repletio vaſorum encephali. Hinc videmus in ſummis talibus nixibus faciem turgidiſſimam, oculos ruberrimos, & prominentes; & ubi repetitis vicibus vaſa encephali tam violentam dilatationem paſſa ſunt, ſic debilitantur fibrae vaſorum latera conſtituentes (vide §. 25. 3,) ut poſtea leviori etiam impulſui cedant, & a minoribus cauſis nimis impleantur. Vidi hoc manifeſte in eximia cantatrice, quae ſuaviſſimo vocis modulamine acutos admodum ſonos diutiſſime protrahere noverat: ſed & tunc

vidi·

(*u*) Praedict. Lib. I. Charter. Tom. VIII. pag. 173. Coac. Praenot. N. 517. & 534. Ibidem pag. 883. 883. (*v*) De cauſis, & ſignis morbor. diuturn. Lib. I. Cap. VII. pag. 35. (*x*) H. Boerhaave inſtitut. Med. §. 401. 7.

vidimus evidenter, turgere omnia capitis vaſa quam maxime. frequenter ſic diſtracta fuerant haec vaſa, eo uſque debilitata ut poſtea dum vel moliretur acutos illos ſonos proferre, illico corriperetur, & caderet, niſi ceſſaret ſtatim. Abſtinuit a cant quot annos; uſa fuit balneis pedum, aliiſque remediis, quae & copiam humorum a capite avertere poterant; ſicque ſenſim ro nimia diſtractione debiliratis vaſis, ita ut poſtea denuo cantare cavens tamen ſemper ab acutiſſimis ſonis diu protrahendis, ſtatim vertigine corripiebatur.

Verum & ſpaſmodicae vaſorum conſtrictiones poſſunt efficere, plenitudo fiat in vaſis cerebri. Vaſa enim noſtri corporis agunt ſimpliciter ut canales elaſtici, qui repleti a corde cordis actio ceſſat tempore diaſtoles, ſed habent fibras muſculoſas rum contractione cava horum vaſorum arctari poſſunt; uti dictum §. 631., ubi de anxietare, ab hac cauſa orta, agebatur. Ex quae ad §. 104. dicta fuerunt, conſtitit, animi affectus ſubito ſorum amplitudinem, & miro modo omnes encephali functiones mutare Dum homo metu ſummo percellitur, omnia exteriora corporis contractis vaſis ſanguinem rubrum repellentibus verſus interiora, pallen ſimul tremor membrorum, ſubita, & ſumma debilitas, convulſiones &c ſatis docent, laedi functiones encephali ab hoc animi affectu: ſed caſus docuit, a tali cauſa aboleri poſſe omnes cerebri actiones. Imo mirus tegrum bimeſtre ſpatium ſilentibus omnibus motibus voluntariis, per in bus in homine, qui ſubito terrore correptus fuerat (*y*). Unde & ſenſi *taeus* (*z*) immodicas animi perturbationes, & repente incuſſos terrores, pro cauſa apoplexiae habuit.

An forte & in animi affectibus validis repletio vaſorum encephali augetur, quia & ſimul turbatur reſpiratio? Dum homo ſubita corripitur ira, comprimit animam, & mox in minas, & verbera erumpit. Quanta ſuſpiria in afflictis obſervantur, quibus conantur levare anxietatem, quam circa vitalia viſcera percipiunt! Quam brevis, & anhela reſpiratio in ſubito terrore perculſis hominibus! Dum pueri a ſeveris objurgantur magiſtris, ceſſat per aliquot momenta reſpiratio, mox incipit rubore perfundi tota facies, diſtrahuntur muſculi faciei, tremunt manus, balbutit lingua, & profuſas in lacrymas erumpunt cum ſuſpiriis creberrimis, nec ceſſant hae turbae, niſi prius placide iterum reſpiraverint. Imo nec reliqui animi affectus, ſi vehementes fuerint, ſedantur, niſi prius uno, alterove profundo ſuſpirio, imo de pectore ducto, turbata prius reſpiratio denuo componatur. Hinc *Virgilius*, dum irarum Neptunum deſcribit, ventos acriter increpantem, abrumpit ſermonem, dum ille ab ira reſipiſcit, & quaſi temporis moram relinquit, ut pacara reſpiratione brevis ille furor compeſceretur:

Quos ego . . . . ſed motos praeſtat componere fluctus.

Facile autem patet, illam repletionem vaſorum cerebri tanto majorem con-

(*y*) Académ. des Sciences l'an 1713. mém. 419. Cap. VII. pag. 35.

(*z*) *Morbor.* diuturn. Lib. I.

contingere, quanto haec vaſa minus reſiſtunt: hinc in teneris puellis a levi etiam cauſa tantae ſaepe turbae in corpore fiunt, dum robuſti homines, & vaſa firma habentes a ſimilibus nullam mutationem ſentiunt. Unde in ſimilibus, repleto ventriculo ab ingeſtis, vel etiam flatibus diſtento, capitis dolores, vertigines &c. toties oriuntur, omnium maxime ſi in reliquo corpore vaſa ſpaſmo contracta ſanguinem minus libere tranſmiſerint. *Sydenhamus* (*a*), qui accuratiſſime deſcripſit varia illa, & mira Symptomata, quibus hyſtericae, & hypocondriaci affliguntur, obſervavit, *quod non raro notabilis quaedam externarum partium refrigeratio ſymptomatis his omnibus viam quaſi ſternat, & plerumque non niſi paroxyſmo finito diſpellatur, quam quidem refrigerationem haud ſemel iſti fere, qua rigent cadavera, parem comperit, pulſu nihilominus recte ſe habente*. Verum frigus illud manifeſte indicat, ſanguinis motum per externas partes impeditum eſſe, adeoque internas partes magis urgeri; unde tam mire ſaepe turbantur in his cerebri functiones. Hinc omnia, quae per alia vaſa ſanguinis copiam, & impetum derivant a capite, morbis a tali cauſa ortis proſunt. Hoc & *Hippocrates* (*b*) notavit dicens: *Apoplecticis ſi haemorroides ſupervenient, utile: frigiditates vero, & torpores, malum*.

5. Arterias ad encephalon tendentes impediri poſſe, quo minus libere ſanguinem tranſmittant, eadem hac paragrapho N. 2. vidimus: ſed & ſimul tunc patuit, raro ab hac cauſa apoplexiam produci, cum quatuor diſtinctae arteriae huic uſui ſerviant, neque adeo facile omnes ſimul infarciantur immeabili materie; & praeterea ſub baſi cerebri ramis emiſſis vertebrales arteriae cum carotidibus ita uniantur, ut defectus obſtructorum canalium per reliquos apertos ſuppleri poſſit. Obſervatio *Willisii* (*c*) hoc confirmat: vidit enim in homine, qui ad extremum vitae momentum uſque actiones animales libere exercuerat, carotidem dextram plane oſſeam, imo lapideam, cavitate ejus fere in totum abolita. Paſſus quidem fuerat in initio atrocem capitis dolorem in latere capitis ſiniſtro, dum carotis ſiniſtra, & omnes rami plus urgerentur ſanguine: verum, ſenſim dilatata arteria vertebrali dextra in triplo majorem amplitudinem, dolor ille evanuit, nec illa obturatio carotidis dextrae multum mali fecit. Sed venis compreſſis majus diſcrimen adeſt, ne cerebrum obruatur ſanguine, dum arteriae continuo pergunt adferre: hinc tantum diſcrimen a riſu, tuſſi, vomitu, ob impeditum ſanguinis venoſi a capite liberum reditum, uti paullo ante dictum fuit. Ideo etiam videmus magnam cautelam adhibitam eſſe, ne venae encephali facile impedirentur: ſinus enim venoſi encephali continere poſſunt magnam copiam ſanguinis, ſicque diverticula quaſi faciunt, ubi pars ſanguinis venoſi colligi poſſit, & haerere pro quodam tempore, dum venarum jugularium commoda evacuatio impeditur. Praeterea venae capitis per diſtincta foramina calvariae, abſque arteria comite, exeunt, ne a vicina arteria, nimis quandoque turgente, comprimantur: ipſae autem venae jugulares in collo ita locantur, ut a muſculis agentibus

(*a*) Diſſertat. Epiſtol. ad Guilielm. Cole pag. 491. Charter. Tom. VIII. pag. 889.

(*b*) Coac. Praenot. N. 478.

(*c*) Cereb. Anat. Cap. VII. pag. 95.

bus impediri nequeunt, Hinc videmus toties a collari nimis ad
mines vertiginoſos fieri, dum venae jugulares anguſtantur; ca
ob ſitum profundiorem, ad latus aſperae arteriae, ab hac co
liberis. Ob eandem cauſam ſcrophuloſi tumores ſimilia mala co
Sed & obſervatum fuit, a tumoribus, in pectoris cavo natis p
ſam fuiſſe venam cavam ſuperiorem, in quam ſe jugulares
cuant, in puella octenni, quae apoplectica periit (*d*).

Videntur autem illi, qui laqueo ſuffocantur, apoplectici perire:
enim in laqueo haerent, compreſſis venis jugularibus, mox tumer
beſcit tota facies, licet momento ante mortis metu fuerint
dein liveſcit, imo nigreſcit fere, a ſanguine venoſo aggeſto. Pallic
mentibus, labia tumidiſſima fiunt, ſtertor oritur in pectore, in ve
ſpectaculo extra os prominet livida, ſpuma craſſa cohaerens, lingua
nares exit; dum arteriae in venas exonerare ſe non poſſunt per os
laterales ſecretorios urgent, quam maxime; dein convelluntur, & ra
& tunc mors ſequitur. Verum illa ſpuma miſeris ex ore non plerumq
jam penitus infarcta, & diſtenta ſint omnia encephali vaſa. Prodit, Unde & H
pocrates (*e*) dixit: *Qui ſtrangulantur, ac diſſolvuntur (e laqueo), nondu*
tamen mortui ſunt, ex iis non convaleſcent, quibus circum os ſpuma obort.
fuerit. Monuit tamen *Galenus* (*f*) in Commentariis ad hunc locum, non-
nullos convaluiſſe, quibus ſtrangulatis ſpuma circa os apparuerat. Plura
obſervata hanc *Galeni* ſententiam confirmaverunt poſtea, & videtur pro-
babile eſſe, quod ſi diſtentiſſima encephali vaſa in ſuſpenſis non fuerint
rupta, nec humores effuderint, vel ſanguis ſtagnando eo uſque concretus
fuerit, ut amplius per vaſa tranſire nequeat, in quibus haeſit immotus,
tunc vita redire poſſit. Novi, Anatomicis hoc contigiſſe, ut, dum ſe-
quenti poſt ſupplicium die cadaveri ſuſpenſi ſecando ſe accingerent, invene-
rint vivum, quem mortuum crediderant omnes. Memorabilem talem caſum
recenſet *Vvepferus* (*g*) de muliere, quae ad patibuli ſupplicium damnata
per dimidiam horam e furca pependerat, & tamen poſtea integre con-
valuit, licet conſanguinei, mortem accelerare volentes, pedes attraxe-
rint, pectus pugnis contuderint, pendulum corpus elevaverint, ut pon-
dere ſuo delabens laqueum fortius conſtringeret; & quidem tanta vi, ut
laquei rupturam veriti judices impediverint, ne in crudeli hac pietate
pergerent. Ex omnibus illis, quae in hac muliere obſervata fuerunt,
dum ſenſim in ſanitatem rediret, ſatis patet, actione animales inprimis
laeſas fuiſſe: illiſque jam pro maxima parte reſtitutis, & ſublatis ſympto-
matibus, quae a valida contuſione & diſtractione partium pendebant,
ſupererat ſola vertigo; quae, uti antea dictum fuit, morborum cerebri
incipientium primum ſymptoma, & in ſanitatem tendentium ultimum,
eſſe ſolet.

*. Cum calvaria oſſea, in adultis cedere nequeat, & cranii cavum ſem-

Tom. III. T

(*d*) La Motte Traité complet de Chirurg. Tom. II. pag. 186.
(*e*) Aphor., 43. Sect. II. Charter. Tom. IX. pag. 81. (*f*) Ibidem.
(*g*) De Apoplexia pag. 167.

Digitized by Google

ſemper plenum ſit, effuſi humores neceſſario premere debent encephalon, uti antea dictum fuit ad §. 273., ubi de vulneribus capitis agebatur. Modicam autem quantitatem effuſi liquidi ſufficere apoplexiam producendam, patet ex illo caſu, quem ex *Fernelio* recenſet *Vuepferus* (*h*) de viro, qui ex ſiniſtri oculi ictu vehementiore apoplexia correptus intra duodecim horarum ſpatium periit: in cadavere nulla cauſa tam ſubitae mortis inventa fuit, praeter ſanguinem ad duorum cochlearium menſuram effuſum in baſi cerebri. De cauſis autem, quae hanc effuſionem humorum in cavo cranii producere ſolent, ſequenti numero dicetur.

4. Omnia, quae arterioſa, venoſa, lymphatica vaſa interioris cerebri, circa cavitates ita ſolvunt, ut exiens liquor aggeſtus, compreſſu ſuo, fornicatas cerebroſorum nervorum origines laedat. Talia ſunt, ſerum acre in hydropicis, leucophlegmaticiſque; ſanguis in plethoricis; acrimonia atrabilaria in melancholicis, ſcorbuticis, podagricis; quae vulgaris cauſa intra 40., & 60geſimum aetatis annum agens; quae omnia latentia per cauſas moventes excitata, ſaepe ſubito morbum hunc creant. Hujus ergo praenuncia ex natura materiae prius natae, & cognitis cauſis excitantibus, peti debent. Maxime his animi affectus ſummi, & intenſiſſima ſtudia, nocent.

Antea paruit, quomodo ab humoribus accumulatis quidem, ſed nondum extravaſatis, apoplexia naſci poſſit: verum vaſis ruptis a nimia diſtenſione, aut eroſis ab acri liquido, effuſio fit humorum, quae ſubito lethalem apoplexiam producere poteſt; inprimis ſi humores effuſi, ad baſim cranii delapſi, comprimant medullam oblongatam. Serum, ſtagnando diu in hydropicis, & leucophlegmaticis, acre fieri, & loca, quae alluit, erodere poſſe, patebit ex illis, quae poſtea in *Capitulo de hydrope* dicentur: ſed & obſervata practica videntur docere, ſubitas ſatis lymphae effuſiones in cranii cavum fieri quandoque; quae niſi cito exitum invenerint, viis nondum bene cognitis per anatomen, apoplexiam producent. Sic monet *Vuilliſius* (*i*), ſe aliquos noviſſe vertigini valde obnoxios, quibus aquae lympidae ingens copia per nares exſtillabat, tuncque hac evacuatione facta ceſſabat ſtatim vertigo. Praeterea in virgine cephalaea immani diu afflicta, multum ſeri flavi, & tenuis quotidie de naribus effluebat; cumque haec excretio aliquandiu ſubſtitiſſet, in convulſiones atroces cum ſtupore incidit, atque apoplectica periit. Capite aperto, ſimilis latex flavus cerebri anfractus, & ventriculos inundabat. Similem caſum & recenſuit *Vuepferus* (*K*).

Longe autem frequentius adhuc apoplexia contingit a ruptis vaſis ſanguineis intra cerebrum, ob nimiam copiam ſanguinis, vel ſubitam ejuſ-

dem

(*h*) Ibidem pag. 579. (*i*) Cerebri Anatom. Cap. XII. pag. 151.
(*k*) De Apoplexia pag. 608.

dem rarefactionem; unde hanc apoplexiae ſpeciem vocavit cerebri hae-
morrhagiam *Celeberrimus Hofmannus* (l), & de illa egit illo loco, ubi
ſucceſſive varias haemorrhagias recenſet. Apoplexia autem ab hac c[illegible]
necat ſubito, & quidem eo citius, quo haec ſanguinis effuſio fuerit
pioſior, & celerior. Illuſtris *Malpighius* quatuor horarum ſpatio periit a
apoplexia, leviorem ejuſdem morbi inſultum, cum hemiplegia dextri
teris, quatuor menſibus antea paſſus; in cadavere invenit *Baglivius*
bras duas circiter ſanguinis nigri, & grumoſi in dextro cerebri ventri-
culo, in ſiniſtro autem ſeſquiunciam aquae flavae (*m*). Videtur admodum
probabile, extravaſatam lympham in ventriculo ſiniſtro cerebri produxiſſe
antea leviorem apoplexiam cum hemiplegia lateris dextri, a qua utcum-
que convaluerat: effuſus autem ſanguis tanta copia fecerat, ut ultimus
apoplexiae inſultus cita morte finiretur. In Actis Londinenſibus (*n*), ubi
eadem obſervatio legitur, habetur, quod tantum binae unciae ſanguinis
extravaſati in dextro cerebri ventriculo fuerint inventae; verum *Baglivio*,
teſti autoptae, fides habenda videtur. Sed & binae ſanguinis extravaſati
unciae ſufficiunt ad lethalem apoplexiam producendam, uti ex obſerva-
tione *Fernelii*, paullo ante memorata, conſtat, imo unicum ſanguinis effuſi
ex vaſe ſoluto cochlear lethalem apoplexiam fecit, validis remediis ilico,
ſed incaſſum adhibitis (*o*). Notandum in hoc caſu, quod ſanguis ille
effuſus fuerit ex vaſe, quod per ipſam cerebri ſubſtantiam decurrebat:
conſtat autem, vaſa ſanguinea tantum in medulla, non in cortice, ence-
phali inveniri; adeoque ſanguis effuſus medulloſam ſubſtantiam, in qua
colligebatur, undique compreſſit; ſicque etiam minori quantitate potuit
apoplexiam producere.

Si autem ſanguis bonus effuſus in cavo encephali tanta mala producere
poteſt, pejora adhuc exſpectanda ſunt, ſi inſignis acrimonia in ſanguine
fuerit: facilius enim rumpentur vaſa, & effuſus ſanguis talis teneram
encephali ſubſtantiam deſtruet quam citiſſime. Quomodo ſanguis atra-
bilarius ſola tenacitate picea apoplexiam facere poſſit, ad ſecundum nu-
merum hujus paragraphi dictum fuit, ſimulque tunc monitum fuit, citiſ-
ſime omnia deſtrui, ſi humor atrabilarius ſolutus, & acer redditus, per
cerebri vaſa moveretur. Hoc videtur & monuiſſe *Hippocrates* (*p*) dicens:
*Morbis melancholicis per has tempeſtates periculoſi decubitus, aut apoplexiam
corporis, aut convulſionem, aut maniam, aut caecitatem denunciant.* Ex
Aphoriſmo autem, hunc praecedente, ubi monet podagrica mala vere,
& autumno potiſſimum moveri, patet ſatis, quod hoc loco de materia
atrabilaria mota locutus fuerit. Simul notari meretur, quod ἀπληξίην;
σώματος dixerit, ſive veram, & proprie dicendam apoplexiam; nam quan-
doque & *Hippocrates* partis cujuſdam corporis ſingularem reſolutionem
vocavit apoplexiam, uti ad §. 1008. dictum fuit. Huic autem Aphoriſmo mox

T 2

(*l*) Medic. Ration. & Syſtemat. Tom. IV. part. 2. Sect. I. Cap. XII. pag. 163.
(*m*) Bagliv. Oper. Omn. pag. 681.
(*n*) N. 220. pag. 467. Abridgement Tom. III. pag. 30.
(*o*) La Motte Traité complet. de Chirurg. Tom. II. pag. 262.
(*p*) Aphor. 56. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 287.

Digitized by Google

mox ſubjungitur ſequens (*q*): *Apoplectici vero maxime fiunt aetate, a quadrageſimo anno uſque ad ſexageſimum*. In Commentariis ad hunc locum monet *Galenus*, non omnem apoplexiam hic intelligi, ſed illam tantum, quae ex atra bile fit. Hac autem aetate melancholiam maxime produci, poſtea ad §. 1108. patebit.

Sed & acrimonia ſcorbutica talis eſt, ut vaſa ſolvantur ab hac quam facillime, fiantque liquidorum extravaſationes per totum corpus; uti docent maculae illae ſcorbuticae, ſponte, vel & a levi preſſiuncula, ſtatim natae. Unde convulſiones, tremor, paralyſis, inter ſymptomata peſſimi ſcorbuti poſtea §. 1151. 4. numerabuntur. Metus ergo eſt, ne & in encepalo tales vaſorum ſolutiones fiant in hoc morbo. Interim obſervationes practicae videntur docere, rarius affici cerebrum ab acrimonia ſcorbutica: in cadaveribus enim ſcorbuto mortuorum plurima viſcera peſſime affecta inveniuntur, imo quandoque omnia interna fere putrefacta, cerebrum tamen in plurimis apparet omnino integrum (*r*).

Idem verum eſt & in podagricis: ſi enim materia podagrica, quae tendines, & ligamenta in calcem convertere poteſt, non amplius deponitur verſus extrema corporis, ſed viſcera occupat, horrenda mala producit; & ſi cerebrum petat, apoplexiam; paralyſin &c. facit, uti poſtea ad §. 1273. dicetur.

Apoplexia autem nata ab effuſis humoribus ob ſubitam rupturam vaſorum videtur ab *Hippocrate* vehemens apoplexia vocata fuiſſe, de qua merito dixit (*s*); *Vehementem quidem apoplexiam ſolvere impoſſibile*; *debilem vero, non facile*. Quam parum enim ſpei ſuperſit in tali apoplexia ſananda, poſtea ad §. 1033. videbimus. Debilis vero apoplexia illa eſt, quae lente aggeſtis in capite humoribus producitur; de qua ad literam *γ* numeri 2. in hac paragrapho dictum fuit, & quae tamen adhuc difficulter curatur.

Verum tales cauſae, quae vaſa ſubito ſolvunt, latere poſſunt in corpore, nec actuoſae fiunt, niſi ab alia cauſa accedente excitentur, vel determinentur verſus caput. Atra bilis ſic per annos haerere poteſt fixa, dein ſubito ſoluta, & mota per motum corporis, calorem aeris &c., ſumma mala facit. Materies podagrica, in pedes jam detonare incipiens, ſi incauto uſu narcoticorum, refrigerantium, aut conſtringentium, impeditur integre deponi in haec loca, ſummo cum periculo caput petit ſaepe. Qui narium profuſae haemorrhegiae obnoxii vivunt, ſi illa imprudenti conſilio cohibeatur, tunc quandoque in cerebro ſolvitur arteria, & ſanguis effuſus ſubito lethalem apoplexiam producit. Qualis caſus habetur in *Actis Londinenſibus* (*t*), ubi Illuſtriſſima Domina omni ope jam erumpere geſtientem de naribus ſanguinem impediebat, verum ſequenti die ſubito immani dolore capitis correpta fuit, & intra ſemihoram periit: poſt mortem in ipſa cerebri ſubſtantia inventus fuit concreti ſanguinis grumus, un-

(*q*) Ibidem pag. 288.
(*r*) Acad. des Sciences 1699. Mémoire pag. 246.
(*s*) Aphor. 42. ſect. II. Charter. Tom. IX. pag. 81.
(*t*) N. 173. pag. 1068. Abridgement. Tom. III. pag. 29. 30.

unciam cum dimidia circiter ponderans, qui ſibi largum formaverat cavum, adeoque omnia vicina valide compreſſerat.

Praevidetur autem talis apoplexia, ſi ſigna docuerint, nimiam boni ſanguinis copiam adeſſe, vel magnam acrimoniam dominari in corpore; ſimulque conſtiterit, talia applicata eſſe corpori, vel brevi applicanda, quae motum augent valide, vel liquida rarefaciunt, aut conſuetas evacuationes ſupprimunt, vel depoſitionem morboſae materiae ad loca minus periculoſa impediunt. Sic v. g. in plethorico homine apoplexiam metuendum eſſe facile cognoſco, ſi ſciam, quod validum corporis motum faciet tempeſtate admodum calida, vel vini generoſi copiam ingurgitabit. Ita etiam in podagrico, ſi, vel ex debilitate ſenectutis decrepitae, vel extremis corporis partibus eo uſque per repetitos hujus morbi paroxyſmos deſtructis, ut mala materies in illis amplius colligi nequeat, non doleant pedes, ſed anxietas adſit, & vertigo, hoc malum praevideo, idem de reliquis verum eſt.

Quantum autem nocere poſſint animi affectus ſummi, & intenſiſſima ſtudia, praediſpoſitis ad apoplexiam, numero tertio hujus paragraphi dictum fuit.

5. Huc venena quaedam referuntur, quae tamen vel ex vi trium ultimarum cauſarum (N. 2. 3. 4.) agunt, vel potius pulmoni prius, quam cerebro nocent.

Certum eſt, dari talia venena, quae efficaciter turbant illas functiones, quae a cerebri, & nervorum integritate pendent, licet non conſtet, quomodo haec agant, & ad quam ex claſſibus cauſarum, modo recenſitis, illarum actio referri debeat. Multa etiam ex illis peſſimos ſuos effectus praeſtant, dum in ventriculo haerent, & ſimulac inde excutiuntur, ceſſant omnia haec mala; uti pluribus dictum fuit ad §. 229. & ad §. 701., ubi de Delirio Febrili agebatur. Recenſentur haec venena alibi (*u*), ubi videri poterunt. Minime autem veroſimile videtur, quod haec venena agant inſpiſſando liquida, aut comprimendo, vel rumpendo vaſa, cum ceſſet illorum actio, ſimulac per vomitum excuſſa fuerint. De effectis ergo horum per obſervata fidelia conſtat, ſed non intelligitur liquido modus, quo haec producant. Dantur & praeterea alia venena, quae alitus ſpecie uno momento apoplexiam producunt: talis eſt halitus fermentantis liquidi, in primis ſi ex ingenti dolio per parvum ſpiraculum exhalans naribus attrahatur; vel ſi quis cellam ingrediatur, ubi maxima copia collectus haeret fermentantis liquidi halitus; uti alia occaſione ad §. 605, 11. notavi. *Helmontius* (*v*), dum mineralium examini plus juſto inſiſteret, a venenato tali halitu fere concidiſſet apoplecticus; dicit enim: *Etenim jam pene corruebam: & niſi caput a vaſe, unde teter ſpirabat flatus, divertiſſem, apoplecticus ruiſſem, & cadere paratus eram. Jamque tum mihi brachium decidebat, & crus ſtupidum ſenſu, motuque deficiebat.* Videtur autem ſaepius hoc diſcrimen ſubiiſſe, nam in ſiniſtro latere ſe hemiplegiae minas ſenſiſſe affirmat; & alibi (*x*) dicit: *Memini quoque aliquando in meis*

(*u*) H. Boerh. Inſtit. Medic. §. 1138.

(*v*) De Lithiaſi Cap. IX. §. 73. pag. 725. (*x*) Ibidem, §. 48. pag. 719.

Digitized by Google

meis Tyrociniis virulenta quaedam deſtillaſſe, quae ſi quando non rite obturatis juncturis odorem de ſe ſpirarent, vel poſtmodum, ſeparando vaſa ab invicem, incautum me ferirent, unico inſtanti in lapſum paratus eram cum vertigine, & dextri lateris ſtupore. Adeo ut ſi iterum ſemel tantum me odor perculſiſſet, abſque dubio cecidiſſem Apoplecticus. In tantam ſcilicet me olim temeritatem compulit ardor ſciendi, quod millies vitae non pepercerim meae. Verum quidem eſt, quod ſpiritus ſulphuris, ſpiritus nitri, ſalis marini, oleum vitrioli &c., dum alitus forma una cum aere hauriuntur, pulmonem conſtringendo, ſubitam mortem inducant, adeoque pulmoni potius, quam cerebro noceant; ſed *Helmontius* nullam mentionem fecit reſpirationis impeditae a tetro hoc halitu, quem inſpiraverat. Sed nec illi, qui aedificia calce recens incruſtata incolunt, & quos immedicabili hemiplegia correptos fuiſſe novi, in primis ſi luculento foco inſtructo in tali conclavi dormirent, aliquid laeſi in reſpiratione perceperunt, dum pernicioſus ille halitus encephali functiones peſſime laederet. Quin imo & illi, qui carbonum nidore in loco clauſo extinguuntur, & ſuffocari creduntur impedita reſpiratione, videntur primam noxam in capite percipere; licet tanta virulentia praeditus ſit carbonum vapor, ut paullo poſt & vitales functiones omnino deleat, lethali ſyncope. Quando enim vel non adeo denſi ſunt illi vapores carbonum in loco, in quo haerent homines, vel minori temporis ſpatio ibi verſantur, tunc de immani capitis dolore conqueruntur, ſentiuntque, ac ſi calvaria extrorſum diſſiliret prae nimia diſtentione: ſi autem diutius maneant in tali loco, carbonum accenſorum nidore pleno, ſtupidi fiunt, & omnes ſenſus perdunt, & moriuntur. Unde *Celeberrimus Hofmannus* (y) dixit, ab hoc venenato nidore ſtuporem, & ſoporem apoplecticum incautis hominibus inferri. Illi autem, qui ſic mortui ſunt, in eodem ſitu inveniuntur, quem habebant, dum ab hoc vapore inceperunt male affici, Apud *Vzepſerum* caſus legitur ſatis memorabilis, qui modo dicta confirmat (z): bini homines in conclavi anguſto, nec valde alto, ubi furnus digeſtorius, *piger Henricus* vulgo dictus, carbonibus calefactus aderat, noctem tranſegerunt, & mane ambo mortui inventi ſunt: unus genibus flexis trunco innitens ligneo, manibus complicatis limini feneſtrae incumbens, per quam vigil ſpectaverat, habebat ſpeciem hominis ſomno obruti. Alter humi proſtratus ſupinus jacebat, & videbatur cecidiſſe, dum exitum ex hoc loco moliebatur. Verum idem ille ante octiduum per horam circiter in eodem loco manſerat; & dum in apricum venit, titubare incepit, dein obdormivit, ita ut vix excitari potuerit, cum ſtertore. Ubi vero aqua frigida, faciei, & pectori aſperſa, ad ſe rediiſſet, credebat ſe ſuaviſſimo ſomno correptum fuiſſe, nullamque anxietatem ſenſerat. Nec *Helmontius* (a), proprium infortunium narrans, anxietati ullius meminit, ſed circa orificium ſtomachi inſtans animi deliquium ſenſit; & dum ex muſeo, nidore car-

(y) Obſervat. Chemic. Phyſic. Lib. III. Obſerv. 13. pag. 329.
(z) Obſerv. Pract. de Affect. Capit. pag. 360.
(a) De Lithiaſi Cap. 1x. §. 54. pag. 720. & Jus duumviratus pag. 242. §. 19.

carbonum infecto, egrederetur, mox concidit, & occipite impegit graviſſime in pavimentum lapideum: guſtum, atque odoratum omnino perdiderat, aureſque tinniebant, & per aliquot menſes manſit vertiginoſus: verum & haec ſymptomata tribui poſſent validae occipitis contuſioni. Interim tamen ex praedictis ſatis patere videtur, quod carbonum accenſorum vapor capiti potius, quam pulmoni, noceat. Caeterum aedium, recens calce incruſtatarum, noxam, uti & vaporis carbonarii, jam notaverat *Galenus* (*b*). Si autem ſimul conſideretur, carbones relinquere cineres pauciſſimos, totamque fere illorum molem in vaporem reſolutam diſpergi per aera, intelligimus, quomodo pauci etiam carbones (uti *Helmontio* contigit) in cubiculo clauſo poſſint peſſima mala producere; in primis frigida tempeſtate, quando vapores minus diſſipantur, ſed magis collecti manent.

§. 1011. CAuſas has (1010.) docuit Anatomica inſpectio cadaverum apoplexia extinctorum, atque obſervatio hiſtorica eorum, quae in ipſa horum aegrorum curatione obſervari poſſunt: meditatio autem facile in dictas (1010.) claſſes ordinat, curationi inveniendae quam aptiſſimas.

Cauſae illae apoplexiae, hactenus recenſitae, & explicatae, vel inventae fuerunt inſpectione cadaverum hoc morbo defunctorum; vel repetitis obſervationibus conſtitit, quaedam corpori applicata hunc morbum produxiſſe; adeoque merito pro cauſis haberi poſſe. Optimorum auctorum teſtimoniis haec omnia confirmata fuerunt; quibus plura ſi quis addere vellet, facile in *Boneti ſepulchreto Anatomico* invenirentur. Verum ordo requirebat, ut in claſſes quaſdam numeroſae adeo hujus morbi cauſae diſtribuerentur, ut eo melius ſingulis debita curatio adhiberi poſſet. Uti enim poſtea patebit, illa, quae in quadam ſpecie Apoplexia merito laudantur tanquam efficaciſſima remedia, in alia ejuſdem morbi ſpecie peſſime nocerent.

§. 1012. EX iiſdem conſtat a diverſis, & oppoſitis quidem cauſis, morbum hunc ſaepe produci; adeoque bene dividi in ſanguineam, & pituitoſam; ſed non perfecta diviſione, quum & ſeroſa, & atrabilaria, & polypoſa ſit, & alia.

Cauſa proxima in omnibus Apoplexiis eſt eadem; ſed cauſae efficientes ſunt ſaepe diverſiſſimae; unde nulla poterit eſſe univerſalis curandi methodus. Si enim functiones animales abolitae ſint ob lentorem pituitoſum inertem ſanguinis, quo ineptus redditur, ut libere fluat per vaſa cerebri, & ſecretioni ſpirituum ſerviat, tunc ſola illa cura bona eſt, quae lentorem illum attenuet, ſanguini debitam ſoliditatem conciliet, & motum

(*b*) De uſu partium Lib. VII. Cap. VIII. Charter. Tom. IV. pag. 458.

Digitized by Google

tum nimis languidum incitet. Verum ſi ſanguis inflammatoria denſitate haereat circa extrema vaſorum, tunc requiritur oppoſita medela, qua ſolvatur ſanguis, & motus humorum nimius compeſcatur. Hinc orta fuit generalis illa diviſio in apoplexiam calidam, & frigidam, ſive in ſanguineam, & pituitoſam; & ad duo illa diſtincta capita omnis curatio ſolebat redigi. Verum ex recentione cauſarum ſatis patuit, non ſufficere illam diviſionem, neque poſſe omnes apoplexiae cauſas ad duo haec capita redigi.

§. 1013. LOcus vero affectus in apoplexia exquiſita eſt totum ſenſorium commune; in parapoplexia vero ejus quaedam pars prae caeteris, reliquis quodammodo, ſed tamen minus, preſſis, Cerebello, ut plurimum, in initio illaeſo.

Cum in apoplexia exquiſita ſenſus interni, & externi, omneſque motus voluntarii aboleantur (vide §. 1008.) locus affectus debet eſſe ille, a quo omnes nervi, ſenſibus, & motibus voluntariis perficiendis deſtinati, originem ſuam ducunt, & ad quem locum perductae mutationes illorum nervorum faciunt ideas, animi affectus, motus corporis &c. Illum autem locum, qualiſcumque demum fuerit, vocant Medici ſenſorium commune; a quo mutabilitas cogitationum a mutato corpore, & viciſſim mutabilitas corporis a mutata cogitatione pendet. Verum cauſa illa, a qua afficitur illud ſenſorium commune, poteſt alio loco corporis haerere, uti in cauſarum apoplexiae enumeratione patuit; de qua re etiam poſſunt videri illa, quae in Commentariis §. 701. habentur. Cum autem, abolitis motibus voluntariis, & ſenſuum exercitio, ſuperſint adhuc plurimi alii motus, qui nobis non conſciis fiunt, integra debebit adhuc ſupereſſe functio illius partis, a qua illi motus pendent: pars autem illa cerebellum eſſe credebatur; de qua re videantur illa, quae ad §. 1009. dicta fuerunt.

In apoplexia exquiſita ſenſus, & motus voluntarii omnino abolentur; verum quandoque contingit, ut aegri tales a validiſſimis cauſis, in organa ſenſuum agentibus, utcumque adhuc affici videantur; in quibuſdam partibus adhuc aliquod conamen ad motum ſuperſit; adhuc deglutiant illa, quae ori infunduntur: tunc ergo functiones ſenſorii communis maxime impeditae ſunt, non tamen omnino abolitae; adeoque levior quaſi ejuſdem morbi gradus, qui hinc commode *Parapoplexia* vocatur; uti & levior anginae ſpecies *Paracynanche Hippocrati* dicebatur (vide §. 783.). Interim non memini, quod non veteres auctores *Parapoplexiae* nomen invenerim.

§ 1014. UNde patet, cur pulſus, & reſpiratio exerceantur, ſenſibus interim, motibuſque voluntariis, deſtructis? imo cur ſaepe pulſus, & reſpiratio creſcant pro rato, quo ſenſus, motuſque, plus decreſcunt, ut & circa mortem?

Quia

Digitized by Google

Quia nempe in Apoplexia illa pars encephali impedita eſt, quae functionibus animalibus exercendis dicata eſt, dum altera adhuc libera manet, quae motibus vitalibus ſervit. Verum cum totius encephali actio tam quoad functiones animales, quam quoad reliquas pendeat a libero motu liquidorum per vaſa ſubſtantiam encephali conſtituentia, patet ſatis, quod libero tranſitu impedito per magnum horum vaſorum numerum, reliqua magis urgeantur a liquidis appulſis. Verum liquidi ſecreti copia augetur, caeteris paribus, dum ad organa ſecernentia major copia fluidorum applicatur intra datum tempus; quod cum fiat in apoplexia ad illam partem encephali, quae motibus vitalibus proſpicit, patet ratio, quare pulſus, & reſpiratio augeantur, dum ſenſus, & motus decreſcunt. Imo & hoc obſervamus tempore ſomni naturalis, in quo pariter actiones animales, & motus voluntarii ceſſant; nam reſpiratio fit profundior, robuſtior, lentior, & magis aequalibus, motuſque pariter cordis, & arteriarum obſervatur increſcere robore: unde & omnes actiones, quae a noſtro arbitrio non pendent, perfectiſſime peraguntur ſomni tempore; circulatio nempe, coctio crudorum, diſtributio, nutritio &c. Cum autem in reliquis morbis fortis, & aequabilis reſpiratio adeo boni ominis ſit, in primis ſi pulſus ſimul fortis ſit, & calor aequabilis ad extrema corporis uſque, ideo minus periti vix credere poſſunt, in tanto periculo apoplexia decumbentem verſari, dum actionum vitalium tantum robur obſervant. Verum dum eadem cauſa, quae actiones animales impedivit, pergit agere, vel augetur, brevi & actiones vitales, paullo ante adhuc adeo valide, opprimuntur, & ſubita mors ſequitur.

§. 1015. MAgnitudo igitur apoplexiae cenſetur aetate, temperie, fabrica aegri; tum vehementia ſymptomatum, & inprimis abſoluta deſtructione ſenſuum, motuumque; reſpiratione valida cum profundo ſtertore; ſpuma circa os copioſa, viſcidaque; ſudore tenui, guttatim haerente; frigidiuſculo; ortu ex debili primo parapoplexia praegreſſa; ortu ex epilepſia ingenti praemiſſa, vel ex cauſa nota vehementiori.

Apoplexiam ſemper periculoſam eſſe omnes Medici agnoſcunt: hinc agitur hic tantum de majori, minorive diſcriminis gradu, quod cognoſcitur.

Aetate, Sic v. g. ſenes, hoc morbo correpti, rarius emergunt, quia plerumque in his iners, glutinoſa, materia in cavis cerebri colligitur, & per ipſa ſenectutis vitia talis ſanguinis cacochymia quotidie augetur, uti ad §. 1010. 2, 7. dictum eſt.

Temperie. Iſa atrabilaria temperies hujus morbi diſcrimen auget, quia vel picea tenacitate ſanguis haerere incipit in vaſis encephali (vide 1010. a. 7.); vel materia atrabilaria mota, & acris reddita, citiſſime omnia deſtruit (vide §. 1010. 4.) abſque ulla ſanationis ſpe. Licet autem haec materies atrabilaria tantum ſola tenacitate peccaret, ſumma adhuc difficultas ſolvendi illud tenax maneret.

Fabrica

Digitized by Google

Fabrica aegri. Caput v. g. magnum, collum breve, obeſitas magna &c. de quibus ad numerum primum §. 1010. dictum fuit.

Vehementia ſymptomatum &c. Inde enim cognoſcitur magnitudo cauſae, quae Apoplexiam produxit: de his dictum fuit ad §. 1008.

Spuma circa os &c. Dum enim impeditur liber tranſitus per vaſa encephali, tanto magis urgentur rami carotidis externae; hinc facies adeo inflata apparet, & major copia ſalivae, ac quidem viſcidioris, ſecernitur, quam aegri, forti apoplexia decumbentes, nec accumulari ſentiunt, nec deglutiunt; unde magis magiſque congeritur, & a valida, & forti reſpiratione ſpumeſcit. Videantur & illa, quae §. 1010. 3. 5. de hac ſpuma dicta fuerunt.

Sudore tenui &c. In febrium Hiſtoria §. 594. 2. patuit, morbi materiam ſubactam, & mobilem redditam, per ſudores diſflari de corpore quandoque felici cum eventu: verum ſimul monitum fuit, tales ſudores eſſe aequabiles per totum corpus, calidos, & vaporis forma de cute ſurgentes. Deſignant enim tunc vires vitales robuſtas, materiam ſolutam mobilem, & vaſa pervia. Unde & tales ſudores laudantur tanquam boni in apoplexia ad §. 1017. Verum alii ſudores in morbis apparent, peſſimo ſigno; dum nempe & parci ſunt, & in guttulas collecti haerent cuti; tuncque fere ſemper frigidi ſunt, & ſubviſcidi tales ſudores, notantque, inſtante jam morte, reſolvi cutaneorum vaſculorum extrema, ut craſſiorem, & viſcidum ſudorem tranſmittant; ſimulque adeo jam fractas eſſe vires vitales, ut calorem ſatis validum ad cutis ſuperficiem propagare nequeant, per quem in vaporem reſolvi ſudor poſſet. Rubra tunc ſimul ſolet eſſe facies, cui guttulae ſudoris adhaerent: de quo videantur illa, quae ad §. 741. habentur, ubi de ſignis prognoſticis in febre ardente agitur. Simulac autem illa cauſa, quae apoplexiam produxit, incipit & impedire illam partem encephali, unde vitales actiones pendent; tunc & reſpiratio difficilior fit: & ab hoc ſigno comite damnavit ſudores in hoc morbo *Hippocrates* (*c*), dicens: *In apoplecticis ex ſpiritus moleſtia ſudor accedens, lethale*. Et *Caelius Aurelianus* (*d*) pariter bina haec ſigna ſimul junxit, ubi apoplexiam in pejus vergentem deſcribit. Ita autem habet: *Pejorante paſſione, atque in exitium aegrorum creſcente, vultus adductio, ita ut longior nota videatur imago* (ob muſculos faciei paralyticos, & maxillam inferiorem proprio pondere pendulam), *praecordiorum prominentia, atque totius corporis frigidus torpor, pectoris ſtridor, & ſuperiorum partium ſudoris frigidi*.

Ortu ex debili &c. Cum enim parapoplexia ſit levior gradus apoplexiae, uti ad §. 1013. dictum fuit; ſi tunc ſequatur apoplexia, novimus cauſam morboſam augeri. Plerumque autem hoc ſit ab extravaſato liquido copia ſenſim aucto, uti v. g. ſi parva arteria in cerebro rupta ſanguinem effuderit, turbabuntur functiones encephali; & increſcent haec mala pro ratione copiae extravaſati ſanguinis, donec totum ſenſorium com-

(*c*) Coacar. Praenot. N. 479. Charter. Tom. VIII. pag. 880.
(*d*) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. v. pag. 199.

Digitized by Google

commune affectum fuerit; adeoque ſequatur apoplexia. Si autem levior morbus ſuperari non potuerit, ſatis patet de eodem morbo jam graviori curando parum ſpei ſupereſſe.

Ortu, & epilepſia &c. Patebit poſtea, ubi de terribili hoc morbo agetur, quod violentis adeo, & ſaepe repetitis convulſionibus, cerebrum corrumpatur frequenter ita, ut apoplexia, & mors ſequatur. Facile autem patet, tunc nullam ſpem ſupereſſe. Interim notandum eſt, quod frequentiſſime in fine paroxyſmi epileptici dormiant cum ſtertore, & paullo poſt ad ſe redeant. Verum ubi profundus ille ſomnus, paroxyſmum finire ſolens, diutius ſolito protrahitur, tum magnus metus eſt, epilepſiam tranſiviſſe in lethalem apoplexiam.

Vel ex cauſa nota vehementiori. Si nempe talis fuerit, ut cerebrum ilico deſtruat, v. g. materies atrabilaria ſoluta, mota, & acris admodum, ſi caput petierit. Vel etiam ſi cauſa talis fuerit, ut per artem tolli, vel inſigniter minui nequeat. Sic ſi v. g. libra ſanguinis effuſi haereret in ventriculis cerebri, & circa baſin cranii, nulla ſpes eſſet, tantam copiam ſanguinis ſat cito iterum reſorberi poſſe per venas; neque perterebrato cranio poſſet educi extravaſatus ſanguis, cum nimis profundo in loco haereat. Ob hanc cauſam vulnera circa inferiora orbitae oculi, oſſis temporum, oſſis Ethmoidis, baſios cranii &c. lethalia habentur, de quibus vide §. 170. 1.

§. 1016. LEvitas, & ſanabilitas mali contra decernitur ex levitate ſymptomatum, abſentia dictorum (1015.).

Veritas hujus afferti ſponte patet: interim notandum eſt, magnam requiri cautelam, ac Medicus in prognoſi hic erret cum famae periculo.

Cum enim modo dictum fuerit praecedenti paragrapho, apoplexiam quandoque ſequi, & quidem lethalem, poſt debilem parapoplexiam praegreſſam; Medicus illo tempore vocatus, dum parapoplexia adeſt, ex levitate ſymptomatum concluderet ſanabilitatem mali, & fauſtum praediceret eventum; dum intra paucas horas apoplexia valida aegrum praeter ſpem necaret; aucta nempe cauſa, quae parapoplexiam produxerat. Periculum ergo magnum adeſſe etiam in leviori morbo, monere debet Medicus, ſemper memor moniti *Hippocratici* (vide §. 1010. 4.): quod nempe etiam levis apoplexia ſanatu difficilis ſit; valida autem vix unquam curetur: ſimulque conſtat, quod levis apoplexia in validam frequenter abeat.

§. 1017. LEnis apoplexia ſolvitur ſuperveniente ſudore multo, aequabili, rorido, calido, levante; urina multa, craſſa; haemorrhoidibus largis, diu fluentibus; fluxu menſtruo reſtituto; alvi fluxu; febre magna.

Saepius jam monitum fuit (vide §. 885.) in Hiſtoria morborum acutorum, illos ſanari ope naturae, vel artis; ſimulque tunc dictum fuit,

ſum-

ſummae utilitatis eſſe in curandis morbis, ſi fideli obſervatione habentur cognita illa naturae, ſibi ſoli toties ſufficientis, molimina, per quae morbus in ſanitatem mutatur. Sic enim cautus redditur Medicus, ne turbet imprudenti medela hos naturae conatus; ſimulque diſcit, illos imitari per artem, ubi ſponte non adſunt. Cura autem apoplexiae poſtea tradenda docebit, quod ars eadem tentet facere, quae ſponte nata obſervata fuerant profuiſſe, vel evacuando, vel derivando impetum, & copiam humorum a capite; vel denique ſtagnantia ſolvendo, & movendo: ſingula jam haec conſiderabimus. Verum notandum eſt, quod dicatur apoplexia *ſolvi*. Ex illis autem, quae ad §. 594. 830. 1. 887. dicta fuerunt, conſtat, quod tunc reſolutio illa benigna morborum dicatur fieri, quando materies morboſa abſque ulla evacuatione ſenſibili ſic mutatur, ut redeat ſanitas: hic autem evacuationes ſenſibiles recenſentur. Dicitur autem ſolvi apoplexia, dum ſanatur, Phraſi *Hippocratica*, qui vocabulum λύειν hoc ſenſu in eodem morbo adhibuit (*e*).

Superveniente ſudore multo &c. Per ſudores expelli poſſe de corpore morboſos humores, ad §. 594. pluribus explicatum, ſimulque dictum fuit de illis dotibus, quas ſalutiferi tales ſudores habere debent, ut diſtingui poſſint a ſymptomaticis, & nocituris ſudoribus; tuncque ſimul monitum fuit, levamen perceptum dare ſignum minime fallax ſalubris evacuationis. Patebit poſtea, quando de hydrope agetur, quod per ſudores excitatos tolli poſſit accumulata in cavis corporis lympha. Verum levis apoplexia, de qua hic tantum agitur, tali cauſae originem, quandoque debet (vide §. 1010. 2. γ.), adeoque hoc modo tolli pariter poterit, & in hoc caſu inprimis ſudores tales prodeſſe videntur.

Urina multa craſſa. Ex illis, quae ad §. 830. 4. & 888. 2. dicta ſunt, patuit, materiam inflammatoriam, ſolutam quidem, & mobilem redditam, ſed tamen degenerem a conditionibus humoris ſani, per urinae vias de corpore expelli quandoque. Verum ſimul tunc fuit notatum, hanc evacuationem ſaepe jungi aliis, ſi morbus validior fuerit, & raro ſufficere ſolam, niſi in morbo leviori. Cum autem hic de leni apoplexia agatur, & §. 1010. 2. β. ſpiſſitudo inflammatoria cruoris inter cauſas apoplexiae recenſeatur, patet, per talem urinam hunc morbum ſolvi poſſe.

Haemorrhoidibus &c. Nimiam ſanguinis boni copiam, diſtentis ultra modum vaſis ſanquineis encephali, apoplexiam producere, patuit §. 1010. 1. 3. α. & 4., adeoque omnia, quae copiam ſanguinis minuunt, medentur huic cauſae. Prae reliquis autem proſunt Haemorrhoides larga copia fluentes, quia efficaciſſime impetum, & copiam ſanguinis a capite derivant, cum ſanguis oppoſita penitus directione moveatur per vaſa haemorrhoidalia, quam per arterias carotides, & vertebrales. Unde apoplecticis haemorrhoides utiles eſſe dixit *Hippocrates* (*f*); uti alia occaſione ad §. 702. notavi: ſed in Phrenitide (vide §. 779.), & in Mania (*g*) pul-

(*e*) Aphor. 42. Sect. II. Charter. Tom. IX. pag. 81.
(*f*) Coac. Praenot. N. 478. Charter. Tom. VIII. pag. 880.
(*g*) Aphor. 21. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 260.

Digitized by Google

pulcrum effectum praeſtant. Praeterea quotidiana obſervatio docet, quod illi, quibus conſueta jam eſt ſanguinis evacuatio per hanc viam, patiantur varios capitis morbos, cephalalgiam, vertigines, aurium tinnitus &c., ſi minus feliciter ceſſerit haemorrhoidum fluxus; quod & *Hippocrates* (h) monuit dicens: *Ex haemorrhoide parum apparente vertigines obortae parvam ſiderationem brevi futuram ſignificat* (παραπληγικον μικρον, ϗ ἐπ' ὀλίγον) *ſolvit Venae ſectio*; *& quidquid hoc modo apparuerit, mali aliquid ſignificat*. Cum ergo, ſuppreſſis haemorrhoidibus, capitis morbi ſequantur; & contra, illis fluentibus, leventur illi morbi; patet ſatis, multum boni inde exſpectari poſſe in apoplexia, qui a nimia plenitudine vaſorum encephali oritur: ubi enim vaſa rupta ſunt, tunc a ſanguine effuſo fortis apoplexia fit, in qua parum ſpei ſupereſt. Praeterea & melancolicus humor inter cauſas apoplexiae numeratus fuit §. 1010. 2. 7., qui commode evacuatur per haemorrhoidum fluxum; uti poſtea ad §. 1110. dicetur; adeoque & hoc effectu proſunt haemorrhoides.

Fluxu menſtruo reſtituto. Cum corpus muliebre ita ab Adorando Creatore factum fuerit, ut & alium hominem intra ſe recondere, & nutrire poſſit, plus conficit ſanguinis boni mulier ſana, quam ad proprii corporis uſum requiritur, & ideo illud ſuperabundans menſtrua evacuatione tollitur: ſi ergo defecerit fluxus menſtruus, plethora fiet, majori copia ſanguinis diſtendentur vaſa, niſi per alias vias exiverit illud ſuperabundans; adeoque cauſam apoplexiae dare poterit menſtruorum ſuppreſſio. Verum obſervata practica docent, capitis vaſa inprimis urgeri ab hac plethora, dum uteri vaſa nimis reſiſtunt ſanguini exituro circa conſuetum tempus. Huic notat *Hippocrates* (i), capitis concuſſiones, & aurium ſonitus, praecedere menſtruorum eruptionem, illaque prodire, ſi juxta ſpinam ardor conſequatur, qui deſignat, aortae deſcendentis ramos a ſanguine magis incipere diſtendi. Et alibi (k) horrores, laſſitudines, capitis gravitates adeſſe, dum menſes prorumpent, dixit. Omnia autem haec ſymptomata docent, capitis vaſa tunc nimis diſtendi, imo & quandoque ſolvi: ita narium haemorrhagiam, menſtruis deficientibus, *Hippocrates* (l) laudat. Si ergo a menſium ſuppreſſione, diſtentis capitis vaſis, apoplexia naſcitur, menſtruus fluxus & evacuando proderit, & derivando a capite; cum uteri vaſa oppoſita directione ſanguinem ducant aeque ac vaſa haemorrhoidalia.

Alvi fluxu. Duplici modo prodeſſe poteſt, vel quatenus evacuando ſubducit materiae morboſae partem, vel quatenus impetum, & copiam humorum a ſuperioribus derivat verſus inferiora. Dum enim liquidis per alvum ruentibus, abdominalium viſcerum vaſa deplentur, ſicque ſanguini impulſo minus reſiſtunt, potens revulſio a ſuperioribus partibus fit; uti pluribus probatum fuit ad §. 779., ubi de cura phrenitidis agebatur. Verum & ipſa evacuatio prodeſſe poteſt quam plurimum. Ita ad §. 720. me-

(h) Coacar. Praenot. N. 346. Charter. Tom. VIII. pag. 871.
(i) Coacar. Praenot. N. 168. Charter. Tom. VIII. pag. 861.
(k) Coac. Praenot. N. 541. 548. Ibidem pag. 885.
(l) Aphor. 33. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 214.

memoratur ex *Hippocratis* obſervatione, quod alba pituita detentum vehemens diarrhoea ſanet. Sed pituitoſa, & talis ſanguinis cacochymia, qualis in Leucophlegmaticis obſervatur, inter cauſas Apoplexiae ad §. 1010. 2. 7. numeratur, adeoque poterit alvi fluxu tolli.

Praeterea conſtitit ex illis, quae ad numerum quintum §. 1010. dicta fuerunt, quod cauſa apoplexiam excitans quandoque haereat in ventriculo, quae ergo, aeque ac per vomitum, per alvum expelli poſſet. Novi talem caſum contigiſſe Celeberrimo viro, qui in conſortio amicorum ſubito incepit oculos hinc inde convertere, mox obmutuit, & apoplecticus cecidit. Dum conclamatum crederent ſummi in arte viri, qui aderant, poſt quadrantem horae, nullo tentato remedio praeter ſanguinis miſſionem, vomuit, praeter contentos in ventriculo cibos, ingentem copiam pituitae, & quidem tantam, quantam humanus ventriculus capere poſſe vix credi poterat: ſtatim redierunt ſenſus, & motus, & blando ſomno refectus, ſequenti die omnino ſanus fuit; riſitque futuros haeredes, qui nuncio miſſo advolverant quantocyus. Patet hinc, talem ſaburram, primas vias gravantem, producere poſſe apoplexiam; ſed ſanabilem facile, ſublata hac cauſa per vomitum, vel ſeceſſum. Notaverat mirum hunc effectum, quo ventriculus gravatus cerebri functiones turbat *Helmontius* (*), dicens: *Sin autem ſuboriatur mucilago putida, ad amarorem prona, vertiginem, & fortius inſurgens Apoplexiam ſuſcitat.*

Febre magna. Conſtitit ex illis, quae antea in febris hiſtoria dicta fuerunt, quod febris multorum, & magnorum morborum remedium quandoque ſit (vide §. 558.); illudque inprimis probatum fuit, quando de febris effectibus (ad §. 587.) agebatur. Patuit enim tunc, quod per febrim ſtagnantia agitentur, reſiſtentia ſubigantur, cruda mutentur in cocta &c. Ex quibus concludere licet, quaſdam apoplexiae cauſas per validum febrilem motum emendari, vel & tolli poſſe. Non enim prodeſſe omnibus apoplexiae cauſis enumeratis febrim, facile patet. Si enim a plethora, vel effuſis humoribus ob rupta vaſa, nata fuerit apoplexia, febris augebit malum. Verum tunc inprimis videtur ſanatio hujus morbi per febrim natam ſperari poſſe, ubi pituitoſa, iners, ſanguinis cacochymia apoplexiam produxit (§. 1010. 2. 7.): talis enim materies per febrim ſolvi, & ſoluta pelli poterit ex locis, ubi haeret; uti pluribus probatum fuit ad §. 587. Imo & ſanguis, inflammatorio lentore haerens in vaſis, per ipſam febrim ſic mutari poteſt, ut aptus fiat tranſire vaſa, in quorum anguſtiis haeſerat; uti patuit ex illis, quae de morbis acutis inflammatoriis dicta fuerunt: tuncque ſaepe circa criſin, mobili reddita materia morboſa, nova oritur febris, vel augetur illa, quae aderat, cum levamine ſymptomatum morbi. In mirabili illo caſu puellae, poſt ſuſpendii ſupplicium perpeſſum ſanatae (vide §. 1010. 3. 5.) notari meretur, quod calidis ſpirituoſis remediis uſi fuerint peritiſſimi Medici, qui ejus curam geſſerunt, oleis, & ſpiritibus calidis inunxerint cervicem, tempora, pedumque plantas; aromatica decocta per clyſma injecerint; unde ſe-

(*) In Capit. *A ſede animae ad morbos*, Pag. 236. §. 12.

Digitized by Google

ſequenti die febris ſecuta fuit; ſed & ſimul ſenſus interni, & externi, & loquela redierunt (*m*), moto, & propulſo ſanguine, qui in vaſis cerebri ſtagnaverat, dum in laqueo haeſerat. A febre autem apoplexiae ſanabilis medelam Veteres ſperaſſe certum eſt. Sic apud *Hippocratem* (*n*) habentur ſequentia: *Derepente ſanum capitis dolor prehendit, confeſtimque obmuteſcit, & ſtertit, & hos hiat; & ſi quis eum vocet, aut agitet, ſolum ingemiſcit, nihil autem intelligit, & copioſae mejit, & ſe ad mictum non incitat. Hic, niſi eum febris corripuerit, intra ſeptem dies moritur; quod ſi corripuerit, plerumque ſanus evadit.* Ubi notandum, quod de levi tantum hic agatur apoplexia, quia aeger ingemiſcit, dum agitatur, aut dum vociferantur adſtantes; adeoque adhuc aliquae ſenſuum reliquiae; licet debiles, ſuperſunt. Praeterea videtur & illa apoplexia, de qua agitur, a frigida & lenta cauſa originem ducere, quia mox addit: *Hujuſmodi autem morbus ſenioribus contingit magis, quam junioribus.* Verum & in alia apoplexiae ſpecie a febre multum boni exſpectavit: legitur enim in eodem loco: *At ſi quis ex temulentia voce deficiat, ſi quidem jam confeſtim eum febris corripiat, convaleſcit; niſi vero corripuerit, intra triduum moritur.* Quin imo, ubi malus ille ſudor (de quo vide §. 1015.) cum difficili reſpiratione aderat, quem pro lethali ſigno habebat; ſubjungit (*o*): *Rurſus autem in his ipſis, ſi febris accedat, ſolutio fit.* Pariter & *Aretaeus* (*p*), poſtquam juſſerat in Apoplexia frigida applicari acre clyſma, ſpem ſalutis eſſe monet, ſi aeger febre corripiatur. Verum pariter ex *Hippocrate* (*q*) patet, quod tantum exſpectaverit ſalubrem effectum in apoplexia a febre ſatis valida, inſurgentis vitae robore excitata; non vero a febre, quae ſuppreſſis vitae viribus lente gliſceret. Hinc enim videtur eſſe ſenſus illius Coacae Praenotionis; cui ſimilis textus (*r*) in Prorrheticis legitur, quem *Galenus* (*s*) ſic explicuit: *Quod obortae apoplexiae, non acuta, & calida, ſed debilis, & diuturna ſubſecuta febris nihil profuerit.*

Verum §. 1014. dictum fuit, pulſum, & reſpirationem creſcere pro rato, quo ſenſus, motuſque plus decreſcunt; uti & circa mortem: adeoque poſſet falli quis, dum illud pulſus incrementum ab aucto morbo pendens, pro ſalubri febre haberet, quae Apoplexiam ſolvere poſſet. Sed ubi in mortem tendit Apoplexia, reſpiratio fit magis ſublimis, & ſtertoroſa, & omnes functiones animales abſolute abolentur. Contra vero ubi febris talis valida inſurgit, & ſalutaris, reſpiratio liberius peragitur, & levia ſaltem indicia emendatarum functionum animalium apparent.

(*m*) Vvepferi Hiſtor. Apoplect. pag. 168. &c.
(*n*) Lib. I. de Morbis Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 558.
(*o*) Coac. Praenot. N. 479. Charter. Tom. VIII. pag. 880.
(*p*) De Curat. Morbor. Acut. Lib. I. Cap. IV. pag. 82.
(*q*) Coac. Praenot. N. 480. Charter. Tom. VIII. pag. 880.
(*r*) Prorrheticor. Lib. I. Textu 84. Ibid. pag. 752.
(*s*) Ibidem pag. 753.

Digitized by Google

§. 1018. **P**Aullo gravior, ſuperata cauſa, ſolet mutari in paralyſin alicujus partis muſculoſae; totius lateris unius, unde hemiplegia; vel omnium cervici ſuppoſitarum partium, unde paraplegia dicitur; quae raro curatur, ſemperque memoriae, judicii, mortuum laeſiones relinquit; unde ſoporoſi, hebetes, tremuli, vertiginoſi, puſillanimes remanere ſolent.

Hic exitus Apoplexiae non lethalis longe frequentius obſervatur. Norunt omnes Medici practici, quam raro emergant ab apoplexia aegri abſque ulla ſuperſtite laeſiene functionum animalium. Unde *Celſus* (*t*) optime dixit: *Solent autem qui per omnia membra vehementer reſoluti ſunt, celeriter rapi: ac ſi correpti non ſunt, diutius quidem vivunt; ſed raro ad ſanitatem perveniunt; & plerumque miſerum ſpiritum trahunt, memoria quoque amiſſa*. Imo *Caelius Aurelianus* (*u*) inter ſigna, quae epilepſiam ab apoplexia diſtinguunt, ponit & ſequens: *Quod poſt acceſſionem epileptici integro habitu conſurgant frequentius; apoplectici vero paralyſin partium ſuſtineant*. Vidi plures, qui ab apoplexia curati omnibus functionibus cerebri recte valebant, niſi quod deeſſet hoc unicum, quod non poſſent vera rebus deſignandis vocabula invenire; manibus, pedibus, totius corporis nixu conabantur explicare miſeri, quid velent, nec poterant tamen. Malum illud per plures annos ſaepe inſanabile perſtat. Verum & miro modo ſaepe mutantur ab apoplexia emergentes quoad animi affectus; ſic ut viderim, ſapientiſſimis antea viris, & fortiſſimis militibus, maſculum illud animi robur adeo fuiſſe enervatum, ut flebilis pueri inſtar ob leviſſimam cauſam in lacrymas ſolverentur. Hinc jure dixit *Aurelianus* (*v*): *Quidam parva converſione mentis afficiuntur, ut aut alienentur, aut triſtes, & ſomnioſi videantur, ut ſi eos quiſquam a ſomno excitaverit, aliquid alienum loquantur*. Sapiens *Malpighius*, qui calculi, & podagrae dolores, & varia adverſa, tulerat magno animo; ab apoplexia, & totius dextri lateris paralyſi, curatus, magnam in memoria, & ratiocinio laeſionem habuit, & quavis minima de cauſa lacrymabatur (*x*). Hinc videtur patere, ſingulares quaſdam encephali functiones manere turbatas, vel & abolitas, tota vita, quia in ſolo principio primae determinationis mentis in corpus quid mutatum fuit per apoplexiam praegreſſam. Unde ſimul apparet, quam multiplicia mala ſequi poſſint poſt apoplexiam, dum vel in parte quadam ſingulari corporis, vel in pluribus ſimul, functionum animalium laeſio ſuperſtes manet. Variis autem nominibus deſignaverunt Medici haec mala, quae motus muſcularis a voluntate pendentis exercitium laedunt, vel & tollunt integre. Obtinuit hodie, communi in Scholis Medicis uſu, *Paraplegiam* vocare, quando motus voluntarii ceſſant in omnibus partibus cervici ſuppoſitis: interim tamen idem illud paraplegiae vocabulum alio ſenſu apud

(*t*) Lib. III. Cap. XXVII. pag. 178.
(*u*) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. V. pag. 201. (*v*) Ibidem pag. 200.
(*x*) Baglivii Oper. Omn. pag. 681.

Digitized by Google

apud Veteres Medicos acceptum fuiſſe conſtat. Sic *Galenus* (*y*) teſtatur, quod *Hippocrates vocet paraplegias, illas paralyſes, quae ex apoplexia in partem quandam decumbunt*; adeoque generali fere nomine omnes laeſiones functionum animalium, poſt apoplexiam ſuperſtites, ſignificaret paraplegia. *Aretaeus* (*z*) autem, poſtquam apoplexiam, paraplegiam, pareſin, paralyſin, omnia genere eadem eſſe dixerat, addit ſequentia: *Paraplegia autem (eſt) tactus, motuſque remiſſio, ſed in membro uno, utpote manu, vel crure*; & diſtinxit a Paralyſi, quod in illa ut plurimum motus tantum, & actionis defectio adeſſet. Paullo poſt monet, *Hippocratem* intellexiſſe paraplegiae nomine apoplexiam particularem: *Quod enim in toto corpore eſt vehemens apoplexia, illud in crure paraplegiam vocat*. Patet ergo, quod antiqui vocaverint paraplegiam idem illud, quod hodie dicimus paralyſin; nam & in illa quandoque una cum motu ſenſus integre perit, ut poſtea ad §. 1057. dicetur; & partis ſingularis, non vero totius corporis, vitium eſt. Ubi vero dimidium latus corporis motu voluntario caret, tunc vocatur *hemiplegia*; licet *Galenus* (*a*) generali paralyſis nomine & hoc malum comprehenderit.

Alia occaſione ad §. 276., dum in hiſtoria vulnerum capitis agebatur de ſignis, quae docerent locum laeſum intra cranium, demonſtratum fuit pluribus obſervationibus, quod organum illud corporeum, unde in nobis ſenſus, & motus voluntarii pendent, ſit in ſua origine, collectione, diſtributione, & operatione duplex: unde una ejus pars poteſt integra manere, dum altera impotens omnino fit ad omnia: Illud autem in Hemiplegia evidenter obtinet; in qua, ſi exquiſita fuerit, dimidia pars corporis a capite ad calcem uſque paralytica eſt. Vidi ſic unum frontis latus corrugari potuiſſe tantum, dum in altero latere paralytico frons maneret glabra: nec poterat orbicularis palpebrarum oculum claudere, nec buccinator impedire, ne cibi intra genam paralyticam, & dentes deciderent: lingua exſerta trahebatur verſus latus ſanum, & in eodem latere angulus labiorum ſurſum trahebatur, ob faciei muſculos in altero latere paralyticos: balbutiebant aegri tales quam peſſime, dum & dimidia pars linguae motu carebat: unde & inter manducandum foedo ſpectaculo cibi ex ore dilabebantur. Haec dum videbat *Aretaeus* (*b*) credidit & interiora ſimiliter dimidiatam tantum virium ſuarum partem retinere, ventriculum nempe, inteſtina &c. Interim tamen hoc non videtur ſemper in hemiplecticis verum eſſe: plures enim vidi, qui longe voraciores erant, quam ante morbum; optime digerebant ingeſta, alvum deponebant; ſicque per plures annos vivebant hemiplectici, ſed caeterum ſatis ſani. Simul ibidem *Aretaeus* pulcre notavit decuſſatam illam cerebri actionem, per quam nempe laeſio in parte dextra cerebri paralyſim faciat in parte ſiniſtra, & viciſſim. De qua re videantur illa, quae ad §. 276. habentur.

Ratio autem, cur paullo gravior Apoplexia raro curetur integre, ſed

 per

(*y*) Commentar. 2. in 2. Lib. Epidem. Charter. Tom. VII. pag. 130. (*z*) Morbor. diuturnor. Lib. I. Cap. VII. pag. 33. (*a*) De locis affect. Lib. III. Cap. XIV. Charter. Tom. VII. pag. 449. (*b*) In loco modo citato.

Digitized by Google

per fere relinquat aliquas laeſiones in functionibus animalibus, ſatis patet ex cognita ſtructura encephali. In Phyſiologicis probatur, vaſa illa, per quae cauſa motus muſcularis derivatur in muſculos, & a quibus pendent ſenſuum internorum, externorumque actiones, eſſe omnium minima totius corporis, ſimulque tenerrima. Hinc ſi cauſa morboſa comprimendo v. g. egerit in mollem, & pulpoſam encephali ſubſtantiam, plura ex his minimis ſtaminibus poterunt deſtructa manere per totam vitam, licet cauſa morboſa poſtea tollatur. Quin imo ſi tenuiſſimum illud fluidum impeditur per aliquod tempus fluere per minima haec nervoſa ſtamina, tenerrima collabentur latera horum vaſorum, & collapſa concreſcent brevi; tuncque illa functio, quae a perviis his vaſis pendebat, immedicabiliter laeſa manebit toto vitae tempore, licet cauſa, quae apoplexiam produxerat, integre ſublata fuerit. De hoc autem poſtea adhuc dicendum erit, ubi de Paralyſi agetur.

§. 1019. EXquiſita apoplexia (1015.), attrito cerebello, corruptis liquidis, cauſa in cerebellum propagata, in mortem cito finitur, raro ſeptimum diem excurrens.

Ex illis, quae ad §. 1009. dicta fuerunt, patuit, duas eſſe diſtinctas in encephalo partes, quarum una motibus voluntariis, & ſenſibus ſervit; altera motibus vitalibus, & ſpontaneis, qui voluntatis imperio non ſubjacent. In apoplexia autem vitales motus manent quidem, ſed ſaepe ſatis brevi tempore illa cauſa, quae animales functiones omnes delevit, & vitales tollit; licet videantur obſervata practica docere, illam partem encephali, qualiſcumque demum illa fuerit, minus facile laedi, quae vitalibus functionibus dicata eſt (vide §. 1009.). Verum ſi effuſi humores, v. g. pergant augeri quantitate, brevi comprimentur omnia in cavo calvariae. Idem & ſequi debebit, ſi effuſi humores corrupti, & acres redditi, rodendo deſtruant molem, & pulpoſam encephali ſubſtantiam. Quin imo, ſi ſupponatur, aliam cauſam, nempe obſtructionem plurimorum vaſorum encephali, dediſſe originem apoplexiae; brevi propagabitur malum ad illam partem, a qua vitales actiones pendent, quia cor pergit humores pellere per carotides, & vertebrales arterias; adeoque vaſa libera, & pervia adhuc tanto magis urgebuntur; & cum tenerrima ſint, cito deſtruentur. Haec eſt ratio, quare exquiſita apoplexia, de qua hic tantum agitur, tam cito lethalis ſit, ita ut ſaepe intra paucas horas mors ſequatur; rariſſime, vel nunquam ſeptem dies excedat; uti patet ex locis *Hippocratis*, quorum ad §. 1017. mentio facta fuit.

§. 1020. FUtura apoplexia praevidetur: 1. ex cognita naturali temperie (1010. N. 1.). 2. materie morboſa cognita, ut cauſa proegumena (1010. N. 2. 3.). 3. ex procatarcticis. 4. ex primis effectibus incepti mali, ut ſunt tremor; vacillatio; vertigo; ſco-

ſcotomia; ſtupor; ſopor; memoria vacillans; tinnitus aurium; inflatus ſuperiorum; reſpiratio ſolito profundior, cum naribus compreſſis; incubus.

Cum ergo tam difficile ſit curare apoplexiam, operae pretium eſt, cognoſcere illa ſigna, ex quibus praevidetur futura, ut praeoccupari poſſit, antequam in nervum erumpat: de his jam hic agitur.

1. De his dictum fuit loco citato.

2. Et de his pariter actum fuit. Haec quidem ſola, ſaltem haud omnia, nondum faciunt apoplexiam, ſed ſic praediſponunt, ut, alia cauſa accedente, morbus ſequatur.

3. Hae ſunt illae, quae dum ſuperveniunt, unacum praediſponente conſtituunt cauſam proximam, & adaequatam morbi, adeoque neceſſario morbum ipſum producunt. Sic v. g. plethora eſt cauſa praediſponens ad apoplexiam: ſaepe tamen plethorici diu manent in hoc periculo, nec tamen hoc morbo corripiuntur. Verum ſi noverim, quod homo plethoricus, aeſtuante ſub ſole, motus corporis validos peraget, vina meraca ingurgitabit, ſumma, & ſubita iracundia excandeſcet, apoplexiam futuram praevideo.

(4.) Haec ſigna maximum uſum habent. Raro enim apoplexia abſque ullis ſignis, hic enumeratis, opprimit, niſi fiat a ſubita ruptura vaſorum: caeteroquin ſemper fere praecedunt quaedam, quae docent manifeſte, quod incipiant turbari, vel ſaltem minus expedite peragi encephali functiones. Verum ſaepe haec adeo levia apparent & aegris, & Medicis minus peritis, vel non ſatis attentis, ut negligantur, tuncque tarde medela ſaepe adhibetur natae apoplexiae, quae caveri potuiſſet.

Tremor. Ponit vacillationem illius cauſae, quae motus muſculares producit; uti antea ad §. 627. dictum fuit: unde merito pro ſigno futurae apoplexiae habetur in illis, quorum temperies, & vitae genus huic morbo producendo favent. Non enim tremor ſolus abſolutum ſignum dat; nam in frigore febrili tremor ſemper fere adeſt, uti & in debilibus hominibus a morbo praegreſſo, evacuationibus nimiis &c. imo in quibuſdam hominibus, caeterum ſanis, tremor per multos annos obſervatus fuit; uti pariter ad §. 627. monitum fuit. Verum dum una cum tremore alia ſigna concurrunt, quae docent encephalon gravari, tunc admodum ſuſpectus tremor merito habetur, tam in acutis morbis, quam in chronicis. Ideo *Hippocrates* (vide §. 629.) tremores lethales pronunciavit in vehementer Phreniticis; & malos tremores dixit in illis, qui ab atra bile mente moti ſunt: Et alibi (c) cum tremore alia ſigna conjungens, dixit: *Valde ſurdi, dum aliquid prehendunt tremuli, linguam reſoluti, torpidi, malum*.

Vacillatio; *vertigo*; *ſcotomia*. Primum initium vertiginis, uti antea dictum fuit, eſt apparens rotatio rerum vicinarum quieſcentium; tunc incipiunt colores iridis oculis obſervari, mox vacillant omnes muſculi, incipiunt homines metuere, ne labantur, & enervantur omnes vires, ut ſe ſuſti-

(c) Coac. Praenot. N. 198. Charter. Tom. VIII. pag. 863.

Digitized by Google

ſuſtinere nequeant; ingratiſſimus in auribus ſibilus percipitur; tuncque aucto malo tenebrae oculis obverſantur, & dicitur ſcotomia, ſive vertigo tenebricoſa; paullo poſt cadunt. Satis patet ex his, quod in vertigine totum ſenſorium commune afficiatur: verum tunc inprimis apoplexiam minitatur vertigo; quando cauſa vertiginis haeret intra cranium; tuncque vocatur vertigo idiopathica: hoc autem ex temperie aegri, & aliis ſignis comitantibus cognoſcitur. Datur enim & vertigo ſympathica, ubi ſenſorium commune quidem afficitur, ſed cauſa extra cranium haeret; uti v. g. bilis corrupta in ventriculo, venena ingeſta &c. haec autem vertiginis ſpecies raro in apoplexiam deſinit. Ideo *Hippocrates* (*d*) una cum vertigine alia ſigna memorat, quae cauſam vertiginis in cranio haerere docent; ſic autem habet: *Quibus capitis dolores, & ſonitus aurium ſine febre & vertigo tenebricoſa, & vocis tarditas, & manuum torpor, eos aut apoplecticos, aut epilepticos, aut obliviosos fore exſpecta.*

Stupor. Deſignat imminutum, vel & abolitum ſenſum tactus in parte quadam corporis: ſignum, quod ſaepe praecedere ſolet apoplexiam; inprimis, ſi cum ſtupore ſentiant, ac ſi aucta fuerit membri ſtupentis moles. In plethoricis ſaepe obſervatur, quod ſentiant digitos manuum quaſi mole auctos, & obtuſiorem tactus ſenſum habeant; imo digitos manuum difficilius in pugnum colligere valeant. Tunc novimus, nimis impletis vaſis ſanguineis, in cavo cranii jam incipere obrui ſenſorium commune: & niſi ſolvatur ſubito haec plethora, a levi cauſa accedente ſequetur apoplexia. Interim notandum eſt; quibuſdam hominibus familiare eſſe, ut ſubinde quaedam corporis partes ſtupeant abſque magno malo. Novi quoſdam, qui jam per multos annos talem ſtuporem patiuntur, ſi dormientes huic, illive lateri incumbant diutius; imo & ſaepe vigilantibus idem contingere ſolet. Initio metum incuſſit hoc ſymptoma, ſed cum nullum inde malum ſecutum fuerit, inceperunt ſecuri eſſe. Unde *Hippocrates* (*e*) caute dixit: *Torpores, & ſtupores ἀναισθησίῃ praeter conſuetudinem contingentes, apoplexiae futurae ſignum.*

Sopor. Apoplexia magnam ſimilitudinem habet cum ſomno profundiſſimo, uti ante ad §. 1008. dictum fuit: hinc non mirum eſt homines, qui in hunc morbum inclinant, ſomnolentos eſſe, dum jam incipit a ſenſim aggeſtis humoribus in cranio comprimi encephalon, vel & a nimia copia diſtentis vaſis ſanguineis impediuntur reliqua vaſa minora (vide §. 106. 5.). Vidi plures plethoricos admodum, vel & valde obeſos, qui tota die vix a ſomno arceri poterant; ſed ex ante dictis notum eſt, ſimiles frequentiſſime apoplexia corripi.

Memoria vacillans. Deſignat enim hoc ſymptoma, turbari jam ſenſorium commune; hinc in acutis morbis phrenitidem praeſagit illa oblivio ſubitanea (vide §. 772.). Sed & videmus ſaepe in viris literatis, ingruente jam ſenio, illas Eclipſes quaſi memoriae, certa ſere ſemper apoplexiae ſecuturae praeſagia. Memorabilis talis caſus apud *Vvepferum* (*f*) habetur,

de

(*d*) Coac. Praenot. N. 162. Charter. Tom. VIII. pag. 861. (*e*) Ibidem N. 476. pag. 879. (*f*) Obſervat. Med. Pract. de Affect. capit. pag. 359.

de primario aulae miniſtro, cui ſubinde memoria delebatur, redintegrata poſtmodum: poſtquam ſaepius has alternationes paſſus eſſet, profundo ſopore triginta horarum periit: demta calvaria effluxit magna copia aquae, & cerebri exteriori parti adhaeſerunt veſicae, aqua limpida diſtentae. Quod autem notandum eſt, de cephalalgia, vertigine, aut tinnitu aurium nunquam fuit conqueſtus; unde apparet, ſignum hoc magni momenti eſſe ad praeſagiendam apoplexiam, & inprimis illam ſpeciem, de qua §. 1010. 2. γ. dictum ſuit.

Tinnitus aurium. Solet contingere etiam ſanis hominibus, quibus nullus apoplexiae metus eſt; cum a levibus ſatis cauſis oriri poſſe videatur, quae in ipſo auditus organo haerent. Verum ubi ab encephalo affecto aurium tinnitus producitur, tunc & diuturnior eſſe ſolet, & frequentius recurrit; atque merito pro ſigno habetur compreſſionis encephali, ſive a diſtentis nimis vaſis ſanguineis, uti ad §. 665. dictum fuit, ubi de debilitate febrili ab hac cauſa orta agebatur; ſive ab extravaſatis in cavo calvariae liquidis ſenſim auctis: unde inter ſigna, quae aquae in cerebro collectionem fieri docent, *Hippocrates* (*g*) & tinnitum aurium recenſuit.

Inflatus ſuperiorum. Antea ad §. 773., ubi de ſymptomatibus phrenitidem comitantibus agebatur, dictum fuit de facie illa rubra admodum, & vultuoſa dicta, quae deſignabat liberum minus tranſitum eſſe per ramos carotidum internarum, adeoque externos ramos magis impleri. Ubi a nimia plethora imminet apoplexia, tunc etiam talis rubedo, & inflatio quaſi faciei obſervatur. Verum ubi pituitoſa, lenta, cacochymia adeſt, turget corpus; ſed frigido tumore; & prima fere ſigna in facie apparent, dum flaccida illa pars faciei ſub oculis tumere incipit. Quo magis autem interiora cranii replentur tali humore pituitoſo, eo plus etiam inflata apparet facies; unde & inter ſigna apoplexiae, a tali cauſa naſciturae, oculi pallidi, turgidi, & humentes recenſiti fuerunt ad §. 1010. 2. γ.

Reſpiratio ſolito profundior &c. Inprimis ſomni tempore: cum autem reſpirationis augmentum adſit in apoplexia (vide §. 1008.), talis reſpiratio deſignat, ſomnum profundiorem eſſe naturali, & jam in apoplecticum vergere. Pinnae autem narium compreſſae incipientem paralyſin muſculorum faciei indicant, a quibus narium pinnae diducuntur. Frequenter enim prima imminentis apoplexiae ſigna in facie conſpiciuntur, dum in uno latere jam debilitatis muſculis, in oppoſito latere poſiti praevalent, & magis contracti vultum miro modo mutant: hoc ipſo tempore, dum haec ſcribo, vidi in nobiliſſimo aegro unum latus faciei tantum paralyticum, & pinnam naſi in eodem latere collapſam.

Incubus. Dicitur adeſſe, quando ſomni tempore ingens anxietas cum ſenſu ponderis incumbentis percipitur, una cum impotentia motus, & loquelae. Illi, qui hunc morbum experti fuerunt, teſtantur omnes, quod ſe ſic habuerint, & quod liberati fuerint, ſimulac aliquod membrum movere potuerint, vel vocem proferre. Cum autem, ubi ab interna cauſa

(*g*) De Morbis Lib. II. Cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 556.

Digitized by Google

ſenſorium commune ſic mutatur, uti olim ab externis cauſis in corpus agentibus mutatum fuerat, tunc ſibi perſuadeat homo ſimiles cauſas externas exiſtere, & agere, uti antea ad §. 700. latius dictum fuit, ubi de delirio febrili agebatur; patet ratio, quare credant ſpectrum ſibi incumbere, & ſuffocationem minitari. Cum enim idearum ortus non reſpondent externis cauſis, ſed internae cerebri diſpoſitioni, mirae oriuntur phantaſiae, uti tunc explicatum fuit. Hinc *Incubus* dicitur, vel & *Incubo* (*h*). *Siquidem veluti adſcendere, atque inſidere ſuo pectori ſentiunt quidquam*. Ob ſenſum autem ſuffocationis imminentis a *Themiſone* (*i*) Πνιγαλίων vocabatur. Uti autem Latinis ab incubando, ſic Graecis ἐφιάλτης ab ἐφάλλεσθαι id eſt inſiliendo dicitur; quia hoc malo correpti, ſe ab aliquo inſiliente premi credunt. Novi hoc contigiſſe quibuſdam, dum in dorſum ſe componentes obdormiverant, & pulvinari, cui incumbebant, deorſum delapſo, retrorſum inflexa cervice decumbebant: quibuſdam, lateraliter, & antrorſum delapſo capite inter dormiendum, ſicque cervice antrorſum admodum inflexa, idem contigit. Forte retrorſum ſic reclinato capite, tota moles cerebri, ſinus laterales, & torcular *Herophili* premit, & antrorſum verſus alterum latus inclinato capite, impedimentum naſcitur venis jugularibus, atque inde turbantur actiones encephali. Facile autem patet, quod incubus, a ſola capitis poſitura in ſomno minus commoda ortus, non adeo mali ominis ſit: plurimi enim ſic aliquando incubum paſſi fuerunt abſque ulla noxa ſequente: verum ubi a cauſa morboſa, lympha v. g. ſenſim aggeſta in capite, incubus oritur ſomni tempore, tunc frequenter recurrere ſolet idem malum, & apoplexiam minitatur, vel & alia mala difficillima a turbato ſenſorio communi pendentia. Unde dixit *Aetius* (*): *Qui incubus appellatur, non eſt daemon, ſed magis praeludium, & prooemium morbi comitialis, aut maniae, aut apoplexiae*. Et paullo poſt addit ſequentia: *Occurrendum igitur inchoanti malo; perſeverans enim, & aſſiduo invadens, quempiam ex praedictis morbis inducit, craſſo humore paullatim collecto in cerebri ventriculis*.

§. 1021. PRaeſens facile noſcitur, ſi modo inter diverſos ejus gradus diſtinguitur.

Apoplexia enim exquiſita cognoſcitur illis ſignis, quae §. 1008. habentur. Quomodo autem diverſi gradus apoplexiae diſtingui poſſint, dictum fuit ad §. 1013. 1015. 1016.

§. 1022. CUratio hujus mali generalis nulla dari poteſt: oportet enim; ut pro varietate cauſae (1010.), modo applicandi, & loci affecti, varia omnino ſit; & ut applicetur antequam malum adoleverit.

Ex

(*h*) Caelius Aureliar. Morbor. Chronic. Lib. I. Cap. III. pag. 288. (*i*) Ibidem.
(*) Lib. VI. Cap. XXI. pag. 104. verſa.

Ex recenſione cauſarum §. 1010. hoc ſponte patet, nam hae adeo diverſae ſunt, ut ſaepe oppoſita medela requiratur. Hoc inprimis ideo monendum erat, quia jactantur talia remedia, quae magnatibus, quibus hic morbus ob lautiorem diaetam frequentior eſt, magno ſaepe venduntur pretio, & fere omnia aromatibus acerrimis, ſalibus volatilibus alcalinis, & ſimilibus, conſtant, quae in apoplexia, a plethora, vel ab inflammatione orta, peſſime nocent. Praeterea ſi tumor venas jugulares comprimeret, fruſtra capiti medela fieret, dum tota cura pendet ab eo, ut tumor ille tollatur. Cum autem adeo difficilis curatu ſit hic morbus, licet levis fuerit, uti antea dictum fuit; requiritur ad felicem curam, ut potius idonea medela praecaveatur antequam fuerit, vel ſaltem in ipſo hujus morbi initio adhibeantur omnia, quae prodeſſe poſſunt: cum enim invaluerit, brevi lethalis erit; vel ſi evadat aeger, nunquam fere in integrum reſtituentur actiones ſenſorii communis, ſed miſerrimam poſtea vitam trahet; uti dictum fuit ad §. 1018. Oportet ergo ut ordine curatio deſcribatur ſecundum diverſas cauſarum claſſes.

§. 1023. **S**I ergo lenta, inerti, frigidaque cauſa (1010. N. 2. lit. γ.) oritura praevidetur per ſigna ibi poſita, ſtatim conandum. 1. ut preſſio glutinoſi a capite avertatur. 2. lentor in cerebro, & in toto corpore attenuetur.

Ubi jam encephali vaſa lento tali humore infarcta ſunt, parum ſpei ſupereſt: hinc monetur iterum, quod cura inſtitui debeat, dum ex ſignis antea deſcriptis futura praevidetur apoplexia. Duo tunc hujus curationis capita conſiderantur: ſi enim poſſet illa pituitoſa cacochymia tolli ilico, optima, & perfectiſſima cura foret: verum, ut haec attenuetur, tempus requiritur; adeoque opus erit, ut illud glutinoſum omni artis molimine a capite avertatur. Licet enim illud alias partes corporis occupet, illarumque functiones impediat, minus inde erit periculum, & facilioris curae ſpes. Dum Leucophlegmatici, vel & Chloroſi laborantes puellae, toto corpore turgent lento tali, & pituitoſo humore, languent quidem, ſed curantur tamen, quamdiu in encephalo haec colluvies nondum collecta fuerit. Sequitur, ut conſideretur, quibus modis bina haec, ad praecavendam apoplexiam a lenta, & glutinoſa ſanguinis cacochymia, requiſita obtineri poſſint.

§. 1024. **P**Reſſio in vaſa cerebri minuitur. 1. derivatione in alia, & oppoſita loca. 2. evacuationibus univerſalibus.

1. Dum cor pellit ſanguinem in aortam, ille, proportionaliter ad magnitudinem diametrorum, pellitur per omnes ejus ramos, ſi ubique eaedem fuerint reſiſtentiae; adeoque ut derivetur impetus, & copia humorum a vaſis cerebri, debet minui reſiſtentia vaſorum in aliis locis, ut illa plus capiant; & tunc obtinetur haec derivatio; inprimis ſi inferiora corporis

vaſa ſic diſponantur, ut majorem copiam humorum recipere poſſint. Hinc haemorrhoides, menſtrua, alvi fluxus adeo proſunt in hoc morbo, uti ad §. 1017. dictum fuit.

2. Quia illis humorum per vaſa movendorum copia minuitur.

Singula haec jam ſeorſim binis ſequentibus paragraphis conſiderabuntur.

§. 1025. Vapor, fotus, balneum, ſuctio, epiſpaſticum rubefaciens, veſicans, cauſticum, fonticulus, ſetaceum, frictio, ligatura determinata, venis majoribus, pedibus, cruribus, femoribus, applicata, primo ſcopo attingendo (1024. N. 1.) valent. Collutiones, gargariſmi, maſticatoria, ſalivam moventia, apophlegmatiſmi, ori, faucibus, naribus applicata, eidem inſerviunt.

Priora omnia applicantur partibus inferioribus corporis: quaedam hac ſpe, ut minuta reſiſtentia laterum vaſorum hae partes plus turgeant humoribus, adeoque minor copia liquidorum ſuperiora petat. Vapor enim, fotus, & balneum hoc efficiunt, laxando partes ſolidas; ſuctio vero, inprimis per cucurbitas, tollendo, vel minuendo multum preſſionem atmoſphaerae, efficit, ut ilico partes corporis, quibus hae applicantur, tumeant quammaxime. Alia vero irritando has partes augent motum humorum per eaſdem, uti ſunt epiſpaſtica rubefacientia &c. De omnibus autem his, quae revellendo impetum humorum in alias partes prodeſſe poſſunt, dictum fuit antea ad numerum quartum §. 396., ubi de curatione inflammationis agebatur; atque ibidem haec ſingula explicata fuerunt, uti & ad §. 134., ubi de derivantibus, attrahentibus, propellentibus, in cura obſtructionis agebatur.

Cum autem in inflammatione curanda ſemper ſimul cavendum eſſet, ne acrioribus irritantibus motus ſanguinis in toto corpore augeretur, ideo majori cautela laudabantur veſicantia, inprimis ex cantharidibus parata. In hac autem apoplexiae ſpecie, quae frigidae temperiei hominibus familiaris eſt, & in qua iners pituitoſa ſanguinis cacochymia adeſt, tutior cantharidum uſus eſt, cum ſimul & proſint attenuando illud glutinoſum, uti §. 1027. dicetur. Quam pulcrum autem effectum ſetacea habeant in capitis morbis curandis, antea dictum fuit ad §. 396., & pluribus obſervatis etiam in hoc morbo confirmatur. Sic ſtuporem, poſt apoplexiam manentem, qui fruſtra tentatus fuerat veſicatoriis, & fonticulo, ſanavit integre ſetaceum (K). Ita & in puero, qui delapſus ab equo apoplecticus fuerat factus, manebat memoria laeſa, per plures ſeptimanas: ſetaceo autem applicato intra octiduum perfectiſſime convaluit (l).

Ligaturae autem artuum tales, ut venas comprimant, arterias non adeo, utpote profundius ſitas plerumque, & minus facile comprimendas, efficiunt, ut magna copia humorum colligatur in artubus; cum arteriae admittant, venae vero preſſae reditum ad cor impediant; hinc longe minori copia ur- gebitur

(k) La Motte Traitè complet. de Chirurgie Tom. I. pag. 122. (l) Medical Eſſais Vol. V. part. 2. Obſerv. 52. pag. 598.

Digitized by Google

gebitur caput. Ideo & alia occaſione ligaturae artuum laudatae fuerunt ad compeſcendam nimiam narium haemorrhagiam (vide §. 743.). Quin imo & validiſſimas crurum ligaturas apoplecticos excitaſſe legitur (*m*). Verum tunc potius dolorem faciendo videntur profuiſſe, quam comprimendo vaſa, quia fortiſſima talis conſtrictio, & arterias comprimit; adeoque numerum vaſorum tranſmittentium in inferioribus partibus minuit; cum levior ligatura ſolas venas anguſtet, non arterias, adeoque plus profit preſſionem verſus caput minuendo.

Verum & alio modo illa derivatio inertis, & frigidae pituitae ab encephalo obtineri poteſt. Notum eſt ex Phyſiologicis, totum os internum, & fauces, ſemper madere muco naturaliter, ipſam ſalivam ſanam aliquid lentoris habere, narium internam ſuperficiem oblinìri mucoſo humore, qui in craſſas adeo lemas concreſcere poteſt, in aqua tamen diſſolubiles. Sed omnes illae partes, quae mucum in his locis ſecernunt, accipiunt ſanguinem arterioſum, unde haec ſecretio fit, a ramis carotidum externarum: unde videtur ſanguis, ad encephalon tendens, & ſecretioni ſubtiliſſimi fluidi deſtinatus, liberari ſalivae, & muci materie (*n*), antequam per vaſa cerebri fluat. Si ergo a mucoſa tali colluvie apoplexia metuatur, optimo conſilio tentant medici augere ſecretionem muci in omnibus his locis, ut eo purior ſanguis ad encephalon veniat. Augmentum vero ſecretionis muci in his locis obtineri poterit, dum vaſa excretiora collutionibus emollientibus laxantur, ut facilius emittant ſecretum liquidum; & praecipue ſi ſtimulantibus irritentur haec loca, tunc enim majorem liquidi copiam plorant, uti conſtanti lege obſervatur. In *Materia Medica* ad hunc numerum tale decoctum ſtimulans, ex aromatibus acrioribus compoſitum, habetur, quod inſtar collutorii oris, & gargariſmi, optimo cum fructu adhiberi poſſet in hoc caſu. Praeterea conſtat ex Phyſiologicis (*o*) ſalivae fontes, & emiſſaria ſic ſita eſſe, ut motu manducationis inprimis humores ſuos profundant; hinc laudantur & maſticatoria, quae ſolent habere pro baſi talia, quae diutiſſime ſub dentibus teri poſſunt, nec tamen facile ſolvuntur in ſaliva; uti ſunt cera v. g., & inprimis maſtiche, quae abſque imminutione ſuae ſubſtantiae per integrum diem dentibus conteri poterit: his deinde admiſcent acria aromata, quae ſtimulando, & irritando majorem ſalivae, & muci copiam eliciunt; qualia ſunt *pyrethri radix*, *zingiber*, *piper* &c. Formula talis maſticatorii ſalivam moventis, in *Materia Medica* ad hunc numerum pariter habetur. Naribus etiam ſimilia applicari poſſunt, hac tamen lege, ut ab acrioribus hic abſtinendum ſit, cum interna narium ſuperficies longe facilius irritabilis ſit, quam os internum, vel fauces, & nimia ſternutatio inde excitari poſſet. Remedia, quae huic uſui pulcre ſerviunt, recenſentur in *Inſtitutionibus* (*p*): illa vero, quae ultimo numero ibi habentur, acriora ſunt; hinc magna cum cautela ſolum adhiberi poſſunt; & fere tantum in illis, qui diuturno uſu tabaci calloſas fere nares habent. Quia autem tantam copiam muci haec remedia de naribus edu-

(*m*) La Motte loco morbo citato. (*n*) Boerhaave Inſtit. Medic. §. 235.
(*o*) Ibidem §. 65. (*p*) Ibidem §. 1195. 1. 2. 3. 4.

Digitized by Google

educunt, vocantur *Apophlegmatiſmi*, quae ad omnia capitis vitia ab *Aretaeo* (*) commendantur. Patet autem ex dictis, haec omnia duplici modo prodeſſe, nempe quatenus partem materiae morboſae evacuant, & quatenus augendo copiam, motumque humorum per ramos carotidis externae, avertunt preſſionem ab encephalo, cui carotides internae proſpiciunt. Ob ultimum illum effectum in cura Phrenitidis (vide §. 781.) laudabantur collutoria, & gargariſmata, ſed lenia, quia in morbo acuto inflammatorio ſtimulantia non carent periculo.

§. 1026. VOmitoria, purgantia valida, certo determinata; ſcarificatio, venarum pertuſio, ſecundo ſcopo (1024. N. 2.) ſatisfaciunt; licet aliquid ſemper incerti ſecum ferant.

Evacuationes quaecumque copiam liquidorum ſubducendo, minuunt & preſſionem fluidorum in vaſa: verum conſiderandum eſt, an evacuationes conveniant ſemper, & quales. In hac morbi ſpecie corpus turget lentis, & pituitoſis humoribus, & vomitus pituitae frequens ſaepe adeſt (vide §. 1010. 2. γ.) adeoque ſatis commodum videretur, per vomitorium datum, partem hujus ſaburrae, primas vias gravantis, excutere, ſicque cavere, ne ulterius ſanguini admiſceatur. Monuerat *Celſus* (q), vomitum prodeſſe illis, *quibus frequens ſaliva, vel nauſea eſt; aut ſonant aures, aut madent oculi*. Quae ſymptomata adſunt in hoc morbo (vide §. 1010. 2. γ. & 1020. 4.). Adeoque non videtur omnino improbari poſſe vomitoriorum uſus in hoc caſu; & in *Materia Medica* ad hunc numerum plures habentur formulae, quae huic ſcopo ſervire poſſent. Interim tamen in ipſo actu vomitus, uti jam ſaepius monitum fuit, humores magna copia, & impetu verſus caput feruntur; adeoque hic effectus repugnat primae indicationi §. 1023., quae preſſionem glutinoſi a capite avertendam jubet. Merito ergo monetur in textu, quod aliquid incerti ſemper ſecum ferant; quatenus nempe inter vomendum nimis urgentur vaſa cerebri: unde *Hippocrates* (r) monuerat: *A vomitu ſingultus, & oculorum rubor, malum*. Verum alia occaſione demonſtratum fuit (vide §. 772.) quod rubor oculorum denotet, encephali vaſa nimis dilatata turgere. Unde *Aretaeus* (s) non commendat vomitoria in hoc morbo, ſed purgantia laudat; ſpontaneum tantum vomitum non improbat, dicens: *Sin autem & dum purgatur, nauſeabundus ſit, id ne probibeto; nam & illa intentio vigorem quemdam ad expergefaciendum praeſtat, & pituitae vomitus morbi cauſam evellit.*

Purgantia ergo videntur tutiora eſſe, cum & evacuando ſimul verſus inferiora revellant humorum copiam, & impetum, & ſponte lenis apoplexia quandoque ſolvatur per alvi fluxum, uti §. 1017. dictum fuit. Valida autem laudantur purgantia, ut certum effectum praeſtent, & copiam magnam

(*) De curat. morb diuturnor. Lib. I. Cap. II. pag. 115. (q) Lib. I. Cap. III. pag. 30. (r) Aphor. 3. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 293. (s) De curat. morbor. acutor Lib. I. Cap. IV. pag. 92.

Digitized by Google

magnam evacuent. Unde & *Aretaeus* (*t*) Hierae integram potionem, ſive doſin, commendat, quae videtur, uti ex alio loco patet (*u*) ad quatuor, vel quinque drachmas aſcendiſſe. Quod autem ſatis acre purgans illud fuerit, patet ex alio loco ejuſdem autoris (*v*); ubi in cura lethargi, dum copioſius purgare volebat, hierae tantum drachmas duas dabat cum mulſae cyathis tribus; quae videtur eſſe dimidia potio, quam commendat in apoplexia curanda (*x*), ſi vires debiliores prohiberent, ne integra doſis dari poſſet. In *Materia Medica* ad hunc numerum purgans potio ſatis efficax habetur, ex ſcammoneo, & reſina jalappae, quae & ſolvendo & evacuando multum in hoc caſu prodeſſe poterit. Bihorio autem poſt tale purgans aſſumtum, acre clyſma injicitur, ut eo citius aſſumti pharmaci vis verſus inferiora determinetur.

Sanguinis autem evacuatio videtur prae reliquis magis incertum in hoc caſu eventum habere; imo vix prodeſſe poſſe. Si enim conferantur illa, quae ad §. 1010. 2. 7. habentur, patebit, in talibus aegris deficere partem ſanguinis rubram; & ex hac cauſa languores illos, & torpores naſci, lymphamque accumulari in cavis corporis, unde ſymptomatum, ibi recenſitorum, caterva deducta fuit. Dum ergo per venae ſectionem aut ſcarificationes adhuc magis minuitur copia ſanguinis, augetur cauſa morbi. Interim tamen nihil magis familiare eſt in praxi, quam ut Medici ilico ad ſanguinis miſſionem confugiant, ubi apoplexia metuitur: imo famae damnum incurrunt illi, qui hoc remedium neglexiſſe videntur, apud ignarum vulgus. Quin & *Celſi* (*y*) auctoritas ſanguinis miſſionem ſemper ſuadere videtur, dum dicit, quod ***maxime fieri debet, ubi nervi reſoluti ſunt, ubi ſubito aliquis obmutuit***. Verum ſi conſideretur, evacuationes tunc tantum prodeſſe in morbis, quando vel morboſam materiam tollunt, vel nimiam copiam ſanguinis boni minuunt in plethoricis, vel motus circulatorii nimiam celeritatem ſedant, aut denique impetum humorum circulantium a ſanguinis miſſione in hoc caſu exſpectandum eſſe. Motus enim ſanguinis per vaſa languet; copia ejus deficit, & materia morbi extra vaſa in cavis corporis accumulatur; vel lentum illud glutinoſum circa anguſtias ultimas vaſorum arterioſorum haerere incipit; adeoque nullo modo per venae ſectionem educi poteſt, cum in venas tantum tranſeat illud, quod per ultimos fines arteriarum ire potuit: revulſio autem a capite tutius, & melius fieri poterit per illa, quae praecedenti paragrapho laudata fuerunt. Imo *Celſus* (*z*) ipſe prudenter monuerat circa ſanguinis detractionem per venas, quod conſiderari debeat ***etiam morbi genus quod ſit: utrum ſuperans, an deficiens materia laeſerit***. Certe in hoc caſu deficit ſanguis, non ſuperat; adeoque non debet evacuari. *Aretaeus* (*a*) prudenter monuit: ***Frigiditate multa, & torpore, & ſenſuum abolitione hominem occupante***, venam minime ſcin-

(*t*) Ibidem (*u*) De curat. morbor. diuturnor. Lib. I. Cap. II. pag. 115.
(*v*) De curat. morbor. acutor. Lib. I. Cap. II. pag. 78. (*x*) Ibi Cap. IV. pag. 2. (*y*) Lib. II. Cap X. pag. 79. (*z*) Ibidem pag. 78.
(*a*) De curat. morbor. acutor. Lib. I. Cap. IV. pag. 81.

ſcindendam eſſe, ſed tunc ad clyſteres acriores, & ad purgantia confugiebat, ut & inteſtina liberaret, & humores, caput occupantes, revelleret. Sed & *Hippocrates* (*b*) dixerat: *Sanguinis detractio in perſrigeratione torpida, malum.* Idem verum eſt de ſcarificatione, & cucurbitis, quae revellendo prodeſſe poſſunt ſummopere, uti paragrapho praecedenti dictum fuit; ſed ſanguinem evacuando in hoc caſu pariter nocerent, ob rationes dictas.

§. 1027. Lentor vero, praemiſſis (1024. 1025. 1026.) determinantibus diſſolvitur remediis generalibus contra gluten deſcriptis (75.) cum prudentia adhibendis, capiti applicandis omni forma: inter omnia veſicae per cantharidas proſunt, & inſecta ſimilia ſenſim uſurpata.

Sequitur jam altera pars indicationis, nempe ut lentor in cerebro, & in toto corpore attenuetur. Antea peculiari Capitulo actum fuit de glutinoſo ſpontaneo, illiuſque cauſae recenſitae fuerunt (vide §. 69. ad §. 76.) ſimul enumerata fuerant illa mala, quae a tali ſanguinis cacochymia ſequi poſſunt; & inter illa monitum fuit, quod & functiones animales inde perturbarentur. Ibidem & habentur omnia illa, quae ad curam glutinoſi ſpontanei ſpectant, tam in diaeta, quam in medicamentis, & corporis exercitiis. Verum cum auctus motus, & ſtimulantia remedia ibidem commendata fuerint, patet ſatis, quod prudentia magna opus ſit in cura hujus cacochymiae, ubi ſymptomata docent, encephali functiones jam perturbari: ſi enim nondum ſatis attenuatos humores ſubito moveas, haerebunt tanto pertinacius impacti anguſtiis vaſorum, & augebuntur omnia mala. Haec eſt ratio, quare prius praemitti debeant determinantia, ut, quantum per artem fieri poteſt, preſſio a capite avertatur, ſimulque per evacuantia tollatur pars gravantis ſaburrae pituitoſae. Tunc a lenioribus incipiendum eſt, & inprimis ab illis, quae potenter ſolvunt, & tamen circulationis impetum non augent ſubito, & vehementer; qualia ſunt ſapo venetus, tartarus tartariſatus, tartarus regeneratus, ſalia alcalina fixa ex cineribus plantarum &c.: ubi his aliquandiu uſurpatis levamen ſymptomatum docet, lentorem attenuatum eſſe, tunc acriora, & motum humorum magis augentia, tuto adhiberi poſſunt; una cum roborantibus, quae laxitatem nimiam ſolidarum partium (ſemper hujus cacochymiae comitem) emendent. In *Materia Medica* ad §. 75. omnia haec remedia, in ſuas claſſes ordine diſtributa habentur; unde peti poſſunt. Sed & capiti raſo ex ſimilibus fomenta, & epi hemata applicari poſſunt cum fructu, ut omnibus his ſimul conſpirantibus lentor & in toto corpore, & in cerebro attenuetur.

Veſicatoria autem maximum hic uſum habent, quae non tantum ſtimulando partem, cui applicantur, & irritando, revulſionem faciunt verſus alia loca corporis, uti §. 1025. dictum fuit; ſed & ſolvendo epidermidem a cute

(*b*) Coac. praenot. 393. 491. Charter. Tom. VIII. pag. 871. 880.

cute faciunt, ut ſub elevata epidermide colligatur magna copia lymphae, quae, pertuſa hac veſica, per plures dies ſaepe pergit effluere; ſimulque motum in toto corpore augent, lentorem attenuant, & diſſolvunt. Quibuſdam in locis Medici nudae capitis cuti, novacula deraſis capillis, applicant pileolum emplaſtro veſicatorio obductum; non quidem ſine moleſtia, ſed inſigni in ſimilibus morbis emolumento. *Celeberrimus Vvepſerus* (*c*), dum a colluvie ſeroſa ſymptomata aderant, quae apoplexiam minitabantur, hoc remedium tanquam efficaciſſimum laudavit; imo bis, vel ter repeti juſſit, hanc cautelam inprimis adhibens, ut capillatae cuti capitis apponeretur tantum, & ſic firmaretur vitta, vel faſcia, ne locum mutando aures, vel cutim non capillatam tangere poſſet. Affirmat autem, quod hoc modo, abſque dolore, abſque veſica excitata (niſi cicatrix alicubi adſit), magna copia aquae cum effectu ſenſibili ex cute educatur. In alio tamen loco (*d*) monet, non eſſe radendum caput, ſed crines forfice tantum detondendos eſſe; ſimulque addit hanc cautelam, quod non ultra octo horas relinquendum ſit hoc emplaſtrum, cum diutius haerens ſtranguriam moleſtam excitare ſoleat. Simili, ſed leniori vi, praedita, inſecta interno uſui ad eundem ſcopum ſervire poſſent; ut ſunt Millepedes, Cochinella &c. Uſus vero internus Cantharidum merito ſuſpectus habetur; ideoque prudentiores Medici his abſtinere ſolent.

§. 1028. SI ab iiſdem cauſis (1023.) apoplexia jam facta eſt, raro curatur: ſi vires ferunt, eadem tentanda (1023. ad 1028.); naribus, ori, capiti applicanda omnia, quae ſenſus excitare queant; acerrimi uſurpandi ſtimuli quicunque; alvus acri clyſmate laxanda.

Cum adeo difficulter impediri poſſit, ne Apoplexia ſequatur, ubi totum corpus lenta tali, & glutinoſa cacochymia ſcatet; patet facile, adhuc minorem ſpem eſſe curandae Apoplexiae jam praeſentis, adeoque non ſine ratione moneri, quod raro curetur. Interim tamen aegrum talem, poſt acerbam prognoſin, fato ſuo relinquere durum videtur; & Medicus culpari poſſet, ac ſi neglexiſſet illa remedia, a quibus adhuc aliquid ſperandum erat. Simul, & ſemel ergo tentanda ſunt omnia, quae prodeſſe poſſent, praemonitis prius aegri amicis de ſummo, & inevitabili fere mortis periculo. Cum autem eadem cauſa ſit in hac apoplexia jam nata, quae antea explicata fuit, tanquam metum faciens apoplexiae futurae; patet ſatis eandem requiri medelam, quae praecedentibus paragraphis deſcripta fuit. Subita ergo revulſio a capite per illa, quae §. 1025. habentur, tentanda eſt; & inprimis per viſicatoria; ſimulque evacuatio fieri debet, ſi vires adhuc ſuperſint. Cum autem tales apoplectici vix deglutire poſſint, praecipua ſpes eſt in applicatione clyſmatis, & quidem acris, ut & cito, & va-

(*c*) Obſervat. Medic. Practicae de Affect. Capit. pag. 71. & pag. 229. 255.
(*d*) Ibidem 231. 250.

Digitized by Google

& valide alvum ducere poſſit; a quo remedio *Aretaeus* (*e*) & copiae ſubductionem, & revulſionem a capite exſpectabat merito; ſed jubet, ut acre ſit tale clyſma, addito euphorbio, & colocynthide; neque videtur alia tentaſſe in hoc caſu, niſi poſt tale clyſma applicatum ***paulum excitatus homo fuerit, aut febre correptus, aut ſenſum ab illo ſtupore recipiens, aut arteriae bono pulſu reſtituto, aut facie utcumque meliora ſignificante; tunc enim ſpes ſalutis concipienda eſt; audaciuſque ſubveniendum.*** Formula talis acris clyſmatis in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur, & alia ſimilia ex hellebori nigri radicibus v. g. parari poſſent, quarum uncia, aquae incocta, potens remedium exhibet. Verum cum in hoc caſu periculum in mora ſit, praeſtat, ut minimo temporis ſpatio tale remedium praeſto eſſe poſſit. Proſtat in officinis *Confectio Hamech* dicta, quae bonam copiam colocynthidis habet, cujus uncia, vel uncia cum dimidia, in aquae unciis decem diluta, additis binis drachmis ſalis gemmae, tale clyſma exhibet; quod & repeti poſſet, ſi paullo poſt per alvum exiret injectum remedium.

Praeterea ſolent acerrima ſtimulantia variis partibus corporis applicari, ut ſopitos excitent ſenſus. Spiritum ſalis ammoniaci fugaciſſimum naribus adhibent: acetum acerrimum cum caſtorei tinctura laudant alii; balſama illa, apoplectica dicta ex oleis ſtillatitiis acerrimis parata, temporibus applicant, naribuſque ſublinunt. Praeter veſicatoria, applicant plantis pedum acria epiſpaſtica ex ſeminibus ſinapi contuſis, raphano ruſticano. Imo nullus morbus forte eſt, in quo aegri magis vexantur, & quidem merito; vel enim his omnibus ſimul, & ſemel tentatis a tanto periculo eripiuntur; vel ſi fruſtra haec tentata fuerint, illas moleſtias non percipiunt, omni ſenſu carentes.

§. 1029. IN uſu tamen horum omnium (1028.) augetur ſaepe malum, materie magis mota, & impacta, per omnia ſtimulantia: viribus tamen mox projiciundis per evacuantia. Hinc in concilianda diſſolutione ſemper evacuationi, & avulſioni ſtudendum, quantum res pati queat: inde regula; venae ſectio, ni juvet, occidit.

Antea ad §. 75., ubi de cura morborum a glutinoſo ſpontaneo oriundorum agebatur, dictum fuit, auctum motum quidem prodeſſe, ſed ſimul cavendum eſſe, ne ſubito motu excitato mucoſa haec materies impingatur in vaſorum anguſtias, atque ibi immeabilis haerens perículoſos morbos producat. Dum ergo talis materia, encephalon occupans, apoplexiam producit, ſatis patet, ſemper metum eſſe, ne per ſtimulantia valida, ſimul, & ſemel omni modo applicata: augeatur malum, dum per haec urgetur materies, nondum ſatis meabilis reddita, ut tranſire poſſit. Evacuantia quidem tutiora videntur, ſed quandoque in debilibus his, & languentibus jam, antequam hoc morbo corriperentur, ilico omnes vires corruunt per evacuationes copioſiores. Unde apparet, magna hic prudentia opus eſſe, ut &

(*e*) De curat. morbor. acutor. Lib. I. Cap. IV. pag. 81.

Digitized by Google

ut & aegro emolumentum adferat, ſimulque famae ſuae conſulat Medicus in ancipiti hoc morbo. Si enim acria haec excitantia adhibita non fuerint, vel parcius, prudenti conſilio, mors aegri adſcribetur horum neglectui ab ignaris, vel malevolis. Et pariter, ſi poſt ſubitas evacuationes, viribus ilico collapſis, aeger pereat, culpabitur medicus, inprimis apud Magnates, qui nunquam creduntur perire morbis, ſed tantum Medicorum erroribus. Interim cordati Medici omnes fatebuntur, nihil aliud ſupereſſe ad curam hujus morbi, niſi ut vel evacuando tollatur materies morbi, vel attenuando reddatur meabilis: omnium optimum foret, ſi haec ſimul fieri poſſent, cum praeſens periculum nullam ferat moram; ſimulque dum haec fiunt, omni artis molimine preſſio glutinoſi a capite averteretur.

Celſus (*f*) generale poſuit axioma practicum ſequens: *Si omnia membra vehementer reſoluta ſunt, ſanguinis detractio vel occidit, vel liberat.* Illud autem, perperam intellectum, ſaepe anſam culpandis Medicis dedit: ſi enim venae ſectione inſtituta moreretur aeger, ex *Celſi* auctoritate pronunciabatur, quod Medicus occidiſſet: ſi non ſecabatur vena, moriente aegro, culpabatur Medicus, quod non juvaſſet. Hinc utrimque inſidiae parabantur Medicorum famae per hoc aſſertum *Celſi*. Videtur autem male adſcribi mors ſanguinis miſſioni, dum aeger perit vi hujus morbi toties incurabilis: moritur enim tunc quidem poſt ſanguinis miſſionem, ſed non ob ſanguinis miſſionem; quae bina quam maxime diſtinguenda ſunt. In debilioribus hominibus ſanguinis detractio quidem minuit vires vitales; non tamen certam mortem inducit. Unde videtur *Celſus* tantum indicaſſe, ſi a ſanguinis miſſione non levetur malum, tunc nullam ſpem ſupereſſe; quod patet ex illis, quae immediate locum citatum ſequuntur. Ita enim habet: *Aliud curationis genus vix unquam ſanitatem reſtituit; ſaepe mortem tantum differt; vitam interim infeſtat. Poſt ſanguinis miſſionem, ſi non redit motus, & mens, nihil ſpei ſupereſt: ſi redit, ſanitas quoque proſpicitur.* Agnovit ergo *Celſus*, nullum efficacius remedium eſſe; adeoque non damnat ſanguinis miſſionem: & in morbo incurabili mortem differre poſſe, multum eſt. Praeterea *Celſus* (*g*), ubi peculiari capitulo de ſanguinis detractione per venas agit, urget, hanc debere fieri quam maxime in apoplexia; alia occaſione jam mentionem hujus feci ad §. 743. in cura febris ardentis. Interim cum ille locus optime ferviat explicandae, & intelligendae regulae practicae, de qua mentio facta fuit, operae pretium erit illum hic repetere; ſic autem legitur: *Fieri tamen poteſt, ut morbus quidem id deſideret, corpus autem vix pati poſſe videatur: ſed, ſi nullum tamen appareat aliud auxilium, periturusque ſit, qui laborat, niſi temeraria quoque via fuerit adjutus; in hoc ſtatu boni medici eſt oſtendere, quam nulla ſpes ſine ſanguinis detractione ſit; faterique, quantus in hac ipſa re metus ſit: & tum demum, ſi exigatur, ſanguinem mittere. De quo dubitare in ejuſmodi re non oportet. Satius eſt enim anceps auxilium experiri, quam nullum. Idque maxime fieri debet, ubi nervi reſoluti ſunt, ubi ſubito aliquis obmutuit &c.*

De utilitate miſſionis ſanguinis in illa apoplexiae ſpecie, quae a plethora,

(*f*) Lib. III. Cap. XXVII. pag. 178. (*g*) Lib. II. Cap. X. pag. 79.

ra, inflammatione, vel & nimia velocitate cruoris, in caput determinata oritur (de qua ſequenti paragrapho dicetur) nullus dubitat hodie: verum diſputatum ſaepius fuit, an in hac ſpecie, quae lentum glutinoſum pro cauſa agnoſcit; ſanguinis miſſio prodeſſe poſſit. Non multum boni inde ſperari poſſe ad corrigendam cacochymiam illam pituitoſam ſanguinis, unde futura metuitur apoplexia, dictum fuit ad §. 1026. Verum, dum ipſa apoplexia jam praeſens eſt, plures periti, & prudentes Medici illam inſtituunt; ſed moderatam, & cum cautela, cum hic non abundet ſanguis, illo inprimis ſcopo, ut tutius poſtea acria ſtimulantia applicari poſſint cum minori metu rarefactionis ſubitae humorum, quae hoc in caſu nocere poſſet. Unde non omnino etiam in hoc caſu improbanda videtur, ſi vires adhuc conſtent. Pulcherrima certe, ab *Archigene* tradita, apud *Aetium* (*h*) circa hanc rem habentur. Jubet enim penna fauces irritando leviter depleri ventriculum, & acri clyſmate injecto pariter evacuari inteſtina; quod & ſimul revulſioni ſervit, uti dictum fuit. His autem factis praemonito prius diſcrimine, venae ſectionem in manu dextra inſtituendam jubet: ſed *partiendo quantitatem; virtutem enim excitari, non diſſolvi, caloremve extingui oportet*. Prudenter autem monet, obſervandum eſſe pulſum, faciei colorem, & reſpirationem, illo tempore, dum ſanguis fluit; & ſi nihil pejus ſucceſſerit, plus demi poſſe. Poſt ſanguinis miſſionem pergit ad illa, quae ſenſus ſopitos excitare poſſunt; ut ſunt odoramenta acria: (ſimpliciter odoramenta ipſi dicta), & clamores &c. Ubi autem venae ſectionem locum non habere credebat; tunc amplas cucurbitas, abſque ſacrificatione valide trahentes, applicabat lumbis, & iliis; affirmatque, alvum ſic frequenter ſubductam fuiſſe, & ſimul apoplecticos ad ſe rediiſſe. His ergo cum cautelis, videtur & in hoc caſu ſanguinis miſſio inſtitui poſſe; ſed moderata, & praeſente Medico, ut ilico claudi vena poſſit, ſi videat vires vitales deficere.

§. 1030. SI autem per ſua ſigna (1010. N. 2. l. β. N. 3. l. α. l. γ.) apoplexia oritura praevidetur, ilico confugiendum ad ea, quae velociſſime inanire, reſolvere, avertere queant. 1. ergo fiat larga, cita, miſſio ſanguinis, & quidem ex jugularibus venis; quae pro re nata, repetatur: poſt hanc enim, ſi ſtatu eſt morbus ſanabili, ſtatim levamen oriri ſolet. 2. tum purgans antiphlogiſticum detur magna copia, aliquoties repetatur, ut fere aſſidua diarrhoea excitetur; ſi autem purgantia non ſatis cito operantur, clyſmate ſatis acri determinentur. 3. toto dein decurſu morbi medicamenta refrigerantia, diluentia, attenuantia, ad urinas ducentia, exhibeantur. 4. aſſiduo ſimul revellentia fortia addantur, donec malum ſuperatum ſit. 5. victu, potuque utatur tenuiſſimis. 6. caveatur ſummopere ab omni medicamento validο

(*h*) Lib. VI. Cap. VII. pag. 108.

Digitized by Google

validō, ſtimulante, movente, calefaciente; a calore externo; a decubitu in lecto, maxime declivi, & ſupino.

Ubi autem per ſigna, antea recenſita, conſtat, vaſa ſanguinea in encephalo nimis diſtendi, vel ob plethoram, vel ob inflammatoriam denſitatem, vel ob nimiam velocitatem ſanguinis in caput determinatam; tunc ſubita depletione opus eſt, uti & reſolutione concreti, & revulſione a capite.

1. Dum, demendo ſuperabundans, morbi curari poſſunt, medicina certum, & ſubitum auxilium praeſtare ſolet: longe enim difficilior cura eſt, ubi deficiens in corpore reſtitui debet, vel ſolvi illud, quod concreverat. Sanguinis miſſionem hic utilem eſſe, omnes medici conſentiunt, & quidem copioſam, *ut magno effectui magnum remedium* (*i*) opponatur: nam uti optime monet *Aretaeus* (K): *Si minus detraxeris, quam cauſa poſtulat, nihil magni per magnum auxilium conferes.* Verum quidem eſt, quod & moneat, difficile eſſe modum conjectare, cum & valida ſanguinis miſſio nocere poſſit: verum notandum eſt, quod *Aretaeus* ibi de quavis Apoplexia dicat generaliter, non autem in ſpecie de Apoplexia ſanguinea dicta Medicis, de qua hic agitur, dum ſanguinis copia in toto corpore, vel ſaltem in encephali vaſis, abundat, ubi raro etiam largior ſanguinis miſſio nocere poteſt. Praeſens levamen omnium ſymptomatum ſequi ſolet plerumque ilico, ſi nondum vaſa rupta fuerint in encephalo, & ſanguinem effuderint; vel nimis compreſſa fuerint tenerrima vaſa a majoribus canalibus diſtentis. Imo in plethoricis quandoque ſaepius repetenda eſt ſanguinis miſſio; cum, ablata parte diſtendentis vaſa ſanguinis, ſopitus antea, & ſuppreſſus quaſi motus, ſubito inſurgat, & novum diſcrimen aucta ſubito celeritas motus circulatorii inducat. Pulſus autem plenitudo, durities, celeritas, ſatis certa ſigna dabunt perito medico, ut determinare poſſit, an repetita ſectione venae opus ſit, an non? Laudaverunt Medici inprimis ſanguinis miſſionem ex jugularibus venis, quia immediate ſic vaſa encephali deplentur, his venis apertis; verum ut illae venae pertundi poſſint, ſolent chirurgi faſcia collum ſtringere, ut magis in conſpectum veniant, & certius lanceola ſecari poſſint. Illo autem tempore, dum hoc fit, ſi magna plenitudo eſt in vaſis encephali, periculum rupturae adeſt, & ideo etiam §. 1010. 3. 5. inter cauſas apoplexiae numerata compreſſio harum venarum: hinc videtur tutius eſſe, ut prius depletis utcumque vaſis per ſanguinis miſſionem, in brachio, aut pede inſtitutam, poſtea & ſecentur jugulares, ſi repetita ſanguinis miſſione opus fuerit.

2. Quantum purgantia in hoc morbo curendo, vel & praecavendo poſſint, §. 1017. & 1026. dictum fuit; nam & evacuando proſunt, & revellendo impetum a capite. Verum in hac ſpecie apoplexiae ſanguineae, & calidae, requiruntur talia, quae abſque augmento motus humorum ſatis valide alvum movent, & ſimul ſolvendo denſitatem ſanguinis inflammatoriam proſunt. Haec vocantur purgantia antiphlogiſtica. Decoctum foliorum ſenae

(*i*) Aret. de Curat. Morb. Acut. Lib. I. Cap. v. pag. 81. (K) Ibidem.

Digitized by Google

cum tamarindis ſolet in tali caſu dari; & ſi non ſatis cito alvi evacuatio ſequatur, clyſmate acriori ex nitro, ſale gemmae, cum oxymelle ſimplici, & ſimilibus irritantur inteſtina craſſa, ut actio remedii propinati tanto citius, & certius verſus alvum determinetur: clyſmata autem illa ex colocyntide, helleboro nigro &c. ad §. 1028. laudata hic non convenirent, quia motum augent. Praeſtat etiam, ut per plures dies, ſimilibus purgantibus datis, doſi tamen minori, artificialis diarrhoea procuretur, donec calor corporis imminutus, vaſorum minuta plenitudo, &c. ſymptomatum, apoplexiam praecedere ſolitorum, levamen, doceant, ſatisfactum eſſe indicationi curatoriae in hoc morbo. Videantur & illa, quae in cura inflammationis §. 396. de purgantibus antiphlogiſticis habentur. Ob ſimilem rationem, & eadem in cura Phrenitidis §. 781. laudata fuerunt.

3. In Plethoricis enim, calidae temperiei hominibus, & ſanguinem inflammatoria tenacitate viſcidum habentibus, hic morbus obtinet, adeoque omnia, quae refrigerant, diluunt, attenuant, hic indicantur: ſed & talia ſemper ſimul urinam ducunt. Videantur illa, quae de his habentur ad §. 396. 5.

4. De his dictum fuit ad §. 1025. Verum hoc caſu illa conveniunt, quae, dum preſſionem avertunt a capite, non augent ſimul motum humorum: balnea pedum, melles frictiones, cucurbitae, leniora epiſpaſtica, hic inprimis laudantur. Veſicatoria autem, cum acri ſtimulo motum augeant ſaepe in toto corpore, hic minus commendantur, vel ſi applicarentur, hoc tantum fieri poſſet poſt evacuationes modo laudatas.

5. Ut nihil nempe detur, quod vel copia gravare poſſit, vel ſtimulo motum augere. Qualis autem ille victus ſit, & ob quam cauſam proſit, pluribus explicatum fuit in cura inflammationis ad §. 396. 5., quae videri poterunt.

6. Quanta cum prudentia ſtimulantia acria medicamenta adhiberi debeant in apoplexia lenta, & frigida, §. 1029. dictum fuit; ne materies illa glutinoſa, magna mota, & impacta, morbum augeat. Verum in illa ſpecie apoplexiae, de qua nunc agitur, certo, & ſemper haec nocent, dum & motum augent, & calorem; uti antea ad §. 1010. 3. *. pariter monitum fuit. Interim tamen apud Magnates haec tanquam ſola remedia commendari ſolent, & famae periculum Medici incurrunt frequentiſſime, ſi haec ilico non adhibeant in corporibus etiam repletiſſimis. Frequenter etiam contingit, ut haec jam plena manu applicata fuerint, antequam Medicus adeſſe potuerit.

At quantum nocere poſſit calor externus, obſervationibus practicis, §. 1010. 3. *. recenſitis patuit. Quomodo autem, & per quae nimius calor aëris temperetur, dictum eſt ad §. 605. 2. Cum autem in lecto, ſtragulis inprimis tecto corpore, magis incaleſcat homo, ſimulque declivi, & ſupino ſitu ſi decumbat, ſanguis majori impetu caput petat; patet ratio, quare erectus ſitus in ſedili extra lectum tantum proſit. Videantur & illa, quae de utilitate ſitus erecti in cura Phrenitidis §. 781. dicta fuerunt.

§. 1031.

Digitized by Google

§. 1031. **A**T ſi illa ipſa (1030.) jam facta eſt, vix ulla ſpes ſupererit, eaque ſola in exercitatione eorumdem (1030.).

Tunc enim novimus, ſic impleta eſſe vaſa ſanguinea encephali in plethoricis, ut totum ſenſorium commune compreſſum ſit. Subita quidem depletio videtur ſpem curae facere; verum dum mollis illa, & tenera medullaris encephali ſubſtantia validam talem compreſſionem paſſa eſt, ſemper metus eſt, ne deſtructa jam ſit: praeterea & in hoc caſu vaſa ſanguinea, ultra modum diſtenta in cavo calvariae, cum pariter craſſioribus tunicis orba ſint, rumpuntur facile; & tunc fortiſſimam, & immedicabilem apoplexiam producunt, uti §. 1033. dicetur.

Si autem ſanguis, inflammatoria ſpiſſitudine immeabilis, arteriis encephali ita impactus haeſerit, ut omnes functiones ſenſorii communis aboleantur, ob impeditum motum humorum liberum per vaſa; ſatis patet, adhuc minus ſpei ſupereſſe. Nam ſaepe non tam ſubito ſolvi poteſt inflammatio, ac hic requiritur; &, praeter rupturam vaſorum, inflammationis mali exitus in ſuppurationem, & gangraenam hic metuendi ſunt. Ideo in Phrenitidis hiſtoria monitum fuit, quod immanes illi furores in ſomnum profundum apoplecticum quandoque abeant lethali cum eventu. Vide §. 774.

§. 1032. **Q**Uae vero ab extravaſatis liquidis, inter cranium, & membranas, inter membranas ipſas, a vulnere, contuſo, fracto, ſuppuratove oritur, jam tractata eſt in vulneribus capitis (267. 268. 273. ad 297.), unde petenda.

De his omnibus in numeris hic citatis dictum fuit.

§. 1033. **Q**Uae ab effuſis jam liquidis in interioribus cerebri cavitatibus orta jam eſt, (1010. N. 4.), per ſua ſigna ibi data, cognita, vix requirit medelam, quum plerumque mors certa cito adſit: ſi quid tentandum, id omne ſperandum. 1. a reſorptu effuſi in venas iterum (279. 280.) 2. a correctione acrimoniae praedominantis, & glutinis ſimul, quae nulla re felicius, quam per ſaponacea Chemica abſolvitur.

Talis effuſio fit vel a ruptis vaſis nimio ſanguine diſtentis, vel ab iiſdem eroſis ab humoribus, jam acrioribus redditis. Satis autem patet, parum ſpei tunc ſupereſſe; & ex obſervationibus practicis antea recenſitis conſtitit, quam ſubita mors tunc ſequatur. Ubi ab externa cauſa violenta vaſa in cavo calvariae fracta effuderunt ſuos humores, ſpes eſt, perterebrata calvaria, illos educi poſſe, dum nempe inter cranium, & duram matrem, vel inter hanc, & piam effuſi humores haerent, quod ſaepe in hoc caſu fit. Verum ſi in ventriculis cerebri effuſi humores recumulati fuerint, vel & in ipſa encephali ſubſtan-

tia, uti ſaepius obſervatum fuit; non poterunt educi inde per hanc operationem; ut ſponte patet.

1. Unicam ſpem, ſed dubiam admodum, ponunt tunc Medici in reſorptione illius effuſi, in cerebri cavitatibus accumulati. In paragraphis, in textu citatis, ubi de cura vulnerum capitis agitur, probatum fuit, larga ſanguinis miſſione & evacuatione alvi, depletas venas iterum in ſe recepiſſe extravaſatum in caſto calvariae ſanguinem; ſimulque tunc explicatum fuit, quomodo illa reſorptio extravaſati hic fieri poſſe. Verum ſpes curae tantum eſſe poterit, ſi ruptum vas brevi ceſſet ſanguinem fundere, & quantitas extravaſati fuerit tam modica, ut opprimare quidem encephalum poſſit, non tamen omnino deſtruere: ſimul ac enim, poſt depletiones validas factas, pars quaedam extravaſati venis demum recepta fuerit, incipient levari ſymptomata; & tunc ſpes aliqua curae affulget. Verum ſi a plethora, vel a nimia velocitate motus circulatorii, vaſa rupta fuerint, ſubito tantum ſanguinis effunditur, ut pleruinque mors ſequatur, antequam illae evacuationes inſtitui poſſint. *Hippocrates* quidem monuerat, capitis morbos quandoque ſolvi, ſi pus, aut ſanguis, per nares, aures, vel os exiret, uti ad §. 275. notatum fuit; adeoque ſuſpicio naſci poſſet, an non per eaſdem vias ſanguis extravaſatus poſſet educi ſponte, & ſic ſanari apoplexia; licet nondum detectae ſint per Anatomicos viae, per quas humores, cavo calvariae contenti, ſic exire poſſint; & forte novae fiant in talibus morbis, quae non praeexſtiterant: ſed non novi conſtitiſſe fidelibus obſervatis, apoplexiam, a ſanguine in cavitates cerebri effuſo natam, hoc modo curatam fuiſſe.

2. Ubi autem acres humores eroſis vaſis effuſi fuerint in cava cerebri, nulla videtur ſpes ſupereſſe: ſi enim bonus ſanguis hic effuſus apoplexiam producat vix ſanabilem, quanta mala erunt exſpectanda a talibus humoribus, qui extravaſati non tantum nocent premendo, ſed & rodendo tenerrimam fabricam encephali cito deſtruunt. Ubi autem glutinoſus humor, hic aggeſtus in vaſis diſtentis, ſimulque aliquam acrimoniam comitem habens, illis ruptis, in cavis cerebri colligitur, & in hoc caſu vix quid ſperari poterit. Verum quidem eſt, ſaponacea illa chemica, de quibus ad §. 54., uti & ad §. 135. in cura obſtructionis dictum fuit, magnam habere efficaciam in ſolvendis concretis glutinoſis, & varia poſſe haberi pro diverſitate acrimoniae praedominantis; ſed haec agunt in illa, quae per vaſa adhuc moventur, vel illorum finibus anguſtis impacta haerent: vix autem videntur aliquid efficere poſſe in humores jam extravaſatos; adeoque potius uſum habent ad praecavendam apoplexiam, a tali cauſa naſcituram, quam ad curandam, ubi jam adeſt.

§. 1034. Quae a praedominio lymphae extravaſatae orta eſt, facilius tollitur, omiſſa, utpote hic fere nocente, miſſione ſanguinis; datis hydragogis fortiſſimis ſtatim ad alvum determinatis; tum diſſipantibus applicatis, maxime veſicatoriis largiſſimis, diu apertis; victu exſiccante: fortibus epiſpaticis, fonticulis, ſetaceiſque.

Ubi

Digitized by Google

Ubi autem mera lympha eſt, quae in cerebri cavitatibus extravaſata apoplexiam fecit, tanc major ſpes eſt. Longe enim facilius reſorbebitur tenuior lympha a venis bibulis, quam ſanguis, ipſa extravaſatione magis adhuc ſpiſſeſcens, & qui nunquam reſorbnri integre poteſt denuo per venas, niſi ab affuſa lympha, roris ſpecie per vaſa exhalante, diluatur & attenuetur; ſicque aptus reddatur, ut a venis bibulis denuo reſorberi poſſit. Cum autem haec lymphae in cavis corporis accumulatio omnium maxime fiat in illis hominibus, in quibus boni ſanguinis minor copia eſt, uti antea dictum fuit ad §. 1010. 2. γ., patet, ſanguinis miſſionem hic potius nocere, quam prodeſſe. Convenit quidem, imo neceſſarium eſt, ut ſubita, & magna hic evacuatio fiat, ſed debet educi de corpore ille humor, qui prædominatur, & morbi cauſa materialis eſt. Fortiſſima ergo purgantia, hydragoga dicta ideo, quia tenuis lymphae ingens copia per alvum ab his aſſumtis pellitur, hic conducunt; ut *ſcammoneum*, *jalappa*, *colocynthis*, *gummi gotta*, & ſimilia: quibus audacter datis, & repetitis quidem vicibus, magnae congeſtiones lymphae in cavis majoribus corporis tam feliciter ſaepe depleri ſolent, uti poſtea in Capitulo *de Hydrope* dicetur. Nec metuimus hic a calidioribus purgantibus, quia frigus, & inertia in talibus corporibus praedominantur. Uti autem ſubita talis depletio ſequatur, quam maxime conducit, ut una alterave hora, poſt aſſumtum tale purgans hydragogum, clyſma acre ano injiciatur, quod cito & valide actionem remedii verſus inferiora determinet. Si autem purgans remedium deglutire non poſſit aeger, quadrupla doſi injectum forma clyſmatis, ſimilem effectum praeſtabit; & ſi tale clyſma injectum cito iterum per anum exiverit, audacter aliud ſimile injici poterit. Simul tunc capiti applicari ſolent cucuphae ex herbis cephalicis dictis, *roſmarino*, *ſalvia*, *pulegio*, *majorana*, *thymo*, *ſerpillo &c.* quae aromatico ſtimulo movent, & incitant languidum motum; unde & diſſipantia vocantur.

Veſicatoria autem pariter hic quam maxime proſunt, cum & revellendo agant, & ſtimulando motum augeant, & veſicis excitatis, incredibilem ſaepe copiam lymphae evacuent, per plures etiam dies continuos: idem verum eſt de fonticulis, & ſetaceis, de quibus antea pariter dictum fuit. Victus autem ſiccus requiritur una cum his evacuantibus; & adhuc diu poſtea, ut venae reſorbentes quam maxime bibulae reddantur, ſicque reaſſumant facilius extravaſatam in cavis cerebri lympham. Potus ergo detur parcus admodum, victus ex carne aſſa, piſcibus fluviatilibus aſſatis pariter, pane biſcocto; qualis cibus poſtea ob eandem rationem in *Hydropis* curatione laudabitur.

Cum autem ſenſim accumulari ſoleat haec lympha in encephalo, hinc & diu ante praevidetur futura apoplexia; adeoque idoneis remediis praecaveri poterit; uti antea dictum fuit: & ſi nata fuerit, longe major ſpes curae ſupereſt, quam in aliis apoplexiae ſpeciebus.

§. 1035. SI vero a venenis jam producta fuerit, nulla hactenus medela deſcripta habetur; ut nec illi, quae a polypo.

Ad numerum quintum §. 1010. inter cauſas apoplexiae recenſita fuerunt & venena mirabilia, quae uno momento, dum corpus retro ſub halitu afflant, omnes functiones animales delent; imo quandoque ipſam vitam ſubito tollunt. Pluribus obſervationibus practicis hoc confirmatum tunc fuit. Neque novi hactenus inventum remedium, quod ex ancipiti adeo periculo hominem eripere poſſet. Verum illa venena, quae apoplexiam producunt, dum in ventriculo haerent, per promptum vomitorium excuti poſſunt facile, ſicque morbus ſanari. Vitriolum album, ad drachmam dimidiam in unciis duabus aquae dilutum, vel & tabaci infuſum, tale remedium dat, quod ilico agit, ſimulac deglutitum fuerit. Neque omnino pro deſperatis relinquendi videntur illi, qui a carbonum nidore ſic affecti fuerunt. Nam in exemplo, ex *Vvepfero* ad §. 1010. 5. allegato patuit, hominem ab hac cauſa, omnibus ſenſibus abolitis, jam ſtertentem, ad ſe rediiſſe, aqua frigida faciei & pectori aſperſa. Verum alter caſus admodum memorabilis legitur (*l*) de homine, qui in fodinam carbonariam, ad ducentorum, & ultra pedum profunditatem, deſcendens, tetro nidore hoc afflatus conciderat, & ultra dimidiam horam ibi manſerat, antequam educi poſſet; tuncque oculis apertis, ore hiante, totus frigidus, abſque ullo pulſu, aut reſpiratione, jacebat; unde ab omnibus pro mortuo habebatur. Peritus Chirurgus, naribus hominis compreſſis, quanta poterat vi inflabat aerem in os ejus hians, ſicque pulmones dilatabat; mox ſenſit, manu pectori applicata, ſex, ſeptemve vicibus cor pulſare, ſed celeriter: pergebat ſponte inſpiratio & exſpiratio, pulſuſque arteriarum paullo poſt in Carpo percipiebatur: tunc venam ſecuit, quae poſt exiguum ſaltum guttatim tantum ſtillabat ſanguinem per quadrantem horae; poſt hoc tempus autem libere exibat ſanguis: interim agitabatur, concutiebatur, perfricabatur, facies, & tempora frigida perfundebantur aqua, ſal volatile oleoſum naribus & labiis applicabatur: his autem omnibus animoſe, & conſtanter tentatis per horam, incepit oſcitare, palpebras, manus, pedeſque movere; deglutivit ſaltem volatilem aqua dilutum; poſt alteram horam ſenſus omnes redierunt; & fatebatur ſe omnino ignarum fuiſſe omnium, quae facta fuerant. Intra quadrihorii ſpatium adeo bene ſe habebat, ut pedes domum redire potuerit. Docet ille caſus, non temere pro mortuis derelinquendos eſſe, licet nulla omnino vitae ſigna ſupereſſe videantur: & admodum credibile videtur, plures a ſimili cauſa periiſſe, qui ſervari potuiſſent.

Illa vero apoplexia, quae a polypoſis concretionibus (§. 1010. 2. *e*.) arterias ad encephalon tendentes obturantibus, fit, nullam curam admittit, cum impoſſibile ſit haec obſtacula cito ſolvere, vel ulla arte ex his locis educere, vita ſuperſtite.

(*l*) Medical. Eſſais Tom. V. part. 2. Obſervat. 55. pag. 605.

CATA-

CATALEPSIS.

§. 1036. CAtoche, Catochos, Catalepſis, dicitur morbus, quo laborans, repente immotus, nec ſentiens, illum corporis ſtatum retinet, quem primo momento accedentis morbi habebat.

Sequitur mirabilis ille morbus, qui *catoche* & catochus ἀπὸ τοῦ κατέχεσθαι, *detineri*, *occupari*, vocatur; uti & *Catalepſis* ἀπὸ τοῦ καταλαμβάνεσθαι, *comprehendi*, dicitur; & merito, qui hoc morbo correpti in eodem ſtatu corporis manent, quem habebant, dum morbus ingrueret; ſimili plane modo, ac finxerunt Poetae de illis, qui, Meduſae capite viſo, exanimes obriguerant, torvo vultu, elevato brachio, ictum minitantes adverſo hoſti. Interim Catalepſis vocabulo hodie inprimis utimur ad hunc morbum deſignandum, quia Catochi nomen etiam pro vigili comate uſurpatum fuit, uti notavit *Aegineta* (*m*). Veteres Medici tamen, teſte *Galeno* hoc morbo detentos κατόχους, & κατεχομένους, vocabant; Juniores ipſum affectum Catochen, & Catalepſin dixerunt (*n*). Verum & alio in loco (*o*) *Galenus* monuit, κάτοχα νοσήματα a quibuſdam dictos fuiſſe morbos ſtabiles, & firmos quoſcumque: & videtur *Hippocrates* (*p*) forte & κατόχως ἀλλοφρονέοντας dixiſſe illos, qui perpetuo in morbo delirant; nam in Catalepſi delirium diſtingui nequit, cum nec moveant corpus, nec loquantur. In Commentariis ad §. 774. eodem illo textu *Hippocratis* uſus fui, ut confirmarem, quod Phrenitis ſaepe in Catochen tranſeat; ſed videtur prior ſenſus hujus textus minoribus ſubjacere difficultatibus, & aeque malum praeſagium in Phrenitide tamen inde deduci poterit. Signum quidem pathognomicon hujus morbi habetur, quod aeger abſque ullo ſenſu maneat immotus in eodem corporis ſtatu, quem habebat momento, dum corripiebatur: interim tamen quaedam diverſitates hic obſervatae fuerunt. Plerumque omnes artus flexiles manent, & in quocumque ſitu ponantur membra, reſtant, donec iterum mutetur. Si brachium talium aegrorum elevetur ab adſtantibus, manet elevatum; ſi digiti flectantur, vel extendantur, idem fit. Nihil ſentiunt; nec memores ſunt illorum, quae paroxyſmi hujus tempore circa illos acta fuerunt, *Galenus* (*q*) vero condiſcipulum, nimiis ſtudiis fatigatum, dum hoc morbo corripiebatur, dixit jacuiſſe inſtar

(*m*) Lib. III Cap. x. pag. 28. verſa, & pag. 2?. (*n*) In Libello de pulſibus ad Tyrones. Cap. xii. Charter. Tom. VIII. pag. ·2 (*o*) Comment. 2. in Lib. I. Praediction. ibid. 760. 761. (*p*) Lib. I. Prorrhetic. ibid. peg. ,56. (*q*) Ibidem.

ſtar ligni rigidum, oculis apertis, nunquam conniventibus: audiebat tamen, & quorundam memor erat; videbat, ſed nec loqui poterat, nel ullum membrum movere. *Lambecius* (*r*), Auguſtiſſimum Imperatorem Leopoldum in itinere Oenipontano comitatus, vidit in pago quodam Comitatus Ferolienſis *puellam viginti quinque annorum, quae jam per aliquot annos diebus Veneris, & Saturni continue, reliquis autem diebus alternatim & per intervalla, omnis ſenſus expers toto corpore obrigeret, oculiſque apertis, & cum leni tantum aliquo motu convulſivo, in eodem jaceret ſitu, quaſi quaedam ſtatua; adeo ut ne acu quidem puncta dolorem perciperet, nec brachia ab aliis elevata ſponte ſua labarent; ſed monſtroſo rigore in eadem poſitura firme, & ſtabiliter permanerent.* In hoc caſu oculi aperti erant, & fere ſemper hoc fit: vidi tamen mulierem, in flore aetatis conſtitutam, aliquoties, dum inſultum hujus morbi patiebatur; ſemper oculi erant clauſi, & dum palpebras digitis deducebam ab invicem, paullo poſt denuo claudebantur, licet omnia alia membra corporis manerent in illo ſitu, quem ipſis conciliare placebat. Rarius aliquis ſenſus ſupereſt; tamen in virgine Cataleptica obſervatum fuit, quod ſentiret ſpirituoſa naribus ſuppoſita, & manu celerrime naribus admota illas comprimeret. Imo in eadem hac virgine obſervatum fuit, quod quandoque dimidium corporis latus tantum corriperetur Catalepſi (*s*), quod adhuc longe infrequentius eſt. Diſtinguitur autem a tetano univerſali Catalepſis, quod in tetano omnes articuli rigidiſſimi fiant, & nulla vi flecti, vel extendi poſſint; cum in Catalepſi cerea quaſi flexilitate cedant omnia, & maneant in ſitu, qui ipſis datus fuit.

§. 1037. HUjus ergo proxima cauſa immobilitas ſenſorii communis, prout primo momento inſultus ſe habebat.

Certe in hoc morbo ſenſorium commune non afficitur ab objectis in ſenſuum organa agentibus; neque mutat derivationem cauſae muſcularis motus, quandiu durat paroxyſmus catalepticus; ſed omnia manent perfecte in eodem ſtatu: Vidi ſic correptam mulierem, dum erecta ſtabat, & manſit in illo ſitu, adeoque omnes muſculi, qui tum numeroſi agunt, ut ſuſtineri corpus erectum poſſit, pergebant ſuo munere fungi; ſicque differt ab apoplexia, ubi fiunt omnes muſculi voluntarii paralytici, & aegri cadunt, penitus impotes corpus ſuſtinere. Poſſumus quidem per voluntatis imperium in quovis fere ſitu corporis manere immoti per aliquod tempus, ſicque hoc modo Catalepſin imitari; ſed non poſſumus impedire, quominus organa ſenſuum ab objectis ſenſibilibus afficiantur. In hac autem re mirabilis hujus morbi indoles inprimis eſt, quod ſopiantur omnes ſenſus interni, & externi, ſuperſtite tamen efficacia cauſae muſcularis motus; ſed abeſt potentia mutandi directionem illius cauſae; unde omnia manent in eodem ſitu, quem habebant illo momento, dum morbus ingruebat. Ut hoc melius intelligatur, conſiderentur illa

(*r*) Commentar. Biblioth. Caeſar. Tom. II. pag. 688.
(*s*) De la Motte abrégé de la Theorie Chymique &c. pag. 278.

Digitized by Google

illa maxime miranda, quae in exercitio motuum muſcularium contingunt. Homo proponit per militaris ſpatium pedibus incedere: domo exit, & ſaepe in toto itinere non amplius cogitat de motu corporis, quem inceptum continuat, amicorum coloquiis itineris taedia fallens, vel diverſis objectis obviis, novas continuo ideas in mente excitantibus; tamen pergit ambulando, licet omni momento non renovetur voluntas hunc motum faciendi; licet non habeat diſtinctam cognitionem cauſae, a qua ille motus producitur, nec inſtrumentorum per quae ille motus fit, & continuatur. Verum antea jam ſaepius dictum fuit, ſenſorium commune dictum eſſe illud organum corporeum, per quod hoc *Velle* in mente producit motum in corpore; ſi ergo uno momento immobile fiat illud ſenſorium commune, nec tranſmittat, ut ita dicam, hoc imperium mentis in corpus manent omnia in eodem ſtatu, ut ante erant, & ſic videtur haberi optima Catalepſis idea. Novi hoc contigiſſe nobili aegro, qui domo Medici, quem de ſuo morbo conſuluerat; egreſſurus, in ipſo limine haeſit per aliquot minuta horae Catalepticus, & dein, ſoluto paroxyſmo, domum ambulavit, immemor ſibi hoc contigiſſe.

§. 1038. ERgo ſanguinis cerebroſi, glandularum cerebſi, emiſſariorum ejus abſoluta quies, ut in initio.

Demonſtratur in Phyſiologicis, integram debere eſſe fabricam encephali, & liberum motum humorum per vaſa ejus, ut ſenſuum actiones, & motus voluntarii, perfici poſſint, cum autem haec ſileant ſubito in Catalepſi, hinc ſtatuitur, tunc adeſſe quietem in his omnibus. Interim tamen in Catalepticis, quos vidi, inveni pulſum manifeſtum in Carotidibus; facies non ſemper erat turgida, & inflata, imo in quibuſdam collapſa potius; adeoque videbatur ſanguis per vaſa arterioſa cerebri ire, & per venas redire ſatis libere. Verum illa quies videtur inprimis eſſe in ſubtiliſſimo fluido, quod, a fabrica arterioſa cerebri ſecretum, per minimos canales nerveos movetur, & cujus fluidi motus non a corde, & arteriis pendet, ſed a mentis, corpori nexae, imperio producitur.

Adeſſe enim in Catalepticis idoneam ſpirituum copiam ad muſculos movendos, inde novimus, quia muſculi, qui tenſi erant illo momento, dum morbus ingruebat, manent tales & in quibuſdam poſt brevem paroxyſmum ſolita alacritas motus muſcularis redit. Aliud argumentum, quod hoc docet, eſt, quod Catalepticorum membra ab inſtantibus inflexa, elevata &c. maneant in illo ſitu, in quo ſic poſita ſunt, quod abſque muſculorum actione fieri nequit. Verum in Phyſiologicis (*t*) monitum fuit, ubi de muſculorum actione agebatur, quod, ſi flecterentur artus hominis per vim externam, renitente licet ejus voluntate, agentem, muſculi flexores tumerent, dureſcerent, protuberarent, quod ab influxu ſpirituum per nervos in muſcularem fabricam fieri, ibidem demonſtratum fuit. Unde dum elevamus

(*t*) H. Boerhaave Inſtitut. Medic. §. 401. 13.

Digitized by Google

mus brachium Cataleptici, ſentimus manifeſte muſculum Deltoidem turgere? & ſi relinquamus brachium, non delabitur, ſed per continuatam ejuſdem muſculi actioni elevatum manet. Idem ergo contingit in Catalepticis, ac in ſanis hominibus, in quibus ab externa cauſa membra moventur; muſculi nempe, qui ad arbitrium mentis eidem motui excernendo deſtinati ſunt, turgent; adeoque praeſto eſt illud tenuiſſimum fluidum, quod muſculos inflat, & turgere facit, dum agunt; ſed ſilet illud impetum faciens.

§. 1039. OMnes quidem in eo morbo functiones cerebri laeduntur, & illae, quae inde pendent; ſoli muſculi ſic manent tenſi, ut in initio erant: caeterum reſpiratio, & pulſus ſuperſunt, at plerumque leves.

In exquiſita Catalepſi haec omnia obtinent: verum uti levior erat apoplexiae ſpecies, in qua nondum omnes ſenſus, & motus voluntarii erant aboliti, & tamen apoplexia dicebatur morbus; ſic & levior quandoque Catalepſis ſpecies obſervatur, in qua pariter aliquid de ſenſibus ſupereſt, & de motu, uti paullo ante dictum fuit; & *Fernelii* teſtimonio (*u*) confirmatur: vidit hic aegrum talem, qui omni ſenſu carebat, facile tamen ſpirabat, & quidquid in os inſerebatur, promte vorabat: de lecto ſublatus conſiſtebat ſolus, impulſuſque incedebat. In omnibus autem Catalepticis illud adeſt, ut quocumque in ſitu ponantur membra ab adſtantibus, in illo maneant. Actiones vitales, pulſus nempe, & reſpiratio vix mutantur, niſi quod quandoque debilior pulſus obſervetur, nec ſemper tamen. *Celeberrimus Hoſmannus* (*v*) diſerte notat, in Cataleptica pulſum fuiſſe naturali ſimilem, & reſpirationem integram. Catalepſis autem paroxyſmorum numero, & duratione multum variat. Vidi, ubi per tria quatuorve minuta non durabat paroxyſmus; e contra per octodecim horas mulierem Catalepticam manſiſſe, obſervavi coram. *Aetius* (*x*) per tres dies adoleſcentem Catalepticum manſiſſe affirmat: verum non videtur ille morbus omnino idem fuiſſe cum morbo, de quo hic agitur, ſed potius ad phrenitidem pertinere, nam memorat, pulſum parvum, fere deficientem, in his aegris adeſſe, manus capiti, oculis, naribus admovere, propinquos parietes attrectare &c., quae omnia Phrenitidis ſymptomata potius ſunt; uti & ipſa ſolutio morbi, quae quarto die largiſſima cum haemorrhagia narium contigit. Intervalla autem inter paroxyſmos Catalepticos admodum varia ſunt: quandoque per plures menſes ſilet malum; & contra ultra centum vicibus, quadraginta dierum ſpatio, aegram hoc morbo afflictam fuiſſe, obſervavit *Hoſmannus* (*y*).

(*u*) Patholog. Lib. V. Cap. II. pag. 70. (*v*) Medic. Ration. Syſtem. Tom. IV. part 3. Cap. IV. pag. 151., & pag. 132. (*x*) De re Medica Lib. VI. Cap. IV. pag. 101. (*y*) In loco modo citato.

Digitized by Google

§. 1040. **F**Ebris intermittens diu perdurans, maxime quartana; melancholica, ſicca, ſtrigoſa temperies, menſtrua, & haemorrhoides, retenta; terrores ſummi, ſubitique; profunda, protracta diu, in unum objectum meditatio; febres validae in homine ſanguinolento accenſae, morbum hunc plerumque antecedunt.

Cum adeo mirabilis ille morbus ſit, & quandoque, dum ceſſat paroxyſmus, ſtatim adſit iterum omnium functionum integritas (z), & a tam latentibus cauſis poſſit turbari ſenſorium commune; magna certe attentione opus eſt, ut quid certi poſſit ſtatui de cauſis; unde ille morbus pendet. Omnium autem optime illa indagatio inſtituetur, ſi ex obſervationibus fidelibus colligantur illae mutationes corporis, quae hunc morbum praecedere ſolent; deinde his addantur illa, quae cadaverum ſectio in hunc morbum paſſis demonſtravit; ultimo tandem & notentur illa, quae profuerunt in hoc morbo. Ex his enim inter ſe comparatis & cauſa, & indicatio curatoria formari poterit.

Hac paragrapho autem recenſentur illa, quae hunc morbum antecedere ſolent, & primo quidem.

Febris intermittens &c. Per febres intermittentes diu protractas debilitari vaſa, & morboſa fieri liquida, dum ingeſta non ſatis aſſimilantur, & per ſudores ſanguinem, optima ſui parte ſpoliatum, craſſum fieri ſimulque acrem; pluribus explicatum fuit §. 753., ubi de malis effectibus febrium intermittentium agebatur. A tali autem ſolidorum enervatione, & humorum cacochymia, turbari poſſe functiones, facile patet; & conſtat certis obſervatis, laedi quandoque encephali actiones, uti poſtea dicetur ad §. 1125., ubi de maniae ſpecie, febrim autumnalem intermittentem validam, & diuturnam ſequente, dicetur. Imo in ipſo febris intermittentis paroxyſmo Catalepſin obſervavit *Dodonaeus* (a). Cum autem ſequenti paragrapho notetur, denſum cruorem, fortiter impactum cerebri vaſis, inventum fuiſſe in cadaveribus illorum, qui hunc morbum paſſi fuerunt; & per febres intermittentes diuturnas, diſſipatis fluidiſſimis partibus, ſpiſſus ſanguis reddatur; patet, quare febres intermittentes numerentur inter illa, quae Catalepſin antecedere ſolent.

Melancholica &c. Quia in tali temperie & vaſa ſtricta, & humores atrabilaria tenacitate minus meabiles, ſunt, vaſa cerebri facile infarciri poterunt, ſicque turbari; & impediri ſenſorium commune, & Catalepſis produci; quod confirmatur pariter ex illis, quae ſequenti paragrapho dicentur. Praeterea videtur admodum veriſimile, Catalepſin etiam produci poſſe, licet cauſa materialis morbi non in encephalo, ſed in alio corporis loco, haereat. Antea ad §. 701. pluribus probatum fuit, deliria in febribus naſci, dum circa praecordia haeret putrida bilis. Praeterea poſtea dicetur in *Capitulo de Melancholia*, miras turbationes ſenſorii communis fieri ab atra bile, gravante viſcera abdominalia; & melancholicis ſolenne eſſe, ut uni, & eidem cogitationi inhaereant con-

(z) Ibidem. (a) Medic. Obſervat. Cap. IV. pag. 7.

Digitized by Google

continuo; qualis protracta diu in unum objectum meditatio inter cauſas Catalepſis eadem hac paragrapho numeratur. Sequens autem caſus videtur docere, quod revera Catalepſis oriatur a cauſis; quae extra encephalon haerent. Mulier quadragenaria, ſtricti habitus, nuces caſtaneas in ſartagine torrebat, illaſque tudicula lignea movebat, continuo, ne nimis adurerentur: dum haec agit, vera Catalepſi corripitur. In vicinia dum habitarem, vocatus adfui ilico, & me praeſente ſubito vomit binos vermes teretes vivos; moxque pergit in opere incepto, nullo modo memor, ſibi quid mali contigiſſe: pluribus annis poſtea illam vidi ſanam, & nunquam ſimile quid paſſam. Vermes autem illi, reptatu ſuo ventriculum irritantes, procul dubio Catalepſin illam produxerant, quae & ideo, his excuſſis, ceſſabat ilico.

Menſtrua, & hemorrhoides retenta. Prodeſſe in capitis morbis ſanandis haemorrhoides; & contra omnes capitis morbos produci ab haemorrhoidalis fluxus conſueti ſuppreſſione, jam ſaepius alia occaſione dictum fuit. Sed & idem verum eſt de retentis menſtruis. Videmus enim plurimis virginibus, & mulieribus circa tempus menſtruorum oriri capitis dolores, tenſiones in nucha, vertigines &c., quae omnia mala ceſſant, dum rite fluunt menſtrua. Vidi puellam, cui ſingulis menſibus, biduo antequam menſtrua prodirent, oriebatur in occipite tumor ovi gallinacei magnitudine; menſtruis fluentibus, brevi evaneſcebat ille tumor. Si in internis capitis partibus ſimile quid fieret, quanta non orirentur mala. Plures certe capitis morbos, huic ſatis affines, recenſuit *Hippocrates* (*b*), ex hac cauſa ortos, quod ſanguis in uteros confluat, velut effluxurus, & deinde viam non inveniens ad ſuperiora regurgitet. Mira illa ſpecies Catalepſis, cujus §. 1036. mentio facta fuit (*c*), obſervata fuit in virgine menſtruorum ſuppreſſione laborante.

Terrores ſummi, ſubitique. Quam miris modis corpus humanum mutari poſſit per validos animi affectus, alia occaſione ad §. 104. dictum fuit; ſimulque tunc conſtitit, varias eſſe illas mutationes pro diverſis animi affectibus. In ſummo terrore autem homo ſic afficitur, ut in Catalepſi; nam obſtupeſcit, vox faucibus haeret, membra movere nequit: unde ſi talis affectus validiſſimus fuerit, manet haec impreſſio: & perfecta Catalepſis adeſt. Talem caſum habet *Tulpius* (*d*) de Juvene Britanno, qui ex inopinata matrimonii repulſa adeo vehementer perculſus fuit, ut ilico Catalepſi corriperetur, & per integrum diem in eodem ſitu, oculis apertis, maneret, ſtatuam potius quam hominem referens. Ubi vero alta voce exclamabatur, quod cupita potiturus eſſet uxore, proſiliit confeſtim ex ſedili, jam liber ab hoc morbo.

Profunda, protracta diu &c. Quandoque profundiſſimis meditationibus toti immerſi haerent eruditi viri, tunc perfecte Catalepticos referunt: omnes enim ſenſus ſopiunt, omnem memoriam ſilere faciunt, totum corpus omnino quieſcit, ſola mens in intimo ſuo receſſu uni & idem rei attentiſſima incum-

bit:

(*b*) Libro de Virgin. affectibus Charter. Tom. VII. pag. 677. 680.
(*c*) De la Metrie loco ibidem citato.
(*d*) Obſervat. Medicar. Lib. I. Cap. XXII. pag. 45.

bit; hoc vocaverunt exſtatice cogitare. Sic intime in ſe ipſum collectus *Vieta* literas, incognitis notulis ſcriptas, explicuit galliarum regi: ſed toto hoc tempore, quod arduae huic rei difficilem operam dedit, unicae huic cogitationi inhaerens, nihil ſenſit, nullum motum fecit. Vidi acuti ingenii mathematicum, dum inter obambulandum mente volvebat arduum problema, nulli ſalutem reddidiſſe: quamvis humaniſſimus eſſet; & alium novi, qui concionem, quam coram populo habiturus eſſet, attentiſſima mente volvens, per integrum miliare deviaverat a loco ſibi notiſſimo, verſus quem tendere in animo habuerat. Summa illa animi attentione in ſcientiis multum proficitur, ſed & ſimul ita figitur quaſi ſenſorium commune, ut diatheſis ad Catalepſin inducatur. Nimio ſtudio adſcripſit hunc morbum in Condiſcipulo *Galenus* (vide §. 1036.): alterum vidit *Fernelius* (*e*), qui, *dum litoris, & chartis ſedulo invigilaret, repente hoc vitio percuſſus, ita quidem obriguit, ut ſedens, calamumque premens, oculis in libros defixis, putaretur in eorum ſtudia incumbere, donec vocatus, ac impulſus deprehenſus eſt omni ſenſu motuque carere.* Neque ſolis certe illis, qui nimis ſcientiarum ſtudiis ſe macerant, Catalepſin timendam eſſe docet *Celeberrimus Hofmannus* (*f*), qui hunc morbum obſervavit in perſona ſequioris ſexus, conditionis vilioris, rudioris, minuſque exculti ingenii, quae anxiis meditationibus circa res ſacras macerata incidit in hunc morbum, & plures poſtea ejuſdem paroxyſmos paſſa fuit poſt auditam pſalmodiam, aut verba ex divino codice potiſſimum prolata, quae ardentiſſimum Chriſti exprimebant amorem.

Febres validae &c. In ſanguinolentis per febrilem calorem rarefacto ſanguine, ſimulque celerius moto, ſic repleri poſſe vaſa majora encephali, ut minora ab his diſtentis comprimantur, ad §. 1010. 3. *a.* probatum fuit; adeoque omnes functiones encephali ſic poterunt ab hac cauſa laedi. Ad hanc cauſam videtur pertinere illa ſpecies Catalepſis, de qua *Aetius* (vide §. 1039.) dixerat, & quae larga narium haemorrhagia ſolvebatur. In morbis acutis inflammatoriis quandoque aegros ſic videmus, oculis apertis, inſenſiles jacere, catalepticorum more, & quidem malo omine; quod & *Hippocrates* (*g*) monuit, dicens: *Laſſati, ſingultuoſi, & catoche correpti, malum.* Vidi aliquoties in morbis acutis aegros ſic jacentes, ſed non manebant in eodem ſitu membra elevata, vel vario modo flexa: hinc non poſſum affirmare; quod veram Catalepſin in morbo acuto decumbentibus obſervaverim. Sed nec ille caſus *Aetii* refert omni modo veram Catalepſin. An forte hoc *Hippocrates* (*h*) indicare voluit, dum dicit: *Convulſio, tremor, jactatio; cum parvo catocho, circa aures abſceſſus proritant.* Dum enim materies morboſa in febribus acutis metaſtaſin verſus ſuperiora facit, ſolent functiones encephali laedi; quae denuo reſtituuntur, ſi omnis haec materies, in parotides depoſita, illas elevat in tumorem: unde ante hanc depoſitionem factam Catalepſis inducitur quandoque, ſed non perfecta; & ideo parvum

(*e*) Patholog. Lib. V. Cap. 11. pag. 70.

(*f*) Medic. Ration. Syſtemat. Tom. IV. part. 3. Cap. IV. pag. 150.

(*g*) Coacar. Praenot. N. 45. Carter. Tom. pag. 855.

(*h*) Praediction. Lib. I. Charter. Tom VIII. pag. 805.

Digitized by Google

parvum cathocum vocavit *Hippocrates*. Non auderem tamen abſolute dicere, quod vera Catalepſis in morbis acutis non fiat, ſed crederem minus frequenter hoc contingere.

§. 1041. DIſſecta cadavera demonſtraverunt arterias, venaſque cerebri valde turgentes fortiter impacto denſo cruore.

Multum prodeſſe ad intelligendas morborum cauſas cadaverum ſectionem nemo dubitat: interim tamen magna cautela hic opus eſt, ne pro morbi cauſa habeatur illud, quod potius morbi effectus eſt: multa enim in cadavere inveniuntur mutata per morbum ipſum, quae non praeexſtiterant ante morbum, uti antea ad §. 11. dictum fuit. *Hollerius* (*i*) teſtatur, quod in cadaveribus illorum, qui Catalepſi perierant, invenerit *venas majores, quae recta decurrunt a poſteriore capite ad ſinciput, plenas concocto & craſſo ſanguine, & poſterius cerebrum ſeroſa materie occupatum.* In alio homine, Catalepſi mortuo, *ſerum ruſum, in cerebri poſteriore parte contentum, & ſanguis concretus in majore vena, quae medium caput perreptat, inveniebatur* (*K*). Verum non videtur ex his obſervationibus concludi poſſe, quod in Catalepſi ſemper tales cauſae adſint. Si enim ſola repulſa ſperati matrimonii (vide §. 1040.) hunc morbum producere potuerit in homine ſaniſſimo, videtur a longe ſubtilioribus cauſis originem ducere poſſe morbus. Praeterea per voluntatem ſuam poteſt homo ſe Catalepticum fingere, & membra omnia in eodem ſitu retinere, quem habebant. Sed quam latens, & efficax illa cauſa eſt, quae tamen, mutata voluntate, iterum abeſt. Praeterea plures evaſerunt ab hoc morbo, uti poſtea dicetur; neque adeo facilis ſublatio illarum cauſarum videtur, quas in cadaveribus invenerunt. Negari quidem nequit, concretum in cerebri vaſis ſanguinem, & extravaſata in cavo cranii liquida Catalepſin facere poſſe, ſed non minus certum eſt, & abſque his cauſis morbum natum fuiſſe. Ex illis, quae praecedenti paragrapho recenſita fuerunt, conſtitit, vermes, ventriculum irritantes, hunc morbum produxiſſe; *Galenus* (*l*) jam habet ſequentia: *Sic igitur & epilepſiae ob ſtomachum imbecillum quibuſdam ſuboriuntur, & cari, & comata, & Catalepſes, & melancholiae, conſentiente principio, quod in cerebro & nervis eſt*. Hoc inprimis notandum videbatur, ne quis crederet, in methodo medendi ad ſolas illas cauſas attendendum eſſe, quas inſpectio cadaverum docuit.

§. 1042. SAnatur ſaepe excitata larga narium haemorrhagia.

Si

(*i*) Commentar. in Coac. Hippocr. pag. 66. & 326. intern. Lib. I. Cap. IX. in Scholiis pag. 60. Lib. I. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 60.

(*K*) Hollerius de Morb.

(*l*) De Symptomat. Cauſ.

Digitized by Google

Si nempe a vaſis ſanguineis cerebri nimis diſtentis hic morbus producitur, vel ab aliis evacuationibus ſanguineis ſuppreſſis ortum habeat. Per haemorrhagiam narium ſoluta fuit illa Catalepſis, cujus ex *Actio* facta fuit mentio ad §. 1039.

§. 1043. IN alios morbos raro tranſit; aliquando tamen Epilepſia, Convulſio, Dementia, ἀτροφία eum exceperunt; in mortem plerumque finitur.

Et ex propriis obſervatis in praxi vidi, & ex fidelibus obſervatis celebrium Medicorum conſtat, multos hoc morbo correptos evadere, & poſtea illibata ſanitate frui. Quod inprimis videtur contingere, ubi a valido animi affectu, aſſiduis lucubrationibus, aut conſuetis evacuationibus ſuppreſſis, in hunc morbum inciderunt. Si enim ſopiantur illae turbae, ab animi affectibus excitatae, & vitari poſſint cauſae, quae illos excitaverant, corpus exerceatur ſalubri motu, & pacata ſit mentis quies, ſuppreſſaeque evacuationes reſtituantur, tunc ſenſim ſolet minui morbus, & tandem ceſſare omnino. Idem verum eſt, ſi a vermibus Catalepſis orta fuit; tunc enim, his expulſis, ceſſat. Verum ſi ab extravaſatis humoribus in cavo calvariae morbus ille productus fuerit, tunc ab horum augmento, vel acrimonia per moram nata, alii encephali morbi exſurgunt, & quandoque ipſam Catalepſin comitantur. Sic *Hollerius* (*m*) *teſtatur ſe vidiſſe hominem, qui comate, epilepſia, convulſione, & catoche, mutatis vicibus, teneretur.* Ex *Benivenio* refert *Dodonaeus* (*n*) caſum *Hieronymi Bencii*, qui ex Catalepſi incidit in comitialem morbum nullis remediis cedentem. Habet & alium caſum matronae obeſae, & plethoricae, quae Catalepſin paſſa fuit, venae ſectione in pede, & acri clyſmate ſimul applicato, feliciter ſolutae: cum autem nulla vellet deinceps admittere remedia, quibus perículoſa haec plenitudo minueretur, & caveretur inpoſterum, poſt trimeſtre ſpatium in ſomnolentiam incidit, & accedente febre lenta, gravi ſopore periit (*o*). Atrophia autem videtur excipere Catalepſin, in melancholicis, in quibus ſaepe ſumma macies adeſt; uti & in verminoſis, quando nempe a vermibus chylus conſumitur: omnium maxime, ſi pertinax apoſitia Catalepſim ſequatur, per plures etiam ſeptimanas; uti contigit in binis Catalepticis, quarum hiſtoriam ſcripſit *Celeberrimus Hoſmannus* (*p*): quae tamen ambae evaſerunt ex hoc morbo, licet in una deliria, convulſiones; ſingultus, Catalepſis paroxyſmum praecederent.

Quandoque tamen & in mortem finiri Catalepſin, docent obſervata: *Jacotius* (*q*) teſtatur, *ſe vidiſſe pauperem ſenem, exſuccum, & extenuatum, hoc malo*

(*m*) Comment. in Coac. Hippocrat. pag. 66. (*n*) Medicar. Obſervat. Cap. XLVI. pag. 146. (*o*) Ibidem. Cap. v. pag. 10. (*p*) Medic. Ration. Syſtemat. Tom. IV. part. 3. Cap. xv. pag. 147. 152. (*q*) Holler. Comment. in Coac. Hippoc. pag. 68.

Digitized by Google

malo raptum, qui menſae accumbebat apertis oculis, erecto, ac firmo corpore, manu dapibus admota, ut vivere, ac prandere mortuus videretur. Et *Hollerius* (*r*) habet ſequentia: *Simplex catoche virum robuſtum rapuit: ac neminem vidi praeter unum eo malo liberari.* Verum notandum eſt, quod in illo loco commentetur Coacam Praenotionem, quae damnat ſingultum, laſſitudinem catochum, tanquam mali ominis; ſed videtur ſatis manifeſtum, quod ibi agatur de catocho, qui in morbis acutis inflammatoriis contingit, & qui tunc merito pro peſſimo ſigno habetur; cum doceat, vim morbi in cerebrum rapi. Negari ergo nequit, quod quandoque in mortem terminetur Catalepſis; ſed ſimul conſtat certis obſervatis, plurimos inde emergere, & quidem abſque alio morbo ſequente: in quibuſdam tamen, ſed paucioribus, in epilepſiam, aut convulſiones abiiſſe Catalepſin.

§. 1044. Curatio tentatur pro varietate cauſae varia. Excitando per objecta valide in organa ſenſuum agentia, ut ſunt lux, ſonus, ſtimulus, ſal volatilis acer, dolor, frictio, motus continuatus; haemorrhagiae ex naribus prolectu; haemorrhoidalis, menſtruive, fluxus prolectu; ſternutatoriis; vomitivis; veſicatoriis; fonticulis; ſetaceis; victu humectante.

Cum hujus morbi duplex eſt, vel tempore paroxyſmi, vel extra eundem: Dum paroxyſmus adeſt, ſolent acri quocumque ſtimulo, vel objectis valide in organa ſenſuum agentibus tentare Medici, ut mutetur illa diſpoſitio ſenſorii communis, quae hoc tempore adeſt, & omnem ſenſuum actionem ſupprimit. Verum & hic cautela requiritur, uti jam antea in cura apoplexiae dictum fuit: & prudenter monuit *Hofmannus* (*s*), a calidioribus ſtimulantibus abſtinendum eſſe, ſi Catalepſis ab humorum nimio orgaſmo, expanſione, ac ſtagnatione, orta fuerit. Neque in hyſtericis, Catalepſi correptis, videtur tutus ſimilium uſus; dum enim valida talia ſtimulantia excitant aegras, convulſiones validiſſimas faciunt, aeque metuendas, & forte plus nocituras (*t*). Imo plerumque non multum efficiunt; quod & propriis obſervatis didici; & confirmatur illis, quae in Actis Pariſinis (*u*) habentur. Mulieris enim catalepticae pedibus ſuppoſito igne, ne quidem excitabatur ex ſuo paroxyſmo. Unde ubi lenioribus ſtimulantibus, frictionibuſque, non excitantur, vix ſuaderem, ut fortiſſima adhiberentur: oppreſſio enim penitus ſenſorio communi, nihil efficiunt, & ſaepe ſenſuum organa multum laedunt ſua acrimonia; vel ſi acerrimi illi ſtimuli excitent aegros, ſimul ſaepe totum genus nervoſum mirifice turbant, & irritant; inprimis in hyſtericis, & hypochondriacis: quod non caret periculo.

Extra

(*r*) Ibidem. pag. 66. (*s*) Medic. Rational. Syſtemat. Tom. IV. part. 3. Cap. IV. pag. 145. (*t*) De la Métrie Abregé de la Théorie Chimique pag. 280.
(*u*) Hiſt. de l'Académie des Sciences l'an. 1738. pag. 56.

Digitized by Google

Extra paroxyſmum vero curatio varia eſſe debet pro diverſitate cauſae morbi. Si enim a ſanguinis nimia copia, vel rarefactione morbus ortum duxerit, ſanguinis miſſiones conducunt, etiam repetitae, ſi opus fuerit. Si a conſuetis ſanguinis evacuationibus ſuppreſſis Catalepſis nata fuerit, illae per idonea remedia revocandae ſunt. De illis, quae circa narium haemorrhagiam proliciendam notanda ſunt; uti & de ſignis, quibus illa futura praevidetur, dictum fuit §. 741. & 779. Quomodo haemorrhoïdalis fluxus promovendus ſit §. 889. 2. explicatum fuit. De menſium ſuppreſſione curanda poſtea in *Capitulo de morbis virginum* dicetur. Balnea pedum, epiſpaſtica, vel emplaſtra aromatica, plantis pedum applicata, frictiones crurum, & pedum, proderunt ſemper in tali caſu, quatenus impetum, & copiam humorum a ſuperioribus avertunt.

In melancholica autem, ſicca, & ſtrigoſa temperie, evacuationes ſanguinis nocerent; illis victus humectans prodeſt, & blanda ſolventia ex melle, ſero lactis, fructibus horaeis &c. de quibus poſtea in Capitulo de melancholia pluribus dicetur. Spirituoſa remedia ſaepe & his profuerunt, inprimis ſi ſenili torpore jam langueret corpus. In moniali virgine, jam ſeptuagenaria, hic morbus curatus fuit ſpiritu vini, repetita deſtillatione puriſſimo reddito (*v*); quo aſſumto, mox ad ſe rediit; nec aliis remediis opus habuit, praeter illa, quibus effoetae per ſenium vires refocillarentur. Et per diuturnas febres intermittentes exhauſto corpore, ſi Catalepſis prehenderit, reficientia, replentia, cardiaca, ſola proſunt; omnia evacuantia nocent peſſime, uti poſtea ad 1126., ubi de Mania, a ſimili cauſa nata, agitur, dicetur.

Ubi autem Catalepſis a validis animi affectibus, vel profunda, & diuturna nimis meditatione, ortum duxit, tunc obſervatum fuit, ſuperſtitem manere in ſenſorio communi talem diatheſin, quae renovat morbum a ſimili cauſa, licet multo leviore, quam quae primum paroxyſmum produxerat. Sic apud *Rondeletium* (*x*) legitur, de puella, quae nupſerat juveni, quem parum amabat, & prae moerore octo diebus poſt initum matrimonium Catalepſi corripiebatur: redibat paroxyſmus, ſi vel de marito cogitaret. In illa aegra, cujus ex *Celeberrimi Hofmanni* obſervatis mentionem feci, redibat Catalepſis, audita pſalmodia, aut ſacrae ſcripturae verbis, quae ardentiſſimum Chriſti exprimebant amorem. Optimum remedium in tali caſu eſt, imo unicum, ut peregrinatione concilietur quotidiana objectorum varietas, & vitentur ſedulo illa, quae animi affectus validos excitare poſſint, vel profundas illas, & diuturnas meditationes circa idem objectum facere. Fatetur ingenue *Hofmannus*, quod variis, & quidem generoſiſſimis remediis, incaſſum tentatis, perſtiterit morbus; ſed mutato aëre, aegraque ad alia loca peregrinante, ſenſim evanuerit. Sed & illa Cataleptica, cujus hiſtoria ex *Actis Pariſinis* paullo ante memorata fuit, quae Lutetiam venerat, & ex magna ſollicitudine litis, a cujus exitu fortuna pendebat, in hunc morbum inciderat,

(*v*) Dodonaei Medicar. Obſerv. Cap. VI. pag. 11.

(*x*) Method. Curand. Morbos Lib. I. Cap. XX. pag. 98.

ad ſuos redux ſana vixit, & immunis ab hoc malo. Videtur enim in tali caſu ſic ſenſim deleri ille character ſenſorio communi impreſſus, a quo per cauſam procatarcticam accedentem renovatur morbus.

Sternuatoria ſolent laudari ut potentiſſima excitantia paroxyſmi tempore; ſed *Heers* (*y*) Capucino Cataleptico, naribus fricatis ptarmicum potentiſſimum inſufflaverat abſque ſucceſſu. Cum autem ad ſe rediiſſet, tunc incepit ſternutare, & magnam copiam pituitae excrevit. Si talis evacuatio indicaretur a cauſa morbi cognita, uſum habere poſſent; caeteroquin vix prodeſſe videntur.

Vomitoria remedia tunc uſum habent, ſi juſta ſuſpicio ſit, ſomitem mali circa ventriculum haerere. In cura autem Apoplexiae §. 1026. dictum fuit, quantam cautelam requirant vomitoria in capitis morbis curandis; atque ibidem §. 1025. de uſu, & efficacia veſicatoriorum, fonticulorum, & ſetaceorum, dictum fuit.

(*y*) Obſervat. Medic. Lib. I. Obſerv. 3. pag. 40.

CARUS

C A R U S.

§. 1045. CArus eſt apoplexia levis, ſomnus vero graviſſimus, cum febre, ex cauſis maxime cerebrum illaeſum compri-mentibus (1010. N. 3. l. α. β. γ. δ.), aut cauſis obſtruentibus, ſed facilius, quam in apoplexia, ſolvendis (1010. N. 2. l. β. γ.): eſt in hoc aliqua perceptio, ſed ſubitanea; aliquis ſenſus, ſed parvus.

Antequam de Caro dicam, pauca praefanda habeo: ſcilicet; morbos ſoporoſos variis quidem nominibus, & a Veteribus, & a Recentioribus fuiſſe inſignitos; ſed hos ipſos ſibi non ubique conſtare in illorum nomi-num uſu (exemplo ſit locus *Galeni* proxime ſecuturus ad c.): quamob-rem operae pretium fuerit, eadem paullo accuratius, & ut paſſim ſumi ſolent, declarare. Si quis naturaliter dormiat, *ſomnus* dicitur. Hic lon-gior, brevior, profundior, leviorve, eſſe poteſt, ſaepiuſque, aut minus ſaepe, repeti, prout cauſae forte praegreſſae, & conſuetudo, tulerint; neque certis limitibus definiri; quibus etiam, ad haec, vix opus foret. Sufficit cognoſcere, quod ſi evidenter modum exceſſerit, morboſus habe-ri debeat. Hujus autem exceſſus varii gradus obſervantur. Si quis admo-dum ſomnolentus continuo fere dormit, ita tamen ut & ſubinde ſpon-te, & a cauſis externis ſatis facile, excitetur, tuncque, ſaltem quandiu amicorum colloquiis utitur, vigil maneat, & ſui compos; *Coma* dicitur. Sin ita, ut hebes, ac omnium fere immemor, appareat, & frigida pi-tuitoſa cacochymia adſit ſimul, nuncupatur *lethargus*; cujus iterum varii gradus diſtingui poſſunt. At ſi vix unquam ſponte, & a cauſis externis longe difficilius, excitetur, ſtatimque fere, quidquid agatur, in ſomnum recidat, nec tamen lenta illa frigida cacochymia adſit, vocatur *Carus*. Si nunquam ſponte, & a cauſis externis, etiam validiſſimis, diuque ap-plicatis, non ulterius excitetur, quam ut leviſſima quaedam ſenſus, mo-tuſve indicia adſtantibus exhibeat, *parapoplexia* eſt. Si nulla prorſus ejuſ-modi indicia, poſt ſimiles cauſas praebuerit, una cum omnium membro-rum paralyſi, *apoplexia*. His praemonitis, rem ipſam aggredior.

Caput κάρη, & per Apocopen κάρ, dictum fuit Veteribus Graecis: hinc Carus ſumitur pro morbo capitis, in quo adeſt gravis ſopor, a quo vix poſſunt aegri excitari. Dum autem validis ſtimulis excitantur, deducunt palpebras per momentum, mox in ſomnum aeque profundum relabun-tur. Apoplexiae ſimilis morbus, & quaſi levior ſpecies; a qua tamen diſtingui debet, quia facilius ſanatur, & integre quidem; quod in Apo-plexia exquiſita raro fit; ſi enim evaſerit aeger, ſemper fere aliquam

 laeſio-

Digitized by Google

laeſionem functionum animalium relinquit (vide §. 1018.). Notaverunt *Duretus* (*z*) & *Jacotius* (*a*), quod reſpiratio facilior nec cum tanto ſtertore ſit, ut in exquiſita apoplexia. Cum autem exquiſita, & fortis apoplexia plerumque fiat ab extravaſatis liquidis in cranio, Carus, frequenter ſanabilis, potius a diſtentis vaſis majoribus, reliqua minora comprimentibus, videtur fieri. Hinc in ſummo vigore febrium intermittentium aegri quandoque ſoporoſi jacent; & poſt validam ebrietatem idem illud obſervatur; ſic ut quandoque a minus peritis pro apoplecticis habeantur; vidique aliquoties, quod jactatores ſatis imperiti gloriam tulerint ſanatae apoplexiae, dum profundus talis ſomnus largam ciborum, & potus inprimis, ingurgitationem ſequebatur. *Heers* (*b*) hominem, ab ebrietate jam in quartum diem dormientem, liberavit a perforatione calvariae, quam jam moliebantur bini Chirurgi, raſo capite, quia credebant apoplecticum eſſe, cum ſupinus cecidiſſet ebrietatis primo tempore: Examinans autem aegri caput, cum nullum veſtigium laeſionis perciperet, pulſus optimus eſſet, reſpiratio liberrimaa bſque ullo ſtertore fovet, audacter negavit apoplecticum eſſe: vulſis myſtacis pilis, evigilabat iratiſſimus homo, & minabatur peſſima medico, ſi ipſi denuo barbam velleret.

Difficulter etiam diſtinguitur a Lethargo, de quo paullo poſt dicetur: ſaltem videmus, *Galenum* promiſcue Lethargum, & Carum dixiſſe eundem morbum (*c*). Ita autem habet: *Quum vero cerebrum ob pituitam tum humectetur, tum refrigeretur, in lethargicis affectionibus, coma erit; quod & ipſum, ſi lubet, Carum vocare poteris.* Cum autem in textu dicatur, & Carus oriri a cauſis obſtruentibus, ſed facilius quam in apoplexia ſolvendis, & citetur §. 1010. N. 2. l. 7., ubi de cauſa pituitoſa, & frigida apoplexiam producente agitur; patet ſatis, quod morbus ille, qui Carus vocatur, eandem quandoque cauſam agnoſcat ut Lethargus (vide §. 1049.).

Forte poſſet, majoris diſtinctionis gratia, Cari nomen retineri ad deſignandum profundum ſoporem in febribus acutis, & aliis morbis, ubi copia ſanguinis, nimia ejus rarefactio, aut & inflammatoria ſpiſſitudo adeſt. Lethargus autem vocaretur, ubi a mera glutinoſa, & inerti ſanguinis cacochymia profundus talis ſopor produceretur. Simile quid videtur indicaſſe *Aegineta* (*d*), dum de utroque hoc affectu agens dicit, quod febris Carum praecedat, & quidem vehementior; lethargum vero ſubſequatur. Voluit tamen, eandem eſſe materiam morboſam in Caro, ac in Lethargo; quem dixit eundem locum habere ac Phrenitidem, cerebrum nempe; ſed materiam penitus oppoſitam. Notum autem eſt, inflammatoriae, & calidae denſitati ſanguinis opponi lentam, & frigidam ejuſdem cacochymiam. Interim tamen addit, quod Carus frequenter ſuperveniat febribus, & cerebri compreſſionibus; adeoque videtur agnoſcere, quod Carus, & abſque pituitoſo frigido ſanguinis lentore fiat.

Cum

(*z*) In Coac. Hippocr. pag. 99. (*a*) Holler. Comment. in Coac. Hippocr. pag. 280. (*b*) Obſerv Medic. Lib. I. Obſerv. XIX. pag. 178. (*c*) Comment. 2. in Lib. I. prædict. pag. 743. Charter. Tom. VIII. (*d*) Lib. III. Cap. IX. pag. 28. verſa.

Digitized by Google

Cum autem a ſimilibus cauſis, ſed levioribus, ortum ducat Carus, ac Apoplexia, non videtur periculo carere, licet & ſaepe ſanetur: & hinc videtur *Hippocrates* (*e*) pronunciaſſe; *Sopor* (τὸ καρῶδες) *ubique malum*. Tamen in alio loco (*f*) dubitantis inſtar ponit: *Sopor an ubique malus?* Et merito, quia non videtur abſolute ſemper & ubique mali ominis eſſe; quod & confirmavit *Galenus* (*g*), qui teſtatur ſe vidiſſe aegros, qui poſt vigilias, tribus, quatuorve diebus protractas, in ſomnum profundum, unde difficulter excitari poterant, delapſi, per integram nychthemerum dormiverint cum magno levamine. Infantibus autem profundum talem ſomnum per integrum biduum ſuperveniſſe ſaepius obſervavit pulcro cum effectu. Unde ubi poſt vigilias protractas in morbis, aut ſummas defatigationes Carus oritur, raro quid mali portendit, plerumque autem prodeſt: ſi ab ebrietate, quandoque quidem, ſed rarius, in apoplexiam degenerat; & tantum fere, ubi extremae ingurgitationes praeceſſerunt, vel diu ebrioſi vixerunt homines. Ubi autem ab infarctis cerebri vaſis humore minus meabili, vel diſtentis a copia, aut rarefactione ſanguinis, carus oritur, periculo non caret morbus, licet tamen promta, & idonea medela adhibita curabilis ſit; imo quandoque ſola mora temporis ſponte cedat, ut ſtatim videbimus.

§. 1046. HInc a caro ſoluto ſanitas, niſi quod forte titubatio vacillans capitis aliquandiu ſuperſit.

Cum levior cerebri illaeſi compreſſio hic adſit, ablata copia liquidi diſtendentis vaſa majora, vel conciliata debita fluiditate ſanguini, difficilius per vaſa cerebri tranſeunti, redibunt functiones ad priſtinam integritatem; quod poſt apoplexiam curatam raro fit, uti paullo ante dictum eſt. Ratio autem, quare Apoplexia, paullo gravior, ſemper fere aliquid mali relinquat, data fuit ad §. 1018. *Sydenhamus* (*h*) Epidemicam talem conſtitutionem vidit, inter cujus ſymptomata eminebat Carus, ſive ſomnus talis profundus, ad ſeptimanas aliquot quandoque durans, a quo difficillime excitabantur, mox iterum obdormientes aegri. Interim tamen, ubi moderata ſanguinis miſſione, & Enematibus injectis nimius febrilis impetus ad debitum moderamen reductus fuerat, omnes fere evadebant, ſenſim ſoluto morbo: *Verum convaleſcentibus caput ad dies aliquot debile, atque infirmum, nunc verſus hanc partem, nunc illam, nutabat; aliaque aderant ſigna, quae caput plurima fuiſſe paſſum oſtenderent. At quo paſſu vires reſtituebantur, eo ipſo diſceſſit dictum ſymptoma.* In junioribus autem deliria potius aderant in eadem illa conſtitutione epidemica, ſed magis tranquilla, & nunquam ad immanes illos phreniticorum furores aſcendebant: unde videtur in hoc morbo materies morboſa, cerebrum occupans, vel opptimendo ſopiviſſe actiones ſenſorii communis, ſed

 minus

(*e*) Coac. Praenot. N. 179. Charter. Tom. VIII. pag. 861. (*f*) Praedict. Lib, I. Ibidem pag. 743. (*g*) Comment. 2. in Lib. I. Praedict. Ibidem.
(*h*) Sect. V. Cap. 11. pag. 277. &c.

minus quam in Apoplexia; vel irritando illas turbaſſe quidem, ſed mitius quam in Phrenitide; atque inde denuo confirmatur, Carum eſſe leviorem Apoplexiam.

§. 1047. Curatio petenda ex curatione apoplexiae tradita (1020. ad 1036.).

Omnia, quae in cura Apoplexiae dicta ſunt, hic convenire, ex dictis ſatis patet: verum cum non adeo praeceps periculum ſit in Caro, hinc non ſimul, & ſemel applicamus ſumma remedia, ut in apoplexia fieri debet, ubi tantum in mora periculum eſt. Poſt moderatas evacuationes inprimis inſiſtendum eſt illis remediis, quae impetum, & copiam a capite derivant; ut ſunt clyſmata, epiſpaſtica, balnea pedum; & inprimis curandum eſt, ut aeger quotidie lecto abſtineat, ſaltem ad horas aliquot, erecto corpore in ſedili locatus: vel ſi id vetaret major debilitas, veſtibus indutus ſupra lectum cubet, capite paullum elatiori (*i*). Diaeta interim tenuis ſit, & omnia remedia calefacientia, & moventia vitentur. Hac methodo vidit *Sydenhamus*, morbum illum ſenſim evaneſcere; & melius ceſſiſſe aegris, ſi morbus ſic ſuo relinqueretur genio, quam ſi evacuationem quamcumque violentiorem moliretur illo tempore, dum febris ad juſtum illud moderamen redacta jam foret. De hoc autem febris moderamine videantur illa, quae ad §. 610. habentur. Interim, mutato ſubinde corporis ſitu, & aluta molliſſima ſuppoſita, cavendum eſt, ne gangraena a decubitu fiat, de qua videantur illa, quae §. 422. 5. habentur.

§. 1048. Coma vigil, Coma ſomnolentum, Cataphora videntur tantum eſſe Cari leviores ſpecies (703. ad 710.).

Ex illis, quae ad §. 1045. dicta fuerunt, patet, quod Veteres medici quandoque eundem affectum, & Coma, & Carum, dixerint. Si autem conferantur illa, quae ad paragraphos hic citatos habentur apparebit, Carum his morbis omnino affinem eſſe, & tantum gradu differre.

§. 1049. Lethargus autem levior eſt apoplexiae ſpecies ex cauſa frigida, lenta, aquoſa: unde ex hiſtoria apoplexiae ejus cognitio, & curatio petenda (1008. ad 1036.).

Oblivio Graecis λήθη dicitur: ἄεργος vocatur, qui abſque ullo labore inertem vitam tranſigit; adeoque Lethargus deſignat ſegnem, & otioſam oblivionem. Frigidam, & inertem pituitam pro cauſa materiali poſuerunt Veteres medici (*k*), quando cerebrum occuparet. Et ſigna Diagnoſtica,

(*i*) Ibidem pag. 282. (*k*) Aegineta Lib. III. Cap. 2x. pag. 28. verſa.

Digitized by Google

ca, quae dederunt (*l*), hoc confirmant: pallidos enim, tumidos, decolores, partes ſub oculis elevatas habentes, difficulter reſpirantes cum pulſu tardo, deſcripſerunt lethargicos, quae omnia ſigna talem cacochymiam indicant: adeoque videretur potius ad morbos lentos pertinere Lethargus. Verum cum lethargus ſaepe in apoplexiam ſubito lethalem deſinat, acutae phrenitidi quandoque talis ſomnolentia ſuccedat (vide §. 774.) obtinuit unanimi conſenſu fere apud Medicos Veteres Lethargum morbis acutis adnumerare: *Celſus* (*m*) de Lethargicis agens, oppoſitum quidem hunc morbum Phrenitidi dixit, ſed tamen acutum eſſe, &, niſi ſucurritur, celeriter jugulare monuit: & videtur, oppoſitam illam horum morborum indolem ex ſymptomatum diverſitate potius, quam ex varietate materiae morboſae, deduxiſſe. Sic enim habet: *In eo* (*Phrenitide*) *difficilior ſomnus, prompta ad omnem audaciam mens eſt: in hoc* (*lethargo*) *marcor, & inexpugnabilis pene dormiendi neceſſitas*: Pariter & *Hippocrates* (*n*), priſcos medicos lethargum inter morbos acutos numeraſſe, memorat: intra ſeptem dies mori lethargicum, & ſanum evadere, ſi hos effugerit, alibi dixit (*o*). *Aretaeus* etiam, & *Caelius Aurelianus*, de hoc morbo egerunt in libris, quos de acutis morbis ſcripſerunt.

Cum ergo lethargus Apoplexiam praecedere ſoleat (vide §. 1010. 2. γ.), & levior ejus ſpecies ſit, jam de cura hujus morbi actum eſſe patet.

Ad Lethargum referri poſſe videtur ſomnus, per plures ſeptimanas, imo & menſes, quandoque durans, a quo nulla arte potuerunt excitari homines: Plures novi tales caſus fuiſſe, ubi mala fraude fingebant ſomnum, ut a numeroſiſſimis ſpectatoribus ſtipem corraderent, interim tamen & in hiſtoria medica habentur talia, in quibus nulla ratio ſuadet, fraudem ſuſpicari.

Ex terrore ſubito poſt iracundiam homo mediae aetatis in talem ſomnum incidit, & in noſocomium delatus, per integros binos menſes in eodem ſtatu manſit, tentatis remediis etiam efficaciſſimis. Sequentibus duobus menſibus per intervalla videbatur ſentire, & noſcere adſtantes: ſubito nudum hominem frigidae aquae immergebant; tunc oculos aperuit, ſed non loquebatur. Senſim tamen ad ſe rediit poſtea, & quotidie perrexit ſe melius habere (*p*). Commendaverat jam *Celſus* (*q*) aquam frigidam, affuſam corpori, tanquam efficaciſſimum remedium ad Lethargicos excitandos. Alius & legitur de profundo tali ſomno, & diuturno caſus, adhuc magis mirabilis (*r*). Homo ſanus, robuſtus, vigintiquinque annorum, abſque ulla cognita cauſa praegreſſa obdormiſcit, & nullo modo per integrum menſem excitari poteſt: tunc ſponte evigilans veſtes induit, ſolitoſque labores exercet. Poſt biennium circiter in ſimilem ſomnum incidit, & licet Venae ſectio, ſcarificationes, cucurbitae, veſicato-

 ria,

(*l*) Hippocrat. Coac. Praenot. N. 140. Charter. Tom. VIII. pag. 859. Caelius Aurel. Acut. Morbor. Lib. II. Cap. 11. pag. 76. (*m*) Lib. III. Cap. xx. pag. 158. (*n*) De Vict. Acutor. Charter. Tom. XI. pag. 5. (*o*) De Morbis Lib. II. Charter. Tom. VII. pag. 577. (*p*) Acad. des Sciences 1713. Mém. pag. 419. (*q*) Lib. III. Cap. xx. pag. 159. (*r*) Philoſoph. Tranſact. N. 304. pag. 2174. Abridgem. Tom. V. pag. 353.

ria, applicata fuiſſent, per ſeptendecim ſeptimanas in hoc veterno manſit, tuncque ſponte evigilavit; nec perſuaderi ſibi paſſus fuit, quod longam adeo noctem dormiviſſet, niſi poſtquam vidit, meſſim adeſſe maturae ſegetis, probe memor ſe ſementis tempore obdormiviſſe. Poſt annum elapſum demum recidivam paſſus fuit, & adhuc longiore tempore dormivit. Egregius Medicus, fraudem ſuſpicatus, inter alia tentamina acerrimum ſpiritum ſalis ammoniaci, cum calce viva paratum, non tantum ſuppoſuit naribus, ſed infudit ad unciae mediae quantitatem: dein replevit naſi idem foramen, per quod infuderat igneum illum ſpiritum, pulvere radicum hellebori albi; nec tamen ab acerrimis his evigilavit miſer, licet ſequenti die naſus inflammatus tumeret maxime. Certum eſt, quod nemo ſanus ſomnum ſimulare poſſet, ſi acerrimis talibus tentaretur ſtimulis, qui peſſimas convulſiones induxiſſent, niſi omnes ſenſus profundiſſimo tali ſomno fuiſſent ſopiti.

Simul ex his obſervationibus patuit, quod in tali ſomno, qui, naturali ſimillimus caeteroquin, ſola diuturnitate morboſus dici poterat, remedia etiam validiſſima parum, vel nihil profuerint, ſi immerſio ſubita in aquam frigidam excipiatur.

DE

Digitized by Google

DE MORBIS CHRONICIS.

§. 1050. HActenus de morbis principibus acutis internis, & externis; nunc de Chronicis agendum. Illi vero ſi in corpore nati, ortum duxerunt, vel ex vitiis liquidorum ſenſim natis, vel ex vitiis relictis a morbis acutis non bene ſanatis.

Optime *Celſus* (*s*), uti & antea ad §. 565. dictum fuit, definivit morbos longos, *ſub quibus neque ſanitas in propinquo, neque exitium eſt.* Certe morbi hi, & frequentiſſimi ſunt, & magna taedia aegris, ac medicis facere ſolent, dum ob pertinaciam cauſae ſaepe vel omnino non, vel difficillime, eradicari poſſunt. *Celſus* (*t*) quidem voluit, *magis ignoſcendum eſſe medico parum proficienti in acutis morbis, quam in longis. Hic enim breve ſpatium eſt, intra quod, ſi quod auxilium non profuit, aeger extinguitur: ibi & deliberationi, & mutationi remediorum, tempus patet; adeo ut raro, ſi inter initia medicus acceſſit, obſequens aeger ſine illius vitio pereat.* Verum binas ibi ponit conditiones ad felicem curam morborum chronicorum requiſitas, ut nempe in initio morbi medicus vocetur, & aeger obſequens ſit: ſed latenter ſaepe morbi Chronici ſubrepunt, & plerumque altas jam radices fixerunt, antequam medici opem aegri implorent, cum ſenſim tantum functiones corporis laedere ſoleant. Praeterea non ſemper obſequentes aegri ſunt, cum & imminens exitium non terreat, & ipſa curae longitudo frequenter obſequii taedium pariat. Prudenter hoc monuit *Aretaeus* (*u*) dicens: *Longorum morborum labor quidem multus, tempus vero colliquationis longum, & medicatio inſtabilis: vel enim haud ex toto deleti ſunt, vel ex parva offenſa revertuntur morbi: nam laborantes aequo animo ferre uſque ad finem non ſuſtinent quin etiam ſi aequo animo ſuſtinent, in nimis longa diaeta delinquunt.* Si jam ſimul conſideretur, quod in morbis acutis febris comes lentorem, & viſciditatem materiae morboſae ſolvat, ſi debito moderamine temperetur ejus impetus (vide §. 609.); ſimulque diſponat, ut per evacuationes criticas exeat de corpore; quod aegri, diſcrimine morbi territi, & gravibus ſymptomatibus perculſi, ſatis obſequioſos ſe medico prabeant; quod acutus morbus, ipſo fatente *Celſo* (*v*), eo facilius curetur, quo vetuſtior eſt (tunc enim ſolet deferveſcere nimius ille acutorum impetus); e contra morbus chronicus mora reddatur curatu difficilior; ſi, inquam, omnia haec ponderentur

(*s*) Lib. III. Cap. 1. pag. 111. (*t*) Idem pag. 112. (*u*) In Proemio Lib. I. de Cauſis, & Signis Morbor. Diuturn. pag. 26. (*v*) In loco modo citato.

Digitized by Google

derentur, patebit, majorem difficultatem in morbis chronicis curandis eſſe quam in acutis. Certe periti medici plus ſperant in curanda peripneumonia, periculoſiſſimo quamvis, & acutiſſimo morbo, quam in Phthiſi: ſaepius ſanantur Phrenitici, quam Maniaci. Inflammatio hepatis toties ſanatur, ſed ſcirrhoſa ejuſdem viſceris infarctio vix unquam. Idem & patebit percurrendo morbos acutos, & chronicos aliarum corporis partium. Unde merito ſtatuitur, *quod longus morbus cum penitus inſedit, quod ad difficultatem pertinet, acuto par eſt* (*x*) non tantum, ſed longe difficilius eradicari poſſit. Sequitur jam, ut conſiderentur generalia illa, quae de origine morborum chronicorum cognita habentur. Verum tantum hic dicitur de cauſis illis, quae in corpore natae morbis chronicis originem dederunt. Sunt enim & aliae cauſae, applicatae corpori, non praeexiſtentes in corpore, quae difficillimis morbis chronicis producendis ſunt quam aptiſſimae. Compreſſio imprudens capitis in recens natis, vel & junioribus, perpetuae ſtultitiae, & convulſionibus, toties dedit originem. Collaris nimia adſtrictio narium haemorrhagiam frequentem, & cephalaeam diuturnam produxit, quod vidi. Plurima mala a conſtrictione ſola abdominis per thoraces rigidos in ſequiori ſexu obſervavit *Celeberrimus Vvinslovv* (*y*). A lapſu, gravi contuſione, ſimilibuſve cauſis, loco motis vertebris, immedicabiles paralyſes, aſthmata &c., toties producta fuerunt. Dum Epidemicae quartanae graſſantur, ſaniſſimi homines ſaepe corripiuntur tali morbo, per plures menſes durante, abſque eo quod ullum vitium antea in corpore obſervatum fuerit, vel ullus error in ſex rebus non naturalibus commiſſus ſit, cui origo hujus morbi ulla ſpecie tribui poſſit; uti poſtea in Capitulo de morbis Epidemicis pluribus dicetur. Verum cum de his omnibus antea actum ſit, dum de vulneribus, contuſionibus, obſtructione &c. tractabatur; & de morbis Epidemicis poſtea dicetur; hic loci tantum agendum erit de illis cauſis, quae ſenſim natae in corpore morbos chronicos producunt.

Bini autem generales fontes harum cauſarum ſunt: vel enim lente ſubrepunt vitia, ſenſim in liquidis nata (ſubitaneae enim liquidorum degenerationes morbos acutos producunt, vel illos ab epidemico miaſmate natos brevi ſequuntur); vel poſt morbos acutos, non ex integro ſanatos, ſuperſunt variae degenerationes humorum. Forte mirum videbitur, quod nulla hic fiat ſolidarum partium mentio, quatenus ab illarum degeneratione chronici morbi produci poſſent. Verum conſiderandum eſt, quod hic agatur de morbis longis, & quod ſolidarum partium morbi nunquam diu perſiſtere poſſint, quin ſequantur morboſae degenerationes fluidorum. In ſolidis partibus enim vel peccat nimia laxitas, vel nimia rigiditas, vel adeſt ſoluta unio partium cohaerentium. Sed nimia laxitas ſolidarum partium ſpontaneam corruptionem fluidorum producit (vide §. 26. 54.), de qua ſequenti paragraho ad numerum tertium dicetur. Nimia rigiditas vaſorum vel omnem motum ſuffocat, vel, nimis forti reactione vaſorum in liquida contenta, fluidiſſima expellit; reliqua condenſat, adeoque

(*x*) Ibidem. (*y*) Acad. des Sciences 1741. Mém. 234. &c.

Digitized by Google

que morboſam diatheſin liquidis noſtris conciliat; de qua ad ſecundum numerum ſequentis paragraphi dicetur. Soluta autem unio partium ſolidarum, antea cohaerentium, effuſionem humorum, & ſpontaneam degenerationem effuſorum, pro ſuo effectu habet. Hinc patet ratio, quare generalis illa diviſio cauſarum morborum chronicorum ſufficiat. De ſingulis his jam ſeorſim agendum erit.

§. 1051. **V**itia liquidorum ſenſim nata oriuntur: 1. Ex ingeſtis; aëre, cibo, potu, condimento, medicamento, veneno, tam alienis, ut noſtris humoribus ſimilia non ſint, tam validis, ut vi noſtrorum viſcerum, & humorum noſtris aſſimilari non poſſint. Eaque ſunt α. *Acor* (60. ad 69.) β. *Auſterum*, ex acore, & terreſtri plurimo unitis, ut a fructibus immaturis, vel adſtringentibus, ſuccis, vinis, & ſimilibus; quae liquores coagulant, vaſcula conſtringunt, hinc obſtructiones duras pariunt (31. 36. 40. 50. 51. 113. N. 1. 117.). Sanatur diluentibus, alcalicis fixis, ſaponaceis alcalicis, diu, prudenter uſurpatis. γ. *Acre pingue aromaticum*, ex cibis, potibus, condimentis, calidis odore, ſapore; haec calorem, attritum, laeſionem minimorum vaſculorum, dolores calidos, attenuationem liquorum, horum putrefactiones, extravaſationes, & ſimilia multa producunt: curantur aquoſis, farinoſis, gelatinoſis, acidis. δ. *Pingue iners*, a nimio uſu pinguium, ex animalibus terreſtribus, piſcibus, vegetabilibus oleoſis; hinc obſtructio (117.), ranciditas bilioſa, inflammatio, corroſio, putrefactio peſſima (82. 526.) Curatur diluente, ſaponaceo, acido. ε. *Salſedo muriatica*, ex ſale, ſalitiſve; vaſcula deſtruit, liquida ſolvit, acria reddit illa; hinc ἀτροφίαν, ſolutiones vaſorum, extravaſationes liquorum, non cito putreſcentium, ſed maculas producentium. Tollitur aqua, acidis, lixivio calcis vivae. ζ. *Alcali* (76. ad 91.) η. *Glutinoſum* (69. ad 76.). 2. A viribus noſtris nimiis in ingeſta (50. ad 58. 92. ad 106.). 3. A ſpontaneis noſtrorum humorum vitioſis permutationibus (58. ad 91.).

Sanitas habet latitudinem quandam (vide §. 1.); & in hac latitudine admittit parvas mutationes, quae a perfecta, & ſtricte dicenda ſanitate recedunt quidem, interim tamen nondum turbant multum functiones. Unde *Galenus* (vide §. 1.) dixit: *Non enim abſoluta ipſa eſt, nec indiviſibilis ſimul, quae eſt, & dicitur ſanitas, verum etiam, quae ab hac deficit, modo adhuc uſibus noſtris non ſit inepta*. Poſſunt ergo ſenſim humores noſtri a conditionibus illis, quas in perfecta ſanitate habent, recedere, & tamen, dum ſic incipiunt degenerare, nondum ſenſibiliter functiones laedere. Verum dum pergit ille receſſus a ſanitatis legibus, vel augetur copia humorum degenerantium, tunc laeſio functionum manifeſta fit, & dicitur morbus.

Unde

Digitized by Google

Unde de diaeta ſanorum agens *Hippocrates* (*z*) dicit: *Nam etſi a caeteris non multum deficiunt, temporis tamen ſpatio corpus ab exceſſu ſuperari, & in morbum incidere neceſſe eſt.* Paullo poſt addit ſequentia: *Neque enim morbi derepente hominibus accidunt, ſed paullatim collecti, conſertim ſe produnt.* Quod inprimis de morbis chronicis, ſenſim ſubrepenti humorum degenerationi originem ſuam debentibus, intelligendum videtur. Conſiderandae jam ſunt cauſae praecipuae, a quibus illa vitia in liquidis noſtris ſenſim naſcuntur.

1. In Phyſiologicis demonſtratur, ingeſta ſucceſſive per actiones conſpirantes viſcerum, vaſorum, & ſanorum humorum, in corpore mutari ita, ut fiant partes noſtri corporis ſolidae, & fluidae; ſicque reſtituantur quotidie illa, quae per ipſius ſanitatis actiones pereunt de corpore. Verum, uti antea ad §. 25. dictum fuit, requiritur ad hanc rem, ut ingeſta ſint talis indolis, ut poſſint per vires mutantes noſtri corporis ſuperari, & noſtram induere naturam. Certa autem experimenta docent, non omnia ingeſta aeque facile ſuperari a viribus permutantibus noſtri corporis; imo & quaedam diu moveri per vaſa cum humoribus noſtris, antequam propriam indolem deponant, & noſtris liquidis, ſolidiſque omnino aſſimilentur. Qui allio quotidie in cibis utuntur, toto corpore ingratum allii odorem ſpirant; leporis braſſicae foliis per aliquot dies nutriti, carnes ingratum admodum ſaporem, & odorem acquirunt. Rubia tinctorum, animalium cibis permiſta, non tantum interiorem ventriculi, & inteſtinorum ſuperficiem infecit ſuo colore, ſed & ſolidiſſima oſſa rubedine conſpicua tinxit; retinens adhuc ſuam indolem, dum jam adhaereret unita ſolidis animalis partibus. Sed & obſervatum fuit, haec animalia languere, dum utebantur rubia, quae adeo pertinaciter viribus aſſimilantibus reſiſtebat (*a*). Patet ergo ferax ſatis morborum Chronicorum origo a ſola ingeſtorum tali indole, ut admodum diſſimilia ſint humoribus noſtris, & nimis reſiſtant viribus permutantibus noſtri corporis: ſed & ſimul apparet ratio, quare debiliores homines a pluribus ingeſtis laedantur, & langueant, quae a robuſtis, & exercitatam vitam degentibus, ſuperantur ſatis commode; & cur debilibus conveniant talia nutrimenta, quae, antequam ingerantur, jam poſſident dotes ſimiles humoribus noſtris ſanis, uti explicatum fuit ad §. 28. Simul & inde intelligitur, quod in robuſtis, & exercitatis hominibus morbi chronici plerumque tantum oriantur ex vitiis relictis a morbis acutis non bene ſanatis: In debilibus vero, & otioſam vitam degentibus, Chronica mala oriuntur ex vitiis liquidorum, ſenſim natis, ob minus perfectam aſſimilationem ingeſtorum.

Aërem liquidis noſtris inhaerere, plurimis conſtat experimentis (de quibus vide §. 647.); ſed ſic unitum aliis particulis, ut non ſit elaſticus; & peſſima mala fieri poſſe, ſi priſtinam elaſticitatem denuo acquirat aër in liquidis haerens. Verum demonſtravit *Celeberrimus Hales* (*b*), nota-

(*z*) De victus ratione Sanor. Lib. I. Cap. 11. Charter. Tom. VI. pag. 449.
(*a*) Medical Eſſais Tom. V. part. 2. pag. 930. Academ. Royale des Sciences l'an. 1739. (*b*) Vegetable ſtatiks paſſim.

Digitized by Google

notabilem partem ſubſtantiae animalium, & vegetabilium conſtitui ab aëre tali fixato, non elaſtico; illumque aërem ſic per plurimos annos manere in ſolidis vegetabilium, & animalium partibus; & denuo amiſſam elaſticitatem acquirere, dum per ignem ſolvuntur nexus, quibus cohaerebat ſolidis. Vires ergo permutantes ingeſta in animalibus habent hanc efficaciam, ut aërem reddant non elaſticum, miſceant intime fluidis, uniantque ſolidis partibus nexu adeo durabili. An forte in morbis languidis moleſtae illae flatulentiae adeo frequentes ſunt, quod a debili vi aſſimilante non ſatis ſubactus, & mutatus ſit aër ingeſtus? Verum innumera per aërem diſperſa fluctuant, quae una cum aëre corpus ingreſſa ſanitatem turbare poſſunt (vide §. 605. 4.). Sic paludoſa, & depreſſa loca habitantes ſcorbuto peſſime ſolent affici: & alii morbi endemici a ſimili cauſa oriuntur frequenter; de qua re adhuc plura dicenda erunt §. 1408., ubi de morbis epidemicis agetur.

Verum & ciborum major tenacitas, quam ut a viribus permutantibus corporis ſuperari poſſit, frequens morborum Chronicorum cauſa eſt. Dum teneris infantibus duriores cibi ingeruntur, vel & lenta farinoſa fercula; tumet abdomen, & indureſcit, reliquum corpus lento maraſmo extenuatur. Ob eandem cauſam & in obſeſſis urbibus languent homines miſerrime, dum ex annonae penuria minus congruis alimentis uti coguntur (vide §. 25. 1.). Idem & de potu verum eſt; etiam ſalubris aquae, ſi majori copia ingurgitetur ſimul, & ſemel, a ſiticuloſo, & laboribus validis feſſo, vel etiam a febre aeſtuante homine. Niſi enim vires tam validae fuerint, ut movere poſſint ingentem aquae potae copiam, & per cutis ſpiracula, aut urinae vias, educere, incipiunt brevi tumere, & in hydropem incidunt homines a ſola hac cauſa. *Piſo* (*c*) vidit adoleſcentem, qui in febre tertiana intemperantius aquam biberat, ſub ejus declinationem in aſcitem inc idiſſe: idemque monet ruſtico contigiſſe, qui meſſis tempore, a labore aeſtuans, immodico aquae potui indulſerat. Hinc belli duces prudenter poſita cuſtodia cavent, ne laſſi a longo itinere milites affatim hauriant aquas ſiticuloſi. Obſervatum autem fuit longe magis in tali caſu nocere aquas ſtagnantes, quam exercita curſu flumina: & hoc pariter monuit *Hippocrates* (*d*), dum hydropem univerſalem a tali cauſa naſci docet: *Quum quis per aeſtatis tempus ex longo viae itinere in aquam pluviam, & ſtatariam inciderit, eamque avide copioſam biberit. Si igitur carnes aquam ebiberint, & in ſe continuerint, nuſquam autem ſeceſſus fiant, haec contingunt.* Notum eſt, toties chloroſin, & ſummum languorem, fluorem album, uteri haemorrhagias, fieri mulieribus, dum potibus aquoſis tepidis abutuntur. Condimenta acriora, diu & multum uſurpata, pariter huc ſpectant; quatenus ſenſim acrimoniam humorum producere poſſint talem, ut inde morbi chronici difficiles fiant; uti patet in ſcorbuto muriatico, affligente illos, qui ſalſamentis vel delectantur nimium, vel eduliorum aliorum penuria illis uti coguntur; uti in longinquis navigationibus toties contingit; praeſertim ſi & aquae ſimul adſit inopia. Me-

(*c*) Obſerv. & Conſil. de Morbis a feroſa colluvie Sect. IV. Cap. III. pag. 333.
(*d*) De Internis Affectionibus Cap. XXVIII. Charter. Tom. VII. pag. 658.

Digitized by Google

Medicamenta autem cum, teſte *Hippocrate* (vide §. 5.) ſint omnia, quae praeſentem ſtatum dimovent, vehementiora autem omnia immutant, majorem adhuc degenerationem liquidis inducere poſſunt, & languidos morbos producere. Videmus hoc toties in illis hominibus, qui commoda ſatis ſanitate fruentes de praecavendis morbis futuris ſemper ſunt ſolliciti, & invitis ſaepe medicis extorquent remedia, vel proprio conſilio ſemper quid conantur mutare in corpore, &c. *in ſecunda valetudine adverſae praeſidia conſumunt* (e). Prudentes medici pia fraude ſimilibus hominibus praeſcribunt talia, magno virium encomio, quae corpus minime turbare poſſunt. Verum ſi, his non contenti, frequenti venae ſectione, purgantibus, vomitoriis, abutuntur, ſanitatem deſtruunt, & in chronicos morbos, difficillime curabiles, incidunt, vel ob ſolas vires debilitas, *cum omnibus morbis obnoxia maxime infirmitas ſit*; uti optime monuit *Celſus* (f), purgantium medicamentorum nimis frequentem uſum damnans. Notum eſt Epitaphium Itali, qui praematura morte ſimilis imprudentiae poenas dederat:

Stava ben, ma per ſtar meglio, ſtò qui.

Venena autem longe adhuc pejores morbos relinquunt, & plerumque penitus inſuperabiles. Antea ad §. 586. α. dictum fuit de puella, quae ab arſenico aſſumto per integrum triennium vixit morboſa. Venefici ſic remperare noverunt deleteria haec pharmaca, ut lento conficiantur morbo miſeri, quibus haec propinata fuerunt: quorum ſcelerum exempla ſatis numeroſa apud hiſtoricos habentur. Argenti vivi, per ignem agitati, vapores illos, qui deaurandis metallis victum quaerunt, miſerrimos reddunt; dum tota vita tremuli omnibus membris manent; quandoque & epilepticos inde factos fuiſſe novi. Plumbi fuſi halitus, calces plumbi quaecumque corpori ingeſtae, colicam pictonum dictam, & poſtea peſſimam paralyſin, toties producunt. Omnia enim haec a viribus corporis noſtri domari nequeunt, & lentam, ſed ſaepe certam, perniciem faciunt.

Jam conſiderandae ſunt praecipuae claſſes degenerationum in liquidis noſtris, quae ſenſim natae morbos chronicos producere valent.

α. *Acor*. De hac acrimonia, cauſis unde naſci ſolet, morbis, qui inde fiunt, dictum fuit ad numeros hic citatos.

β. *Auſterum*. Ubi numeris hic citatis de roboranda nimia flacciditate ſolidarum partium noſtri corporis agebatur, conſtitit, quod, aucto fibrarum robore, vaſorum cava his arctentur, & liquida coagulentur; vel ſaltem partium, fluida noſtra conſtituentium, cohaeſio inter ſe augeatur; unde pulcrum adeo effectum habent, ubi nimis ſoluti ſunt humores, & nimis facile cedunt liquidis impulſis vaſa corporis noſtri. Verum ubi haec vel diutius uſurpantur, quam par eſt, in morborum ſimilium cura, vel imprudenter adhibeantur corpori caeteroquin ſano, obſtructiones peſſimae, & vix curabiles, fiunt, quia binae validiſſimae obſtructionum cauſae concurrunt; nempe vaſorum anguſtatio, & adunatio molecularum, quae humores noſtros conſtituunt (vide §. 108.). Dum in collyriis vitriolum, alumen, & ſimilia, imprudenter oculis applicantur, tene-

(e) Celſus Lib. I. Cap. 1. pag. 21. (f) Ibidem Cap. III. pag. 31.

Digitized by Google

tenerae, & pellucidae corneae vaſa ſic corrugantur, humores ita coagulantur, ut calloſae opacae maculae tota vita ſaepe maneant, nulla poſtea arte ſolubiles. Dum ruſticorum pueri immaturis fructibus abutuntur, tumido abdomine, infarctis viſceribus, glandularum indurationibus, ſcabiei quadam ſpecie, toties poenas luunt. Verum quidem eſt, quod auſtera haec in ventriculum, & inteſtina agant primo, & efficaciſſime, & conſtringendo venarum abſorbentium oſcula ſibi ipſis viam praecludere videantur, ne facile ſanguinem inficere poſſint: ſed & ab hoc effectu ſolo magna mala produci poterunt, dum internae tunicae ventriculi, & inteſtinorum extrema vaſcula ſic contrahuntur, ut arteriae nihil emittere, venae nihil admittere, poſſint: turbatur enim inde tota chylopoieſis. Verum ubi illa auſtera aſſumta, vel a potu, vel a liquidis in inteſtina delatis, diluuntur multum, ingrediuntur ſic diluta per vaſa lactea, & glandulas meſenterii peſſime obſtruunt; vel & a venis meſentericis delata per venam portarum ad hepar, & ibi ſimilia mala producunt: hinc praecipue abdominalium viſcerum morbi Chronici ab hac cauſa fieri ſolent. Peſſima mala fieri ab uſu vini auſteri ex uvis non ſatis maturis preſſi, quotidiana obſervata docent; & forte inde ſaepe fiunt *contracturae* dictae, in Auſtria ſatis frequentes, dum ligamenta, quibus oſſa articulata nectuntur, obrigeſcunt. Similem effectum coagulandi liquida, & contrahendi ſolida, habent & ſpiritus fermentatione parati, quibus abutentes homines Chronicis ſolent perire morbis, ſcirrhoſa induratione omnia fere viſcera obſidente, uti antea ad §. 28. 4. dictum fuit.

Proſunt hic diluentia, quatenus omnem acrimoniam enervant ſimplici interpoſitione aquae; & ſimul quatenus nimiam rigiditatem partium ſolidarum tollunt (vide §. 35.). Verum liquidorum coagulum, ab auſteris productum, ſola aqua ſolvere vix valet; hinc adduntur alcalica fixa, quae ab acido concreta attenuant, & reſolvunt. Cum autem & alcalina acrimonia metuenda ſit (vide §. 86.); hinc prudenter, & parca copia ſimul, copioſa aqua diluta, propinantur, & repetito uſu horum ſalium compenſatur parca illorum doſis, quae adhibetur. In aquis quibuſdam medicatis moderata talis copia ſalis alcalini adeſt; hinc in his morbis pulcrum uſum habent: tales ſunt aquae *Selteranae*, *Antonianae*, *Vvildungenſes*, *Buchenſes*, & in diverſis regionibus ſimiles, aliae, quae in morbis plurimis Chronicis magno cum fructu adhibentur.

Non minus tutum quam efficax remedium etiam praebet ſapo ex alcali fixo cum oleo puro preſſo quocumque paratus, qui vim ſolventem ſalis alcalini retinet, omne acidum domat, & ſimul ob oleum, huic ſali unitum non nocet acrimonia. Ferri enim poſſe a corpore humano magnam hujus ſaponis copiam abſque noxa, docuit uſus Lithontriptici Anglicani; de quo poſtea *in Capitulo de calculo* dicetur. Junioribus ab acido laborantibus, & coagulato lacte inteſtina infarcta habentibus, pulcre prodeſt ſaponis uſus; dum ſales alcalini, inprimis ſi majori copia adhiberentur, tenella horum viſcera laederent.

γ. *Acre pingue aromaticum*. Aromata ſapore calido, & odore fragranti cognoſcun-

Digitized by Google

cognoſcuntur; & licet diverſa ſit in variis acrimoniae aromaticae intenſitas, omnia tamen acria ſunt plus, minuſve. Verum obſervatur, quod illud ſapidum, & odorum oleo inviſcatum haereat, quibus vinculis liberum ſi fuerit, brevi in auras avolat; hinc pinguia vocantur aromata. Sic tota cinnamomi fragrantia in ejus oleo ſtillatitio haeret: in maci, & nuce moſchata, idem obtinet non tantum, verum & haec contrita, & praelo preſſa, magnam copiam olei ſudant, quod frigefactum butyri conſiſtentiam habet, & in officinis medicis ubique reperitur. In radice Imperatoriae diſciſſa nudo etiam oculo diſtinguuntur folliculi, oleo tali aromatico pleni; quod idem etiam in pluribus ſeminibus aromaticis obtinet. Ob hanc cauſam ſtimulus, corpori ab aromatibus conciliatus, pertinacius haeret oleoſa tenacitate, & longe plus calefacit. Notum eſt, omnia haec cibis miſceri, & condimentorum titulo divitum menſis adhiberi, ut ultra ſatietatem cum oblectamento cibos ingerere poſſint. Ex iiſdem & ſpiritus aromatici, & tincturae parari ſolent, quas ſaccharo edulcoratas ultimae menſae apponere ſolent; ut nempe gravatus ingeſtorum copia ventriculus citius, & felicius ſe hoc onere liberare queat. Facilius haec feruntur ab illis, qui inter fercula ſolo aquae potu ſitim ſedant: verum & illi, qui vinis etiam generoſis indulgent, ab his non abſtinent, credentes ad digeſtionem ciborum haec utiliſſima eſſe, imo fere neceſſaria poſt lautas epulas. Sic ignes ignibus addunt, & ſaepe calidiſſimae febres ab horum imprudenti uſu excitantur; uti antea ad §. 586. a. dictum fuit. Verum aucto motu humorum per ſtimulos hos aromaticos (vide §. 99.), calore majore excitato in corpore, acrimonia ſimul nata in humoribus, dolores ſunt cum caloris ſenſu in ventriculo ſaepe, frequenter, & moleſtiſſimae cephalalgiae ſequuntur; vaſa rumpuntur, unde profuſae narium haemorrhagiae, haemoptoae, haemorrhoidum cum valido dolore fluxus, apoplexiae vel ſubito lethales vel & in diuturnam paralyſin deſinentes. Sed ab humoribus extravaſatis, vel & putredine inducta per nimium calorem (vide §. 84. 5.), plurima, & difficillima mala naſci poſſe, etiam chronica, patuit ex illis, quae ad §. 85. 86. & 100. dicta fuerunt. Et poſtea ad §. 1491. patebit, dolentiſſimum, & longum ſimul morbum, rheumatiſmum nempe, accidere illis, qui temperiem ſanguineam, labe acri infectam habent. Alliorum, ceparum, piperis, ſinapi, raphani ruſticani, & ſimilium, immodicus in condimentis uſus non abſque ratione hunc morbum quandoque feciſſe creditur.

Quaenam autem medela requiratur ad corrigendam hanc acrimoniam, dictum fuit ad §. 605. 8.

ſ. Pingue iners. Lauto victu, una cum otio, pingueſcere animalia, quotidianis experimentis conſtat; & quidem eo uſque, ut tandem propria pinguedine quaſi ſepulta ſuffocentur. Quanta autem mala fieri poſſint a ſola pinguedine accumulata, comprimente vaſa, & viſcera vicina, explicatum fuit ad §. 1010. 1. Simul autem tunc dictum fuit, pingue illud oleum ſic latere poſſe in multis vegetabilibus, ut nemo facile crederet, tantam illius copiam adeſſe; quod oleum per chylopoieſin inde extricatur, & obeſitatem magnam

facere

Digitized by Google

facere poteſt. Si ergo talia ſumantur alimenta, in quibus opimum illud pingue abundat, tunc & tanto major obeſitas fiet. Verum haec pinguedo ſano in homine blanda eſt, & ſola mole moleſtiam parit; inprimis ſi non per totum corporis habitum, ſed in quibuſdam tantum locis accumuletur: talem caſum vidit *Celeberrimus Boerhaavius* (vide §. 75.), ubi tumor pinguis, ſex libras pendens, in cavo pectoris ſenſim excreſcens, poſt ſummas, & vix tolerandas miſerias nobilem aegrum ſuffocavit. Verum ubi illud pingue per febrim ſolvitur, attenuatur, ſanguini miſcetur, tunc peſſimam acrimoniam rancidam acquirit, & periculoſam admodum vaſorum plenitudinem producit, uti pluribus dictum fuit ad §. 693.; ſimulque ſubitam putredinem facit. Quaenam autem remedia requirantur in tali caſu eodem loco dictum fuit. Verum haec omnia obtinent, ubi ſubito ſoluta pinguedo humoribus circulantibus miſcetur; poteſt autem & nocere, dum ſola mole vicina vaſa, & viſcera premit; & tunc conducit illam nimiam obeſitatem minuere, quod obtineri poteſt, ſi fiant omnia oppoſita illis cauſis, quae in ſanis hominibus pinguedinem accumulare obſervantur, quae collegit *Celſus* (*g*) dicens: *Implet autem corpus modica exercitatio, frequentior quies, unctio, & ſi poſt prandium eſt, balnem contracta alvus, modicum frigus hieme, ſomnus plenus, & non multum nimis longus, molle cubile, animi ſecuritas, aſſumpta per cibos, & potiones, maxime dulcia, & pinguia, frequentior cibus, & quantum pleniſſime poteſt digerere.* Paullo poſt ad extenuandum corpus laudat his contraria. Optima methodus eſt ſubducere ſenſim de corpore illud, quod abundat, ſimulque robur addere partibus a nimia impletione diſtractis, & poſt depletionem penitus flaccidis. Corporis exercitia utrique huic ſcopo inſerviunt, quam pulcherrime; nam & diſſlant illud pingue de corpore, & ſimul robur partium ſolidarum augent (vide §. 28. 2.) Unde obeſos equos videmus ſolis laboribus macilentos reddi, licet bono, & copioſo pabulo nutriantur: ita & duris laboribus quotidianis victum ſibi comparantes homines pingueſcunt nunquam. Interim tamen & hic prudentia opus eſt: obeſos enim homines, valida corporis exercitia ſubito non ſine periculo obire poſſe, certum eſt: fuſa enim per calorem corporis, a motu auctum, pinguedo periculoſam plenitudinem vaſorum facere poſſet, & oleoſa immeabilitate vaſa minima in cerebro, & pulmone obſtruere; unde toties ſubita mors ſecuta fuit; quod & in equis pinguibus, validiſſimo curſu exercitatis ſubito, poſt longam in ſtabulis quietem, obſervaverunt equiſones.

Praeſtat hinc prius per purgantia leniora, ſed ſaepius repetita, minuere molem, qua gravantur obeſa haec corpora; & dein motu muſculari, gradatim aucto, uti; ſic enim ſenſim, & tuto minuetur nimia obeſitas. Dum enim operarii valide corpus movent, urina exit rubicunda, induſia pingui tinguntur ſudore. Demonſtraverunt chemici urinae rubedinem ab oleo admiſto inprimis pendere; adeoque patet, quod per corporis motum

(*g*) Lib. 1. Cap. III. pag. 28.

Digitized by Google

expellatur de corpore illud pingue. Unde *Galenus* (*h*) aſſiduam ventris dejectionem, exercitationem celerem, frictionem modicam, cibos, qui ſaturant quidem, parum tamen afferunt nutrimenti, laudavit tanquam ſumma remedia ad minuendam obeſitatem nimiam. Inde & intelligimus, quare *Hippocrates* (*i*) commendaverit craſſis hominibus, qui tenues fieri cupiebant, obſonia pinguia, ut nempe a pauciſſimis ſaturarentur. Paucitatem enim alimentorum in alio loco commendat (*K*): *Quibuſcumque morbis ſiccitas conducit, ſemel in die cibum capere confert, & cibus, & potus pauciores, quam ut repleantur, inſumere; eoſque laboribus, & deambulatione conficere, & quam minimum dormire.* Sollicitas curas, & vigilias macilentiam inducere obſervatur (*l*): verum haec alia mala inducunt; hinc prioribus utendum potius.

Praeterea obſervamus homines quoſdam; qui ſemper macilenti manent, licet copioſo, & lauto fruantur victu: in his acrior urina, ſubfœtida, & ex flavo virideſcens obſervatur; color totius corporis ſubflaveſcens apparet: verum haec ſigna ſunt temperiei biliofae dictae, in qua bilis & copioſa, & acris adeſt. Unde profuit obeſis, una cum modo laudatis, ſi ſumant amara illa *Abſinthium*, *Centaurium minus*, *Gentianae radicem*, & ſimilia, quae tantum uſum habent in illis morbis, ubi bilis vel iners nimis eſt, vel copia deficit. Monuit hoc etiam *Galenus* (*m*) de cura obeſitatis agens: *Calidior, ſicciorque temperies exile corpus reddit: ergo talis tibi facienda eſt craſſi corporis temperies, ſi ad Symmetriam rediturum ſit.* Laudat autem ad hunc ſcopum obtinendum ſimilia remedia: *Rutae Sylveſtris corymbos, & ſemina, Ariſtolochiam rotundam, Centaurium minus, Gentianam &c.* Tantam autem efficaciam in his remediis obſervavit, ut moneat, quoſdam periiſſe, qui graciles jam, vel mediocris habitudinis cum eſſent, his remediis imprudenter utebantur ad morbos articulares ſanandos; ad quorum curam ſimilia laudari ſolent, uti poſtea in *Capitulo de Podagra dicetur.*

Licet autem evacuantia plenis illis corporibus ſemper conducere videantur; videmus tamen apud Veteres Medicos non laudari ſanguinis miſſionem ad minuendam obeſitatem. Dictum fuit ad §. 1010. 1. vaſa ſanguinea in obeſis anguſta ſatis inveniri; unde non ſemper in his ſanguis abundat. Requiritur quidem venae ſectio quandoque ad cavenda illa mala, quae nimiam obeſitatem ſequi, vel comitari ſolent; uti etiam, dum illud pingue calore corporis, motu ſubito, vel febre, ſolutum, venas denuo ingreditur, & periculoſam maxime vaſorum plenitudinem facit. Caeterum ſanguinis miſſiones repetitae potius corpus ad obeſitatem diſponunt; uti antea ad §. 106. 7. dictum fuit.

1. *Salſedo muriatica.* Salem marinum, ſive in condimentis aſſumtum, ſive carnibus, piſcibuſve, aut oleribus pro conſervatione additum, poſſe admiſceri humoribus noſtris, illiſque pertinaciter adhaerere, paullo ante dictum fuit

(*h*) De ſanitate tuenda Lib. VI. Cap. VIII. Charter. Tom. VI. pag. 175. (*i*) De Salubri victus ratione ibid. pag. 227. (*K*) De affectionibus Cap. XII. Charter. Tom. VII. pag. 632. (*l*) Celſus Lib. I. Cap. III. pag. 28. (*m*) Method. Medend. Lib. XIV. cap. XV. Charter. Tom. X. pag. 335.

Digitized by Google

fuit eadem hac paragrapho: verum dum liquida noſtra, ob ſalem muriaticum admiſtum acriora reddita, per minima vaſa moventur, haec facile eroduntur, & fiunt extravaſationes fluidorum: at cum ſales muriatici omni putredini reſiſtant; hinc non facile putreſcunt liquida extravaſata, ſed cute integra maculas caeruleas producunt; uti poſtea in *Capitulo de Scorbuto* dicetur. Cum autem ad reſtitutionem illorum, quae quotidie per ipſam ſanitatem pereunt de corpore, requiratur blanda humorum noſtrorum indoles (*n*) inde fit ἀτροφία, ubi humores noſtri acrimonia muriatica ſcatent. Videantur & illa, quae ad §. 605. 7. de hac acrimonia emendanda habentur.

ζ. *Alcali*. De hac acrimonia peculiari Capitulo actum fuit ad numeros his citatos.

η. *Glutinoſum*. Et de hoc liquidorum noſtrorum vitio pariter dictum fuit.

2. Ingeſta alimenta mutantur a viribus noſtri corporis ita, ut propria ſua indole depoſita acquirant dotes ſimiles noſtris liquidis, & ſolidis. Verum Phyſiologia docet, illam mutationem fieri, dum liquidis noſtris copioſis miſcetur parva pars ingeſtorum, & dein ſimul cum his per vaſa noſtra, & viſcera movetur diu. Actio autem vaſorum noſtrorum in liquida contenta pendet a vaſorum contractione, per quam premunt, & condenſant humores. Chylus enim, & lac, ex ingeſtis cibis, & potibus parata, minorem denſitatem habent, quam ſanguis, & ſanguinis ſerum. Si ergo vaſa nimis fortia condenſent humores contentos nimis, tunc & fluidiſſima exprimuntur, & reſiduum minus meabile fit; adeoque aptiſſimum redditur, ut circa ultimas vaſorum anguſtias haerere incipiat, & pertinaces obſtructiones faciat, dum ſimul rigida vaſa ſuae dilatationi reſiſtunt. Qualia autem mala inde naſci poſſint, §. 52. & ſequentibus explicatum fuit. Sufficit hic notaſſe, quod & polypoſae concretionis in ſanguine origo huic cauſae merito adſcribi queat. Quam chronicum autem, & difficile tale malum ſit, ſatis notum eſt.

Sed ſi, manente naturali vaſorum robore, per auctam velocitatem motus circulatorii, intra datum tempus, vires vaſorum applicentur frequentius, & fortius liquidis contentis; & illa degenerabunt a dotibus iſtis, quae ad ſanitatem requiruntur; unde varia mala, tam acuta, quam chronica, fieri poterunt; de quibus videri poſſunt illa, quae ad §. 100. habentur.

Ubi autem concurrunt ſimul & vaſorum ingens robur, & aucta circulationis velocitas, tunc ſubitae, & validae fiunt humorum degenerationes, ut in morbis acutis, qui & iterum chronicis morbis toties dant originem, uti ſequenti paragrapho patebit.

3. Spontaneae permutationes noſtrorum humorum dicuntur illae, quae a cauſis communibus in omnia corpora agentibus, fiunt, nulla habita ratione vaſorum in quibus continentur; vel motus vitalis nimii, aut torpentis, per quem agitantur continuo, uti antea ad §. 57. dictum fuit. Unde inprimis tales degenerationes fiunt ab humorum noſtrorum ſtagnationibus in diverſis corporis locis. De ſpontanea degeneratione humorum in acre,

 acidum,

(*n*) Boerh. Inſtit. Med. §. 451.

acidum, alcalinum, uti & in lentum glutinoſum, dictum fuit ad numeros in textu citatos. Verum & aliae ſpontaneae mutationes fiunt in humoribus noſtris, quae difficillimis morbis chronicis cauſam dant; quod paucis exemplis demonſtrare non carebit uſu. Sanguis ſanus de vena miſſus ſponte ſua, licet etiam retineatur in calore corporis ſani, ſeparatur in binas partes, ſerum nempe fluidum, & rubram concretam maſſam. Si jam homo in Syncopem veram delapſus per aliquot minuta horae abſque ullo motu cordis manſerit, in cordis ventriculis, ſinubus, auriculis, ſtagnabit ſanguis, & ſimilis ſeparatio ſeri a parte rubra fieri incipiet; unde poſtea polypi manebunt, tota vita indiſſolubiles, & peſſime turbantes vitalium viſcerum actiones. Si exitus bilis ex veſica fellea in inteſtinum duodenum a quacumque demum cauſa impediatur, ſtagnans bilis, reſorpta parte tenuiori, lenteſcet inſpiſſata, & calculoſas concretiones producet, quae Icterum pertinaciſſimum, & chronicum toties faciunt. Urina ſana, vaſe puriſſimo excepta, cruſtam calculoſam deponit ſponte; ſed & in corpore retenta, idem facit, & miſerrimos morbos producit, uti nimis notum eſt. Unctuoſum illud ſmegma, quod in loculis cutaneis collectum per patentia oſcula exit in cutis ſuperficiem, illamque inungit, ſi ſtagnet in tali folliculo, ſenſim inſpiſſatur, & ingentes tumores ſteatomatoſos producit, ſpontanea tali degeneratione. Sed & in interioribus corporis ſimiles tumores inventi fuerunt, uti antea dictum fuit. Ex his autem patet, in indagatione cauſarum, quae morbos chronicos producunt, & ad ſpontanea humorum noſtrorum vitia attendendum eſſe.

§. 1052. EX morbis acutis male ſanatis oriuntur vitia in humoribus quocunque corporis loco: α. purulenta (158. N. 5. 6. 7. 402.), quae producunt multa mala (936. N. 4. 941.) ſanantur (942.) β. Ichoroſa (158. N. 4. 206.), quorum effectus rodere, conſumere. Sanantur blandis, demulcentibus, inſpiſſantibus: γ. putrefacta, quae recenſita (1051. N. 1. l. γ. ζ. N. 3.)

Morbi acuti, uti jam ſaepius dictum fuit, terminantur in mortem, ſanitatem, vel & deſinunt in alium morbum; & tunc dicuntur eſſe male ſanati, licet ſaepe impoſſibile ſit Medico etiam peritiſſimo evitare, ne morbus acutus in alium morbum deſinat. Non enim ſemper eſt in poteſtate Medici, ut materiam morbi ſolutam, & mobilem redditam, expellat de corpore, ſed ſatis frequenter, per metaſtaſin ad alia loca corporis depoſita, ibi novos morbos facit. Quin imo artis eſt, naturae haec molimina adjuvare, dum ad loca minus periculoſa illam metaſtaſin futuram ſigna docent; uti pluribus dictum fuit in morborum acutorum hiſtoria. Praecipua autem humorum vitia, quae obſervantur, dum morbi acuti in alios morbos deſinunt, ſunt ſequentia.

α. *Purulenta*. Morbos acutos inflammatorios in locis, quae occupant, abſceſſus producere, nemo mirabitur, cum ſuppuratio exitus ſit inflammationis validae, nec tamen peſſimae; quae in gangraenam terminatur. Verum & obſervatur in morbis acutis quandoque, uti alibi ad §. 593. monui; quod ſubito

Digitized by Google

bito deponatur in quandam corporis partem copia veri puris, licet nullum ſignum topicae inflammationis, aut ſuppurationis in ullo corporis loco obſervatum fuerit. Unde credibile videtur, quod tunc materies morbi ſubacta quidem fuerit, & mobilis reddita, ſed ſimul degeneraverit, ut puri ſimiles dotes acquiſiverit omnino, licet cum reliquis humoribus per vaſa fluat; unde poſtea in varias partes deponitur pus jam factum, non vero generatur iis locis, in quibus poſtea invenitur. Obſervatis autem practicis, & *Hippocratis*, & *Galeni* teſtimoniis, hoc tunc confirmatum fuit. De illis autem ſymptomatibus, quae adſunt, dum pus fit, dictum fuit in vulnerum hiſtoria §. 158. N. 5. 6. 7. uti & §. 387. Quanta autem mala fiant, ſi pus, in quodam loco corporis collectum, venis reſorptum miſceatur ſanguini, dictum fuit ad §. 406.; uti etiam ad §. 936. 4. & §. 941. ubi de abſceſſu hepatis agebatur. Simul tunc ad §. 942. patuit, magnam difficultatem eſſe in emendanda tali cacochymia purulenta; & ibi dictum fuit de remediis, quae cum quadam ſpe adhuc tentari poſſent.

β. Ichoroſa. Pus bonum, laeve, aequale, inodorum eſt, & nullam acrimoniam habet: verum ut illud fiat, requiritur blanda humorum indoles (vide §. 387.). Ubi ergo in morbis acutis acrimonia major in humoribus nata eſt, non naſcitur blandum pus, ſed tenuis, & pure longe acrior, ichor, magis nocens. Manifeſtum hujus rei exemplum habemus in variolis: illae enim, ubi boni moris ſunt, & in corpore euchymo, pure bono albo craſſo turgent; in confluentibus autem variolis, loco puris, invenitur ichor longe acrior, & peſſime ſaepe depaſcens cutim turpiſſimaſque cicatrices inducens. Praeterea bus bonum, nimis diu relictum in vomica clauſa, calore, & mora redditur tenuius, ſed & ſimul acrius; uti dictum fuit ad §. 406.; atque venis reſorptum totum ſanguinem putrida cacochymia inficere poteſt; vel ad quaedam loca depoſitum difficillima curatu mala producere. Ille vero liquor dilutus, rubellus tenuis (vide §. 158. 4.), qui in vulnere recenti, dum vaſa contracta ſanguinem non amplius emittunt, obſervatur, quandoque & ichor vocatur, ſed forte minus proprie: nam ille liquor in pus brevi convertitur, nec acrimoniam morboſam habet; cum ichor proprie dicendus nunquam in pus mutetur, ſed mora ſemper acrior evadat.

Sanatio ſimilis requiritur, ac in purulentis malis; talis nempe, quae vires refocillando ſimul omni putredini reſiſtit: verum cum hic major acrimonia adſit, & ſolutio humorum demulcentia, & parum inſpiſſantia, locum habent. Tales formulae in *Materia Medica* ad §. 198. 2. 3. inveniuntur: praecipue ſi acetoſae radices, vel folia addantur his decoctis, quae putredini obſunt, & ſimul blanda adſtringendi vi nimiam humorum tenuitatem emendant.

γ. Putrefacta. In putredinem corrumpi poſſe humores in morbis acutis, antea ſaepius dictum fuit; & inprimis illud in hepatitide metuendum eſſe §. 933. 939. 945. 950. explicatum fuit. Quaenam autem tunc medela adhiberi poſſit, numeris, in textu citatis, dictum fuit.

§. 1053. MOrbi acuti male ſanati in partibus ſolidis, compoſitisve, relinquunt Abſceſſus (387. 402.) Fiſtulas (413.), Empyemata (894.), Scirrhos (392. 484. 485. 486.), Cancros (492. 494.), Caries (526.).

Morbi acuti, cum vel inflammationem comitem habeant hujus illiusve partis corporis, vel ad illam in decurſu ſuo producendam admodum proclives ſint, niſi per reſolutionem ſanari poſſint, relinquent omnes inflammationis, non reſolutae, ſequelas; quae hac paragrapho recenſentur, & de quibus ſingulis ad numeros hic citatos actum fuit. Praeterea in ſingulorum morborum acutorum hiſtoria dictum fuit de variis modis, quibus terminari ſolent in alios morbos, & qui omnes huc referri poſſunt.

Sic patet, quomodo ex morbis acutis, non bene ſanatis, naſci poſſint morbi chronici, tum ratione fluidarum, quam ſolidarum, partium noſtri corporis.

§. 1054. EX his in morbis (1051. 1052. 1053.) ſimplicibus, aut omni modo compoſitis inter ſe, infiniti ſane alii, ut effectus, ſequi poſſunt; adeoque ex eorum dato intellectu hactenus optime perſpici, & curari.

Si jam illa vitia humorum noſtrorum, ſenſim nata, vel poſt morbos acutos male ſanatos relicta, concipiantur haerere in diverſis partibus corporis noſtri, turbabunt functionem partis, quam occupant, ſemper; & ſaepe etiam vicinarum, dum vel mole ſua premunt, vel acrimonia irritant, rodunt &c. adeoque feraciſſima morborum ſeges ex talibus cauſis pullulare poterit. Si v. g. pleuritis occupans latus in ſuppurationem abiverit, vomica ibi nata, introrſum tumens, pulmonem comprimet, & difficilem reſpirationem faciet: quandoque & talis ſaccus purulentus vicino diaphragmati accreſcit, per illud eroſum pus ſibi viam quaerit, & in abdomen delabitur; cum praeſenti quidem levamine oppreſſionis pectoris, quae antea percipiebatur, ſed triſti cum eventu: ſequitur enim aſcites purulentus, conſumtio viſcerum, quae acrius quotidie redditum illud pus alluit; a putredine tympanites, & tandem poſt miſerrima mala inevitabilis mors. Verum ante mortem quot non laeduntur functiones! quam mira ſaepe intercurrunt ſymptomata! Plures tales caſus Practici habentur ad §. 958., qui docent, quam numeroſa & chronica mala ſequantur quandoque morbos inflammatorios viſcerum; uti etiam paſſim in morborum acutorum hiſtoria antea tradita. Si quis jam haec applicet ſingulis partibus corporis, non mirabitur, morbos chronicos, licet numeroſiſſimos, reduci poſſe ad claſſes has cauſarum, quae recenſitae fuerunt.

Digitized by Google

§. 1055. QUum vero inde pendeant, ut patebit, omnes Chronici; horum ergo generalis doctrina, diviſioque hinc haurienda.

Magnum hoc uſum in Praxi Medica habet, ut determinetur indicatio curatoria & Methodus medendi, ſi in claſſes quaſdam diſpoſitis morborum cauſis, memoria Medici juvetur, ut ordine ſic indagari poſſint. Si enim quis attento animo has claſſes percurrat, in morbis etiam intricatiſſimis Chronicis inveniet, quid agendum ſit, ut tollatur morbus, vel ſaltem mitigetur: multi enim chronici omnino incurabiles ſunt, uti poſtea patebit; & tunc ars nihil facere poteſt, niſi ut morbos tales reddat facilius tolerabiles. Licet autem multi morbi chronici oriantur ex morbis acutis male ſanatis, tamen longe plures a malo uſu ſex rerum non naturalium pendent. Unde *Sydenhamus* (*o*) non dubitavit dicere: *Acuti ut plurimum habent Deum Authorem, ſicut chronici ipſos nos.* In acutis enim morbis homines, caeteroquin ſaniſſimi, a latente ſaepe cauſa, ſaltem non niſi per ſuos effectus in corpore humano cognita, in ſummum deducuntur vitae periculum. Id obſervatur manifeſte in variolis: peſte, & plurimis aliis morbis epidemicis; quorum morborum cauſa in ambiente nos aere haerere videtur, uti poſtea *in Capitulo de Morbis Epidemicis* pluribus dicetur. Verum quidem eſt, quod & aer minus ſalubris, vel ſubita caloris, & frigoris viciſſitudine peccans, in quibuſdam locis morbos endemios Chronicos producere credatur non ſine ratione; interim tamen *non ita immediate aeri originem debent ſuam, ſed ut plurimum communi omnium horum parenti, humorum ſcilicet indigeſtioni* (*p*). Inprimis autem culpat magnos errores circa ſex res non naturales; praecipue in cibo, & potu. Nunquid opulenti homines, quibus familiare eſt ultra ſatietatem cibo uti, & potu, ingraveſcente inprimis aetate, cum morbis chronicis luctantur frequentius, quam illi, quibus rei domeſticae anguſtia ſobrietatem imperat etiam invitis. Hinc & *Sydenhamus* monet (*q*), falli illos, qui in morbis Chronicis omnem curationem ſolis medicamentis abſolvi poſſe autumant: niſi enim in cibo, & potu temperantia poſſit obtineri, fruſtra plerumque medicina adhibetur. Nolebat magnus ille vir inedia macerari tales aegros, ſic enim vires perderent; ſed tantum concedebat facile, quantum ventriculus digerere poſſet. Quin imo & palato aegrorum conſulendum voluit, licet, & difficilioris digeſtionis cibos appeterent; modo unica ciborum ſpecie contenti viverent, ne ciborum, variis artibus culinariis praeparatorum, illecebre facerent, ut ultra ſatietatem comederent. Peccant ſaepe hic nimia ſollicitudine Medici, nimis exquiſitam diaetam imperantes aegris, qui diuturnis morbis conflictantur. Certe *Hippocrates* (*r*) pru-

(*o*) In Diſſertat. Epiſt. ad Gulielm. Cole pag. 458. (*p*) Idem in Tractatu de Podagra pag. 572. (*q*) Ibidem pag. 578. (*r*) Aphoriſm. V. Sect. 1. Charter. Tom. IX. pag. 11.

prudenter monuerat, errores longe perículoſiores eſſe, qui in tenui victu committuntur, quam ſi paullo pleniorem victum quis conceſſerit; & abſolute noxium damnavit tenuem, & exquiſitum victum in morbis longis (*s*). Sufficit ergo, ut ſimplici victu contenti ſint, & evitent illa, quae difficillimae digeſtionis ſerri tantum poſſunt commode ab hominibus ſanis, robuſtis, & valido labore exercitatis; qualia ſunt omnia aere, fumo, ſale, indurata edulia; uti & pinguia admodum. Quantitatem ciborum tutiſſime determinat fames; uti & ſi poſt aſſumtos cibos non admodum graventur. Simul etiam prodeſt, ſi partitis vicibus potius alimenta ſumant, quam ſimul, & ſemel majorem copiam ingerant. Talibus diaeteticis regulis facile obtemperant aegri, & magis morigeros ſe praeſtant ad reliqua praeſtanda, quae longa ſaepe horum morborum cura poſtulat. E contra moroſos nimis in his Medicos nacti, clam comedunt illa, quae ſevere prohibita fuerant; & dum inde vix damnum ſentiunt, audaciores facti indulgent genio in omnibus, & medicorum conſilia ſpernunt. Simul ſemper obſervandum eſt, ut eligantur tales cibi, quorum ſpontanea indoles oppoſita eſt vitio humorum praedominanti, de qua re dictum fuit §. 58. ad 92.

§. 1056. UNde etiam ſtatim apparet, hos varietate quidem infinitos ratione ſymptomatum, tamen ex origine non adeo compoſita pendere, neque tam varia medicamenta, medendive methodum requirere; tum ſimul perſpicitur diuturnitatis in pleriſque, incurabilitatis vero in multis ratio; id ipſum pertractando jam patebit.

Ex hactenus dictis evidenter patet, innumera varietate ſymptomatum morbos chronicos obſervari debere, pro diverſitate materiae morboſae, locorum in quibus haerent, functionum quas laedunt, & peculiari ipſius aegri idioſyncraſia. Omnium autem maxime mirabilia ſymptomata ſolent oriri in morbis, ubi ſenſorium commune, &, qui inde pendent, nervi, a cauſa morboſa afficiuntur; uti poſtea patebit, ubi de *Epilepſia*, *Melancholia*, *Mania* dicetur. Interim tamen ex cauſis generalibus morborum chronicorum, quas conſideravimus, patet originem horum morborum non adeo multiplicem eſſe.

Verum ex iiſdem etiam deducitur, nec medendi methodum adeo diverſam in his requiri. Novi plures miratos fuiſſe, dum conſilia medica Celeberrimorum olim Medicorum evolverent, quod ad morbos, diverſos quoad ſymptomata, curandos adhibuerint ſaepe, vel omnino eadem, vel ſimilia, remedia. Multi ob hanc ſolam cauſam peſſime ſentierunt de ſummis in arte viris, qui longaevo artis uſu, & curationibus feliciſſimis optime meriti fuerant de humano genere; imo & aegri plurimi aegre tulerunt, quod iiſdem, & ſaepe ſatis ſimplicibus, remediis diu uti cogerentur; inprimis faſtidioſi divites, qui toties merentur, ut dimittantur inanes, dum credunt optime ſecum

(*s*) Aphor. IV. Sect. I. Ibidem pag. 9.

ſecum agi, ſi obſequioſus Medicus omnes angulos pharmacopolii excutiat, mutans remedia quotidie, compoſita compoſitis cumulans, & pretioſiſſima quaeque adhibens, quae Pharmacopolis proſunt inſigniter, aegris parum; dum longe certius, & citius crumenam exhauriunt, quam morbum. Conſiderent illi; qui ſimplicitatem artis in multis morbis chronicis elato ſupercilio contemnunt, quot, & quam diverſi morbi curentur Thermarum, & aquarum medicatarum uſu, per tot jam ſaecula probato. Ad has confugere toties coguntur aegri, decantatiſſima alia remedia experti abſque ullo fructu. Antea §. 107. demonſtratum fuit, obſtructionem fieri ob exceſſum molis tranſiturae ſupra capacitatem vaſis tranſmiſſuri. Verum in Thermis aqua nativo calore laxat omnia, & emollit, venis bibulis cataneis ſe inſinuat, ſanguini permiſcetur, obſtructa loca alluit; & ſi potentur ſimul ſalubres illae aquae, tutum, & potens habetur remedium, ut moles concreta in vaſis obſtructis attenuetur, & ſolvatur (vide §. 132. 134.). Verum obſervatur in omnibus illis aquis medicatis aliquod principium ſpirituoſum, admodum fugax, quod reddit has aquas mobiles facile per omnia vaſa corporis, & facit, ut longe majori copia potari poſſint, quam aqua communis etiam puriſſima. In quibuſdam aquis medicatis illud volatile principium adeo fugax eſt, ut ipſis de fontibus debeant potari, nec ad modicam etiam diſtantiam transferri poſſint abſque virium jactura: in aliis plus cohaeret reliquis harum aquarum partibus, haeque, lagenis exacte clauſis, ſervari poſſunt diu, & transferri ad diſſita etiam loca, uti notum eſt. Verum ſimulac periit ex his aquis illud volatile, vappidae apparent guſtui, ſedimentum deponunt, & ſi potentur magna copia ventriculum gravant, haerent diu in corpore, nec pulcros illos effectus medicatos praeſtant amplius. Quaedam aquae medicatae praeter illud volatile principium, & puram aquam nihil aliud continent, ſaltem nullo tentamine Chemico aliquid aliud inde educi potuit. In aliis vero diverſa reperiuntur: ſal alcalinus, ſal neuter ſali marino ſatis affinis, ſal amarus, purgans, ſulphur, ferrum in ſpirituoſo illo principio volatili ſolutum, & cum illo in auras avolans, ſi negligentius ſerventur hae aquae; in quibuſdam ferri vitriolum fixius obſervatum fuit &c. Poteſt hinc prudens Medicus eligere pro diverſa cacochymia in morbis Chronicis, pro varietate obſtaculi removendi, quod viſcera gravat, hos, illoſve fontes medicatos. Si ſimplex humorum dilutio, vel & elutio acrimoniae muriaticae e ſanguine, requiratur, *Teplicenſes aquae* huic indicationi ſufficient; ſi acidum, auſterumve, praedominetur in corpore, conducent illae, quae ſalis alcalini ſatis mitis copiam aliquam gerunt, ut v. g. *Selteranae aquae*, quae lacti permiſtae tantopere prodeſſe ſolent in cacochymia purulenta. Si ſaburra atrabilaria gravat abdominalia viſcera, & ſolvendo, & evacuando tam pulcre proſunt *Carolinae*, hiſque ſimiles aliae. Si languentibus illis flaccidis corporibus robur reddi debeat, & augeri ſolidorum actio in fluida, *Spadanae aquae* tanto cum fructu potantur, quae ipſam quaſi ferri animam corpori inſpirant, & renato bono ſanguine, pallidum illum languorem tam pulcre curant. Si jam ſimul conſideretur magnum nu-

numerum morborum chronicorum in viſceribus abdominalibus ſedem ſuam habere, & inprimis in hepate, in quod omnis ſanguis venoſus viſcerum chylopoieticorum confluit, patebit ratio, quare adeo efficax ſit in morborum chronicorum cura aquarum medicatarum uſus: magna enim copia potatae hae aquae, venis bibulis inteſtinorum reſorptae cito, integris ſuis viribus pro magna parte in venam portarum veniunt, & ſic, per omnia hepatis loca diſtributae, ſolvunt impacta, & vaſa obſtructa reſerant.

Haec generatim dixiſſe de aquarum medicatarum viribus ſufficiet: de ſingulis enim agere minus operoſum foret, nec hujus loci: praeſertim cum tam pulcre de his ſcripſerit *Celeberrimus Hoſmannus* (*t*), & recentiſſime de his etiam egerit multiſaria eruditione, & ſcientia medica Celeberrimus vir *Antonius Cocchi* (*u*), illa occaſione, quod Thermae Piſanae Auguſtiſſimi Imperatoris munificentia reſtitutae fuerint, & omnibus, quae ad aegrorum utilitatem, ac commoda ſpectant, inſtructiſſimae redditae. In egregio hoc tractatu, praeter alia lectu digniſſima, habentur hiſtoriae aegrorum, qui thermis his uſi fuerunt, optima fide conſcriptae, quae attentum lectorem multa docere poterunt.

Praeter aquas medicatas, videmus, ſummos in arte viros, magnam ſpem poſuiſſe pro cura morborum Chronicorum in ſuccis recentibus herbarum, verno tempore, magna copia, & diu potatis, ſero lactis, fructuum horaeorum uſu, ſapone veneto, melle &c.; de quibus adhuc poſtea in cura melancholiae dicendum erit. Omnium horum vis ſolvens ſatis efficax, & abſque motu aucto, aut turbis excitatis in corpore agunt.

Praeterea in cura obſtructionis §. 132. 133. motus vaſis reciprocus laudatus fuit ad ſolvendas moles concretas, quae vaſorum anguſtiis impactae obſtructiones faciunt; & inprimis frictiones commendatae fuerunt, ut alternis illis compreſſionibus, & relaxationibus vaſorum, una cum uſu, modo laudatorum remediorum, reſerentur obſtructiones, ſoluta, & mobili reddita materie impacta. Quantum uſum habeant frictiones in multis morbis curandis, alia occaſione ad §. 28. N. 2. dictum fuit: & videmus, Veteres Medicos ubique laudaſſe frictiones in morbis Chronicis, ac quidem merito.

Huc etiam ſpectant concuſſiones illae, quae equitatione fiunt, vel vectione in rheda. Omnia enim viſcera, & inprimis abdominalia, pendula in cavo peritonaei, agitantur; ſicque ſaepe curantur mala, quae caeteroquin vix tolli poſſe videbantur, uti pariter ad §. 28. dictum fuit. Inde intelligitur ratio, quare aegri, qui tempore uſus aquarum medicatarum, de ipſis fontibus hauſtarum, levamen quidem percipiunt, nondum tamen integre ſanati ad ſuos redire tentant, in ipſo ſaepe itinere quotidie morbi reſidui decrementum percipiant; & domum reduces de recuperata ſanitate gaudeant. Concuſſus enim illi totius corporis, in longiori inprimis itinere

(*t*) Opuſc. Phyſic. Medic. Tom. II.
(*u*) Dei bagni di Piſa in Firenze 1750.

Digitized by Google

nere toties repetiti, expediunt illud, quod jam inceperat ſolvi, & mobile reddi per aquarum medicatarum uſum.

Simul etiam ex dictis patet ratio diuturnitatis horum morborum: cauſae enim illae, quae a vitiis liquidorum, ſenſim natis, originem ducunt, ſenſim ſubrepunt, augentur ſaepe tardo gradu, & nonniſi curatione protracta plerumque removeri poſſunt. Unde optime monet *Sydenhamus* (*v*), quod in Chronicis morbis curandis *nemo ſanus exiſtimaverit, leviculam aliquam, ac momentaneam alterationem ſanguini, atque humoribus a quolibet ſive remedii, ſive victus genere ſuperinductam, curationis ſcopum poſſe attingere: at vero corporis habitus omnis alio traducendus eſt, atque homo integer, nova quaſi incude refingendus*. Dum v. g. Chloroſi, ſive pallido virginum morbo, laborat puella, quam parum boni ſanguinis habet, quam flaccida, & inertia ſunt omnia ſolida. Intra paucos jam dies bonam haematopoieſin reſtitui poſſe, & robur addi univerſae ſolidorum compagi, nemo exſpectare poterit. Menſes quandoque plures requiruntur, antequam ſenſim aucto robore, redeat firma ſanitas. Videmus hinc rationem, quare Medici in curandis morbis chronicis, ſaepe totum vivendi genus mutent, ut aliam conditionem inducant corpori, quam quae nunc adeſt. *Hippocrates* (*x*) jam dixerat: *In longis morbis ſolum vertere convenit*. Sic alius victus, alia aeris temperies conciliatur, dum ſimul, a curis omnibus rerum agendarum liberi, oblectantur continua varietate objectorum, quae peregrinantibus ſe offerunt; quod ſolum ſummi uſus eſt in morbis melancholicis curandis, uti poſtea dicetur. Illa vero mala, quae morbos acutos; male ſanatos ſequuntur, pariter lento gradu corpus depaſcere ſolent; & longum tempus requiritur, ſi adhuc curae locus ſit, ut purulenta, vel ichoroſa, pejori etiamnum labe infectus, ſanguis depuretur, viſcera ulceroſa mundentur, & conſolidentur, uti ſatis patet. Longe adhuc diuturniora illa mala ſunt, quae a ſcirrhis poſt inflammatorios morbos relictis originem ducunt.

Simul etiam inde apparet, quare eidem indicationi curatoriae inhaerendum diu ſit, nec mutanda quotidie remedia in curatione morborum chronicorum, licet ſtatim non percipiatur ab horum uſu levamen. Prudenter hoc monuit *Celſus* (*y*) dicens: *In acutis morbis cito mutetur, quod nihil prodeſt: in longis, quos tempus, ut facit, ſic etiam ſolvit, non ſtatim condemnetur, ſi quid non ſtatim profuit: minus vero removeatur, ſi quid paullum ſaltem juvat, quia profectus tempore expletur*. Hoc aegris inculcandum eſt, nec fallaci ſpe brevis curae lactandi ſunt: longe enim animoſius & morbi, & diuturnae curationis taedia ferent praemuniti, majoremque fiduciam ponent in Medico, qui vanis promiſſis illos nunquam deluſerit.

Satis ſimul patet, quare multi morbi chronici omnino incurabiles ſint: ſi enim purulentum ulcus hepar pulmonem &c., exederit omnino, quis curam

(*v*) De Podagra pag. 576.
(*x*) Epidemic. Lib. VI. Charter. Tom. IX. pag. 529.
(*y*) Lib. III. Cap. 1. pag. 112.

Digitized by Google

curam ſperare audeat? Dum videmus, ſcirrhum, confirmatum jam, & durum, in partibus corporis exterioribus, ubi efficaciſſima remedia immediate applicari poſſunt, toties reſolvi non poſſe, ſed ferro tolli debere, ne in Cancrum immedicabilem degeneret; quis curam ſperare poterit, dum ſimile malum in viſceribus haeret.

Generalibus his circa morbos Chronicos praemiſſis, pergendum jam eſt ad ſingulorum hiſtoriam, & curationem.

Digitized by Google

Digitized by Google